Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonComercial 3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) **license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format
Adapt — remix, transform, and build upon the material

Երեւան

1963

Դպրոց 2.

ՀԱՄԱԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ
ՔՐԻՍՏԻԱՆՈՄԻՆ
ՈՒ
ՔՐԻՍՏԻՆԷԻՆ
ԱՍ ԱՀԱԲԱՐՀԻՍ
ՀԱՅՆԵՒՔԶԵԼ ԵՂԲԱՐՀԻ
ԵՐԿՈՑ ՉԵՒՈՎ ՀԱՅԵՐԵՒԵԼ

ՆՈՐՈԳ ԸՐԵԿՓՈՒԹԵԱՄԲ ԱՂԵՔՍԱՆ ՏՊՈՒԱԾ

ՔՈՒ

ՅԻ ՉԱՄԻՒՇՆԻԱՑ

ՏՊԱՐԱՆԻ ԸՈՒՆԴՀԱՆՐԱՑ ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

1853

ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊՐՆԻՃՆԻՆ ՎԱԲՐԸ

Յովհաննէս Պրնիան ասի գրքիս հեղինակը խիստ նշանաւոր անձանց շատերուն պէս ստորին աստիճանի նախնիքներէ առաջ եկած էր։ Իր հայրը հասարակ թիթեղնագործ մըն էր, որ կը բնակէր Ընդհնոյ մէջ Գէտֆօրտ քաղաքին մօտերը։ Խայց և այնպէս ինք բարի անունի և աղէկ մտաց տէր մարդ էր. ինչու որ թէպէտև ինք իր զաւակը իրեն նուաստ արհեստին հետևցընելու միտք ըրաւ, սակայն քանայ որ կարդալու և գրելու մէջ վարժուի տղան։ Ընկէ զատ հաւանական կը թուի նաև որ Պրնիանին հայրը աշխատած է կանուխ տպաւորել անոր միտքը քրիստոնէութեան սկզբունքները. ապա թէ ոչ՝ նրբորը իր տղայութեան հասակին երգում ու հայհոյութիւն ընելու կողմանէ իր ընկերներէն աւելի յառաջադէմ եղաւ։ Ան նշանաւոր երազներն ու ան զգուշի դարձընող զգացումները էպիտի պատահէին իրեն՝ որոնք որ ինք կը պատմէ։ "Շատ անգամ՝ (կ'ըսէ ինք) մէկ երկու օր մեղքի մէջ անցընելէս ետև իմ անկողինիս մէջ քնացած ատենս մեծապէս կը ջարդարուէի դէպերու ու չար հոգիներու վախէն՝ որոնք կը կարծէի թէ անդադար կ'աշխատէին պիս իրենց հետ առնել տանելու"։ Ըյսպէս կը ստորագրէ ևս իրեն արթնութեան առնը ըրած մտածութիւններուն մէկ քանիները։ "Երբեր ես ինքս կամ տասը տարեկան տղեկ մըն էի՝ ունայնասէր ընկերներուս հետ իմ տեսակ տեսակ խաղերուս ու տղայական ունայնութիւններուս մէջ շատ անգամ կը նուաճէի՝ ու մտքովս կը տատապէի, և սակայն չէի կընար իմ մեղքերս ձգել"։

Ըհա՛ ասիկա պատուական օրինակ մըն է ամէն քրիստոնեայ ծնողքներուն , որպէսզի առաջին որ ըլլայ իրենց աստիճանը : Ծնողքնե՛ր՝ կանո՛ւխ սորվեցուցէք ձեր զաւկիններուն կարդալ ու գրել , ու կանո՛ւխ վարժեցէք զանոնք քրիստոնէութեան մէջ • քանզի դուք գիտեր թէ Աստուած որպէսզի բարձրացընել կ՛ուզէ զանոնք իրենց մեծնալնուն , ո՛չ ալ գիտէք թէ այսպէս ընելովնիդ որպէսզի օգտակար ըլլալու կը պատրաստէք զանոնք :

Պըննիան քանի որ կը մեծնար այրութեան հասակին կը հասնէր , աւելօր կը խստանար մեղայ մէջ • և մանաւանդ ինքզինքը տուած էր աստութեան՝ անկէ կարդալու՝ երդում ընելու և Աստուծոյ անունին հայհոյելու մոլութիւններուն : Այլ և այնպէս իր խղճմտանքը միշտ քնացած չէր : Շատ անգամ իր երազին մէջ կը տեսնէր որ երկինքը բռնկեր է , ու հաստատութիւնը ահարկու որոտումներու ձայնով կը պատռի ու կը ճայթի : Յորելեան ինքզինքը զգաստացնելի տեղ մը կը կարծէր՝ ուր որ հեշտութեան ու զուարճութեան մէջ կ՛ուրախանայ , ու յետոյ բուն իսկ աս երեւակայական ինջոյքին մէջ կը թուէր իրեն թէ սոսկալի երկրաշարժութիւն մը կը պատռէր կը բաժնէր երկիրը , ուրկէ դուրս կ՛ելլէին բոցեր՝ ու սարսափելի կերպով ձիւ բարձող և անիծաբանութիւն ընող մարդկային կերպարանքներ , որոնք իրեն ահաբեկեալ զգայարանքներուն առջեւը ընդհանուր դատաստանին օրինակը կը ներկայացնէին :

Իր կենացը աս մասին մէջ նաեւ քանի մը անգամ հրաշալի կերպով մահուանէ ազատեցաւ , որ յետոյ ան դիպուածները իբրեւ ողբմածութեամբ խառնուած պատիժ կը սեպէր : Անգամ մը Պետերբուրգ քաղաքին մեծը Օս գետին մէջ ինկաւ նաւակէ

մը, ու մազ մնաց որ պիտի խեղդուէր։ Ուրիշ անգամ մը ծովը կը խեղդուէր։ Եակէ հոգ օր մը ձամբան իր առջևէն իժ մը կ'անցնէր. ինք գաւազանով զարկաւ անոր, յետոյ գաւազանովն ատիպեց որ բերանը բանայ, ու իր մատներովը բռնեց ու դուրս քաշեց լեզուն՝ որն որ օձին խայթոցն ըլլալ կարծեց։ "Ես գործողութիւնովս (կ'ըսէ ինք) թէ որ Աստուած ինծի ըղձքը, ես զիս իմ յանդգնութիւնովս իմ վախճանիս պիտի հասցընէի"։ Մէկ ուրիշ նշանաւոր դէպքէ մը ազատեցաւ իր 18 տարեկան հասակին մէջ։ Ընատեն Ընդհոյ մէջ քաղաքական պատերազմ կար, ու Պընիան զինուորներուն մէկ կարգին մէջ գրուած էր։ Նրբոր զինքը Լայսէսթրըի պաշարմանը պիտի խրկէին՝ իր ընկերներուն մէկը ուզեց որ իր տեղը երթայ։ Պընիան հաձեցաւ իր տեղը անոր հետ փոխել, ու աս կամաւորապէս անոր տեղն անցնողը օր մը պաշարման մէջ դիւրերապահ ըլլալով՝ հրացանով իր գլխէն զարնուելուցաւ ու մեռաւ։

Ես դիպուածիս վրայ շատ չանցած Պընիան ամուսնացաւ կնոջ մը առաւ, որուն խոհեմ և բարեպաշտական խօսակցութիւնները աղդու ներգործութիւն մը ունեցան իր վարքին վրայ։ Տեսէք՝ որչափ աղէկ բան է որ կանայք կրթուած ըլլան։ Ո՛նաց որ ինք տուն տեղ ըլլալու համար բան մը չըպատրաստած՝ կամ մինչև անգամ անձնական հանգստութեան վերաբերեալ բան մը չունեցած ամուսնացաւ։ Նրբոր իր կինն ու ինք մեկտեղ եկան՝ կարասիքի վերաբերեալ պնակ մը կամ դրգալ մը չունէին (կ'ըսէ ինք)։ Ակայց արհեստով թիթեղնագործ ըլլալով, կը կարծուի թէ բոլոր իրին հարկաւորը եղած աս կերպ կարասիքները շուտով չհոգած պիտի ըլլայ։ Իր կնոջը բերած բոլոր օժիտը կը քաղկանար միայն երկու

հատ փոքրիկ Քրիստոնէական գրքերէ ։ Բայց ասոնք հաղա-
րաւոր ոսկիներէն աւելի մեծագոյն օգնութիւն մը եղան Պր-
նիանին , ինչու որ իր կինը զինքը համոզելով անոնք կարդա-
լու՝ ու յաճախ խօսելով անոր հետ իր հօրը բարեպաշտու-
թեանը վրայ որ աստուածատէր մարդ մըն էր , անոր միտքը
պատկեցուց անխափան ևկեղեցի երթալ , ու հետզհետէ իր
մոլեկան ունակութիւնները ձգել ։

Ան իր բարեկարգութեանը օգտակար եղաւ ևս ան յանդի-
մանութիւնը՝ որն որ ինք ասոնցմէ մէկ խիստ վատանուն
կնիկէ մը ընդունեց ։ ''Ընդամ մը երբոր դրացւոյ մը խանութ
կայնած անէիմ և հայհոյութիւն կ'ընէի , (կ'ըսէ ինք ,) տանը
կնիկը լսեց իմ խօսքերս , և թէպէտ ինք խիստ անառակ և
ամբարիշտ թշուառական մըն էր , բսաւ ինծի՝ թէ իմ ըրած
խօսքերս լսելով կը սարսափի , ըսաւ ինծի՝ թէ ես ամենաչար
ամբարիշտ մէկն եմ իմ ըրած հայհոյութեանս համար՝ որ ընտ
իր կենացը մէջ անոր նմանը լսած չէր ինք , և թէ՝ այսպէս
ընելովս քաղաքին մէջի բոլոր պատանիները պիտի գլխէ հա-
նեմ թէ որ իմ հետս ընկերութիւն ընեն'' ։ Ան կնկանը յան-
դիմանութիւնը աղէկ անէկ մը տրուած յանդիմանութենէ ա-
ւելի ազդեց Պրնիանին ։ Ընդհակ լսեցուց զինքը և ամչցուց ։
''Աւսոի (կ'ըսէ ինք) երբոր ան տիղը գլուխս կախած կայնէր
էի , իմ բոլոր սրտովս կ'ըսէի , Երանի թէ հիմա պզտիկ տղէկ
մը ըլլայի , որպէս զի իմ հայրս ինծի սորվեցընէր , այսպիսի
չար խօսքեր չխօսիլ'' ։

Ան դիպուածիս վրայ շատ չանցած աղքատ մարդու մը հետ
ընկերութիւն ընել սկսաց , որն որ իր հետը կրօնքի և Աստո-
ծոյ վրայ ան կերպովը կը խօսէր՝ որ իր միտքը համոզեց ,

ու զինքը պարտաւորեց Աստուածաշունչ կարդալու սկսել ։ Պընիան սկսաւ մեծ զուարճութիւն զգալ անիկայ կարդալովը , և մանաւանդ անոր պատմական մասերէն ։ քանզի ա-ռաքելոց Թուղթերը տակաւին իր հասկըցողութենէն բարձր էին ։ Անիկայ բոլորը իր վարքին մէջ այնպիսի փոփոխութիւն մը պատճառեց՝ որ իր բարեկամները նոր մարդ կը սեպէին զինքը , ու իր անհնարին անառակութենէն բարոյական ու բարեպաշտական վարքի մը դառնալուն վրայ զարմանքով կը լինային ։ Ոմանք իր վրայովը աղէկ խօսել , ու ինք հետևա-պէս կը զուարճանար որ բարի համբաւումը ստացաւ , և ինչ-պէս որ ինք կը կարծէր՝ անոնց իր վրայ նոյն բարի համբաւումը ունենալու արժանացաւ ։ "Ա՛հ սակայն ուրիշ բան չէի՛ Ս՛իրուե ինք ,) բայց ելէկ կեղծաւոր փարիսեցի մը ։ բոլորը իմ ըրածս հոն կը նայէր՝ որ մարդկի բարի խօսին իմ վրաս ։ Ո՛չ Ա՛ստ-ծոյ հոգին զիտէի՝ ո՛չ Շնորհքը և ո՛չ Հաւատքն ու ո՛չ Հոգին ։ և ինչպէս որ հիմա աղէկ իմացած եմ , թէ որ անատեն մեռ-նէի , շատ սոսկալի եղած պիտի ըլլար իմ վիճակս" ։

Անհնարին պիտի ըլլայ մեզի աս տեղս մի ըստ մինոջէ պատ-մել անոր յաւուրջանալուն զանազան ատիճանները՝ մինչև որ ինք մեր Տէր Հիսուսին լուսաւորեալ խոնարհ և զգայուն ա-շակերտ մը եղաւ ։ Հաւատան է ըսել՝ թէ Սուրբ Կոյսը ընտ-թերցմունքն ու բարեպաշտ քրիստոնէից հետ ըրած խօսակ-ցութիւնները եղան աս իր զարմանալի փոփոխութեանը գլխա-ւոր միջոցները ։ և թէ՝ ինք Սատանային բազմութիւն և ա-զէտալի ու մանաւանդ փորձութիւններուն տակն իննալ , ու անոնց տակը շատ անգամ գրեթէ յուսահատութեան ու խե-լացնորութեան մէջ կ՛իյնար ու անձնասպանութիւն ընել կը

մտածէր։ Խոյց իր նրիտասարդ Տէրը ասանկով զինքը կը պատրաստէր ուրիշներուն երևելի օգուտներ գործելու, ու Աստուծոյ շնորհքովը բոլոր աս փորձութիւններուն մէջէն ապահովութեամբ անցաւ, ուրիշ իրեն պէս փորձուողներուն խմաստուն վարժապետ ու առաջնորդ և մխիթարիչ ըլլալու համար։

Աստուածպաշտութեան մէջ իր հաստատութեանը վրայ Սուրբ Ծերոց ծանօթութեանն ու հրապարակաւ անոնք բացատրելու կարող ըլլալուն վրայ բաւական ապացոյցներ ըլլալէնետև՝ Քրիստոսի Աւետարանին քարոզիչ ձեռնադրուեցաւ։ Աստուած ամենակարող շատ հեղ տկար և անպատիւ անձերը կ'ընտրէ՝ զօրաւոր ու պատուաւոր եղողները ամչցընելու համար։ Ըհա այսպէս եղաւ նաև աս խոնարհ թիթեղնագործին ալ։ Ծառայական աշխատութենէ ու ծնարպ մեղքերէն կանչուելուց Աստուծոյ մարդոց խրկած դեսպանն ըլլալու, ու Աստուած իր դեսպանութեան պաշտօնին յարմարցուց զինքը, ու իր պաշտօնին մէջ շատ երևելի եղաւ։

Պընիան քարոզութեան սկսած ժամանակը՝ Ընդղէոյ մէջ խիստ մեծագոյն քաղաքական ու եկեղեցական շփոթութեան ժամանակն էր։ Արծնքի համարձակութիւնն ու խղճմտանքի ազատութիւնը սեպէ թէ անծանօթ էր անատեն։ Աստի Պընիանին քարոզութիւնը ճշմարտութեան թշնամիներուն դէմ թակղութիւն ըլլալով՝ շատ անիրաւութեամբ բռնեցին բանտը դրին զինքը, և հոն տասներկու տարուց չափ բանտարկեալ մնաց։ Ան իրեն եղած անիրաւութիւնն ու անգթութիւնը կ'երևայ թէ կ'ուզէ նշանակել՝ երբոր ինք Ընդայնութեան Վաճառանոցին մէջ Յուսալէմին վրայ եղած դատաստանը կը պատմէ։

Ինչ համբերութիւնով կը տանէր աս տաժանակիր կալա-
նաւորութեան դժուարութիւնները՝ ինչպէս որ այսպիսի վի-
ճակի մէջ կը վայլէ ամէն քրիստոնեի : Հոն իր ընկերներն էին՝
ան նոյն պատճառաւ բանտարկուած քանի մը անձինք , իր
քոյրն ունէր իր Աստուածաշունչը՝ ու նախնի մարտիրոսներուն
պատմութիւնը . ասոնցմէ զատ պատեհութիւն ունէր նաև իր
մտածմունքներուն վրայ ոտքաձ : Երբեմն իր հետը բանտար-
կուած իր ընկերներուն կը քարոզէր ալ , ու այսպէս անոնք և
ինք մէկտեղ իրենց քաշած ասատիկ նեղութիւններուն մէջ
օրհնեալ Աստուածանին ճշմարտութիւններովն ու խոստումնե-
ներովը կը մխիթարուէին :

Այս իր կալանաւորութեան ժամերը գործածելու գլխաւոր
գործերը՝ իր գրիչն էր : Բանտին մէջն էր որ ինք ուրիշ մե-
ծագոյն Աստուածաբանական գործերու հետ շարադրեց այս
յաւէժական Բյլիաթանութիւնը , որն որ հիմա թարգմանուա-
թեամբ կը մատուցանենք բանասէր Հայազգիներուն : Այս
բանտն էր ան Վաթոյրը , ուր որ ինքը իր սքանչելի երազին
առջի խօսքին մէջ կ'ըսէ թէ՝ աշխարհիս անապատին մէջ պը-
տըտած առենը պատկեցաւ քնանալու : Երբոր իր զուարճալի
ու կրթութիւն տուող երազը կը կարդանք ու կը վայելենք ,
գրեթէ ուրախանալու վրայ կ'ըլլանք որ իր թշնամիները իր
ազատութիւն առին ու գինքը ստիպեցին ձեռքը գրիչ զբնելու :

Լանտէն ազատելուն պէս անմիջապէս իր բարեկամները
Պէնտօրտի մէջ տեղ մը ծախու առին ու իրեն համար եկե-
ղեցի մը շինեցին , ուր որ ինք կանոնաւոր կերպով ամէն շա-
բաթ կը քարոզէր գինքը մտիկ ընելու եկող բազմութեանը ;
առանց այլևս նեղութիւն կրելու իշխանութեան տէր եղողնե-

ըէն ։ Տարին անգամ մը Լոնտոն կ'երթար , ուր որ շատ դուռ վաբանութիւն ընդունելով կը քարոզէր ։ Շատ երևելի անձինք յաճախ կ'երթային լսելու իր քարոզութիւնը ։ Կարծես Ր ։ Ընգլիոյ Թագաւորը , ասս երևելի անձանց մէկուն իր զարմացումը յայտ տուաւ թէ ինչպես ինք այնչափ մտաց և դիտութեան տէր մարդ ըլլալով՝ թէ թէեղնագործի մը շաղակրատութիւնը մտիկ ընելու կ'երթար ։ Պատասխան տուաւ իրեն միւսը՝ ըսելով . "Տէր Թագաւոր , թէ որ կարող ըլլայի թէթեղնագործին ունեցած քանքարն ստանալ , տարապայման ուրախութեամբ պիտի հրաժարէի բոլոր իմ գիտութենէս" ։ Կը թուի թէ Պընիանին քարոզութեանը մէջ յատկապէս բան մը կար որ ժողովուրդին միտքը կը յափշտակէր և անոնք իրեն կը հրապուրէր ։ Կը կարծուի թէ իր օրովը Ընգլիոյ մէջ ժողովրդոց ամենէն աւելի հաճելի քարոզիչը ինքն էր ։ Երբոր ինք Լոնտոն կ'երթար՝ քիչ ժամանակի մէջ իր հոն ըլլալուն ծանուցումը բաւական էր հաւաքել ունկնդիրներու խուռն բազմութիւն մը ։ Ընգլիոյ մէջ սովորութիւն է որ ժողովուրդը կէս օրէն մէկ ժամ կամ երկու ժամ առաջ եկեղեցի կ'երթայ , բայց Հօհաննէս Պընիանին քարոզութիւնը մտիկ ընելու համար սովորութենէն դուրս շատ անգամ հազար երկու հարիւր հոգիներ աւելի կը հաւաքուէին առաւօտուն արշալոյսէն առաջ , և ան ալ ձմեռուան մէջ , անձրևին ու ձիւնին մէջէն քալելով ։

Հետևեալ կարճ պատմութիւնը մեկին կը յուշընէ իր ճարտարաբանութիւնը իբրև քարոզիչ՝ ու յանձնապատասխանութեան դէմ իր զգուշաւորութիւնը ։ Մէկ օր մը երբոր ինք մասնաւոր ջերմեռանդութեամբ ու ազդուութեամբ մը քարոզէր էր , և կեղեցին աւարտելէն ետև իր բարեկամներուն մէկ քանին իրեն

եկան ու ըսին թէ ինչ անուշ քարոզ մը տուեր էր ան օրը։ Պլընիան օրհնաւոր անկեղծութեամբ պատասխան տուաւ թէ, «Ազէտք էր ձեղի ատիկայ կրկին իմ միտքս բերել. քանզի ես ամպիոնէն վար չէջած Սատանան ինծի զըուցեց ատիկայ»։

Յօհաննէս Պլընիան շատ հոգ ունէր հիւանդներուն ու նեղեալներուն այցելութիւն ընելու, ու խղճմտանքի ազատութեան պատճառաւ չարաբաստիկներուն օգնութիւն ընելով ապրուստ կարեկից ըլլալու. նաև հանապազ ջանք կ'ընէր իր քրիստոնեայ եղբայրներուն մէջ եղած տարբերութիւնները հաշտեցնելու։ Այսպէս խաղաղութիւն ընելու պատրաստ ատենն էր որ հիւանդութիւն մը եկաւ իր վրայ, ու զինքը դերեզմանն իջեցուց։ Մէկ խիստ դէշ եղանակի մը ատեն տեղ մը գնաց՝ հօր մը ու որդւոյ մը միջտեղը եղած խռովութիւնը խաղաղեցնելու, որոնց հետ քիչ մը ծանօթութիւն ունէր։ Ան մարդասիրական գործը յաջող կերպով աւարտելով Լինտոն դարձաւ՝ դրսեւանց առաջնութիւնը տեղն ըլլալով. բայց ո՜րովհետեւ սաստիկ անձրեւներու պատահէր ու բոլորովին թրջեր էր, շուտով տենդով մը բռնուեցաւ, որ տասը օրուան մէջ իր կեանքը վերջացուց Օգոստոսի 12, 1688ին, իր 60 տարեկան հասակին մէջ։

Ան գիրքը Ընդհարքն լեզուին մէջ արդարապէս խիստ ընտիր մատենադրութիւններուն կարգը դասուած է։ Օմայլիով կը կարդացուի ու միշտ կը կարդացուէր միանդամայն պիտանականներէ ու ոտիկներէ։ Ան բանաստեղծական գործքը ճարտարութեամբ յօրինուած է, ու անոր մէջ նկարագրական նմանութիւնները պատշաճապէս յարմարցուած են։ Խօլոր թռուտութիւնը այնպիսի պարզ և բնական կերպով մը շարա-

դրուած է, որ ամէնէն ռամիկ անձին ալ դիւրիմանալի է, ու անոր գեղեցիկ օրինակներով ու նմանութիւններով ցուցուած ճշմարտութիւնները խիստ ոգեշահ են, ու անմիջապէս Յոհաննէսի խօսքէն հանուած են։ Ընդհակառակն լեզուին մէջ ատ գործս անհամար անգամ տպագրուեցաւ, ու քաղաքավարեալ աշխարհի գրեթէ ամէն լեզուներուն թարգմանուեցաւ՝ և ամէնէն ալ միշտ ընդունուեցաւ։

Պլինիան՝ Երիսաիանոսին Երկնային Հաղաքը ճամրորդութիւնը բոլոր ժողովրդոց ընդունելի ըլլալ տեսնելովը քաջալերուելով՝ երկրորդ գիրք մըն ալ աւելցուց իր առջի երազին վրայ, որուն մէջ կը ստորագրէ Երիսաիանոսին կնկանն ու ընտանեացը երկինքը ճամրորդութիւն ընելը, ամուսնոյն ու հօրը օրինակին շարժելով։ Ան երկրորդ մասն ալ շատ գեղեցիկ գիւտերով ու նկարագրութիւններով զարդարուած է, որ յայտնապէս կը վկայէ նոյն ճարտար գրչին գործն ըլլալ։ Հայց իր առջի երազը ան աստիճանի խմաստալից ու աղէկ յօրինուած է, որ թէ իր միտքը և թէ նիւթը չէին վերցներ երկրորդ մաս մը աւելցնել՝ որ յարմարապէս բաղդատուէր առջինին հետ։ Ալան որոյ ան երկրորդ մասը շատ ստորին է առջինէն, և ան պատճառաւը քիչ մը համառօտեցինք, թէպէտ և տեղ տեղ կան հատուածներ որ իրենց գեղեցկութեանը յարմարութեանն ու զօրութեանը պատճառաւը գրեթէ անհամեմատ կոչ ելլու արժանաւոր են։

ՔՐԻՍՏԻԱՆՈՍԻՆ

ՄԱՄՐՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

ԵՐԱՋԻ ՁԵՒՈՎ

Աշխարհիս անապատէն անցած ատենս մէկ տեղ մը հասայ՝ ուր որ քարայր մը * կար , և ան քարայրին մէջ պառկեցայ քնանալու , ու քնացած ատենս երազ մը տեսայ : Երազիս մէջ մեկը տեսայ՝ որ հնոտի լաթեր հագած մէկ տեղ մը կայներ էր , երեսն իր տուներէն դարձուցեր էր , ձեռքը գիրք մը ուներ ու կըր-նակը մեծ բեռ մը . (Նասայ . կէ . 6 : Գ-ա-կ . ժէ . 33 : Սաղմ . ՀԲ . 4 :) Մեկ մ'ալ տես-այ որ գիրքը բացաւ ու սկսաւ կարդալ : Կարդացած ատենը կուլայր ու կը դողար մար-դը , և չկրնալով աւելի ինքզինքը բռնել ոտ-բալի աղաղակ մը փրցուց՝ ըսելով . «Ի՞նչ պետի

* Հնդիկները աս գիրքը դրեց Պէհաթրատի բանդին մէջ՝ ուր որ ինքը հաւատոյ համար բանտարկուած էր :

*ընեմ ես»։ * (Գործ • ը • 37 ։ ԺԷ • 30 ։ ԸՖ • ա • 2 , 3 ։)*

Ես վճռակին մէջ մարդն իր տունը գնաց , և կրցածին չափ ինքզինքը զսպեց որ իր կինն ու զաւկրնները իր նեղութիւնը չիմանան ։ սակայն երկար առեն չկրցաւ լուռ մնալ , ինչու որ իր

---

* Ս. յայտնէ է արձնդած մեղաւորին ազատիչը . որ կը տեսնէ թէ իր արդարութիւնը ազատելէ լսելերու պէս է ։ իր Հոգին բարկութեան ու թշուառութեան ներքեակ է՝ մշտնջենաւոր կորստեան տակ ինկած ։ Իր մեղքին բեռը իր կռնակին վրայ զգալով օգնութիւն մը գտնելու համար երես կը դարձնէ իր տունէն՝ իր անձէն՝ ու իր բոլոր սուտ յոյսերէն ու անոնք ա կընկալութիւններէն , ու Աստուծոյ խօսքը ձեռք կ՚առնէ որ ցուցընէ իրեն թէ ուր պէտք է դիմել օգնութիւն ու փրկութիւն գտնելու ։ Մեղաւորը որչափ որ կը կարդայ անիկայ՝ այնչափ կը համոզուի որ իր պատուական անմահ Հոգին թշուառ կացութեան ու կորստանալ վիճակի մը մէջ է , ու կը կարօտի Քրիստոսի դիմել յաւիտենական կենաց ու փրկութեան հաւատալ ։ Աւրդացած ատենը կու լայ ու կը դողայ , մտածելով թէ ինչ պիտի ըլլայ իրեն ։ Ա՛յդ ատենը , արդեօք քեզի ալ այսպէս բան մը պատահեցա՞ւ երբեք ։ Քու մեղքերդ երբեք տեսա՞ր , ու զայնոնց անունդ ծանրութիւնը , այնպէս որ՝ քու Հոգւոյդ անձկութեանը մէջ ազատակիր ըսելով , Ինչ ընեմ ես որ փրկուիմ ։ Թէև որ չտեսար ու չզգացիր՝ ան պատուական իրերը պիտի համարես իբրև առասպել մը կամ պատմութիւն մը՝ որ աւանդին վերաբերութիւն մը չունի քեզի . անձանօթ լեզուով մը գրուածի պէս չպիտի հասկընաս առ նուազութիւնը . ինչու որ դուն տակաւին մարմնաւոր ես՝ քու մեղքերուդ մէջ մեռած՝ չարին թևերուն մէջ պառկած՝ սուտ ապահովութեան մէջ ննջած ։ Խայտ այն իրերը Հոգևոր է . Հոգևորապէս կենդանացած Հոգիները միայն կրնան հասկընալ ան , որոնք որ իրենց մեղքերը զգալով՝ կորսուելէն վախնալով՝ ու դառնապատուհանէնք զարհուրելով , սկսեցին սրտանց փրկութիւն փնտռել ։ Այս տեսակները՝ և միայն ասոնք կը սկսին Աստծմանական Վաղաքէն երկնային թագաւորութեանը երթալու Ա՛մէնօրդներ ըլլալ ։

նեղութիւնը կ'աւելնար : Աստի վերջապէս իր միտքը իր կնկանն ու զաւկըներուն բացաւ , ու այսպէս սկսաւ խօսիլ անոնց : Ո՛վ իմ սիրելի կիներս , և դուք՝ ով իմ որովայնիս զաւկընե՛ր , ես՝ ձեր սիրելի բարեկամը , իմ վրաս ծանրացած բեռի մը պատճառովը կործանած եմ : Մեկ մ'ալ ստոյգ իմացած եմ՝ որ ան մեր քաղաքը երկինքէն իջած կրակով պիտի այրի . և անոր սոսկալի կործանմանը ես՝ և դուն իմ կիս՝ և իմ անուշիկ զաւկընես , թշուառաբար պիտի կորսուինք . միայն թէ կարելի է որ փախչելու ճամբայ մը գտնուի՝ (որն որ դեռ ես չեմ գիտեր) որով կարող ըլլանք ազատիլ * : Այս խօսքին վրայ իր ընտանեները մեծապէս զարմացան՝ չէ թէ անոր զրուցած խօսքերուն ճշմարտութիւնը հաւատալով , հապա կարծելով թէ իր մտքին այլայլութիւնն մը եկած է : Աստի գիշերը մօտ ըլլալուն՝ և երկինք ալ յուսալով որ քունը իր միտքը կը հանդարտէ , պառկելով գինքն անկողնին դրին † : Բայց գիշերն ալ ցո-

---

* պէտք է նկատել որ մեղքին ճշմարիտ ճանաչումը՝ Աստուծոյ լսածն ու Աւրը Խրոց աստուածային հեղինակութիւնը հաւատալն կը ծագի : Մարդ ու դատաստանը՝ խղճմտանքին առջև կ'ներկայանան , Աստուծոյ առջև կայնելու աշխատը հետևանքները այնպէս պայծառ իր առջև կը դրուին , որ բոլոր ուրիշ փոքրագոյն բաները՝ ան մի միայն հարկաւորը բանին հոգալութեանը մէջ կը թողուին :

† Խրբոր կը սկսինք փրկութեան համար խնդրուն ըլլալ , մաքմնաւոր բարեկամները խնդացնոր կը կոչին մեզ՝ ու մեղքով հիւանդացած մեր հոգիներուն մարմնաւոր դեղ կը մատուցանեն :

բնկին պէս վշտալի էր իրեն • անոր համար քնա-
նալուն տեղը՝ հառաչանքով ու արցունքով ան-
ցուց անիկայ : Ա յսպէս՝ երբոր առտու եղաւ ,
ընտանիքն ուզեցին գիտնալ թէ ինչպէս էր :
Ինք պատասխան տուաւ անոնց թէ , Վէշին
դէշը * • ու. ձեռք զարկաւ նորէն զանոնք յոր-
դորելու , բայց անոնք սկսեցին խաղալ :
Սակայն մտածեցին որ իրեն սատակելով ու խոժո-
ռելով՝ իր մտքին հիւանդութիւնը մէկդի ընեն •
երբեմն զինքը կը նախատէին , երբեմն կը սաս-
տէին , և երբեմն բոլորովին զինքը կը ձգէին
կ՚երթային : Ուստի սկսեց առանձին իր սենեակը
մտնել անոնց համար աղօթք ընելու և անոնք
կակծալու ✗ ու նաև իր թշուառութիւնները ող-
բալու ✱ ասկէ ՚ի զատ կ՚երթար առանձին դաշ-
տերուն մէջ կը պտըտէր՝ երբեմն կարդալով և
երբեմն աղօթելով , և քանի մը օր իր ժամա-
նակին այսպէս անցուց † :

---

* Դարձեալ մկրտի մը մեղքին ճանաչութիւնները չեն կրնար թօթ-
վելու. չեն կրնար բժշկել իր՝ բայց եթէ Քրիստոսի արիւնով :
Ինչու որ երբոյի բան որ պէտք է Աստուծոյ արդարութիւնը բա-
ւականացընելու , նոյնպէս պէտք է նաև արհնցած խղճմտան-
քին խաղաղութիւն շնորհելու :

† Աշխարհասէր մարդոց մտածողութիւնը կամ բարկութիւնը՝
որ խղճմտանքով նեղութեան մէջ եղողներուն կը ցուցընեն ,
առաջարար պատճառ կ՚ըլլայ անոնց որ՝ իրենց անհանգստու-
թիւնը կրցածնուն չափ պահեն մինչև անգամ իրենց մերձա-
ւորներէն , բայց ասիկայ չուտով անհնարին կ՚ըլլայ : Սակա-
մէկ մարդ մը որ իր խանդակաթ սիրոյն առարկաները կը տեսնէ
թէ ծայրագոյն մտանդնեղու. ենթակայ եղած են՝ բայց չեն դի-
տեր իրենց վիճակը , իր բնական սիրովը կը բռնադատի ազ-
դել սրինականի՝ խրատներ ու աղաչանքներ յառաջ բերել :

Մեկ մ՚ալ տեսայ որ օր մը դաշտերուն մէջ պատահելով՝ (իր սովորութեանը պէս) ձեռքին գիրքը կը կարդար , և իր միտքը մեծ նեղութեան մէջ էր . ու կարդացած ատենը առջի անգամին պէս աղաղակ մը փրցուց ըսելով՝

Կայր անոնք Աստուծոյ խօսքին ոգէտ ըլլալով՝ ու սորուած ջլլալով իրենց վարքը Աստուծոյ օրէնքին հետ բաղդատելու , այսպէս խօսքերուն վրայ կը զարմանան . ու անոր տուած խրատները ընդունելնուն տեղը՝ սովորաբար յափշտակեալ մոքի կամ յիմարութեան կ՚ընծայեն զանոնք . ու ինչպէս որ մարգարէները՝ առաքեալներն՝ ու նոյն ինքն Որդին Աստուծոյ Յիսուս իրենց ժամանակակիցներէն երազող ու խելայղոր անձինք կը համարուէին՝ նոյնպէս կը համարուի հիմակուան հաւատացեալն ալ : Ընդհանրապէս նախ և առաջ իր մերձաւոր ազգականները աս կարծիքը կը հաստատեն իր վրայ , ու զանազան հնարքներ կը ձարեն իր միտքը հանդարտեցընելու . զբաղմունքներ՝ ընկերութիւններ՝ խնջոյքներ՝ բարեպաշտ բաներկայութիւններն կամ՝ գրքերէն ետ կենալ կը կարգադրեն . ու աս միջոցներովս շատ անգամ իրենց նպատակին կը հասնին , ու մարդը սուտ խաղաղութիւնով մը հանդարտ կը մնայ : Կայ երբոր մեկը մեղքին չարութեանն ու անարդութեանը վրայ ճշմարիտ ճանաչում մը կը ստանայ՝ այսպէս միջոցները չէ թէ պիտի թեթևցընեն հապա աւելցընեն անոր նեղութիւնը , ու յիսոյ ան մարդը աւելի պիտի զայ թէ իր անձին և թէ ուրիշներուն փրկութեանը վրայով : Բնիկ հասարակօրէն իր մերձաւորներուն նախապաշարմունքը կը զօրացընէ , ու խստասրտութիւն կը բերէ անոնց վրայ . ու անոնց գթութիւնը կը դառնայ վրէժխնդրութեան և գէշ վարուելոյ , անարդութեան կամ երևակ ձղելու : Բնականաբար հաւատացեալը անատեն կը բռնագատի առանձնանալ , ու կը ջանայ թեթևցընել իր ծանրաբեռնեալ միտքը՝ Սուրբ Գիրքը կարդալով՝ ու իր ողբալի վիճակին վրայ մտածելով , ջերմեռանդ աղօթքներ ընելով ևս զինքը նախատողներուն համար . և այսպէս՝ արդարութիւն կը ցուցընէ ան սերմը՝ ուրկէ անշուշտ պիտի պտղաբերի իր ապաշխարութեան հունձքը :

«Ի՞նչ պէտք է ընել որ փրկուիմ»։ * (Գործ. ԺԶ. 30, 31։)

Նաև տեսայ՝ որ մէկ կողմն ու միւս կողմը կը նայէր, որպէս թէ փախչիլ ուզելով. և սակայն Հանդարտ կայներ էր, ինչու որ՝ (ինչպէս ես կարծեցի,) չէր գիտեր թէ ո՛ր կողմն երթայ։ Մէկ մ'ալ նայեցայ՝ ու տեսայ որ մէկը կու գար դէպ ի իրեն՝ անունը Հետաքրքիր, և ըսաւ. Ինչո՞ւ համար կու լաս կ'ողբաս դուն †։

Պատասխան տուաւ մարդը. Տէր, ես իմ ձեռքիս գրքէն կ'իմանամ որ պիտի մեռնիմ, ու անկէ ետև դատաստան պիտի երթամ. (Եբր. Թ. 27.) և կը գտնեմ որ առջինին կամք չունիմ, (Յոբ. Ժ. 21, 22,) ու երկրորդին յարմարութիւն չունիմ ‡։ (Եղեկ. իե. 14։)

Ընտանեն Հետաքրքիրը ըսաւ. Ինչո՞ւ համար կամք չունիս մեռնելու, քանի որ աս կեանքս այսչափ չարիքներով լեցուն է։ Պատասխան տուաւ մարդը. Ընոր համար որ կը վախնամ

---

* Հոգի մը ան ատենը ճշմարտապէս կը խնդրէ իր փրկութիւնը՝ երբոր իր սրտին մէջ կը սկսի դատապարտութենէ ազատելու համար աղաղակել։

† Նկատ առ տեղ թէ Բրխատս՝ հոգիներուն մեծ Հոլիւն ու Տիտուէը՝ Հետաքրքիրը խրկելուն ինչ դրդողագութ սէր ու հոգ ունենալ կը ցուցընէ մեղքով կարծրացեալ ու ծանրաբեռնեալ մեղաւորներուն վրայ։ Հետաքրքիրը կը նշանակէ աւետարանական ընդհանուր ու փրկութեան ուրախարար լուրին քարոզիչը։

‡ Հաւատալով ու դիւրազգած մեղաւորին ճշմարիտ խոստովանութիւնն այսպէս է։

թէ ասս իմ կռնակիս բնաւ * գերիզմանէն ալ խորունկ տեղ մը զիս իջեցընէ , ու ես խորունկ ձորին մէջն էյնամ : (Յոյ . Ը . 33 :) Ու թէ որ՝ տէր իմ , ես բանաւոր երթալու յարմարութիւն մը չունենամ , գտատապանի ալ երթալու՝ և անկէ ետև ալ գտատպարտութեան յարմարութիւն չեմ ունենար . և ահա ասս բաներուն մտածմունքները զիս կը լացընեն :

Թէ որ քու վիճակդ ասս է , ըսաւ Ելեւտարանիչը , ինչու՞ համար հանդարտ կեցեր ես : Պատասխան տուաւ մարդը . Ընոր համար , որ չեմ գիտեր թէ՝ ուր երթամ : Ընտաւներ միւսը ոլորած մագաղաթի մէ տուաւ իրեն , ուրուն մէջ գրուած էր՝ Փախու բարկութենէն փախիր † : (Մաթ . Գ . 7 :)

Երդ՝ մարդը կարդացց անիկայ , և զղուշութեամբ Ելեւտարանիչին վրայ նայելով՝ ըսաւ . Ո՞ր փախչելու եմ : Ելեւտարանիչն իր մատովը մէկ մեծիկ դաշտի մը անդիի կողմը ցուցընելով , ըսաւ . Կը տեսնես ան տեղն Նեղ

---

* Երբոր Ընտուծոյ Հոգին մարդուն սիրտը համոզէ իր կոչուելոց վիճակին վրայ , անտանն նոյն անձը միտքին անտանելի ծանրութիւնը կը զգայ իր կռնակը , ու կը զարհուրի Ընտուծոյ բարկութենէն որ միտքին դէմ յայտնուած է երկինքէն :

† Ելեւտարանը աւետեցած միջաւորդն առանց յոյսի ու օգնութեան բնաւ չծողուր ան թշուառ վիճակին մէջ ուր որ զանիկայ կը դանէ . Հապա ազատութեան ու փրկութեան համար Հիմունքը կը ցուցընէ անոր , որպէս զի իր անձէն ու իր նեղութը զգացած Ընտուծոյ բարկութենէն Յիսուսոյ Խորհուրդը դիմէ , որ Նեղ Դրան օրինակով ցուցուած է :

Դուռը : (Ա՛ռաք . ի . 13 , 14 :) Արդը ըսաւ . Ձե՛ . Ընտանեաց միւսն ըսաւ . Կը տեսնես ան տեղի վառած ճրագը * : (Սաղմ . ճԺԹ . 105 : Բ՛ Պետ . ա՛ . 19 :) Ըն ըսաւ . Կարծեմ թէ կը տեսնեմ : Աշխատասիրչին ըսաւ . Աչքդ առ ճրագին վրայ պահէ , ու չհետակ դէպ ի անոր գնա , և պիտի տեսնես ան դուռը . հոն՝ երբոր անիկայ զարնես , քեզի պիտի զրուցուի թէ ինչ ընելու ես : Այսպէս՝ երազիս մէջ տեսայ որ մարդը սկսեց վազել : Գանք որ ինք շատ չհեռացած իր տունէն՝ կնիկին ու իր զաւկիները բանն իմանալով սկսեցին իր ետեւէն կանչել որ դառնայ . բայց մարդը մատուրները ականջներուն դրաւ՝ և առաջ կը վազէր ըսելով . Կեանք , կեանք , յաւիտենական կեանք : (Ղ՛ուկ . ԺԴ . 26 :) Այսպէս ինքն ետին չնայեցաւ , (Ծննդ . ԺԹ . 17 ,) հապա վազեց գնաց դէպ ի դաշտին մէջտեղը † :

Երանգիներէն ևս դուրս կուգան իր վազելը տեսնելու . (Եբեր . ի . 10 .) և ինք որ կը վա-

---

* Աշխատասիրին միջոցովը միայն կը գտնուի Քրիստոս՝ ու իրեն երթալու ճամբան : Աշխատասիրը՝ Քրիստոսի կ'ուղղէ ու Սուրբ Հոգին ստին մէջը կը ճառագայթէ , որով մեզասորը Աստուծոյ խօսքին մէջ կը տեսնէ զՔրիստոս :

† Երբոր մեղասորը կորսուելէն փախչելու կը սկսի , մարմնասէր ազգականները կը չտանան արգիլել զինքը . բայց խելացի թաթիները մարմինին ու արիւնին յառաջ բերած հրապուրանքներուն դէմ ախանջնես գոյնէն է , քան թէ անոնց հետ վիճելը : Այն մեղասորն՝ որ ճշմարտապէս իր փրկութեանը կը բաղձայ , որչափ որ թախանձանք ընդունի աշխարհէն՝ այնչափ արագագոյն կը փախչի զանոնք չլսելու :

զէր ։ ոմանք ծաղր կ՚ընէին ։ ուրիշներն իրեն կը սպառնային ։ և ոմանք եւս կը կանչէին որ դառնայ ։ Եւ այսպէս ընդոհներուն մէջ երկու հոգի կային ։ որոնք երթալ բռնութեամբ զինքը եւս բերել վճռեցին ։ Առջին անունը Պետրոս էր ։ ու միւսինը Յօսքիպատոկոս էր ։ Երդ՝ մարդը մինչեւ հիմա աղէկ մը հետացեր էր ա՜նոնցմէ ։ բայց սակայն անոնք մոքերնին դրեր էին իր եւսէն իյնալ ։ և այսպէս ընելով քիչ առնին մէջ իրեն հասան ։ Նետուեն մարդն ըսաւ ։ Դրացիներ ։ ինչո՞ւ համար եկաք ։ Պատասխան տուին թէ ։ Ընոր համար որ քեզ՝ եւս դառնալու համոզենք ։ Բայց ան ըսաւ ։ Այդ բանն անհնար է ըլլալ ։ զուք կը ընակիք Նորձանման քաղաքը ։ ուր որ ես ալ ծներ եմ ։ Ես կը տեսնեմ որ անիկայ սասկ քաղաք մըն է ։ և շուտ կամ ուշ Հոն մեռնելով՝ գերեզմանէն ալ խորունկ տեղ մը պիտի իջնեք որ կրակով ու ծծումբով կ՚այրի ։ Ասոր խօսքս մտիկ ըրէք՝ ով իմ բարի դրացիներս ։ ու դուք իմ հետս եկէք ։

Ո՛նչ ։ ըսաւ Պետրոսը ։ մեր բարեկամ՜ներն ու բարիքները եւնիս ձգենք համ ։

---

* Աեղքը ճանչցող ու կարծանմանէ փախչող մեղաւորին հաւատացողն ան է՝ որ ուրախութեամբ կը յորդորէ ուրիշ խղճալի մեղաւորներն իր հետ երթալու ։ Ասոնցմէ ընդհրը մեկուն սրտին մէջ սերմնուելուն՝ խոյն կը բուսնի ։ ու ընե կերսխրութեան պատուղ կը բերէ ։

† Երբոր աս աշխարհս սէրը սրտին մէջ կ՚իշնէ ։ ինչ եղ էրկնքին կամ փառաւոր կարող չեն համոզել մարդը լաւագոյն ժառանգութիւն մը փնտռելու ։

Ա՛յո՛, ըսաւ Քրիստիանոս, (քանզի աս էր մարդուն անունը.) ինչու որ ան ձեր բոլոր ձըգած բաները իմ վայելելու համար խնդրած բաներուս մէկ ալգիսիկ մասին հետը բաղդատուելու արժանի չեն: (Ա Կորնթ. գ. 18:) Եւ թէ որ դուք իմ հետս երթաք՝ ու յարատեւէք, դուք ալ ինձի հետ մասնակից պիտի ըլլաք. քանզի Տէն՝ ուր որ ես կ'երթամ, բաւական կայ և կ'աւելնայ ալ: (Ղուկ. ժե. 17:) Եկէք իմ հետս և իմ խօսքս փորձեցէք:

Պէնթլոյ. Քու փնտռած բաներդ ի՞նչ են, որ անոնք դտնելու համար բոլոր աշխարհը կը ձգես:

Քրիստիանոս. Ես անապական՝ անարատ՝ և անթառամ ժառանգութիւն մը կը փնտռեմ, (ա Պետ. ա. 4,) որն որ երկինքը դանձուած է և Տէն ապահով կը կենայ, (Եբր. ժա. 16,) որ սահմանուած ատենը անիկայ ջանքով խնդրողներուն տրուի: Թէ որ կ'ուզես՝ իմ գրքիս մէջ անիկայ կարդա ու իմացիր թէ այսպէս է:

Վա՛յ, ըսաւ Պէնթլոյը, մէկդի դնա քու գրքիդ հետ *. Մեր հետ ետ պիտի դառնա՞ս թէ չէ:

Քրիստիանոս. Չէ, ես չպիտի դառնամ,

* Թէ որ աշխարհասէր մարդոց հետ իրենց ճամբովը վիճաբանիս, խօսէական փաստերով, ու տրամաբանութիւնով կը հոգնեցընեն քեզ: Հայց դէր Սուրբ Կիրքն իրենց առջև՝ ու խոհդն պիտի պատասխնին. ոչ Աստուծոյ ու ոչ անոր ձեռքովը կատարեալները Աստուծոյ խօսքին դէմ կրնան դիմանալ:

ինչու որ ձեռքս մաճին վրայ դրի : (Գ. Թագ. ԺԹ. 62 :)

Պենապելոպ . Ակոր ուրեմն՝ Խօսքիպատակող դրացին , դառնանք մեր բնաիարանն երթանք առանց ասոր . ասոր պէս հիւանդամիտ խելագարներու ընկերութիւն մը կայ , որ երբ այլանդակ բանի մը ծարը փակչին , մէկ բանին պատճառները ցուցընող հօթը Հոգիէն աւելի խնամոտուն են իրենց աչքին առջև :

Ընարգանքով մի խօսիր , ըսաւ Խօսքիպատակողը , թէ որ բարի Աբրահամեանոսին ըսածը ճշմարիտ է , իր փնտռած բանները մերինեներէն աղէկ են . իմ սիրոս կը հակի որ իմ դրացւոյս հետն երթամ :

Պենապելոպ . Ի՛նչ , առ քեզի խելագար մըն ալ . իմ խօսքս մտիկ ըրէ , ու ետ դարձիր . ո՛վ գիտէ թէ ասոր պէս խելագարը քեզ ո՛ւր պիտի տանի : Ետ դարձիր , ետ դարձիր , ու խելացի եղիր * :

Աբրահամեանոս . Իմ հետս եկոր՝ Խօսքիպատակող դրացի , այնպէս բաներ կան ստանալու՝ որ բոնց վրայով խօսելցայ , և անոնցմէ ի զատ շատ ուրիշ փառաւոր բաներ ալ : Թէ որ ինծի չես հաւատար , աս գրքին մէջ կարդա . և ասոր մէջի գրուած բոլոր բաներուն ճշմարտութիւնը

---

* Ըն որ Աբրահամի համար աշխարհի աչքին առջևը բնաւ յիմար չերեւար , Աբրահամի հաւատքովը փրկութեան համար տակաւին խնամուն եղած չէ :

ահա ասիկայ չվնասեն արիւնովը Հաստատուած է : (Եբր . թ . 17 , 21 :)

Ուրեմն՝ Պետրոսէ դրացի , բաւ խօսքիպատկողը , ես հիմա գրեթէ մոռցա հաստատացի . ես կը խորհիմ աս բարի մարդուն հետ երթալ , և իմ վիճակս անոր վիճակին հետ ձրգել : Բայց՝ ով իմ բարի ընկերս , աս բաղձալի տեղը երթալու ճամբան գիտես :

Քրիստիանոս . Ընտանեկան անունով մէկին ինծի ցոյց տուաւ որ ասոր ըսաւ՝ «Նեղ Դուռն երթաք» որն որ մեր առջևն է . հոն ճամբուն վրայով պիտի տեղեկանանք :

Խօսքիպատկող . Լաւ որ ուրեմն երթանք՝ բարի դրացիս , ու երկուքը մէկէն ճամբայ ելան :

Ես ալ հետ կ'երթամ իմ տեղս , բաւ Պետրոսը , ես այսպէս ծուռ ճամբայ գացող խեղճ մարդոց հետ ընկերութիւն չեմ ըներ * :

Հիմա երազիս մէջ տեսայ՝ որ երբ Պետրոսը հետ դարձաւ , Քրիստիանոսն ու Խօսքիպատկողը գաշտին վրայէն խօսակցելով կ'երթային , և իրենց խօսակցութիւնը այսպէս սկսաւ :

Քրիստիանոս . Լաւկոր նայիմ , Խօսքիպատկող դրացի , ինչպէս ես : Ուրախ եմ որ խելքդ

---

* Ցէս աս տեղ մէկ աւետարանական ճշմարտութիւնները մարմնաւոր մարդուն վրայ ինչ տարբեր զօրութիւններ ունեն : Պետրոսը բոլորովին կը մերժէ գանոնք . Խօսքիպատկողը ուրախութեամբ մտիկ կ'ընէ անոնց , առանց մը քիչ մը հաւատք կ'ունենայ անոնց , ու քիչ մը տեղ Քրիստիանոսին հետ կ'ընկերանայ :

պառկեցաւ իմ հետս երթալու ։ Թէ որ Պիտա-
դլուխը ան դեռ չտեսնուած բաներուն վախն ու
զօրութիւնը ինձ նման զգացած ըլլար , այսպէս
դիւրութեամբ մեզ չէր ձգեր դառնար ։

Խօսքեցաւոլոր . Նկոր , Պրիսահանոս դրա-
ցիս . որովհետեւ երկուքէս ուրիշը չկայ հոս ,
ըսէ ինձ թէ մեր երթալու տեղն ինչ բաներ
կան , և ի՞նչպէս պիտի վայելենք անոնք ։

Պրէսթեքանոս . Ես չեմ կրնար այնչափ իմ
լեզուովս անոնց վրայ խօսիլ , որչափ որ մտօքս
կ'իմանամ . բայց որովհետեւ գիտնալ կը փափա-
քիս , իմ գրքիս մէջ կարդամ անոնց վրայով ։

Խօսքեցաւոլոր . Ես կը կարծեմ թէ քու
գրքիդ խօսքերը անտարակոյս ճշմարիտ են * ։

Պրէսթեքանոս . Ըլլայ , անշուշտ . քանզի աս
գիրքը չենողը ամենևին չկրնար սուտ խօսիլ ։
(Տէս . ա . 2 ։)

---

* Թէ որ Սուրբ Գիրքը իրաւ Աստուծոյ խօսքն է , պէտք
է որ ճշմարիտ ըլլայ ան . բայց ասիկայ ի՞նչպէս պիտի աստա-
գուի . խելայեղները զօրաւոր փաստերով կը հաստատեն ան՝
որոնց լոյսովին անձամբօք են արձնցած հոգիներուն չտեսերը .
(Ինչու որ Աւետարանը ըստ մեծի մասին ազգերուն ու աղ-
քատներուն կը քարոզուի .) և սակայն անոնք ունին Սուրբ
Գրքերուն ճշմարտութեանը ամենեն աւելի ու խիստ համոզիչ
փաստերը ։ Խղճմտանքին վրայ ունեցած իր իշխանութիւնն ու
զօրութիւնը , անոնց միմեանց՝ վախերուն՝ կատաղութիւննե-
րուն՝ յոյսերուն ու փափաքներուն յարմար գալը , իրենց սըր-
տերէն անցած բոլոր բաներուն անվրէպ նկարագրութիւնը որ
կը գտնեն անոր մէջ , ու իրենց վերաբերեալ բոլոր բաներուն
վրայ անոր աւետած լուսաւորութիւնը , անմերժելի ապացու-
ցութեամբ կը համոզեն զանոնք թէ Աստուծոյ ներշնչութեամբը
արուած է ։

Խօսէ՛ք պատգամակո՛ղ . Հ՛ամա աղէկ . ի՞նչ են ան բաները :

Վարդապետութիւն մը կայ ժառանգելու , և յաւիտենական կեանք մը մեզի տրուելու՝ որ յաւիտեան ան թագաւորութեանը մէջ բնակինք : (Ե՛սայ . խե՛ . 17 : Յովհ . ժ . 28 , 29 :)

Խօսէ՛ք պատգամակո՛ղ . Հ՛ամա աղէկ . ուրիշ ի՞նչ կայ :

Վարդապետութիւն . փառաց թագեր կան մեզի տրուելու , և այնպիսի հանդերձներ որ մեզ երկնից արեգակին պէս պիտի փայլեցընեն : (Ի՛ Տես . ե՛ . 8 : Յայտ . իե՛ . 5 : Մատթ . ժ՛ . 43 :)

*Խօսէ՛ք պատգամակո՛ղ . Ա՛յս քաջ ճեղերդ պատուական բան են , և այլ ուրիշ ճեշերը կան * :*

Վարդապետութիւն . Հոն ո՛չ լաց և ո՛չ արտմութիւն պիտի ըլլայ . քանզի ան տեղին Տէրը մեր աչքերէն բոլոր արցունքները պիտի սրբէ : (Ե՛սայ . խե՛ . 8 : Յայտ . է՛ . 16 , 17 : իա՛ . 4 :)

Խօսէ՛ք պատգամակո՛ղ . Եւ ի՞նչ ընկերներ պիտի ունենանք հոն :

---

* Երկինքը թագաւորութեան մը կամ վերդիվճակ բանեւրուն նմանցընելը կընայ մէկ թեթեւ տպաւորութիւն մը բնել մարմնաւոր սրտին վրայ , որ կը զգաստանայ մոռանալով թագաւորուն վրայ՝ փառաւոր հանդերձներու՝ նուագարաններու վրայ՝ և ամէն յաւիտ ու տրտմութիւններէ ազատ վիճակի մը վրայ : Խայց այսպիսի անձը երկնից ճշմարիտ երջանկութեանը՝ այսինքն Աստուծոյ փառքը տեսնելու՝ ու սրբութեամբ և սիրով անոր նմանելու գաղափարը չունի : Աստուածը մինչև որ ընդհատով ընդոդուզի՝ երկնից մէջ երջանիկ չինար ըլլալ թէ որ հնար ըլլար իրեն հոն ըլլալ , իր երկինքը երկրիս վրայ է :

Քրիստոնեաներ. Հոն սիրովներուն և քրիստոնեաներուն հետ պիտի ընակինք (Եսայ. ը. 2։ ա Թես. դ. 16, 17։ Յայտ. ե. 11) որոնք այնպիսի առեղծուածներ են՝ որ քու աչքերդ պիտի խտտղին իրենց վրայ նայելու։ Հոն նաև պիտի տեսնես հաղարաւոր և բիւրաւոր անձինք որ մեզմէ առաջ ան տեղը գացին. սոսկումէ մեկը միւսասկար չէ, հապա բոլորն ալ ընկերասէր ու սուրբ են. ամէն մեկը Աստուծոյ դէմը կը պտրտի, և իր առջևը կը կայնի, յաւիտեան իրեն հաճելի ըլլալով։ Մեկ խօսքով, հոն պիտի տեսնենք երեցներն իրենց ոսկեղէն պսակներովը, (Յայտ. դ. 4) հոն պիտի տեսնենք սուրբ կոյսերն իրենց ոսկի քնարներովը, (Յայտ. ժդ. 1—5) հոն պիտի տեսնենք ան մարգիկը՝ որոնք ան տեղին Տէրոջը վրայ ուսանցած սէրերնուն համար աշխարհիս ձեռօքը կատղատարածեան, բոցերուն մէջ այրեցան, գազանները կերուեցան, ծովերուն մէջ խեղդուեցան. ամէնը աղէկ, և անմահութիւնն իրրև հանդերձ վրանին հագած են։ (Ա Կորնթ. ե. 2, 3, 5։)

Խօսքեցաւոր. Ա՛ս բաներուն լսելն անգամ բաւական է մեկուն սիրտն զմայլեցընելու։ Հապա տեսնք պիտի վայելուչին արդեօք։ Ի՞նչպէս պիտի ժառանգինք անոնք։

Քրիստոնեաներ. Տէրը, ան քաղաքին կառավարը, աս դրքին մէջ պատմից ան. (Եսայ. ծն. 1—3։ Յովհ. ա. 37։ է. 37։ Յայտ.

իբ. 6, 17.) որուն բովանդակութիւնն ասկէ՛ որ եթէ մենք ճշմարտապէս անոնք ուզենք լլլանք, ինք ձրի պիտի տայ մեզի։

Խօսքիպատուիրակ. Ես ալ աղեկ իմ բարի ընկերս, ուրախ եմ այս բաները լսելու. առաջ եկար, քայլերնիս շուտով առնենք *։

Քրիստոս. Ես իմ կոնակիս բեռին պատճառաւը ուզածիս չափ շուտով չեմ կրնար երթալ։

Ես միջօրեի երազիս մէջ տեսայ՝ որ իրենց ասխօսքը լմնցուցածնուն պէս, դաշտին մէջերը տղմալից փոս մը հասան. և զգուշութիւն չըրնելնին յանկարծ երկուքը մէկէն ան ցեխին մէջն իյնան։ Ան փոսին անունն էր Յուսահատութիւն։ Աստի առնն մը թաղտըրկեցան հոն, և վրանին բոլորովին տղմով շաղախեցաւ.

---

* Ցե՛ս ասկէ ժամանակաւոր հատատացեալին մարմնաւոր ուրախութիւնն ու մարմնաւոր վհատութիւնը. ամենեին իր միզբերուն բնաւ զգացած չըլլալով՝ թեթեւութեամբ երկար ճամբորդութիւն ընելու կը յօժարի՝ բայց չկրնար դիմանալ, Քրիստոս Տէրն մեր այսպիսիները ապառաժ քարի կը նմանեցընէ։ Ուրախութեամբ կ'ընդունին Աւետեաց խօսքը. բայց ան խօսքը իրենց սրտերուն մէջ արմատ չունի. առնն մը կը հաւատան, բայց փորձութեան առեն կը հեռանան։ Ղուկ. ը. 13։) Այսպես ըրաւ խօսքիպատուիրակը Հաւատահատութեան փոսին մէջ։ Ես փոսը կը նշանակէ ան մեղ. նեղող յուսաբեկ ընող վախերն ու սիրտ կոտրող երկչոտութիւնները, որ կը ծագին Աւետեաց խօսքին հաւատք չընծայելէն։ Աստանային թեւագրութիւններէն՝ ու մեր ապահանալ բնութեանը Աւետեաց պատուական խոստումնեքներուն ու յայտնեալ ճշմարտութիւններուն դէմ յառաջ բերած աշխարհային փաստերէն։ Ասոնք են մեր մեղքերնիս զգալուն առաջադրութեանն՝ ու մեր հաւատքին անկեղծութեանը փորձերը։

ու Քրիստիանոս իր կռնակի բեռին պատճառաւը սկսեց տիղմին մէջն ընկղմիլ *։

Խօսքիպատիկողը • Ո՛հ , Քրիստիանոս դրա- ցիս , ո՞ր ես դուն հիմա ։

Քրիստիանոս • Իրա՛ւ որ ես ալ չեմ գիտեր ։ Ասոր վրայ Խօսքիպատիկողը նեղացաւ , ու բարկանալով իր ընկերին ըսաւ • Ա՞ն էր ան երջանկութիւնը որուն վրայով այսչափ ատեն ինծի կը խօսէիր ։ Թէ որ մեր առջի ճամբայ ելլելը այսպէս ձախորդ է , ինչ բաներ յուսալու ենք մինչև մեր ճամբուն վերջը ։ Ո՞ր էր որ կեանքս չհոգնցուցած մէկ մը դուրս ելլէի • իմ տեղս դա՛ն ժառանգէ ան պատուական երկիրը ։ Ես ըսելով՝ բոլոր զօրութիւնովը մէկ երկու անգամ ջանք ըրաւ , ու տիղմին մէջէն դուրս հալաւ՝ փոսին ան կողմէն որ իր տանը մօտ էր • այսպէս առաւ քաշեց , ու Քրիստիանոս մէկ մ՚ալ զինքը չտեսաւ †։

---

* Բայց Խօսքիպատիկողը ինչպէս կրնար այս փոսն իյնալ , որ Նաւուձոյ վը այով՝ կամ անոր օրէնքին՝ կամ իր անձին՝ կամ մեզի վրայով այնպէս զգուշութիւններ չունէր ինչպէս որ ան վճռական մէջ իյնողը պիտի ունենայ ։ Բայց այսպէս կրնայ պատահիլ որ երբ թէ մարդիկ երբեմն բարեպաշտ անձանց հետ ընկերանան՝ ու անոնց խօսքը՝ խոստովանութիւնն ու դատաստանը լսեն , կամ Սուրբ Գրոց մէկ մասին ծանօթանան , դրեթէ միշտ իրենց անձին վրայ երկիւղալի ու տրտմագին բաները կը գտնեն ։ Բայց պէտք է նկատենք՝ որ թէպէտ թէեւ ամիա Խօսքիպատիկողը չհաւանութեան փոսը իյնաւ , բայց Քրիստիանոս իր բեռին պատճառաւ խորագոյն ընկղմեցաւ ։

† Ահրիք չէ Խօսքիպատիկողը ըլլալը • ինչպէս որ առջի պատմած փորձութիւնը իր հոգւոյն ցրտացուց՝ իր ուրախութիւնը

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

Աստի Քրիստիանոս Յունահատուածեան փո-
սին մէջ թաղուելիքիս միտքս մնաց • բայց տա-
կաւին կը չանար ու կ'աշխատէր փոսին ան կողմն
երթալ՝ որ տունէն հեռու և ան Նկղ Դրանը
մօտ կ'իյնար * : Ինչ և իցէ ան բանս ըրաւ ,
բայց կռնակի բեռին պատճառաւը չկրցաւ տիղ-
միս մէջէն դուրս ելլել : Ես միջոցիս երազիս
մէջ տեսայ որ մէկն եկաւ իրեն՝ Օգնական ա-
նունով † , ու հարցուց իրեն թէ ինչ կ'ընէ
հոն :

Տէր իմ՝ ըսաւ Քրիստիանոս , Աւետարանիչ
անունով մէկն ինծի հրամայից որ ես ճամբան
երթամ , ու նաև ուղղից զիս ան տեղն Նկղ
Դուռը երթալու , որպէս զի գալու բարկութե-
նէն փախչելու կարող ըլլամ : Ես ալ՝ որ դէպ
ի հոն կ'երթայի , այս տեղ իյնայ :

Օգնական • Բայց ինչո՞ւ համար ոտք դնելու
աստիճանները չկատեցիր ‡ :

պարբերցուց՝ իր հաւատքը խախտեց , ու ետ դարձուց զինքը Կործանման Քաղաքը :

* Քրիստիանոս իր նեղութեանը մէջ տակաւին կը ջանայ իր տունէն հեռանալ : Ցետ Աշխարհաբար մեղքերը ճանչցող մեղաւորին ու չճանչցող խօսքիպատկող հաւատացեալին մէջ եղած տարբերութիւնը . մէկն իր երեսը Քրիստոսի կը դարձնէ յոյս և օգնութիւն գտնելու համար , միւսը Կործանման Քաղաքը կը փախչի հանգստութիւն գտնելու համար :

† Քրիստոսի ամենակարող շնորհաց թևերը ողորմելի մեղաւորները ապաշխարելնէ ազատելու կը հանձի :

‡ Ոտք դնելու աստիճանները՝ այսինքն Աստուծոյ ուժ և պատուական խոստումներն են՝ որ Յիսուս Քրիստոսի միջնորդութեամբը ողորմելի՝ կարօտեալ ու տառապեալ մեղաւորուն տրուած են :

Պղեպտեանոս • Ալան այնպէս կը հալածէր գիս , որ կարմ ճամբէն շիտակ երթալով մէջն իսկայ :

Զեռքդ ինձի տուր , ըսաւ Օգնականը , ուսամ ձեռքն անոր տուաւ , և ան գինքը դուրս քաշեց՝ ու հաստատուն երկրի վրայ դրաւ , և հրամայեց որ իր ճամբան երթայ : (Սաղմ • ԽՀ • 2 :)

Ընտանի ևս Քրիստիանոսը տիղմէն հանողին քով գացի ու ըսի • Տէր իմ , որովհետև Կործանման Քաղաքէն ‘Սիզ ‘Խուռն երթալու ճամբան ասս տեղէն կ'անցնի , ինչո՞ւ համար ասս տեղը չշինուիր , որ խղճալի ճամբորդներն ապահովութեամբ երթան հոն : Նա ինքն ինձի պատասխան տուաւ թէ , Ես տղմալից փոսն այնպիսի տեղ մըն է որ չկրնար շինուիլ : Անիկայ ցած տեղ մըն է , ու մեղաւորին ինքզինքը պարտաւոր ճանչնալէն առաջ եկած փրփուրն ու աղտեղութիւնը միշտ հոս կը վազէ • և անոր համար կը կոչուի Յուսահատութեան Փոս : Քանզի թէ և մեղաւորը իր կորստած վիճակին խոնարհով արթընցայ ալ , իր սրտին մէջ շատ վախեր և երկբայութիւններ՝ ու զարհուրելի մտածութիւններ կը ծնանին , որոնց ամէնը մէկ կ'ըլլան և այս տեղս կու գան կը լինան • և ահա ասս տեղին այսպէս գէշ ըլլալուն պատճառն ասս է : Թագաւորը հաճութիւն չունի որ ասս տեղը գէշ մնայ : (Եսայ • Լ • 3 , 4 :) Իր գործակալները և՝ իր Տէրութեանը կառավարիչներուն կարգադրութիւնովը հազար վեց հարիւր տարիէն հետէ ասս

տեղիս վրայ աշխատելդան, որ ըլլայ թէ անիկայ շահին Տորոգեն։ Ես իմ գիտցածիս նայելով՝ աս տեղը քանի հազար, մանաւանդ թէ միլիոնաւոր սայլի բեռ առողջարար խոտաներ կրնայ, որ Թագաւորին սահմաններուն ամէն կողմերէն ամէն տեսակ բերուելդան, (և անոնք որ այսպիսի գործքի վարպետ են՝ կ'ըսեն թէ, Հազար աղէկ նիւթեր են անոնք գետինը ամուրցնելու ու աղէկցընելու,) որ ըլլայ թէ աս տեղը չենուի. բայց դեռ ասիկայ Յուսահատութեան փոս է, և ինչ որ ընեն նոյնպէս պիտի մնայ *։

Ձշմարիտ է՝ որ Օրէնադրին հրամանատը միեւնոյն անգամ տիրոջին մէջտեղը քանի մը աղէկ և հաստատուն աստիճաններ կան ոտք դնելու. † բայց այնպիսի տեսենելին՝ որ աս տեղը իր աղտեղութիւնը աւելի կը փսխէ քան որ միշտ եղանակի փոփոխութիւններուն կը պատահի, աս աստիճանները հազիւ թէ կը տեսնուին. կամ թէ որ տեսնուին ալ՝ մարդիկ իրենց դէմնուն դառնալովը քովնոց կը կոխեն, ու այնպէս գիտնալով տիրոջին մէջ կ'իյնան, թէ և հոն աստիճաններ ալ կան. սակայն անգամ մը դուռնէն

---

* Նոյնիսկ կը նշանակէ թէ մեղանչական մարդուն անկեալ բնութիւնը մէջ ուրիշ բան չկայ բայց երկիւղ ու յուսահատութիւն։ Երբոր յոյսերնիս մեր անձերուն վրայ դրած ըլլանք, մեր ըրած ամենէն աղէկ բանը Յուսահատութեան փոսին մէջ կը թողու մեզ։

† Եղանակի փոփոխութիւնը ան տեսենները կը նշանակէ՝ երբոր մանաւանդ փորձութիւններ մեղանչական կիրքերը գրգռելով՝ նոր բարեպաշտութեան պարծողին միտքը կը շփոթեն։

նեբս որ մնանեն՝ ալ գետինը աղեկ է ։

Ասոր վրայ երազես մէջ տեսայ որ Հիմա Յիսուս քրիստոսէն իր տունը հասայ ։ Ուստի իր դըրացիներէն եկան զինքը տեսնելու , որոնցմէ ոմանք զինքը խելացի կը կոչէին ետ դառնալուն համար , և ոմանք յիմար կը կոչէին Քրիստիանոսին հետ զինքը վտանգի մէջ ձգելուն համար ։ Ուրիշներն ալ իր վախկոտութեանը համար վրան կը խնդային՝ ըսելով . Ընտարակոյս՝ այսպիսի բանի մը սկսելէն ետև , ես չէի ուզեր այնչափ տկար երեւալ քանի մը դժուարութիւններու համար ։ Յետոյ՝ Յօսքիպատկողը ամէնուրմէ անոնց մէջ նստաւ . բայց վերջը քիչ մը համարձակութիւն առաւ , ու ասկէ ետև ամէնը մէկէն իրենց զրոյցը գարձուցին , ու սկսեցին Քրիստիանոսին ետևէն նախատել զինքը ։ Եւ այսչափ հերիք ըլլայ Յօսքիպատկողին վրայով ։

Հիմա Քրիստիանոս մինակ ինքնիրեն որ կ՚երթար՝ հետուն մէկը տեսաւ , որ դաշտին վրայէն կ՚անցնէր դէպ ի իրեն կու գար . և այնպէս պատահեցաւ՝ որ մէկը մէկ կողմն՝ ու միւսը միւս կողմն երթալու համար մէկմէկու ճամբան կըտրած տեղերնին իրարու հանդիպեցան ։ Ա՛ս պարոնին անունն էր՝ Աշխարհիկ Խմաստուն . ինքը

---

* Պետրոս Յիսուս Քրիստոս մէջ Տէրն է ։ Ըմենալին ընդ կրնար գանել աշխ գետնի կամ ապահով ոտքի վրայ կայնիլ կամ հանդիստ քալել , մինչև որ հետաքով Քրիստոսի ժառանգութեանը ընդ մտներ , ու մինչև որ մեր հետաքին հիմը Քրիստոսի վրայ ընդ հաստատեր՝ որ Յաւիտենական Ապրումն է ։ Ու Յաւիտենական Ապրումն է ։

կը բնակէր Մարմնաւոր Հարատարութիւն կո-
չուած քաղաքը, որ Քրիստիանոսին քաղաքին
ճիշդ քովը կ'էր։ Ուստի աս մարդը Քրիս-
տիանոսին հանդիպելով՝ ու անոր վրայով թէ-
թեւ տեղեկութիւն մը ունենալով, (քանզի Քրի-
ստիանոսին Կործանման Հաղաքէն ճամբայ ելլե-
լնուն համբաւը շատ տարածուեր էր՝ չէ թէ
միայն իր բնակած քաղաքին մէջ, հապա նաև
սկսեր էր ուրիշ տեղեացնք ալ Հասարակութեան
բերնին խօսքն ըլլալ,) ու նաև անոր դժուարին
քալուածքը տեսնելով, և Հառաչանքն ու հե-
ծութիւնն ու ասոնց նման բաները նկատելով
պարոն Հեռատիկ Իմաստունը՝ ինչպէս մարդ ըլ-
լալը քիչ մը հասկընալով այսպէս սկսաւ Քրիս-
տիանոսին հետ քիչ մը խօսակցութեան մտնել։

Հեռատիկ Իմաստունը. Խարեւ քեզ՝ մարդ,
ուր կ'երթաս այսպէս բեռնաւորուած։

Քրիստիանոս. Իրաւ որ այնպէս բեռնաւո-
րուած, որուն պէս չեմ կարծեր թէ քնաւ բեռ-
նաւորուած էի խեղճ ատեղծուածս։ Բայց ո-
րովհետև կը հարցընես ինծի՝ թէ ուր կ'երթամ,
քեզի ըսեմ՝ տէր իմ, որ աս իմ առջեւս եղած
Նեղ Դուռը կ'երթամ. քանզի հոն՝ ինչպէս որ
ինծի զրուցուեցաւ, այնպէս ճամբու մը պիտի
դրուիմ, որ իմ ծանր բեռէս ազատիմ։

Հեռատիկ Իմաստունը. Դուն կին ու զաւ-
կներ ունիս։

Քրիստիանոս. Եյո՛ ունիմ, բայց այս բե-
ռին տակն այնպէս կը հնծեմ՝ որ չեմ կրնար

առաջուան պէս յօժարութիւն ունենալ անոնց վրայ • ինծի չնմանցած պէս կու գան անոնք : (ա Կորնթ. է. 29 :)

Ընթերցիչ Ինտեպոն • Թէ որ ես քեզի խրատ տամ , ինձ մտիկ կ'ընես :

Ռիչարտեսոս • Թէ որ աղէկ խրատ ըլլայ՝ կ'ընեմ • ինչու որ ես ալ աղէկ խրատի կարօտութիւն ունիմ :

Ընթերցիչ Ինտեպոն • Ուրեմն քեզ կը խրատեմ՝ որ բոլոր ջանքովդ արտորաս դուն քեզ քու բեռէդ ազատելու • քանզի քու միտքդ բնաւ չկրնար Հանդարտիլ մինչև անատունը • ոչ ալ Աստուծոյ քեզի տուած բարութիւններուն օգուտը կրնաս վայելել , բայց միայն անատունը :

Ռիչարտեսոս • Ես ալ այդ բանը կը փնտռեմ • այսինքն՝ աս ծանր բեռէն ազատ ըլլալ • բայց չեմ կրնար ինքնիրմէս անիկայ ձգելու , ոչ ալ մեր քաղաքին մէջ մէկը կայ որ իմ ուսերէս կրնայ վար առնել անիկայ • ուստի՝ ինչպէս որ քեզի ըսի , աս ճամբան կ'երթամ՝ որ իմ բեռէս ազատիմ * :

Ընթերցիչ Ինտեպոն • Ո՞վ քեզի ըսաւ որ քու բեռէդ ազատելու համար աս ճամբան երթաս :

Ռիչարտեսոս • Մէկ մարդ մը՝ որ շատ մեծ

---

* Նկ. Ինչը նշմարանը՝ կամ Ռիչատսոի ձեռքը մեզայ բեռէն ազատելու աղօթ անատնիւնը մեղաւորին մերժել կու տայ բոլոր ուրիշ ճամբաները , ու դէպ ի Ռիչատսոս միայն յառաջ կը բերէ զանիկայ :

և պատուաւոր մէկն եւեւայ ինծի : Միտքս կու գայ որ իր անունն Աւետարանիչ էր :

Աղաչեցինք Յոհաննա . Ընծեայ ըլլայ ան մարդը իր տուած խրատին համար : Աշխարհիս մէջ ասկէ աւելի վտանգաւոր և դժուարին ճամբայ մը չկայ որ քեզ մէջը դրաւ . և շատ բաներու պիտի պատահիս , թէ որ իր խրատովն երթաս : Դուն հիմակուանէ բանի մը պատահեր ես , ինչպէս որ կ'իմանամ . քանզի կը նայիմ որ Յուսահատութեան փոսին ցեխը վրադ է . բայց այդ ցեխն ատ ճամբան գացողներուն պատահելու թշուառութիւններուն միայն սկիզբն է : Խա մտիկ ըրէ , ես քեզմէ ծեր եմ . դուն քու գացած ճամբուդ մէջ պիտի պատահիս նեղութեան՝ տառապանքի՝ անօթութեան՝ վտանգի՝ մերկութեան՝ սուրի՝ առիւծներու՝ վիշապներու՝ խաւարի , և մէկ խօսքով՝ մահուան , և ինչ ևր որ ալ : Ա՛ս բաները անտարակոյս ճշմարիտ են՝ և շատ վկայութիւններով հաստատուած : Եւ մէկ մարդ մը ինչո՞ւ համար անզգուշութեամբ ինքզինքը պիտի կորսնցնէ օտար մէկուն խօսքը բռնելով :

Ուրեմն ան՝ ինչ կ'ըսես դուն՝ պ'րն , իմ կռնակիս բեռը այդ քու ըսած բաներուդ բոլորէն ալ աւելի զարհուրելի է ինծի : Մանաւանդ ինձ կը թուի որ հոգս չէ թէ ինչ բաներու կը պատահիմ ճամբուն մէջ , թէ որ անոնց պատահելովս իմ բեռս ալ ազատիմ * :

---

* Կ'յայտնէ և նոր բարեպաշտութեան դարձող Ուրբատոնէին սրտին տագնապութիւնը :

Ելեսբհիկ Իմամօղլու. Բայց այդ բանը ուշ կը քու վրադ առիր :

Բրիսպիճանոս. Ա՛ս իմ ձեռքիս գիրքը կարդալով :

Ելեսբհիկ Իմամօղլու. Ես ալ այնպէս կարծեցի * . և քեզի ալ ուրիշ ակար մարդոց ե՛զածին պէս եղաւ , որոնք իրենցմէ վեր եղած բաներու ձեռք զարնելով յանկարծակի շիտակութեան մէջ կ՚ինկան քեզի պէս : Այսպէս շիտակութիւնները չէ թէ միայն տղայամիտ կ՚ընծան մարդը՝ ինչպէս որ քու կը տեսնեմ թէ քեզի ըրաւ , հապա նաև անկարելի բաներու ձեռք զարնել կու տան անոնց՝ այնպէս բաներ ստանալու որ իրենք ալ չեն գիտեր :

Բրիսպիճանոս. Ես իմ ստանալու բանս գիտեմ , որ է իմ ծանր բեռէս ազատութիւն :

Ելեսբհիկ Իմամօղլու. Բայց ինչո՞ւ համար ես ճամբուն ազատութիւն պիտի փնտռես , տես նելով՝ որ այսչափ վտանգներ կան անոր մէջ . մնաւանդ որ ես (միայն թէ որ համբերութիւն ունիս իս մտիկ ընելու ,) կրնամ քեզի առաջնորդել քու բաղձացածդ ստանալու , առանց այն վտանգներուն՝ որոնց որ դուն պիտի պատահիս ես ճամբուն մէջ : Մանաւանդ որ գործնն ալ պատրաստ է : Եւ ես ալ գիտեմ , որ այն վտանգներուն տեղը՝ ապահովութիւն ,

---

* Ելեսբհիկ Իմամօղլուն չխորհեր որ մարդիկ Աստուծոյ Գիրքը կարդալու ժրաջան ըլլան :

բարեկամութեան , և բերկրութեան ալ պիտի պատահիս :

Վրէպաբանոս . Ա՛ղաչեմ , պարոն , առ դաղտնի՛ քն քեզի ունելիք :

Ընկարհիկ Խմասպաս . Շա՛տ աղէկ . առ մեծն Եղած գնդը՝ (գնդին անունը Բարեգործութիւն է ,) ազնուական մը կը բնակի՝ որուն անունը Օրինական է . ինքը շատ Ճարտար և աղէկ անունի տէր մարդ է , որ քաւիլինդ պէս բնոյները մարդոց կոնակէն թեթևցընելու վարպետ է . ու իմ դիտցածիս՝ ինքն ալ Ճամբուս շատ բարիք ըրած է . ու նաև դիտէ բժշկել անոնք որ իրենց բնոյներուն պատճառաւը մըտքերնուն քիչ մը խեղաթիւրութիւն եկած է * : Ընդ կրնաս դուն երթալ՝ ինչպէս որ ըսի , և խոհոյն օգնութիւն գտնել : Իր տունն ասկէ լման մղոն մը հեռու չէ . ու թէ որ ինք տունը չըլլայ , պատուական պատանի մը ունի որ իր օրդին է՝ Վաղաքաւարութիւն անունով՝ որ

---

* Ընկարհիկ Խմասպասը աւելի կ՚ընտրէ Բարեգործութիւնը՝ քան զԲրիստոս , որ է ան Նոճ Վտառը : Բարկոյ Ճիշդ մարմինն տրամաբանութիւնն է : Մարմնաւոր միտքը միշտ կը հակառակի հոգևոր Ճշմարտութեան : Բառնալոյ օրէնքին բուն մեր հնազանդութիւն ընելուին արդարանալու կարծիքը միշտ հակառակ նեղոդոնդութիւն մը կ՚ընէ մեր ներսը , Քրիստոսի բուռն հնազանդութիւնովն արդարանալու Ճամբուն : Ընձեռնան արդարութիւնը մարմնին քանկութիւններուն տեղ տալու չատ հակառակ է Քրիստոսի հաւատքին : Բառնինք՝ մարդարտանութեան սկիզբ դնէն է , երկրորդը՝ ազատամբութեան ու անհնազանդութեան սև դևն է : Տես մարմնին արամարանութիւններուն ականջ կախելու ատաւոր հետևանքները :

գրեթէ կրնայ ծերունի տղուսականին ըսածն ը-նել : Վեղը ըսեմ հոն կրնաս դուն բեռդ ա-զատութիւն գտնել . ու թէ որ չես ուզեր քու առաջուան բնակարանդ դառնալ , (ինչպէս որ իրաւ ես ալ չեմ ուզեր որ դառնաս ,) կրնաս քու կինդ ու զաւկընեդ ան գեղը բերել տալ՝ ուր որ հիմա պարապ կեցած են տուներդ , և որոնց մէկը կրնաս չափաւոր գնով մը վարձքով բռնել : Ուտելիքն ալ աժան ու աղէկ է հոն . և քու կեանքդ աւելի երջանիկ ընող բանն ան է՝ որ դուն ան տեղ բարի գրացիներու հետ հաւատարմութեամբ և աղէկ կերպով պիտի ապրիս :

Ես խօսքերուն վրայ Քրիստիանոսը քիչ մը տարակուսութեան մէջ կեցաւ , բայց իսկոյն իր մտքումն որոշեց որ , եթէ ան պարոնին ըսածը ճշմարիտ է՝ խնայողութիւնն անոր խրատը բռնելն է . և ասանկով իր խօսքն այսպէս յառաջ տարաւ :

Քրիստիանոս . Տէր իմ , ես բարի մարդուն տունն երթալու ճամբան ո՞րն է :

Ընթերցիչ Իմաստուն . Կը տեսնեմ ես մօտն եղած բարձր լեռը :

Քրիստիանոս . Այ՛ , շատ աղէկ :

Ընթերցիչ Իմաստուն . Ես լեռանը քովէն երթալու ես , և առջի տունն որ կը հանդիպիս , անոր է :

Այսպէս Քրիստիանոս իր ճամբէն դարձաւ պարոն Օրինականին տունը օգնութիւն առնե-

լու համար երթալու *• բայց ահա երբոր ապէկ մը մօտեցաւ ան լեռանը , անանկ բարձր երեւցաւ անիկայ , ու նաեւ ճամբուն մէկ կողմէն այնպէս դուրս ցցուած էր ճամբուն վրայովը , որ Քրիստիանոս վախցաւ առաջ երթալու՝ որ չըլլայ թէ լեռն իր գլխուն վրայ իյնայ • ուստի ան տեղը լռիկ կայնեցաւ՝ և չէր գիտեր թէ ինչ ընէ : Նաեւ հիմա իր բերն աւելի ծանր կու գար իրեն քան թէ ճամբուն մէջ եղած ատենը : Ապէկ ի զատ կրակի բոցեր ալ կ՚ելլէին լեռնէն՝ (Եղէց ժբ • 16 , 18՝) որ Քրիստիանոսը վախցուցին թէ պիտի այրի • ուստի վախէն արիւն քրտինք մնաւ և կը դողար : (Եբր • ժբ • 21 :) Հիմա սկսեց գղջալ որ Աշխարհիկ Իմաստունին խրատը բռնեց • և ատոր վրայ տեսաւ որ Աւետարանիչը դէպ ի իրեն կու գար , ու անիկայ ալ տեսնելուն ամչնալէն կարմրեցաւ : Այսպէս Աւետարանիչը քիչ քիչ մօտեցաւ , և իրեն հասնելով խոժոռած ու զարհուրելի դէմքով մը ա- նոր վրայ նայեցաւ † , ու այսպէս սկսեց խօսիլ Քրիստիանոսին հետ :

---

* Ապիկայ Թշնամւոյ խոտորում մը եղաւ իրեն • ինչու որ իր փրկութեանը համար Քրիստոսի կատարած գործքէն իր բարի գործքերուն ու հնազանդութեանը դարձաւ , ինչպէս որ երբեմն Դաղատացիք ըրին : Բայց դուն նկատէ թէ ինչ է հետևանքը • Քրիստիանոս կը վախնայ թէ Անիայ Լեռը՝ այսինքն օրէնքին բոլոր զարհուրելի անէծքները իր գլխուն վրայ պիտի իյնան : (Եղէց ժբ • 18 :)

† Աւետարանիչը Անիա Լեռանը տակը կը գտնէ Քրիստիանոսը , ու խոժոռ դէմքով կը նայի անոր : Ցետոյ Աւետարանչին հնազանդելու վախնալը :

Ե–ԵՊԱՓԱՆԵԼ • Ի՞նչ կ'ընես հոս, ով Քրիստիանոս, ըսաւ ինքը։ Քրիստիանոս չէր գիտեր թէ ան խօսքին ինչ պատասխան տայ • ուստի պապանձած կեցաւ անոր առջեւը։ Այսքը Ե.եւսեբանիչը նորէն հարցուց թէ, Դուն չես ան մարդը, որ Կործանման Վաղաքին պարսպին դուրսը քեզ գտայ՝ որ կու լայիր։

ՔՐԻՍՓԻԱՆՈՍ • Ա,յո՛, սիրելի՛ տէր իմ, ես եմ ան մարդը։

Ե–ԵՊԱՓԱՆԵԼ • Ես քեզ ան Նեղ Դուռն երթալու ճամբուն մէջ չդրի՞։

Ա,յո՛, սիրելի՛ տէր, ըսաւ Քրիստիանոս։

Ե–ԵՊԱՓԱՆԵԼ • Ուրեմն ինչո՞ւ համար այսչափ շուտով մեկզի դարձար • քանզի դուն հիմա ան ճամբէն խոտորեր ես։

ՔՐԻՍՓԻԱՆՈՍ • Յուսահատութեան փոսն անցածիս պէս ազնուականի մը պատահեցայ, որ իմ խելքս պատկեցուց թէ սա առջեւս եղած դաղին մէջ մարդ մը կրնամ գտնել՝ որ կրնայ իմ բնաւս մեկզի առնել։

Ե–ԵՊԱՓԱՆԵԼ • Ի՞նչպէս մարդ էր ան։

ՔՐԻՍՓԻԱՆՈՍ • Ինք ազնուականի մը պէս կ'ե-ըևաը՝ * ու շատ բաներ խօսեցաւ ինծի, և

---

* Պէտք է զգուշանալ, որ մարդիկ իրենց կերպարանքովը չդատենք։ Կարելի է որ հեղ գաղտնուկներու պէս երեւան ա-նոնք՝ բայց իրենց լեզուին տակը իժերու թոյն ըլլայ, որով շատ հոգիներ ապականին ինքնակար մոլորութիւններով ու սար հերետիկոսութիւններով • և ասանկով՝ Քրիստոսէն ու միայն անոր միջնորդութեամբը եղած կատարեալ արդարութեան ու յաւիտենական կենաց յոյսէն զատելնին, իրենց փըս-

վերջապէս զիս համոզեց • ուստի հոս եկայ • բայց երբ աս լեռը տեսայ ՝ ու անոր ինչպէս ճամբուն վրայումը դուրս ցցուիլը նկատեցի ՝ խա- կոյն կանչ առի ՝ որ չըլլայ թէ գլխուս վրայ իյնայ ։

Ե՛ւթաբանիէ • Աս ալնուականն ի՞նչ խօ- սեցաւ քեզի ։

Պրիսկիանոս • Ըսաւ՝ հարցուց թէ ո՞ր կ'եր- թաս • ես ալ իրեն ըսի ։

Ե՛ւթաբանիէ • Յետոյ ի՞նչ ըսաւ ։

Պրիսկիանոս • Հարցուց թէ ընտանիք ունիմ • ես ալ զուրցեցի իրեն ։ Բայց իմ կռնակիս բա- ռին տակին այնպէս կը հնձեմ՝ ըսի ՝ որ չեմ կըր- նար առաջուան պէս յօժարութիւն ունենալ անոնց վրայ ։

Ե՛ւթաբանիէ • Ետեւէ ի՞նչ խօսեցաւ ։

Պրիսկիանոս • Ինծի հրամայեց որ բոլոր ջան- քովս աշխատիմ իմ բեւեռս ազատելու • ես ալ ըսի թէ իմ փնտռածս ալ ազատութիւն գտնել է ։ Ու նաեւ ըսի թէ աս պատճառաւն ան Աղ Դուռը կ'երթամ ՝ որ հոն սորվիմ թէ ինչպէս կրնամ ազատութեան տեղը հասնիլ ։ Ուստի ըսաւ ինծի՝ թէ ինք անկէ լաւ և կարճ ճամբայ մը պիտի ցուցընէ ինծի ՝ որուն մէջ այնչափ դժուարութիւններ չկան ինչպէս ան ճամբուն մէջ ուր որ՝ տէր իմ ՝ դուն զիս դրիր ։ Եւ ըսաւ թէ աս ճամբան զիս մէկ ալնուականի մը

Կուէեանը համաձայնելով կամ ըստ մասին բուն իսկ իրենց գործ քերուն նայելու և ազատելու ։

տունը պիտի հասցընէ ։ որ շատ վարպետ է աս բեռները մէկդի տունելու ։ այսպէս ես ալ իրեն հաւատացի՝ և ան ճամբէն աս ճամբան գարձայ ։ որ ըլլայ թէ ժամ մը առաջ իմ բեռէս ազատիմ ։ Բայց երբոր հոս եկայ՝ և եղած բաները տեսայ ։ (ինչպէս որ ըսի՝) վռանգէն վախնալուս կանկ առի ։ և հիմա չեմ գիտեր թէ ինչ ընեմ ։

Ընտանեաց Աբետարանիչն ըսաւ ։ Հանդարտ կեցիր քիչ մը՝ որ Աստուծոյ խօսքերը քեզի ցուցընեմ ։ Ուստի Քրիստիանոս դողալով կայնեցաւ ։ յետոյ Աբետարանիչն ըսաւ ։ "Օգոյշ եղիր՝ ջլլայ որ ետ քաշուիր անկէ որ Յեղէ հէտ կը խօսի ։ ինչու որ եթէ անոնք չկրցան ազատիլ ետ կենալով անկէ՝ որ երկրի վրայ Հրաման կուտար ։ ալ որչափ աւելի մենք՝ թէ որ երկնաւորէն կռնակ գարձընենք"։ (Եբր ։ ժբ ։ 25 ։) Նաև ըսաւ ։ "Արդարը Հաւատքէն պիտի ապրի ։ և թէ որ մէկը երկմիտ է՝ իմ անձս անոր չհաւնիր" ։ (Եբր ։ ժ ։ 38 ։) Նէ աս խօսքերն աս կերպով անոր վրայ գարձուց Աբետարանիչը ։ դուն ան մարդն ես որ թշուառութեան մէջ իյնալու կը վազես ։ Դուն սկսեցիր Ամենաբարձրեալին խորհուրդը մերժելու ։ և քու ոտքդ խաղաղութեան ճամբէն ետ քաշելու ։ մինչև որ մաղ մնաց պիտի կործանիլիր * ։

---

* Տես թէ որչափ վտանգաւոր է արդարանալու՝ և յաւիտենական կենաց համար Քրիստոսի հաւատալէն ։ քիչ մը անգամ մեր գործքերուն ապաւինիլը ։ Օգոյշ կեցիր օրէնքին վարժապետներէն ։ ու բուն իսկ քու օրինական ոգիէդ ։

Հիմա Քրիստիանոս մեռնելի պէս անոր ոտքն ինկաւ կանչելով . Ա՛յ ինձ , քանզի կորսուեցայ : Ա՛ս որ տեսաւ Ըհետարանիչը՝ իր աջ ձեռքէն բռնեց և ըսաւ . «Ընդունելութիւն ու հայհոյութիւնները պիտի ներուին մարդոց» : (Մատթ . ժԲ . 31 :) «Մի ըլլար անհաւատ , հապա հաւատացեալ» : (Յովհ . Ք . 27 :) Ընատինը Քրիստիանոս նորէն քիչ մը զօրացաւ , և առաջնուան պէս դողալով Ըհետարանիչին առջևը կայնեցաւ * :

Ոտքը Ըհետարանիչն իր խօսքը յառաջ տարաւ՝ ըսելով . Օգոյշ կեցիր որ քեզի քսելու բաներու աղէկ միտք առնես : Հիմա պիտի ցուցնեմ քեզի՝ թէ ո՛վ էր ան՝ որ քեզ խաբեց , և ո՛վ էր ան՝ որուն որ քեզ խրկեց : Ան քեզի պատահողը մարդը Աշխարհիկ Իմաստուն կ'ըսուի , և ինքն իրաւամբ այսպէս կոչուած է . քիչ մը՝ միայն աս աշխարհիս վարդապետութեանը համն ունենալուն համար , (ա Յովհ . ա . 5 ,) որ նոյն պատճառաւն ալ Խարիզոծուեան գիղը միշտ եկեղեցի կ'երթայ , և քիչ մ'ալ՝ որ ան վարդապետութիւնն ամենէն աղէկ

---

* Նկատէ մեղաւորներուն վրայ եղած աւետարանական ընորհայ փառքը , տես Իրիտոսի սրանչելի սէրը մեղաւորներուն համար մեռնելով : Միթքդ բնչ թէ Քրիստոս ինչ գնով ստացաւ քու մեղքերուդ թողութիւնը , իր անմեղապատուական արիւնովը , ու ոչ թէ մէկ ընչին բանով մը : Հաւատա իր սքանչելի սիրոյն . ուրախացիր իր փառաւորեալ փրկագործութեանը վրայ : Իր սիրոյն մէջ և իր առջևն ապրէ քու մեղքերդ ատելով՝ ու խոնարհ մնալով :

կը սիրէ ։ քանզի անիկայ զինքը խաչէն կ'ազատէ ։ (Գաղ ։ ի ։ 12 ։) Եւ քանզի ինք աս մարմնաւոր բնաւորութեան տէրն է ։ անոր համար կ'ուզէ որ իմ ճամբաներս խանդարէ ։ թէ և անոնք ուղիղ են ։ Հիմա աս մարդուն տուած խրատին մէջ իրեք բան կայ ։ որոնք պէտք է որ քաղորովին ատես ։

Առաջին՝ Համբէն քեզ դուրս հանելը ։

Երկրորդ՝ Խաչը քեզի ձանձրալի ցուցընելու աշխատիլը ։

Երրորդ՝ Ձու ոտքերդ մահուան ճամբուն մէջ դնելը * ։

Նախ ։ Համբէն քեզ դուրս հանելը ։ և մանաւանդ քու անոր հաճութիւն տալդ պէտք է որ ատես ։ Քանզի ասիկայ՝ Աշխարհիկ Իմաստուն մարդու մը խրատին համար Աստուծոյ տուած խրատը միրժել է ։ Տէրը կ'ըսէ թէ ։ «Ջանք ըրէք որ Նեղ Դռնէն մտնէք»։ (Ղուկ ։ ժգ ։ 24 ։) որ իմ քեզ խրկած դուռս է ան ։ «Ինչու որ նեղուացք է ան դուռը որ դէպ ի կեանքը

---

* Հոդին մինչև որ մեղքին չարութիւնը չճանչնայ ։ ու օրինականին վարդապետութիւնը կամ արդարանալու համար բոլորովին կամ ըստ մասին բարեգործութիւններուն յուսալն ու ապաւինիլը չմերժէ ։ աւետարանական մխիթարութիւնը չկրնար վայելել ։ Հոգւոյ կնցիր օրինականին հետ բանի խառնուելու ։ որ չըլլայ թէ առաջ շնորհով արդարանալ որ սկսեցիր՝ յետոյ գործքով արդարանալու նայիս ։ ինչու որ աս սիկայ շնորհն ու գործքը միմեանց խառնել է ։ մեր անարդ անձերը բարձրացնելու՝ ու պատուական Քրիստոսն ու իր փառաւոր արդարութիւնը անպատիւ ընելու ։ Ես գաբրիէլի թռչնիկներքը մեծապէս տարածուած է հիմակուս ատենս ։

կը տանի , և քիչ-ւոր են անոնք որ զանիկայ կը գտնեն" : (Մատ . է . 13 , 14 :) Ա՛ս անօրէն մարդը քեզ փոքրիկ Նիզ Թռնէն ու անոր երթալու ճամբէն դարձուց , ու զրկեց կորստեան հասուց քեզ . ուրկից քեզ անոր ճամբէն դարձնելը ատէ , և քու անձիդ ևս զգուէ՝ որ անոր մոխիկ ըլիր :

Երկրորդ . Խաչը քեզի ձանձրալի ցուցընելու համար իր աշխատիլը պէտք է որ ատես . քանզի գուն անիկայ Եգիպտոսի գանձերէն աւելի յարգելու ևս : (Եբր . ժա . 25 , 26 :) Մանաւանդ որ փառաց Թագաւորը քեզի զրուցից՝ թէ ո՛չ որ իր կեանքն ազատել կ'ուզէ պիտի կորսնցընէ անիկայ : Ու ան որ իր հաւէն կ'երթայ՝ ու իր հայրը , մայրը , կինը , զաւկընները , հզբայրները , քոյրերն ու իր կեանքն ալ չատներ , չը-կրնար իմ աշակերտս ըլլալ : (Մատ . ը . 38 : Յովհ . ժբ . 25 : Մատ . ժ . 39 : Գ՛ոռ . ժդ . 26 :) Ուսոի քեզի ըսեմ՝ որ երթ մեկը աշխատի քեզ համոզելու թէ ան յաւիտենական կենաց հասցընող բանը մահուան պատճառ պիտի ըլլայ քեզի , ան վարդապետութիւնն ատելու ևս :

Երրորդ . Ա՛ու ոտքերդ մահուան ճամբուն մէջ դնելն ատելու ևս : Ու ասանկ բանիս պատճառաբ մտմտալու ևս թէ քեզ որու խրկեց , և ան մարդը ո՛րչափ անկարող է քեզ քու բեռդէդ ազատելու :

Ու մարդը՝ որուն որ խրկուեցար ազատու-

թիւն դառնալու համար ։ Օրինական կը կոչուի ։ և ինք աղախինին որդին է ։ որ հիմա իր զաւակներովը ծառայութեան մէջ է ։ (Գաղ. դ. 21—31 ։) ու խորհրդաբար աս Սինա լեռն է՝ որմէ վախցար թէ գլխուդ վրայ պիտի իյնայ ։ Երդ՝ թէ որ ինքն իր զաւակներովը ծառայութեան մէջ է ։ ի՞նչպէս կրնաս յուսալ որ ա նոնցմէ ազատութիւն դառնես ։ Ասոր աս Օրինականը կարողութիւն չունի քեզ քու բեռէդ ազատելու ։ Մինչև հիմա իր ձեռքովը բնաւ մէկը չկրցաւ իր բեռէն ազատիլ ։ ոչ ալ բնաւ Հնար է որ այսպէս բան մը ըլլայ ։ դուք օրէնքին գործքերովը չէք կրնար արդարանալ ։ քանզի օրէնքին գործքերովը մէկ մարմին մը իր բեռէն չկրնար ազատիլ ։ Ասոր պարոն Աշխարհիկ Իմաստունն օտարական մէկին է ։ և պարոն Օրինականը խաբեբայ մըն է ։ Եւ իր որդին Վհատաբարութիւնը՝ թէպէտ և թիծաղելես կ'երեւայ ։ բայց ուրիշ բան չէ՝ հապա կեղծաւոր մը ։ ու չկրնար քեզի օգնել ։ Հաւատա ինծի՝ որ աս ցնորական մարդոցմէն լաւ բոլոր բարեմնջմունքիդ մէջ ուրիշ բան չկայ՝ հապա իմ դրած Ճամբէս քեզ դարձնելով քու փրկութենէդ քեզ դատարկ հանել է իրենց դիտաւորութիւնը ։ Անկէ հաւ Հետաքրքիրը բարձր ձայնով մը աղաղակեց դէպ ի երկինքը ։ որ իր ընտրեալներուն հաստատութիւնը համար նշան մը ցուցուի ։ և այսր վրայ՝ այնպէս խօսքեր ու կրակ կեան ան լեռնէն՝ որուն տակին որ ողբմելի

Քրիստիանոսը կայներ էր, որ անոր մարմինին մազերը կայնեցուցին։ Ան խօսքերն այսպէս ղուցուցեցան. «Ընտանք՝ որ օրէնքին գործքերէն են՝ անէծքի տակ են. որովհետեւ գրուած է՝ թէ Անիծեալ ըլլայ ամէն մարդ՝ որ օրէնքին գիրքը գրածներուն ամենուն մէջ չկենար բոլորը կատարելու» ✲ (Գաղ. գ. 10)։

Հիմա Քրիստիանոս ուրիշ բանի կոյս չունէր՝ բայց մեհուան միայն, ու սկսեց ողբալի ձայնով մը լալ. և Ընտարհիկ Իմաստունին իր դէմն եկած ժամը կ'անիծէր, ու հազար անգամ յիմար կը կոչէր ինքզինքը որ անոր խրատին ականջ դրաւ։ Նաև մեծապէս կ'ամչնար, մտածելով որ ան պարոնին խօսքերը՝ որ միայն մարմինէ առաջ եկած էին, այնչափ ուժգին ներգործած ըլլան իրեն՝ որ պատճառեն շիտակ ճամբան երեսէ ձգել։ Ես բաներէն ետև նորէն սկսեց Ընտարանիչին հետը խօսակցիլ սա հետևեալ կերպովը։

Քրիստիանոս. Տէր իմ, ինչ կը կարծես, արդիօք կոյս կրնամ հիմա ետ դառնալ ու ան Նեղ Դուռն եկիլ։ Արդիօք աս իմ

---

* Օրինականութիւնն անառակութեան պէս մեծ թշնամի մըն է Քրիստոսի խաչին, ինչու որ արդիք կ'ըլլայ հոգւոյն՝ որ թողութիւն գտնելու համար Քրիստոսի արիւնին ու արդարանալու համար Քրիստոսի արդարութեանը դիմէ ու հաւատայ և բոլորովին ապաւինի, անանկ որ՝ հոգին գերութեան վիճակի մէջ կը պահէ, ու միաբը ամբարտաւանութիւնով կը փքացնէ. բայց անառակութիւնը խաչին վրայ նախատինք կը բերէ։

ըրածիս համար երեսէ պիտի չձգուիմ , ու ա-
մէնով պիտի ետ չերկուիմ անկէ : Կը զղջամ
որ աս մարդուն խրատին ըսեցի . բայց արդեօք
իմ մեղքիս Թողութիւն կ'ըլլայ :

Պատասխան առաւ Ներսեսեան ըսելով
իրեն . Քու մեղքդ շատ մեծ է , ինչու որ դուն
անով երկու չարիք գործեցիր : Դուն աղէկ
ճամբան ձգեցիր , որ արդիւնաւ ճամբաներուն
մէջ քալես : Սակայն և այսպէս ան դուռը
կեցող մարդը կ'ընդունի քեզ , քանզի ինքը
մարդոց բարիք կը կամի . միայն թէ զգոյշ կեցիր՝
որ մէկ մ'ալ չխաոսիս , որ չըլլայ թէ "Ճամբուն
մէջ կորսուիս , երբոր անոր բարկութիւնը
քիչ մը բորբոքի" : (Սաղ . բ . 12 :) Ընտաեն
Քրիստիանոս պատրաստուեցաւ ետ դառնալու ,
ու Ներսեսեանը զինքը պագնելէն ետև՝ երեսն
ի վեր ժպտեցաւ , և բարի յաջողութիւն մաղ-
թեց : Ըսպէս Քրիստիանոս սկսեց արտրնաք
առաջ երթալ . ոչ ինք ճամբուն վրայ մէկուն
բան մը խօսեցաւ , ոչ ալ թէ որ մէկը բան մը
հարցնէր իրեն՝ պատասխան կ'ուզէր տալ : Ա-
ռաջ կ'երթար ինք իրեն այնպէս մէկ մարդ մը
որ ուռք կոխելու արգիլուած գետնի վրայ կը
քալէ միշտ , և մէկ կերպով մը ազատ ապահով
չէր կարծեր զինքը՝ մինչև որ նորէն եկաւ ան
ճամբան հասաւ որն որ Ներսեսեան Խնամատուներն
իրատին հետևելով ձգեր էր : Ըսանկով՝ ա-
տենէ մը ետև ան Նեղ Դրանը քովը եկաւ :
Դրանը վրայ գրուած էր՝ "Դուռը զարկէք ,

"և պիտի բացուի ձեզի"։ (Ա Տես. Է. 7։)

Վ ան որոյ Քրիստիանոս մէկ երկու անգամէն աւելի դուռը զարկաւ՝ * ըսելով.

Կրնա՞յ բլալ որ ասկէ ներս մտնէի,
Երբեմն դուռը կը բանա՞յ ինծի նեբսիրը.
Ահ և առաջ մէկ ապտամբ մըն էի,
Ա՛յսուհետև վերը օրհնեմ ես ղինքը։

Վերջապէս մեծարու մարդ մը դուռն եկաւ՝ որուն անունը Բարեկամութիւն էր, ու հարցուց թէ ո՞վ կայ հոն, և ո՞րկէ եկած է, և ի՞նչ կ'ուզէ։

Քրիստիանոս. Ես ողորմելի բնակաւորուած մեզաւոր մը կայ. ես Կործանման Քաղաքէն եկայ, բայց Սիօն լեռը կ'երթամ՝ որ գալու բարկութենէն ազատ մնամ։ Ասատի՝ Տէր իմ, որովհետև տեղեկացած եմ՝ թէ հոն երթալու ճամբան աս դռնէն է, կ'ուզեմ իմանալ թէ կը կամիս զիս ներս առնել։

Բոլոր սրտովս կը կամիմ †, պատասխան տուաւ

---

* Մէկ երկու անգամ դուռը զարնելը կը նշանակէ հաւատարմով յաճախ ապօթել ու ապաչէլ Աստուծոյ՝ որ Հիխոսս Քրիստոսի արիւնին միջնորդութիւնովին ողորմի ու թողութիւն շնորհէ մեզիքերուն։

† Միւրոը կօտրած մեզաւորներուն կը բացուի դուռը։ Տէս աս տեղ Հիսուսի սէրը՝ թէ իրեն դիմող ամէն խեղճ մեզաւորները ինչպէս յօժարութեամբ ու սրտանց կ'ընդունի։ Հոգէ անոնց որբսիկ անարգ բլլալը, ոչ ալ անոնց ինչ մեզքեր գործելը. յօժարութեամբ կը սիրէ՝ ու բարեհաճութեամբ կ'ընդունի զանոնք, ինչու որ բարեհաճութենէն ուրիշ բան չունի անոնց վրայ։ Նոյն համար երկնից զօրքերն իր ծննդեանը կ'երգեին՝ "Մարդիկներուն հաճութիւն"։ (Ղուկ. Բ. 14։)

KNOCK AND IT SHALL BE
OPENED UNTO YOU.

ձերունին ։ և ան խօսքովը դուռը բացաւ ։ Երբոր Ռբէսպիէռը ներս մտնելու վրայ էր ։ մարդն արտօրնօք քաշեց անիկայ * ։ Ռբէսպիէռս հարցուց թէ ։ Ի՞նչ կը նշանակէ ատ ըրածդ ։ Պատասխան տուաւ իրեն միւսը ։ Ես գոնէն քիչ մը հեռուն մէկ ամուր պարիսպ մը շինուած է ։ որուն տէրը Ռեվղեբուզն է ։ անկէ թէ ինք և թէ իր ընկերները աս դուռն ելլոզներուն վրայ նետեր կը նետեն ։ որ ըլլայ թէ ներս չմտած մեռցընեն զանոնք ։ Ընդունեց Ռբէսպիէռս ըսաւ ։ Կ՚ուրախանամ և կը դոզամ ես ։ այսպէս ներս մտնելէն ետև դրաներ պահապանը հարցուց իրեն՝ թէ ով գնկեն հոն խրկեց ։

Ռբէսպիէռս ։ Ընդհատեցիը հրամայեց ինձի որ հոս գամ և դուռը զարնեմ ։ ինչպէս որ ըրի ալ ։ և ըսաւ թէ դուն պիտի զրուցես ինձի՝ տէր իմ ։ թէ ինչ ընելու պարտաւոր եմ ։

Ռոբեսպիէռ–նէ–ն ։ Մէկ բաց դուռ մը կայ քու առջևդ ։ և մէկը չկրնար դոցել անիկայ ։

Ռբէսպիէռս ։ Հիմա կը սկսիմ իմ քաշածներուս պատուղը քաղել ։

Ռոբեսպիէռ–նէ–ն ։ Բայց ի՞նչպէս եղաւ որ դուն միտակ եկար ։

Ռբէսպիէռս ։ Ընոր համար որ իմ դրացիներուս մէկն ալ իր վտանգը չտեսաւ ։ ինչպէս որ ես իմն տեսայ ։

---

* Ընդհանրապէս փրկիչ մեզաւոր Ռբէսպիէռի մարդասէր ձեռքովը կրակէն հանուած խանձած փայտ մըն է ։

Խոքեհամո–Ռէհան . Երդնօք անոնցմէ մէկը քու գալդ իմացաւ :

Վրէժոպիանոս . Ես՛ , առաջ իմ կինս և զաւկիներս տեսան , ու ետևէս կանչեցին որ ետ դառնամ . նաև դրացիներէս մէկ քանին ալ կայներ ետևէս կը գոչէին ու կը կանչէին որ դառնամ . բայց ես մտածներս ականջներուս դրի , և այնպէս իմ ճամբաս եկայ :

Խոքեհամո–Ռէհան . Բայց անոնցմէ մէկն ետևէդ չեկաւ , որ խելքդ պահկցընէ քեզ ետ տանելու :

Վրէժոպիանոս . Ես՛ . Պինտզլուխն ու Խօսքիպատկողը եկան . բայց երբոր տեսան թէ չըկրցան յաղթել , Պինտզլուխը ծաղրաբանութեամբ ետ դարձաւ , ու Խօսքիպատկողը հետս քիչ մը տեղ եկաւ :

Խոքեհամո–Ռէհան . Բայց ինչու՞ բոլոր ճամբան հետդ չեկաւ :

Վրէժոպիանոս . Իրաւ երկուքս մէկտեղ մինչև Յուսահատութեան փոսն եկանք , և յանկարծ անոր մէջն ալ ինկանք : Բայց անատեն Խօսքիպատկողը դրացուցայս սիրտը կոտրեցաւ , և չուզեց որ ալ աւելի յառաջ երթայ * : Ուստի իր տանը մօտ ինկած կողմէն նորէն դուրս ելլելով ըսաւ թէ՝ Ես պատուական երկիրն իր տեղը մինակ ես ժառանգեմ : Ես յապէս ինքն իր ճամ–

——

* Մէկ մարդ մը երկինք երթալու ճամբայ ելլելուն՝ կարելի է որ ընկեր ունենայ , և սակայն ինք մինակ հոն երթայ : "Պանդուխտները շատ են , բայց ընտրուածները քիչ" : (Մատթ . ի . 16 .)

բան գնաց ; ու ես իմ ճամբաս եկայ . ան՝ Պէնտ-
դլուխին նահէն ; ու ես՝ դէպ ի աս գուռը :

Խոբեխաոն-Ռէհան . Ափսոս ; խղճալի մարդ .
երկինաւոր փառքն այսչափ քիչ յարգութիւն
ունի իր քովը ; որ արժան չնախընթ քանի մը
դժուարութիւններ քաշելով անիկայ ստանալու :

Յիրաւի Իսօքիպատկողին վրայ ճշմարիտը
խօսեցայ ; ըսաւ Քրիստիանոս . և թէ որ իմ
վրայովս ալ ճշմարիտը խօսիմ ; պիտի երևայ
որ անոր և իմ մէջս մէկ գերազանցութիւն մը
չկայ : Իրաւ ինք ես դարձաւ իր տունը գնաց ;
բայց ես ալ մահուան ճամբան երթալու խոտո-
րեցայ , պարոն Ընդարհիկ Իմաստուն ըսուած
մէկու մը մարմնաւոր խօսքերուն ականջ կա-
խելով * :

Խոբեխաոն-Ռէհան . Ի՞նչ կ'ըսես , անիկայ
քեզի պատահեցաւ . ան ուզած պիտի ըլլայ որ
դուն պարոն Օրինականին ձեռքէն ազատութիւն
փնտռես : Ընտնք երկուքն ալ խաբեբայ են .
բայց դուն անոր խրատը բռնեցիր :

Քրիստիանոս . Այո՛ բռնեցի , որչափ որ կրցայ
համարձակիլ . ճամբէս դարձայ պարոն Օրի-
նականը գտնելու , և այնչափ գացի՝ մինչև որ

* Ներքոյ մէկուն սրտին մէջ ճշմարիտ ընծրհքը թագաւորէ ,
խոնարհութեամբ բոլոր փառքը Աստուծոյ գերագոյն ընծրհացը
պիտի ընծայէ իր ուրիշներէն տարբերութիւն մը ունենալուն
համար : Աստուծոյ ընծրհքը սրտին ամբարտաւանութիւնը կը
սպաննէ՝ ու մեղաւորը կը խոնարհեցընէ , և նոյն տունը կը
բարձրացընէ գՔրիստոս , ու անոր արդարութիւնովը ու փրկու-
թիւնովը յաղթած դանուիլ կու տայ մեղաւորներուն :

մոռանայի թէ անոր տակը քովիս ինկած լինէր գլուխս պիտի փլէր • ուստի հոն տեղ ստիպուցայ կանգ առնելու :

Բարեխոսութիւն • Այս լուռը շատերուն մահուան պատճառ եղաւ , և ուրիշ շատերուն ալ մահուան պատճառ պիտի ըլլայ • աղէկ որ անոր քեզ կտոր կտոր չխլտխլտիլէն ազատեցար :

Ջրխոխանոս • Երբալիւ չեմ դիտեր թէ ինչ պիտի ըլլար ինծի ան տեղը , թէ որ բաղդս բանեցնէր տրամաբանիւնեուս մէջ վարանած ատենս , Աստուածային ներշնչութիւնը չպատահէր ինծի : Բայց Աստուծոյ ողորմութիւնն էր՝ որ ինք նոքին եկաւ , ապա թէ ոչ բնաւ հոս դառնը չըտեսնէի ես : Սակայն հիմա այնպիսի մեկու մը պէս եկայ , որ իրաւ որ աւելօք արժանի էի որ անոր լուռը գլխս մեռցնէր , քան թէ այսպէս իմ Տէրոջս հետ խօսելով աս տեղս կանգնէի : Բայց ո՜հ , ինչ մեծ շնորհք է աս ինծի , որ տակաւին թոյլտուութիւն կայ հոս մնալու * :

Բարեխոսութիւն • Մենք մեկու մը դէմ չենք

---

* Շնորհայ Ճշմարիտ դարձին յայտնի նշանն ան է՝ որ սիրան ամէն բան շնորհքին ընծայէ : Ճշմարիտ հաւատացեալը Աստուծոյ շնորհքը հաւատարմութեամբ կը դործածէ ըսելով չպարտնար • իր ազատ կամքին կամ կարողութեանը բան մը չընծայէր , հապա իր կործանմանէ փախչիլն ու տակաւին փրկութեան ճամբուն մէջ ըլլալը բոլորովին Աստուածային շնորհայ Աստուծոյ ողորմութեանը և անոր Ձէն պարգեւին ու ամենակարող զօրութեանը կ'ընծայէ : Ինչուշ բան է մոռանալ թեղեաւ ու անարժան մեղաւորներուն Յիսուսի Ձէն պարգեւած շնորհացը վրայ : Ընթերցող՝ դուն ալ այսպէս չէ՞ս դներ :

կենար • ամէն անոնք որ բոլոր իրենց առջեւ ը-
բածնեիրնուն հետեւ հոս կու գան ՝ մէկ կերպով
մը դուրս չեն ձգուիր : (Յովհ • ը • 37 :) Ուստի՝
բարի Քրիստիանոս ՝ իմ հետս քիչ մը տեղ
եկիր ՝ ու ես քու երթալու ճամբուդ վրայով
քեզ տեղեկացընեմ : Առջեւդ նայէ • սա նեղ
ճամբան կը տեսնես : Ես սա է քու երթալու
ճամբադ : Նահապետները՝ Մարգարէները՝
Քրիստոս և առաքեալները սա ճամբէն գացին •
ու անիկայ քանոնով շինուածի պէս շիտակ է •
ահա սա է քու երթալու ճամբադ :

Նայը հոն գարձուածներ ու պատոյտներ չհա՞ն
արդեօք ՝ որոնցմով օտարական մէկն իր ճամ-
բան կորսնցնէ * ՝ հարցուց Քրիստիանոս :

Խոբեկամոհլեան • Այո՛ ՝ շատ ճամբաներ կան
որ սասր կը խառնուին և անոնք ծուռ են ու
լայն • բայց դուն կրնաս ուղիղ ճամբան ծու-
ռէն այսպէս որոշել ՝ որ ուղիղը շիտակ ու նեղ
է : (Մատթ • է • 14 :)

Ես խօսքերուն վրայ երազիս մէջ տեսայ որ
Քրիստիանոս նաեւ հարցուց՝ թէ արդեօք իր
կռնակի բեռէն կրնա՞յ ԹեԹևցընել զինքը :
Պանդէն դեռ չէր ազատեր անկէ ՝ և առանց օգ-
նութեան ալ մէկ կերպով մը չէր կրնար ազա-
տիլ : Մարդը պատասխան տուաւ թէ ՝ Ոտը
բեռիդ վրայով ՝ պէտք է որ համբերես մինչև

* Քրիստիանոս կը վախնայ որ ճամբան չկորսնցընէ ՝ ասի-
կայ շնորհաշարժ սրտի մը երջանիկ նշանն է ՝ որ իր անձին
վրայով միշտ երկիւղի մէջ է :

որ ազատութեան տեղն հասնիս * • քանզի հոն՝ անիկայ ինքնիրեն քու կանակիդ կ'իյնայ :

Ընտանեն Պրիստիանոս սկսաւ մէջքն ամուր ըլլել , ու իր ճամբորդութիւնն ընելու պատրաստուիլ : Ըսաւ՝ միւսն իրեն զգուշացաւ թէ՝ դունէն խել մը հետու երթալէնետև՝ Անհնիչին տունը պիտի հասնի • պէտք է որ անոր դուռը զարնէ , ու ան պատուական բաները պիտի ցուցնէ իրեն : Ընտանեն Պրիստիանոս Ա՛նաս բարով ըսաւ իր բարեկամին , և ան ալ բարի յաջողութիւն մաղթեց իրեն :

Ուստի յառաջ գնաց ինք՝ միտքն որ Անհնիչին տունն հասնի † , ուր որ կրկին և կրկին զարհաւ դուռը : Վերջը մէկն հասաւ դուռը , և հարցուց թէ ո՞վ է ան :

Պրիստիանոս • Տէր իմ , հս ճանապարհորդ մըն եմ , որ գիս աս տանը տիրոջը մէկ բարեկամը խրկից հոս՝ իմ օգուտիս համար • անոր համար տանտիրոջը հետ կ'ուզեմ խօսիլ :

Ուստի մարդը կանչից տանտէրը՝ որ քիչ մը տեղէն հետև Պրիստիանոսին հասաւ , և հարցուց անոր թէ ինչ կ'ուզէ :

Տէր իմ , ըսաւ Պրիստիանոս , հս մէկ մարդ մըն եմ՝ որ Կործանման Քաղաքէն կու գամ ու Սիօն լեռը կ'երթամ • և աս ճամբուն գլուխն

---

* Աստուծոյ Պրիստոսի մահուանը ու արիւնովը յանցաւորութենէն ու մեղայ բեռէն ազատութիւն կը ստացուի :

† Պրիստիանոս կու գայ Անհնիչին տունը , որ կը նշանակէ Սուրբ Հոգին՝ Աստուծոյ Հոգովզդոցն ուսուցիչը :

եղած դուռը կայտող մարդն ինձի ըսաւ՝ որ եթէ Հոս գամ , դուն ինձի այնպէս պատուաւոր բաներ պիտի ցուցընես՝ որ անոնք ինձի օգուտ պիտի ընեն իմ ճամբորդութեանս մէջ :

Ընտանի Ակնոնէն ըսաւ . Ահա ակոր , և քեզի օգտակար եղած բաները ցուցընեմ * : Այսպէս տանտէրն իր ծառային Հրաման ըրաւ որ ճրագ մը վառէ , ու Քրիստիանոսին ալ ըսաւ որ իր ետևէն երթայ : Ընկէ ետև անիկայ մէկ առանձին սենեակ մը տարաւ , ու իր ծառային Հրաման ըրաւ որ դուռ մը բանայ . ծառան երբոր դուռը բացաւ , Քրիստիանոս պատին վրայ կախուած վեհմատեսիլ անձի մը պատկերը տեսաւ . ու պատկերին նկարուածքն ասկէսպէս էր : Աչքերն երկինքը վերցուցած էր , դրքերուն պատուականն իր ձեռքն էր , ճշմարտութեան օրէնքն իր շրթունքներուն վրայ գըրուած էր , ու երեսն աշխարհէն դարձուցած էր . այնպէս կայտեր էր՝ որպէս թէ մարդոց կողմանէ փաստաբան մըն էր , և իր գլխուն վրայինն ոսկիղէն պսակ մը կախուած էր † :

---

* Պատուոյ Հոգին ինչպէս մարգարէն ու ինչպէս գիջանող և ողորմելի Թլուսաւորիներուն :

† Աշխատարանի ճշմարիտ պաշտօնեան իր աչքերը առ Աստուած կը վերցընէ օդնութիւն ու զօրութիւն գտնելու համար . իր գիտութիւնն ու պատգամաւորութիւնը Պատուոյ խօսքն է՝ ընդունի՝ ու ան ընդունածը հաւատարմութեամբ կը մատակարարէ . իր սիրտն իր գործին վրայ է , անանկ որ՝ աշխարհիս ոչ պարգեներն ու ոչ սպառնալիքները կ՝ապչեն իրենն . Քրիստոսի սէրը՝ հոգիներուն արժէքը՝ ու յաւիտենական կոնդրկեան միջոցին Հանդիպած ըլլալով սրտի մեծ կը

Ընատեն Քրիստիանոս հարցուց՝ թէ ի՞նչ կը նշանակէ ասիկայ ։

Մեկնէ. Ան մարդը՝ որուն որ պատկերն է ասիկայ ։ Հազարէն մէկն է. ինք կրնայ զաւակ ծնանիլ՝ ու ծնանելէն ետև մեռչիլ զանոնք ։ Եւ ան որ աչքերն երկինք վերցուցեր է ։ գիրքերուն պատուհանն իր ձեռքն է ։ ու ճշմարտութեան օրէնքն իր շրթունքներուն վրայ դրած է ։ անիկայ քեզ կը ցուցընէ՝ թէ իր գործն է՝ անխմանալի բաները գիտնալ և յայտնել մեղաւորներուն ։ ինչպէս նաև կը տեսնես որ իբրև փաստաբան կայներ է մարդոց կողմանէ ։ Եւ ան որ կը տեսնես թէ իր երեսն աշխարհէն դարձուցած է ։ և ոսկեղէն պարակ մը իր գլխուն վրայ կախուած է ։ անիկայ քեզ կը ցուցընէ՝ թէ իր Տէրոջը ծառայութեանը մէջ ունեցած սիրոյն համար աշխարհիս բաները փուճ ու անարգ համարելով ։ ապահով է թէ հանդերձեալ աշխարհին մէջ փառքով պիտի վարձատրի ։ Ընդ՝ ըսաւ Մեկնիչը ։ տեսնէն առաջ քեզի աս պատկերը ցցուցի ։ քանզի ան մարդը՝ որուն որ պատկերն է աս ։ մի միայն ան մարդն է՝ որուն որ քու դացած տեղիդ Տէրն իշխանութիւն տուաւ քու ճամբուդ մէջ պատահելու բոլոր դժուարին տեղւանքը քեզի առաջ-

---

յորդորէ զմարդիկ ։ ու կենաց պատկին յոյսը՝ բոլոր իր աշխատութիւնը կ'անուշցընէ ու կը կենդանացընէ ։ Ա՛վ Տէր՝ քու հունձիդ մէջ այսպէս շատ մշակներ խրիէ ։ ամէն ։

նորդ ըլլալու : Ուստի աղէկ միտքդ պահէ իմ քեզի ցըցուցածս՝ ու տեսածդ մի մոռնար , որ ջըլլայ թէ քու ճամբուդ մէջ այնպէս մարդոց պատահիս՝ որ կեղծաւորութիւն ընեն չիտակ ճամբան քեզ առաջնորդելու , բայց իրենց ճամբան չիտակ մտհուան դուռը կ'իջնէ :

Աղէկ եաւ անոր ձեռքէն բռնեց՝ ու տարաւ մեծ սրահի մը մէջ խօթից որ փոշիով լեցուն էր , քանզի բնաւ աւել զարնուած չէր հոն : Սկիկայ քիչ մը տեսնելէն եաւ՝ Ակինիչը մէկը կանչեց որ գայ աւլէ : Հիմա մարդն աւլելու որ սկսեց , փոշին այնպէս ամպի պէս կ'ելլէր՝ որ Քրիստիանոս մազ մնաց որ սիտի խեղդուէր : Ընատեն Ակինիչը հոն կայտող օրիորդի մը ըսաւ՝ որ քիչ մը ջուր բերէ ու սրահին մէջ սրսկէ . աղջիկն ասիկայ ըրածին պէս՝ դիւրութեամբ աւլուեցաւ ու մաքրուեցաւ սրահը :

Ա՛ս ի՞նչ կը նշանակէ հարցուց Քրիստիանոս : Պատասխան տուաւ Ակինիչը ըսելով . Ա՛ս սրահը կը նշանակէ մէկ մարդու մը սիրտը՝ որ աւետարանական քաղցր շնորհքով բնաւ սրբացուցուած չէ : Փոշին իր սկզբնական մեղքն ու նեղքին ապականութիւնն է որ բոլոր մարդը կը պղծէ : Ան որ առաջ սկսեց աւլել , Օրէնքն է . բայց ան որ ջուր բերաւ և ցանեց , Աւետարանն է : Ուստի ան որ տեսար թէ առջինն աւլելու սկսածին պէս փոշին այնպէս տարածեցաւ սրահին մէջ որ ինք չէր կրնար մաքրել , և դուն գրեթէ կը խեղդուէիր , ասա կը ցուցնէ քեզ թէ օրէնքն

*իր ներգործութիւնովը սիրտը մեղքէ մաքրելուն առ ղը , մեղքը կը կենդանացընէ , (Հռով . է . 9 ,) կը զօրացընէ , (ա Կորնթ . ժէ . 56 ,) և կ'աւելցընէ հոգւոյն մէջ : (Հռով . ե . 20 :) Դարձեալ՝ ան որ տեսար թէ օրհոդը սրահին մէջ ջուր սրսկեց՝ ու անոր վրայ դիւրութեամբ մաքրուեցաւ , աս կը ցուցընէ քեզի՝ թէ երբոր Աւետարանն իր քաղցր և պատուական զօրութիւնովը սրտին մէջ կու գայ , անառնն մեղքը կը տկարանայ և կը չարչարուի , և հոգին կը մաքրուի անոր հաւատքովը , և հեռւեռւակս փառաց թագաւորին բնակութեանը յարմար տեղ մը կ'ըլլայ * : (Յովհ . ժէ . 3 : Եփես . է . 26 : Տիտ . ժէ . 9 : Հռով . ժէ . 25 , 26 :)*

Ասկէ եաև նաև երազիս մէջ տեսայ՝ որ Մեկնիչը անոր ձեռքէն բռնեց և մէկ պղտի սենեակ մը տարաւ , ուր որ երկու տղայ իրենց աթոռներուն վրայ նստեր էին : Մէնծին անունն էր՝ Ընհամբերութիւն , ու պզտիկին անունը Համբերութիւն : Ընհամբերութիւնը կը թուէր որ մէնծ նեղութեան մէջ էր . բայց Համբերութիւնը շատ հանգարտ էր : Ըսաւ Քրիստիանոս հարցուց թէ , Ընհամբերութիւնին նեղութեանը պատճառն ի՞նչ է : Պատասխան տուաւ Մեկնիչը . Առնց վերապացուն իրեն ըսաւ որ ևթէ

---

* Հիմա տեսնենք դուն թէ օրհնեալ տակ ես , ևթէ Աւետարանական շնորհագ : Ես տեղ տեսրագրուածը դուն երբեք քու վրադ :

միևնոյն դալ տարի տպասէ ։ Խիստ աղէկ բաներ պիտի ունենայ ։ բայց ինք բոլորը հիմա կ՚ուզէ ։ սակայն Համբերութիւնը կը տպասէ ։

Ընկէ ետև տեսայ որ Ընհամբերութիւնին քով մէկն եկաւ ։ ու պարկ մը ոսկի բերաւ ու անոր ոտքին տակը պարպեց ։ ինք անոնք առնելով ուրախացաւ և միանգամայն Համբերութիւնը ծաղր ընել սկսաւ ։ Բայց տեսայ որ քիչ մը առնէն ետև բոլորն ալ շուայլութեամբ վատնեց ։ և իրեն ուրիշ բան չմնաց՝ բայց միայն հնոտի լաթեր ։

Ընատէն Քրիստիանոս Անկնկիւն ըսաւ ։ Ա բանս աղէկ մը բացատրէ ինծի ։

Պատասխան տուաւ Անկնկիւնը թէ ։ Ա երկու տղաքն օրինակ են ։ Ընհամբերութիւնն ասա աշխարհիս մարդոցն օրինակ է ։ ու Համբերութիւնը հանդերձեալ աշխարհի մարդոցն օրինակ է ։ քանզի ինչպէս որ հոս կը տեսնես թէ Ընհամբերութիւնը բոլոր բանը հիմա՝ ասա տարի ունենալ կ՚ուզէ ։ այսինքն՝ ասա աշխարհիս մէջ ։ այնպէս ասա աշխարհիս մարդիկն ալ բոլոր իրենց բարութիւնները հիմա ունենալ կ՚ուզեն ։ չեն կրնար միևնոյն դալ տարի կենալ ։ այսինքն միևնոյն աստղի աշխարհն երթալնին տպասել իրենց բաները ընդունելու համար ։ Եւ դուն մտիկ կ՚ընես ան առակին՝ որ կ՚ըսէ ։ «Զեռքի երկաթ դէհ քան երկուքը՝ թաւէն վրայէ երկու երկաթներն աղէկ է» ։ քան թէ հանդերձեալ աշխարհին բարիքներուն վրայով եղած բոլոր Աստուածային վը-

կայութիւններուն : Բայց ան որ տեսար թէ ինք շուտ մը շռայլութեամբ բոլորն ալ վատնեց՝ ու հիմա իրեն բան մը չձգեց բայց հին լաթեր , աշխարհիս վերջը բոլոր ասոր պէս մարգիկներուն ալ այսպէս պիտի ըլլայ * :

Ասոր վրայ Քրիստիանոս ըսաւ . Ես հիմա կը տեսնեմ որ Համբերութիւնին ըրածը մեծ խելացութիւն է . և ան ալ մէկ քանի պատճառներով . մէկ մը՝ որ ամենալաւ բաներուն համար կը սպասէ . մէկ մ՚ալ՝ որ ինքն իր փառքին պիտի հասնի , բայց միւսը հին լաթերէն ի զատ բան մը չունի :

Մինիւկ . Ըսածիդ ի զատ ուրիշ պատճառ մըն ալ կրնայիր տալ իր խելացութեանը . այսինքն ան՝ որ հանգերձեալ աշխարհի փառքը բնաւ չպիտի վերջանայ , բայց ասոնք իսկոյն կը կորչին : Ասոր համար Ընհամբերութիւնն այնչափ իրաւունք չունէր Համբերութիւնին վրայ խնդալու՝ ինք իր բարիքներն առաջ ստանալուն համար , որչափ որ Համբերութիւնը իրաւունք պիտի ունենայ անոր վրայ խնդալու իր բարիքները վերջն ստանալուն համար : Կանչի առ-

---

* Արդարեւաւոր մարդիկ աւելի բան չեն ուզեր՝ բայց եթէ իրենց զգայարանքները յագեցընել . սակայն վերջապէս ամէն բաները պիտի կորսընցնեն՝ ու հոգինին ալ պահանջեն : Բայց արդարը կ՚ապրի Հիմնասի վրայ աւնեցած հաւատքովը , ու գալու ուրախութիւններուն յոյսովը : Ինչպէ փառաւոր վախճան մը պիտի հասնին . ինչու որ պիտի ընդունին իրենց հաւատքին նպատակը՝ որ է իրենց հոգիներուն փրկութիւնը , ու փառքով մինչեւ յաւիտեան ջերմասոս վայելելը :

ջինը պէտք է անցնի որ վերջինն անոր տեղը գայ • բայց՝ վերջինը բնաւ չանցնիր , ինչու որ մէկ ուրիշը չկայ իր տեղը գալու : Ուստի ան՝ որ իր բաժինն առաջ ունեցաւ , հարկաւ ժամանակ պիտի ունենայ անիկայ վատնելու • բայց ան որ իր բաժինը վերջը կ'առնէ , յաւիտեան պիտի վայլէ զանիկայ : Ասոր համար է որ Ժամանակին վրայով կ'բսուի թէ , Պէտն անդին քու կեանքիդ առնելը քու բարիքներդ ասիր • նոյնպէս ալ Ղազարոս՝ չարչարանքը • Հիմա անիկայ հոս կը մխիթարուի , և դուն հոգ կը տրտպահիս" : (Ղ՚ուկ • ԺԶ • 25 :)

Պրիսկիանոս • Ուրիմն կ'իմանամ որ հիմա կուգան նզած բաներուն վրայ սէր ձգելու չէ , հապա զանոնք ատելու է :

*Աբինէդ • Ո՛չմարիտ խօսեցար • ինչու որ անհնազանդ բաները ժամանակաւոր բաներ են , բայց չհնազանդ բաները յաւիտենական են : (Բ Կորնթ • Դ • 18 :) Եւ թէպէտ ան այսպէս է՝ բայց որովհետև ներկայ բաներն ու մեր մարմնաւոր ախորժակը այսչափ մօտ դրացիներ են իրարու , անոր համար շատով կը բարեկամանան • և զարձեալ՝ որովհետև հանդերձեալ բաները ու մարմնաւոր զգայութիւնները այսչափ օտար են իրարմէ , անոր համար միշտ այսպէս հեռու կը մնան իրարմէ * : (Հռովմ • Է • 15—25 :)*

---

* Տես ասոր վերջ հաւատքին պատուականութիւնն ու փառաւորութիւնը , որ ամէն բանի վրայ պատշաճաւոր արժանաւորութիւնը մը ու վայելուչ դին մը կտրել կու տայ հոգւոյն , որ մտա-

Ըսենք մէ եւս երազես մէջ տեսայ որ Մեծ Նիկը Քրիստիանոսին ձեռքէն բռնեց ու մէկ տեղ մը տարաւ, որ պատի մը տակ կրակ կը վառէր, ու անոր քով մէկը կայնած՝ միշտ ջուր կը թափ փէր վրան որ մարէ. եւ տակայն աւելի բարձր կ'ելլէր կրակին լոցը, եւ աւելի կը բորբոքէր:

Քրիստիանոս հարցուց՝ թէ ասիկա ինչ կը նշանակէ:

Պատասխան տուաւ Անհնին ու ըսաւ: Ասիկա կրակը Քրիստոնէական հոգիին դործքն է որ սրտին մէջ կը հրահրի. ան որ ջուր կը թափէ վրան անիկայ մարելու համար, Սատանան է: Բայց ան կրակին ալ եւս առաւել վառելուն ու բորբոքելուն պատճառն ալ պիտի տեսնես: Ասիկա ըսելով անիկայ պատին միւս կողմը տարաւ, ուր տեսաւ թէ մէկը կայներ էր իր ձեռքն եղեւ աման մը բռնած, ուր տեղայ ծածկաբար շաբռնակ կրակին վրայ կը լցընէր *:

նակաւոր ու զգալի բաներէն անդին կ'անցնի, ու փառքի եւ յաւիտենականութեան վրայ կը դադարի: Ասիկա է Աստուծմէ ծնած հոգւոյն յաւուրկ հանդամանքը. արդարը հաւատքով պիտի ապրի: (Հռոմ. ա. ՟է.) Ասիկա երկրի վրայ երկնաւոր կեանք վարել է:

* Ամենը աննեղին պատին եռանդ անցած լալլալով հնոցհայց գործը հոգւոյն մէջ Քրիստոսի պահելը տեսնելու, ուրիշ պատճառներու կ'ընդայնի ան. զոր օրինակ մարդուն հաւատարմութեանը եւ ուրիշ բաներու, որ կը հնարէ իրենց հպարտութիւնն ու յիմարութիւնը: Ասկից է որ տգիտաբար կը տառապանի թէ հնոցհայց գործը կրնայ ոչնչանալ ու Քրիստոսի հնոցհայց հնարամանները կրնան կորսուիլ: Այդ կը սխալին, քանի որ ոչ Սուրբ Գրքերը դիտեն, ու ոչ մեղաւորներուն վրայ Քրիստոսի սիրոյն ու հնոցհայը զօրութիւնը:

Ուստի Քրիստիանոս հարցուց՝ թէ ինչ կը ցուցընէ ասիկայ :

Պատասխան տուաւ Անկիհիչը . Ասիկայ Քրիստոս է , որ միշտ իր հոգւոյն եղուկը սրտին մէջ արդէն սկսուած գործը կը պահպանէ . և ասոր միջոցով՝ Սատանային բոլոր ըրած բանեբուն վրայ՝ իր ժողովուրդը միշտ հաստատ կը կենայ : (Ի Կորնթ . ժբ . 9 :) Եւ ան որ տեսաւ թէ մարդը պատին հանբ կայներ էր կրակը պահպանելու համար , ասիկայ քիչ կը տարբերցընէ թէ փորձութեան մէջ ինկող մարդուն գժտութիւնն է տեսնել թէ Քրիստոնէական հոգւոյն գործը ինչպէս կը մնանի կը պահպանի հոգւոյն մէջ * :

Տակ տեսայ որ Անկիհիչն իր ձեռքին բռնեց՝ ու անիկայ դեղեցիկ տեղ մը տարաւ , ուր որ մեծաշուք և հոյակապ պալատ մը շինուած էր : Քրիստիանոս մեծապէս զուարճացաւ ասոր պատահանելուն . ու նաև տեսաւ որ անոր վրայ քանի մը հոգի կը պարտէին , որոնք բոլորովին

---

* Աբրահամ միզաւորն՝ որ հոգին ընդունած է , ձեռք չունի հոգւոյ գործն իր սրտին մէջ պահելու : Ան չունի : Հեղինակը Սուրբ Կտրոց լաւ տեղեկութիւն ունենալով մարդոց ըրած գործին ու կարողութեանը չեմնայներ ան փառքը որ կը վայլէ միայն Տէրոջը , որ է Ալֆա և Ովմ , Առաջինն և Վերջինն , միզաւորին սրտին մէջ իր գործն սկսող՝ յաւարտ տանող՝ ու կատարող . ու իր գործը բնաւ չկրնար չհիանալ հոն մինչև որ Սատանային ջուրը Քրիստոսի հոգւոյն իրէն առնէ զօրութիւն չունենայ : Ով ողորմելի միզաւոր՝ հաւատամ տաս , ու սիրէ քու Տէրդ՝ փառաւորէ դինքը՝ ու ուրախացիր իր վերայ . ինչու որ ինք յաւիտենական սիրով կը սիրէ , յաւիտենական փրկութիւնով կը փրկէ :

ոսկեթել հանդերձներով հագուստ էին :

Ընատեն Քրիստիանոս հարցուց թէ ՝ Ինչո՞ւ կրնաք մտնել :

Ես խօսքին վրայ Անկիչն անոր ձեռքէն բռնեց ու դէպ ի պալատին դուռը տարաւ . և մէկ մ՝ալ նայիս որ դուռը շատ մարդիկ կայներ էին՝ որոնք ներս մտնել կ՝ուզէին , բայց չէին համարձակիր : Ինաև դռնէն քիչ մը հեռու սեղանի մը առջեւն մէկը նստեր էր , գիրք ու գրչամատ մը ունէր իր առջեւը որ ներս մտնողնեբուն անունը գրէ : Ընկէ ի զատ տեսաւ որ դրանը ճամբուն վրայ շատ մը զգահաւոր մարդիկ կայներ էին դուռը պահելու , ու դիտաւորութիւննին ներս մտնել ուզողներուն վրայ ամէն ջնաման ու չարիքը հասցընել էր : Հիմա Քրիստիանոս քիչ մը այլայլեցաւ : Վերջը երբոր բոլոր մարդիկ՝ զինուորուած մարդիներուն վախէն ետ քաշուեցան , Քրիստիանոս քաջասիրտ մէկը տեսաւ որ գրագրին քով գնաց ընելով , Իմ անունս գրէ՝ ահա իմ . գրագրին անոր անունն որ գրեց , իսկոյն մարդն իր թուրը քաշեց , ու գլուխը սաղաւարտ մը գրաւ , և դէպ ի դուռը վազեց ան զինուորուած մարդոց մէջէն , որոնք սաստիկ զօրութեամբ զինքը վռնտուրցին . բայց մարդն ամենևին չթուլնալով անհաւրին սաստկութեամբ անոնց վրայ յարձակեցաւ զարնելով և կոտրելով : Ընչպէս շատ վէրքեր ընդունելէն և զինքը դուրսը պահելու

*Յանացողներուն շատերը վերաւորելէն ետև՝ * (Մարկ. ժա. 12 : Ղուկ. ժէ. 21՝) բոլորին մէջէն իրեն ճամբայ բացաւ ու դնաց պալատը մտաւ. անատեն մէկ անուշ ձայն մը լսուեցաւ ներսիններէն, այսինքն անոնցմէ որ պալատին վրայ կը պտըտէին՝ որոնք կ'ըսէին.*

Ահ քաջասիրտ մարդ, մանր ներս՝ մանր,
Յաբիմեանական փառքը առաջիր :

Ես յոպէս ինք ներս մտաւ, և անոնց հագած հանդերձներուն պէս ոսկեթել հանդերձներով հադուեցաւ : Ընատեն Քրիստիանոս խնդաց ու ըսաւ. *Կարծեմ թէ ես ասոր ինչ նշանակին ստոյգ իմացայ* † :

Ու հիմա Քրիստիանոս խնդրեց որ իր ճամբան երթայ. բայց Անկնիչն ըսաւ. *Ձէ, կեցիր, մինչև որ քիչ մը բան ալ ցուցընեմ քեզի* : Ես յոպէս նորէն անոր ձեռքէն բռնելով խիստ մութ սենեակի մը մէջ խօթեց, ուր որ երկաթ վանդակի մը մէջ մարդ մը նատեր էր :

---

* Հատ նեղութիւններով պէտք է մեզի Աստուծոյ թագաւորութիւնը մտնել, (Գործ. ժդ : 21 :)

† Յոպէս ոդի ու բնաւորութիւն կ'ունենայ ան հոգին՝ որ հատատ միտքը դրած է Քրիստոս չտիլ, ու փառաց թագաւորութիւնը վաչելել. Խորը ընդդիմութիւններուն դէմ ինքն իր ճամբան հաստատուն մտքով առաջ կը քշէ ու գէպ ի նպատակը կը վազէ, որ Քիստոս Քրիստոսով ընդունի իր կոչմանը վարձքը՝ ուր որ Աստուած պինքը կոչեց : (Փիլիպ. գ. 14 :) Խաւարեան չքամարիր քանի մը թոյլ բաղձանքներ ու տկար յոյսեր ունենալը. ինչու որ երկնից թագաւորութիւնն ուժով կ'առնուի, և ուժուկները կը յափշտակեն զանիկայ : (Մատթ. ժա. 12 :)

Ես մարդը խիստ տրտում մէկը կ'երեւէր , իր աչքերը գետինը անկեր էր , ձեռքերն իրարու կապեր էր , ու իր սիրտը կոտրածի պէս կը հառաչէր : Ուստի Քրիստիանոս հարցուց թէ , Ի՞նչ կը նշանակէ ատ : Մեկնիչն ըսաւ որ ինք խօսի ան մարդուն հետ * :

Ընատեն Քրիստիանոս ըսաւ մարդուն . Ի՞նչ ես դուն , ով մարդ : Պատասխան տուաւ մարդը թէ , Ես ան եմ , ինչ որ առնօք չէի † :

Քրիսթոֆանոս . Ի՞նչ էիր դուն առնօք :

Մարդը . Ես առնօք ազնիւ և բարեբաստիկ Քրիստոնեայ մըն էի՝ (Գ՚ծ՚ե . Ը . 13՝) թէ իմ աչքիս և թէ ուրիշներուն աչքին առջեւ . ես առնօք իմ կարծեօքս երկնային քաղաքին յարմար մէկն էի , և մինչեւ անգամ մեծապէս կ'ուրախանայի մտածելով թէ հոն պիտի մըտնեմ ‡ :

---

* Աստուծոյ Սուրբ Հոգին կ'ուզէ որ ուրիշներուն ազնտալի օրինակէն խրատ առնենք մենք : Ասոր համար Սուրբ Գրոց մէջ ան ահաւոր բաները կը դնէ մեր առջեւ՝ որ պատահեցան հաւատացեալ սեպուողներուն , որպէս զի մեր վտանգը տեսնենք , խոնարհ ու արթուն ըլլանք , ու ապաստամբութենէ մեզ պահելու համար Տէրոջը աղօթենք :

† Ընծեռասոպկալի փոխոխութիւն մըն է աս : Ապրասփելով մտածէ դուն ասոր վրայ : Հաւատալով հաստատուածի ես՝ մի հպարտանար , հապա վախցիր :

‡ Ով բարեմասիներ՝ զգուշացէք . նայեցէք թէ ուր ձեռք զարկած ես մարդը . տեսէք թէ ինչ կը մտածէր իր վրայովը . նկատեցէք թէ ինչ կը մտածէին ուրիշներն իր վրայովը : Երբ որ ինք մեծ ուրախութիւն կը զգար իր ներքին՝ մտածելով թէ երկինք պիտի երթայ , և սակայն յուսահատութիւնն հասաւ իր վրայ : Ուրեմն արթուն ըլլանք ու հսկենք : (Ա Թես . Ե . 6 :)

Քրիստիանոս • Ըլլա ապրիմ • բայց ի՞նչ կա դուն հիմա :

Մարդը • Կա հիմա յուսահատեալ մէկն եմ, և աս երկաթ վանդակին մէջ փակուած ըլլալուս պէս՝ յուսահատութեան մէջ փակուած եմ : Չեմ կրնար անկէ դուրս ելլել • ո՛չ, անկնար է ինձի դուրս ելլել * :

Քրիստիանոս • Բայց ի՞նչպէս աս վիճակին մէջն ինկար :

Մարդը • Երեմնութիւնն ու պարկեշտութիւնը մէկդի ձգեցի • երասանակին իմ ցանկութիւնեանս ուզս պարանոցին վրայ ձգեցի • Աստուծոյ բարութեանն ու անոր լուսատու խօսքին դէմ մրմնջեցի ; Ուրբ Հոգին արհամարհեցի՝ ու ինքն ալ գնաց • Սատանան դրդեցի և ինքն ալ ինձի եկաւ • Աստուած բարկութեան շարժեցի՝ ու ինքն ալ թողուց գնաց • իմ սիրտս այնպէս կարծրացուցի որ չեմ կրնար զղջալի գալ † :

Հիմա Քրիստիանոս հարցուց Անկնիչին թէ ասոր պէս մարդու մը համար յոյս չկա՞յ արդեօք : Իրեն հարցուը ; ըսաւ Անկնիչը :

Ընաւեն Քրիստիանոս մարդուն ըսաւ • Ա՛լ

---

* Մեծութիւնն ասդին ասկէ ահաւոր վիճակ մը չկրնար ըլլալ : Օգտուլ կենալը ուխտապրութիւն էր : Անդին սկիզբը գեռ մարդս ; բայց անոր վախճանը միայն Աստուած գիտէ :

† Անկնիչ ահաւոր աղաչարկութիւն մըն է քրիստոնէից : Ա՛լ մարդին՝ զղջալ կնոքը ճշմարտութեան Աստուծոյն՝ ու իր ճշմարտութիւններուն հետ խաղալէն • ինքը նախանձոտ Աստուած է • նախանձաւոր է իր պատիւին ու փառքին • Ան մանաւանդ՝ մեր Աստուածը մաշող կրակ է : (Եբր • ժբ • 29 :)

Յոյս չկայ՝ հապա յուսահատութեան երկաթ վանդակին մէջ մնալու ես :

Մարդը . Չէ , ամենևին յոյս մը չկայ :

Բրիստոփհոռոս . Ինչու համար . Ամենօրհնեալ Աստուծոյ Որդին խիստ ողորմած է :

Մարդը . Ան անիկայ կրկին անգամ խաչը հանելչի իմ անձիս . (Եբր . ւ . 6 .) ես իր անձը անարգելչի . (Գօ-կ . ժէ . 14 .) իր արդարութիւնն արհամարհելչի . ես իր արիւնը անսուբբ բան մը սեպելչի . ես Հոգիին տրամեցուցչի . (Եբր . ժ . 28 , 29 .) ուստի ես զիս բոլոր խոստմունքներէն դուրս ձգելչի , ու հիմա ուրիշ բան չմնար ինձ՝ բայց միայն ըսպառնալիք , սոսկալի սպառնալիք , անվրիպելի դատաստանին ու բորբոքած բարկութեանն ըսպղտ սպառնալիքը , որ իրրև թշնամի պիտի ուտէ զիս * :

Բրիստոփհոռոս . Ինչու համար դուն քեզ աս վիճակին բերիր :

Մարդը . Ես աշխարհին ցանկութիւններուն՝

---

* Հատորը մեքամաղձոտութեան ոմանք աստղն կնու խոսքերն իրենց վրայ կը դրնին՝ ինչպէս որ հոս գրուած են , բայց ան խոսքերն իրենց շատ քիչ կը յարմարին , որովհետև ձշմարիտ հաւատացեալներ են : Ինչու որ մեղքի վրայ տեսութիւն մը ունենալը՝ մեղքի զգայութիւնը ունենալը՝ ու մեղքի համար զղջում մը կամ արտութիւն մը ունենալը՝ ինչպէս որ ասոնք ունին , հանդերձ բոլոր մեղքերին ու Աստուծոյ բարկութենէն Քրիստոսով ազատելու փափաքով մը՝ ձշմարտապէս կը գտըրնին Յիս սրտին մէջ Քրիստոսի շնորհայ ներդործութիւնը կայ : Ասոյ վայ անոնց՝ որ իրենց վրայ կը յարմարին աս մեղքերուն բոլոր խոսքերը :

հեշտութիւններուն ու շահերուն համար , որոնք երբոր կը վայելէի՝ իմ անձիս կ'ըսէի որ շատ բերկրութիւններ պիտի ունենամ : Բայց հիմա ան բաներուն ամէն մէկը իբրև այրող որդ մը կը խածնէ և կը կրծէ զիս :

Ռիւֆոփհանոս . Բայց հիմա չե՞ս կրնար զբաղ ու գարձի գալ :

Մարդը . Ըստուած ինձ զբաղում տալը մեկդի ձգեց : Իր խօսքն ինծի քաջալերութիւն չտար հաւատալու . մանաւանդ որ ինք զիս աս երկաթ վանդակին մէջ դոցեց , ու բոլոր աշխարհի մարդիկն ալ չենն կրնար զիս դուրս հանել : Ո՛վ յաւիտենականութիւն յաւիտենականութիւն . ինչպէս պիտի կրնաս ան թշուառութիւնը հետ՝ որ յաւիտենականութեան մէջ իմ դէմս կանգնիլ է :

Ընտանեաց Անկնիչը Ռիւֆոփհանոսին ըսաւ թէ , Ա՛ս մարդուն թշուառութիւնը միտքդ թող ձեայ , և մշտնջենաւոր խրատ մը ըլլայ քեզի :

Ըհ , սարսափելի բան է ասիկայ՝ ըսաւ Ռիւֆոփհանոս : Ըստուած ինծի օգնէ որ արթուն և պարկեշտ ըլլամ , ու աղօթք ընեմ որ աս մարդուն թշուառութիւնը պատճառէն փախչիմ * : Տէր իմ , հիմա ալ իմ ճամբաս եր-

---

* Ընթերցող՝ միշտ կարօտ ես դուն աս աղօթքը քեզի համար ընելու : Դուն մեզայ մարմինին մէջն ես , ամենախառնբեայ ու տարապայման չար սիրտ մը ունիս , ու աշխարհիս որդայթներուն և Սատանային խորամանկութիւններուն ենթակայ եղած ես ։

թալու առնելը չեկաւ * :

Ա՛նկիլ . Կեցցը որ քեզի մէկ բան մ՛ալ ցուցընեմ , և ապա քու Համբարձ երթաս :

Այսպէս անոր ձեռքէն բռնեց՝ ու զինքը սենեակ մը տարաւ՝ ուր որ մէկը իր անկողինէն կ՛ելլէր . ու հանդերձը հագած առնելը կը դողար ու կը սարսափէր : Ընատեն Վրիստիանոս հարցուց թէ ինչո՞ւ համար աս մարդը կը դողայ : Ուստի Անկինիը հրաման ըրաւ մարդուն որ իր այնպէս դողալուն պատճառը զրուցէ : Եւ մարդը սկսաւ ըսել . Աս գիշեր քունս մէջ երազ մը տեսայ , ու մէկ մ՛ալ երկինքը բոլորովին խաւարեցաւ , և այնպէս սոսկալի կերպով ոռոտաց ու փայլատակից՝ որ զիս մահուան դուռը հասուց : Այսպէս՝ երազիս մէջ վեր նայեցայ՝ ու տեսայ որ ամպերն անասունը կերպով մը կը վազէին . ասոր վրայ փողի ահաւոր ձայն մը լսեցի , ու նաև մէկ մարդ մը տեսայ ամպի մը

---

* Վրիստիանոս ինչու՞ համար այսչափ կ՛արտորար : Խեղճ ու դողդղուկ հոգին տակաւին միտքը բնաւ իր կռնակը բարձած էր , ու ասկից էր որ զինքը կ՛արտորցընէր : Կ՛ուզէր խաչին Հանելը որ իր բեռէն ազատի . բայց Մարդը Հոգին առաջ շատ բաներ ունէր իրեն ցուցընելու , որ անկէ ետև օգտակար պիտի ըլլային իրեն : Ընտանեաց իր Ժողովուրդը մխիթարելու համար Ժամանակ մը որոշած է իր Թագաւորեան սերը Հանդցընելով անոնց . մինչև ան ժամանակը Մարդը Հոգին տանիքնան տանիքնան միջ յառաջ կը տանի , բան մը ցուցընելէն ետև ուրիշ մը միւսի կը ցուցնէ , մինչև որ ան ժամանակը գայ Հասնի : Ապահ Ընտանեաց Համբարձ վրայ՝ Ընտանեաց մխիթարութիւններուն համար : "Բերդարը Հաւատքով պիտի ապրի" : (Եբր . ի . 4 :)

*վրայ նստած՝ ու երկինքին հազարաւորներն իր հետեւ էին , որոնց ամէնը կրակի բոցի կը նմանէին . երկինքն ևս կրակի բոցի մէջ էր : Ա՛ր ձայն մը լսեցի որ կ՚ըսէր . Եկէք՝ ո՛վ մեռնիլներ , ու գատաստանի եկէք : Ու աս խօսքին վրայ քարերը պատռեցան , գերեզմանները բացուեցան , ու անոնց մէջի մեռելները դուրս եկան : Ամենք շատ ուրախութիւն ունէին ու դէպ ի վեր կը նայէին , և ամենք լուռներուն տակը պահուիլ կ՚ուզէին : Յետոյ տեսայ՝ որ ամպին վրայ նստող մարդը դիրքը բացաւ ու հրաման ըրաւ աշխարհի որ մօտ գան * : Ու սակայն իր առջեւը բորբոքած սաստիկ բոցին պատճառաւ լսել մը միջոց մնաց անոնց մէջը , ինչպէս որ գատաւորին և առնանը կայնող բանտարկեալին մէջտեղը միջոց մը կը մնայ : (ա Կորնթ . ԺԵ . 51—58 : ա Թես . դ . 16 : Յոբ . 15 : Յովէլ . Ե . 28 , 29 : բ Թես . ա . 8 , 10 : Յայտ . ի . 11 , 14 : Նոյ . իզ . 21 : Մէտ . է . 16 , 17 : Մաղ . Ե . 4 : Ե . 1 , 3 : Մաղ . գ . 2 , 3 : Դան . է . 9 , 10 :) Ասոնք լսեցի որ ամպին վրայ նստող մարդուն հետեւ եղած սպասաւորներուն ասս հրամանն ե-*

---

* Դատաստանի օրուան պատրաստութեանս համար ամենէն առեղծ միջոցներուն մէկն ասկէ է . յաջորդ մտածէ ան օրը տալու համարիւղ ծանրութեանը՝ աշխարհութեանն ու ճշմարտութեանը վրայ : Հերձնիմանին համար կ՚ըսուի թէ իր մեռնելէն առաջ շատ տարիներ ինչ որ գործելու լսւար , կը թուէր իրեն թէ ամենքին ասս ձայնը կու գար . Surgite mortui et venite ad judicium ! "Եկէք մեռելներ , ու գատաստան եկէք" :

զաւ • Վաղեցէք որսմն ու յարդը , ու բորբո-
քած լիճը ձգեցէք անոնք : (Մատթ • ի • 12 :
ժէ • 30 : իէ • 30 : Մարկ • դ • 1 :) Եւ
ասոր վրայ Ճիշդ իմ կայնած տեղս՝ անդունդին
գուբը բացուեցաւ , որուն բերնէն մուխ ու կրակ
և սոսկալի ձայներ կ'ելլէին : "Կաւ նոյն սպա-
սաւորներուն ըսուեցաւ • «Իմ ցորենս ամբարը
ժողվեցէք" • (Պ ը է • ի • 17 •) ու ասոր վրայ
տեսայ որ շատերը վէր կը յափշտակուէին ու
ամպերուն մէջ կը տարուէին • սակայն ես ետ
ձեացի • (ա Թես • դ • 16 , 17 :) Աւստի ես
ալ ուզեցի որ զիս ծածկեմ , բայց չկրցայ • ին-
չու որ ամպին վրայ նստող մարդն իր աչքերը
վրաս տնկեր էր • իմ մեղքերս ալ միտքս եկան ,
ու խղճմտանքս ամէն կողմանէ կը դատախազէր
ինծմէ : (Հովէլ • ք • 14 , 15 :) Ասոր վրայ
քունէս արթնցայ :

Վրէիպոհոռս • Բայց աս տեսարանն ի՞նչ
բան էր որ քեզ այսչափ վախցուց :

Մարդը • Ի՛նչ կրսես • կարծեցի թէ դա-
տաստանին օրն եկեր է , ու ես պատրաստ չէմ
անոր • բայց ամէն բանէն աւելի աս վախցուց
զիս , որ հրեշտակները շատերը ամպերուն մէջ
հաւքեցին , ու զիս ետ ձգեցին • նաև դժոխքին
գուբը՝ որ իր բերանը ճիշդ իմ կայնած տեղս
բացաւ : Խղճմտանքս ալ զիս տանջեց * • ու

* Արդարև խղճմտանքը շատ անգամ կը չխոթէ ու կը դո-
ղայ • բայց իր վախերն ու դողերը շուտով կ'անցնին կ'ե-
լթան , ու ճշմարիտ դարձ մը չեն պատճառեր անոր :

ինչպէս որ կարծեցիր՝ Պատաւորը միշտ իմ վրաս կը նայէր , իր երեսին վրայ բարկութեան ցոյց մը ունենալով :

Ընատեն Անկնիչը Քրիստիանոսին ըսաւ . Ի-մացար ամէն աս բաները :

*Քրիստիանոս . Այո՛ իմացայ , և գլուխ յոյսի ու վախի մէջ ձգեցին անոնք * :*

Մենիկ . Ըղէկ . այնպէս միտքդ պահէ բո-լոր բաները , որ քու քովդ քեզի իբրև խթան մը ըլլան՝ քու ճամբուդ մէջ քեզ առաջ քշե-լու : Ետքը Քրիստիանոս սկսեց իր մէջքին ա-մուրցընել , ու իր ճամբորդութիւնը պատրաս-տուիլ : Ընատեն Անկնիչը ըսաւ . Մնեմաքիչը միշտ քու հետդ ըլլայ՝ բարի Քրիստիանոս , ու քաղաքին երթալու ճամբուն մէջ քեզ առաջնոր-դէ : Ուստի Քրիստիանոս իր ճամբան կ'երթար ու կ'երգէր .

Ես տեղ տեսայ հազուագիւտ բաներ ,
Օգուտարձակ բաներ ահաւոր բաներ .
Ու իմ ձեռնամուխ եղած դործիս մէջ ,
Օգնս հաստատ պահող օգտակար բաներ :

---

* Օդէացած Քրիստոնեին սրտին մէջ յոյսն ու վախը իրենց յատուկ տեղը ունին : Ընտեղծոյ խոստմունքները Հին-տես Քրիստոսով , կենդանի յոյսի մը զօրաւոր ու անշարժելի հիմը կ'ըլլան . ու անոնք որ իրենց սրտերուն խաբեպայու-թիւնը գիտեն , իրենց թշնամիներուն այժն ու խորամանկու-թիւնը կը ճանչնան , աշխարհիս մէջ իրենց ունեցած վիճակին ինչ օրոգայթներու ենթակայ ըլլալնին կը զգան և ստոյդ պատճառ կը տեսնեն մշտնջենաւորապէս զգուշանալու ու վախ-նալու : Բայց այսպիսի վախի կեղծաւոր ու անհոդ կ'ըլլայ մարդ : Ընոր համար կ'ըսուի՝ Երանի՛ ան մարդուն որ միշտ կը վախնայ :

Ուրիշն անոնք ևս խորհիմ պիտի ,
Ոմէ ինչքա՜ն համարձակ յաւուրեանն ինձի .
Ու երախտապարտ սրտով միշտ ըլլամ ,
Ո՛վ բարի Անկինք՝ ընդհակառակ քեզի :

Հիմա երազիս մէջ տեսայ որ Քրիստիանոսին երթալու ճամբուն երկու կողմը պարիսպ քաշած էր , և ան պարիսպը կը կոչուէր Փրկութիւն : (Եսայ . իէ . 1 :) Ասոնի ծանրաբեռնեալ Քրիստիանոսն ատ ճամբէն վեր կը վազէր , թէև իր կռնակի բեռին պատճառաւը մեծ դժուարութիւն կը քաշէր * :

Եւ յոգնէս վազելով մէկ տեղ մը հասաւ՝ ուր որ բարձրկեկ բլուր մը կար , և ան բլուրին վրայ խաչ մը անկած էր , ու քիչ մը վեր բլուրին ոտքը գերեզման մը կար : Մէկ մ՚ալ երազիս մէջ տեսայ որ Քրիստիանոս խաչին առջևն եւ լածին պէս՝ իր բեռը քակուեցաւ ուսերէն՝ ու իր կռնակէն իսկաւ , ու սկսեց վար գլորիլ՝ մինչև որ գերեզմանին բերանն իսկաւ . ան տեղ գերեզմանին մէջն իսկաւ , ու ես մէկ մ՚ալ անիկայ չտեսայ † :

---

* Մեզի դար վեր երևցած մեր դժուարութիւնները մեծամեծ սփոփանաց ճամբան էր : Ոմանքն անասուն խիստ ծանր կու գան՝ երբոր սփոփանքները կը մտանեն :

† Քրիստիանոս հաւատք ունէր . խաչին առջևն եղելին յառաջ կը հաւատար թէ Քրիստոսի արիւնովն ազատութիւն պիտի գտնէ , այսինքն մեղաց թողութիւն . բայց հիմա ինք անոր սփոփանքը գտաւ ու զգաց : Ինք հիմա հաւատքին ուրախութիւնը կը վայլէ . իր մեղքին բեռն իր ետևնէն վռայեց վերցաւ , և հաւատալովը՝ աւելի կերպ ուրախութիւնով ու խաղաղութիւնով լեցուեցաւ : Ինչպէս որ կը հաւա-

Քրիստիանոս հիմա մեծապէս ուրախացաւ որ իր բեռէն թեթեւցաւ , ու ցնծալից սրտով ըսաւ : Ինք՝ իր ցաւերովը լեցի հանգստութիւն ընդհէց , ու իր մահուին ալ կենայք : Յետոյ ատեն մը լռիկ կայնեցաւ որ նայի ու զարմանայ . քանզի շատ զարմանալի բան եկաւ իրեն՝ որ հասչին տեսքը զինքն այսպէս ազատէ իր բեռէն : Աստի կրկին և կրկին անոր վրայ նայեցաւ , մինչև որ իր աչքերէն սկսեց արցունք բղխիլ ու երեսն ի վար վազել : (Ղուկ . ժէ . 10 :) Երբ՝ ինք այսպէս կայներ ու կու լար , մէկ մ՚ալ երեք հատ լուսաւոր անձինք եկան իրեն , ու զինքը բարեւեցին ըսելով . Խաղաղութիւն քեզի : Յետոյ առջինն ըսաւ . «Քու մեղքերդ ներուին քեզի» . (Մարկ . բ . 5 .) երկրորդը զինքն իր հին լաթերէն հանուելուց՝ և ուրիշ լաթեր հագցուց իրեն * . (Ղուկ . գ . 4 .) և երրորդը

տաս թէ Հիսուս Քրիստոս է մի միայն Փրկիչ , հաւատալով յառաջ գնա՝ մինչև որ անիկայ քու Փրկիչը ըլլալը ճանչնալու միտքդ բանայ , ու իր արիւնովը քու մեղքերուդ թողութիւնը զգաս . քանզի երբոր Աստուած միշ միր յանցաւորութենէն ու բեռէն ազատէ , ուրախութենէ ցաթկղտոնէրուն պէս կ՚ըլլանք անատին . բայց դուն ասկից չես կրնար ունենալ մինչև ան որոշուած ատենը . այսինքն՝ մինչև որ խաչին գաս , ու քու բոլոր յոյսերդ անոր վրայ դնես :

* Ըս լուսաւորներն են Աստուածային Երրորդութիւնը . սոս Հոր Աստուծոյ՝ Որդւոյն Աստուծոյ՝ ու Սուրբ Հոգւոյն Աստուծոյ սերն ու ընդհէրը : Նկատէ որ երբ Աստուած Քրիստոսի արիւնին միջնորդութիւնովը մեղաւորին թողութիւն կը շնորհէ , անատին կը հաւանցընէ ևս անիկայ Քրիստոսի արդարութիւնովը : Ինչպէ որ կ՚ուրանան թէ մարդկի Քրիստոսի արդարութիւնովն արդարացած կը սեպուին , ամենևին

անոր ճակտին կնիք մը զարկաւ ։ (Եփես. ա. 13 ։) ու զմեռած թուղթի մը տուաւ իրեն՝ և ըսաւ որ ճամբան վազած ատենն անոր վրայ նայի ։ ու երկինքին դուռն հասնելուն պէս ան թուղթը նորա տայ ։ Ելոյզէս անոնք իրենց ճամբան գացին. ու Քրիստիանոս ուրախութենէն երեք անգամ ցաթկեց ։ ու առաջ կ'երթար աս երգն ըսելով ։

Մինչև հոս եկայ իմ մեղքս բարձած ,
Ձկար մէկը որ պիտ հանդիցընէ ։
Իմ տրտմութենէս՝ որով պաշարուած ,
Մինչև հոս եկայ , ո՛չ աս ինչ տեղ է ։

Ո՞ւր պիտի իյնար կանակիս բեռը ,
Ու հո՞ս սկսեր երջանկութիւնըս .
Ո՞ւր կորսուէին ան պարանները ,
Որ կապ'ցին ան իմին կանակըս ։

Օրհնեալ ես դուխ , օրհնեալ դիրեղման ,
Խայտ երեցս օրհնեալ Մարդըն պատուական .
Որ քուկին վրադ մեղքերուս համար ,
Խայտառակութեամբ մատնեցաւ մահուան ։

Ըսկէ ետև երազիս մէջ տեսայ որ ինքը այսպէս յառաջ գնաց՝ մինչև որ ձորն իջաւ , ուր որ ճամբէն քիչ մը դուրս երեք հոգի տեսաւ խորունկ քնացած , ու ոտքերնին շղթաներով կապած ։ Մէկուն անունն էր՝ Պարզամիտ , միւսինը՝ Ծոյլ , ու երրորդինը Յանդուգն ։

չէն տեսներ օրէնքին արբութիւնն՝ ու իրենց մերկութիւնը , ու չեն ատեր բան իրենց արդարութեան աղտեղի լաթերը ։

Քրիստիանոս անունը աս վիճակին մէջ տես-նելով՝ դէպ ի իրենց գնաց , որ ըլլայ թէ անունը արթնցնէ . ու կանչից թէ , Դուք սիան գը-լուխը ննջողներուն կը նմանիք . (Եսայ . իդ . 34 .) քանզի ձեր տակը մեռեալ ծուխն է . մէկ ծով մը՝ որ յատակ չունի . ուստի արթնցեցէք ու մեկդի նկէք այդ տեղէն . ու նաև կամք ը-րէք , և ես ձեր չղթաները քակելու ձեզ կ'օգ-նեմ * : Նաև զրուցից անոնց թէ , Ան առիւծի պես մռնչողը (ա Պետ . ե . 8) սակէ անցնել-լու որ ըլլայ , անտարակոյս իր ակռաներուն որս պիտի ըլլաք դուք : Աս խօսքին վրայ անոնք իր երեսը նայեցան , ու սկսեցին աս կերպ պատաս-խան տալ † : Պարզամիան ըսաւ . Աս վտանգ մը չեմ տեսներ : Ծոյլն ըսաւ . Վախ մ'ալ քնանալէ : Նէ Յանպուգը ըսաւ . Մեզ մարդ ինքզինքը թող հոգայ : Եւ յետոյ անունք պատ-կեցան նորէն քնանալու , ու Քրիստիանոս իր ճամբան գնաց :

Նէ սակայն մտատանջութեան մէջ էր թէ ինչպէս աս վիճակին մէջն ինկած մարդիկը այս-պէս ոչինչ սեպեն մէկու մը բարեարուեստիւնը որ ազատաբար օգնել կը կամի անոնց զերեզը

---

* Խարեպաշտ Քրիստոնէին օգին ուրիշներուն վտանգը կ'ի-մանայ , և կը ջանայ ու կ'աշխատի օգնել անոնց :

† Թէ որ Աստուած միտաւորին աչքերը բանայ , յորդո-րանք մը բնաւ մեկ բանի տեղ չանցնիր անոնց : Ինչէ ոչ անոնց ամէնը շնորհքէն է : Աստուծոյ շնորհքն է որ կը կեն-դանացընէ՝ կը լուսաւորէ՝ կը զգեցընէ՝ կ'արդարացընէ՝ կը պահպանէ՝ կը սրբացընէ ու կը փառաւորէ :

արթնցընելով , իրենց խրատ տալով , ու իրենց երկաթներէն ազատելու համար՝ իրենց օգնութեան հասնել առաջարկելով : Եւ ասոնց մեծ տանջանքներուն մէջ որ կ՚երթար՝ երկու հոգի տեսաւ՝ որ նեղ ճամբուն ձախ կողմի պատին վրայէն անցնելով յառաջ կու գային , ու արտորոք եկան իրեն հասան : Ասոնց մէկուն անունը Փարիսեցի էր՝ և միւսինը Կնգձաւոր : Ուստի լսածիս պէս՝ եկան իրեն հասան , ու Քրիստիանոս անոնց հետ այսպէս խօսակցութեան մտաւ :

Քրիստիանոս . Պարոննե՛ր , ուրկէ՞ կու գաք , և ո՞ր կ՚երթաք :

Փարիսեցի և Կնգձաւոր . Մենք Սնափառութեան քաղաքը ծնած ենք , ու Սիոն լեռը կ՚երթանք փառաւորուելու :

Քրիստիանոս . Ինչո՞ւ համար ասոր ճամբուն սկիզբն եղած դռնէն ներս չմտաք : Չէք գիտեր որ գրուած է թէ , «Ան որ դռնէն չմտնէր , հապա ուրիշ տեղէն կ՚ելլէ , անիկայ գող ու աւազակ է» : (Յովհ . ժ . 1 :)

Փարիսեցի և Կնգձաւոր . Պատասխան տուին՝ թէ բոլոր իրենց քաղաքացիները հեռու կը սեպեն մինչև դուռն երթալն ու անկէ ներս մտնելը . և անոր համար իրենց տովղրական ճամբան շիտակ գալ ու պատէն անցնիլն է , ինչպէս որ իրենք ալ այնպէս ըրած էին :

Քրիստիանոս . Բայց մեր երթալու քաղաքին Տէրոջը դէմ յանցանք չունի՞ տեղուն , իրեն յայտնի կամքն ու հրամայած աւրինքը :

Փարիսեցի և Կեղծաւոր . Պատասխան տուին՝ թէ ասոր վրայով ինք պէտք չէ որ մտատանջուիմք քաշէ . քանզի իրենց ըրածին պէս է սովորութիւնը . և թէ որ Հարիւրաւոր ըլլայ՝ կրնան վկայութեամբ հաստատել թէ հազար տարիէն առելի է որ իրենք ասս սովորութիւնն ունին :

Քրիստիանոս . Բայց ատ ձեր սովորութիւնը օրէնքին առջև կրնա՞յ արդարանալ :

Փարիսեցի և Կեղծաւոր . Ա՛ս սովորութիւնին հաստատութիւնը հազար տարիէն ի վեր ըլլալով՝ անաչառ դատաւոր մը անտարակոյս օրինաւոր բանի տեղ պիտի ընդունի ան : Ա՛ս մանաւանդ , ճամբուն մէջ մտնելնուս ետև , որ կերպով հոն մտնելիս ի՞նչ հոգ է : Թէ որ ճամբուն մէջն ինք՝ մէջն ենք . դուն ալ միայն ճամբուն մէջն ես , որ՝ ինչպէս կ՚իմանանք , դռնէն մտեր ես . և մենք ալ ճամբուն մէջն ենք՝ որ պատին վրայէն հոն անցանք . ուստի քու վիճակդ մերինէն աւելի ի՞նչ աղէկութիւն ունի :

Քրիստիանոս . Ա՛ս իմ Տէրոջս կանոնովը կ՚երթամ , դուք ձեր ցլանդակ մտքին հնազբոսը : Ա՛ս ճամբուն Տէրը արդէն ձեզ գող համարած է . ուստի կարծեմ թէ ճամբուն վերջը հասնելնուդ շիտակ մարդիկ չպիտի գտնուիք դուք : Դուք ինքնիրեննուդ նեղս մտաք առանց իր հրամանին , և ինքնիրեննուդ դուրս պիտի ելլէք առանց իր ողորմութեանը :

Ա՛ս խօսքիս երկար պատասխան չտուին ՝ հա-

*պա ըսին որ ինք Թող ինքզինքը նայի : Ընատեն տեսայ որ առանց երկար բարակ իրարու հետ խօսակցելու ամէն մարդ իր ճամբան գնայ • միայն թէ աս երկու մարդիկը Քրիստիանոսին ըսին որ բոլոր օրէնքներն ու կարգադրութիւնները անտարակոյս իրենք ալ անոր պէս զգուշութեամբ կը կատարեն : Ուստի դուն ինչ բանով մեզմէ աւելի աղէկ ես՝ ըսին , բայց միայն կռնակիդ վերարկուովը՝ որ մեր կարծածին նայելով՝ դրա- ցիներուդ մէկը քեզի տուած է , քու մերկու- թիւնդ ամօթը ծածկելու * :*

Քրիստիանոս • Դուք դուռէն ներս չմտնելէն առաւ օրէնքներով ու կարգադրութիւններով չէք փրկուիր : (Գաղ• բ • 16 .) Եւ թէ որ կռնակիս վերարկուիս վրայով իմանալ կ'ուզէք , իմ ներ- թալու տեղիս Տէրն ինծի տուաւ , ըսածնուդ պէս՝ անով իմ մերկութիւնս ծածկելու համար : Ես ալ անիկայ իր մարդասիրութեանն իբրև մէկ

---

* Քրիստոսի արդարութեանը վառաւոր պատմուճանը՝ որ հաւատացեալներուն կը պարգեւուի ու անոնց վրայ կը ծած- կուի , անարգ ու քամահրելի է անուններով քրիստոնեաներուն առջին , որոնք իրենց մերկութիւնն ու ծածկոյթի կարօտ բա- լալը չեն տեսներ : Ասոր խոնարհ հոգեհնին իրենց անոր կա- րօտ բլլալը կը խոստովանին , ու անիկայ ընդունելնուն Քրիս- տոս կը վառաւորին : Ծարիսեցիներն ու կնդաւորները բոլո- րովին անծանօթ բլլալով իրենց անկեալ բնութիւնը , նորա- գութեան՝ Քրիստոսի արդարութեանը՝ կամ Արքայութիւն և Աստիթարիչ Հոգւոյն ներգործութեանը հարկաւորութիւնը չեն տեսներ • ու անոր համար ծշմարիտ քրիստոնեան ծաղր կ'ը- նեն , ու անոր զգայութիւնները յափշտակեալ մնալով ու խելա- գարութեան կ'ընծայեն :

ընդունիմ, որովհետև յառաջմանէ բան մը չունէի ես՝ հապա հնոտի լաթեր : Ահա ի զատ ես ձիս իմ ճամբուս մէջ անով կը միսթարեմ : Կ'ըսեմ իմ անձիս՝ Ընտարակոյս երբոր քաղաքին դուռն հասնիմ, անոր Տէրը ձիս ազէկ պիտի ճանչնայ՝ իր վերարկուն իմ կռնակս ունենալուս համար. ան վերարկուն որ ինք ձրիապէս ինծի շնորհից, իմ հնոտի լաթերէս ձիս մերկացուցած օրը : Ասա՛ ճակատս նշան մ'ալ ունիմ՝ որ գուցէ հրամանքնիդ չնկատեցիք անիկայ, որն որ իմ Տէրոջս մէկ մաերիմ ընկերը հոն դրոշմից կռնակէս իմ բնաւ ինկած օրը : Ես ալ ձեզի ըսիմ՝ որ անատեան կնքած թուղթի մը որուն նայիլ ինծի, որպէս զի իմ ճամբուս մէջ անիկայ կարդալով միսթիթարուիմ : Ասա՛ հրամայուեցաւ ալ ինծի որ երկնային դուռը հասած առանց անիկայ ներս տամ, իբրև նշան իմ անոր հետևիլն անտարակոյս ներս մտնելուս : Կարծեմ թէ դուք աս բաներուն մէկը չունիք. և անոր համար չունիք՝ որ դուռն ներս չմտաք * :

Ընտնք աս բաներուն պատասխան մը չտուին երեն. միայն իրարու նայեցան ու խնդացին † :

---

* Սուրբ Հոգւոյն վկայութիւնն ու կնիքն ունեցող հոգին Քրիստոսի արդարութիւնովը կը պարծենայ ալ. բնչու որ հաւատքին ուրախութիւնն ա՛ն է՝ որ Քրիստոս Տէրը միր արդարութիւն է : (Հռոմ. իե. 6 :) Մարդիկ ոչինչ տեղը կը թողուն ներքին միսթիթարութիւններու վրայ, որոնք Քրիստոսի արդարութեան հանդիպածը կը միւռեն :

† Անապատի յիմարները Քրիստոսի խոնարհ ճամբորդին բուն վրայ կը խնդան :

*Ըսէ՛ւ եաև տեսայ որ ամէնն ալ առաջ գացին, բայց Քրիստիանոս անոնցմէ յառաջ անցաւ ու ալ չհասնցաւ բայց միայն ինքնիրենը՝ ու ան ալ երբեմն հառաչելով * ու երբեմն ուրախանալով։ Ցաւս շատ անգամ կը կարդար ան Լուսաւորներէն մէկուն տուած թուղթը † և անով կը միխիթարուէր։*

Ես միջոցիս երազիս մէջ տեսայ որ անոնց ամէնն ալ առաջ կ'երթային՝ մինչև որ Փժուարբուխեան Լեռանը ոտքն եկան ‡, որուն յատակին աղբիւր մը կար։ Ես նոյն տեղն ան գտնէն

---

* Քրիստիանոս արդէն թողութիւն ընդունած ըլլալով՝ ինչու համար կը հառաչէր։ Պարզ պիտի կարծէ որ ինք բոլոր ովկն ուրախութիւն կտրած պիտի ըլլար։ Սոսկալի սիրոյ հառաչանքներ էին՝ որ հոգիս ուրախութենէ զուրկ եղողները բան մը չեն գիտեր անոնց վրայ։

† Սինկլայ Սուրբ Հոգիէն իր ունեցած տուգութիւնը կը նշանակէ մարդուն իր հոգւոյն ընծայուած Քրիստոսի Աբէ օրոյն՝ Աբէ Շնորհացը՝ Աբէ Թողութեանն՝ ու Աբէ արդարութեան վրայ։

‡ Քրիստիանոս Փժուարբուխեան Լեռը հասաւ, ասիկայ մարմինի ու արիւնի անհաճոյ ճամբայ մըն է, որ մեր Ճամբորդութեանը մէջ մեր հաւատքին անկիզնութիւնն ու մեր հոգիներուն Ջանքը կը փորձէ։ Քրիստիանոս դունէն ներս մտնելէն յառաջ քանի մը անգամ փորձուեցաւ։ Բայց հաւատացեալը հաւատքին մէջ փորը ի շատ հաստատուելէն ետև մեծամեծ փորձութիւններու կը պատահի։ Երբոր Խաչին ու Վերելմանին մտածեցաւ ըլլանք մտածելու պատճառ ունինք թէ ամէն չարիքն անցան։ Բայց Փժուարբուխեան Լեռը, Ընդդիմութեան հետ պատերազմելը, Մահուան Շուքին Ձորը, Հակայ Հաւատութեան ամրոցն ու Ախտարդեալ Երկիրը տակաւին անտես կը մնան։ Ընթացէք ուրախացած երբ տեսան թէ Ադիպատները Կարմիր Ծովուն մէջ կը խեղդուէին, ու մտքերնին չգիրին իրենց անցնելու անապատը, և թէ իրենց մեծամեծ նեղութիւններ տակաւին պիտի դային։

*նկած չհասակ ճամբէն ի զատ երկու ճամբայ ալ կային , որոնց մէկը ձախ ու միւսն ալ կողմն կ'երթար լեռանն ուղէն • բայց նեղ ճամբան չհասակ լեռն ի վեր կ'ելլէր , ու կը կոչուէր Դժուարութիւն : Ահա Քրիստիանոս աղքիւրը գնաց , (Եսայ • խթ • 10 ,) ու անկէ ջուր խմեց ինքզինքը զովացնելու համար * • ու սկսաց լեռն ի վեր ելլել՝ ըսելով :*

Ահ և բարձր լեռ՝ բայց ջանամ ելլել ,
Դժուարութիւնը ինձ վհատ չընայ •
Չի կենաց ճամբան ասպէն ընկալ ,
Կը տեսնեմ ես , ահ , սիրտս թող ցնծայ :

Տրամութիւնն ու վախն ինձմէ հեռանան ,
Ելկէկ է հասակ ճամբան երթալը •
Ահ և դժուարին , քան թէ ծուռ ճամբան ,
Ո՛ր թէ և դիւրին՝ բայց վայ է վերջը † :

Միւս երկուքն ալ լեռանն ոտքը հասան • բայց երբոր տեսան թէ լեռը դար վեր ուղարձր էր , և թէ ուրիշ երկու ճամբաներ ալ կային , ու նաև կարծելով թէ ան երկու ճամբաներն ալ նորէն ան ճամբուն կը խառնուին՝ ուրկէ վեր

---

* Ամէն խմաստ ու ամենապարին Աստուած ընդհանրապէս ողբալականէն աւելի կը խրկէ անոնց իր Հոգւոյն ու շնորհաց օգնութիւնը՝ որոնք որ ինք դժուարութիւն ու աշխատութիւն քաշելու կը կոչէ : Քրիստոնեան Դժուարութեան լեռն ելլելու սկսելէն յառաջ Աստուածային մխիթարութեանն աղբիւրէն իր հոգին կը զովացնէ :

† Հաւատամ՝ ով ճանապարհորդ քրիստոնեայ՝ որ մեծ բարութիւն մը ժառ է քեզ , երբոր մեծ դժուարութիւն մը կը պատահիս որ անոր հետ մտքանգիս ու յուսահատիս :

Քրիստիանոս եւս լեռանը միւս կողմը՝ մոքերին հաստատեցին որ ան Ճամբանիրէն երթան։ Իսկ ասոնք Ճամբանիրէն մէկուն անունը Վտանգէր՝ ու միւսինը Կործանում։ Ասոնք մէկերնին Վտանգ կոչուած Ճամբան բռնեց՝ ուրկէ մեծ անտառի մը մէջ եւս։ Միւսը շիտակ դէպ ի Կործանման Ճամբան բռնեց՝ ու սա լեռներով շրջապատուած մէկ ընդարձակ դաշտի մը մէջ եւս՝ ուր որ գլորեցաւ ինկաւ՝ եւ մէկ մ՚ալ չկրցաւ ելլել *։

Սկզբ եւս Քրիստիանոսին եւս էն նայեցայ որ լեռն ի վեր կ՚ելլէր՝ ու տեսայ որ վազելէն քաշելու իջաւ՝ ու քաշելէն ձեռքերուին եւ ծունկերովը վեր ելլել սկսեց տեղին դար վեր ըլալուն համար։ Երբ՝ լեռանը գլուխն ելլելու Ճամբուն մէջ տեղուանքը սաղարթախիտ ոստերով ծածկուած հովանաւոր զով տեղ մը կար՝ որ բլուրին Տէրը հոգնած Ճամբորդներուն զովանալուն համար շիներ էր։ Ասոնք Քրիստիանոս դէպ ի հոն գնաց՝ ու վար նստաւ որ հանգչի։ Յետոյ իր թուղթը ծոցէն հանեց ու իր մխիթարութեանն համար սկսեց կարդալ անիկայ։ Եւս հիմա նորէն սկսեց նկատել ան վերարկուն կամ պատմուճանը՝ որ խաչին առջեւ կայնած ատենն

---

* Անգամանքներն ու փարիսեցիները ինչպես որ դիւրութեամբ կը մտնեն հաստատի Ճամբուն մէջ՝ առանց Ճմաթոտապես միգքերնին Ճանչնալու՝ որ պիտի պատահէր իրենց Քրիստոսի դիմել՝ որ ան Նեղ Դուռն է՝ այնպես ալ մաքմինի ու արիւնի խնամ դիւրին գալու Ճամբան կը գտանեն՝ ու վերջապես կը կորնչին։

իրեն տուեցաւ : Ընչպէս ատեն մը ինքզինք զուարճացընելով վերջապէս սկսեց մրափել , և անկէ խորունկ քունի մը մէջ ինկաւ , որ գրեթէ մինչև գիշեր զինքն հոն արգիլից • ու իր քունին մէջ իր թուղթը ձեռքէն ինկաւ * : Հիմա քնացած տեղը մէկին ինկաւ իրեն , և զինքն արթընցուց՝ ըսելով • «Վե՛ ծոյլ , մըջուներն գնա , անոր ճամբաները տես , ու իմաստուն եղիր» : (Առակ • Ը • 6 :) Ըստ Քրիստիանոս մէկէն ի մէկ վեր ցատկեց , ու արտորայ ճամբայ ելլելու , ու արագ արագ երթալով մինչև լեռանը գլուխն եկաւ † :

Երբ՝ երբոր ինք լեռանը գլուխն եկաւ վազե-

---

* Քրիստիանոս լուռն ի վեր ելլելուն Քրիստոսի մահուանն ու արդարութեանը տեսութիւնովը կը զուարճանար , որ կ'ի-մացուի ծոյլ թուղթը կարդալու հանելովն՝ ու խաչին առջևն իրեն տրուած պատուհանին համ վերարկուին վրայ նայելովը : Ասոր՝ ախոռ , որ ան իրեն պատահածն իրեն պէս ճամբորդ-ներուն ալ յաճախ կը պատահի : Խոնարհութեամբ ու զոհու-թեամբ ան բարիքները Պարգեւողին երկրպագութիւն ընելու տեղը՝ կը սկսինք հանգչիլ , բաւական համարելով արդէն իր տուածը : Ինքնահաճութեան ու անձին արդարութեան խոր-հուրդներու մէջ կ'իյնանք • ու մոռնալով թէ բոլոր մեր ըն-դունածը Տէրոջմէն է , անապարձութեամբ մենք մեզի կ'ըն-ծայենք՝ որպէս թէ յատկապէս մերն եղած բլայթին անուն : Երբոր այսպէս մենք մեր աչքին առջև կը բարձրանանք՝ ու կը կարծենք թէ երկնից առաջին սիրելին մենք ենք , կը զգնենք մեր արհնութիւնը , և ապահովութեան ու մարմնաւոր վատա-հութեան ոգի մը կ'առնենք վրանիս , որ երկինքէն ընդունած մեր վայելութիւնները կը նահանջեն :

† Տէրը՝ իր ժողովուրդը սիրելով , թող չտար անոնց որ մա-հուան քունը քնանան , թէև ձգէ որ մինչև իրենց մեծութա-կութիւնը կորսընցնելնին ննջեն • ասիկայ անոնց հոգիներուն մեծ արտմաւթիւն ու նեղութիւն է :

լոյ երկու հոգի կու գայինն ուժգնութեամբ իր դէմը զարնուելու : Անկուն անունը Ալախոտ էր ու միւսինը Կասկածոտ * : Քրիստիանոս առանց հաբցուց թէ , Պարոնները , ի՞նչ կայ , սխալ ճամբան կը վազէք դուք : Պատասխան տուաւ Ալախոտը՝ թէ իրենք Սիոն քաղաքը կ՚երթային ու ան դժուարին ճամբէն վեր եկան . բայց՝ ըսաւ մարդը , քանի որ առաջ կ՚երթանք , այնպէսի վտանգներու կը պատահինք . անոր համար դարձանք ու նորէն ետ կ՚երթանք :

Ա՛շմարիտ է , ըսաւ Կասկածոտը , քանզի ճիշդ մեր առջեւը զոյգ մը առիւծ պառկեր են , որոնք չէնք գիտեր քնացո՞ծ են արդեօք թէ սո՛ վածուն . և անտարակոյս կը կարծենք որ եթէ անոնց բաւական մօտենալու ըլլայինք , իսկոյն մեզ կտոր կտոր պիտի ընէին :

Ընաւոն ըսաւ Քրիստիանոս . Դուք զիս վախցուցիք . բայց ո՞ր երթամ ես ապահով ձնայլու . թէ որ ետ երթամ իմ բուն երկիրս , անիկայ կրակով ու ծծումբով այրուելու պատրաստուած է ; ու ես անտարակոյս պիտի կորսուիմ հոն : Թէ որ կրնամ երկնային քաղաքն երթալ , անշուշտ գիտեմ որ հոն ապահովու-

---

* Ալախոտն ու Կասկածոտը քրիստոնէական հաւատքին մեծ թշնամիներն են , ու անոր ճամբուն վրայով ելլր ըլլերը կը բնեին : Մտիկ մի ընէք անոնց , հապա Ընտուծոյ Աշխարհաստեղծ Թեանն ու հաւատարմութեանը նայեցէք . անոր պատուական խոստմանցը հաստատուն ապաւինեցէք , ու ձեր ոտքերը խաղաղութեան ճանապարհին կոչկնեերը հագէք : Մի՛ կամ ի՞նչ արդեօք պիտի ընեսք ձեզի , թէ որ կտոր բարեացն հետոյ ջնջուիք ,

*թեան մէջ պիտի ըլլամ * : Միթէ առնեմ • եւ դառնալը մեռնիլ է • առաջ երթալը մեռնելու վախ է ; ու անկէ անդին յաւիտենական կեանք է • ուստի ալ առաջ կ'երթամ : Ա՛յսպէս՝ Պախոմեան ու Կասկածոտը լեռն ի վար վազցին , ու Քրիստիանոս իր ճամբան գնաց : Բայց այն մարդոցմէն լաւագին վրայ նորէն մնացելով , ձեռքը ծոցը խօթեց իր թուղթը հանելու համար՝ † որ անիկայ կարդայ ու մխիթարուի • սակայն փնտռեց ու չգտաւ անիկայ : Ընտանն Քրիստիանոս մեծ խռովութեան մէջ ինկաւ , ու ինչ ընելը չէր գիտեր ‡ • քանզի իրեն մխիթարութիւն տուող*

---

* Քրիստիանոս հոգեւորական ողջամիտ առարկութիւնով՝ այսինքն մարմինին վախուն դէմ ու կասկածոտութեան եւ անհաւատութեան դէմ հաւատքին առարկութիւնովը վախը մկկի կը թօշուէ : Մինչ միշտ հաստատուն մարդարէական խօսք մը ունինք , որուն թէ որ միտք դնելու ըլլանք , աղէկ կ'ընենք : Երբոր վտանգները ձեղ նեղը կը ձգեն՝ ու վախերը ձեր վրայ կը յարձակին , մտքերնիդ բերէք թէ դուք որմնան էք ու որմն կը ծառայէք • նայեցէք ան ճամբուն որուն մէջն էք , ու ձեր հաւատքին վախճանին , այսինքն՝ ձեր հոգւոյն փրկութեանը : Ընտրեցէք խօսքը սորվելու պարապեցէք , ու անոր հնազանդեցէք :

† Աղօթելէ ճանապարհորդը Կասկածոտին ու Պախոմին յարձակմունքը ընդունելէն ետեւ իր թուղթը կը փնտռէ որ մխիթարուի , բայց խաբուած է իր անկատարութենէն , թուղթին իր ծոցը չէ : Ընտանն կը դպչի իր յիմարութիւնը որով սա զարհեփիւռ ոսանքով ծածկուած հովանաւոր վրմ տեղ մը քնացեր էր : Իր թշնաւոր վիճակին վրայ կու լայ կ'ողբայ , ու քայլ առ քայլ ետ կը դառնայ մինչև որ իր թուղթը կը գտնէ : Ա՛յսպէս կը վարուի Տէրը իր ուխտապանց զաւակներուն հետ • փրկութեան ուրախութիւններն անոնց պարգեւելէն առաջ՝ իրենց հեռանալուն համար իրենց մեղացը վրայ ապաշխարութեան զգացում մը կու տայ անոնց :

‡ Քրիստիանոս իր թուղթին համար չխոխոթութեան մէջ է •

բանն՝ ու իր երկնային քաղաքը մոռնալու վկա-
յականը կորսընցուցեր էր : Ըստի աս տեղ
սկսեց մեծապէս շփոթիլ • վերջը ինքնիրեն և-
կաւ որ լեռանը վրայի սաղարթախիտ ոստե-
րով ծածկուած Հովհաւոր ղով տեղը քնացեր
էր • և ծունկի վրայ գալով իր յիմարական
գործին թողութիւն խնդրեց Աստուծմէ ; ու
անկէ ետև ետ դարձաւ իր թուղթը փնտռելու :
Բայց ով կրնայ ըստ բաւականին ցուցընել թէ
Վրիստիանոսին սիրտն ինչ տրտմութեան մէջ
էր բոլոր իր ետ գացած ատենը : Երբեմն կը
հառաչէր , երբեմն կու լար , և շատ անգամ
ինքզինքը կը նախատէր որ այնպէս յիմարաբար
քնացաւ ան տեղը՝ որն որ միայն ճամբորդներն
իրենց հոգնութենէն քիչ մը հանդչելու համար
շինուած էր : Ըստի աս վիճակիս մէջ ետ կ'եր-
թար՝ զգուշութեամբ մէկ կողմն ու միւս կողմը
նայելով բոլոր գացած ճամբան , որ ըլլայ թէ
իր թուղթը գտնէ , որն որ իր ճամբորդութեանը
մէջ այնչափ անգամ իր մխիթարութիւնն եղեր
էր • այսպէս երթալով մինչև որ նորէն ան սա-
ղարթախիտ ոստերով ծածկուած Հովհաւոր
ղով տեղը տեսնուեցաւ , ուր որ ինք նստեր ու
քնացեր էր : Բայց անիկայ տեսնելը իր տրտմ-
ութիւնն աւելցք շատցուց , նորէն մէկ մ'ալ

անիկայ օրինաւոր է : Թէև որ հոգևոր կորուստ մը ունենանք՝ ու անխոով և անհոգ ըլլանք անոր վրայ , գէշ նշան մըն է թէ մտքնաւոր ապահովութեան ու անուտի յուսով կ'ապ-
րինք : Ն'ղբաղք իմ , զգոյշ կեցիք ասկէ ։

իր միտքը բերելով իր քնանալու յանցանքը * : Ուստի այսպէս յառաջ գնաց իր մեղանչական քունին վրայ ողբալով և ըսելով . Ա՛յ ինծի պէս թշուառականին որ ցորեկը քնացայ , (Յայտ . ի . 4 : ա Թես . ե . 6—8 ,) որ գժուարու- թեան մէջ քնացայ . որ այնչափ իմ մարմինիս հաճոյքն ըրի՝ որ լեռանը Տէրոջը ճամբորդնե- րուն հոգիները կազդուրելու համար չենածը , ես իմ մարմինիս հեշտութեանն համար գործա- ծեցի : Օրը տեղը որչափ քայլեր առի : Ա՛յս- պէս պատահեցաւ Իսրայէլին ալ . որ իրենց մեղքերուն համար Կարմիր Ծովուն ճամբէն ետ խրկուեցան : Տրտմութեամբ կ՚անցնիմ ես աս ճամբէն՝ որն որ եթէ ան մեղանչական քունը չըլլար , գուցէ ուրախութեամբ պիտի անցնէի : Հիմա որչափ յառաջ գացած պիտի ըլլայի իմ ճամբաս . երեք անգամ պիտի անցնիմ ասկէ , որ միայն մէկ անգամէն աւելի անցնելու կարօ- տութիւն չունէի . մանաւանդ որ հիմա ուշ ալ պիտի մնամ . քանզի գրեթէ օրն իրիկուն եղած է . ափսոս , ինչ կ՚ըլլար որ չքնանայի :

Երդ՝ մինչև հիմա ինք նորէն սաղարթախիտ ոստերով ծածկուած հովանաւոր ղով տեղը հասաւ , ուր ատեն մը նստաւ ու լացաւ . բայց

---

* Վերիստոնեայ եղբարք՝ նայեցէք ձեր հոգիներուն : Օգու- շացէք որ ձեր առջի հեշտութիւններուն համար վերջին սրբու- մութիւններ չունենաք : Այսպէս լաւագոյն է՝ ''Քան զի խղճալէ մարդ եմ ես'' կանչելէ՝ քան մարմնաւոր վատահութեամբ ապ- րիլն ու հոգևոր վիճակաւորութիւններու փափագ ունենալուն կողմանէ մեռած ըլլալը :

վերջը Աստուծոյ նախախնամութիւնով՝ որպա-
մութեան մէջ թաղուած՝ իր նաւած բազմոցին
տակը նայելով , հոն տեսաւ իր թուղթը . որն
որ գողալով ու արտօրնօք մէկէն ի մէկ առաւ
ու իր ծոցը դրաւ : Բայց ոչ կրնայ պատմել
թէ որչափ ուրախացաւ աս մարդը երբոր նորէն
իր թուղթը գտաւ : Վասնզի աս թուղթին էր իր
կեանքին ապահովութիւնն ու փափաքելի նա-
հատակութիւնը հասած տունն ընդունելի ըլլալուն
նշանը : Աստի անիկայ իր ծոցը դրաւ , փառք
տուաւ Աստուծոյ որ իր աչքը անոր ինկած
տեղն ուղղեց , և ուրախութեամբ ու լալով
նորէն ճամբայ ելաւ * : Բայց ինչ կ'ըսես , որ-
չափ արտօրնօք կ'երթար հիմա լեռանը միւսկողմն
ճամբան : Երբ սակայն լեռանը գլուխը հասած
արեւը մարը մտաւ , ու ասիկայ նորէն Քրիս-
տիանոսին միտքը ձգից իր ծուլութեամբ քնա-
նալը , և այսպէս՝ նորէն սկսից իր վրայ ողբալ :
Ա՜հ դուն մեղանչական քոյն , ինչպէս քոյ
պատճառաւդ մութը գիս պիտի կոխէ իմ ճամ-
բորդութեանս մէջ . առանց արեգակի պէտք է
որ քալեմ , խաւարն իմ ոտքիս ճամբան պիտի
ծածկէ , ու ես իմ մեղանչական քունիս համար
տրտմաշունչ արարածներուն ձայները պիտի

---

* Այսիկայ կը նշանակէ Աստուծոյ սիրոյն ու կարողութեանն , ու Յիսուս Քրիստոսի հաւատարմութեամբ Հոգւով Աթոռով ուրախա-
նալուն վրայ նոր զգացում մը ունենալ : Ակաւաչ թէ ինչ ուրախութեամբ ու արտօրնօք հիմա իր ճամբան կ'երթայ աս ճանապարհորդը :

լսեմ : Ինձմէ իր միաքն եկաւ նաև ան պատմութիւնը՝ որ Կասիածոան ու Վ. ախկոտը իրեն ըսին , թէ առիւծները տեսնելով որչափ վախցեր էին : Ըսաւի Վրիսաիանոս նորէն ինքնիրեն ըսաւ • Ես գազանները դիշերը կը պտրաիմ իրենց որսերուն համար • և թէ որ մուրթ տեղն ինձի պատահելու ըլլան՝ ինչպէս պիտի ազատիմ անոնցմէ • ինչպէս պիտի փախչիմ անոնց ճանկերուն ներքեւը կտոր կտոր փառատուելէն : Ես խորհրդոյն առաջ գնաց իր ճամբան • բայց երբոր այսպէս իր դժբաղդ սխալմունքին վրայ կը ցաւէր՝ աչքը վեր վերցուց , ու մէկ մ՚ալ իր առջեւը հոյակապ պալատ մը տեսաւ , որուն ա նունը կը կոչուեր Վէղեցիկ • և անիկայ ճիշդ ճամբուն վրան շինուած էր * :

Ինչպէս՝ երազիս մէջ տեսայ որ ինքն արտասրաց և յառաջ գնաց , որ եթէ հնար է դիշերին հոն կարենայ մնալ : Բայց շատ չգացած խիստ նեղ ճամբայ մը մտաւ , որն որ Վէնասպանին սենեակին մէկ ասպարէզի չափ հեռու

---

* Ասիկայ կը նշանակէ Վրիստոսի տեսանելի կամ երևելի եկեղեցին՝ որուն քրիստոնեան կը կապուի , ու սուրբերուն հետ հաղորդութիւն բնելու բարեբեդիւնն ու մխիթարութիւնը կը վայելէ : Դարձեալ կրնայ նշանակել աւետարանական կարգադրութիւններուն մէջ քրիստոնէից ժողովին առանձնաշնորհութիւնները : Ես կարգադրութիւնները բլուրին Ջերօջմէն սահմանուած են՝ իր ժողովրդոյը հանգստութեանն ու Աստուածպաշտութեանը համար • որպէս զի անոնք մխիթարուին ու խնամատարութիւն և գթութիւն առնեն բարի պատեհ ըսպասը պատիրագիներէն ու ի բրենց հոգեւոր հոգած գործերնին ի վեր ու արդպարիներէն անվնաս անցնին :

էր • և գացած առեւն զգուշութեամբ աղէկ մը դէպ ի իր առջեւը նայելով՝ ճամբուն վրայ երկու առիւծ տեսաւ * : Հիմա կը տեսնեմ այն վտանգները՝ ըսաւ իր մտքովը ՝ որոնք Կասկածոտն ու Վախկոտը ետ դարձուցին : Առիւծները ալ կապուած էին ՝ բայց ինք չտեսաւ շղթաները : Ասոր սկսաց վախնալ ՝ և մտածեց որ ինքն ալ անոնց պէս ետ դառնայ • քանզի կարծեց թէ անառարակոյս մահը իր առջեւն է : Բայց պահապանը՝ որուն անունը Հոնեպատն էր † ՝ իր տեղէն տեսնելով որ Քրիստիանոսը կանգ առաւ՝ և որպէս թէ ետ դառնալ կուզէր ՝ կանչեց անոր՝ ըսելով • Կ՚երեսփ վատասիրտ ես : (Մարկ • ը • 40 :) Մի վախնար առիւծներէն՝ քանզի անոնք շղթայով կապուած են ՝ ու հոն դրուած են՝ որ հաւատք ունեցողները փորձուին ՝ ու չունեցողներն յայտնի ըլլան : Ա՛մբոցն մէջտեղէն քալէ ՝ և քեզի վնաս մը չպիտի գայ :

Ընատեն տեսայ որ առիւծներէն վախնալուն

---

* Այս երկու առիւծները կրնան նշանակել Սատանան ու Չէխարը որ մեզի դէմ կը մնդչին • բայց երկուքն ալ շղթայով կապուած են ՝ ու առանց Աստուծոյ թոյլտուութեանը մինչեւ անգամ մէկ օդակ մը չեն կրնար առաջ խաղալ : Երբեմն մենք չենք տեսներ շղթան ՝ ու կը վախնանք • բայց մը պահապան Տէրոջը տուած ձայնն է ՝ "Մի վախնար" :

† Հոնեպատնը կը նշանակէ Քրիստոսի պաշտօնեան՝ որ հոգիներուն լուսաւորութեանը համար կը հոգէ : Ա՛մբոցներուն սրտին ծրչափ պատուական են անոնք : Այլ թէ ինչ անուշ քաջալերութիւններ ու երջանիկ խոստումներ տուաւ անկէ Ա՛ստուածպարգեւ :

դողալով ինք յառաջ կ'երթար . բայց զգուշութեամբ Պռնապասին ցոյց տուած ճամբան երթալով՝ լսեց որ կը մռնչէին անոնք , բայց իրեն մեծաս մը չերթին : Ընատեղ ծափ զարնելով յառաջ գնաց մինչև որ Պռնապասին կեցած տեղն եկաւ , ու Տէր գրաւն առջեն կայնեցաւ :

Ընկէ ետև Քրիստիանոս Պռնապասին ըսաւ թէ , Տէր իմ , ի՞նչ տուն է աս , ու ես աս դիշեր հոս կրնամ կենալ : Պատասխան տուաւ Պռնապասը . Աս տունը Բլուրին Տէրը շինած է . ու ինք ասիկայ ճամբորդներուն քաջալերութեան ու ապահովութեանը համար շիներ է : Պռնապասը հարցուց ևս թէ ինքն ուրկէ է , և ո՞ր կ'երթայ :

Քրիստիանոս . Ես Կործանման Քաղաքէն կու գամ ու Սիոն լեռը կ'երթամ . բայց հիմա արևը մարը մնած ըլլալուն համար , թէ որ կարելի է՝ աս գիշեր հոս մնալ կ'ուզեմ :

Պռնապաս . Ընտունդ ի՞նչ է :

Քրիստիանոս . Իմ անունս հիմա Քրիստիանոս է . բայց առաջ իմ անունս Ընչաւորհք էր * : Ես Յաբեթի ցեղէն եկած եմ , որն որ Ասուած Սեմին վրանները մէջ պիտի բնակեցընէ : (Ծննդ . ժ . 27 :)

---

* Ա՛վ իմ հողիս՝ պիտի՞ երթէք երթէք թէ քու անունդ առաջ աս էր : Օգա՞ր երթէք թէ անշնորհք մեղաւորներուն առաջ տաշնորհ է Տէրը : Ուրեմն քու ճամբորդութեանդ ամէն մէկ քայլին գովաբանէ ձրի շնորհքն ու ան սէրը՝ որուն արժանի չէիր :

Դառնապան . Բայց ինչպէս եղաւ որ այսպէս ուշ եկար . արևը մարը մնաւ :

Վրէժոպխանոս . Ես ասկէ կանուխ հոս եկած պիտի ըլլայի , բայց ինչ ըսեմ ինձի պէս թշուառականին , որ ըլլուբին քովը եղած սաղարթախիտ ոստերով ծածկուած հովանաւոր զով տեղը քնացայ * : Վհատանալէս ետև ալ իրաւ շատ կանուխ կրնայի գալ հոս , բայց ափսոս որ քունիս մէջ իմ վկայականս կորնցուցի , և առանց անոր մինչև ըլլուբին գլուխն եկայ : Ընատանն ձեռքս ծոցս խօթելի վկայականս հանելու՝ և անիկայ չգտնելով ստիպեցայ սրտի կսկիծով՝ ետ դառնալ ան իմ քնացած տեղս երթալ , ուր որ գտայ անիկայ , ու հիմա եկայ հասայ հոս :

Դառնապան . Ըղէկ , աս տեղիս օրիորդներուն մէկը գուբս կանչէ՛ , որ ինք թէ որ քու խօսքերուդ հաւնի , քեզ ներս կ՚ընդունի ընտանեաց քովը , տանը կանոններուն համեմատ : Եյսպէս Դառնապանը որ Երթուն կը կոչուէր զանգակ մը զարկաւ , որուն ձայնովը խոհանոցէն անուշով ծանրաբարոյ և գեղեցիկ օրիորդ մը եկաւ տանը գուռը , ու հարցուց՝ թէ ինչո՞ւ համար զինքը հոն կանչեցին :

Պատասխան տուաւ Դառնապանն ըսելով . Ես

---

* Ըղէկ պահէ քու վկայականդ . զգուշացիր որ քու վատահութենդ չկորնչցնես : Այսչէ թէ ինչ ըլաս կը ծագի անկէ . անիկայ հողին կը թողուս որ ետ մնայ : Շատերը կորնչուցին անիկայ՝ ու ընաւ չկրցան գտնել ան մինչև իրենց կեանքին վախճանը :

մարգս Կործանման Վաղաքէն Միօն լեռը ճամբորդութիւն կ'ընէ • բայց հոգնած և ուշ մնացած ըլլալով՝ ինծմէ խնդրից թէ արդիօք կարելի է որ աս գիշեր հոս մնայ : Ես ալ իրեն ըսի՝ թէ քեզ սիրտ կանչեմ • որ իր հետը խօսակցելէդետև՝ ինչպէս որ աղէկ երևայ քեզի այնպէս ըրէ , ան ալ՝ տանը կանոններուն համաձայն :

Ընատեն Օրիորդը Քրիստիանոսին հարցուց՝ թէ ինք ուրիկ կու գար՝ և ուր կ'երթար • ա-նիկայ ալ պատասխանից անոր : Վասն հարցուց անոր թէ ինչպէս ան ճամբուն մէջ մնաւ , և թէ ինչ տեսած կամ ինչ պատահած է իրեն , անիկայ ալ պատմից անոր : Ես վերջը անոր ա-նունը հարցուց : Ան ալ ըսաւ թէ իր անունը Քրիստիանոս է • և անոր համար ըսաւ այսչափ փափաք ունիմ աս գիշեր հոս կենալու , որ կի-մանամ թէ աս տեղս լեռանը Տէրը չիներ է , ճամբորդներուն քաջալերութեանն ու ապահո-վութեանը համար : Ասոր վրայ Օրիորդը ժըպ-տեցաւ , բայց իր աչքերին արցունքով լեցուն • և քիչ մը կենալէն ետև՝ ըսաւ • Երկու կամ երեք հոգի ալ կանչեմ ընտանիքէն : Ըսպասէս դէպ ի դուռը վազից՝ ու Խոհեմութիւնը , Խա-բեպաշտութիւնն ու Աերը դուրս կանչեց * • ո-

---

* Խոհեմութիւն՝ բարեպաշտութիւն ու սէր ունենալու են անոնք՝ որոնք բարեպաշտներուն ժողովին մէջն ընդունուելու անձանց արժանաւորութիւնը քննելու սահմանուած են : Ու Քրիստոսի Եկեղեցւոյն ան գեղեցիկ պաշտօնին մէջն ընդունուելու անձինքն ալ պէտք է որ ճշմարիտ հաւատացեալ , ու խոր և արդեամբ բրիստոնեայ ըլլան :

*ընկք Քրիստիանոսին հետ քիչ մ՝ալ խօսակցե-
լէն ետև զինքը ներս ընդունեցին ընտանիքին մէջ ,
որոնցմէ շատերը տանը դրանը սեմին վրայ իր
դէմն ելլելով ըսին . Ներս մտիր , ով Տէրոջը
օրհնեալը , աս տունը լեռնանը Տէրը շինած է
այսպէս ճամբորդները մարդասիրաբար ընդունե-
լու գիտաւորութիւնով : Ընտանին Քրիստիանոս
իր գլուխը խոնարհեցուց ի նշան շնորհակալու-
թեան , ու անոնց ետևէն տունը մտաւ : Ե՛յս-
պէս Քրիստիանոս երբոր ներս գնայ ու նստաւ՝
անոնք զինքը մեծարելու համար անուշ օշարակ
խմցուցին իրեն , և մէկեղ որոշեցին որ՝ մինչև
իրիկուան կերակուրը պատրաստուի , իրենցմէ
ոմանք առանձին խօսակցութիւն ընեն Քրիս-
տիանոսին հետ , ժամանակն աղէկ անցընելու
համար . ու դրին Խարեպալտուեթիւնը Խոհե-
մութիւնն ու Աէրը անոր հետ խօսակցելու ,
որոնք այսպէս սկսեցին * :*

Խարեպալտուեթ . Եկէր նայինք՝ բարի
Քրիստիանոս , որովհետև քեզի մենք այսչափ
սիրելի եղանք՝ քեզ աս գիշեր մեր տունն ըն-
դունելնուս , եկէր քու ճամբորդութիւնդ մէջ
քեզի պատահած բոլոր բաներուն վրայով հետդ
խօսինք , գուցե անոնցմով մեր անձերուն օգուտ
կ՝ընծայենք :

Քրիստիանոս . Շատ աղէկ . կատարեալ հա-

---

* Երջանիկ բան է ճանապարհորդներուն իրարու հետ ազ-
դու և փորձառական խօսակցութիւն ընելը :

ճոխթեամբ • և ուրախ եմ որ դուք այսչափ պատրաստ էք անոնք լսելու :

Խաբէպալաոլիէ՜ն • Ի՞նչ բան էր որ նախ և առաջ քեզ շարժից ճամբորդի կեանք մը անցընելու յանձնառու ըլլալու :

Ռիւթոփէանոս • Ես իմ բնիկ երկրէս ելայ մեկ սոսկալի լուրով մը որ իմ ականջներուս հնչեց , այսինքն թէ՝ անհրաժարելի կործանում մը կը սպասէր ինծի՝ թէ որ ես ան իմ ազած տեղս կենայի :

Խաբէպալաոլիէ՜ն • Բայց ի՞նչպէս եղաւ որ ան կողմը գալու ելար քու երկրէդ :

Ռիւթոփէանոս • Աստուած էր որ այսպէս տը նօրինեց • քանզի ես՝ երբոր կործանելու վախին ներքեւն էի , ուր երթալս չէի գիտեր • բայց այնպէս պատահեցաւ՝ որ երբ կը դողայի և կու լայի ես , մէկն եկաւ ինծի՝ Աւետարանիչ ա նունով , ու ինծի ան Նոր Տուրը ցոյց տուաւ , որն որ ուրիշ կերպով բնաւ գտնելիք չունէի • և այնպէս ինք զիս ան տունը հասցընող ճամ բուն մէջ բերաւ ձգեց :

Խաբէպալաոլիէ՜ն • Բայց Աւետիչին տանը կողմէն չեկար :

Ռիւթոփէանոս • Հրամերես • ու հոն այնպէս բաներ տեսայ՝ որոնց յիշատակը քանի որ կ'ապ րիմ մոքէս չելնելիք չունին • մանաւանդ երկը քանի յիշատակութիւնը • մէկ մը՝ թէ ինչպէս Ռիւիտոս Աստուածային հակառակ իր շնորհաց գործքը սրտին մէջ կը պահպանե • երկրորդ՝ թէ

*ինչպէս ան մարդը մեղանչից Աստուծոյ ողորմութիւնը յոյսին բոլորովին զրկելով զինքը՝ երբորդ՝ ան մարդուն երազը՝ որ քունին մէջ դատաստանին օրն եկած հասած կարծեր էր * :*

Խրէխոպալօ–ՆԷ–Ն . Ի՞նչ կ՚ըսես , ինքն իր երազը քեզ պատմից :

Վրէխոպէնոս . Այ՛ պատմից , և խորհեցայ թէ մէկ սոսկալի երազ մըն է ան : Ընիկայ իմ սիրտս ցաւցուց երբոր ինք կը պատմէր , բայց սակայն ուրախ եմ որ անիկայ լսեցի .

Խրէխոպալօ–ՆԷ–Ն . Անհնչիլն տուներ տեսած բոլոր բաներդ ասո՞նք էին :

Վրէխոպէնոս . Չէ . ինք զիս առաւ՝ ու մէկ տեղ մը տարաւ ուր որ հոյակապ պալատ մը ցոյց տուաւ ինծի , և թէ ինչպէս անոր մէջին բնակիչներն ոսկեզարդ հանդերձներով հագուած էին . նաև ցոյց տուաւ ինծի թէ ինչպէս մէկ քաջասիրտ մարդ մը եկաւ՝ և անիկայ դուրս ընելու համար պալատին դուռը կայնող զինուորած մարդոցը մէջէն իրեն ճամբայ բացաւ . և թէ ինչպէս ինք ներս կանչուեցաւ ու յաւիտենական կեանք ստացաւ : Ինծի թուեցաւ որ ատ բաներն իմ սիրտս զմայլեցուցին : Ըն բարի

---

* Այսն սա վախը մեր ճամբորդութեան ամէն քայլափոխին հետներնիս ընկերանալու է : Ըսանդ ճշմարիտ բարեպաշտութեան ճշմարիտ քրիստոնէութիւն չունալ ըլլալ : Տէրը մեզի շատ բաներ կը ցուցընէ մեր ճամբուն վրայ՝ որ ուրիշներուն պատահեցան , որպէս զի մեզ խնայէն զգուշացընէ , ու իր շնորհագ փառքը յայտնելով իր սուրբերը պահելով՝ մեր յոյսերն իր վրայ հնդպահացընէ : Հեղինակն :

մարդուն տունը տարի մը կը կենայի ես , թէ որ իմ ճամբուս արկայնութիւնը չգիտնայի :

Բարթողոմէոս . Ալ ուրիշ ինչ տեսար ճամբուն վրայ :

Ներսէսիանոս . Ի՛նչ տեսայ . քիչ մ՛ալ ա- ռաջ գացի , ու մէկը տեսայ որ փայտի մը վրայ կախուած էր , ու իր արիւնները կը վազէին . ասանկ մարդուն երեսոյթը խկոյն իմ բերան կունա- կէս վար ձգից . քանդի ես առաջ ծանր բեռի մը տակ կը հնձէի , բայց անանկ ինծմէ ինկաւ ան : Ասիկայ աքանչելի բան մըն էր ինծի , քանդի առաջ ամենևին այսպէս բան մը տեսած չէի : Ա՛ս ալ ըսեմ՝ որ երբ ես կայներ դէպ ի վեր կ՛նայէի , (քանդի չէի կրնար համբերել անոր ընայիլ ,) երկար հատ լուսաւորներ կ՛ելան ինծի : Ասոնց մէկը զըուցից՝ թէ իմ մեղքերուս նե- րում տրուած էր . միւսը իմ հնոտի լաթերէս զիս հանուելուց՝ և ասանկ վերարկուն տուաւ ինծի որ կը տեսնես . ու երրորդը ան նշանը զարկաւ ինծի որ կը տեսնես ճակտիս վը- րայ , ու ասանկ զմուած թողուեցի տուաւ ինծի : Եւ ասանկ բաներ ըսելով Ներսէսիանոս , իր ծոցէն դուրս հանեց անիկայ * :

* Ա՛ղմարիա ու կենդանի հաւատացին իր հոգւոյն մէջ ըլած նեղութեանը մէկ երջանիկ փորձն է ասոնց Ընտրեալ խօս- քին համեմատ , որ խիստ հարկաւոր է ամէն քրիստոնեի : Ասոր պակասութեանը համար շատերը ոչ ուրիշներուն և ոչ իրենց հոգւոյն օգուտ մը կ՛ընեն : Ծանր որ Ներսէսիանոս սէրը՝ ընտրեալ ու խաղաղութիւնը Մխիթարիչ Սուրբ Հոգւոյն հետևութիւնը սրտին վրայ կնքուած չըլլայ , լսկ զինքը դաւանիլն ուրիշ բան չէ բայց եթէ արտաքին դատարկ ձև մը :

Խոքեպալաօ-Ռիւա • Բայց կարծեմ ուրիշ բաներ ալ տեսար • այնպէս չէ՞ :

Վրէնոքեանոս • Իմ քեզի զրուցած բաներս տեսած բաներուս մէջ ամենէն աղէկներն էին : Ես սակայն քանի մը ուրիշ բաներ ալ տեսայ • զոր օրինակ երեք հոգի տեսայ , այսինքն Պարզամիտը՝ Ծուռութիւնն ու Յանդգնութիւնը՝ որոնք երբոր ես կու գայի , ճամբուն վրայէն քիչ մը դուրս ոտքերնին շղթաներով կապուած պառկեր կը քնանային • բայց ի՞նչ կը կարծես , արդեօք կրցա՞յ արթնցընել անոնք : Ակռ՝ ի զատ Փարիսեցին ու Կեղծաւորը տեսայ՝ որոնք դռնէն մտնել չուզելով պատէն անցան ու իմ Սիօն լեռն երթալու , ինչպէս որ իրենք կը կեղծաւորէին : Սակայն կորսուեցան իրենք շուտով , ինչպէս որ ես իրենց ըսի՝ բայց անոնք չհաւատացին : Բայց ամէն բաներէն աւելի՝ աս բլուրէն վեր ելլելը դժուարին եկաւ ինծի , և նոյնչափ դժուարին՝ առիւծներուն բերնին քովէն անցնիլ դալը • արդարև թէ որ ան բարի մարդը Դռնապանը չըլլար՝ որ դուռը կը կայնի , չեմ գիտեր՝ կարելի է որ ամէն աս բաներուն վրայ նորէն ետ դառնայի • սակայն գոհութիւն Աստուծոյ որ հիմա հոս եմ , ու շնորհակալ եմ ձեզ որ զիս ներս ընդունեցիք :

Հիմա Խոհեմութիւնն արժան սեպեց քանի մը բան հարցընել իրեն , և ուղեց որ անոնց պատասխանը տայ :

Խոհեմո-Ռիւա • Երբեմն դուն քու եկած քաղաքիդ վրայով չե՞ս խորհիր :

Ռիբեռախանոս • Ես կը խորհիմ՝ քայց մեծապէս ամչնալով և զզուելով ։ Ամէնէն իմ՝ որ եթէ ես իմ եկած քաղաքիս վրայով մտածմունքի մէջ ըլլայի՝ կրնայի պատեհութիւն ունենալ հոն դառնալու • քայց հիմա ես ապրիս քաղաքի մը կը փափաքիմ ՝ այսինքն երկնաւոր քաղաքի մը ։ (Եբր • ժա • 15 ՝ 16 ։)

Խոհեմոնիւն • Ռու առջի սովորական բաներուդ մէկ քանիները տակաւին քու հետդ չեն կրնր ։

Ռիբեռախանոս • Ես • քայց մեծապէս իմ կամքիս հակառակ անոնք իմ հետս կը կրեմ • մանաւանդ իմ ներքին և մարմնաւոր խորհուրդներս ՝ որոնց վրայ բոլոր իմ քաղաքացիներս՝ ինչպէս որ ես ալ մեծապէս կը բերկրէինք ։ Քայց հիմա բոլոր ան բաներն իմ նեղութիւնս են • և թէ որ ես կարող ըլլայի ինծի վերաբերեալ բաներն ընտրելու ՝ սա պիտի ընտրէի՝ որ բնաւ ան բաներուն վրայ ալ չխորհիմ • սակայն երբոր լաւագոյն եղած բանն ընել կ'ուզեմ ՝ չարագոյն բանը իմ հետս կը գտնեմ * ։ (Հռովմ • է • 15 ՝ 21 ։)

---

* Ռիբեռախանոս կը զանգատի իր անդամներուն մէջի օրէնքին՝ որ իր մտացը օրէնքին դէմ զէնք վերցուցած է ՝ որ աղաղակել տուաւ առաքեալին թէ "Ո՛նէ խղճալի մարդ եմ ես • ո՞վ պիտի ազատէ զս մահկանացու մարմինէն" ։ Ըստուծոյ գալկիներուն բոլորին ալ շատ կամ քիչ դանդաղ ու բեռը աս է • մեղքին մնացորդներն իրենց ամենալաւ գործքերուն մէջ անգամ կը խառնուին ՝ իրենց պատուական պարտաւորութիւններուն հետ կը միանան ՝ ու շատ անգամ ակամայ

Խոհեմո՛ւհի. Երբեմն չեմ գտներ որ ասբաներս իրարու թէ յաղթուածի պէս կ'ըլլան, որոնք ուրիշ առնն քեզի մտատանջութիւն կը պատճառէին։

Ռէքոպէանոս. Ա՛յո՛. բայց շատ քիչ անգամ. և իմ ոսկեղէն ժամերս են անոնք, երբոր այնպիսի բաներ կը պատահին ինծի։

Խոհեմո՛ւհի. Արնա՛ս միտքդ բերիլ թէ ինչ միջոցներով երբեմն քու նեղութիւններդ իրարու թէ յաղթուած կը գտնես։

Ռէքոպէանոս. Ա՛յո՛. երբոր Խաչին քովը տեսածիս վրայ մտածեմ՝ ասիկայ կը պատճառէ ան բանը. ու երբոր իմ բանուած վերարկուիս վրայ նայիմ՝ ասիկայ ալ կը պատճառէ ան բանը. ու երբոր իմ ծոցիս ոլորած թուղթին վրայ ալ նայիմ՝ ան ալ կը պատճառէ ան բանը. նաև երբոր իմ խորհուրդներս իմ դնալու տեղիս վրայ դառնան՝ ան ալ կը պատճառէ ան բանը *։

գերի կ'ընէն զանոնք. այնպէս որ երբոր կը կամին բարին գործել, չարը առջնին կը կենայ։ Խոյս մնդջը իր զօրութիւնը անհատաւորեն կ'ընդունի. Հ՚անապարհորդը երբոր խաչը կը յիշէ, երբոր իր պատմուճանին կամ վերարկուին՝ ու իր ծոցի թուղթին վրայ կը նայէ, ու իր երեսալու երկրին այսինքն երկնաւոր աշխարհին վրայ տեսութիւն մը ունէր, կը գտնէր որ իր ապահանութիւնները կերպով մը նուաճած էին։ Ա՛վ Տէր՝ աւելցուր մեր հաւատքը քու Խաչին վրայ թափած քաւչական արիւնովդ, որպէս զի մեր հին մարդուն այսինքն մեր չար ու ապականեալ կիրքերուն խաչելին զգանք, ու հեռացնեն ազատինք անոր գործելի իշխանութենեն։

* Եղէկ նկատ ասիկայ. Քրիստոնեան ձշմարիտ հաւատքով Քրիստոսի արիւնին միջոցին ստացած թողութիւնը՝ Քրիստոսի արգարութիւնովն իր արդարանալը՝ Աստըւածոգւոյն

Յոհաննէս-Լիւան . Եւ ի՞նչ բան է որ քեզ Աիօն լեռն երթալու այսչափ կը փափաքցնէ :

Քրիսթափանոս . Ի՞նչ պիտի ըլլայ . հո՛ն կը յուսամ ես ողջ տեսնել անիկայ * որ խաչին վրայ կախուած էր , և հո՛ն կը յուսամ ազատիլ ամէն այն բանէրէն՝ որ միւնչև աս օրս իմ ներսիդիս ինծի նեղութիւն տուողներ են : Ըն տեղը՝ կ'ըսեն թէ , մահ չկայ . (Եսայ . լէ . 8 : Յայտ . իա . 4 .) և հոն ես իմ շատ փափաքած ընկերներուս հետ պիտի բնակիմ : Քանզի՝ քեզի ճշմարիտն ըսեմ , ես անիկայ կը սիրեմ , ինչու որ ինք իմ բեռս թեթեւցուց , և անկէ ի զատ իմ ներքին հիւանդութենէս ձանձրացեր եմ : Վասն ։ յօժարութեամբ կը ցանկամ հոն ըլլալ՝ ուր որ բնաւ չպիտի մեռնիմ , և այն ընկերներուն հետ դանուիլ , որոնք յաւիտեան կը կանչեն , Սո՜ւրբ՝ Սո՜ւրբ՝ Սո՜ւրբ :

Ջիմա Աէրը սկսաւ խօսիլ Քրիստիանոսին հետ՝ ու ըսաւ . Ընտանիք ունիս , արդեօք դուն կարգուա՞ծ ես :

Քրիսթափանոս . Կին մը ու չորս փոքրիկ զաւակներ ունիմ :

վերութիւնովը Ն.սուածոյ իրեն ցոյց տուած ձրի ու յաւիտենական սէրը՝ ու իր երթալու երկինքին փառքը կը զօրացընեն իր սիրտը բոլոր իր ցանկութիւններուն ու ապականութիւններուն դէմ :

* Հաւատքով Քրիստոս տեսնելը հոգւոյն մէջ փափաք մը կը ծնանի դինքը փառքի մէջ տեսնելու : Իր ներկայական սիրոյն զգացումը իր հետն ու իրեն նման ըլլալու փափաքին կոչ տայ մեզի :

Աէր • Ուրեմն ինչո՞ւ համար անունը քու հետդ չբերիր :

Վրիստիանոս սկսաւ լալ , և ըսաւ • Ա՜հ , ո՛րչափ ուզելով պիտի ընէի ես այն բանը • բայց անունս առիթն ալ միտքս անգամ իմ ճանաչողու- թիւն ընելուս բաղդովին հակառակ էին * :

Աէր • Բայց պէտք էր որ խօսէիր անոնց , և աշխատելու էիր անոնց ցուցընել հոն կենա- լուն վտանգը :

Վրիստիանոս • Ըսածիդ պէս ըրի , ու նաև անոնց զրուցեցի ինչ որ Ըստուած ինծի ցոյց տուաւ մեր քաղաքին կործանմանը վրայ • բայց իրենց այնպէս մէկ ծաղր բնող մը երևցայ , ու ինծի չհաւատացին : (Ծննդ • ԺԹ • 14 :)

Աէր • Ըստուծոյ աղաչելով խնդրեցիր , որ ինք քու անունդ տուած խրատդ օրհնէ և օգ- տակար ընէ :

Վրիստիանոս • Ըյո՛ • և այն ալ շատ յօժա- րութեամբ • քանզի դիտնալու ես որ իմ կինս ու զաւակներս շատ սիրելի էին ինծի :

Աէր • Բայց բուն քու տրտմութիւնդ ու կործանելու վախդ իրենց զրուցեցիր • քանզի կարծիմ թէ այն կործանումն ըստ բաւականին կ'երևար քեզի :

---

* Ա՛յսմարիտ ճանապարհորդին սէրը կը յայտնուի իր տունն եղողներուն , իր անոնց համար սրտանց փափաքելովը՝ քանա- լումը ու աղօթելովը , որպէս զի մէկ կերպով մը համոզէ զանոնք կործանմանէ ազատուելու , ու փրկութեան համար Քիստոսի դիմել տալու :

Ռբէպպէանոս • Ըյո՛, կրկին, և կրկին՝ և կրկին զօրացեալ ։ Նաև կրնայիս վախս տեսնել երեսիս՝ արցունքներիս՝ ու նաև մեր գլխուն գալու դառաստանին վրայով վերահասու ըլլալով դողդրղալիս • բայց ասոնց բոլորն ալ առնուք իմ հետս գալու համար համոզելու բաւական չեղան ։

Սէբ • Բայց ինչ պատճառ կրցան ցուցընել իրենց չգալ ուզելուն համար ։

Ռբէպպէանոս • Ի՛նչ պիտի ցուցընեն • իմ կինս աս աշխարհը կորսնցընելու կը վախնար ։ և զաւկընեռս իրենք զիրենք մանկութեան յիմարական բաղձանքներուն տուեր էին • այսպէս՝ մէկը մէկ կերպով ու միւսներն ուրիշ կերպով զիս ձգելին որ այսպէս մնաւոր թափառիմ ։

Սէբ • Բայց ըսելա՞ր որ քու անպիտան վարքդ՝ անունք քու հետդ բերելու համար համոզելու կերպով ըրած խօսքերուդ բոլորն ալ՝ ոչինչ ըրած ըլլայ * ։

Ռբէպպէանոս • Շիտակը ես իմ վարքս չեմ կրնար գովել ՝ քանզի իմ խղճմտանքս կը վկայէ

---

* Ա՛վ իմ հոգիս՝ խրատնիկ մտածէ ասիկայ • քրիստոնէին վարքն է որ աւելօք կը յայտնէ ու կը համոզէ՝ քան թէ իր խօսքը ։ Թէպէտ և հրէշտակի նման խօսիս Ռբիստոսի վրայ՝ Ընտրեալներն՝ ընդհակառակ վարդապետութիւններուն ու երկիւղին վրայ • բայց թէ որ դուն սատանայական բնաւորութիւններու կը ծառայես՝ ու մեղանչական ցանկութիւններով ու կիրքերով կ՚ապրիս ՝ ատով դուն ուրիշներն սատուածային բաներուն դէմ պիտի խօսացընես ՝ ու անոնց Աստուծոյ ճամբաներուն մէջ յառաջանալը պիտի խափանես ։

որ շատ պակասութիւններ ունիմ անոր մէջ ։ Սակայն դիտեմ որ մէկ մարդ մը իր վարքովը շատով կրնայ աւրել ու չնչին ընել այն բանը՝ որուն որ առաքինութիւնով կամ համոզելու խօսքերով կը ջանայ ուրիշներուն ընդունել տալ անոնց աղէկութիւնը համար ։ Ու սակայն այս կրնամ ըսել՝ որ ես շատ զգուշութիւն կը բանեցնէի՝ որ չըլայ թէ անվայել գործով մը պատճառ ըլլամ անոնց՝ ճամրորդութեան երթալու դժկամակելուն ։ Ու բուն այս բանին համար ինծի կ՚ըսէին թէ ես չափազանց խղճահար եմ ։ և թէ՝ ես (իրենց համար) ինքզինքս կ՚ուրանամ այն բաներուն մէջ՝ ուր որ իրենք չարիք մը չեն տեսներ ։ Սակայն ի զատ կարծեմ թէ կրնամ ըսել՝ որ եթէ իմ վրաս տեսած բաներնին զիրենք արգիլելու ըլլար ։ Ստուգոյ գէմ չմեղանչելու ու ընկերիս չվհատելու համար ըրած մեծ զգուշութիւնս պիտի արգիլէր զիրենք ։

Սէր ։ Իրաւ է որ Կայէն իր եղբայրն սատց ։ (ա Յովհ ։ գ ։ 12 ։) քանզի իր գործքերը չար էին ու եղբօրը բարի ։ ու թէ որ քու կինդ ու զաւկընեդ այս բանիս համար քեզմէ գժտուարեցան ։ անոնք անով իրենք զիրենք բարեոյն հատակ ընել կը ցուցընեն ։ դուն քու անձդ անոնց արիւնէն ազատեցիր ։ (Եզեկ ։ գ ։ 19 ։)

Երդ՝ կրազես մէջ տեսայ որ անոնք այսպէս կը նստէին խօսելով միմեանց որ կերակուրը պատրաստուեցաւ ։ ու պատրաստուելէն ետև ուտե-

լու նստան * : Գանձը որ սեղմեր պարարտ բա-
նեւրով և զառած գինիով շտկած էր † ; ու սե-
ղանին վրայ իրենց բոլոր ըրած խօսքը բլուրին
Տէրոջը վրայով էր . ինչպէս բանիք թէ՝ ինչ
բաներ ըրեր էր ան , և ինչուն համար ըրեր էր
անոնք , և ինչուն համար չնեղեր էր ան տուներ :
Ու իրենց ըսածներուն նայելով՝ իմացայ որ ինք
մեծ յաղթական մը եղած պիտի ըլլայ , ու մա-
Հուան իշխանութիւնն ունեցողին հետ պատե-
րազմած ու անկիայ ալանուած՝ (Եբր . բ . 14 ,
15՝) ինքզինքը մեծ վտանգի մէջ դնելով , որն
որ ինձի պատճառեց աւելոր զինքը սիրել :

Գանգի՝ ինչպէս որ իրենք ըսին՝ և ինչպէս որ
ես կը հաւատամ , ըսաւ Յրիստիանոս , ինք
շատ արիւն թափելով աս բանը կատարեց : Նայց
իր ըրած բանին մեծ փառաւորութիւն մը տուողն

---

* Ենիկայ կը նշանակէ Տէրունական Ընդհրիկը , ուր որ քրիստոնեայք հաւատոյով Յրիստոսի մարմնոյն կը կերակրին , ու գինեվերով՝ արիւն և փառաբանութիւնով կը մոռանան Հիսուսի իրենց համար ըրածին՝ իրենց համար սպաւածին վրայ , իրենց մէջն բլլալուն ու հիմա Հօտուծոյ աջ կողմը իրենց համար ինչ ընելուն վրայ : Նայպէս քրիստոնեայք հաւատոյով իր մարմնոյն կը կերակրին , ու իրմով յաւիտենական կեանց համար կը սնանին :

† Տէրը իր ժողովրդոյը համար առատ պատրաստութիւն մը ըրաւ անապատին մէջ , ու աւետարանական բարութիւնները չուռ անգամ խնջոյքի ձևով նկարագրուած են : (Տես հաքանեաց ձաշին վրայով Յրիստոսի ըսած առակը : Մատթ . իբ . 1—14 :) Այս խնջոյքին կամ ճաշին կերակուրներն են՝ միաց թողութիւն , Սուրբ Հոգւոյն վկայութիւնը , համարհակութեամբ իրեն ներկայանալն , ու Հօտուծոյ փառացը յուսալն ուրախանալը . բայց ամէն բանէն վեր՝ ճաշին խիստ անուշ համը Յրիստոսի քաղցր ներկայութիւնն է :

աս էր՝ որ ինք իր երկրին վրայ ունեցած ան-
կեղծ սիրովն ըրաւ անիկայ : Եւ ասկէ՛ ի զատ
ան տանը մէջէն մէկ քանինելը կայինն՝ որ ըսին
թէ , իրենք զինքը տեսան ու Հետը խօսեցան
ինք խաչին վրայ մեռնելէն ետև , ու վկայեցին՝
թէ իրենք իր շրթունքներէն լսեցին՝ որ ինք այն-
պէս կը սիրէ խեղճ ճամբորդներն , որ անոր նման
արևելքէն մինչև արևմուտք չգտնուիր : Նաև
իրենց ըսած բաներուն վրայ մէկ օրինակ մը ա-
ռաջ բերին՝ թէ ինք իր փառքէն զինքը մերկա-
ցուցեր էր որ ճամբորդներուն համար մեռնի .
և թէ՝ իրենք լսեր են իրմէ որ Հաստատութեամբ
ըսեր է՝ թէ ինք մինակ հպիտի բնակի Սիօն լե-
ռը : Դարձեալ ըսին՝ որ ինք շատ ճամբորդ-
ներն իշխանները ըսեր է , թէպէտև անոնք՛ի
բնէ աղքատ ծնած ու իրենց սկիզբը աղբանոցն է
եղեր : (ա Թագ . իբ . 8 : Սաղմ . ճժգ . 7 :)

Ընդպէս խօսակցեցան իրարու Հետ գիշերը
մինչև ուշ ատեն , և իրենց պահպանութեանը
համար իրենք զիրենք իրենց Տէրոջը յանձնելէն
ետև Հանգստանալու գացին : Ա՛նապարհորդը
մէկ մեծ վերնատուն մը Հանեցին որուն պատու-
Հանը դէպ ի արևելք կը բացուէր : Վերնա-
*տունին անունն էր Խաղաղութիւն * . Հոն պատ-*

---

* Սեղաւորը մինչև որ Աստուծոյ Հետ խաղաղութիւն չգտնէ՝ ամենևին ապահով ու Հանգիստ չըներնար : Ինչպէս "Հաւատքով արդարացած ըլլալով խաղաղութիւն ունինք Աստուծոյ Հետ" , ու խաղաղութիւն ունինք մեր խղճմտանքներուն Հետ , "մեր Տէրոջը Յիսուս Քրիստոսի ձեռքով" : (Հռոմ . ե . 1 :)

կեցաւ Քրիստիանոս մինչև արշալոյս ։ և անա-
տեն արթնցաւ ու սկսեց երգել ։

Ո՞ւր եմ ես հիմա , ա՜ն է Յիսուսին
Սէրը ու հոգը ճամբորդաց վրայ ։
Ընդունէս ընել՝ որ միգքերս ներուին ,
Ու արդէն ըլլամ երկնից մօտակայ ։

Առաւօն բոլորը մեկէն եկան ։ և քիչ մը խո-
սակցութիւն ալ ընելէն ետև Քրիստիանոսի ը-
սին՝ որ ճամբայ ելլէ ։ մինչև որ ան տանը հա-
դուագիւտ բաներն իրեն ցուցընեն ։ Ասոնի նախ
և առաջ Կտակարանը * տարին զինքը ։ ուր որ
խիստ հին պատմութիւններ ցոյց տուին իրեն ։
ասոնց մէջ՝ ինչպէս որ կը յիշեմ թէ երազիս մէջ
տեսայ ։ բլուրին Տէրոջը աղգաբանութեան գիրքը
ցոյց տուին իրեն՝ թէ անիկայ Յաւիտենականին
Որդին է ու ի յաւիտենից ծնած ։ Ասոր մէջ
շատ լման պատմուած էր իր ըրած բաները՝ ու
հարիւրաւոր անճանց անուանները կար որ ան ի

Ասոր Յիսուս Քրիստոսի ընորհացը վրայ հաւատք չունեցող-
ները բոլորը օրէնքի անէծքին ու միգքին դատապարտութեանը
տակն են , ու Աստուծոյ թշնամի են ։

* Կտակարանը Աստուածաշունչ կիրքն է ։ քրիստոնեան քանի
որ կը յառաջանայ , առաւել քան զառաւել կը ծանօթանայ
անոր ։ գլխաւոր նիւթը Յիսուս է ։ որ խոստմունքներուն ու
մարգարէութիւններուն մէջ առաջադրուած է ։ Քրիստոս՝ ու
Քրիստոսի վրայ մտածութիւնը , իր ծնունդեանը՝ անձին՝ կենացը՝
գործերուն՝ մեռնելանը՝ քաւութեանը՝ արդարութեանն ու
փրկութեանը վրայ մտածութիւնը քրիստոնէից հոգիներուն
բերկրութիւնն է ։ Առանց հոգևոր մտածութեան քրիստոնեան
աշխոյժ չկրնար ըլլալ ։

ծառայութեանն ընդունելի է. և թէ՝ ինչպէս այնպիսի բնակարաններու մէջ դրեր է անոնք, որ ոչ ժամանակի երկարութիւնով ու ոչ բնաւ թեւան ապականութիւնով աւրելիք ունին:

Սակայն եւս անոր ծառաներէն մէկ քանիներուն ըրած զարմանալի գործքերն իրեն կարդացին. զոր օրինակ՝ թէ ինչպէս անոնք «Ագաւորու թիւնները յաղթեցին. արդարութիւն գործեցին. խոստմունքներուն հասան. առիւծներու բերանը գոցեցին. կրակին զօրութիւնը մարեցին. սուրին բերնէն ազատեցան. ակարութենէն ուժովցան. պատերազմի մէջ զօրաւոր եղան և օտարներուն բանակները ցրուեցին»: (Եբր. ժա. 33, 34:)

Վերջը տաղ պատմութիւններուն մէկ ուրիշ մասն ալ կարդացին իրեն, որուն մէջ կ'երևար՝ թէ իրենց Տէրը որչափ կամք ունէր իր ընտրհաց մէջ ընդունիլ անոնք. և մինչև անդամ ան ամէնը՝ որ յառաջմանէ մեծ նախատինքներ հասուցեր էին իր անձին ու իր գործքերուն: Սոր մէջ նաև շատ ուրիշ երևելի բաներու պատմութիւններ ալ կային, որ անոնց ամէնուն վրայով Քրիստիանոս տեղեկացաւ. զոր օրինակ հին ու նոր բաներու պատմութիւններ՝ հանդերձ մարգարէութիւններով ու նախագուշակութիւններով, որոնք իրենց առնէին պիտի կատարուին, որ թշնամիները սարսափին ու զարմանան, և ճամբորդները մխիթարուին ու զօրանան:

Հետևեալ օրը վեհն առին՝ ու վեհերուն

տունը տարին ։ ուր որ ցոյց տուին իրեն ամէն կերպ զինքերն որ իրենց Տէրը պատրաստեր էր Ճամբորդներուն համար ։ ինչպէս՝ սուր ։ վահան ։ սաղաւարտ ։ զրահ ։ ու չմաշելու հողմաթափներ * ։ Եւ աս տեղս տեսայ որ Տէրոջը ծառայութեանը համար այնքան մարդիկ զինուորելու համար զէնք կար ։ որքան որ աստղ կայ երկինքը ։

Նաև քանի մը գործիքներ ցոյց տուին իրեն՝ որոնցմով անոր ծառաները զարմանալի բաներ գործեր էին † ։ Ինչպէս՝ Մովսէսին գաւազանը ցոյց տուին իրեն ։ ցիցն ու ուռը որով Յայել Սիսերան սպաննեց ։ սափորը՝ փողերը՝ ու ջահերը՝ որով Գեդէոն Մադիամու բանակը փախուց ։ Յետոյ իրեն ցոյց տուին ան եղներուն խթանը՝ որով Սամեգար վեց հարիւր հոգի մեռուց ։ նաև ան իշուն ծնօտի ոսկորը՝ որով Սամփսոն աքանչելի կոտորած մը ըրաւ ։ Մէկ մ՚ալ ան պարսն ու քարը ցոյց տուին՝ որով Դաւիթ Գողիաթին սպաննեց ։ և ան սուրը՝ որով իրենց Տէրը անօրէնութեան Մարգը պիտի սատկեցընէ որսի եղած օրը ։ Ասոնցմէ ի զատ

---

* Տէրը իր անսահման իմաստութեամբը բոլոր մեր թշնամիները կը ճանչնայ ։ ու իր մարդասիրութեամբը պէտք եղած զէնքն ալ ժողովուրդին կու տայ ։ Ա՛հ ։ ինչ ամէնօրհնեալ Տէրոջ կը ծառայենք մենք ։

† Ասուած տկար ու ըստ ինքեան անբաւական միջոցներով մեծ մեծամեծ գործքեր կատարած է ։ Ցյայտնի է հիմա ալ ։ Աղօթքն ու Աւետարանին քարոզութիւնը ըստ ինքեան տկար միջոցներ են ։ բայց Ասուծոյ դրած միջոցներն են անոնք՝ և անոր համար բոլոր ընդդիմութիւնները կը յաղթեն ։

շատ ուրիշ պատուական բաներ ալ ցոյց տուին՝ որոնց շատ հաւնեցաւ Պրիստիանոս *։ Ասիկայ լմնցնալէն ետև՝ նորէն ամէն մարդ հանգստանալու գնաց։

Մէկ մ՚ալ երազիս մէջ տեսայ՝ որ հետևեալ առտուն Պրիստիանոս ելաւ իր ճամբան երթալու, բայց անոնք ուզեցին որ օր մ՚ալ իրենց հետը կենայ։ Ու ըսին որ՝ թէ որ օրը պարզ ու պայծառ ըլլայ՝ պիտի ցոյց տան իրեն ան երջանիկ լեռները՝ որոնք իր ուխտադրութիւնը պիտի աւելցընեն. քանզի անոնք իր հմակուան կեցած տեղէն աւելի մօտ են ան բաղձալի նաւահանգստին. ուստի Պրիստիանոս համաձայնեցաւ և ծնաց։ Երբոր արևը ծագեցաւ՝ ասոնք տանիքը հանեցին զինքը՝ և ըսին որ դէպ՚ի հարաւային կողմը նայի։ Պրիստիանոս դէպ՚ի ան կողմը նայեցաւ՝ ու մէկ մ՚ալ տեսաւ՝ որ հեռուն շատ գեղեցիկ լեռնային երկիր մը կար, անտառներ՝ պտղեներ՝ ամէն տեսակ պտուղներ՝ ծաղիկներ՝ աղբիւրներ՝ և առուներով զարդարուած, որոնց նայիլը շատ զուարճալի էր։ (Եսայ. լե. 16, 17։) Շնատեն Պրիստիանոս ան երկրին անուշն հարցուց. և անոնք պատասխան տուին՝ թէ անիկայ Էմմանուէլին երկիրը կ՚ըսուի. ու ասոնք ըլլուին պէս ան ալ բոլոր ճամբորդներուն պատ-

---

* Աստուծոյ խօսքին մէջ պատմուած հին բաներուն վրայ մնածելը՝ հաւատքին ուրախութիւնն ու փառքն է, յոյսը կը կենդանացընէ, ու քրիստոնէական ասպարէզին մէջ առաջ վազել կու տայ հոգւոյն։

բաստուած տեղ մըն է ըսին : Ու երբոր հոն երթաս ըսին՝ անկէ Երիհաւոր Քաղաքին դուռը կրնաս տեսնել , ինչպէս որ հոն բնակող հովիւ-ները ցոյց պիտի տան քեզի * :

Ֆիլա Քրիստիանոս մտածեց որ ալ ճամբայ ելլելուատեն է , և միւսներն ալ համձնցան որ երթայ . բայց ըսին թէ՝ Եկոր առաջ անգամ մըն ալ զէնքերուն տունն երթանք : Ելլապէս ելան գացին , ու երբոր հոն մտան՝ Քրիստիա-նոսը գլխէն մինչև ոտքը զրահաւորեցին † , որ երթէ ճամբան իր վրայ յարձակումէ ըլլայ զի-նուած գտնուի : Ապա Քրիստիանոս այսպէս սպառազինուած իր բարեկամներուն հետ դուրս ելաւ ու տանը դուռը գնաց ու հոն Դռնապա-նին հարցուց թէ արդեօք ճամբորդ անցա՞ անկէ :

Դռնապան . Եյ՛ . պատասխանեց մարդը :

Քրիստիանոս . Ա՛ղաչեմ քեզի՝ կը ճանչնայի՞ր անիկայ :

Դռնապան . Իր անունը հարցուցի , և ինք ըսաւ թէ Ճաւատարիմ կը կոչուի :

Քրիստիանոս . Իրա՛ւ , ես անիկայ կը ճանչ-նամ . ինք իմ քաղաքացիս ու իմ մօտ դրացիս է . ինք իմ ծնած տեղէս եկած է : Երդեօք որչա՞փ յառաջ գացած կը կարծես անիկայ :

---

* Այս ամէնը ան հոգևոր ու ճշմարիտ տեսարաններուն նկա-րագրութիւնն է՝ որ Քրիստոսի տեսանելի եկեղեցւոյն մէջ ընորհաց խօսքին քարոզութեանը միջնորդութիւնովը հոգիներըը կը քաջալերին :

† Այս քրիստոնէական սպառազինութիւան ինչ ըլլալը տես Եփես . գ . 13 , եւ ս)

Պռնապաս • Ընդհակայ հիմա բլուրին ստորոտը հասած է :

Քրիսոփհոռոս • Ուրեմն՝ բարի Պռնապաս , մնաս բարով • Տէրը քու հետդ ըլլայ , և ինծի ցոյց տուած բարեբարութիւնդ համար քու բարութիւններդ անչափ աւելցընէ * :

Ընտանեն սկսաւ յառաջ երթալ իր ճամբան • բայց Խոհականութիւնը՝ Խարեպաշտութիւնը՝ Սէրն ու Խոհեմութիւնը ուղեցին որ մինչև բլուրին ոտքը իր հետ երթան : Այսպէս մէկ տեղ սկսեցին առաջ երթալ՝ իրենց առջի խօսակցութիւնները կրկնելով , մինչև որ եկան այն տեղն հասան՝ ուրկէ անդին բլուրէն վար պիտի իջնէին : Ընտանեն Քրիստիանոս ըսաւ • Ինչպէս որ վեր ելլելը դժուարին էր , այնպէս ալ՝ տեսածիս նայելով , վար իջնելը վտանգաւոր է : Այո՛ , այնպէս է , ըսաւ Խոհեմութիւնը • քանզի մարդու մը դժուարին բան է Խոնարհութեան Ձորն իջնել՝ ինչպէս որ դուն հիմա կ'իջնես , ու ճամբուն մէջ չգլորիլ • անոր համար ահա մենք եկանք բլուրն ի վար քեզի ընկերութիւն ընելու : Ուստի Քրիստիանոս իջնել սկսեց՝ բայց շատ զգուշանալով • սակայն մէկ քանի անգամ գլորեցաւ † :

---

* Քրիստոնեայք Քրիստոսի պաշտօնեաները կը սիրեն՝ ու կ'օգնեն զանոնք և կ'աղօթեն անոնց համար , ինչու որ Տէրը իրենց հոգիներուն օգտակար ըրած է զանոնք :

† Քրիստոնեայ մը շատ մանաւանդ ու յաւուրկ բարեբարութիւններ վայելելէն ետև վտանգի տակ է որ փքանայ ու անոնց պատճառաւը բարձրամտի : Այսպես պատահեցաւ մինչև ան-

Ես միջոցիս երազիս մէջ տեսայ որ երբ Քրիստիանոս բլուրին սաորոտը իջաւ, իր բարի ընկերներն իրեն հաց մը՝ շիշ մը գինի՝ ու ողկոյզ մը չամիչ տուին, և անկէ ետև ինք իր ճամբան դնաց։

Հայց հիմա՝ ան Խոնարհութեան Ձորին մէջ խղճալի Քրիստիանոս շփոթութեան մէջ էնկաւ. քանզի միայն քիչ մը ճամբայ առաջ որ գնաց, տեսաւ դաշտին վրայէն որ մէկ Ցառաճճի մը կու գար դէպ ի իրեն. ասոր անունը Ապողիոն կ'ըսուէր։ (Յայտ. ԺԲ. 11։) Ընտանեն Քրիստիանոս սկսեց վախնալ՝ ու մտածել թէ արդեօք ետ դառնայ, նէթէ եղած փեղը հայնի *։ Հայց անգամ մըն ալ մտածեց որ

գամ Պօղոսին. ու ան պատճառաւը Սատան հրէշտակը կը չարչարէր զինքը։ (Բ Կորնթ. ԺԲ. 7։) Ասոր հիմակուան խառն վիճակին մէջ գիտէ Տէրն որ ալեկէ չէ մեզի միշտ հոգևոր ուրախութիւնն լեռը բնակիլ. ուստի հոգւոյն աղեկութիւնը համար մարմինը պէտք է նուաճել ու ցած պահել, որ չըլլայ թէ հոգևոր հպարտութիւնն անոր վրայ տիրէ։ Տէրը իր ժողովուրդը լեռն ի վար խոնարհութեան Ձորը կ'իջեցնէ՝ կամ հոգևորապէս՝ անոնց յոյսերն աղօտացընելով, կամ մարմնաւորապէս՝ անոնց բարեկամները՝ առողջութիւնը կամ ուրիշ բաներ կ'առնելով։ Այս դէպքերուս մէջ գիւրութեամբ կը գտնէին անոնք. իրենց մոլութիւնները կ'ալեքննան. ոչ միայն հպարտութիւնը՝ այլ անհամբերութիւնը՝ նախանձութիւնը՝ անհաւատութիւնը՝ ապստամբութիւնն ու սրտին ուրիշ դաշտնի չարութիւններն ալ երևան կ'ելլեն։ Ինչը կան որ Խոնարհութեան Ձորն իջնեն՝ ու սրտնջալու և դժգոհելու՝ և Աստուծոյ նախախնամութեանը վրայ գանգատելու մէջ չիյնան։

* Սատանային փորձութիւնները գլխաւորաբար երկու կերպ են։ Առաջին կերպ փորձութիւնները շատ կամ քիչ բոլոր հաւատացեալներուն հասարակ են։ Ինչպէս կը ջանայ անոնց

իր կռնակը զինուած էջեր • և անոր համար խոր-հեցաւ որ կռնակին անոր դարձընելը աւելի պա-տեհութիւն կու տայ անոր իր նետերովը դիւրու-թեամբ զինքը վիրաւորելու • ուստի դէմ դնել վճռեց՝ ու եղած տեղը կայնեցաւ • քանզի՝ ինքն-իրեն ըսաւ ՝ Թէ որ կեանքս ազատելէն ուրիշ բան ալ չըլլար իմ նպատակս ՝ ամենէն աղեկը կայնիլն էր :

Ա յսպէս Պրիստիանոս յառաջ գնաց ՝ ու Ազողղնոն իր դէմն ելաւ : Հիմա աս այլանդակ գազանը չատ սոսկալի տեսիլք մը ուներ • ձուկի նման թեփերով պատած էր ՝ որ անոնցմով կը հպարտանար • վիշապի թեւեր ուներ ու առջոտ ոտքեր ՝ և իր փորէն կրակ ու ծուխ կ'ելլէր • ու իր բերանն առիւծի պէս էր : Երբոր եկաւ

վատթարութիւնները ու անհաւատութիւնը արձընցընել ՝ բայց անոնք կարող կ'ըլլան անոր դէմ կենալու ՝ ու Աստուծոյ ոեժովը յաղթութիւն կը տանան՝ թէպէտ և չէ թէ ա-ոանց վէրքեր ընդունելու : Երկրորդ կերպ փորձութիւնները աւելի ևս զարհուրելի են՝ երբոր թշնամին սովորաբար մար-մինին կազմութեանը մէկ տկարութիւնովը բուն իսկ անոնց կարողութիւններուն վրայ կը յարձակի ու կը թուլացուցէ • և բնակարանը կը մնայ ընտիր ու կը շինէ ՝ ու անոնք վախով կը լեցնէ : Աստնք երրորդ ուժգին ըլլան՝ դէմ կենալու կա-րողութենէն կը զրկին հոգին ՝ ու շատ անգամ մինչև յուսա-հատութեան կը մտցընեն : Այլոց Աստուծոյ ժողովրդոցը շա-տերն ալ փորձութիւնները այնչափ անձանօթ են՝ որչափ որ ցամաքի վրայ եղողները Ավիւանոսին վրայ նաւաբեկողներուն վտանգներն ու նեղութիւնները չեն գիտեր : Պէլմոնդոս անձինք Պատանային ալ անդունդներէն՝ աւելի նեղութիւն կը կրեն : Պրիստիանոսին Ազող գնոնին հետ կռուիլը առաջին կերպ փորձութիւններուն կրնայ վերաբերիլ • երկրորդին քանի մը բնակիները իր Պահուան Հոգիէն Ձորէն անցնելուն կը տանուին :

*Քրիստիանոսին հասաւ , խոժոռ դէմքով մը անոր վրայ նայիցաւ , ու այսպէս սկսաւ խօսիլ անոր հետ * :*

Ըպողոլէոն . *Ո՞րկէ կու գաս , և ո՞ւր պիտի երթաս :*

Քրիստիանոս . *Ես Կործանման Քաղաքէն կու գամ՝ որ ամէն չարիքներուն տեղն է , ու Սիօն քաղաքը կ'երթամ :*

Ըպողոլէոն . *Ըսով կը ճանչնամ թէ դուն իմ հպատակներուս մէկն ես . քանզի բոլոր աս երկիրը իմն է , ու ես անոր իշխանն ու աստուածն եմ : Ուրեմն աս ինչ է որ դուն քու թագաւորէդ փախար : Եթէ չյուսայի որ դուն ինծի աւելի ծառայութիւն կրնաս ընել , հիմա մէկ հարուածով մը գետինը կը զարնէի քեզ :*

Քրիստիանոս . *Իրաւ՝ ես քու սահմաններուդ մէջ ծնած եմ , բայց քեզի ծառայութիւն ընելը դժուարին է , ու այնպէս վարձք մը կու տաս որ անով մարդ չկրնար ապրիլ . ինչու որ մեղաց վարձքը մահ է . (Հռով . զ . 23 .) ուստի երբոր կատարելութեան հասայ , ուրիշ խելացի*

---

* Ահա և Սատանայ քու դէմդ եկէ՝ ու զարհուրելի կերպով վտառ յարձակի , մի վախնար . հապա աս միտքդ բեր՝ որ Սատանան Ճանապարհորդ Քրիստիանոսին վրայ յարձակելու թոյլտուութիւն ունենալէն առաջ Տէրը զինք պատրաստեց ու զօրացուցեց անկիայ Աստուծոյ զօրովը , որով կրցաւ դէմ կայնիլ յաղթել Սատանային՝ ու անոր բոլոր կրակոտ նետերը չքնաղացանել : Սատանային հետն եղած բոլոր կռիւները Տէրոջը պատերազմներն են . իր զօրութիւնը մեկ կը հասնի անկիայ յաղթելու . ուստի հաւատքին յար պատերազմը պատերազմէ :

*անձանց ըրածին պէս՝ նայեցայ * որ ըլլայ թէ լաւագոյն տէր մը գտնեմ։*

Էպողլէոն • Ձկայ մէկ թագաւոր մը որ այնպէս անհոգութեամբ իր հպատակները կոխըն-ցընէ ։ ոչ ալ ես տակաւին քեզ ձեռքէ պիտի հանեմ • բայց որովհետեւ քու ըրած ծառայութեանդ ու ընդունած վարձքիդ վրայով գանգատ կ'ընես ։ դուն ես դառնալու կամք ըրէ ։ ու ես ա՛ս տեղս կը խոստանամ թէ ինչ որ մեր երկրին մէջ կայ քեզի կու տամ ։

Պրիսոպեանոս • Նայ՛ ես ինքզինքս ուրիշի մը տուի ։ այսինքն՝ թագաւորաց թագաւորին • ու ի՞նչպէս կրնամ հիմա իրաւամբ քու հետդ ես երթալ ։

Էպողլէոն • Ասով դուն ան առակին հակառակ՝ Տէրո՛ւ լաբեաց ձեռագոյնը ընծայեցիր • բայց շատ անգամ անոնք որ իրենք զիրենք անոր ծառանեցին ըլլալ խոստովանեցան ։ քիչ մը առեղծէն եւս անկէ ես կեցայ՝ ու դորէն ինծի գարձան † ։ Նիոր դուն ալ այսպէս ըրէ ։ ու քոլոր քու ըրածդ պիտի ներեմ քեզի ։

---

* Ասոր բոլորը յստակ կու գայ Աստուծոյ խօսքին հաւատացեալին՝ մեզի վճռական ճշմարտութեանը վրայ մտքին համոզուելէն՝ մեզասորին ինքզինքը թելատուի վիճակի մէջ գտնելէն ու Աստուծոյ Սրտոյն շնորհքէն ու փրկութենէն ։ Մէկ մարդ մը առ ճշմարտութիւններուն հաւատք ընծայելուն պէս՝ առաքեալն Տօքը ծառայութիւնը կը սկսի ։ ու ճշմարիտ հաւատքով Աստուածային գէմ կը գիմուորի ։ քանգի հաւատքին փառաւորութիւնն է բոլորը իր առաքելութիւնները Աստուածային ճշմարտութենէն հանել ։

† Առաքեալն հոգւոյն ահաւոր ճշմարտութիւն մը կը խօսի առ

Ալիքսանդրոս. Այս խօսք տուի անոր, ու իրեն հպատակելու ուխտ ըրի. ուրեմն ի՞նչպէս կրնամ դառնալ ասկէ՝ ու իրեւ ուխտադրուժ չհամարիլ։

Պողոսեան. Դուն ինծի ալ այն նոյն բանն ըսիր, և սակայն ես կամք կ՚ընեմ որ բոլորը մեկդի ձգեմ՝ թէ որ հիմա նորէն դառնաս ու ետ երթաս։

Ալիքսանդրոս. Ինձի խօսք տալս իմ դէմ կատարելութեան հասած առենս էր. և անկէ ի զատ, այնպէս կը սեպեմ որ այն Փադաւորը՝ որուն դիւրակին տակն հիմա կայնած եմ, կա՛րող է ինձ իմ խոստմունքէս արձակել, ու նաև ներել ինծի որ քեզի այն խոստմունքն ըրի։ Ըլ մնանք անդ՝ ո՛վ ազատասիրէ Պողոսեան, ճշմարիտ խօսելով, ես իր ծառայութիւնը՝ վարձքը՝ ծառաները՝ կառավարութիւնը՝ ընկերութիւնն ու իր երկիրը աւելի կը սիրեմ քան թէ քեզի. ուրեմն ալ մեկդի ձգէ զիս համոզելը. ես անոր ծառան եմ, ու իրեն պիտի հետեւիմ։

Պողոսեան. Երբոր սիրտդ իմնէ՝ նորէն մտածէ այն բաներուն վրայ՝ որոնց պիտի պատահիս քու գացած ճամբուդ մէջ։ Դուն դիտես՝ որ ըստ մեծի մասին իր ծառաներուն վերջը գէշ կ՚ըլլայ,

---

անգա։ Ինձ սարսափելի բան է մտածել թէ մեկ մարդ մը հինուսի ծառայ եղած ճամբայ կ՚ելլէ, ու կրկին Պատանային ծառայութեան դառնայ. և սակայն քանի քանիներուն այսպէս կը պատահի։ Հայց իրենց վախճանը չար է՝ ու իրենց մահը դատապարտութիւն։

քանզի անունք ինձի՝ և իմ ճամբանիրուս դէմ յանցաւոր կը գտնուին : Ընտցմէ քանի՛ քանի անձինք ամօթալից մահով սատկեցան : Ու ան որ գուն իր ծառայութիւնը իմինէս աղէկ կը սեպես , ինք ըրբ իր եղած տեղը ձգեց եկաւ իրեն ծառայողներուն մէկը իմ ձեռքէս ազատելու : Բայց թէ որ իս կը հարցընես՝ քանի՛ քանի անգամ ինձի հաւատարմութեամբ ծառայողները թէ կարողութեամբ և թէ խորհրդականութեամբ ազատեցի իմէն և իրենցներէն՝ ինչպէս որ բոլոր աշխարհ գիտէ : Ու ահա այսպէս քեզ ալ պիտի ազատեմ ես * :

Ալբիոպիանոս . Ընտնք ազատելու համար ինձմակուան իր համբերելը՝ անոնց սէրը փորձելու համար է , թէ արդեօք մինչև վերջը անոնք իրեն պիտի յարի՞ն : Ու ան որ ըսիր թէ իր ծառաներուն վերջը գէշ կ'ըլլայ , ատիկայ իրենց առջին խիստ փառասէր բան կը սեպուի : Վասնզի անոնք աս հիմակուան ազատութեանս վրայ այնչափ չոյս չունին , ինչու որ իրենց փառացը կը սպասեն , ու երբոր իրենց Թագաւորը իր ու իրեն հրեշտակներուն փառքովը գալու ըլլայ , անատեն անոնք պիտի ընդունին ան իրենց փառքը † :

---

* Ակատե թէ Աստուծոյ որջախ նուիրը ճամբաներ ու խոհրամանք առարկութիւններ կը բանեցընէ որ ճամբորդները ցեղրծջը ճամբուն մէջ յարատևելէն արգիլէ : Նրանիկ թէ Աստուածային խորհրդականութիւններուն անծանօթ ու անպատրաստ չըլլանք :

† Ինչ գեղի հաւատքին պատուական առարկութիւնը : Ըստղէկ ըսաւ Պօղոս՝ թէ "Ընձի բանին վրայ հաւատքին վճռանը առէք , որ անով կարող ըլլաք չարին ամէն կրակոտ նետերը մարելու" : (Եփես . գ. 16 :)

Ընդդէմն • Դուն արդէն անհաւատարիմ եղար իրեն ճառայութիւն ընելուդ մէջ ու ինչպէս կրնաս խորհիլ թէ անկէ վարձք պիտի առնես :

Ներքինապետն • Ի՞նչ բանի մէջ անհաւատարիմ եղայ իրեն՝ ո՛վ Ընդդէմն :

Ընդդէմն • Երբոր Յուսահատութեան փոսին մէջ գրեթէ կը խեղդուէիր՝ անատեն տկարացար : Ծուռ ճամբաներ երթալու աշխատացար քու բնութդ ազատելու համար ։ երբոր քեզի կենալ պէտք էր միւնչեւ որ քու Ծադաւորդ վերցընէր անիկայ : Ձաքաշալ քնացար և քու խիստ պատուական քաներդ կորսնցուցիր : Ցաւ առիւծները տեսնելուդ սեպէ թէ խելքդ պառկեցաւ ետ դառնալու : Ու երբոր քու ճամբուդ՝ ու լսած և տեսած բաներուդ վրայով խօսելու ըլլաս ։ նեղասնց քու բոլոր լսած ու ըրածներուդ մէջ մնափառութեան փափաք մը ունիս * :

Ներքինապետն • Բոլոր ասոնք ճշմարիտ են ։ և ասոնցմէ աւելի ուրիշներն ալ կան որ դուն ձգեցիր † • բայց ան Ծադաւորը՝ որուն որ ես

---

* Աստանան արդարապէս կը կոչուի Ներքինապետի եղբայրներուն դէմ չար խօսողը • (Հայոց • ժբ • 10 •) ինչու որ անոնց համար Աստուծոյ առջին ու իրենց խղճմտանքներուն չարախօսութիւն կ'ընէ ։ Հայց անոնք անոր յաղթեցին՝ Կառնուկին արիւնովը ։ ու անոնց վկայութիւնը խօսքովը ։ (Հայոց • ժբ • 11 •) Թէ Ներքինապետի արիւնովը փրկութիւն գտան ։ այսինքն մեղաց թողութիւն ։ (Ղեբ • ա • 7 ։)

† Աստանային մեր վրայ գտած յանցանքներն երբոր ճշմարիտ ըլլան՝ աղեկ է որ վրանին առնենք՝ մանաւանդ թէ մեծ ծանենք ալ անոնք ։ որ Ներքինապետի ընդհաց առաւելութիւնն

կը ծառայեմ ու զինքը կը պատուեմ ; ողորմած է՝ ու միշտ պատրաստ է ներելու : Բայց աս ալ մէկդի թող ձնայ . աս ամէն պակասութիւնները քու երկրիդ մէջ իմ վրաս եկան . ինչու որ ան տեղ ծծկեցի ես անունը՝ ու անոնց տակը հնծեցի . յետոյ անոնց վրայով զղջումի եկայ , ու իմ Փազաւորէս թողութիւն գտայ :

Ընատեն Ալողղեան սաստիկ սրտմտութեամբ սկսեց ըսել : Ես թշնամի եմ աս Փազաւորին . տասնըմէկ հնծի անոր անձը՝ օրէնքնէրն ու ժողովուրդը . ես դիտմամբ դուրս ելայ որ քեզ արգիլեմ :

Պրիսթիանոս . Ով Ալողղեան , զգոյշ եղիր ընելու բանիդ վրայով . քանզի ես արքունի ճամբային՝ այսինքն սրբութեան ճամբուն մէջն եմ . անոր համար դուն քեզ աղէկ նայէ :

Ընատեն Ալողղեան ճամբուն բոլոր լանքը բռնեց իր ոտքերը բանալով՝ ըսաւ . Ես աս բանիս վրայ մէկ վախ մը չունիմ . դուն քեզ մեռնելու պատրաստէ . քանզի իմ տարտարոսական որջիս վրայ երդում կ՚ընեմ՝ որ ալ ասկէ անդին չպիտի երթաս . աս տեղս ես քու հոգիդ պիտի առնեմ : Ես ըսելով՝ բոցի պէս վառած նետ մը նետեց անոր կուրծքին : Բայց Պրիս-

---

ամէն բանէ վեր անցնի , ամենուն ձրի թողութիւն շնորհելուն : Ըլսածս մինչ մեզ խոնարհցընելով ու Պրիսթոս բարձրացընելով՝ Սատանան չկրնար առիթ մը դնել մեր վրայ , թէ և ասկից մեզի դէմ կատղեցընէ զինքը :

*տիանոս իր ձեռքը վահան * մը ունէր՝ որ ան նետին դէմ դրաւ , և այսպէս անոր տալու ձեռան արգիլեց :*

Ահա Կրիստիանոս իր սուրը քաշեց , քանզի տեսաւ որ բան տեսնելու ժամանակն էր : Ա-պողլինն ալ շուտով անոր վրայ հասաւ՝ կար-կուտի պէս նետեր նետելով , որով Կրիստիա-նոսին գլուխը՝ ձեռքն ու ոտքը վիրաւորեց , թէպէտ և Կրիստիանոս կրցաւ ձախ աչքա-տեցաւ անձնաս մնալու : Ասիկայ քիչ մը տկա-րացուց Կրիստիանոսը . ուստի Ապողլինոն կա-տաղութեամբ իր գործին ետևէն եղաւ . ու Կրիստիանոս նորէն քաջալերութիւն առաւ՝ ու կրցաւ ձախ արիաբար դէմ դրաւ անոր : Ա-սատիկ կռիւը կէս օրէն աւելի քշեց , մինչև որ Կրիստիանոս սկսաւ թէ բոլորովին կարողու-թիւնէ ինկաւ : Գանգի պէտք է գիտնաս որ Կրիստիանոս իր վէրքերուն պատճառաւը հետ-զհետէ հարկաւ պիտի տկարանար :

Ապողլինն ասոր պատեհութիւնը տեսնելով սկսաւ Կրիստիանոսին վրայ գալ , ու անոր հետ

---

* *Ասիկայ հաւատքին վահանն էր , այսինքն Կրիստոսի ի-րին համար ըրածին՝ իրեն Կրիստոս ինչ ըլլալուն՝ իր վրայ Կրիստոս ինչ ընելուն՝ ու իր Կրիստոսով թողութիւն՝ ար-դարութիւն ու սրբութիւն գտած ըլլալուն հաւատալը : Հա-ւատքին փառաւոր գաւանութիւնը Կրիստոս կը պատուէ , Սատանային բոլոր կրակոտ նետերը կը մարէ ու կը չիջուցա-նէ , ու զանիկայ կը յաղթէ : Պետրոս ասոր կը յորդորէ ը-սելով . "Որուն (Սատանային) դէմ կենաք հաւատքով հաս-տատուած" : (ա Պետ . Ե . 9 :)*

*մարմնչելով գետինը զարկաւ անիկայ , և ասով Քրիստիանոսին սուրը՝ իր ձեռքէն թռաւ : Ընաւանեն ըսաւ Ապողղեան • Հիմա քեզ յաղթեցի • և անոր վրայ՝ սկսաց անիկայ մեռցընելու համար այնպէս ճմլել , որ Քրիստիանոս յոյսը կտրեց իր կեանքէն * : Բայց Աստուծոյ կամքովը՝ երբոր Ապողղեան իր վերջին հարուածովն ալ բարի մարդուն վերջը պիտի բերէր , Քրիստիանոս աքաղաքութեամբ մը ձեռքն երկնցուց իր սուրը առնելու , և անիկայ յափշտակելով ըսաւ • Ա՛վ իմ թշնամիս՝ իմ վրաս մի խնդար , թէև ինկայ՝ պիտի կանգնիմ • (Միք • է • 8 •) և ասկէ ետքն մի քանի անգամ † , որով՝*

---

* Կարելի է որ մտածենք թէ անիկայ շատ ծանր բան մըն է • Ինչու համար քրիստոնեայ մը այսչափ ատամի նեղութիւն պիտի կրէ Աստուածէն : Բայց Աստուած ինչու համար զենք կու տայ մեզի , եթէ ոչ անով կռուելու՝ ու անոր պատուհասեցնելու թշնամիները փարելու՝ ու անիկայ գործածելուս իր ամենակարող զօրութեանն ու անսիրտ սիրոյն ճաշակն առնելու • քանզի թէպէտև մենք տկար ենք՝ բայց ինք ամենակարող է մեզի զօրութիւն տալու • անոր համար պատուիրուած է մեզի զօրանալ՝ Տէրոջմով ու իր զօրութեան կարողութիւնովը : (Եփես • զ • 10 •)

† Քրիստոնէին սուրը՝ որով իր հոգևոր թշնամին կը զարնէ , Աստուծոյ խօսքն է : Երբոր ան զէնքը չընենդանը , թեև քահանայապետեան որս կ'ըլլայ : Այսպէս եղաւ Քրիստիանոսին՝ երբոր ինք Ապողղեանին հետ ան զարհուրելի կռիւը կ'ընէր : Հերձուածասիրութեան զօրութիւնովն իր սուրը ձեռքէն կորսնցուց , ու սկսաց իր կեանքէն յոյսը կտրել • բայց երբոր կրկին իր սուրը իր ձեռքն առաւ՝ իր թշնամւոյն մինչև սրտին թափանցեց , ու վերջապէս փախցուց անիկայ : Մեր քաջ յաղթ զօրագլուխն ալ երբոր Աստուածային հետ պատերազմեցաւ , ան նոյն զէնքը գործածեց ու յաղթեց անոր : Ա՛ն թէ*

իր մահացու վէրքը ընդունող մէկու մը պէս
ետ քաշուեցաւ Պօղոսէն • Կրիստիանոս ա-
նիկայ տեսնելով մէկ մ՚ալ անոր վրայ յարձա-
կեցաւ՝ ըսելով • Ես ամէն բաներուն մէջ ա-
ւելըք կը յաղթենք անով՝ որ մեզ սիրեց * :
(Հռոմ • ը • 37 :) Ասոր վրայ Պօղոսէոն իր
վէշապային թևերը բացաւ՝ ու այնպէս սկսեց
փախչիլ , որ Կրիստիանոս մէկ մ՚ալ չտեսաւ
զանիկայ : (Յակ • դ • 7 :)

Ոտքը աս կռիւին առնը Պօղոսէոնին հանած
աղաղակներն ու սոսկալի մռնչիւնները մէկը ջը-
կրնար երևակայել՝ թէ որ ինքն ալ ինծի պէս տ-
ասած ու լսած չըլլայ անոնք : Ինք վէշապի պէս կը
խօսէր • և ընդհակառակն ինչ հառաչանքներ ու
հեծութիւններ կ՚ելլէին Կրիստիանոսին սրտէն :
Ոտքը ան առնը բնաւ չտեսայ որ մէկ անգամ
գոնէ հաճելի դէմք մը ցուցընէր՝ միևչև որ ի-
մացաւ թէ իր երկայրի սուրովը Պօղոսէոնը
վիրաւորեց • անառուն իրաւցընէ խնդաց , ու
դէպ ի վեր նայեցաւ † : Բայց սակայն ամենա-
սոսկալի կռիւ մըն էր ան , որուն նմանը բնաւ
տեսած չեմ ես :

որ իրեն հետևողները միշտ խիզախ ընէին ան նոյն պէնքը բանե-
ցընելու , ամենեին անյաղող չպիտի գտնուէին :

* Մենք առ որ՝ Տէրը լոկ դիտողի մը պէս չկայնիր նայիլ
մեր կռիւներուն . հապա ամէն չար օրերու ու ամէն հաւատոյ
պատերազմներուն մէջ մեզ կը զօրացընէ , ու վերջապէս իր
սիրովը յաղթութիւն ստացընելով մեզ ետ կը դարձընէ :

† Կրիստիանոս ոչ թէ անպատ ու անձնապարծ՝ հապա
խոնարհ ու ընդհակառակ խնդութեամբ խնդաց : Ան էր նայեցաւ՝
ու խնդալով իր ըրած յաղթութիւնը բոլոր փառքը Ձերոջ
ընծայից :

Քրիստիանոս կուիւը լմնցուցին ետև ըսաւ • Թոհուբոհիւն պիտի մատուցանեմ աս տեղս ա- նոր՝ որ զիս առիւծին բերնէն ազատից , անոր՝ որ Պողոսնին դէմ ինձի օգնութիւն հասաւ : Եւ ասիկայ ըրաւ ինքը՝ ըսելով •

Իմ էար թշնամոյս զօրագլուխը ,
Որ Խեղդելու կործանումն ուզից •
Ինոր համար ալ աս էարաձիդին •
Պատած զինուորած իմ վրաս խրկից •

Եւ աս մոլեգնեալ դժոխայինը ,
Խիստ կատաղարար զիս նեղը ձգից •
Բայց ես սուրովս փախուցի զինքը ,
Ոչի ինձի Քրիստոս օրհնեալ տէրն օգնից •

Ուստի Պատուոյս ես մատուցանեմ ,
Աշխոյենաւոր գովաբանութիւն ։
Եւ իր սրբազան անունը շնորհեմ
Ընդադար բերնով փառք և գոհութիւն ։

*Ընատեն մէկ ձեռք մը երևցաւ իրեն կենաց ծառին տերևներէն քանի մը հատ բռնած , ո- րոնք Քրիստիանոս առնելով կուիւին մէջն իր ընդունած վէրքերուն վրայ դրաւ , և իսկոյն բժշկուեցաւ * : Ան նոյն տեղը նաև նստաւ հայ ուտելու , ու քիչ մը առաջ իրեն տրուած դի- նիէն խմելու • այսպէս կազդուրելով՝ իր ճամ-*

---

* Սատանային հետ կռուելնուս ինչ վէրքեր որ ընդունինք հոգ չէ • ինչու որ Հիսուս բոլորը կը բժշկէ : Բայց ոմն պիտի բժշկէ ան վէրքերը՝ որ ոչ թէ յարին հետ կռուելնուս՝ հապա անոր հետ միաբանելնուս իրմէն կ'ընդունինք ։

բորդութեանը պատրաստուեցաւ քաշած սուրն իր ձեռքը բռնելով * • քանզի՝ ըսաւ թէ, Ի՞նչ դիտեմ, կարելի է որ մէկ ուրիշ թշնամի մ՚ալ ըլլայ մեզը • սակայն բոլոր աս ձորին մէջ Ը-պողղոնէն ուրիշ թշնամւոյ մը չպատահեցաւ :

Դանք որ՝ աս ձորին վերջը ուրիշ մ՚ալ կար՝ որ կը կոչուէր Մահուան Հովիտը Ձորը † , ու Քրիստիանոս հարկաւ անկէ անցնելու էր , ո-րովհետեւ Երկնային Քաղաքն երթալու ճամբան անոր մէջտեղէն էր : Հիմա աս ձորը մէկ շատ տխրագին տեղ մըն էր : Երեմիա մարգարէն այսպէս կը ստորագրէ անիկայ • Ընապատ մը՝ ամայութեան և փոսերու երկիր մը , չորութեան և Մահուան Հովիտին երկիրը , երկիր մը՝ ուսկէ (Քրիստիանոսէն ի զատ) մէկը չանցաւ , և ուր մարդ չբնակեցաւ ‡ : (Երեմ • իբ • 6 :)

Հիմա Քրիստիանոս աս ձորին մէջ աւելի դժուարութիւն քաշեց՝ քան թէ Ապողղոնէին հետ կռուած առնեը , ինչպէս որ հետեւեալ պատմութենէն պիտի տեսնես :

Ուստի երազին մէջ տեսայ որ երբ Քրիս-տիանոս Մահուան Հովիտին սահմանները մտաւ , երկու հոգի եկան իր դէմը՝ որոնք բարի երկրին

---

* Աստանային հետ կռիւ բնելը քրիստոնեաները կը հոգնե-ցընէ՝ ու իրենց սուրը չարգել կը պատճառէ անոնց , այնպէս որ Հոգւոյն սուրը՝ Աստուծոյ խօսքը ձեռքերնին բռնած երթան :

† Մահուան Հովտին Ձորը կը նշանակէ հոգւոյն մեռնելն ու լքանելը :

‡ Երբոր Աստուած իր երեսը ծածկէ՝ քրիստոնէին սրտին այնպէս մեծ դառնութիւն է ան որ ուրիշ մէկը տխուր ,

վրայով գէշ լուր բերողներուն զաւկըներն էին ։ (Թուոց ժդ . 33 ։) ու արտորնօք ետ կ'երթային * ։ Քրիստիանոս այսպէս սկսեց խօսիլ անոնց հետ ։

Քրիստիանոս . Ա՛ըր կ'երթաք ։

Պատասխան տուին թէ , Նտ ետ . և կ'ուզէնք որ դուն ալ մեզի պէս ընես , թէ որ կեանքը կամ խաղաղութիւնը պատուական կը սեպես ։

Ինչո՞ւ , ի՞նչ կայ , ըսաւ Քրիստիանոս ։

Ա՛պրդիւնը . Ի՞նչ պիտի ըլլայ , մենք աս ճամբէն կ'երթայինք՝ ինչպէս որ դուն ալ կ'երթաս , և համարձակաձեռնուս չատի գացինք . և իրաւցընէ սեպէ թէ ետ դառնալիք չունէինք . քանզի թէ որ քիչիկ մ'ալ առաջ գացած ըլլայինք , չպիտի կրնայինք աս տեղս գալ քեզի լուր բերելու ։

Խայց ի՞նչ բանի պատահեցաք , Հարցուց Քրիստիանոս ։

Ա՛պրդիւնը . Ի՞նչ կ'ըսես , գրեթէ Ա՛ահուան Հրուքին Ձորին մէջ կը մտնէինք , բայց բաղդերնիս բանեցուլ առջևնիս նայեցանք՝ ու վտանգին մէջ չմտած տեսանք անիկայ ։ (Սաղ . խէ . 19 ։ ճէ . 10 ։)

---

* Յաճախ կը պատահինք այսպիսիներուն , որոնք ճամբայ կ'ելլեն մեզքի զգացումի մը՝ ճշմարիտ հաւատք մը՝ ատոր յոյս մը ու Քրիստոսի վրայ անկեղծ սէր մը չունենալով , և ինչպէս որ իրենց դաւանութենէն պիտի գառնան , այնպէս ալ Քրիստոսի խաչագործութենէն երթալու ճամբուն վրայով գէշ լուր պիտի բերեն ։

Այլ ի՞նչ տեսաք , կրկին հարցուց Վրիստիանոս :

Մարդիկը . Ի՞նչ պիտի տեսնենք բուն այն ձորը , որն որ կուպրի պես մութ է : Ան տեղ տեսանք նաև տարտարոսին ուրուականն երևոյթները՝ այծամարդերն ու վիշապները . նոյն ձորին մէջ լսեցինք նաև շարունակ հաչելու և ոռնալու ձայներ՝ որ կը նմանէր անպատմելի թշուառութեան տակ եղած ժողովուրդի մը ձայնին , որոնք տանջանքի և չղճահարու մէջ նստած էին հոն : Նոյն ձորին վրայ կ'իյնայ և խառնակութեան զարհուրելի ամպերը : Մահն ալ միշտ իր թևերը անոր վրայ կը բանայ կը տարածէ : Երկար չընենք , ամէն կերպով սոսկալի տեղ մըն է , և ամենևին անկարգ : (Յոբ . ի . 5 : ժ . 22 :)

Ուրեմն՝ ըսաւ Վրիստիանոս , ես ձեր ըսածէն տակաւին ուրիշ բան չեմ իմանար՝ հապա ան որ իմ բաղձացած նաւահանգստիս ճամբան ասիկայ է : (Սաղմ . խէ . 18 , 19 : Եբեմ . ը . 6 :)

Մարդիկը . Կրնա ճամբադ ան թող ըլլայ . մենք անիկայ մեր ճամբան ըլլալ չենք ուզեր :

Ելան անոնք իրարմէ զատուեցան , ու Վրիստիանոս յառաջ դնաց դէպ ի իր ճամբան . բայց տակաւին սուրը քաշած իր ձեռքը բռներ էր , վախնալով՝ որ չըլլայ թէ մէկն իր վրան գայ :

Ընատեն երազիս մէջ տեսայ՝ որ աս ձորին

բոլոր երկայնութեանը աչ կողմը մէկ խիստ խո-
րունկ փոս մը ունէր : Ասիկայ ան փոսն էր՝ ուր
որ բոլոր դարերուն մէջ կոյրերը կոյրերուն ա-
ռաջնորդելով իյնան , և հոն ամէնն ալ թշուա-
ռաբար կորսուեցան : Դարձեալ նայեցայ ու
տեսայ՝ որ ձորին ձախ կողմը մէկ խիստ վտան-
գաւոր ցեխոտ տեղ մը կար , որուն մէջ թէ և
աղէկ մարդ մըն ալ որ իյնալու ըլլայ՝ անոր
յատակը չգտներ որ իր ոտքերը դնէ ու կանգ-
նի . Դատիճ թագաւորը անգամ մը ան նոյն
ցեխին մէջն իյնաւ՝ և անտարակոյս պիտի ըն-
կղմէր անոր մէջը , թէ որ Կարողը զինքը դուրս
չհանէր * : (Ասղ . կթ . 14 :)

Ա տեղ՝ քալելու ճամբան ալ չափազանց
նեղ էր , և անոր համար բարի Քրիստիանոսը
աւելի շփոթութեան մէջ իյնաւ : Վանդի մեւթ
տեղը † երբոր մէկ կողմի փոսէն փախչիլ ու-
զէր , միւս կողմի ցեխին մէջն իյնալու էր :
Ընդհակառակ ալ երբոր ցեխէն փախչիլ ուզէր ,

---

* Ընդ կողմի փոսը կը նշանակէ սխալ դաւանութիւնները կամ
նեղքին մոլութիւնները՝ ուր որ կոյրը՝ այսինքն հոգևոր ճշմար-
տութիւնները չտեսնողը կ'առաջնորդէ կոյրն՝ այսինքն անոր
որ բնաւ հոգևորապէս չըլսաւորուեցաւ : Ձախ կողմի փոսը կը
նշանակէ արուարքին մոլութիւնները՝ ուր որ շա-
տերը կ'իյնան : Երկուքն ալ հաւասարապէս վնասակար են
ճամբորդներուն , բայց Տէրը իր սուրբերուն ոտքերը պիտի
պահէ :

† Վիրաւորած խղճմտանքը որչափ որ մեղանչական գործերէ-
րէն՝ նոյնչափ ալ խանգարեալ գաղափարներէն կը վախնայ :
Ասիկայ հոգւոյն անկեղծութիւնը կը ցուցընէ՝ թէ և մեկը մը-
թութեան մէջ ալ կը քալէ :

առանց մեծ զգուշութիւն բանեցընելու փոսին մէջն իյնալու էր : Ինք այսպէս առաջ երթալուն՝ լսեցի որ գառնասէս կը հառաչէր • քանզի վիրը յիշուած վտանգներէն ի զատ , ճամբուն աս տեղը այնպէս մուխ էր՝ որ շատ անգամ երբոր իր ոտքը կը վիրցընէր առաջ երթալու , չէր գիտեր թէ ուր կամ ինչ բանի վրայ պիտի դնէ անիկայ միւս քայլն առնելուն * :

Ահա մ՚ալ տեսայ որ գժոխքին բերանը անպէս թէ աս ձորին մէջտեղը կ՚իյնար , ու ան ալ ճիշդ ճամբուն քովինն էր : Վրիստիանոս ասիկայ տեսնելով՝ ի՞նչ պիտի ընեմ ես հիմա , ըսաւ իր մտքովը : Բայց ու մուխն ալ շարունակ յորդութեամբ դուրս կու գար անկէ կայծակներով և սոսկալի ձայներով • (ասոնք այնպիսի բաներ էին՝ որ Վրիստիանոսին սուրը բանի տեղ չէր անցներ , ինչպէս որ առաջ Ապողղիոնին դէմ բանի տեղ անցաւ անիկայ •) ուստի Վրիստիանոս պարտաւորեցաւ իր սուրը տեղը դնել և ուրիշ մէկ զէնք մը ձեռք առնել՝ որ կ՚ըսուի Ընդադար Աղօթք • (Եփես • Զ • 18 :) ուստի լսեցի որ կանչեց ՝ Կ՚աղաչեմ՝ ով Տէր , փրկէ իմ անձս : (Սաղմ • ճԺԸ • 4 :) Ասանկով ինքը խել մը ատեն առաջ դնաց , բայց տա-

* Կայ կարելի է հարցընել թէ Տէրը իր զաւկընին ինչու այսպէս մահը քաշելու կը թողու , իր փոքրին համար • ա- սիկայ անոնց իր վրայ ունեցած հաւատքը կը փրկէ , ու իրեն աղաչելու կը դրդուի • բայց իր անոնց վրայի սէրն ա՛նկին չնուազիր :

կաւէն բոցերը դէպ ի իրեն Հանիլ կ'ուզէին ։ Նաև ցաւագին ձայներ ու անդին ասդին զար-Նուելու ձայներ լսեց , այնպէս որ՝ երբեմն կը մտածէր թէ կտոր կտոր պիտի փառատուի , կամ փողոցներուն ցեխին պէս պիտի կոխկըր-տուի ։ Ինք աս սոսկալի տեսարանը տեսաւ և աս զարհուրելի ձայները լսեց՝ մինչև որ խել մը մղոն տեղ առաջ գնաց ։ ու մէկ տեղ մը գա-լով՝ ուր որ կարծեց թէ կը լսէր որ գևերու դունդ մը առաջ կու գայ իր դէմն ելլելու , հոն կանգ առաւ , ու սկսեց խորունկ մտածել թէ ինչ ընելու է ։ Երբեմն կէս մը խորհեցաւ ետ դառնալու ։ անկէ ետև մտածեց որ կարելի է թէ ձորին կէս ճամբան առած է ։ Ասոնցմէ ի զատ նաև իր միտքը բերաւ թէ ինք արդէն քանի քանի վտանգներու դէմ դրած է , և թէ՝ ետ դառնալու վտանգն առաջ երթալու վտանգէն աւելի կրնայ ըլլալ ։ Ուստի միտքը հաստատեց առաջ երթալ , բայց տակաւին գևերուն ձայ-ները կը թուէր թէ կը մօտենային ։ Բայց երբոր գրեթէ անոնք բոլորովին շատ մօտ եկած էին իր-բեն , ինք բոլոր սրտով կանչեց թէ , Տէր Աս-տուծոյ զօրութիւնովը պիտի քալեմ ետ ։ Ան-տեն ետ կեցան ու ալ առաջ չեկան անոնք ։

Բան մ'ալ կայ որ չպիտի զանց ընեմ ։ Սկա-տեցի որ խղճալի Պրիստիանոսն այնպիսի շփո-թութեան մէջ ինկեր էր՝ որ բուն իր ձայնն ալ չէր ճանչնար ։ Ես աս բանը սա կերպով բա-ցայ ։ Երբոր ինք ան վառած փոսին բերանը նոր

անցիկ էր ։ Հոգիներուն մէկը իր հաւէն անցաւ՝ ու կամացուկ մը իր կռնակին մօտ եկաւ ։ Ու փսփսալով շատ սոսկալի Հայհոյանքներ խօսեցաւ անոր ականջն ի վար ։ որ Ջրիսթիանոս ճշմարտապէս կարծեց թէ անոնք քուն իր մտքէն առաջ կու գան * ։ Ու մտածելով՝ թէ ինք հիմա ինչպէս կը Հայհոյէ Ընոր՝ որն որ առաջ այնչափ կը սիրէր ։ ասկէ շփոթութեան մէջ ինկաւ՝ քան թէ իրեն պատահած բոլոր առջի բաներովը ։ Ու սակայն թէ որ Ճարը գտնէր՝ չփոխի ընէր ան բանը ։ բայց իր ականջները բռնելու՝ կամ ան Հայհոյութիւններուն ուրկէ գալը գիտնալու չափ ընտրողութիւն չունէր ։

Ջրիսթիանոս երբոր աս անմխիթար վիճակիս մէջ խել մը ատեն ճամբորդութիւն ըրաւ ։ կարծեց թէ իր առջեէն գացող մէկու մը ձայնը կը լսէ՝ որ կ'ըսէր ։ Թէպէտ և Մահուան Շուքի Ձորին մէջն ալ պտըտիմ ։ չարէն պիտի չվախնամ ։ վասն զի դուն (Տէր) իմ հետս ես ։ (Սաղմ ։ իգ ։ 4 ։)

Ընտանեն Ջրիսթիանոս ուրախացաւ † ։ ու ան ալ աս պատճառներուն համար ։

---

* Ըստ ժողովրդական սիրելի զառանցանքին շատերուն այսպէս կը պատահի ։ Մահտանային կրակոտ նեղութը խիտ առ խիտ իրենց բռնաբռնութիւնը կու գան թուելով ։ Ջոր ու հայհոյական խորհուրդներ կը ժռնեն իրենց մարքերուն մէջ ։ որոնք շատ անգամ մեծապես կը շփոթեն ու կը վախցունեն զանոնք՝ որովհետև անոնք Թշնամւոյն հայհոյական թելադրութիւնները քուն իրենց խորհուրդներէն չեն կրնար որոշել ։

† Սուրբերուն փորձառութիւնը մեծապես կը քաջալերէ մարդս ։ ինչու որ կը դառնէ թէ իրմէն առաջ ուրիշները վարձ հատուցեալ՝ մեզի ու ամէնի Ճամբանէրնէ դացած են ։

Առաջինը՝ որ ասկէ իմացաւ՝ թէ աս ձորին մէջ իրեն պէս մէկ քանիներ ալ կային՝ որոնք Աստուծմէ կը վախնային :

Երկրորդը՝ որ իմացաւ թէ Աստուած անոնց հետն էր , թէ և ան մեծին և աղետալի վիճակին մէջն էին : Ու ինչո՞ւ համար Աստուած իմ հետս ալ չպիտի ըլլայ՝ ըսաւ իր մտքէն , թէ և ես աս տեղի եղած արգելքներուն համար չեմ կրնար իմանալ ան : (Յոբ . Թ . 11 :)

Երրորդը՝ որ յոյս ունեցաւ՝ որ եթէ անոնց հասնելու կարող ըլլայ շատ չանցած ընկերը պիտի ունենայ : Ուստի այսպէս առաջ գնաց՝ ու իր- մէն առաջ եղողին ետևէն կանչեց , բայց ան չէր դիտեր թէ ինչ պատասխան տայ , քանզի ինքն ալ վհկբը մինակ կարծեր էր հոն : Մէկ մ՝ալ նայիս որ արշալոյսն սկսեց ծագիլ , ու Քրիստիանոս անատեն ըսաւ . Մահուան շուքը առաւօտեան լոյսին դարձուց : (Ղուկ . Ե . 8 :)

Գանք որ հիմա առաու ըլլալով դարձաւ և- տևը նայեցաւ՝ չէ թէ ետ դառնալու փափաք ունենալէն՝ հապա որ յորկհուան լուսով տեսնէ թէ գիշերն ինչ վտանգներէ անցաւ : Ա՛յսպէս՝ աւելի կատարելապէս տեսաւ մէկ կողմին խոր- խորատն ու միւս կողմին ձնախը , ու նաև տե- սաւ թէ որքա՜ն նեղ էր երկուքին մէջտեղն ին- կած քարելու ճամբան : Այս տարտարոսին ու- րուական երևոյթները՝ այծամարդերն ու վհ- շապները հիմա աղէկ մը տեսաւ , բայց բոլորն ալ հեռուէն . քանզի արշալուսէն ետև ալ ի-

բեն մօտ չեկան ։ բայց տակաւին իրեն կ՚երևային՝ ան գրուածին պէս որ կ՚ըսէ ։ Ինքը խորունկ քանները խաւարէն յայտնեց ։ ու մահուան շուքը լոյսը հանեց ։ (Յոբ . ժբ . 22 ։)

Քրիստիանոս իր առանձնութեան ճամբուն բոլոր վտանգներէն աս ազատութիւնը դտնելով մեծապէս ուրախացաւ հիմա . քանզի թէպէտ և առաջ շատ կը վախնար ան վտանգներէն ։ բայց հիմա աւելօք յայտնի տեսաւ անոնք . քանզի ցորեկուան լոյսն աւելի երևան հանեց անոնք քան թէ ։ Նաև աս միջոցիս արեգակն ալ կը ծագէր ։ ու աս ալ մեկ ուրիշ ողորմութիւն մը եղաւ Քրիստիանոսին ։ Վանզի դիտալու ես որ թէպէտ Մահուան Հովտին Ձորին առջի մասը վտանգաւոր տեղ էր ։ սակայն աս երկրորդ մասը՝ որն որ դեռ պիտի երթար ։ անկէ շատ աւելի վտանգաւոր էր . քանզու որ հիմակուան իր կացած տեղէն մինչև Ձորին վերջը բոլոր ճամբան մեկ կողմէն որոգայթներով՝ ծուղակներով՝ թակարդներով ու ցանցերով ։ ու միւս կողմէն ալ փոսերով՝ խորխորատներով՝ խորունկ խուռոչներով և դար վար տեղերով այնպէս լեցուն էր ։ որ եթէ հիմա առջի մասն անցած առնէին պէտ դիշերը ըլլալու ըլլար ։ ինք թէ և հաղար հոգի ալ ունենար ։ ամէնն ալ իրօք պիտի տկարանային . բայց ինչպէս որ ըսի ։ ճիշտ հիմա արեգակը կը ծագէր ։ Ասոր Քրիստիանոս ըսաւ . Ընոր ճրագը իմ գլխուս վրայ լոյս կու տայ ։ ու ես խաւարի մէջ անոր լուսովը կը պտըտիմ ։

(Յոբ • իթ • 3 :)

Աստի Քրիստիանոս աս լսելովը մինչև ձորին ծայրն եկաւ , ու ևս հիմա երազին մէջ տեսայ որ ձորին ծայրը արիւն՝ ոսկորներ՝ մոխիր՝ ու փառատուած մարմիններ կային մարդոց , այս- ինքն՝ յառաջմանէ աս ճամբէն գացող ճամբորդ- ներու : Ես երբոր խորունկ կը մտածէի թէ ինչ պիտի ըլլայ աս բաներուն պատճառը , մէկ մ՚ալ առջևս մէկ քարանձաւ մը տեսայ , ուր որ ա- ռաջմանէ երկու հատ հսկաներ կը բնակէին , այսինքն՝ Պապն ու Հէթանոսը • ասոնց անունց իշխանութիւնովը ու բռնակալութիւնովը ան մար- դիկը անողոքմաբար մահուան մատնուած էին , որոնց արիւնը՝ ոսկորները՝ մոխիրն ու ուրիշ մա- սերը հոն մնացեր էին : Սակայն Քրիստիանոս աս տեղէս առանց շատ վտանգ քաշելու անցաւ , որուն վրայ քիչ մը զարմացայ • բայց վերջը իմացայ որ Հէթանոսը շատոնց մեռեր է , և միւսն ալ թէպէտ տակաւին ողջ է , բայց տա- րիքն առած ըլլալուն՝ ու նաև ատեն ատեն շատ սաստիկ ցնցեր ուտելուն իր յօդուածներն այն- պէս թուլցեր թոռմեր են , որ հիմա ուրիշ բանի կարողութիւն չունի՝ հապա իր քարանձաւին բերանը նստած անցնող ճամբորդներուն վրայ ակռաները կը կրճտեցընէ ու իր եղունգները կը կրծէ , որ չկրնար անոնց քովը գալ :

Ուրախէս տեսայ որ Քրիստիանոս առաջ գը- նաց իր ճամբան՝ բայց ան քարանձաւին բերանը նստող ցերունի մարդը տեսնելուն՝ չէր գիտեր

ինչ խորհի անոր վրայ • մանաւանդ որ թէպէտ և ինք Քրիստիանոսին եաւէն չէր կրնար երթալ , բայց իրեն կանչեց՝ ըսելով թէ , Մինչև որ ձներէ ուրիշներ ալ հայրին , դուք բնաւ չի-տակ ճամբուն չպիտի գառնաք : Սակայն Քրիստիանոս ձայն չհանեց , և քաղցրութեամբ մը համբերից • ու սանկով առանց վնասուելու անկէ անցաւ , ու անտառին այսպէս երդից •

Ո՞նէ անճառելի սքանչելիք է ,
Որ ազատիմ հոս ամէն չարերէ •
Ո՛հ օրհնեալ է ան բարերար ձեռքը ,
Որ պահպանեց զիս ամէն անոնցմէ •

Խաւարին մէջէն ան վտանգները ,
Ամեղաբամիտը՝ դևերը՝ մեղքը •
Ես ձորիս մէջէն անցած առնուս ,
Ձորս դիս պատեցին , դերբին զիս նեղը :

Ու ծուղակները՝ խորխորատները ,
Որոգայթները՝ լարուած ցանցերը ,
Իմ ճամբուս վրայ պատրաստուեցան ,
Որ բռնուի ինձ նման տկարը :

Հայց որովհետև անոնց ամենէն ,
Ընդհաս անցայ՝ որ կ'ապրիմ արդէն •
Հաղթութեան թագը Հիսուս թող հագնի ,
Չի ան փրկեց զիս բոլոր չարերէն :

Հիմա երբոր Քրիստիանոս առաջ կ'երթար իր ճամբան՝ մէկ բարձրակէտ տեղ մը եկաւ հա-սաւ , որն որ դիտմամբ շինուած էր որ ճամբորդ-

ները իրենց առջևն եղածը տեսնեն * : Ուստի Քրիստիանոս հոն եկաւ՝ ու դէպ ի առաջ նայելով տեսաւ որ Հաւատարիմն իր ճամբորդութիւնը կ'ընէր իր առջևէն : Ընատեն Քրիստիանոս բարձր ձայնով կանչեց . Ամէն մարդ՝ քեզի կ'ըսեմ , կեցիր ես քեզի ընկեր ըլլամ : Հաւատարիմը աս ձայնը լսելով հոն նայեցաւ † , որուն նորէն կանչեց Քրիստիանոս . Կեցիր , կեցիր , մինչև դամ հասնիմ քեզի : Սակայն Հաւատարիմը պատասխան առաւ թէ , Չէ , ես իմ կեանքիս փրկութեանը կը վազեմ , և արիւնին վրէժխնդիրն իմ ետևս է : (Թուոց ԻԵ . 12 :)

Քրիստիանոս ասոր վրայ քիչ մը շարժեցաւ , ու բոլոր իր զօրութիւնը ժողվելով իսկոյն գնաց հասաւ Հաւատարիմին՝ ու նաև անիկայ անցաւալ . այսպէս յետինն առաջինն եղաւ : Ընատեն Քրիստիանոս անպատուութեամբ մը խնդաց որ իր եղբօրմէն առաջ անցաւ . բայց աղէկ մը չզգուշանալով իր ոտքերուն՝ յանկարծ գլորեցաւ հնկաւ , ու չկրցաւ նորէն ելլել՝ մինչև որ Հաւատարիմն եկաւ ու իրեն օգնեց ‡ :

---

* Աստուած իր ժողովուրդը կը հոգայ . իր խօսքովն ու խոստումնքներովը անոնց ճամբուն վրայ տեսարանի ու միխիթարութեան բազմաթիւ փաքրիկ բլուրներ չինած է , որ զմայլելով ու զուարճանալով յառաջ նային :

† Եղէկ է որ զգուշանանք ու հոգ տանինք թէ ինչ ընկերութեան մէջ կը մնանինք : Շատերը օգտակար ճամբորդներու ընկերանալուն տեղը վնասակար ուսուցիչներու յարեցան :

‡ Երբոր մտածենք թէ ուրիշը գերազանցեցինք , հոգևոր

Ըսկէ ետև երազիս մէջ տեսայ որ աստղք սկսեցին շատ սիրով մէկտեղ առաջ երթալ , ու անուշ խօսակցութիւններ ընել միմեանց վրայ՝ որ Ճամբորդութիւններնուն մէջ իրենց պատահեր էր . և առաջ Քրիստիանոսը սկսեց այսպէս :

Քրիստիանոս . Ո՛վ պատուական և սիրելի եղբայր Հաւատարիմ , ուրախ եմ որ քեզի հա- սայ , և որ Աստուած մեր հոգիները այնպէս տմարեց՝ * որ աս բաղձալի Ճամբուն մէջ իրեև ընկեր կրնանք մէկտեղ քալել :

Հաւատարիմ . Սիրելի բարեկամ , ես մտա- ծեր էի որ բուն մեր քաղաքէն քու հետդ ըն- կերանամ , բայց դուն ինձ առաջ Ճամբայ ելար . ուստի ստիպեցայ այսչափ տեղ մինակ գալ :

Քրիստիանոս . Որչափ ատեն Կործանման Քաղաքը մնացիր ինձ հետ՝ միտքդ Ճամբորդու- թեան ելլելուդ ատենը :

Հաւատարիմ . Միտքս անատեն՝ որ ալ չը- կրցայ համբերել † . քեզի իսկոյն քու Ճամ-

---

հպարտութիւնը իսկ և իսկ իր անիծեալ դլուխը կը վերցընէ : Ինատեն վտանգը մօտ է , խնայը պատրաստ է մէդ խոնարհ- հիցընելու համար : Ուուն ան մարդուն ձեռքին օգնութիւնը կը կարօտինք , որմէն կը կարծէինք թէ դերազանցեցինք :

* Երկու հոգի մէկտեղ չեն կրնար քալել երկենից Ճամբուն մէջ միտքը որ չմիաբանին թէ ողջմիտ թշտուտ մեղաւորներ են , թէ Քրիստոս պատուական փրկիչ մըն է , և թէ՝ երկուքն ալ միօրինակ միայն իրմէն փրկութիւն ու յաւիտենա- կան կեանք դտնել կը յուսան :

† Ընդհակ կ'ըլլայ բարեպաշտութեան Ճամբուն մէջ քալել , սկսող իւրաքանչիւր Ճանապարհորդի , իր վհատին ու վտան-

բայ կրնէիդ եւս մեծ չշուկ մը ելաւ թէ մեր քաղաքը քիչ առնէն եւս երկինքէն իջած կրակով պիտի այրի մոխիրը դառնայ :

Քրիսոփհանոս . Ի՞նչ կ'ըսես , քու դրացիներդ այսպէս խօսեցա՞ն :

Հաւատարիմ . Այո՛ . առնն մը ամէն մարդու բերանն էր աս խօսքը :

Քրիսոփհանոս . Ի՞նչ սքանչելիք . այսպէս խօսեցան ու քենէ՛ի զատ անոնցմէ մէկը ճամբայ չելա՞ւ ան վտանգէն փախչելու :

Հաւատարիմ . Թէպէտեւ մեծ չշուկ մը կար ան տեղուանքը՝ ինչպէս որ ըսի , բայց ես չեմ հաւատար թէ անոնք աղէկ մը ան խօսքին հաւատացին : Վասնզի խօսակցութիւննին տաքցած առնեն կը լսէի որ անոնցմէ ոմանք ծաղրաբար հնութեամբ կը խօսէին քու վրադ և քու ճամբորդութեանդ վրայ , որն որ իրենք անոյշ ճամբորդութիւն կ'անուանէին : Սակայն ես հաւատացի և տակաւին կը հաւատամ որ մեր քաղաքին վերջը երկինքէն իջած կրակով ու ծծումբով պիտի ըլլայ . և անոր համար ես անկէ փախայ :

Քրիսոփհանոս . Մեր խօսքիսատկող դրացւոյն վրայով բան մը լսեցի՞ր :

դին վրայով Աստուծմէ ընդունած ան զօրաւոր խղճմտանքին յանդիմանութիւնները հարկաւորապէս կը ստիպեն զինքը դալու բարկութենէն փախչել : Արդարեւ չէ թէ իր ազատ կամքովը՝ հապա Քրիստոսի զօրութիւնովը օտար ու պանդխտած կ'ըլլայ երկրի վրայ : Ուստի՝ ով քրիստոնեայ , քու դէպ'ի Սիոն ճամբորդութեան եղանակդ բոլոր փառքը Քրիստոսի՛ ու իր ծրի՛ ընդհանրին ընծայէ :

Հա՜ապաթէմ. Ելի՛ Արքիսթիանոս. լսեցի՛ որ քեզի ընկերացաւ՝ մինչև որ Յուսահատութեան Փոսն հասաւ, ուր որ՝ մէկ քանիներուն ըսածին նայելով, փոսին մէջն ալ ինկաւ. բայց ինչ չէր ուզեր որ փոսին մէջ իյնալը գիտցուի. սա կայն ես աղէկ գիտեմ որ ինչ ան տեսակ ցեխով մը շաղախուած էր:

Արքիպպոս. Իրաւիներն ինչ ըսին իրեն:

Հա՜ապաթէմ. Վանի որ ետ դարձեր է շատ նախատինք կը քաշէ, ու ան ալ՝ ամէն տեսակ մարդոցմէ. ոմանք ծաղր կ'ընեն և կը նախատեն զինքը, ու հազիւ թէ մէկը գործի մը վրայ կը դնէ զինքը: Իմա եօթն անգամ գէշ է ինքը, քան որչափ քաղաքին չելած ատենը:

Արքիպպոս. Բայց ինչո՞ւ համար ատ կերպովը կը վարուին իրեն հետ, քանի որ իրենք ալ անոր ձգած ճամբան բանի տեղ չեն տեսներ:

Հա՜ապաթէմ. Ո՛չ կ'ըսեն՝ Թող կորսուի ատ անպիտանը. ինք փոխոխամիտ մէկն է. ինք իր դաւանութեանը վրայ շիտակ չկեցաւ: Ես կը կարծեմ որ Աստուած մինչև անգամ իր թշնամիները վերցուց անոր վրայ շուկ հանելու ու անիկայ խայտառակ ընելու, ինչու որ ինք ան ճամբան երեսէ ձգեց: (Երեմ. իե՛. 18, 19:)

Արքիպպոս. Դուն ճամբայ կելլելէդ առաջ իր հետը չխօսակցեցա՞ր:

Հա՜ապաթէմ. Ընդամ մը փողոցը տեսայ զինքը, բայց ինք աչքին տակէն նայելով միւս կողմը դարձաւ, իր բրածին վրայ ամչցող մէկու

մը պէս • ուստի ես ալ իր հետը չխօսեցայ * :

Ք՛րիսթոսիանոս • Ըլ՛ա՛ տղեկ • ես առջի ճամբայ ելլելուսատ մարդուն վրայ յոյս ունէի • բայց հիմա կը վախնամ որ քաղաքին կործանելու առիւնը ինք պիտի կորսուի : Ո՛անգի ան ճշմարիտ առակին պէս պատահեցաւ իրեն՝ որ կ՛ըսէ , թէ՝ "Ը՛ղուկը նորէն իր փսխածին կը դառնայ , ու լուացուած խոզը ցեխին մէջը կը թաւալտըկէ" : (ը՛ Պէտ • ը՛ • 22 :)

Է՛ա՛ստաթիէմ • Իմ վախերս ալ ասոնք են իր վրայովը , բայց ըլլալու բանին ո՞վ կրնայ դէմ կենալ :

Ք՛րիսթոսիանոս • Եկո՛ր՝ եղբայր Է՛աւատարիմ՝ անոր խօսքը ձգենք , ու ան բաներուն վրայ խօսինք որոնք անմիջապէս մեզի կը վերաբերին : Է՛իմա ինձի ըսէ թէ եկած ատենդ ճամբուն վրայ ի՛նչ բաներու պատահեցար : Ո՛անգի գիտեմ որ քանի մը բաներու պատահած ես , ապա թէ ոչ՝ հրաշքի տեղ դրուելու է :

Է՛ա՛ստաթիէմ • Ես ան ցեխին մէջն իյնալէն ազատեցայ , որուն մէջ կ՛իմանամ թէ դուն ինկար • ու առանց աս վտանգը քաշելու ան Նեղ Դուռն ելայ † • միայն թէ մէկու մը պա-

---

* Ք՛րիստոսի հաւատքէն դարձողներուն սրտերը մինչև որ բաղդովին չխատանան՝ ու խղճմտանքնին չհանգչի՝ չեն կրնար համաձայնակ նայիլ Ք՛րիստոսի աշակերտներուն երեսը , ինչու որ միշտ խռովութեան մէջ է մտքերնին :

† Ըպաքէն չկայ մեղաւոր մը որ գալու բարկութենէն փախչելով փրկութեան համար Ք՛րիստոսի դիմէ , մինչև որ Աստըծ Հոգին իր մեղաւոր ըլլալն ու Աստուծոյ բարկութեանն ու

տահճայ՝ որ Ընտարիկէտ կը կոչուէր ։ ու մազ մնաց որ ինձի չարութիւն մը պիտի ընէր * ։

Ալբէոփանաս • Հատ աղէկ եղեր է անոր ո՛ր ոգեպարեն ազատիլը • Յովսէփ շատ տառապանք քաշեց անկէ՝ և քիչն պէս անկէ ազատեցաւ ։ բայց մազ մնաց իր կեանքը կը կորսընցընէր ։ (Ծննդ • ԼԹ • 11—13 ։) Ասկայն ի՞նչ ըրաւ քեզի ։

Հաւատարիմ • Ձեիր կրնար մտքէդ անցընել ։ թէ որ փորձառու մարդ մը ջանայիր՝ թէ ի՞նչպէս ղողջուզդող լեզու մը ունի ինք • շատ աշխատեցաւ որ զիս իր հետը դարձնէ ։ խոստանալով որ ամէն կերպով զոհ պիտի ընէ զիս † ։

կորսուեան արժանաւոր ըլլալն իրեն չձանչցընէ • և սակայն ամէնը առջի Համլայ եկեղեցւոյն միօրինակ ան զարհուրելի յուսահատութեանը մէջ չէն իյնար ասոնք ձանչնալուն համար ։

* Հաւատարիմը թէպէտև զերծ մնաց Յուսահատութեան փոսէն՝ ուր որ իր ուղեկիցն ինկնելը էր ։ բայց մարմնաւոր ցանկութիւնները կինքը պաղարեցին ։ որոնցմէ գոյչ ալ բան մը չկայ որ աւելի դարանակալ ըլլայ հոգւոյն՝ խոտորեցնելու տայ խղճմտանքին՝ ու աւելի դժուարին ըլլայ յաղթելու ։ Ինչպէս մեզաւորներուն զանազան խառնուածքներուն չարմար խայծեր կը դնէ իր կարծին • մեքմաղձոտը՝ յուսահատութեան կը գրդռէ • ագահը՝ մեծամեծ շահերու ։ խմասուններն ու գինեսէրները՝ հպարտութեան ու անձնագովութեան ։ քաղաքավարն ու բարեյականը՝ յանձնապաստանութեան • Դոյլը՝ ան գեշ կարծիքին թէ՝ Աբրահամի արդարութիւնով ինք արդէն փրկուած ըլլալով բարեգործութիւն ընելու չկարծեցիր ։

† Մարմնաւոր ցանկութիւնները զօրաւոր ջատագովութիւններ կ՚ընեն ու բարի բաներ կը խոստանան ։ Երբոր թէ աքեզնես առ Տէր վերցընելնիք՝ կարողութիւն խնդրելու իրմէն անոնց դէմ դնելու ։ ու իր պատուական խոստումնքներուն նայելինք՝ որ անոնցմէ փախչելու կարնայինք ։

ՊՐԻՍԿԻԼԱ. Ձէ, պիգմէա չէ, աղէկ խղճմտանքով մը քեզ դոհ ընելու խոստմունք ըրած չեմ։ Ըլլայ ինքը։

ՀԱՏՈՊՈՐԻՄ. Այլ գիտես որ ես ամէն տեսակ ծանրաւոր ու երկրաւոր բաներով գոհ ըլլալու վրայ կը խօսիմ։

ՊՐԻՍԿԻԼԱ. Փառք Աստուծոյ որ իրմէն ազատեցար. Տէրոջը տունը մեզ պիտի իյնայ։ (Ա–ոչ. իր. 14։)

ՀԱՏՈՊՈՐԻՄ. Այսու ամենայնիւ չեմ գիտեր թէ արդեօք բոլորովին ազատե՞ր եմ իրմէն թէ չէ *։

ՊՐԻՍԿԻԼԱ. Ի՞նչ կ'ըսես, կարծեմ թէ դուն անոր ուզածները կատարելու չհամձիգար։

ՀԱՏՈՊՈՐԻՄ. Ձէ, ես զիս իրօք չպղծեցի. քանզի հին գիրք մը միտքս եկաւ՝ որ տեսեր էի, որուն մէջ կ'ըսէր թէ, Ընոր քայլերը Դժոխքը կը հասնին։ (Ա–ոչ. ե. 5։) Ուստի աչքերս գոցեցի որ անոր երեսէն չխաբուիմ։ (Ցոբ. լե. 1։) Ընտտուն ինք զիս ծաղր ընել սկսեց՝ ու ես իմ ճամբաս գացի։

ՊՐԻՍԿԻԼԱ. Ուրիշ մէկ դիպուածի մը յարմար հեցաբ ճամբուդ վրայ։

ՀԱՏՈՊՈՐԻՄ. Երբոր ան լեռանը տակին եկայ՝ որ Դժուարութիւն կը կոչուի, մէկ խիստ ձե-

---

* Երբոր մարմինը գայլանի կերպով ցանկութեան կը հակառակի, բարի խղճմտանքը կը տրտմի։ Ասիկա Հռիստոսի մարգրէ աբեանը մեծ ազդեցութիւն կ'ը ծայէ, որ առնն որ հաղթեալ խոնարհութեան ու ինքնիրմէն զզուելու վիճակի մէջ է։

բունի մարդ մը տեսայ , որ ինձի հարցուց թէ ո՞վ ես և ո՞ւր կ'երթաս : Ես ալ իրեն ըսի որ ես Երկնային Վաղաքը գացող Ճամբորդ մըն եմ : Ընտեն ծերունին ըսաւ թէ , Դուն աղէկ տղայ մը կ'երևաս . կ'ուզես իմ քեզի տալիք վարձքիս համար իմ հետս քնակիլ : Ես ալ անսաւնն իր անունն ու իր քնակած տեղը հարցուցի իրեն : Պատասխան տուաւ՝ թէ իր անունը Ադամ է * , ու Խաբերայութեան քաղաքը կը քնակի : (Եփես . դ . 22 :) Ետր վրայ հարցուցի իրեն՝ թէ ի՞նչ է իր գործը , և ի՞նչ է իր տալու վարձքը : Պատասխան տուաւ թէ իր գործը Հոգւոյ քերկրո-Խնդիր են , և իր վարձքը ան է՝ որ վերջը ես իրեն ժառանգ պիտի ըլլամ : Դարձեալ հարցուցի իրեն թէ ինչ կերպ տուն կը պահէ , և ինչ ուրիշ սպասաւորներ ունի : Ուստի ինձ ինձի ըսաւ թէ իր տունն աշխարհիս բոլոր փափկութիւններովը կը կերակրուի , ու իր ծառաներուն բոլորն ալ ինձ ծներ է : Ետկէ ետև իրեն հարցուցի թէ քանի զաւակ ունի . պատասխան տուաւ թէ՝ միայն երեք աղջիկ զաւկրներ ունի , որ կը կոչուին՝ Մարմնոյ Յանկութիւն , Աչքի Յանկութիւն , և Կենաց Ըմբարտաւանութիւն . (Ա Յովհ . բ . 16 .) և թէ որ ուզիմ անոնց հետ կարգուիմ : Վերջը հարցուցի թէ որչափ ատեն

* Եբրայերէն սկզբնական մտքով՝ կամ մեր նկատը բնակող վատթարութիւնը , որ ապականեց մեր բոլոր բնութիւնը :

կ'ուզէ որ հետը ճամբայ ելլամ եւ ինքն ըսաւ՝ որչափ որ կ'ապրիմ։

Ալեքսիանոս. Աղէկ. վերջապէս ձերունին ու դուն մէր վերջացուցիք բանը։

Ֆոտիոս. Ո՛չ վերջացընինք. նախ եւ առաջ ես զիս գտայ որ քիչ մը հակամիտակալ եմ անմարդունի հետ երթալու. քանզի մտածեցի որ շատ դեղեցիկ խօսեցաւ մարդը։ Բայց երբոր իր հետը կը խօսէի՝ իրեն ճակատը նայելով տեսայ որ հոն գրուած էր թէ՝ Հին մարդը իր գործքերովը ձեր վրայէն հանեցէք *։ (Կող. ՟բ. 9։)

Ալեքսիանոս. Ալերջը։

Ֆոտիոս. Ալերջը իսկոյն կատարելապէս իմացայ թէ ինք ինչ ալ որ ըսաւ՝ եւ ինչ շողոքորթութիւն ալ որ ըրաւ, երբոր զիս իր տունը տարած ըլլար՝ գերեզման մը պէս պիտի ծախէր զիս։ Ուստի զգուշացի իրմէն որ խօսքը կտրէ, քանզի ես իր տանը դրանը մօտենալ չեմ ուզեր։ Նախ եւ առաջ սկսեց նախատական խօսքեր խօսիլ ինձի, ու ըսաւ ինձի թէ այնպիսի մէկը պիտի խրկէ իմ ետեւէս որ իմ ճամբաս իմ հոգւոյս պիտի դառնացընէ։ Ես յայտնի ետ դարձայ ես իր քովէն մէկդի երթալու. բայց ճիշտ երբոր դարձայ ան տեղէն մէկդի երթալու, ինք այնպէս սաստիկ կսմթեց զիս՝ որ կարծեցի թէ

* Երանի ան մարդուն որ մարմինին ու արիւնին տուած խրատը մոխիկ չընար, հապա ծերոջը գրածին կը նայի ու անոր կը հնազանդի։

մարմինիս մէկ կտորը փրցուց իր հետը տարաւ։ Ասիկայ ինձի կանչել տուաւ՝ Ո՛հ, ի՜նչ խըղճալի մարդ եմ ես * ։ (Հռովմ. է. 24։) Ես յոգնէս սկսեցի լեռն ի վեր իմ ճամբաս երթալ։

Երդ՝ երբոր լեռն ի վեր ճամբաս կէս ըրի՝ եւ տես նայեցայ, ու տեսայ որ իմ ետեւէս մէկը կու գար հովի պէս արագ վազելով. ասիկայ հկաւ հասաւ ինձի ճիշտ ան տեղը, ուր որ սաղարթախիտ ոստերով ծածկուած հովանաւոր ղով տեղ մը կայ։

Քրէօփեանոս. Էս ալ ճիշտ ան նոյն տեղը նստայ որ ինքզինքս հանդչեցընեմ. բայց քունս վրաս կոխելով ան նոյն տեղը իմ ծոցէս ձգեցի կորսնցուցի աս թուղթը։

Հռոփոսիէմ. Սակայն՝ ազնիւ եղբայր, իս մտիկ ըրէ։ Մարդն ինձի հասածին պէս յանդիմանելէն ու պատժելը մէկ եղաւ, ինչու որ իսկոյն գետինը զարկաւ ինձ ու մեռելի պէս ձգեց։ Բայց երբոր քիչ մը ետքէն ես ինձի եկայ, հարցուցի իրեն թէ ինչո՞ւ այսպէս ըրաւ ինձի։ Ինքն ալ ըսաւ՝ թէ ծածկաբար Աստուծին Հրամանին հակառակելուդ համար †։ Ես խօսքին վրայ

---

* Քրիստոնէին փորձութիւնները երբեմն այնչափ զօրաւոր են որ զրնեէ կը յաղթեն անոնց։ ու մեծ յաւուր միայն ինքը կրնայ անոնց յաղթել։ Նա ատ ներքին պատերազմին է որ Պօղոսին նման կանչել կու տայ անոր՝ "Ինչ խղճալի մարդ եմ ես. ո՞վ զիս պիտի ազատէ աս մահացու մարմինէն։ (Հռովմ. է. 24։)

† Հաւատարիմին վրան եկողը վարը բացատրուած է թէ Մովսէս է կամ Աստուծոյ օրէնքը։ Մի կարծեր թէ օրէնքը

*ուրիշ սաստիկ հարուած մը տուաւ կուրծքիս ; ու զիս կռնակիս վրայ գետինը զարկաւ • ուստի առջի անգամին պէս իրրև մեռեալ իր ոտքին տակն ինկայ : Երբոր կրկին ես ինծի եկայ՝ իւրեն կանչեցի որ ողորմութիւն ընէ ինծի • բայց ինք ըսաւ թէ՝ Ես չեմ գիտեր ողորմութիւն ցուցընել * • ու աս ըսելով մէկ մ'ալ գետինը զարկաւ զիս : Ընտարակոյս ինք իմ վախճանս պիտի բերէր • միայն թէ մէկը անցաւ անկէ , ու իրեն հրամայեց որ զիս ձգէ :*

Ալէքսիանոս • *Ո՞վ էր ան մարդը որ հրամայեց որ քեզ ձգելու :*

Հոպոպոբիա • *Ո՛չ գիտեմ անունը , բայց քովէս անցնելուն իր ձեռուընիերուն և կողին ծակերը տեսայ • անաւանն ըսի թէ՝*

միայն արտաքին մեծամեծ գործերուն կը հանի • չէ • անիկայ մինչև մարքին՝ ու սրտին խորհուրդներուն կը թափանցէ : Արդ ուր իյսը գետինը կը կոթծանէ՝ ու մեհեանն կը դատապարտէ զանիկայ , մինչև անդամ միայն ծածկաբար ցանկութեան հակամիտելուն համար : Ընտուեղ տուրբ օրէնքն այսպէս ճիշտ այսպէս հոդևոր՝ այսպէս մարդաբ է : Ասոի ամենեին մէկը չկրնար օրէնքին իր հնազանդութիւն ընելուն վրա տահիլ՝ ու արդարանալու համար բուն իր արդարութեանն ապաւինիլ , բայց միայն անձնասէր փարիսեցիները՝ անապատ յիմարները :

* *Օրէնքն ամենեին ողորմութիւն չցուցըներ իրեն դէմ յանցաւոր գտնուողներուն • իր խօսքը բնաւ չվերաբերիր , այլ միայն կ'ըսէ "Անձաւրէ ինձի ունեցած պարտքդ", (Մատթ • ԺԸ • 28 ,) կատարեալ յատուկ՝ ու մշանջենական հնազանդութիւն • ու ասիկայ գանոնք ընդհանն վրայ իր ծանր անէծքը կը հրատարակէ՝ առանց բացառութեան , թէ "Անիծեալ բլլայ ամէն մարդ՝ որ օրէնքին գիրքը գրուածներուն ամէնուն մէջ չկենայ՝ կատարելու" : (Գաղ • Գ • 10 :)*

Եսիկայ մեր Տէրը պիտի ըլլայ : Ես յսպէս՝ մինչև լուսանը գլուխն ելայ :

Ոչխարպետ . Ըն քու ետևէդ հասնող մարդը Մովսէսն է : Ինք մէկը չենայիր . ոչ ալ ո՞ղորմութիւն ցուցընել գիտէ անոնց որ իր օրէնքին դէմ յանցանք կ՚ընեն :

Հովապետ . Հաստ ազէկ գիտեմ անիկայ . առջի անգամը էր աս որ ինք ինծի պատահեցաւ : Երբոր ես ապահով իմ բնակարանս կիացած էի՝ ինք էր որ ինծի եկաւ ու ըսաւ թէ իմ տունս գլխուս վրայ պիտի այրէ՝ թէ որ ես հոն նստիմ * :

Ոչխարպետ . Բայց դուն Մովսէսէն զատուելէդ ետև՝ ան նոյն լուսանը գլուխը կեցած տունը չտեսա՞ր :

Հովապետ . Ա՛յո՛ . տանը քով չկայ ապիկայ տեսայ , ու առիւծներն ալ : Սակայն առիւծները կարծեմ թէ քնացած էին , ինչու որ կէս օրի տեսնն էր . և որովհետև առջիս տակաւին կէս օր ունէի , անոր համար Ցոնապանին քովէն անցայ՝ ու լուսն ի վար իջայ :

Ոչխարպետ . Ինք ճշմարիտ ըսաւ ինծի թէ քու անցնելդ տեսաւ . բայց երանի թէ ան տունը մտնէիր դուն , քանզի անոնք այնչափ հազուագիւտ բաներ պիտի ցուցընէին քեզի , որ հա-

---

* Անդաւորը որ բնաւ չգայ օրէնքին տակաւին սպառնալիքները , տակաւին իր մեղքին մէջ քնացեր է՝ ու իր հոգւոյն մէջ ապահով է , թէպէտ և իրօք Աստուծոյ օրէնքին բարկութեանն ու անէծքին տակն է :

զիւ թէ մինչեւ մահուանդ օրը պիտի մոռնայիր անոնք • բայց կ՚ապաշխեմ ։ ըսէ ինծի ։ խոնարհութեան Հոգին մէջ մէկուն չպատահեցա՞ր ։

Էստատորիմ • Ա՛յո • Տժգոհ անուշով մէկու մը հանդիպեցայ՝ որ շատ կ՚ուզէր համոզել զիս իր հետը նոյ դառնալու • իր պատճառը ան էր թէ՝ ան ձորը բոլորովին անպատիւ տեղ մըն էր ։ Կսեւ ինծի զուցեց թէ հոն երթալովս ամէն իմ բարեկամներուս հաճութիւնը դէմ բան ըրած պիտի ըլլայի ։ ինչպէս Էպարտութեան ։ Յանդգնութեան ։ Ինքնահաճութեան ։ Հշխարհային փառաց և ուրիշներուն ։ որոնք՝ իր ըսածին նայելով՝ դիտէ եղեր է թէ չափազանց պիտի նեղանան ։ թէ որ ես ինքզինքս խնդիր տեղ դնելով այնչափ խոնարհեցընեմ որ աս ձորին մէջէն անցնիմ ✲ ։

Ջրիստիանոս • Հա՛ա աղէկ • ի՞նչ պատասխան տուիր իրեն ։

Էստատորիմ • Պատասխան տուի իրեն՝ թէ բոլոր անոնք՝ որոնց անուններդը տուաւ ։ իրաւունք ունին իմ բարեկամներս ըսուելու ։ (քանզի

✲ Տճա աս տեղ քրիստոնէից տարբեր փոքառութիւններն իրենց պատահած թշնամիներուն կողմանէ ։ Ունք կարդար թէ Քրիստիանոս Տժգոհչն յարձակմունք մը կրեց՝ ինչպէս որ Էստատորիմ • և սակայն Էստատորիմը վճռաբանեցաւ ու յաղթեց աս թշնամւոյն ։ Հա՛ա ճամբորդներու կը պատահի որ ուրիշներէն աւելի գոհ են իրենց ճամբուն մէջ յառաջանալուն ։ Էստատորին առաջ բերած փաստերը միշտ կը յաղթեն ան Տժգոհութեանը՝ որ կը ծագի հպարտութենէ՝ յանդգնութենէ՝ ինքնահաճութենէ ։ ու այնարհային փառաց՝ հարստութեան ու հեշտութեան փափաք մը ունենալէն ։

մարմնոյ կողմանէ ճշմարտապէս անոնք իմ աղ-
գականներս էին ։) բայց քանի որ ճամբորդու-
թեան ելայ ես՝ անոնք ուրացան զիս ։ ու ես ալ
երեսէ ձգեցի զիրենք ։ ուստի անոնք հիմա ինծի
այնպէս են՝ որպէս թէ բնաւ իմ ցեղիս մէջ
չըլլային ։ Նաեւ իրեն ըսի՝ թէ աս ձորին վրայով
ինք բոլորովին ծուռ իմացած է բանը ։ քանզի
պատուէն առաջ խոնարհութիւն է ։ ու էյնալէն
առաջ ամբարտաւան ոգի մը ունենալը ։ Ուստի՝
ըսի իրեն ։ աւելըք կ'ուզեմ աս ձորէն անցնիլ
երթալ ան պատուին՝ որ խիստ խելացիները պա-
տիւ սեպեցին ։ քան թէ ան անարդ բաներն
ընտրել՝ որ ինք խիստ արժանաւոր կը սեպէ մեր
տիրոյն ։

Ջրխափանող ։ Ես ձորին մէջ ուրիշ բանի
մը չպատահիցաք ։

Հաւատարիմ ։ Այո՛ ։ մէկու մը պատահե-
ցայ որուն անունը Ամօթ էր ։ բայց կարծեմ
թէ իմ ճամբորդութեանս վրայ ինծի պատահած
մարդիկներուն ամենէն աւելի ծուռ անուն մը
ունի ինքը ։ Ուրիշները՝ թէ որ քիչ մը իրենց
դէմ կենայի ։ կը ձգէին զիս ։ բայց ես պինա-
երես ամօթը բնաւ չէր ուզեր ձգել զիս ։

Ջրխափանող ։ Ինչո՞ւ համար ։ ի՞նչ ըսաւ քեզի ։

Հաւատարիմ ։ Ինչ ըսաւ ինծի ։ Հաւատքի
ու կրօնքի դէմ հակառակեցաւ ։ Ըսաւ թէ՝
մէկ մարդու մը անարգ ։ ցած ու նուաստ բան
մըն է որ կրօնական բաները բանի տեղ դնէ ։ թէ՝
դէմքերազած խոշմնամիք ունենալը մարդ եղողին

վայելուչ չէ • և թէ՝ մէկ մարդու մը իր խօս-
քերուն և բռնած ճամբաներուն վրայ զգուշա-
թիւն ընելը՝ այնպէս որ ինքզինքը կապէ արդիւք
ան պանծալի ազատութիւնեն՝ որն որ բոլոր քաջ
մարդիկները կը գործածեն , զինքը բոլորին ծաղր
ընել կու տայ : Ինք նաև վկայաբանելով ըսաւ
թէ՝ ուժովներուն , հարուստներուն և գիտուն-
ներուն մէջէն միայն քիչերը կան որ իմ կար-
ծիքս ունենան : Ես ան քիչերն ալ իրենց խելքը
կորսնցնելեն ետև է որ ոչինչ բան մը ձեռք
ձգելու համար բոլոր բաները կամքնին կ'ուզեն
կորսնցնել : (ա Կորնթ . ա . 26 : գ . 18 :
Փիլիպ . գ . 7—9 : Յովհ . է . 48 :) Ասկէ ի
զատ հակառակութիւն ըրաւ ան մարդոցը ցած
ու խոնարհ վիճակին ու կարգին վրայ ալ՝ որոնք
դիտաւորեալ իրենց ժամանակին ճամբորդներն
էին , և դարձեալ ամէն բնական գիտութիւններու
մէջ անոնց ունեցած տգիտութեանն ու խելքի
կարօտ ըլլալնուն վրայ ալ : Ա՛նաւանդ թէ իմ
աս տեղս պատմած բաներէս շատ աւելի բանե-
րու վրայ ալ ինծի դէմ վիճեց • ինչպէս ըսաւ
թէ՝ ամօթ է լալով ու ողբալով քարոզն ընդ-
տիլը , ու ամօթ է հառաչելով և հեծելով
տուն երթալը • թէ ամօթ է իմ փոքրիկ յան-
ցանքներուս համար իմ ընկերքս ներսը խընդ-
րելը , կամ թէ որ մէկէն բան մը առեր եմ՝
անոր հատուցում մը ընելը : Նաև ըսաւ թէ
Աւետարանական բարեպաշտութիւնը մարդս մե-
ծամեծներուն հետ ընկերութիւն ընելէն ետ կը

*Հոգի անանց քանի մի միլիոնների՞ն Համար, (որոնց ինչ գիշերիկ անուններ կու տաք) ու անարգ անձերը պատուել ու անունը ընդունել կու տայ անոր՝ միայն անոր համար որ անունը իրեն կրծնակիցներն են : Այս ասիկայ ամօթ չէ՞, ըսաւ ինքը * :*

Վրէպոպէանոս . Ուրեն ի՞նչ ըսիր անոր :

Հաւատարիմ . Ի՞նչ ըսեմ . առաջ չեի դիտեր թէ ինչ ըսեմ, մանաւանդ որ այնպէս ամչցուց զիս որ արիւնս իմ երեսս ի վեր վազեց . բուն աս Ամօթն իս ամչցուց ու գրեթէ բոլորովին յաղթեց ինծի : Բայց վերջը սկսեցի մտածել՝ թէ ան՝ որ մարդոց առջեւը բարձր սեպուած է , Աստուծոյ առջեւը պիղծ է : (Ղուկ . ԺԶ . 15 :) Դարձեալ մտածեցի՝ թէ աս Ամօթը մարդոց ինչ ըլալն ինծի կ'ըսէ , բայց Աստուծոյ՝ կամ Աստուծոյ խօսքին ինչ ըլալն վրայ ամենևին բան մը չըսեր : Դարձեալ

* Աստուծոյ պատկերը կորնչցընելնուս ամենազօրաւոր փորձը ուրիշ բան չէ՝ եթէ ոչ Աստուծոյ բաներուն վրայով ամչնալը , որ բնական է մեզի : Այս ամօթը մարդոմէ ունեցած մեր վախուն հետ միանալով զօրաւոր թշնամի մըն է Աստուծոյ ճշմարտութեանը , Քրիստոսի փառքին ու մեր հոգւոյն հանդստութեանը : Լաւագոյն է մեկն'ի մեկ մեր ցաւէն ազատիլ՝ Քրիստոսի ու իր հաւատքին վրայ մեր ունեցած դաւանութիւնը համարձակ յայտնելով , քան թէ նոյն դաւանութիւնն ծայրը դոզալով կայնիլ՝ միշտ վախնալով որ մեր բարեւ անունն ու համբաւը չկորնչցընենք : Ինչու որ Քրիստոս աշխարհս խօսքերով կ'ըսէ՝ "Ով որ զիս՝ ու իմ խօսքերս ամօթ կը սեպէ աս շնացող ու մեղաւոր ազգիս մէջ , Որդին մարդոյ ալ անկից ամօթով պիտի ըսէ՝ երբոր գայ իր Հօրը փառքովը" : (Մարկ . Ը . 38 .) Ուրիշ բան է ամօթէն յաղթահարելը կրկնը , և ուրիշ բան է անկէ յաղթուիլը :

մոռնալի թէ դատաստանին օրը մենք ամ աշխարհիս պարծենցող հոգևներուն ձեռքովը մահուան կամ կենաց վճիռը չպիտի առնենք՝ հապա Քարձրելոյն իմաստութիւնովն ու օրէնքովը։ Ուստի, ըսի ես ինձի, ինչ որ Աստուած կ'ըսէ թէ աղէկ է՝ աղէկ է, թէպետ և աշխարհիս բոլոր մարդիկն ալ անոր դէմ ըլլան։ Երբ՝ որովհետև Աստուած կրօնքը կ'ընտրէ, որովհետև Աստուած դիւրազգած խղճմտանքը կ'ընտրէ, որովհետև երկնից թագաւորութեան համար իրենք զերկնք յիմար ընծողները ամենէն իմաստուններն են, և որովհետև ան աղքատիկ մարդը որ կը սիրէ զՔրիստոս, զինքն ատող աշխարհիս մէջի ամենէն հարուստէն ալ հարուստ է, կորսուէ ուրեմն՝ ըսի մտօքս, ոմ Ամօթ. դուն իմ փրկութեանս թշնամի մըն ես. իմ Ինքնիշխան Տէրոջս կամքին դէմ քեզի հաճութիւն տամ, ի՞նչպէս հապա յետոյ անոր գալուն իր երեսը նայիմ ես։ (Ա՛ոկ. Ը. 38։) Թէ որ ես հիմա իր ճամբաներն ու իր ծառաները ամօթ սեպելու ըլլամ, ի՞նչպէս կրնամ օրհնութիւն ընդունելու յոյս ունենալ։ Բայց ճշմարիտ որ աս Ամօթը շատ պինտերս անզգամ մըն էր. հապիւ կրցայ ինձի հետ ընկերութիւն ընելէն թօթվիլ զինքը. իրաւ որ ամենէն չէր ուզեր ձգել զիս, ու քրիստոնէութեան հետ եղած նեղութիւններուն մէկը կամ միւսը միշտ կը փսփսար ականջս ի վար։ Սակայն վերջը երևցաւ թէ ոչինչ բան է ալ ասոր վրայ աշ-

խաւտաբիւն քաշելը • քանզի ան բաները՝ որոնք ինք կ'արհամարհէր ; ես անոնց մէջ աւելի փա-ռաւորութիւն կը տեսնէի • ասանկով վերջապէս աս ձանձրացուցիչ անձէն առաջ անցայ ես : Ու երբոր Թօթվեցի զինքը՝ անատունն սկսեցի երգել :

Լրկնային կոչման հնագանդ մարդուն ,
Հաճախ պատահած փորձութիւնները •
Հազմապատիկ են ու յարմար մարմնոյն ,
Ընդդատար կու գան իրենց կարգովը :

Որպէս զի հիմա կամ այլ առանն մը ,
Հանեն մեզ անունք յաղթեն՝ վար դնեն ,
Պատ մեր բլլան թշուղ ճամբորդները ,
Ու իրենք զիրենք մարդու պէս բռնեն :

Ռըխտաչեանոս • Ուրախ եմ՝ ոմէ եղբայրս , որ այսպէս քաջութեամբ դէմ կեցար աս անզգա-մին • քանզի՝ ինչպէս որ ըսիր , ամէնէն աւելի ալ սխալ անուն մը տրուած է իրեն • ինչու որ ինք այնպէս պլինգերիս է՝ որ ճամբաներուն մէջ հանդուցս կու գայ ու կ'աշխատի որ մեզ բոլորը մարդոց առջև ամչցընէ • այսինքն բարին ամօթ սեպել տայ մեզի * : Բայց թէ որ ինք լերբ

* Ըմենեքին մէկը լսայ ճշմարտութիւնն ընդունողներուն կամ փառաց համար ճամբայ ելլողներուն մէջ՝ որ ճամբուն վրայ ա-մօթէն յարձակմունք չընէ : Բայց ամօթին տակի տալը շատ փառքէ կը զրկէ զԲռիստոս մեր Աստուածը՝ որ ասկէ ա-ռաջ գժոխքի արժանաւոր միտքերները չամչցաւ կոչել ի-նէնեաց գժոխքի արժանաւոր միտքերը չամչցաւ կոչել ի-րեն "Աղբայր" : (Հբր • բ • 11 :) Խնդիր • ամօթի տակի • մեր ամօթին որ մեր մեղքն է՝ փառք կը տպեննք տակի , ու նոյն ա-

չըլլար՝ քնաւ չէր աշխատեր իր ըրածին պէս ըլ-նելու : Սակայն մենք իրեն դէմ դնելը շարու-նակենք • քանզի բոլոր իր մեծաբանութիւններովը միայն յիմարները կը պատուէ , և ոչ թէ մէկ ուրիշը : Սողոմոն ըսաւ՝ «Յիմարութիւնները փառք պիտի ժառանգեն , բայց յիմարները անարգանքը կը բարձրացընեն" : (Եսայ . դ . 35 :)

Հաւատացէք • Կարծեմ թէ Ըմբռիչ դէմ պարտաւոր ենք անկէ օգնութիւն խնդրելու՝ որ երկրիս մէջ ճշմարտութեան վրայ քաջազօր ըլ-լալիս կ'ուզէ :

Քրիստիանոս • Ա՛յնմարիտ կ'ըսես • բայց ան ձորին մէջ ուրիշ մէկու մը չպատահեցա՞ր :

*Հաւատացէք • Ըէ , չպատահեցայ • քանզի ատ ձորին բոլոր ճամբան ու նաև Մա-հուան Հովիտին Ձորը արեւին լուսովին անցայ * :*

Քրիստիանոս • Ո՛ւռ բանդ աղէկ եղեր է • իրաւ որ ինծի շատ ուրիշ կերպ պատահեցաւ : Նա ատ ձորին մէջ մտնելուս պէս երկար ատեն սոսկալի կռիւ մը ունեցայ չար Թշնամւոյն՝ ան Ըպողընեան հետ , և մտածեցի թէ իրաւցընէ ինք գիս պիտի մեռցընէր , մանաւանդ երբոր գիս գե-

---

ատեն ամէնէն կը սեպենք գ'Քրիստոս՝ իր խօսքերն՝ ու իր ճամ-բաները , որոնք մեր ամենամէծ փառքն են : Ի'զգաբք իմ , Քրիստոս մեր ամենալաւ բարեկամը դաւանէլնուս կողմանէ հանդիպակ ըլլալ խնդրենք Ըստուծմէ , որ ամէնէն իր անի-ծեալ գլուխը ծածկէ , ու իրրև մեր ամենամէծ Թշնամին փախչի մենէ :

** Ընչին բաներ են հաւատացին քովը՝ ու կը թուին թէ յի-շատակուելու արժանի չեն ան փորձութիւնները , որոնց մէջ Ըստուծոյ երեսին լոյսը մեր վրայ կը ծագէ :*

տինը զարկաւ ու իր տակը ճմլեց ՝ այնպէս որ գրեթէ կտոր կտոր ընել կ'ուզէր զիս • քանզի ինք իս վար զարնելուն սուրս ձեռքէս թռաւ ՝ և ինք ինծի ըսաւ թէ ալ ազատելիք չունիս • բայց ես Աստուծոյ աղաղակեցի ՝ ու ինք ինծի լսեց՝ ու բոլոր նեղութիւններէն զիս ազատեց ։ Ինկէ ետև Մահուան Հրեշտակը Ձորը մտայ ՝ ու սկսէ թէ ճամբուն կէսը լոյս չունէի ։ Կարծեցի թէ կրկին կրկին սիտի սպանուէի հոն • բայց վերջապէս արշալոյսը ծագեց՝ ու արևն ելաւ ՝ ու մնացած ճամբան շատ դիւրութեամբ ու հանգստութեամբ անցուցի ։

Ասկէ ետև երազիս մէջ տեսայ և՛ որ երբ անոնք առաջ կ'երթային ՝ Հաւատարիմը ըստ դիպաց մէկ կողմը նայելով մարդ մը տեսաւ՝ որ Հատախօս կ'ըսուէր ՝ ու իրենց քովէն քիչ մը հեռուէն կը քալէր • քանզի ան տեղս անունս ամենուն ալ քալելու համար բաւական տեղ կար * ։ Ինք բարձրահասակ մարդ մըն էր՝ ու քիչ մը աւելի բարեձև կ'երևար հեռուէն քան թէ մօտէն ։ Հաւատարիմը ան մարդուն հետ խօսակցիլ սկսեց՝ սա հետագայ կերպովս ։

Հաւատարիմ • Խնդրեմ ՝ ո՞ր բարով ։ Երկնային քաղաքը կ'երթաս † ։

---

* Երթաքին խաղաղութեան ժամանակ ամէն կերպ հաւատացեալները կը շահան • ինչու որ հալածում չլլալով՝ վրանին հագած աստուածպաշտութեան կերպարանքը՝ վտանգի մը ենթակայ չլներ զիրենք ։

† Ինչ քեզի Հատախօսը՝ որ մեր օրերը գանուած չատերուն մեկ անվրէպ պատկերն է ։ Աշխարհական ճշմարտութիւն

Հ֊պոխօս ։ Այո՛, ան նոյն տեղը կ'երթամ։

Ա֊ստպոլիկ ։ Հապա աղէկ ։ ուրեմն կը յուսամ թէ մենք ձեր բարի ընկերութիւնը կրնանք վայելել ։

Հ֊պոխօս ։ Կատարեալ բարեհաճութեամբ կ'ուզեմ ես ձեր ընկերն ըլլալ ։

Ա֊ստպոլիկ ։ Ուրեմն եկօր՝ ամէնս մէկտեղ քալենք, և մեր ժամանակը օգտակար բաներու վրայով խօսակցութիւնն ընելով անցընենք ։

Հ֊պոխօս ։ Աղէկ բաներու վրայօք խօսակցիլը շատ ընդունելի է ինծի, թէ ձեր հետն եղէր է՝ և թէ ո՛և իսկ ուրիշի մը հետ ։ և ուրախ եմ որ այսպիսի բարի գործերու հակամիտութիւն ունեցող անձանց պատահեցայ ։ Քանզի՝ ճշմարիտը խօսելով, քիչեր կան որ իրենց ճամբորդութիւնը մէջ ժամանակնին աս կերպովս անցընելու հոգ կը տանին ։ Հապա աւելօք կ'ընտրեն որ անպիտան բաներու վրայով խօսին, և ասիկայ ինծի նեղութիւն մը եղած է * ։

Ա֊ստպոլիկ ։ Արդարև ասիկայ այնպէս բան մըն է՝ որուն վրայ ոզբալ արժան է ։ քանզի

նեղուն վրայ յայտնի ու պատշաճաւոր կերպով կրնան խօսիլ, բայց գըժբագ են անոնց փրկարար զօրութենէն՝ որ սրտերը կը նորոգէ, ու զիրենք Քրիստոսի կերպարանքին կը դարձընէ ։ Ան կերպ անձինքը որ և իցէ խօսակցութեան կը յարմարին ։ բարեպաշտին հետ ծանրաբարոյ կ'ըլլան ։ աչխարհասէրին հետ թեթեւ կ'ըլլան ։ ու ամբարշտին հետ ամբարշտութեան կը դառնան ։

* Սեղծաւոր հաւատացեալը չատախօսութեամբ ուրիշներէն կը գանգատի ։ ու իր անձին վրայով բան մը կ'ասէ ։ Այնպէս ալ Ջշմարիտ հաւատացեալը ։

որ բանը մարդուս բերնին ու լեզուին դործա-
ծուելեան այնչափ արժանաւոր է՝ երկրի վրայ ,
ինչպես որ երկնից Աստուծոյն բանները :

Հոպոփոս . Օգտմանալի կերպով կը հաւ-
նիմ ես քեզի , քանզի քու խօսքդ բոլորովին
կը համոզէ մարդը . և ասկէ ի զատ ես ալ կ'ը-
սեմ , թէ՝ Որ բանն այնչափ հաճելի , և որ
բանն այնչափ օգտակար է , ինչպես որ աստուա-
ծային բաներու վրայ խօսակցութիւն ընելը : Որ
բանն այնչափ հաճելի է . այսինքն՝ թէ որ մարդ
մը հրաշալի բաներու վրայով բերկրութիւն մը
ունի : Օրինակի աղագաւ , թէ որ մարդ մը
իրաց պատմութեանը կամ անոնց գաղտնի խոր-
հուրդին վրայով խօսիլը բերկրութիւն մը կ'ընէ
իրեն , կամ՝ թէ որ մարդ մը հրաշքներու՝
սքանչելիքներու՝ կամ նշաններու վրայ խօսիլ
կը սիրէ , ոը պիտի գտնէ ինք այնչափ զուար-
ճալի կերպով պատմուած և այնչափ քաղց-
րութեամբ գրուած բանը՝ որչափ որ Աստուծոյ
Գրոց մէջ :

Ֆաստոպոլիս . Ա՛շմարիտ է ատ . բայց մեր
խօսակցութեանը մէջ այսպիսի բաներով շա-
հուելնիս՝ մեր գլխաւոր դիտաւորութիւնն ըլ-
լալու է :

Հոպոփոս . Իմ ըսածս ալ ատիկայ էր .
քանզի այսպիսի բաներու վրայով խօսիլը խիստ
շահաւոր է . քանզի այսպես ընելով շատ բա-
ներու վրայով տեղեկութիւն կրնայ առնալ
մարդս . ինչպես ըսինք թէ՝ երկրաւոր բաներուն

ունայնութեանն ու երկնաւոր բաներուն շահաւէտութեանը վրայով : Ան ընդհանուր բանն է . բայց մանաւորապէս խօսելով՝ ասով կը սորվի մարդս վերստին ծննդեան հարկաւորութիւնը , մեր փրկութեանը համար մեր գործքերուն բաւական չըլլալը , Քրիստոսի արդարութեանը կարօտութիւն ունենալը , եւ : Ա՛նանաւանդ որ ասով՝ այսինքն խօսակցութիւն ընելով մէկ մարդ մը կը սորվի թէ ինչ է ապաշխարելը՝ հաւատալը՝ աղօթելը՝ համբերելն ու ասոնց նման բաները : Ասով մէկ մարդ մը կը սորվի եւս թէ Աւետարանին ան մեծ խոստմունքներն ու միսթարութիւններն ինչ են , ու այնպէս կը միսթարուի : Պարձեալ ասով մէկ մարդ մը կը սորվի սխալ կարծիքները ջնջել , ճշմարտութեան ջատագով ըլլալ , ու նաեւ ուղիները վարժել * :

Հաւապաքիմ . Խոլոր ատոնք ճշմարիտ են , եւ ուրախ եմ ասոնք բանները քեզնէ լսելուս :

Շապաքիոս . Ալիսս . ասոր պահպանութիւնն է պատճառը որ այսչափ քիչերը կ'իմանան հաւատքին հարկաւորութիւնն ու յաւիտենական

---

* Սխիկայ ուղղափառ դաւանութեան բուն օրինակը չէ . բայց սոս դուն որ մէկ անունով հաւատացեալ մը՝ թուխակի պէս՝ կրնայ սորվիլ ողջմիտ վարդապետութիւններու վրայով խօսիլ ու անոնց վրայ ուղիղ դատողութիւն ընել , որ ատեն սիրտ չունի իրօք զանոնք ընդունելու՝ զանոնք սիրելու՝ ու զգալու անոնց զօրութիւնն ու ներգործութիւնը իր կիրքերուն ու վարքին վրայ : Շատերը կան որ հիմա կը դաւանին թէ Քրիստոս իրենց վարդապետն է ; բայց ան՝ հանդերձեալ աշխարհին մէջ պիտի դատապարտէ զանոնք իրրեւ իրենց դաւանողը :

կենաց համար իրենց հոգիներուն մէջ Աստուծոյ շնորհաց գործին հարկաւոր ըլլալը • միայն թէ տգիտաբար օրէնքին գործքերուն յուսալով կ'ապրին, որոնցմով մէկ մարդ ամենևին չկրնար երկնից թագաւորութիւնը ձեռք ձգել :

Հաւատացեալ • Խայց՝ թողութիւն կ'ընէք, ատ բաներուն վրայով երկնաւոր գիտութիւն մը ունենալը Աստուծոյ պարգև է • մարդկային ճարտարութիւնով կամ միայն անոնց վրայով խօսելով՝ մէկը չկրնար զանոնք ստանալ :

Հաւատացօ • Աստոնց բոլորն ալ շատ աղէկ գիտեմ ես • քանզի մէկ մարդ մը բան մը չը-կրնար ընդունել՝ թէ որ վերէն չտրուի իրեն • բոլորը շնորհքէն է՝ ու չէ թէ գործքէն : Աս-կայ հաստատելու համար հարիւր վկայութիւն կրնայի բերել :

Հաւատացեալ • Աղէկ • հիմա թնչ նիւթ ձեռք առնենք, ու մեր խօսակցութիւնն անոր վրայ ընենք :

Հաւատացօ • Ի'նչ որ կ'ուզես՝ ան • ես երկ-նաւոր բաներու վրայ ալ կը խօսիմ՝ երկրաւոր բաներու վրայ ալ • բարոյական բաներու վրայ ալ՝ աւետարանական բաներու վրայ ալ • հա-ւատքի բաներու վրայ ալ՝ արտաքին բաներու վրայ ալ • անցեալ բաներու վրայ ալ՝ գալիք բաներու վրայ ալ • օտար բաներու վրայ ալ՝ մեր երկրի բաներուն վրայ ալ • բաներուն էու-թեանը վրայ ալ՝ պարագաներուն վրայ ալ, միայն թէ բոլոր խօսքը մեր օգտին համար ըլլայ :

Հաւատարիմը հիմա զարմանալ սկսեց • ու դէպ ի Քրիստիանոսին դարձաւ՝ որ բոլոր աս ա-տենս ինքնիրեն կը քաշէր ։ կամաց մը ըսաւ ա-նոր • Ո՞նչ քաջ ընկեր մը վաստկեցայնք • անտարակոյս աս մարդը շատ աղէկ ճամբորդ մը պիտի ըլլայ ։

Ան խօսքին վրայ Քրիստիանոս համեստաբար ժպտեցաւ՝ ու ըսաւ • Ան մարդը՝ որուն հետ դուն բռնուեցար ։ աս իր լեզուովը զինքը չը-ճանչցող մարդիկներէն քան հոգին մէկտեղ կը խաբէ ։

Հաւատարիմ • Ուրեմն դուն զինքը կը ճանչ-նա՞ս ։

Քրիստիանոս • Ո՛չ զինքը կը ճանչնամ ՝ ան-շուշտ ՝ իրմէն աղէկ ես պիտեմ զինքը ։

Հաւատարիմ • Ը՛ղէ ըսէ ինծի ՝ ի՞նչ մարդ է ան ։

Քրիստիանոս • Իր անունը Հաւատախօս է • ինք մեր քաղաքը կը բնակի ։ Կը զարմանամ որ դուն չես ճանչցար զինքը • բայց կը մտածեմ որ քաղաքը մեծ է ։

Հաւատարիմ • Որո՞ն տղան է ՝ և ուր տեղ կը բնակի ։

Քրիստիանոս • Ըսիկայ Ընուշնեղութեան գիւղն է • ու Հաւակրատուքեան Թաղը կը բնա-կի ՝ և բոլոր զինք ճանչցողներն ալ աս անունը կու տան անոր • այսինքն՝ Հաւակրատուքեան Թաղին Հաւատախօսը ։ Եւ թէպէտ ինք գեղե-

ցեկ լեզու մը ունի , բայց անշահ մէկն է * :

Ֆաստոթրիմ . Բայց շատ աղէկ մարդ մը ըլլալ կ'երեւայ ինք :

Արքեպիսկոպոս . Ըլլալիս է . բայց անոնց՝ որ աղէկ մը ճանաչած չեն իրեն . քանզի ինք հեռուէն շատ աղէկ կ'երեւայ , բայց մօտէն բաւական տգեղ է : Ու անիկայ աղէկ մարդ կ'երեւայ ըսելդ իմ միտքս կը բերէ մէկ նկարչի մը գործքին մէջ տեսածս . աս նկարչին գծած պատկերները հեռուէն շատ աղէկ կ'երեւային , բայց խիստ մօտ որ բերուէին բոլորովին անհաճոյ էին :

Ֆաստոթրիմ . Բայց ես կը մտածեմ որ դուն աս խօսքերը միայն կատակ մը ընելու համար կը խօսիս , քանզի ժպտեցար :

Արքեպիսկոպոս . Թէպէտ և ժպտեցայ , բայց քաւ լեցի , որ աս բանիս վրայ ծաղր կամ կատակ մը ընեմ ես , կամ՝ սուտ տեղը զրպարտութիւն մը : Իր վրայովը աւելի տեղեկութիւն մը տամ ես քեզի : Աս մարդը ամէն ընկերութեան և ամէն խօսքի մէջ կը մտնէ . ինչպէս որ հիմա ինք քու հետդ խօսեցաւ , այնպէս կը խօսի նաև երբոր գինետունը նստած ըլլայ . և

---

* Անգի հրամայուած չէ որ մէկուն վրայ գէշ չխօսինք : (Տիտ . ե . 2 .) Արքեպիսկոպոս ասով յանցաւոր չէ : Ձէ . ինչու որ ուր տեղ որ Աստուծոյ փառքն ու Աւետարանին պատիւը վտանգի մէջ է , ու վտանգ կայ թէ եղբայրները պիտի խաբուին լոկ շատախօս՝ անառակ՝ ու ամբարիշտ հաւատացեալէ մը , ան տեղն օրհնաւոր է ու բանն ըստ ինքեան կը պահանջէ որ վայելուչ եղնիակաւ մը այնպիսի անձին ինչ ըլլալը յայտնի ծանուցանենք :

որչափ որ գինին իր գլուխը ցատկէ՝ այնչափ աս խօսքերն իր բերնէն կ'ելլին : Քրիստոնէութիւնը՝ իր սրտին կամ իր տանը և կամ իր խօսակցութեանը մէջ տեղ չունի • բոլոր իր ունեցածը լեզուին վրայ է • ու իր բունած կրօնքը՝ միայն շաղակրատութիւն ընելու համար է * :

Հաւատացեալ • Իրա՞ւ կ'ըսես • ուրեմն մեծապէս խաբուեցայ ես աս մարդուն վրայով :

Քրիստիանոս • Խաբուիլն ալ խօսք է • տասակոյս մի՛ ունենար ասոր վրայ : Միտքդ բերմանն առածը որ կ'ըսէ , «Կ'ըսեն որ՝ չեն ըներ» • բայց Աստուծոյ թագաւորութիւնը խօսքերով չէ , հապա զօրութիւնով : (Ա՛տպէ • իե • 3 : ա Կորնթ • ե • 20 :) Ինք աղօթքի՝ զղջումի՝ հաւատքի և վերստին ծննդեան վրայ կը խօսի , բայց միայն անոնց վրայով խօսիլ գիտէ : Ես իր ընտանեացը մէջ գտնուեցայ , ու գինքը փորձեցի թէ տանը մէջ և թէ դուրսը • ու գիտեմ որ իր վրայով իմ բաւական ճշմարիտ է : Ինչպէս որ հաւկիթի մը ճերմկուցին մէջ համ չկայ , այնպէս իր տանը մէջ կրօնք չկայ : Ա՛չ աղօթք կայ հոն , և ոչ մեղայ վրայ զղջում ընելու նշան • ճշմարիտը՝ անբան կենդանին իր տեսակին մէջ ասկէ աղէկ ծառայութիւն կ'ընէ Աստուծոյ :

---

* Հիմա ալ կան այսպիսի հաւատացեալներ՝ ինչպէս որ միշտ գտնուեր են : Այսպիսիները ամենապատուական քրիստոնէութիւնն իր սրտին կը վերաւորեն՝ ու ամէն փառաւոր ճշմարտութիւններն անարգանաց մէջ կը ձգեն : Աւելի մեղաս կը գտնուի ասոնցմէ քան թէ բոլոր աղէտներէն ու չարչարանքներէն : Ուրեմն փախեք հեռացեք այսպիսիներէն :

Խոլոր զինք ճանչցողներուն քով աղտ մը նախա-
տինք մը և ամօթի մըն է ինք կրօնքի : (Հռովմ.
ը. 23, 24 :) Իր պատճառաւը Հալիւ թէ ա-
ղէկ խօսք մը կը խօսուի քրիստոնէութեան վրայ
քաղաքին ան կողմը ուր որ ինք կը բնակի : Ո՛րն-
քը գիտցող հասարակ անձինքը այսպէս կը կոչեն
անիկայ . "Ի՛սու-քրսը սու-բէ , պոռնը սապանայ" :
Իր խեղճ ընտանիքը այսպէս կը գտնէ զինքը :
Ընպէս կ'ծծի՝ այնպէս գէշնալու և այնպէս
անիրաւ է իր սպասաւորներուն , որ չեն գիտեր
թէ ինչ ընեն՝ և ինչ խօսին իրեն : Իր հետը
առուտուր ունեցողները կ'ըսեն թէ , Շատ ա-
ղէկ է Էլեթանոսի մը հետ առուտուր ընելը քան
թէ անոր հետը , քանզի խաբերայութենէ ա-
ւելի ապահով է : Ան Շատախօսը թէ որ հնար
ըլլայ , կ'ուզէ խորամանկել՝ խարդախել՝ նենգել
անոնց , ու խաբել զանոնք : Ընկէ զատ իր
զաւկընեն ալ կը մեծցընէ իր ճամբուն հետևո-
լու . ու թէ որ անոնց մէկուն վրայ յիմարա-
կան երկչոտութիւն մը գտնելու ըլլայ , (քանզի
ինք դիւրազգած խղճմտանքի մը առջի երևոյթը
այսպէս կ'անուանէ ,) յիմար և անբան կը կոչէ
զանոնք , ու գործի մը չդներ , և ուրիշներուն
քով չգովեր զանոնք : Թէ որ ինծի կը հարցը-
նես , ես կը կարծեմ որ ինք իր չար վարքովը
շատերը գայթակղեցուց ու կործանեց , ու թէ
որ Ընտուած չարգիլէ , ուրիշ շատերուն ալ

կորնթանմանը պատճառ պիտի ըլլայ * :

Հաւատալով . Տղեքայր իմ , ես քեզի հաւատալու կապուած եմ՝ ոչ միայն դուն անիկայ գիտեմ ըսելուդ համար , հապա անոր համար ևս՝ որ իրրև քրիստոնեայ՝ մարդոց վրայով քու գիտցածդ կը պատմես : Վասնզի ես չեմ կրնար մոքէս անցընել թէ դուն աս բաները չսրակամութեան համար կը խօսիս , հապա թէ անոնք ճիշտ քու ըսածիդ պէս են :

Երբեմն . Թէ որ ես քենէ աղէկ չճանչնայի զինքը , գուցէ իր վրայովը այնպէս պիտի խորհէի ինչպէս որ դուն առաջ խորհեցար : Եւ մանաւանդ՝ թէ որ աս պատմութիւնը միայն քրիստոնէութեան թշնամի եղողներուն ձեռքովը լսած ըլլայի , զրպարտութիւն ըլլալ պիտի խորհէի ան . որ չար մարդոց բերնէն բարի մարդոց անուանն ու դաւանութեանը վրայ չեմ կրնար

---

* Թող կարդան ասիկայ ու դոյան ամէն անոնք որ լիա գուտ միայն կը դաւանին Երիստոսի հաւատքը , բայց իրենց հոգիներուն մէջ դեռ չունին Երիստոսի սէրն ու շնորհքը : Ասոնք , ինչպես անարդութիւն կ՚ընեն անոնք Աստուծոյ շնորհացը՝ Երիստոսի մեր Տէրոջը՝ ու ճշմարտութեան սրբազան խօսքին : Ա՛հ , ինչ ահաւոր համար ունին տալու հանդերձեալ աշխարհին մէջ՝ մեկ սուրբը ու սրտերը քննող Աստուծոյ մը : Ա՛վ դուք՝ Հիսուսի ճշմարիտ ձանապարհորդները , կարգացէք ասիկայ՝ ու փառը տուէք ձեր Տէրոջը որ անպատուեց հաւատքի վրայ հաստատեցէն՝ ու ճշմարտութեան վրայ կեղծաւոր շահախնդրութիւն ընելէն ձեզ ազատեց . որ ճշմարտութիւնը կատարելապէս ձեզի ճանչցուց՝ ձեր սրտերուն մէջ բնդունելու զանիկայ , ու անոր ազգու և սրբացուցիչ զօրութեանը ներքև ապրելու ու կենցաղավարելու : Ա՛վ է որ ձեզ իրաւմէ կը տարբերէ :

նայ : Թայց ամէն ատ բաներով՝ և մանաւանդ ատոնց պէս շատ ուրիշ գէշ բաներով , կրնամ նաև բուն իմ վկայութիւնովս ալ իր յանցաւոր ըլլալը հաստատել : Ասկէ զատ աղէկ մարդիկ իրենց ամէն կը սեպեն զինքը . ոչ եղբայր կրնան կոչել ու ոչ բարեկամ . զինք ձանչցողներն ի՛ր ինց մէջ անոր անունը յիշելն անգամ զիրենք կ՚ամչցնէ :

Հ՚ապոլիոն . Հիմա կը տեսնեմ որ ըսելն ու ընելը երկու բաներ են . և ասկէ ետև աղէկ պիտի նկատեմ ատ տարբերութիւնը :

Պրէօթէանոս . Երկարև անոնք երկու բաներ են , և այնպէս իրարմէ տարբեր են՝ ինչպէս որ հոգին ու մարմինը . քանզի ինչպէս որ մարմինն առանց հոգւոյն միևնակ մեռած գի մըն է , այնպէս ալ խօսքը՝ առանց գործքի միևնակ մեռած գի մըն է : Կրօնքին հոգին անոր գործնական մասն է * : Աւրբ ու անարատ կրօնասորութիւնը Աստուծմէ ու Հօրմէն՝ ան է . Որբև-

---

* Ամէնարիատ քրիստոնէի մը ամէնէն ատոդ նշանը գործնական Աստուածպաշտութիւնը կը դնէ ատ գրքին հեղինակը : ''Իրենց պտուղէն պիտի ճանչնաք զանոնք'' կ՚ըսէ Տէրն մեր : Աղէկ ծառը իր աւետներուն աւետօրէն ամէնէն կամ գեղեցիկ ու չքնաղ ծաղիկներով զարդարուած ըլլալէն չճանչցուիր , հապա իր պտուղէն որ եւթը կը բերէ : Անոր պէս Քրիստոսի աշակերտն ըլլալուս նշանը չէ թէ գրասանդ քրիստոնեայ ըլլալ դասանիլնիս՝ կամ մեր փարիսեութիւններուն վրայ պէղեցիկ պատմութիւն մը ընդնիս է , հապա Քրիստոսի միջէ պատուիրած բաներն ընդնիս է : ''Լուր իմ բարեկամներս էք'' , պրինքն՝ նշան է թէ դուք իմ բարեկամներս էք , ''թէ որ ընդնիք զրլաք ինչ որ ես ձեզի կը պատուիրեմ'' :

բուն ու արդարներուն տեւո երթալ իրենց հան-
գուցեալները մէջ , ու անձը անարատ պահել
աշխարհէն : (Յակ . ա , 27 , ու 22—26 :)
Հատախօսը ասոր վրայ տեղեկութիւն չունի ։
ինք կը կարծէ որ լսելով ու խօսելով բարի քը-
րիստոնեայ մը կ'ըլլայ մեկը , և ասանկով ինքն
իր հոգին կը խաբէ : Սխալը ուրիշ բանի չեմանիր՝
բայց միայն սերմը ցանելու . ու միայն խօսելը
ցոյց չտար թէ սրտին ու վարքին մէջ ճշմարիտ
պտուղ կայ : (Մատթ . ժգ . 23 :) Ըղէկ գիտ-
նանք որ դատաստանին օրը մարդիկ իրենց պը-
տուղներովը պիտի դատուին : Ընտանեն չպիտի
ըսուի թէ՝ Հաւատացիք դուք , հապա պիտի
ըսուի թէ՝ Կործծող էիք , եթէ միայն խօսող .
և անոր նայելով պիտի դատուին * : Աշխարհի

---

* Մեղաւորները թէպէտև փրկուած են՝ ու իրենց մեղքերը Քրիստոսի արիւնովը յաւիտեան լուացուած է , թէպէտև Քրիստոսի արդարութիւնովը կատարելապէս արդարացած են , թէպէտև Հին ու Քրիստոսի միջնորդութեամբը Աստուած յաւիտենական կեանքը անոնց պարգեւած է , սակայն մեկը չկրնար աս անգին բարութիւններուն հաղորդ ըլլալ՝ բայց ա-նոնք որ Քրիստոսի պատուական հաւատքին հաղորդ եղած են : Ու աս հաւատքը՝ որ Աստուծոյ պարգեւն է , կ'ուզեմ ըսել Աստուծոյ ընտրեալներուն հաւատքը՝ Աստուծոյ համացը հնա-զանդութիւն ընելով ու ի փառս Աստուծոյ բարի պտուղ բե-րելով յայտնի կ'ըլլայ : Ուրեմ է որ սուրբերը չէ թէ իրենց գործերուն պատճառաւը՝ կամ իրենց գործերը արդարութեան ու փրկութեան արժանաւոր ըլլալուն պատճառաւը կ'արդա-րանան ու յաւիտենական կեանքը կը տրուի իրենց , բայց Տէրոջը վրայ ունեցած հաւատքնին իրենց գործերովը պիտի արդարանայ , որ իրենց արդարութիւնն ու փրկութիւնն է . որովհետև ինչպէս որ անոր հաւատալ կը դաւանինն՝ այնպէս ալ անոր վրայ ունեցած իրենց սէրը ցոյց կու տան անոր պա-

վերջը՝ մեր Հունձիրուն նմանցուած է։ (Մաթ. ԺԳ. 30.) և դուն գիտես որ մարդիկ Հունձի ատեն ուրիշ բանի չեն նայիր Հապա պտուղին։ Ասիկայ որ կը խօսիմ՝ ըսել չեմ ուզեր թէ առանց հաւատքի գործը ընդունելի կ՚ըլլայ. Հապա որ ցուցընեմ քեզի թէ ան օրը առ Հատասխին գաւանութիւնը ինչպէս տկար պիտի ըլլայ։

Հաւատարիմ. Ասիկայ իմ միտքս կը բերէ Ովսէսին ըրած ստորագրութիւնը՝ մաքուր առնուններուն վրայով։ (Գ Թագ. Ը. 21.) Մաքուր անասունը կճղակաբաշխ՝ կամ ոտքին պճնողը բաժնուած՝ ու որոճացող պիտի ըլլայ. չէ թէ միայն կճղակաբաշխ՝ կամ միայն որոճացող։ Առապաստակը կ՚որոճայ՝ բայց անմաքուր է, ինչու որ կճղակաբաշխ չէ։ Ու ասիկայ ճշմարտապէս կը նմանի Հատասխին. ինք կ՚որոճայ, խոհական մարդու մը պէս խօսքին վրայ կ՚որոճայ, բայց կճղակաբաշխ չէ. այսինքն՝ մեղաւորներուն ճամբէն չգաստուիր. Հապա նապաստակին պէս շան կամ արջու ոտք ունի, ու անոր համար անմաքուր է։

Վրէժոխնդիր. Կարելի է որ դուն ասիկայ խօսքերուն ճշմարիտ աւետարանական նշանակու-

---

տուիրանքներուն հնազանդութիւն ընելով։ Աստի մեկը թող չհաւատայ ինքը։ Ինչու որ հաւատքը առանց գործքի մեռած է, ու մեռած հաւատքը ամենևին կենդանի յոյս մը չընծայեր երբեք իր երբև գտնուող հանգամանքին ըլլայ։

թիւնը զօրացիր • ու մէկ բան մ՚ալ ես պիտի վլայ բերեմ : Պօղոս մէկ քանիներն՝ ու մանաւանդ շատախօսներն ալ կը կոչէ ձայն տուող պղինձներ՝ կամ հնչեցող ծնծղաներ : (ա Կորնթ. ժգ • 1 : ժդ • 7 :) Ըլլալնէն՝ ձայն տուող անշունչ բաներ ։ ինչպէս որ ինք ուրիշ տեղ մը կը բացատրէ : Անշունչ բաներ՝ այսինքն՝ աւետարանական ճշմարիտ հաւատքն ու շնորհքը չունեցող բաներ • ու հետևապէս այնպիսի բաներ որ երկնից թագաւորութեանը մէջ կենաց զաւկընեորուն մէջ դրուելու արժանաւոր չեն • Թէպէտ և իրենց ձայնը՝ իրենց խօսակցութեանը նայելով իբր թէ հրեշտակի լեզուի կամ ձայնի պէս ըլլայ :

Հաւատարիմ • Իրաւ որ՝ ոչ այնչափ իր ընկերութեանը կը ցանկայի առաջ ։ որչափ որ հիմա ձանձրացայ անկէ • ի՞նչ ընենք իրմէն ազատելու համար :

Ալեքսիանոս • Իմ խրատս բռնէ ։ ու քեղի ըսածիս պէս ըրէ ։ և պիտի դտնես որ ինքն ալ շուտ մը պիտի ձանձրանայ քու ընկերութենէդ ։ թէ որ Աստուած իր սիրտը չշարժէ կամ թէ որ անկէ չդարձընէ :

Հաւատարիմ • Ի՛նչ խրատ կու տաս ինծի որ ընեմ :

Ալեքսիանոս • Գնա իրեն՝ ու կրօնքին զօրութեանը վլայով ջերմեռանդ խօսակցութեան մը մտիր իր հետը ։ ու պարզապէս հարցուր իրեն՝ (երբոր ինք անկէ չդուրնայ ։ ինչպէս որ

պիտի ընդունի.) Թէ արդեօք իր սրտին՝ իր տանը՝ և իր կենցաղավարութեանը մէջ հաստատուա՞ծ է աս բանը * :

Հոռոմպրիմ. Ընատեն Հաւատարիմը դարձեալ դէպ ի առաջ քալեց՝ ու ըսաւ Հաստատ խօսին. Նկոր նայինք. ինչ լուր, ինչպէս ես հիմա :

Հոռոմխօս. Հնորհակալութիւն քեզի, աղէկ եմ, ես կը կարծէի որ միչեւ աս ատենս խել մը խօսակցութիւն ըրած պիտի ըլլայինք :

Հոռոմպրիմ. Աղէկ. Թէ որ կ'ուզես, հիմա սկսինք ընել. և որովհետև ինծի ձգեցիր ինչ բանի վրայ խօսակցութիւն ընելնիս որոշել, աս Թող ըլլայ ան. նրբոր Աստուծոյ փրկարար շնորհքը մարդուս սրտին մէջն ըլլայ՝ ինչպէս կը ցուցընէ ինքզինքը :

Հոռոմխօս. Ուրեմն կ'իմանամ որ մեր խօսակցութիւնն իրաց զօրութեանը վրայ պիտի ըլլայ : Հմմ աղէկ. շատ լաւ խնդիր մըն է ատիկայ, և կը կամիմ ատոր պատասխանը տալ ձեզի : Երդ՝ համառօտաբար այսպէս կը պատասխանեմ : Նախ՝ նրբոր Աստուծոյ շնորհքը

---

* Առանց ասոր բոլորը դատարկ կարծիք՝ լոկ ձայն ու անօգուտ գաւանութիւն են : Մարդիկ հաւատքի անդ, նրեւակայութիւնը՝ Աստուածպաշտութեան տեղ անոր կերպարանքը միայն վրանին կ'առնեն : Ա՛չմարիտ հաւատքն իր պտուղովը միշտ կը ցուցուի : Ա՛չմարիտ դարձի եկողը իր վարքին ու կենցաղավարութիւնովը յայտնի կ'ընէ : Մի խաբուիք՝ Աստուած ծաղր չընչոր լինիւաւ՝ թէ որ սիրոն ուղիղ է իր վրայ սիրով, ու հնազանդութիւնով :

մարդուս սրտին մէջն ըլլայ , անիկայ սրտին մէկ մեծ բողոք մը ընել կու տայ մեղքի դէմ : Երկրորդ ,

Հաւատարիմ . Ակզբի , առաջ մէկին վրայով մտածենք : Կարծեմ թէ աւելօք պէտք էր քեզի ըսել , թէ՝ Աստուծոյ շնորհքը ինքզինքը կը ցուցընէ՝ հակամիտեցընելով զՀոգին բուն իր մեղքէն զզուելու :

Շատախօս . Ինչո՞ւ համար . ինչ տարբերութիւն կայ մեղքի դէմ բողոքելուն՝ ու մեղքէ զզուելուն մէջտեղը :

Հաւատարիմ . Ի՞նչ կ'ըսես , շատ մեծ տարբերութիւն կայ : Մէկ մարդ մը կրնայ բողոք ընել մեղքի դէմ ինքզինքը բարեպաշտ ցուցընելու համար . բայց չկրնար զզուիլ անկէ , եթէ ոչ՝ Սուրբ Հոգւոյն զօրութիւնովը անիկայ ատելով : Այսր համ որ շատերը մեղքի դէմ կը բողոքեն ամպիոնին վրայէն՝ որոնք տակաւին զանիկայ աղէկ մը իրենց սրտին՝ տանը՝ և խօսակցութեանը մէջ կը կրեն : Յովհաննէս տիկինը բարձր ձայնով բողոքեց մեղքի դէմ՝ որպէս թէ ինք շատ պարկեշտ մէկն էր , բայց՝ թէպէտ և այնպէս կանչեց , սակայն իր կամքովը պղծութիւն պիտի գործէր անոր հետ : (Ծննդ . ԼԹ . 15 :) Ամանք մեղքի դէմ բողոք կ'ընեն ինչպէս որ մայր մը իր զրկին զաւկին դէմ բողոք կ'ընէ շար և անզգամ կոչելով զաւակը , ու նոյն րոպէին փայփայելով և պագնելով անիկայ :

Հաւատացօ. Կ'իմանամ որ իս բռնել կ'ուզես դուն։

Խոստովանիմ. Այո, չէ. Ես միայն բանը շիտակ կարգին դնել կ'ուզեմ։ Բայց ո՞րն է ան երկրորդ բանը՝ որով սրտին մէջն ընդհակառակ գործքը ինքզինքը պիտի ցուցընէ։

Հաւատացօ. Աւետարանական խորհուրդնե-րուն վրայով մեծ գիտութիւն ունենալը։

Խոստովանիմ. Ես նշանը առաջին ըլլալու էր. բայց թէ առաջին ըլլայ և թէ վերջին՝ միւսին պէս սուտ է։ Հարկաւ կարելի է որ մէկը աւետարանական խորհուրդներուն վրայով գիտութիւն՝ մեծ գիտութիւն ստանայ, և տակաւին իր հոգւոյն մէջ ընդհակառակ գործ մը չունենայ *։ Մանաւանդ՝ թէ որ մէկը բոլոր գիտութիւնն ունենայ, կարելի է որ գեռ ինքն ոչինչ ըլլայ, և Հաւատացեալ Աստուծոյ զաւակ չըլլայ։ (ա Կորնթ. ժգ. 2։) Քրիստոս չէ թէ գիտցողներուն, այլ գործողներուն երանութիւն կու տայ՝ ըսելով. Այրանելի էք թէ

---

* Հիմա խօսելով՝ կեղծաւորը օրհասի որ մտաւոր գիտութիւններով լեցուն ըլլայ, Աստուածպաշտութեան ձեւերուն զօրութենէն զուրկ է, ու աւետարանական խորհուրդներուն վրայով սակաւիկ գիտութիւն ունենալու ընդունակ չէ։ Իրաւ կրնայ սորվիլ անոնց վրայով խօսիլ, ու անոնց վրայով բաւականին գաղափարներով իր դլուխը լեցընել, բայց իր խօսքերուն յարմար գաղափարներ չունի։ Օրինակի աղտագաւ՝ ի՛նչ կոյրը կրնայ խօսիլ արեւակին կամ ծիածանին վրայ, ուրիշներէն լսածը կրկնելով, բայց որովհետև ամենևին տեսած չէ զանոնք, ոչ մէկին պայծառութեանն ու ոչ միւսին գոյներուն վրայով գաղափար մը ունի։

որ ընէք ան" : Ինք երանութիւնը չէ թէ գիտնալուն այլ գործելուն վրայ կը դնէ : Մէկ մարդ մը կարելի է որ հրեշտակի նման գիտութիւն ունենայ , ու տակաւին քրիստոնեայ չըլլայ : Աստի ասոր վրայով քու տուած նշանդ ճշմարիտ չէ : Իրաւ գիտնալը շատախօսներն ու պարծենցողները կը հաճեցընէ , բայց ընելն է որ Աստուծոյ հաճելի է : Ըէ թէ սիրտը առանց գիտութեան բարի կ'ըլլայ՝ քանզի առանց գիտութեան ոչինչ է ան : Աստի գիտութիւն կայ՝ գիտութիւն ալ կայ • գիտութիւն կայ որ՝ իրաց վրայ մէյն կը խօսի , ու գիտութիւն կայ որ՝ հաւատքի ու սիրոյ հետ ընկերանալով , մարդուս սրտանց Աստուծոյ կամքը կատարել կու տայ • ասոնց առջինը շատախօսներուն բանին կու գայ • բայց ճշմարիտ քրիստոնեան առանց միւսին գոհ չըլլար : «Ամաստուն ըրէ զիս որ քու օրէնքդ պահեմ , ու բոլորը սրտով անիկայ ի գործ դնեմ" : (Սաղմ • ՃԺԹ • 34 :)

Հապաղօս • Կրկին զիս բռնել կ'ուզես դուն • ասիկայ մեր շինութեանը օգուտ չէ * :

Հաւատարիմ • Ըղէկ • Թէ որ կ'ուզես մէկ ուրիշ նշան մը ցոյց տուր՝ թէ շնորհաց աս գործը իր հաշտ տեղն ի՛նչպէս ինքզինքը ցոյց կու տայ :

---

* Հաղաղօս , իրաւ է որ կը բռնուիս , բայց ասիկայ շատ օգուտ է քեզի՝ ինչու որ քու ինչ ըլլալդ անկէ քեզի կը յայտնուի , Լաւապէս կ'ապացուցանէ՝ քան թէ սուտ յայտերով ու հոգւոյն խաղով չինութիւն ընդունելու հանգ ըլլաս :

Հպատիոս . Զի՛ հեմ ուզեր . քանզի կը տեսնեմ որ չպիտի համաձայնիք իրարու :

Ֆաստոպրիմ . Թէ որ դուն չես ուզեր՝ կը թողնես որ աս բանն ես ընեմ :

Հպատիոս . Ըզատ ես . ուզածդ կրնաս ընել :

Ֆաստոպրիմ . Ծոգւոյն մէջէն ընդհակառակ դուրսը ինքզինքը ցոյց կու տայ՝ անիկայ ունեցողն անձին , կամ անոր մօտ կեցողներուն :

Անիկայ ունեցող անձին այսպէս ցոյց կու տայ ինքզինքը : Անոր միտքը կը խօթէ իր մեղաւոր ըլլալը . մանաւանդ թէ իր բնութեանը ապականութիւնն ու թերհաւատութեան մեղքը կ'իմացընէ անոր , որմէ համար անտարակոյս պիտի դատապարտուի ինք , թէ որ Յիսուս Քրիստոսի հաւատքովը Աստուծոյ ձեռքէն ողորմութիւն չգտնէ : Ա՛ս բաներուն տեսութիւնն ու իմացումը մեղքի վրայով տրտմութիւն և ամօթ մը ունենալ կը պատճառէ այն անձին : (Սաղմ . լը . 18 : Երեմ . լա . 19 . Յովէլ . ժբ . 8 : Հռովմ . է . 24 : Մարկ . ժբ . 16 : Գող . բ . 16) Դարձեալ կը գտնէ որ աշխարհի Փրկիչն իր ներսիդին յայտնուած է , ու բացարձակապէս հարկաւոր է անփոփոխաբար անոր յարելու . ասոր վրայ Փրկիչն վրայով անօթութիւն և ծարաւութիւն ունենալ կը զգայ , որ այսպիսի անօթիներուն ու ծարաւներուն խոստմունք մը եղած է : Երբ՝ Փրկիչն վրայ ունեցած իր հաւատքին ուժը կամ տկարութիւնն ինքզինքս որ է , այնպէս է իր ուրախութիւնն ալ

խաղաղութիւնն ալ , այնպէս է սրբութեան վրայ իր սէրն ալ , այնպէս է անիկայ աւելի գիտնալու ու նաև աս աշխարհիս մէջ անոր ծառայելու իր բաղձանքներն ալ : Եւ թէպէտ կ'ըսեմ թէ ան չնորհաց գործը ինքզինքն այսպէս ցոյց կու տայ ան անձին , բայց միայն հաւատիս կ'ըլլայ որ ինք կարող ըլլայ վճռելու՝ թէ անիկայ չնորհաց գործն է : Վանդի իր ապականութիւններն ու չարաչար գործածուած իր բանականութիւնը հիմա աս բանիս վրայով սկսած դատում ընել կու տան իր մտքին : Ուստի ան գործն ունեցող անձը ասոր չնորհաց գործ ըլլալը հաստատութեամբ վճռելու կարող ըլլալէն առաջ պէտք է որ կատարեալ դատողութիւն ունեցող մէկն ըլլայ : (Յովհ . ժէ . 8 , 9 : Գաղ . ա . 15 , 16 : Գործ . ի . 12 . Պաւղ . Ե . 6 : Յայտ . իա . 6 :)

Ուրիշներուն ալ այսպէս ցոյց կու տայ ինքզինքը : 'Սկսաւ' Քրիստոսի հաւատքին յայտնի դաւանութիւնովը : Երկրորդ՝ ան դաւանութեանը համեմատ կեանք վարելով մը . այսինքն՝ սրտի սրբութեամբ , թէ որ ընտանիք ունի՝ ընտանեաց սրբութեամբ , ու աշխարհի մէջ կեցած ատեն՝ սրբութեան սրբութեամբ , որ ընդհանրապէս կը տարբերցնէ իրեն՝ ներսուանց իր մեղքերէն և մեղքերուն պատճառաւը ինքնիրմէն ծածկաբար զգուիլ , մեղքը իր ընտանեացը մէջէն բնաջինջ ընել , ու աշխարհի մէջ սրբութիւնը զարգացնել . ոչ լոկ խօսքով՝ ինչպէս

որ ֆեղեաւոր և չաւաքանաց անձինք ֆլլան, ֆա-
պա հաւատքով և սիրով Աստուծոյ խօսքին
զօրութիւնը գործնական հնազանդութիւն մը
ցուցընելով * : (Յոբ . խբ . 5 , 6 : Սաղմ .
ճ , 23 : Ղեւկ . ի . 43 : Մատթ . ե . 8 :
Յովհ . ժդ . 15 : Հռովմ . ժ . 10 : Ղեւկ .
լԸ . 25—27 : Փիլիպ . ա . 27 : գ . 17 :)
Նա հիմա՝ պարոն , թէ որ ընտրեալ գործին վը-
րայով աս համառօտ ստորագրութեանս դէմ
հակառակելիք մը ունիս՝ հակառակէ , հապա
թէ չէ՝ թող տուր ինձի որ երկրորդ խնդիր մը
առաջարկեմ :

Հոպաթօս . Չէ՝ իմ գործս հիմա հակա-
ռակիլ չէ , հապա ականջ դնել . ուստի ըսէ
նայիմ քու երկրորդ խնդիրդ :

Էտապարիմ . Ահա ասիկայ է ան : Հնազ-
անդ գործին վրայով աս ստորագրութեան ա-
ռաջին մասը փորձով քու վրադ կը գտանե՞ս :
Նա քու կեանքդ ու կենցաղավարութիւնդ նոյնը
կը վկայե՞ն , կամ թէ քու կրօնքդ խօսքով ու
լեզուո՞վ է՝ և չէ թէ գործքով ու ճշմարտու-
թիւնով : Ա՛տաչեմ քեզի՝ թէ որ ասոր վրայ
ինձի պատասխանելու յօժարութիւն ունիս ,
աւելի բան մի՛ ըսեր , հապա ան՝ որ գիտես թէ

---

* Ան միայն ասիկայ է որ կը ցուցընէ թէ մենք Ա. խաւսոի
Հմմարիտ աշակերտներն ենք , թէ որ Աստուածապաշտ եղեան
աս զօրութիւնը չունենանք՝ անուանապէս միայն կենդանի ենք ,
բայց Աստուածաբնին զօրութեանը մեռած ենք : Ընձ՛ընէ
ցնենցէք , ձամբանեբնուդ նայիցի՛ք :

Աստուած վերէն Ամէն՝ այսինքն ճշմարիտ է պիտի ըսէ ։ ու նաև ան՝ որուն մէջ քու խղճմտանքդ կընայ քեզ արդարացընել ։ քանզի չէ թէ ինքզինքը դովողն ընդունելի է՝ հապա ան որ Տէրը կը դովէ զինքը ։ Ամանաւանդ մեծ չարութիւն է ըսել ։ թէ՝ Ես այսպէս և այնպէս եմ ։ երբոր իմ կենցաղավարութիւնս ու բոլոր ընկերներս ինծի կ'ըսեն թէ սուտ եմ * ։

Ընտանեաց Հաւատացեալ առաջ սկսեց կարմրիլ ։ բայց ինքզինքը ժողվելով այսպէս պատասխան տուաւ ։ Թուն հիմա փոքճառութեան՝ խրղճմտանքի՝ և Աստուծոյ վրայ դարձուցիր խօսքը ։ ու խօսուած բաներն արդարացընելու համար իրմէն վկայութիւն կը բերես ։ Ես չեմ յուսար որ աս տեսակ խօսակցութիւն պիտի ունենանք ։ ոչ ալ այսպիսի խնդիրներու պատասխան տալու կը հակամիտիմ ։ քանզի ես զիս աս բաներս կապուած չեմ սեպեր՝ մինչև որ դուն քեզ իմ վարժապետս ըլլալ չյուզես ։ Եւ թէ որ յուզես ալ՝ կրնամ քեզ ինծի դատաւոր չընդունիլ ։ Ասոր կ'ազաչեմ ։ զրուցելու կամք կ'ընես՝ թէ ինչո՞ւ այսպիսի հարցմունքներ կ'ընես ինծի † ։

---

* Այսպես հաւատարմութեամբ վայելելու ենք մեր ընկերներուն հետ ։ Հրաման թէ ուշի զգուշութիւն ալ բան՝ թէ այնսար չի մեղ ։ և թէ եկեղեցւոյ մէջ ։ Ընտանեաց դատարկաբանները աշխարհի մէջ պիտի ճանչնային ու եկեղեցին պիտի արտաքսուէին ։

† Սիրտը քննող՝ Հոգին փրկող՝ ու վարքը հետ սգոտող խօսքերը կեղծաւոր շատախօսներուն բանին չգար ։ Հաւատքով

Հաւատալիք. Ինչո՞ւ համար՝ որ տեսայ քեզ թէ խօսելու համարձակ ես, և որ քիչ մը գիտէի թէ քու երևակայած բաներդ ի կատ բան մը չունին: Ամենաւանդ՝ չհետաքրքրուիլ խօսելով քեզի, քու վրայովդ լսեցի՝ թէ քու կրօնքդ խօսքի վրայ կը կայանայ, և թէ՝ քու կենցաղավարութիւնդ կը ցուցընէ թէ աս քու բնութիդ դաւանութիւնը սուտ է. կ'ըսեն թէ քրիստոնէից մէջ աղտ մըն ես դուն, և թէ՝ քու սիրաբիլտ կենցաղավարութիւնովդ ճշմարտութիւնը կ'անարգուի. թէ ոմանք արդէն քու չար համբաւներովդ գայթակղեցան, և թէ անով չատերն ալ կործանման վտանգին մէջ են: Քու կրօնքդ՝ ու դիւնաւորները, և ագահութիւնը, պղծութիւնը, հայհոյութիւնը, սուտութիւնը, անպիտանութիւնը եք, ամէնը մէկտեղ կը կինան: Քու վրադ կը ճշմարտի ան առակը որ պռոշնկի մը վրայ ըսուած է, թէ ոչխէ քաղը ինկնելոյն նախանձիմ է". այսպէս դուն ալ բոլոր հաւատացեալներուն նախատինք մըն ես:

Հպատակ. Արդեօք այսչափ պատրաստ ես անոր ասոր շաղակրատութիւնները առնելու՝ և այսչափ տմարդութեամբ գաւառաբնութիւն ընծայելու, ինչպէս որ ըսիր, ուրիշ բան չեմ կրնար

այլաբանելու վրայ ձայն մը հանէ՝ ու պիտի միաբանին քեզի. բայց երբոր ճշդիւ խօսիս թէ հաւատքը ինչպէս կ'ապրէ սիրելու ու կը ներգործէ վարքին՝ որ անհնարաւորութեան հետապնդութեան մը կ'ենթարկէ վարքին, ասիկայ չեն կրնար տանել. քու վրադ կը նեղանան, բենէ կը փախչին, ու կը կոչեն քեզ օ՛ինաւոր:

ընել՝ բայց եթէ վճռել որ դուն դիւրագրգիռ և մելամաղձոտ մարդ մըն ես ու հետդ խօսակցութիւն ընելու անյարմար մէկը • ուստի և մնաս բարով * :

Հիմա Քրիստիանոս մօտ եկաւ և իր աղօթքն ըսաւ • Այս ինչպէս հանդիպելիքը քեզի ըսի • քու խօսքերդ ու իր ցանկութիւնները չկրցան իրարու համաձայնիլ : Ինք աւելի կամեցաւ քու ընկերութիւնդ ձգել քան թէ իր վարքը շտկել : Բայց ինք՝ ինչպէս որ ըսի , գնաց • և թող տուր որ երթայ • կորուստը ուրիշ մարդու չէ՝ բայց անոր : Ինք՝ իրմէն զատուելու աշխատութենէն ազատեց մեզ • ինչու որ ինք այսպէս մնալով՝ ինչպէս որ կը կարծենք թէ պիտի մնայ , մեր ընկերութեանը ատ մը պիտի ըլլար : Ակէ զատ առաքեալը կ'ըսէ • "Ընանկներէն մէկդի կեցիր" : (ա Տիմ • դ • 5 :)

Էաուտպարիմ • Բայց ես ուրախ եմ որ ատ կարճ խօսակցութիւնն իր հետը ըրինք • կարելի է որ անոր վրայով կրկին մտածէ • ինչ և իցէ ես յայտնապէս խօսեցայ իրեն , և ատանկով՝ թէ որ ինք կորսուի , ես անպարտ եմ անոր արիւնէն † :

Քրիսթիանոս • Ըղէկ ըսիր որ այսպէս յայտ-

---

* Ուր որ սիրտը փտած է՝ համակրութիւնն կը փախչի , հաւատարիմ խրատդին մէկդի կը կենայ , անհնչակ կը դատապարտէ ու ինքզինքը կ'արդարացնէ : Էաւատարիմ խրատը անհաւատարիմ հոգիներուն բանին չգար :

† Էաւատարիմին ատ խօսքը նկատէ , ու ատ իր օրինակին հետևէ :

նապէս խօսեցաւ իրեն • Հիմակուան առնես այս-
պէս հաւատարմաբար վարուիլ մէկու մը հետ
քիչ կայ , և ասկէ է որ ճշմարտութիւնն այս-
չափ շատերուն քթին հոտած կու գայ • քանզի
ան շատախօս յիմարներն են՝ որոնց կրօնքը միայն
խօսքով է , և իրենց վարքն ապահանեալ ու
անարդ՝ որ բարեպաշտներուն ընկերութեանը
մտած ըլլալով աշխարհը կը խռովեցնեն , քրիս-
տոնէութիւնը կ'արատաւորեն , ու հաւատարիմ
անձը կը տրտմեցնեն : Երանի թէ այսպիսինե-
րուն հետ ամէն մարդիկ քու վարուածիդ պէս
վարուէին , անատեն անոնք կամ աւելըք իրենք
զիրենք ճշմարտութեան պիտի յարէին , կամ
սուրբերուն ընկերութիւնը չափազանց խիստ
պիտի գար իրենց :

Ընատեն Հաւատարիմն ըսաւ •

Ի'նչպէս Հատախօսն առջի բերանը ,
Իր փետուրները կը ուռեցընէ •
Ի'նչպէս քաջութեամբ կը խօսի ինքը ,
Մինչ իր առջին գետին կը զարնէ :

Ապա Հաւատարիմն երբոր կը սկսի ,
Որոնն գործքերուն վրայով խօսիլ •
Ինքն իրեն լուսին որ կը նուազի ,
Ել կ'ունայնանայ , ու չուզեր խօսիլ :

Ասոր պէս կ'ըլլան նաև ամէնքը ,
Որոնք չեն գիտեր սրտին գործքերը :

Եսանիել առաջ գացին անոնք՝ Համբուն վրայ
իրենց տեսած բաներուն վրայ խօսակցելով • և

այսպէս ան Ճամբան դիւրացուցին , որ ուրիշ կերպով անտարակոյս Ճանձրալի պիտի ըլլար իրենց՝ որովհետեւ հիմա անապատի մը միջէն կ՚անցնէին * :

Երբոր գրեթէ բոլորովին դուրս էլան ան ա- նապատէն , Հաւատարիմը դիպուածով մը իր ետին նայեցաւ , ու միկը տեսաւ որ ետևնուն կու գար , ու ինք կը Ճանչնար զանիկայ : Ասիկ՝ ըսաւ Հաւատարիմը իր եղբօրը , ո՛վ է անկէ եկողը : Ընտանի Քրիստիանոս ալ նայեցաւ՝ ու ըսաւ . Ընկերս իմ պատուական բարեկամս Եւետարանիչն է : Ըշ , իմ ալ պատուական բարեկամս է ան . ինք է որ զիս ան Նեղ Դրան Ճամբան դրաւ : Ասոր վրայ Եւետարանիչը ի- րենց հասաւ , ու այսպէս բարևեց զանոնք :

Եւեպարանիչ . Խաղաղութիւն ձեզի՝ ո՛վ իմ սիրելիներս , ու խաղաղութիւն ձեզի օգ- նողներուն :

Քրիստիանոս . Բարի եկար , պատուական Եւետարանիչ . քու դէմքիդ տեսքը , իմ յա- ւիտենական բարեյաւութեանս համար՝ քու ու- նեցած վաղեմի մարդասիրութիւնդ ու անխոնջ

---

* Ընցած վտանգաւորութեան վրայ հոգևոր խոսակցութիւնները շատ կը զբաղցընեն ու կը զուարթացընեն հոգին : Ցրտոտութեան անապատը շատ անգամ ուրախութեան պարտէզի կը փոխեն , ու այսպէս՝ դժուարին Ճամբանիս յոգնած Ճամբորդները կը հանգչեցընեն : Ո՛վ քրիստոնեայք , աւելի նայեցէք Քրիս- տոսի՝ ու աւելի խօսեցէք իրարու հետ իր մեր վրայ ունեցած սիրոյն վրայ , ու մեր հետը վարուելուն վրայ , հոգիներնիդ խռնաբեկեցընելու՝ ոչ թէ Քրիստոս բարձրացընելու ,

աշխատութիւնդ իմ միտքս կը բերէ :

Հազար բարի եկար , ըսաւ բարի Հաւատացեալը . մեղմ պէս ողջոյնի ճամբորդներուն որ հաճի բաղձալի է քու ընկերութիւնդ՝ ով քաղցրաբարոյ Հետաքրքիր * :

Նետեն Հետաքրքիրն ըսաւ . Խարեկաններ , մեր վերջին անգամ իրարմէ զատուելնուս ետև ի՞նչպէս եղաւ ձեր վիճակը . ի՞նչ բաներու պատահեցաք , և ի՞նչպէս կենցաղավարեցաք † :

Ուստի Քրիստիանոն ու Հաւատարիմը ճամբուն վրայ իրենց պատահած բոլոր բաները պատմեցին անոր . ու ի՞նչպէս՝ և ինչ դժուարութիւնով մինչև ան տեղը հասնելնին զրուցեցին :

Ապշեցայ ուրախ եմ՝ ըսաւ Հետաքրքիրը , չէ թէ փորձութիւններու պատահելնուդ համար՝ հապա յաղթող դառնալնուդ , և մինչև աս օրս ճամբուն մէջ շարունակելնուդ համար , թէպէտ և բազմապատիկ տկարութեամբ պատճառած :

Ապշեցայ ուրախ եմ կ'ըսեմ՝ աս բանիս վրայ ,

---

* Ա՛նանապարհորդի ոդի ունեցողին ատյդ ու երջանիկ նշանն աս է . Հետաքրքիրի պաշտօնեականերուն վրայ անկեղծ ու կաթոդին սէր մը ունենալ , ճանչնալով թէ մեր հոգիներուն օգտին նպաստամատոյց են անոնք :

† Քրիստոսի Հաւատարիմ պաշտօնեականերուն գործը ամէն տեղ պիտի ըլլայ ժողովուրդին հոգիներուն վիճակն իմանալ , ու անոնց օգտին ու լուսաւորեանը համար հոգալ . բայց՝ ով աղեխտ , ինչպէս զանցառութեան մէջ ձգուած է աս բանը : Քանի քանի անգամ Քրիստոսի պաշտօնեաները ժողովուրդին տես կ'երթան , ու առանց հոգևոր խօսակցութիւն մը ընելու, նո կը դառնան :

ու ան ալ միանգամայն թէ ինձի համար և թէ ձեզի համար : Այս ցանկայի՝ ու դուք հնձեցիք • և ան օրը կու գայ՝ որ առեն ցանողն ու հընձողը միասին պիտի ուրախանան • (Յովհ • ի • 36 •) այսինքն՝ թէ որ համբերեցիք , իր ժամանակին պիտի հնձէք առանց թուլնալու : (Գաղ • ը • 9 :) Պատիւը առջևնիդ է , և անիկայ անեղծանելի պսակ մըն է • այնպէս վազեցէք որ անիկայ առնէք : (ա Կորնթ • թ • 24—27 :) Կան ոմանք որ աս պսակիս համար ճամբայ կ'ելլեն , ու անոր համար շատ հեռուն երթալնուն ետև՝ մէկ ուրիշը կու գայ ու անիկայ անոնցմէ կ'առնէ • ուրեմն ամուր բռնեցէք ձեր ունեցածէն , որ մէկը չառնէ ձեր պսակը : (Յայտ • ի • 11 :) Դուք տակաւին Սատանային հրացան հասնելու միջոցէն անդին անցած չէք • դուք տակաւին արիւն թափելու չափ պատերազմելով մեղքին դէմ չկեցաք : Ընքայութիւնը միշտ թող ձեր առջևն ըլլայ , ու աներևոյթ բաներուն վրայով հաստատուն հաւատք ունեցէք : Հանդերձեալ աշխարհին ապրիլի կողմն եղած մէկ բանը ձեր ներսիդիւուն թող չտիրէ : Ու ամէն բանէն աւելի աղէկ նայեցէք ձեր սրտերուն ու անոր ցանկութիւններուն • քանզի անոնք ամէն բաներէն աւելի խաբեբայ են , ու տարապայման չար : Դայլակազ քարի պէս ամուրցուցէք երեսնիդ • երկնից ու երկրի բոլոր կարողութիւնը ձեր կողմն ունիք * :

* Ա՛վ օրհնեալ խօսք • որ կը քաջալերեն՝ կը գուշացընեն ու կը յորդորեն՝ հաւատքով հաստատուն , յուսով խնդալ-

Քրիստիանոս ընդհակառակ եղաւ իրեն՝ իր յոր-դորանքներուն համար • բայց նաև ըսաւ իրեն՝ թէ կ'ուզէն որ մնացած ճամբուն մէջ իրենց օգ-նութիւն ըլլալու համար քիչ մ'ալ խօսի • և մանաւանդ որ ազէկ դիտէին թէ ինք մարգա-բէական հոգի ունէր ու իրենց կրնար զգուշցնել իրենց պատահելու բաները, ու նաև դէմ դնե-լու և անոնք յաղթելու կերպը : Ան խնդիրին Հաւատարիմն ալ համաձայնեցաւ • ուստի այսպէս սկսաց խօսիլ Հաւատարանիչը :

Հաւատարանիչ • Ի'մ որդեակներս, Հաւատա-րանին ճշմարտութեան խօսքերուն մէջ լսած էք՝ թէ դուք շատ նեղութիւններով երկնից թա-գաւորութիւնը մտնելու էք • և դարձեալ՝ թէ ամէն մէկ քաղաքի մէջ կապանքներ ու նեղու-թիւններ կը սպասեն ձեզի : Ուստի չէք կրնար յոյս ունենալ թէ առանց այս կամ այն կերպ նեղութեան երկար ատեն ձեր ճամբան պիտի երթաք : Դուք արդէն ձեր վրայ գտաք աս վկայութիւններուն ճշմարտութիւնը մէկ քանի փորձերն ու ուրիշներն ալ իսկոյն պիտի հա-տուին : Ուրեմն՝ ինչպէս որ կը տեսնէք, դուք հիմա աս անապատէս գրեթէ դուրս ելած էք, ու հետևապէս շուտով պիտի հասնիք մէկ քա-

---

տաք, սրտերնուս վրայ հսկող, ու Ցերոջը գործին մէջ առատ ըլլալու : Բոլոր ամէնը միշտ հարկաւոր են ճամբորդներուն : Քրիստոսի հաւատարիմ պաշտօնեաները խրատ կու տան, ու ճամբորդ քրիստոնեաները անոր համար անոնց ընդհակառակ կ'ըլլան :

*ղաք մը՝ որն որ շատ չանցած ձեր առջևը պիտի տեսնէք . և ան քաղաքին մէջ չարաչար պիտի պաշարուիք թշնամիներով , որոնք սաստիկ ջանք պիտի ընեն ձեզ սպանելու . ու անտարակոյս գիտցէք որ մէկերնիդ կամ երկուքնիդ ալ ձեր վկայութիւնն արիւնով պիտի կնքէք * . բայց սակայն հաւատարիմ կեցէք մինչև ՚ի մահ , ու Յաղաւորը կենաց պսակը պիտի տայ ձեզի : Ըն՝ որ հոն պիտի մեռնի , թէպէտ և իր մահը բնական չըլլայ , ու իր քաշած տանջանքները գուցէ մեծ ըլլան , բայց ինք իր ընկերներէն լաւ պիտի ըլլայ . չէ թէ միայն անոր համար՝ որ ինք միւսէն շուտով պիտի հասնի երկնային քաղաքը , հապա անոր համար ալ՝ որ շատ թշուառութիւններէ ազատ պիտի մնայ , որոնց որ միւսն իր մնացած ճամբուն մէջ պատահելու է : Բայց երբոր քաղաքն երթաք , և իմ աս տեղս ձեզի պատմածներս լսուած գտնէք , անսասան յիշեցէք ձեր բարեկամը , ու գուք ձեզ մարդու պէս բռնեցէք , ու ձեր հոգիներուն պահպանութիւնը հաւատարիմ Աստղողին յանձնեցէք բարի գործելով :*

---

* Վայ անոնց որ ձեռքերնին կը կապին , ու հաստատուն ապահովութեամբ կը քնանան : Կը տեսնէք թէ տակաւին ինչ դժուարին գործ կայ աս ճամբորդներուն առջևը : Պէտք է որ միշտ յիշենք թէ ասիկայ մեր հանգիստը չէ : Պէտք է որ մենք մեզ առաջ քշենք , հաւատքին լաւ պատերազմը պատերազմելու , Աստուծոյ ժողովուրդը համար մնացած հանգիստը մտնելու ջանալ , զգուշութիւն ընելով՝ որ չըլլայ թէ Աստուծոյ շնորհքէն յետնեալ գտնուինք : (Եբր . դ . 1 :)

Ըսիէ եաև երազիս մէջ տեսայ՝ որ անապատէն դուրս կելլնէին իսկոյն իրենց առջևը քաղաք մը տեսան : Քաղաքին անունը Ունայնութիւն էր , ու անոր մէջ տօնավաճառ մը կ'ըլլար , որ Ունայնութեան Տօնավաճառ կ'ըսուէր , ու բոլոր տարին կը տևէր * : Ասիկայ Ունայնութեան Տօնավաճառ կ'ըսուէր՝ չէ թէ միայն Ունայնութեան քաղաքին մէջ ըլլալուն համար , հապա նաև հոն ծախուած կամ հոն եկած բոլոր բաներն ալ ունայնութիւն ըլլալուն համար , ինչպէս որ խնամտուրը կ'ըսէ , թէ՝ Ամէն գալու բաները ունայնութիւն է : (Սաղմ . կը . 9 : Ժող . ժա . 8 : Տես և Ժող . ա . 2—4 : բ . 11—17 : Եսայ . ի . 17 :)

Ես տօնավաճառը նոր բացուած բան չէ ,

---

* Հղինակը Ունայնութեան Տօնավաճառի այլաբանական սարքագործութիւնովը կը նկարագրէ աս աշխարհս իր կախարդական որոգայթներովը՝ շողոքորթիկ ծիծաղներովը՝ խաբէական հրապոյրներովն ու սպառնական խժռոտադիմադիութիւններովը : Ու աւազակութիւնները՝ հարստութիւնները՝ հեշտութիւնները և ունայնութիւնները թիտ աքանչելի կերպարանքով դիղեցկազարդ պճնուած են , մեղ որսալու ու գերի ընելու : Սատանան՝ աս աշխարհս ստուեաղը՝ անդադար կը թեկադրէ մեզ , ինքզինքնիս զգալի հեշտութիւններու տալ , ու բոլորովին անոնցմով յագուրդ առնել : Աշխարհս իշխանը փառաց Տէրջնջը վասն ևս յարձակեցաւ՝ երբոր աս տօնավաճառէն կ'անցնէր ան , բայց բան մը չգտաւ անոր վրայ : Ընկէ՛ի վեր բազմապատիկ ջանքեր ալ ըրաւ Աբրհամնեայ անուն կրօնականներուն վրայ , ու խիստ շատ անգամ յաջողութիւն գտաւ : Բայց ձշմարիտ քրիստոնեայ ճանապարհորդը պիտի կարողանայ հաւատքով յաղթելու : Ներքոյեցողց գրուած թուղթին մէջ , գլուխը շատ երեխելի օրինակներ կու տայ մեզի անոնց վրայով , որոնք իրենք զիրենք երկրի վրայ օտար ու պանդուխտ ներկելին ,

Հապա Հին ատենէ ի վեր Հաստատուած բան մըն է : Վհեղի անոր սկիզբը ցուցընեմ ես :

Հինգ Հազար տարիի չափ առաջ աս երկու Համեստ մարդոցը պէս Ճամբորդներ կային երկնային քաղաքը Ճանապարհորդող . ու Բհեղզեբուղը՝ Ապողղիոնն ու Աէդէոնը իրենց ընկերներուն Հետ մէկտեղ ան Ճամբորդներուն ոտքին շաւիղէն իմանալով թէ անոնց երկնային քաղաքն երթալու Ճամբան աս Աունայնութեան քաղաքին մէջէն կ'անցնայ , աս տեղս տօնավաճառ մը Հաստատել խորհեցան . տօնավաճառ մը՝ որուն մէջ ամէն տեսակ ունայնութիւնները ծախուի , ու բոլոր տարին տևէ : Աստի աս տօնավաճառին մէջ ամէն աս կերպ ապրանքներ կը ծախուին . ինչպէս են՝ տուն , կալուածք , արհեստ , պաշտօն , պատիւ , իշխանութիւն , պատուանուն , երկիր , թագաւորութիւն , ցանկութիւն , հաճոյութիւն , և ամէն տեսակ մարմնոյ չար հաճոյք՝ ինչպէս են պոռնիկ՝ կնիկ՝ երիկ՝ զաւակ՝ տէր՝ ծառայ՝ մարմին՝ հոգի՝ կենաց զբաւումՙ՝ ապրիշումհեղութիւն . արծաթ՝ ոսկի՝ մարգարիտ՝ անդամանդ՝ քար , և ինչ ըսես որ չծախուիր հոն :

Ասոնցմէ ի զատ աս տօնավաճառին մէջ ամէն տեսակ ախտ կայ պոռնկութիւն՝ խաբեբայ՝ զբօսանք՝ խաղ՝ ծաղրածու՝ խեղկատակ՝ անզգամ՝ սրիկայ :

Եւ Հոս մէկը առանց ստակի կրնայ տեսնել անհնարին չար գողութիւն՝ սպանութիւն՝ շնութիւն՝ սուտ երդում՝ ընծաներ ,

Եւ ինչպէս որ ուրիշ պետիկ տօնավաճառնե-
րուն մէջ զանազան թաղեր կամ փողոցներ կան
յատուկ անուններով՝ ուր որ այս ինչ և այն
ինչ ապրանքը կը ծախուի ; այսպէս հոս ալ աս
տօնավաճառին ապրանքները շուտով գտնուե-
լու համար յատուկ տեղեր՝ թաղեր՝ փողոցներ
կան : Ասոր մէջն է Խրիմեանացւոց թաղը ,
Պաղդիացւոց , Իտալացւոց թաղը , Ամասիա-
ցւոց թաղը , Պերմանացւոց թաղը * , ուր որ
զանազան ունայնութիւններ կը ծախուին : Եւ
ինչպէս որ ուրիշ տօնավաճառներուն ամէն մէ-
կին մէջ մէկ մէկ տեսակ ապրանք ուրիշներէն
շատ կը գտնուի , այսպէս ալ աս տօնավաճառիս
մէջ Հռոմի ապրանքն ու իր առուտուրը շատ
յաջողակ է . միայն մեր Ընդղիացւոց ազգը
քանի մը ուրիշ ազգերու հետ զղուանք մը ու-
նեցան անոր ապրանքներուն վրայ † :

---

* Պոռնիան որ Ընդղիացւոց համար զրեց իր գիրքը , միայն այնչափ թաղեր կը թուէ , բայց կարգացողը կրնայ ինքնիրմէն աւելցնել նաև Հնձնաց թաղը , Տաճկաց թաղը , Պարսկաց թաղը , Աբրեացւոց թաղը , Հայոց թաղը , և Լուսաց թաղը :

† Սկիզբ կը նշանակէ Հռոմէական եկեղեցւոյն աւելորդապաշտութիւնները , որոնցմով մեկը իրեն թէ փրկանակուռ թեամբ առուտուրի կը մտնէ Լատուծոյ հետ , կարծելով թէ փրկութեան համար քանի մը ուխտ ու գործնքներ ընելովը երկինք մտնելու իրաւունքը ծախու կ'առնէ , իր բարեգործութիւններովը երկինքը կը տանայ , ու բան իր հնազանդութիւնովը արդարութիւնը կը դնէ , բայց ճշմարտապէս ասսկից միայն իր ամբարտաւանութիւնը կը բարձրացընէ , ու Քրիստոսի կատարած գործն ու անոր փառքը կը նսեմացընէ : Ինչո՞ւ որ աս ամբարտաւան ու Սուրբ Կոքնէրէն գոյս հազած կարծիքները միմեանց տիրապետած են միշտներս :

Ընդ՝ ինչպէս որ ըսի, երկնային քաղաքն երթալու ճամբան ճիշտ աս քաղաքին միջէն կ՚անցնի, ուր որ աս մեծ տօնավաճառը բացուած է. և այն՝ որ հոն երթալ կ՚ուզէ ու աս քաղաքէն չանցնիր, հարկաւ աշխարհէն դուրս կելլելու է: (ա Կորնթ. ե. 10:) Իշխանները Իշխանը հոս եղած առնին աս քաղաքին միջէն անցաւ գնաց իր երկիրը, ու ան ալ տօնավաճառի օր մը: Ան ինչպէս որ կը կարծեմ, Հաւերժութիւնը՝ աս քաղաքին դէմաւոր իշխանը զինքն հրաւիրից իր ունայնութիւններէն ծախու առնելու, մանաւանդ թէ տօնավաճառին իշխանն ընել ուզից զանիկայ՝ թէ որ քաղաքէն անցած առնին զինք պատուէ: Ան մանաւանդ անիկայ այսպէս պատուաւոր մէկն ըլլալուն համար՝ Հաւերժութիւնը փողոց փողոց պտըտցուց զինքը, ու քիչ մը առնէն մէջ աշխարհի բոլոր թագաւորութիւնը ցոյց տուաւ անոր՝ որ երթ հրնար է հրապուրէ ան օրհնեալ անձը՝ ու իր ունայնութիւններէն քիչ մը բան ծախու առնէ: Բայց անիկայ ան ապրանքներուն վրայ միտք չընծեռնալով՝ աս ունայնութիւնները մինչև անգամ ատակ մը չտուաւ քաղաքը ձգից գնայ: (Առակ. գ. 8, 9: Գործ. գ. 5—7:) Ուստի աս տօնավաճառը հին բան մըն է՝ երկար ժամանակէ ի վեր հաստատուած, և շատ մեծ:

Ընդ աս ճամբորդները՝ ըսածիս պէս հարկաւ աս տօնավաճառին միջէն անցնելու էին: Շատ աղէկ, այսպէս ըրին անոնք, բայց ահա խոչըն

տօնավաճառին մէջ մտածնուն պէս , տօնավաճառին բոլոր ժողովուրդն իրար անցան , և բուն քաղաքն ալ սկսան թէ աղմուկի մէջ ինկաւ ա-ռանց վրայով • ու աս բանս քանի մը պատճառներու համար եղաւ : Ռանդի ,

Նախ՝ Անանապարհորդներն ան տեսակ հագուստով հագուած էին՝ որ ան տօնավաճառին մէջ առուտուր ընողներուն բոլորին հագուստեն տարբեր էր : Ասոր բոլոր ժողովուրդը մեծապէս ապշած ատոնց վրայ կը նայէին . ոմանք կ'ըսէին թէ խելագատակ են անոնք , ոմանք թէ յիմար են , և ոմանք թէ օտարական մարդիկ են : (Յոբ • ժբ • 4 : ա Կորնթ • դ • 9 :)

Երկրորդ՝ Ինչպէս որ իրենց հագուստին պատճառաւը զարմանքի մէջ ինկան , այնպէս ալ իրենց խօսակցութեան պատճառաւը • քանզի քիչերը կը հասկընային անոնց բառը : Ասոնք ի բնէ Քանանու լեզուն կը խօսէին * : Հայց տօնավաճառին ժողովուրդն ատ աշխարհիս մարդիկներն էին : Ասոր տօնավաճառին մէկ ծայրէն միւսն միւսը ատոնց և անոնք ատոնց Հարբառոս կը թուէին : (ա Կորնթ • ի • 7 , 8 :)

Երրորդ՝ Հայց վաճառականները մեծապէս խայտառակ ընողն ան էր՝ որ ատ ճամբորդները ամենևին բանի առնգ չսկսցին անոնց ապրանքները : Մինչև անդամ անոնց վրայ նայիլն ալ հոգիներնին չզրին • ու թէ որ կանչուէին բան մը

* Քանան օրինակ էր երկնից • ու Քանանու լեզուն կը նշանակէ բարեպաշտական խօսակցութիւնները :

ծախսս առնելու , ասոնք իրենց մատերն ականջները դնելով կը կանչէին , Խարճուր իմ աչքերս որ ունայնութիւնը չտեսնեմ . (Սաղմ . ճժթ . 37 .) ու դէպ ի վեր նայելով կ'ըսէին թէ իրենց տուրհասն ու վաճառքը երկինքն է * : (Փիլիպ . գ . 20 , 21 :)

Մէկն ալ աս մարդոցը ընթացքը տեսնելով՝ դէմերնին ելաւ ու ծաղրաբանութեամբ իրենց կը զրուցեր . Ո՞նչ կ'ուզեք գնել : Բայց աս անոնք ծանրութեամբ անոր վրայ նայելով ըսին . Մենք ճշմարտութիւն կը գնենք † . (Ես .

---

* Երբեք բան կայ՝ որ աչխարհս չկրնար տանիլ անոնք քրիստոնէի մը վրայ տեսնել : Մէկ մը՝ անոր հագուստը . այսինքն՝ Քրիստոսի արդարութիւնովը արդարանալու իր դատանութիւնը : Երկրորդ՝ իր լեզուն . այսինքն՝ ինչ որ ինք կրնայ խօսիլ՝ ան մեծամեծ բաներուն վրայ որ Աստուած իր հոգւոյն համար ըրաւ : Երրորդ՝ իր խորութիւնը՝ ինչպես որ անունը կը կոչեն . այսինքն՝ անոնց անոսի ու մեղանչական գործերը չհասնելուը : Ան պատճառաւս հաւատացեալները թէ որ իրենց պատանութեանը մէջ հաստատ ու չիտակ կենան , զարմանքի ու ծիծաղի ենթակայ կ'ըլլան . և մանաւանդ անողորմաբար քամահրուելուը , ու երբեմն ծեծուելուը՝ բանտարկուելուը՝ աքսորուելուը՝ և մինչև սպաննուելուն անդամ անոր ունենալու են :

† Ո՞նչ նորանշան պատասխան է աս . ի՞նչ կը նշանակէ աս խօսքը : Աստ ըսել կ'ուզին թէ իրենք ոչ կը վախնան ու ոչ կ'ամչնան խոտոռանելու իրենց հոգիներուն փտուած ան մի միայն առաքինի , այսինքն Ա՛շմարտութիւնը : Աստ իմացիր թէ բոլոր աշխարհ որ չարութեան մէջ է , ստութիւնով կը խաբուի , ու սուտերուն հօրը խաբեբայութեան ենթակայ եղած է : Աստ հակառակ բոլոր Քրիստոսի հաւատացողները կ'ըսեն թէ Ա՛շմարտութենէն են : (ա Յովհ . ե . 19 :) Պետեն ու կը հաւատան ան մեծ Ա՛շմարտութեանը՝ որն որ Աստուած երկինքէն խօսեցաւ , թէ "Սիրելի է իմ սիրելի Որդիս , որ իրեն հաւներ եմ" : (Մատ . գ . 17 :) Իրենց բոլոր յոյսերուն հիմը

իջ • 23 ։) Ասիկայ պատճառ մը եղաւ , ու սկսան ես առաւել նախատել ան մարդիկը , ոմանք ծաղր կ՚ընէին , ոմանք կը քամահրէին , ոմանք նախատանքով կը խօսէին , և ոմանք ու- րիշներուն կը կանչէին որ ծեծ տան անոնց ։ Վերջապէս ոտնաձաճառին մէջ բանն աղմուկի և մեծ խռովութեան գարձաւ , մինչև որ բոլոր կարգը խանգարեցաւ ։

Ես միջոցիս ոտնաձաճառին իշխանին խոկոյն լուր եկաւ , ու ինք շուտով իջաւ՝ և իր խիստ հաւատարիմ բարեկամներէն քանի մը հոգի ո- րոշեց որ ասոնց մարդիկը բռնեն ու քննութիւն ը- նեն անոնց վրայ , որոնց պատճառաւը ոտնա- ձաճառը դրեթէ տակնուվրայ եղած էր ։ Ասոնք քննութեան բերուեցան մարդիկը , ու դատա- ւորները հարցուցին թէ ուրիկ եկեր են , ուր կ՚երթային , ու ինչ կ՚ընեն ան տեղ այսպիսի անտուղտ հագուստով ։ Մարդիկն ալ անոնց ըսին՝ թէ իրենք աշխարհի մէջ օտար և պան- դուխտ են , ու կ՚երթան իրենց բուն երկիրը՝ որ էր երկնաւոր Երուսաղէմը ։ (Եբր • ժա •

ասս ճշմարտութիւնն է , թէ Յիսուս Աստուծոյ Որդին է , ու մեր մի միայն Փրկիչն է • ու իրենց փնտռած մեծ առարկան առաւել քան զառաւել անոր ծանօթանալն է , որն որ կը ջանան ձեռք ձգել աշխատութեամբ՝ ջանքով ու ծախքով , բոլոր ուրիշ բերկրութիւններն ու հեշտութիւնները ուրանա- լով ։ Ասոր համար աշխարհ կ՚ատէ զանոնք , ու Աստուած՝ որ թշնամի է աս ճշմարտութեանս , աշխարհ անոնց դէմը կը յարուցանէ • ինչու որ Քրիստոսի Ճեառն մերոյ բսածին պէս՝ անոնք «Ես աշխարհէս չեմ , ինծոր որ հս ալ աշխարհէս չեմ» ։ (Յովհ • ժէ • 16 ։)

13—16 ։) Եւ թէ՝ իրենք ոչ քաղաքին մարդոցն ու ոչ վաճառականներուն պատճառ մը տուած են զիրենք այսպէս բռնաբարելու և իրենց ճամբային արգիլելու , միայն թէ ան կրնայ ըլլալ պատճառը որ երբ մէկը հարցուց իրենց թէ ինչ պիտի գնեն , իրենք պատասխան տուին թէ ճշմարտութիւն պիտի գնեն ։ Բայց անոնք որ զիրենք քննելու դրուած էին , չէին հաւատար թէ ուրիշ բան ըլլան անոնք՝ այլ խաղեր ու խաբեա * , հապա թէ չէ՝ տօնավաճառին մէջ ամէն բան տակնուվրայ ընելու համար եկած մարդիկ ։ Ուստի բռնեցին ծեծեցին անոնք՝ ու ցեխով շաղախեցին , ու յետոյ վանդակապատ բանտի մը մէջ դրին , որպէս զի տօնավաճառին բոլոր մարդոցը խայտառակ ըլլան ։

Երբ ատեն մը հոն մնացին անոնք , ու ո՛ և իցէ մարդու ծաղրաբանութեանը՝ չարութեանը և վնասակարութեանը ենթակայ եղան . մինչև անգամ տօնավաճառին իշխանն ալ բոլոր իրենց պատահածներուն վրայ կը խնդար ։ Բայց մարդիկը համբերութիւն ընելով , ու բամբասանքի

---

* Թէ որ բան մը ըսենք վրանիս որ որոշէ մեզ աշխարհիս մէջի մնացած ուրիշ մարդոցմէն որ չարութեան մէջ են , ու ան պատճառաւը կ'ատեն ու կ'անարգեն մեզ , հաստատուելու պատճառ ըսենք թէ մենք Քրիստոս Յիսուսով նոր արարած եղած ենք ։ Թէ որ մենք Քրիստոսինն ենք՝ Քրիստոսի համար յիմար ըլլալու ու խելացնոր համարուելու ենք անոնցմէ որ չեն ճանչնար զՔրիստոս , քանզի թէ որ կենդանի ենք Քրիստոսի համար , պիտի խաչելինք աշխարհի համար ։ "Վա՛յ ձեզի , երբոր ձեր վրայովը աշխի ըսեն բոլոր մարդիկ" ըսաւ Քրիստոս ։ (Լուկ . գ . 26 .)

տեղ չքամբասելով՝ հապա անոր հակառակը օրհնելով ; ու գէշ խօսքերուն դէմ բարի խօսելով ; ու եղած վնասներուն տեղ մարդասիրութիւն ցուցընելով ; տօնավաճառին մէջէն քանի մը հոգի՝ որոնք մնացած ուրիշ մարդոցմէն աւելի խոհական և անոնցմէ պակաս նախապաշարեալ էին , սկսնցին սաստել և մեղադրել ան ցած մարդիկը իրենց ան մարդոցն ըրած անընդհատ բռնաթարութեանը համար * : Ուսաի միւսները սրտմտութեամբ անոնց վրայ յարձակեցան՝ բանտարկեալներուն նման գէշ մարդիկ սեպելով զանոնք , և ըսելով՝ թէ միւս ներուն գաշնակիցները կ'երեւան , և անոնց գործ ադրութեանը մասնակից պիտի ըլլան :

Պատահան տուին անոնք՝ թէ իրենց գիտցածին նայելով , անոնք Հանդարտ և պարկեշտ մարդիկ էին , ու մէկու մը վնասելու միտք չունէին . և իրենց տօնավաճառին մէջ առուտուր ընողներէն շատերը կային՝ որ առաւել և ա ժանաւոր էին բանտարկուելու , քան թէ ան իրենց բռնաթարած մարդիկը : Ասանկով շատ կերպ խօսքեր անցնելէն ետև իրենց մէջ (որ ատեն

---

* Աշխարհս սովորաբար տարբեր կարծիքներ ունի ձամբորդ քրիստոնեաներուն վրայ : Քրիստոնէին վարքն ու կենցաղավարութիւնը քանի մը չարագործ մարդոց ծպտեալ նենգութիւնները կը պատանդցընէ , ու երբեմն անոնցմէ մէկ քանիները կը շահի որ Քրիստոսի հետևին : Ո՛վ ձամբորդներ՝ զգուշացէք ձեր կեանքին՝ ձեր բնաւորութեանն ու վարքին որ կը դուցընէք աշխարհս մարդոցը , որոնք բոլոր տարին Քրիստոնեութեան Ճշմարտութիւնը չեն կրնար պահել :

բանտարկեալները շատ իմաստութեամբ և պար-
կեշտութեամբ կը վարուէին անոնց առջին ։)
սկսեցին ծեծկուիլ իրարու հետ ։ և մէկմէկու
վնասեցին ։

Իմա աս երկու խեղճ մարդիկը նորէն իրենց
քննիչներուն առջև բերուեցան ։ ու հոն ամբաս-
տանուեցան՝ թէ ծօնավաճառին մէջ եղած վեր-
ջին աղմուկին իրենք յարուցած են ։ Ա յսպէս՝
չարաչար ծեծ քաշեցին անոնց ։ ու շղթաներով
կապեցին և ծօնավաճառին մէջ վեր վար պտըտ-
ցուցին ուրիշներուն օրինակ և վախ ըլլալու հա-
մար ։ որ չըլլայ թէ ումանք անոնց կողմանէ խօ-
սին՝ կամ իրենք գլխնիք անոնց յարեն ։ Ա-
կայն և այնպէս Ղրիստիանոսն ու Հաւատա-
րիմը աւելի իմաստութեամբ վարուեցան ։ ու
իրենց վրայ ձգուած նախատինքն ու խայտա-
ռակութիւնը այնպէս հեզութեամբ ու համբե-
րութեամբ ընդունեցին ։ որ ծօնավաճառին մէջի
մարդոցմէն խել մը հոգի իրենց կողմը շահե-
ցան ։ (Թէպէտ և մնացած ուրիշ մարդոցը հետ
բաղդատելով քիչ էին անոնք ։) Ա ս բանս միւս
կողմն առաւել ևս բարկութեան մէջ ձգեց ։
մինչև որ աս երկու մարդիկն սպաննել վճռեցին
անոնք ։ Ասոնի սպառնալիք մը հասնելուն՝ թէ
ոչ բանտն ու ոչ շղթաները հերիք են անոնց ։
Հապա իրենց ըրած գլխնիքին համար ու ծօնա-
վաճառին մարդիկը խաբելնուն համար պէտք է
որ մեռնին ։

Ընտանեն նորէն բանտը խրկուեցան մինչև որ

բանն աղէկ մը որոշուի : Ասոր նման գրին զանոնք՝ և կոճղերու մէջ ամուր մը պնդեցին :

Երդ՝ անոնք աս տեղը իրենց հաւատարիմ բարեկամին Հաւատարմիչէն լսածնին նորէն միտքերնին բերին , ու իրենց պատահելու բաներուն վրայով անոր առաջմանէ զգուշացնելովը ամէն Հաստատուեցան իրենց բռնած ճամբուն ու քաշած նեղութիւններուն մէջ : Իմա սկսեցին իրար մխիթարել ևս՝ թէ որ՛ն վիճակին որ էյ նայ մեռնիլ , ինք պիտի ունենայ լաւագոյն մասը : Խրատնչիւրը գաղտուկ կը բաղձար՝ թէ ինք ան պատիւն ունենայ : Բայց սակայն իրենք զիրենք ամէն բաները կարգադրողին ամենիմաստ անօրէնութեանը յանձնելով , մեծապէս գոհութեամբ մնացին իրենց եղած վիճակին մէջ , մինչև որ ուրիշ կերպով բան որոշուի :

Վանք որ յարմար առին մը որոշուած ըլլալով՝ գուրս հանեցին զանոնք իրենց գաղը տեսնելու , ու անոնք գաւառապատելու : Երբոր ժամանակը հասաւ՝ թշնամիներուն առջև բերուեցան և ամբաստանուեցան : Գաւառապետին անունն էր Իշխան Խարխատաց : Իրենց վրայ եղած ամբաստանութեան գրերն իրօք մի և նոյն էին , թէպէտ և քիչ մը տարբեր էին ձևովը : Ասիկայ էր ան գրերուն մէջ պարունակուածը : "Ես մարդիկը առաւտուրին թշնամին ու խանգարիչն են . քաղաքին մէջ աղմուկ ու հրկիզառակութիւն ձգեցին , ու իրենց ամենաշատակար կարծիքներուն դարձուցին ժողովուրդին

մէկ մասը՝ մեր Թագաւորին օրինացը անարգու-
Թիւն ընելու համար" * :

Ընտանեաց Հաւատարիմին սկսեց պատասխան
տալ , Թէ ինք միայն այն բանին դէմ հակառակ
կեցաւ՝ որ ինքզինքը խիստ բարձրերէն բարձրա-
գոյն եղողին դէմ հակառակ դրիր էր : Եւ այն՝
որ աղմուկ յարուցանելու վրայ կը խօսիք , ես
այդպէս բան չեմ ըներ՝ ըսաւ , բուն ինքս խա-
զաղասէր մարդ ըլլալով : Եւ անոնք որ մեր
կողմը դարձան , մեր ճշմարտութիւնն ու ան-
մեղութիւնը տեսնելով դարձան . որոնք միայն
չարագոյնէն լաւագոյնի դարձած են : Եւ այն՝
որ Թագաւորին վրայ կը խօսիք , որովհետեւ ինք
Խնդրելուէ՝ մեր Տէրոջը Թշնամին , ես բանի
տեղ չեմ համարիր ո՛չ զինքը և ո՛չ բոլոր իր
հրնշտակները :

Ընտանեաց մունետիկ մը եկաւ Թէ անոնք որ
ատեանը կայնող բանտարկեալին դէմ իրենց
տէրոջը Թագաւորին կողմանէ բան մը ըսելիք
ունին՝ իսկոյն երեան ելլեն , ու իրենց վկայու-
Թիւնը տան : Ուստի երիք հատ վկայներ ներս
մտան , այսինքն՝ Նախանձոտը , Անապատին ու

---

* Յիսուսեան հաւատարմութենէն ի վեր ամէն դարերու մէջ հալածանք որ ըլլայ ասպատակները կը դարձածուի , Քրիստոնէութեան առաջին քարոզիչներուն վրայ դրուած ամբաստանութիւնն էր՝ Անոնք ան մարդիկն են որ աշխարհս տակնուվրայ ընին : Այն դարերու մէջ բարի մարդիկը չափազանց պատիւ կրելով՝ խոշտանգուած , ապստամբ , ընկերութեան խանգարիչ , ու Սատանայի գործակից : Յիսուսեան պատմութեան մէջ շատ այսպիսի օրինակներ կը գտնենք :

Մարգահաճոյն ։ Հիմա հարցուեցաւ ասոնց՝ թէ արդիօք առհասը կայնող բանտարկեալը կը ճանչնա՞ն ։ ու ասոր դէմ ի՞նչ ըսելիք ունէին իրենց տէրոջը թագաւորին կողմանէ ։

Ըն ժամանակը Նախանձոտն առաջ եկաւ ու այսպէս սկսաւ խօսիլ . Տէր իմ ։ ես ան մարդը շատ առնէ՛ն ի վեր կը ճանչնամ ։ ու ասոր արդարակորով առհասին առջևը երդումով կը վկայեմ ։ թէ ինքը . . . .

Դատաւոր . Կեցիր — երդում ընել տուէք իրեն ։

Ուստի երդում ընել տուին իրեն ։ և յետոյ ըսաւ . Տէր իմ ։ ասոնց մարդը՝ թէ և ըստ երևութին գովելի անուն մը ունի ։ սակայն իր երկրին մէջ ամենէն անարդ մէկն է . ինք ոչ թագաւորն ու ոչ ժողովուրդը՝ ոչ օրէնքն ու ոչ սովորութիւնը կը սեպէ ։ հապա բոլոր կրցածը կ՛ընէ որ ամէն մարդիկ իր մէկ քանի անիրաւ գաղափարներուն դարձընէ ։ որոնք ինք ընդհանրապէս հաստատ և արբուեցան սկզբունքներ կը կոչէ ։ Եւ յատկապէս ես ինքնս անդամ մը իրմէն լսեցի որ կը հաստատէր՝ թէ Քրիստոնէութիւնն ու մեր Հնայոյնութեան քաղաքին սովորութիւններն ամենևին հակառակ են իրարու ։ ու չեն կրնար միաբանիլ ։ Ես ըսելով՝ տէր իմ ։ ինք չէ թէ միայն մեր գովելի գործքերը մեկէն կը դատապարտէ ։ հապա մեզ ալ որ անոնք կը գործենք ։

Հիմա Դատաւորն ըսաւ անոր . Ուրիշ բան մ՛ալ ունին ըսելու ։

Նախանձոտ. Տէր իմ, շատ բաներ ալ կրնայի ըսել, միայն թէ առ՝ւանձին ձանձրութիւն տալ չեմ ուզեր։ Բայց թէ որ Տարկաւորի միւս պարտիներն իրենց վկայութիւնը տալէն ետև առ՝ասոր կեանքը վերջնելու համար բան մը պակաս չգտնելու համար ես իրեն հակառակ իմ ունեցած վկայութիւնս կը շարունակեմ։ Ա՛սպէն հրա՝ման եղաւ իրեն որ մեկդի կանգնի *։

Ընտանեն Մեռապաշտը կանչեցին, ու ըսին իրեն որ առեանը կայտող բանտարկեալին նայի։ Հար՝ցուցին ևս թէ ինչ կրնայ զրուցել անոր դէմ՝ իրենց տէրոջը թագաւորին կողմանէ։ Յետոյ երդուեմ ընել տուին իրեն, ու այսպէս ինք սկսաւ։

Մեռապաշտ. Տէր իմ, ես աղէկ մը ծանօ՝թութիւն չունիմ այս մարդուն հետ, ոչ ալ կը փափաքիմ ասկէ աւելի ճանչնալ զինքը. սակայն անցեալ օր իր հետը քանի մը բան խօ՝սելէս ասկ գիտեմ՝ որ ինք շատ անօրէն մէկն է. քանզի ան օրը իր հետը խօսելով լսեցի իրմէն

---

* Նախանձոտութիւնը Սատանային յատուկ բնաւորութիւնն է։ Անական է ան միւզի ամենուս ալ։ Բայց ասկ աշխարհիս որդիքը Աստուծոյ որդւոցը վայելած հոգևոր բարիքներուն օ՝տար ըլլալով՝ ինչու համար պիտի նախանձին անոնց վրայ։ Իրենք ոչ կ՝ուզեն ան բաները՝ ոչ ալ հոգ կը տանին անոնց համար, հապա ծաղր կ՝ընեն ու կ՝արհամարհեն զանոնք։ Այսպէս յայտնի է Սատանային բուն իսկ ոգին ու բնաւորութիւնը։ Ինք նախանձեցաւ Յոբիստոսի վրայ՝ անոր Աստուծոյ Որդին ըլլալուն համար. ինք զրգռեց Հերովդեան մատնել զանիկայ. Հրեաները նախանձի համար մատնեցին զանիկայ. (Մատթ. ԻԷ. 18.) ու նոյն իսկ ոգին է որ Սատանայի բոլոր որդիքը Աստուծոյ որդւոցը գէմ կը պրպտեն։

որ կ'ըսէր՝ թէ մեր կրօնքը աչքնչ է , ու այն-
պիսի կրօնք մըն է՝ որով մէկ մարդ մը ամենևին
չկրնար Հաճոյանալ Աստուծոյ : Ձեր տէրու-
թիւնն աղէկ գիտէ՝ ատոր իմ , թէ ասոր իր զօու-
յածէն Հարկաւ ինչ կը հետևի . այսինքն՝ թէ
մենք տակաւին պարապ տեղ պաշտօն կը մա-
տուցանենք , ու տակաւին մեր մեղքերուն մէջն
ենք , և վերջապէս պիտի դատապարտուինք :
Եւ ահա ասիկայ է իմ ըսելիքս * :

Ասկէ ետև Մարդահաճոյին երդում ընել
տուին , ու Հրամեցին որ ատենաւոր կայսող բանտ-
արկեալին դէմ իրենց տէրոջը թագաւորին կող-
մանէ ինչ որ գիտէ՝ խօսի :

Պօղոս Հաճոյ . Տէր իմ , և դուք ով պա-
րոնայք , ես շատ ատենէ ի վեր ասոնց թշնա-
ռականը գիտեմ . ու այնպիսի բաներ խօսիլը
լսեցի իրմէն , որ արժան չէ խօսելու : Վտանգի ենք
մեր վնասուած թագաւորը Ներողութիւն ծաղր

---

* Անապաստանութիւնը կամ սուտ բարեպաշտութիւնը գո-
նագոյն թշնամի է Քրիստոսի ճշմարտութիւններուն ու անոր
աշակերտներուն : Անապաստին վկայութիւնը մէկ կողմանէ
խիստ ճշգրիտ է . քանզի՝ ինչպէս որ օրէնականները Փրիս-
տոսի վարդապետութեանը վրայ ըսին՝ "Ո՛վ արդապետ՝ ատ խօս-
քերը զրպարտով մեզ ալ վար կը զարնես" , (Ղուկ . ԺԱ .
45 .) այսպէս ալ սուտ բարեպաշտները որոնք ծէսերու՝ արա-
րողութիւններու ու սուտ երկրային բաներու վրայ հաստատուած
են , ոչով չափ կը վիրաւորին անոնց վրայ՝ որոնք հոգւով
Աստուած կը պաշտեն , Քրիստոս Հիսուսով կը պարծենան ,
ու մարմնի վրայ չեն պարծիր : (Փիլիպ . գ . 3 :) Ընդհակ
վարքը անհնարին նախատինք կը թափէ մարմնաւոր մարդոց
բոլոր պաշտամունքներուն վարդապետութիւններուն ու անա-
պաշտութիւններուն վրայ :

կ՚ընէր , և նախատանօք կը խօսէր անոր արժա-նապատիւ բարեկամներուն վրայ , որոնց անունն-ներն են՝ Իշխան Հին Մարդ , Իշխան Մարմ-նաւոր Հաճութիւն , Իշխան Հեշտասէր , Իշ-խան Անափառութիւն Սիրող , Իշխան Յան-կասէր , Իշխան Ագահութիւն , բոլոր մեր մեա-ցած ազնուականներովը . ու ըսաւ և՝ որ եթէ կարելի ըլլար թէ ամէն մարդիկ իր միտքն ու-նենային , անատնի աս ազնուականներուն մէկը չպիտի մնար քաղաքին մէջ : Ասկէ ի զատ չը-վախցաւ ձեզ ալ կշտամբել՝ տէր իմ՝ որ հիմա իրեն դատաւոր կարգուած էք , ամբարիշտ սրի-կայ մը կոչելով ձեզ հանդերձ ուրիշ մեաւոր քահանով վրանիդ՝ որով կը շահագործէ նաև քա-ղաքին ազնուականներէն շատերը * :

Երբոր աս Մարդահաճոյն իր պատմութիւնը լմնցուց՝ Պատաւորն իր խօսքը առնանը կայնող բանտարկեալին դարձուց՝ ըսելով . Ա՛վ ուրա-ցող՝ հերետիկոս՝ ու քու տերոյդ դէմ մատնու-թիւն ընող , լսեցի՞ր թէ աս արժանահաւատ

---

* Աղբմելի մեղաւորը խոկոյն որ կ՚ըսէ , թէ՝ Տէր՝ քենէ զատ ուրիշ մէկը չեմ գիտեր , ու քու անունդ կը գաւանիմ , (Յա-սայ . իդ . 13) աչառութիւս կամակատար Մարգահաճոյներըդ միշտ պատրաստ են անոր դէմը վկայելու թէ աչառութիւս իշ-խանին դէմ կը խօսի աս մարդը : Լաւ ասիկայ բարի վկայու-թիւն մըն է . անհնայ առանձնալոյս համար ապրիլը՝ ու անոր պատճառաւ մեռնիլը արժանաւոր բան մըն է : Եւ որ մենք Քրիստոսի ճշմարիտ աշակերտներն ենք , պարտաւոր ենք իրեն պէս վկայութիւն տալ աշխարհիս համար՝ թէ անոր գործերը չար են , ու աշխարհը իրեն պատճառաւը պիտի առէ մեզ ՝ (Յովհ . է . 7)

պարոնները ինչ կը վկայեն քու վրայդ :

Հաւատարիմ . Հրաման ունիք որ ես ալ քանի մը բան խօսիմ ինքզինքս պաշտպանելու :

Դատաւոր . Ո՛նզդամ , անզդամ , դուն արժանի չես ալ երկար ատրելու , հապա խնայեն եղած տեղդ սպանելուդ : Բայց ամէն մարդ՝ քու վրայդ ցուցուցած մեր ամենաւարտրոյթիւնը տեսնելու համար , լսենք նայինք՝ մէ ան պիտան ուրացող՝ ինչ ունիս ըսելու :

Հաւատարիմ . Նախ՝ պարոն Նախանձոտին խօսածին պատասխան աս կ՚ըսեմ՝ թէ ես բնաւ բան մը չխօսնցայ , հապա աս՝ թէ ինչ կանոն , կամ օրէնք , կամ սովորութիւն , կամ ժողովուրդ՝ որ բոլորովին հակառակ է Աստուծոյ խօսքին , նոյնը քրիստոնէութեան ալ բոլորովին հակառակ է : Թէ որ ծուռ բան մը խօսեցայ ասով՝ ցուցուցէք ինծի իմ սխալմունքս , ու ես պատրաստ եմ հոս ձեր առջեւը իմ խօսքսետ առնել :

Երկրորդ՝ պարոն Անապաշէնին խօսածին ու իր ինծի դէմ բռած ամբաստանութեանը վրայով , ես միայն աս ըսի , թէ Աստուած պաշտելու Աստուծմէ արուած հաւատք մը պէտք է . բայց սակայն առանց Աստուծոյ կամացը , աստուածային յայտնութեանը , աստուածային հաւատք չկրնար ըլլալ : Ասոնի աստուածային պաշտօնէութիւնքին մէջ ինչ որ կը խօսիմ՝ որ համաձայն չէ աստուածային յայտնութեանը , ուրիշ կիրպով չկրնար ըլլալ՝ բայց եթէ մարդկային հա-

ւատքով , որն որ չկրնար օգտակար ըլլալ յաւիտենական կենաց :

*Երրորդ՝ պարոն Մարդահաճոյին ըսածին վրայով՝ կ'ըսեմ թէ , (ձգելով ան խօսքերն որ ըսուեցաւ թէ ծաղր ըրեր եմ և ուրիշ անոր նման բաներ ,) աս քաղաքին թագաւորը բոլոր իր խառնիճաղանճ ամբոխովը՝ իր պալատականներովը՝ որոնց անուններն տուաւ աս պարոնը , աւելօք կը յարմարին գժոխքը բնակելու քան թէ աս քաղաքին ու երկրին մէջ : Ու արդ՝ Տէրը ողորմութիւն ընէ իմ վրաս * :*

Ընտանեն Պատաւորը Ա՛ուրիին † գարձուց խօսքը՝ (որոնք բոլոր ժամանակը հոն կայներ էին լսելու և քննելու ,) ու ըսաւ . Ո՛վ պարոններ , կը տեսնէք աս մարդը՝ որուն վրայով այսչափ մեծ աղմուկ եղաւ քաղաքիս մէջ : Լսեցիք նաև ինչ որ աս արժանահաւատ պարոններն իրեն դէմ վկայեցին . լսեցիք և իրեն պատասխանն ու խոստովանութիւնը : Ուստի հիմա ձեր քաջութեանը կ'ինկայ անիկայ կախելը կամ անոր

---

* Անիկայ է քրիստոնէին տուած պատասխանն ու առ Աստուած ապաւինութիւնը , Երբոր ինք դիտէ թէ ամբարիշտներուն աղիքը անդորմ են , (Ա՛մոս . գլ. 10 ,) դիտէ և թէ Աստուծոյ ողորմութիւնը մեծ է , ու Տէրոջը ճշմարտութիւնը յաւիտեան կը մնայ (Ա՛ղաղ . ճգլ . 2 ։)

† Ա՛ուրի Jury կը նշանակէ տասնեկոտ երդուեալ դատաւորներ՝ որոնք առեւտրը կայուած մտիկ կ'ընեն յանցաւորին դատաստանը , ու վերջը իրենք առանձին իրենց մէջ կը սկսին քննել դատը . և մինչև աս տան ներկուածը իրենց մէջ չմիաբանին բանտարկեալին յանցաւոր ըլլալուն վրայ , դատաւորը ինքնիրմէն չկրնար դատապարտել ամբաստանեալը ։

կեանքն ազատելը : Բայց ես տակաւին արժան կը սեպեմ մեր օրէնքին վըայով ձեզի տեղեկութիւն մը տալու :

Մեծն Փարաւոնին՝ մեր թագաւորին ծառային օրովը կանուն մը եղաւ՝ որ օտար հաւատք ու նեցուկները չբաղմանալու ու իրմէն զօրաւոր չըլլալու համար անոնց արու զաւակները գետը նետուին : (Ելից ա . 22 :) Կանուն մ՚ալ մեծն Սարուդոդոնոսորի օրովն եղաւ՝ որ ինքն ալ ա նոր ծառաներէն էր , թէ ով որ չհլչայ ու երկրպագութիւն չընէ իր ոսկի պատկերին , վառած հնոցին մէջ նետուի : (Դան . գ . 6 :) Ուրիշ կանուն մ՚ալ Պարսկի օրովն եղաւ որ ով որ աստուծոյ մը պաշտօն մատուցանէ , առիւծներուն գուբը նետուի : (Դան . գ . 7 :) Հիմա աս ապրատամբը աս օրէնքներուն սկզբունքները կոտրելց՝ չէ թէ խորհրդով միայն որ ան ալ անտանելի բան է , հապա նաև խօսքով ու գործքով ալ , որ հարկաւ անտանելի բան պիտի ըլլայ : Փարաւոնին օրէնքը չարիքն արգիլելու մտօք եղած էր՝ որ առն տակաւին չարիք մը երևան չէր եկած , բայց հոս չարիքն երևան եկած է : Ուրկորդին ու երրորդին նկատմամբ կը տեսնէք որ ինք մեր կրօնքին դէմ կը հակառակի . ու թագաւորին դէմ գործած իր յանցանքին համար՝ որն որ ինք խոստովանեցաւ , մահով վճռելու արժանաւոր է :

Ընատեն տասներկուքները դուրս եկան , որոնց

անուններն էին՝ Պարոն Կոյր , Պ . Ընպիտան , Պ . Չարասէր , Պ . Յանկասէր , Պ . Յոփա- կաց , Պ . Կամակոր , Պ . Խարձրամիտ , Պ . Թշնամի , Պ . Ստախօս , Պ . Ընդհուպիւն , Պ . Լուսատեաց , և Պ . Ընհաշտելի . որոնց ա- մէն մէկը իրենց մէջ իր առանձին վէճերը զրու- ցող , ու յետոյ բոլորը մէկէն վճռեցին որ մա- հապարտ հանեն գինքը Դատաւորին առջևը : Ու նախ և առաջ իրենց մէջ Պարոն Կոյրը՝ որ առաջնորդնին էր , ըսաւ . Ես յայտնի կը տես- նեմ՝ որ աս մարդը հերետիկոս է : Յետոյ Պ . Ընպիտանն ըսաւ . Թող կորսուի այսպէս թշուառականը երկրիս վրայէն : Այո՛ , ըսաւ Պ . Չարասէրը . քանզի երեսն անգամ տեսնել չեմ ուզեր : Անկէ ետև Պ . Յանկասէրն ըսաւ . Սիրտս բնաւ չկրնար քաշել գինքը : Ո՛չ ալ ես , ըսաւ Պ . Յոփակացը . քանզի ինք միշտ իմ բռնած համբանէս կը պախարակէր : Նկէք կախել տանք , նկէք կախել տանք ատիկայ , ըսաւ Պ . Կամակորը : Թշուառական գծուծ մըն է ինք , ըսաւ Պ . Խարձրամիտը : Իմ սիրտս ատոր վրայ կ'ուռի , ըսաւ Պ . Չարութիւնը : Չարագործ մէկն է , ըսաւ Պ . Ստախօսը . Սխալը պզտիկ պատիժ է իրեն , ըսաւ Պ . Ընդհուպիւնը : Նկէք անոր կեանքը վերջնենք մէջտեղէն , ըսաւ Պ . Լուսատեացը : Ա՛ր ըլլը Պ . Ընհաշտելին ըսաւ . Թէ որ բոլոր աշխարհ ինձի տրուելու ըլլար , չէի կրնար իր հետը միաբանիլ , ուստի նկէք չուտով մահապարտ հանենք գանիկայ :

Ըսածնուն պէս ըրին ու հետևապէս իր դա-
տապարտութեան վճիռն իսկոյն կրաւ՝ թէ իր
կեցած տեղէն իր նկած տեղը տարուի ու հոն
ինչպէս խիստ անողորմ մահ մը որ կրնայ հը-
նարուիլ՝ անով մեռցուի։

Ասոր դուրս հանեցին զինք որ իրենց օրէն-
քին հրամայածին պէս ընեն իրեն։ Եւ առաջ
ծեծեցին զինքը՝ յետոյ ապտակեցին՝ անկէ
ետև գանակներով իր մէսը խոցոտեցին՝ յետոյ
քարերով քարկոծեցին՝ վերջը իրենց սուրերովը
ծակծկեցին՝ ու ամենէն ետև ցիցէն կապած
այրեցին մոխիր ըրին զինքը։ Ա՛հա այսպէս հա-
սաւ Հաւատարիմը իր վախճանին *։

Հիմա տեսայ՝ որ Ժողովրդոց բազմութեանը
ետևը մէկ կառք մը և զոյգ մը ձի կային Հա-
ւատարիմին կը սպասէին՝ որ (իր թշնամիները
զինք սպանանցին պէս՝) անոր մէջ յափշտա-
կուելու՝ ու փողերու ձայներով ամպերուն մէ-
ջէն իսկոյն վեր տարուելու երկինքին դրանը
խիստ մօտ ճամբովը։ Բայց Քրիստիանոսին քիչ
մը թոյլտուութիւն ըլլալով նորէն բանտը դը-
րուելու՝ ու ատոնմէ հոն մնաց։ Բայց ան՝
որ ամէն բաները կը կառավարէ՝ անոնց բար-

---

* Ահա որ մէկը Քրիստոս Յիսուսով ասուածապաշտ կեանք
մը վարէ՝ հալածանք կրել պէտք է՝ ու թշնամւոյն չարու-
թեանը վեր վրայ բռնածին համբերութեամբ տանիլ։ Նեղու-
թիւնը փառքին ճամբան է։ Ահա որ Քրիստոսի հետ թագա-
ւորիլ կ'ուզենք՝ իր հետը խաչտառնութիւն ու նախատինք
քաշելու ենք՝ և մինչև անդամ՝ թէ որ վիճակուտ իլնայ՝
մահ ալ ճաշակելու ենք։

*կաթեան զօրութիւնը իր ձեռքն ըլլալով այնպէս կարգի դրաւ, որ Կրիստափոսս ան անդամին անունց ձեռքէն փախաւ, ու իր ճամբան գնաց * : Ու երբոր կ'երթար՝ կ'երգէր ըսելով.*

Ով Հաւատարիմ՝ նահատակ ընտիր,
Ով Հաւատարիմ Տէառնըդ միայնիր.
Իր սուրբ անունը խոստովանելով,
Իր օրհնութիւնը պիտ' առնես' պիտոյիր:

Երբոր բովանդակ անհաւատները
Իրենց մտոք փափաքներովը
Պիտի լան՝ հեծեծեն զոհան ու զոչեն,
Տարտարոսական վիճակին մէջը:

Ով Հաւատարիմ՝ ծափահայն ցնծա,
Ու քու անուանդ թող անմոհանամ.
Օ, թէպէտ անունք քեզ ոպանեցին,
Բայց դուն տակաւին ողջ ես աներկրայ:

Գիտէր որ երազիս մէջ տեսայ՝ թէ Կրիստիանոս միանակ չէր երթար իր ճամբան. քանզի մէկը կար Յուսալից անուամբ՝ որ (տճնաւաճառին մէջ Կրիստիանոսին ու Հաւատարիմին քաշած նեղութիւններուն առիթը անոնց խօսքերն ու կենցաղավարութիւնը տեսնելով՝ քա-

---

* Այսիքան արան խորհրդաւորութիւն մըն է աս: Կորնթը Տէրոջն է, ու ինք կարող է իր ծառաները պահպանել, ու անոնց ազատութեանը ճամբայ մը հնարել: Ինչ մէկ քանինները կը կանչէ նեղութիւն կրելու պատիւն ունենալ, ուրիշներն ալ նոյն նեղութիւններէն կ'ազատի. և թէպէտ անոնց թշնամիները կը կռուին ու կը կատղին, բայց չեն կրնար յաղթել անոնց:

ջալերութիւն առած) անոր յարեցաւ ու եղ-բայրական ուխտի մը մտնելով անոր հետ ըն-սաւ իրեն՝ թէ իրեն ընկերանալ կ'ուզէ * : Ա-յսպէս մէկը մեռաւ ճշմարտութեան համար վկայութիւն բնելու ու անոր մոխիրէն մէկ ուրիշն եկաւ Քրիստիանոսին ընկեր ըլլալու իր ճամբորդութեանը մէջ : Ա՛ս Յուստինոսը ըսաւ նաեւս Քրիստիանոսին՝ թէ տօնավաճառին մար-դիկներէն շատ ուրիշներն ալ կան որ առնին անունը այ իրենց ետեւէն պիտի գան :

Ա-յսպէս տեսայ որ ասոնք տօնավաճառէն դուրս ելլելուն պէս խոհոյն մէկու մը հասան՝ որ իրենց առջեւէն կ'երթար ու ինք կը կոչուեր Ծ-ուռոիրտ † : Ուստի ըսին իրեն՝ Մի տեղացի ես՝ պ'րոն ու մինչեւ ո՞ր պիտի երթաս ասոնց ճամբայէն : Պատասխան տուաւ մարդը՝ թէ ինք Վեղեկախօսութեան քաղաքէն եկաւ՝ ու Երկնային քաղաքը կ'երթայ ու բայց իր անունը չըսաւ անոնց :

Վեղեկախօսութեան քաղաքէն հա՞ ըսաւ

---

* Մարտիրոսներուն արիւնը Եկեղեցւոյն սերմն է :

† Ծ-ուռոիրտը ժամանակէ ծառայող մէկն էր ու աշխարհային մարդ մըն էր ու որ իր սիրտն ամենևին Աստուծոյ վրայ հաս-տատած չէր ու հապա իր խղճմտանքն իր անձին դիւրութեանը կը յարմարէր : Մէրչափ շատերը կարելի է գտնել ամէն տեղ՝ աս նոյն նմանութեամբով ու որոնք իրենց աշխարհային պատիւն շահելու ու հանգստութենէն չեն ուզեր ու չեն կրնար պատուիլ Քրիստոսի սիրոյն համար : Ա-յսպիսիները կ'ուզեն փրկուիլ բայց կ'ուզեն որ բուն իրենց ընտրած ճամբովը փրկուին ու չը-ձգելով անձնասիրութեան գէմ եղած մէկ քանի դործքերն ու պարտաւորութիւնները :

Պրիստիանոս . Հոն բարի մեկը կը քնանա՞ք :

Ծոտաֆէրպ . Ա՛յո՛ , կը յուսամ թէ , ըսաւ Ծուռսիրտը :

Պրիթոփհանոս . Կ՚աղաչեմ , պարոն , անունդ ի՞նչ է :

Ծոտաֆէրպ . Ես անճանաչ մէկին եմ քեզի , և դուն ալ ինծի : Թէ որ աս ճամբէն երթալու էք՝ ուրախ պիտի ըլլամ ձեզ ինձի ընկեր ունենալուս , հապա թէ չէ՝ գոհ ըլլալու եմ :

Պրիթոփհանոս . Ես Պահպանկախաւսութեան քաղաքին վրայով լսած եմ ես . ու ինչպէս կը յիշեմ , կ՚ըսեն թէ հարուստ տեղ մըն է :

Ծոտաֆէրպ . Ա՛յո՛ , ճշմարիտ կ՚ըսեմ քեզի՝ թէ այնպէս է . ու ես շատ հարուստ ազգականներ ունիմ հոն :

Պրիթոփհանոս . Նկերուժ կը շնորհէք համարձակութեանս . ովքե՞ն են քու ազգականներդ հոն :

Ծոտաֆէրպ . Անկէ թէ բոլոր քաղաքը . բայց յատկապէս Իշխան փոփհականը , Իշխան Պատառաբոյծը , Իշխան Պահպանկախաւսը , որուն նախնիքներէն ամենէն առաջ ատ քաղաքը իր անունն ընդունած է : Նաև Պարոն Փաղաքշողը , Պ . Երկուերեսկինը , Պ . Ընծեղանը , ու մեր Թաղին Ժողովրդապետ Պ . Երկուլեզուկինը իմ մօրս խորթ եղբայրն է * . և շիտակն ըսեմ քեզի , ես մէկ աղնուական մը եղած եմ . սա-

* Ահա հեղինակը շատ յարմար այլաբանական անուններ կը հնարէ , Յաճախակի ինք շատ անգամ քիչ խօսքերով շատ տեղեկութիւն կրնայ տալ ընթերցողին :

կայն իմ պապուս հայրը միայն նաւավար էր՝ որ դէպ ի առաջ կը նայէր ու դէպ ի ետև կը քաշէր * , ու ես ալ իմ կալուածքներուս շատերը ան նոյն կերպովին ստացած եմ :

Ինքնախաբեայ . Կարգուա՞ծ ես դուն :

Ծոռնախոտ . Ա՛յո , ու իմ կինս շատ հաճոյ խաթունն մին է , համեստ հնոջ մը աղջկակ . որ ան ալ Կեղծուպատիր տիկինին աղջկին էր : Ուստի իմ կինս շատ պատուաւոր ցեղէ մը եկած է . և ան ատիճան կրթութեան հասած է , որ թագաւորին ու աղքատին հետ հնոցպաղաւարելու կերպը գիտէ : Ա՛շմարիտ է որ մենք երբեմն կրօնքով կը տարբերինք խղճահար մարդկիներէն , բայց միայն երկու պզտիկ մասերու մէջ : Մէկ մը որ քնաւ հովին ու ջուրին հոսանքին հակառակ չենք աշխատիր : Երկրորդ՝ որ միշտ սաստիկ նախանձաւոր ենք երբոր կրօնքը իր արժանի մուճակներովը ժուռ դայ . շատ հաճելի է մեզի փողոցներուն մէջ իր հետը քալել , թէ որ արեգակը կը ճառագայթէ ու ժողովուրդը կը դովաբանէ զանիկայ † :

---

* Ընդլայնացոյց մէջ առակ մը կայ՝ որ կ'ըսէն . "Կեղծաւորը կը նմանի նաւավարի՝ որ առջին կը նայի ու դէպ ի ետև կողմը թէ կը քաշէ" :

† Ա՛շմարիտ հաւատացեալը աս կեղծաւորութիւնը չընէր . ճշմարտութեան Հոգին կ'ըսէ , "Ըմէն անոնք որ կ'ուզեն աստուածպաշտութեամբ ապրիլ Յիսուսով , հալածանքի մէջ պիտի կենան" (Բ Տիմ . գ . 12) Ա՛շմարտութեան Հոգին ստախօս կ'ընենք , երբոր մեր վարքը ձեի մը ճամբու մը խոթելով ուղայնութեամբ մտած ենք թէ Քրիստոսի կը հետևինք , և սակայն աչքարհիս պիտի մնանք՝ որ թշնամի է

Ընատեն Վրիստիանոս քիչ մը զատուեցաւ դէպ ի իր ընկերին՝ Յուսալեցին կողմը, ըսելով. Իմ միտքս կու գայ որ ասիկայ Կեղեցկախօսութեան քաղաքին Օուռսիրտ կոչուող մարդը պիտի ըլլայ. ու թէ որ անիկայ է՝ մեր ընկերութեան մէջ մէկն ունինք որ ինք բոլոր աս կողմերը բնակողներուն ամենէն խորամանկն է: Ընատեն Յուսալեցին ըսաւ. Իրի՞ն հարցուր. ինծի կը թուի որ ինք իր անունէն պէտք չէ որ ամչնայ: Ուստի Վրիստիանոս նորէն անոր քով գնաց՝ ու ըսաւ. Պարոն, հրամանքդ այնպէս կը խօսիս՝ որ կ'ինամցուի թէ բոլոր աշխարհի գիտցածէն աւելի բան մը գիտես. և թէ որ չեմ սխալիր, կարծեմ թէ քու ո՛վ ըլլալդ պիտի գիտնամ. քու անունդ Կեղեցկախօսցի Պարոն Օուռսիրտ չէ՞:

Օ՜ո՜ո՜իր՛պ. Ասիկայ իմ անունս չէ. բայց շիտակը նախատական անուն մըն է որ ինձ չգալողի քանի մը անձինք ինծի տուեր են. ու պէտք է որ գոհութեամբ իրրև նախատինք կրեմ ա՜նիկայ, ինչպէս որ ուրիշ աղէկ մարդիկ ինէ առաջ իրենցը կրեր են:

Վրէնպէնհոո. Բայց դուն ընաւ պատճառ չտուիր մարդոց աս անունը քու վրադ դնելու:

Օ՜ո՜ո՜իր՛պ. Ինաւ, ընաւ: Միայն իմ ըրածս՝ որով անոնց պատճառ տուի աս անունն ինծի տալու, աս էր՝ որ բաղդէս միշտ իմ դա՜

իրեն: Ասիկայ խիստ մտահոգուշակ ու հոգեպատիր սխալմունք մըն է:

տողութիւնս ան ժամանակին ներկայ ճամբան ինչ որ էր՝ անոր կը յարմարէր , ու այնպէս կը պատահէր որ անով իմ շահս կ՚աւելնար : Սակայն թէ որ աս յաջողութիւններն այսպէս ինձի կու գան , օրհնութիւն պիտի համարիմ ես անոնք . բայց անոնց պատճառաւը չարաչէր անձինք նախասահմանքով թող չբեռնաւորուին զիս * :

Ալբիոպիանոս . Խրատըդնէ մտածելի թէ դուն ան մարդն ես՝ որուն վրայով լսեր էի . ու իմ կարծիքս քեզի ըսեմ . Ես կը վախնամ որ աս անուններ աւելօք կը վայլէ քեզի , քան որչափ կ՚ուզես թէ մենք խորհինք որ կը վայլէ :

Ծո—ասիբոս . Ընչի՞ թէ որ դուն այսպէս կը մտածես , ինչ կրնամ ընել ես . դուն իս ա— ղէկ ընկերութիւն ընող մէկին ըլլալ պիտի գըտ— նես , թէ որ իս քու ընկերութեանդ ընդունե— լու ըլլաս :

Ալբիոպիանոս . Թէ որ մեր հետն երթալ կ՚ուզես , պէտք է որ հովին ու ջուրին հոսան— քին դէմ երթաս , որն որ կարծեմ թէ քու կարծիքիդ հակառակ բան է : Եւս պէտք է այնպէս խոստովանիս ճշմարտութիւնն իր աղ— քատութեանը մէջ՝ ինչպէս որ արծաթի մուճակ— ներով ժուռ եկած ատենը . ու անոր հետ պիտի

---

* Որչափ ճարտարարուեստ՝ որչափ խարէական են այսպիսի մարդոց տամարանութիւնները : Ի՛զգարք իմ , զգուշացէք աս պիճն ունենալէն : Ու ասոր հակառակ՝ արթնուն կեցէք ու ջնդմեանդութեամբ աղօթեցէք որ երկիտ չելլաք , հապա մնանք Քրիստոսի օրը անարատ մնաք :

ՀՈՍԱ ԵՐԻԱՓԵՏԵՐՈՎ ԿԱՊԱՒԱԾ ԱՒՆԴ ՍԻՆՔ ՊԷՍ ՈՐ ԳՈՎԱՐԱՆԱԼԻՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՎ ՓՈՂՈՑՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ԻՐ ՊԱՏՐԱՍՏԱԼՈՒՆ ԱՒՆԸՆԴ :

ԾՈՒԱՆԿՈՍ . ՊԷՏՔ ՉԷ ՔԵԶԻ ՀՐԱՄԱՅԱԼ ԿԱՄ ԻՇԽԱԼ ԻՄ ՀԱՒԱՏՔԻս ՎՐԱՅ . ԻՄ ԱՂԱՂԱՒԼԹԱՆս ՁԳԷ ԻՍ ՝ ՈՒ ԹՈՂ ՏԱՐ ՈՐ ՔՈՒ ՀՆԱԴ ԵՐԹԱՄ :

ԿՐԻՍՓԻՆՈՍ . ՄԻԿԷ ԱՆԴԻՆ ՄԻԿ ՔԱՅԼ ՄԸ ՉԱԼԻՍԻ ԵՐԹԱՍ ՝ ԹԷ ՈՐ ԻՄ ԱՌԱՋԱՐԿԱԾԻս ՆԸ-ԿԱՏՄԱՄԸ ՉԸՆԱՍ ՝ ԻՆՉՊԷՍ ՈՐ ՄԵՆՔ Կ'ԸՆԵՆՔ :

ՆԱԱՒԱՆ ԾՈՒԱՆԿՈՍԻՆ ԸՍԱՒ . ԵՍ ԻՄ ՀԻՆ ԳԱՂԱՓԱՐՆԵՐՍ ԲՆԱՒ ՉԱԼԻՍԻ ՁԳԵՄ ՝ ՈՐՈՎՀԵՏԵՒ ԱՆՇՈՒԱՍ ԵՆ ԱՆՈՆՔ ԵՒ ՕԳՏԱԿԱՐ : ԹՇԻ ՈՐ ՁԵՐ ՀՆԱՐ ՉԵՄ ԿՐՆԱՐ ԵՐԹԱԼ՝ ՊԷՏՔ Է ԱՅՆՊԷՍ ԸՆԵՄ ԻՆՉՊԷՍ ՈՐ ԴՈՒՔ ԻՆԴԻ ՉՀԱՒԱՏ Կ'ԸՆԵՒ ՝ ԱՅՍԻՆՔՆ՝ ՄԻՆԱԿ ԵՐԹԱԼ ՝ ՄԻՆՉԻ ՈՐ ԱՅՆՊԻՍԻ ՄԻԿԸ ԳԱՅ ՀԱՒԱՏԻ ԻՆԴԻ ՈՐ ՈՒՐԱԽ ԱՊԻԻ ԸԼԼԱՅ ԻՍ ԸՆԿԵՐ ՈՒՆԵՆԱՂԸ :

ՀԻՄԱ ԵՐԱԶԻՍ ՄԷՋ ՏԵՍԱՅ ՈՐ ԿՐԻՍՏԻԱՆՈՍՆ ՈՒ ՅՈՒԱՍԱՖԱՏ ՁԳԵՑԻՆ ԶԻՆՔԸ ՝ ԱՒ ԱՆՈՐ ԱՌՋԻԻԷՆ ՀԵՌՈՒԷՆ ԿԸ ՔԱՇԻՆ * . ԲԱՅՑ ՄԷԿԻՆԻՆ ԻՐ ՆԱԻԸ ՆԱՅԼՈՎ ԵՐԵՔ ՀՈԴԻ ՏԵՍԱՒ ՈՐ ՊԱՐՍՆ

---

* Ն'ԿԱՏԵ ԹԷ ԱՒ ՁԱՄՈՒՐԴՆԵՐԸ ԻՆՉՊԷՍ ԶԳՈՒՇԱՑԵՑԱՒ ՎԱՐՈՒԵՑԱՆ ԱՒ ԽԱՓԱՆՈՒԱԾ ՀԱՒԱՏԱՑԵԱԼՆ ՀԵՏ : ՀԱՅ ԹԷ ԱՆԽՈՐՀՐԴԱԲԱՐ ԽԱԿՈՂ ԳԷՂ ԿԱՐԾԻՔ ՄԸ ՈՒՆԵՑԱՆ ԱՆՈՐ ՎՐԱՅ . ՀԱՊԱ ԵՐԲՈՐ ԱՆՈՐ ԻՆՉ ԸՍԱԼՆ ԱՂԷՒ ՄԸ ՓՈՐՁԵՑԻՆ՝ ԱԼ ՄԻՒ ԲԱՂԷ ՄԸ ՀԱՊԱՀԵՑԻՆ ՝ ԱՅԼ ՀԱՒԱՏԱՓՄՈՒԹԵԱՄԲ ՎԱՐՈՒԵՑԱՆ ՀԵՏՐ ՝ ՈՒ ԵՐԿՈՒԱԾՈՒԹԵԱՄԲ ԼԱ ՔԱՇԵՑԱՆ ԻՐՄԷՆ : ՍԷՐԸ ՄԻՒ ԼՈՒԲ ՄԸ ԸՆԼՈՒՆ ՊԷՏՔ Է ՄԻԱՅ ԺԱՄՐ ՀԱՐՄԻ . ԲԱՅՑ ԵՐԲՈՐ ՅԱՅԱՆՒ Կ'ԸՂԱՅ ԹԷ ՄԱՐԴԻԿ ԱՅՆՊԷՍ ԵՆ ԻՆՉ ՈՐ ԸՂԱԼ ԿԸ ԽՈՍՈՎԱՆԻՆ ՝ ՊԷՏՔ Է ՄԻԱՅ ՀԱՒԱՏԱՓՄՈՒԹԵԱՄԲ ՎԱՐՈՒԻ :

Ծուռսիրտին եւեւէն կու գային • ու մէկ մ՚ալ երբոր եկան հասան անոր ։ ինք խիստ ցաւէն բարեւից զանոնք ։ ու անոնք ալ քաղաքավարութեամբ իր բարեւն ընդունեցին ։ Ա՛ս մարդոցը անուններն էին՝ Պ • Հշխարհասէր ։ Պ • Երջանթասէր ։ և Պ • Ժլատ • առանց հետ առաջուց ծանօթութիւն ունէր Պ • Ծուռսիրտը • քանզի իրենց մանկութեանը ամէնը մէկ դպրատուն կ՚երթային ։ ու կը սորվէին Պ • Յափշտակողէն ։ որ Հիւսիսային կողմերը Ընչաքաղցութեան սահմանին մէջ Հափշտակութեան վաճառաքաղաքին վարժապետն էր ։ Ա՛ս վարժապետը սորվեցուցեր էր անոնց յափշտակութեան արհեստը՝ կամ բռնութեամբ ։ կամ խորամանկութեամբ ։ կամ շողոքորթութեամբ ։ կամ սուտ խօսելով ։ կամ բարեպաշտութեան կերպարանք մը վրանին առնելով • և ասոնք չորս տղոցը վարժապետին արհեստը այնպէս ձեռք ձգեցին ։ որ բուն իրենք ամէն մէկնումէն կրնային այնպիսի դպրատուն մը բանալ ։

Երբ՝ ըսածիս պէս երբոր անոնք այսպէս իրար բարեւեցին ։ Պ • Երջանթասէրը հարցուց Պ • Ծուռսիրտին ։ թէ՝ Ա՛մբուն վրան առջևնուս գացողները ո՞վ են • քանզի Կրիտահանոն ու Յուսալից տակաւին կը տեսնուէին ։

Ծուռսիրտ • Ո՞ոյգ մը հեռու աշխարհի մարդիկ են ։ որոնք իրենց կերպովը ճամբորդութիւն կ՚ընեն ։

Երջանթասէր • Ո՛ւխտ ։ ինչու՞ չհայնեցան որ

իրենց բարի ընկերութիւնը վայելելնիք • քանզի անոնք՝ և մենք՝ ու դուն պարտն՝ ամէնքս ալ կը յուսամ որ Ճամբորդութիւն կ՚ընենք ։

Ժոռաֆէրպ • Իրաւ այդպէս է • բայց աս առջևնուս գացող մարդիկը այնպէս բիրտ են՝ ու այնչափ կը սիրեն իրենց կարծիքը՝ ու այնչափ առ ոչինչ կը գրեն ուրիշներուն կարծիքը ՝ որ մէկ մարդ մը որչափ բարեպաշտ ալ ըլլայ՝ թէ որ ամէն բանի մէջ իրենց հետ մէկ չըլլար ՝ բոլորովին դուրս կը ձգեն զանիկայ իրենց ընկերութենէն ։

Ալեպ • Շատիկայ գէշ բան է • բայց կը կարդանք մէկ քանիներուն համար՝ որ չափազանց արդար են * ՝ ու այսպէս մարդոց բրտութիւնն իրենց վրայ կը տիրէ իրենցմէ զատ բոլոր ուրիշները դատել ու դատապարտել ։ Բայց աղէ ՝ ի՞նչ և որչափ բաներով իրարմէ տարբերինք ։

Ժոռաֆէրպ • Առանք իրենց կամակոր կերպովը վճռած են՝ թէ իրենց պարտաւորութիւնն է ամէն եղանակի մէջ առաջ վազել իրենց Ճամբան † • ու ես հովի և մակընթացութեան

---

* Ահ որ քանի մը անձինք միաբանին ուխտէ բարեպաշտութիւն ունենալու ՝ քան որչափ ժամանակին նորութիւնը կը նեղէ ՝ բիրտ ու այլանդակ ըլլալու քամհարանաց նկարագիր կ՚ընդունին ։ Աւրիշ մարի մը որչափ որ կ՚ուզես ուրիշներէն տարբերիլ ՝ մեկը չվճռանար՝ ու ասոր համար մեկը չմիտագրիր գեղ • բայց խոյին երբոր Սուրբ Կիրքը քեզի կանուն կ՚ընես՝ ու անոր հետմահուան ապրելու դուն զքեզ կը վարժես ՝ այնարժի առելութեանը նեթակայ կ՚ըլլաս ՝ ու չսիտագրես արդար ըլլալու անհնարին մեղքովը կ՚ամբաստանուիս ։

† Ալեպա և Ժոռաֆէրպը հաստատիմ Ճամբորդներուն

կը սպասեմ : Աստուած ամէն բաներդը վասն Աստուծոյ վտանգի մէջ կը ձգէն , ու ես ամէն պատհաւելութիւնները ձեռք կ'առնեմ իմ կեանքս և սատարուածքս պահելու համար : Աստուած իրենց կաթոլիքները կը բռնեն՝ թէպէտ և բոլոր մարդիկ ան կարծիքներուն դէմ ըլլան . բայց ես ճշմարտութիւնը կը պահեմ ինչ բանի մէջ՝ և որչափ որ ժամանակին ու իմ ազատութիւնս կրնայ տանիլ : Աստուած կրօնասէր են՝ թէ որ կրօնքն աղքատութեան ու անարգութեան մէջ ալ ըլլայ . բայց ես՝ երբոր անիկայ արծաթի մուճակներովը՝ արևին ծագելուն՝ ու գովութիւն ընդունելով պարսի , կրօնասէր եմ :

Ելեւմտահաւէր . Իրաւ ես . ու ամուր բռնէ ատիկայ՝ ով պատուական Պ . Ծուռսիրտ . քանզի՝ իմ կողմանէս չիմար կը սեպեմ ես ան մարդը՝ որ իր ունեցածը պահելու ազատութիւն ունենալով՝ այնչափ անիմաստ ըլլայ , որ կորսընցընէ զանիկայ : Ոձի պէս խորագէտ ըլլանք մենք : Աւազդոյն է հունձքը ժողվել՝ քանի որ արևը կը ծագի : Կը նայիս թէ մեղուն բոլոր ձմեռն ինչպէս հանգիստ կը կենայ , ու միայն անատնը կ'աշխատի՝ երբոր շահն ու հեշտութիւնը մեկտեղ կրնայ վայելել : Աստուած երբեմն անձրև կը խրկէ՝ և երբեմն արեգակը

աչքին կը պատանդի , բայց իր ոգին ու բնաւորութիւնը ուշադրութեան հետ համաձայնութեամբ կրնայ խօսիլ : Խնդրէ , ինչ անհեթեթին ջար ու խարեայ է մարդուս սիրտը : Ա՛վ կրնայ իմանալ անիկայ : Ա՛ն մեկը՝ բայց միայն Աստուած սրտերուն քննողը :

կը ծագեցընէ. Թէ որ անոնք այնպէս խելա-
գար ըլլան որ առջինին ժամանակը ճամբորդու-
թիւն ընեն, մենք գեղեցիկ եղանակին երթա-
լու առնելու բաւականանանք: Թէ որ ինծի
կը հարցընես՝ ես ան կրօնքը շատ կը սիրեմ՝
որ Աստուծոյ մեզի պարգեւած բարութիւննե-
րովը մեհեղ կընայ պահուիլ: Վասնզի՝ ան որ
բանականութեամբ կը գատե, կընդի ուրիշ
կերպ խորհիլ, միայն Թէ Աստուած որ աս
կեանքիս բարի բանները մեզի շնորհեց, կ'ուզէ
որ մենք իրեն համար պահենք անոնք: Աբրա-
համ ու Սողոմոն կրօնքի մէջ Հարստացան. ու
Յոբ կ'ըսէ՝ Թէ բարի մարդը ոսկին հողի պէս
պիտի դիզէ. ու չէ Թէ աս առջևէն գացող
մարդոցը պէս պիտի ըլլայ՝ Թէ որ անոնք քու
ստորագրածիդ պէս են:

Ժլատ. Կարծեմ Թէ աս նիւթիս վրայ ա-
ռենիս ալ միտքանած ենք, և անոր համար
աւելի խօսք հարկաւոր չէ անոր վրայով:

Ընթերասէր. Չէ. Ճշմարիտ աւելի խօսք
հարկաւոր չէ աս նիւթիս վրայով. քանզի ան
որ ոչ Սուրբ Գրոց և ոչ բանականութեան հա-
ւատք կ'ընծայէ, (և կը տեսնենք որ մենք երկուքն
ալ մեր կողմն ունինք,) ոչ իր ազատութիւնը
գիտէ ու ոչ իր սպասհովութիւնը կը փնտռէ:

Ծոյլ-աչքիկ. Ես ղաբրը իմ, մենք ամէնքս
ճամբորդութիւն կ'ընենք՝ ինչպէս որ կը տեսնէք.
ու գէշ բանէրն աղեկ մը կա միացնուս հա-
մար, թոյլատուութիւն ընորհեցէք ինծի ձեզի աս
խնդիրը առաջարկելու.

Ինքզինքը թէ մէկ մարդ մը՝ թէ եկեղեցական և թէ արհեստաւոր՝ պատեհութիւն մը ունենայ իր ձեռքը աս կամքիս բարութիւններն առնելու, և սակայն այնպէս ըլլայ՝ որ ուրիշ կերպով չկարենայ անոնք ձեռք ձգել, բայց եթէ գոնէ դրսուանց սաստիկ նախանձաւոր ըլլալ ցուցընելով ինքզինքը՝ կրօնքին մէկ մասին մէջը՝ որուն մէջ որ ինքզինքը չէր խառներ առաջ. հիմա ան մարդն իր վախճանին համանման համար աս միջոցը չի կրնար գործածել, ու տակաւին շիտակ հաւատարիմ մարդ մը ըլլալ:

Ընթերնաէր. Կը տեսնեմ քու առաջարկութեանդ վախճանը. ու աս պարոններուն համաձայնութիւնովը կը ջանամ պատասխան մը ներկայացընել քեզի: Ես նախ եկեղեցականի վրայով քու հարցումիդ պատասխանելու համար, դիցուք թէ եկեղեցական մը՝ արժանաւոր մարդ մը ըլլայ. բայց իր եկամուտը խիստ քիչ ըլլայ, և իր աչքը աւելի առատ ու աւելի ճոխ միջոցի եկամուտի մը ըլլայ. նաև պատեհութիւն մըն ալ ունենայ անիկայ ստանալու, սակայն այնպէս որ եթէ ինքզինքը աւելօք ուսման տալով՝ աւելի յաճախ ու նախանձաւորութեամբ քարոզութիւն ընելով՝ և ժողովրդոյ բնաւորութեանը պահանջելուն համար թէ որ իր գաղափարներուն մէկ քանիները փոխելով պիտի ըլլայ, իմ կողմանէս ես պատճառ մը չեմ տեսներ թէ ինչու համար մէկ մարդ մը չկրնայ ընել ասիկայ, և մանաւանդ

ասկէ աւելի շատ ուրիշ բան ալ ։ ու տակաւին ինք հաւատարիմ մարդ մը ըլլալ ։ թէ որ ինք աս բանս ընելու հրաւէր մը իմացած է իր ներ֊սի դէն ։ Ես ինչո՞ւ համար ։

Նախ՝ որ մեծադոյն եկամուտի մը բաղձանք ունենալը օրինաւոր է ։ (ասոր դէմ չկենցուիր ։) որովհետեւ Աստուծոյ նախախնամութիւնը իր առջեւն դրաւ անիկայ ։ ուրեմն թէ որ ձեռնհաս է ։ կրնայ ստանալ անիկայ ։ խղճմտանք չընելով ։

Երկրորդ՝ ասկէ զատ՝ ան եկամուտին վրայով իր ունեցած բաղձանքը զինքը աւելի ուսումնա֊սէր՝ աւելի նախանձաւորութեամբ քարոզող կ'ընէ ։ եւ ։ ու այսպէս անիկայ լաւագոյն մարդ մը կ'ընէ ։ մանաւանդ թէ՝ իր միտքը լաւագոյն կերպով յառաջացընել կու տայ ։ որ Աստուծոյ մտացը համաձայն է ։

Երրորդ՝ իր ժողովրդոցը բնաւորութիւնը հակամիտելուն վրայ՝ անոնց ծառայելու համար իր գաղափարներուն մէկ քանին ձգելով ։ ասիկայ կը ցուցընէ նախ՝ թէ ինք անձնուրացու֊թեան բնաւորութիւն ունի ։ երկրորդ՝ թէ բա֊րեպաշտ ու շահեցող կենցաղավարութիւն մը ունի ։ և երրորդ՝ թէ ասանկով աւելի յարմար է եկեղեցական պաշտօնի ։

Չորրորդ՝ ուրեմն կը հետեւցընեմ թէ մէկ ե֊կեղեցական մը որ մեծը առնելու համար պզտիկ բանը կը ձգէ ։ այսպէս ընելուն համար ազահ սեպուելու չէ ։ Հապա՝ որովհետեւ անով իր ստացուածքն ու ճշմարտութիւնը կ'աւելնայ ։

աւելոր իր կոչմանն ու բարիք ընելու համար իր ձեռքը տրուած պատեհութեանը հետևող մեկը սեպուելու է :

Դանք հիմա քու առաջարկութեանդ երկրորդ մասին՝ որ կը վերաբերի արհեստաւորին , որն որ յիշեցիր : Դիցուք թէ այսպիսի մեկը միայն աղքատիկ գործ մը ունենայ աշխարհի մէջ , բայց կրօնականութեան դառնալով կարենայ իր առուտուրը ծաղկեցընել . գուցէ հարուստ կնիկ մը առնէ , կամ լաւագոյն և առջևնէն աւելի յաճախորդ ունենայ իր խանութը . իմ կողմանէս պատճառ մը չիմ տեսներ , հապա որ օրինաւոր կերպով կրնայ ընել ասիկայ : Ու ինչու՞ համար .

'Նախ' որ կրօնական ըլլալն առաքինութիւն է , ինչ կերպով մարդ այնպէս կ'ըլլայ Թող ըլլայ : Երկրորդ՝ որ հարուստ կնիկ առնելը՝ կամ իմ խանութիս աւելի յաճախորդ ստանալը ապօրինաւոր չէ :

Երրորդ՝ մանաւանդ որ՝ ան մարդն որ կրօնական ըլլալով աս բաներս կը ստանայ , բարին բարի եղողներէն կը ստանայ իր բարի ըլլալովը . ուստի աշխ քեզի աղէկ կնիկ՝ և աղէկ յաճախորդներ՝ և աղէկ վաստակ , և աս ամէնն ալ կրօնականութենէ յառաջ գալով՝ որ ան ալ աղէկ է : Ուրեմն բոլոր աս բաներն ստանալու համար կրօնական ըլլալը բարի է և օգտակար * :

* Ահա քեզի աշխարհային իմաստութիւն , գիտնական տրամաբանութիւն , ու Աստուածային փիլիսոփայութիւն : Ան

Ըս պատասխանը՝ որ Պ. Երծաթասէրն ըսաւ Պ. Ծուռսիրտին հարցմանը, բոլորէն ալ մեծապէս զոլաբանութիւն ընդունից. ուստի վերջապէս հետեւցուցին թէ խիստ օգտակար ու քաջադէպ պատասխան էր ան: Նոյ որովհետեւ իրենք կարծեցին որ մէկ մարդ մը կարող չէր անոր հակառակելու, և որովհետեւ Վրիստիանոսն ու Յուսալեցը տակաւին այնչափ մօտ էին՝ որ եթէ կանչուէին կրնային լսել, միաբանեցան թէ անոնց հասանելուն պէս՝ իսկոյն անոնց առջեւը դնեն առ խնդիրը. մանաւանդ անոր համար՝ որ անոնք քիչ մը առաջ Պ. Ծուռսիրտին հետ հակառակեր էին: Ուստի անոնց հասնելէն կանչեցին, ու անոնք կանչ առին կայնեցան մինչեւ որ միւսներն իրենց հասան: Ապա Համբուն վրայ խորհուրդ ըրին որ չէ թէ Պ. Ծուռսիրտը, հապա Ծերունի Պ. Երեսարհասերը ան խնդիրն առաջարկէ անոնց. ինչու որ մտածեցին թէ անոնց անոր տալու պատասխանը պիտի ըլլայ առանց ան տաքութեանը որն որ իրենց և Պ. Ծուռսիրտին մէջ բորբոքեր էր քիչ մը առաջ իրարմէ զատուելնուն:

օր առ խօսքը կը լսենք արծաթասէր հաւատացեալներէն, որոնք զուրկ են հաւատոյ ու աստուածպաշտութեան զօրութենէն: Ապա ասոնց առնուն հակառակ՝ Հոգին Սուրբ կը վկայէ թէ, "Ըմէն չարիքներուն արմատը արծաթի սէրն է", (ա Տիմ. գ. 10,) ու "Ագահութիւնը կռապաշտութիւն է": (Կող. գ. 5:) Լսեցէք ասիկայ ու դողացէք՝ ով ագահ հաւատացեալներ: Ու դուք՝ ով Աստուծոյ հետեւողներ, յիշեցէք որ բարքերնիդ արծաթասէր չըլլալ հրամայուած է ձեզի: (Եբր. ժգ. 5:) Ձեր Տէրը կը վկայէ թէ դուք "Ձեզ կընամ Աստուծոյ ծառայել ու մամոնային": (Ղուկ. ժգ. 13:)

Ելաւէս իրարու հասան ու կարճ կերպով մը իրար բարեւելնուն ետեւ ՝ Պ. Աշխարհասէրն առաջարկեց ան խնդիրը Արիստիանոսին ու իր ընկերին ՝ և ըսաւ որ եթէ կրնան՝ անոր պատասխանը տան :

Ընտուն Արիստիանոս ըսաւ . Մինչեւ անդամ կրօնքի մէջ տղեկ մը եղողն անգամ առնոց նման տասը հազար խնդիրներու կրնայ պատասխանել : Վասնզի՝ թէ որ հացի համար Արիստոսի հետեւէն երթալը ապօրինաւոր է ՝ ինչպէս որ կ'երեւայ ՝ (Յով . ը . 26 ՝) ո՞րչափ եւս աւելի ապօրինաւոր է զինքն ու կրօնքը միջոց մը ընելով աշխարհը ստանալն ու անիկայ վայելելը : Եւ ուրիշ մեկը չենք գտներ բայց հեթանոսները՝ կեղծաւորները՝ գեւերն ու կախարդները՝ որ ասոնց կարծիքն ունին :

Ասոնք՝ Հեթանոսները : Վասնզի երբոր Եմմոր և Սիւքեմ Յակոբին խաչինքն ու աղջիկը առնելու մտքերնին դրին՝ ու անոնք որ ուրիշ ճամբով չէին կրնար ձեռք ձգել անոնք ՝ հապա թլփատուելով ՝ իրենց ընկերներուն ըսին . Թէ որ մենք ամէն արուները թլփատուին՝ ինչպէս որ անոնք թլփատուած են ՝ իրենց խաչինքն ու իրենց ստացուածքը և ամէն իրենց անասունները մերը չպիտի՞ ըլլան : Փնտռածնին անոնց աղջկներն ու անոնց խաչինքը ձեռք ձգել էր ՝ և անոնց կրօնքը իրեւ միջոց մը դործածելնին անոնք ստանալու : Կարգա՛ ան բոլոր պատմութիւնը ՝ (Ծննդ . ԼԴ . 20—24 ՝)

Երկրորդ՝ կեղծաւոր փարիսեցիներն ալ աս կրօնքէն էին : Իրենց միջոցներն էին երկար աղօթքներ ընել , բայց իրենց նպատակը որբևայրիներուն տուներն ուտել էր , ու իրենց դատաստանը աւելի դատապարտութիւն ընդունելու արժանանալ եղաւ Աստուծմէ : (Ղուկ . ի . 46 , 47 :)

Երրորդ՝ Յուդան՝ ան դէմն ալ աս կրօնքէն էր . ինք կրօնական էր դանձանակին համար՝ որ անոր մէջ ձգուածը յափշտակէ . սակայն ինք կորսուեցաւ անարգուեցաւ՝ և բուն իսկ կորբստեան որդի եղաւ :

Չորրորդ՝ Սիմոն կախարդն ալ աս կրօնքէն էր . քանզի ուզեց Հոգին Սուրբ առնել , որ անով ստակ ձեռք ձգէ , ու Պետրոսին բնութիւնն իրեն համար ելած վճիռը իր ուզածին վայելուչ էր : (Գործ . ը . 19—22 :)

Հինգերորդ՝ հիմնաւ աս ալ իմ մտքէս կ'ելնէ , թէ ան մարդն որ աշխարհի համար կը գործածէ կրօնքը , աշխարհի համար պիտի ձգէ անիկայ . քանզի ինչպէս որ ստոյգ է թէ Յուդայի կրօնական ըլլալուն դիտաւորութիւնը աշխարհի վրբայ էր , այնպէս ալ ստոյգ է թէ ինք կրօնքն ու իր վարդապետը նոյն բանին համար ծախեց : Ուստի այսպիսի խնդիրին ստորաբաժանութիւնը պատասխանը տալը՝ ինչպէս որ կ'իմանամ թէ դուք տուած էք , ու այնպիսի պատասխանը իրրև օրինաւոր ընդունիլը՝ հնդհանուսական՝ կեղծաւորական ու դիւական բան է . ու ձեր վարձքը ձեր գործքերուն համեմատ պիտի ըլլայ :

Ասոր վրայ կանկ առին անթաքթափ իրարու երես նայիլով , բայց Պրիսիանոսին պատասխան տալու բան մը չունէին : Յուսալիցն ալ Պրիսիանոսին տուած պատասխանն ուղիղ ու բաւական սեպից . ուստի անոնց մէջ մեծ լուռութիւն մը եկաւ : Վերջապէս Պ. Ծուռսիրան ու իր բարեկամները ծանր ծանր երթալով ետ մնացին , որ Պրիսիանոսն ու Յուսալիցը անցնին երթան : Ընատեն Պրիսիանոսն իր ընկերին ըսաւ . Թէ որ աս մարդիկը մարդոց խօսքին անպատասխանի կը մնան , ի՞նչ պիտի ընեն Աստուծոյ խօսքին : Եւ թէ որ հողէ ամաններուն հետ կենակցած ատենին կը համբանան , ի՞նչ պիտի ընեն երբոր մաշող կրակի մը բոցերուն յանդիմանուին * :

Հիմա Պրիսիանոսն ու Յուսալիցը կրկին անոնցմէ յառաջ անցան , ու այնչափ գացին՝ մինչև որ եկան զուարճալի դաշտի մը մէջ մտան , որ Իմբուխիէն կը կոչուէր , ուր որ շատ դոհ սրտով կը քալէին . սակայն ան դաշտը կարճ ըլլալուն՝ չուտով անցան անկէ : Վասն որ

---

* Տես թէ ինչ մեծ բարութիւն մըն է Աստուծ Վրայ վստահիլ անվհատութիւն ունենալն , ու որչափ հարկաւոր է առաքեալին տուած յորդորանքը , թէ "Քրիստոսի խօսքը ձեր մէջը բնակի առատապէս" : (Կող . գ . 16 .) Վասն զի Աստուծոյ խօսքը կենդանի է ու զօրաւոր , ու երկայրի սուրէն ալ սուր . ու Աստանալին բոլոր ճարտարասուեստ հնարքներէն ու մարմնապաշտ հաւատացեալներուն հնարիմաց խրատմանէ թխնաներէն կ'անցնի , ու մարմինին երկրաւոր խորհուրդները մեկուկ կը գտնէ հոգւոյ իմաստութենէն որ ի վերուստ կ'իջնէ ,

դաշտին միւս կողմը պզտիկ բլուր մը կար վաստակ անուշով , ու ան բլուրին վրայ արծաթի հանք մը , որ առաջուց ան Ճամբան գացողնեբէն ոմանք անոր ավնուռութիանը պատճառաւ անիկայ տեսնելու գարձան . բայց շատ մծա եր թալով փոսին բերնին՝ իրենց ոտքին տակի գետինը հաստատ չբռնալուն պատուհասաւ , ու իրենք սպանուելան . ոմանց ալ անդամները կոտրտեցան , և մինչև իրենց մահուան օրը չկրցան նորէն իրենք զիրենք գտնել * :

Մեկ մ'ալ տեսայ երազիս մէջ որ Ճամբէն քիչ մը դուրս արծաթի հանքին գիմացի կողմը Վիմասը կայներ էր՝ ավնուռականի կերպարանքով՝ Ճամբորդները կանչելու , որ երթան ու տեսնեն : Աստի Պրիսկիանոսին ու իր ընկերին ըսաւ . Մ'վ դուք , աս կողմը դարձէք , ու հոն բան մը ցուցընեմ ձեզի :

Պրիսկիանոս . Ի՞նչ կրնայ այնչափ արժանաւոր բլլալ որ մեզ Ճամբայէն դարձընէ :

Վիմաս . Հոս արծաթի հանք մը կայ , ու քանի մը հոգի անոր մէջ կը փորեն գանձ հա-

---

* Ձկայ բան մը որ աւելի վտանգաւոր ու որոգայթագիր բլլայ հոգւոյն՝ քան որչափ աշխարհային հարստութիւնները : Քանի քանի անձինք որ ձախորդութեան ամեն փորձերնեբուն դէմը կրնային անշարժ կենալ , յաջողութիւնն իրենց վրայ յորդելուն յայտնապէս կործանցուցին իրենց հաստատութիւնը : Դժուարին է հարստութիւն ունենալ՝ ու միր սրտերն անոր վրայ չդնել . ու Աստուծոյ խօսքը կը տեսնենք մեզ թէ ամեն չարքերնեբուն արմատը արծաթասիրութիւնն է , որուն ոմանք հետևելով հաւատքէն խոտորեցան , ու անհամար ցաւերու մէջ ձգեցին իրենք զիրենք :

նելու • թէ որ գալու ըլլաք , քիչ մը աշխատանքով շատ բան կրնաք հանել ձեզի համար :

Ակռր երթանք նայինք , ըսաւ Յուսոյեցը :

Նս չեմ երթար , ըսաւ Կրիստիանոս , ես առ տեղին վրայով՝ ու քանի քանիներուն հոս ըսպասուելիք առաջուց լսած եմ • և ասկէ ի զատ առ գանձը անիկայ փնտռողներուն որոգայթ մըն է , քանզի անոնք իրենց ճամբորդութենէն կարգիլէ * :

Ընտանն Կրիստիանոս Պեմասը կանչից ըսելով • Ըտ տեղը վտանգաւոր չէ՞ • առիկայ շատերն իրենց ճամբորդութենէն չարգիլեց :

Պեմաս • Իսկ վտանգաւոր չէ • բայց ա նոնց միայն որ անզգոյշ են : Սակայն խօսած ատենը միանգամայն կարմրիցաւ ալ :

Կրիստիանոս • Ընտանն Կրիստիանոս ըսաւ Յուսոյեցին • Ըրկայ որ մէկ քայլ մը փոխենք , հապա առաջ երթանք մեր ճամբան :

Յո-սոյեց • Նս կը վհատիմ քեզի որ երբ Ծուռսիրտը հոն հասնի , թէ որ ինք մեզի պէս հրաւիրուի , պիտի գտնայ անիկայ առնելու :

---

* Տեսանք հաւատարիմ բարեկամին արժէքը • բայց ուրշան քիչերը այսպէս հաւատարմութեամբ կը վարուին իրենց ընկերներուն հետ : Հաւատացեալներէն ուրշան քիչերը այսպիսի յորդորանքները կը վերցնեն : Ինչ ըսել է կ'ըսէն , ատակ վտանգիկէն մեզ սրգիլել : Ա՛հ , ուրշան քիչերը գիտեն թէ ազատութիւնը կատարեալ թիւն է , ու միայն կը գտնեն Կրիստոսի Տեառն միջոց կրկին և կրկին զգալութեան առթեն , թէ Աստիկէ և զկնէ եկեք ամէն ազատութենէն : Ա՛ . Յովհ . ա . 15 :

Քրիսպիանոս . Ասոր վրայ պէտք չէ տարա-
կոյս ունենալ , քանզի իր գաղափարները հոն
կ'առաջնորդեն զինքը . ու Հարիւրին իննսունուհինգ
տոյգ է թէ ինք հոն կը մեռնի :

Ֆիմա Դևմաս նորէն կանչեց՝ ըսելով . Ասյց
չէք ուզեր գալ ու տեսնել :

Ընտանեն Քրիստիանոս խոտուբեամբ պատաս-
խան տուաւ՝ ըսելով . Ո՛վ Դևմաս , դուն ան
Ճամբուն Տէրոջը շիտակ Ճամբաներուն թշնամի
մըն ես , ու իր տէրութեանը դատաւորներուն
մէկէն արդէն դատապարտուած ես Ճամբէն բուն
քու խոտորելուդ համար . (յ Տիմ . գ . 9 .)
և ինչո՞ւ համար կ'ուզես որ մեզ ալ նոյն դա-
տապարտութեանը տանիս : Վանաւանդ՝ թէ որ
երբէք Ճամբէն խոտորելու ըլլանք՝ անշուշտ մեր
Տէրը՝ Թագաւորը պիտի իմանայ անիկայ , ու
խայտառակ պիտի ընէ մեզ հոն՝ ուր որ հա-
մարձակութեամբ կ'ուզենք իր առջևը կայնիլ :

Դևմաս նորէն կանչեց թէ ինքն ալ իրենց
ընկերութեան մէկ անդամն է . ու թէ որ քիչ մը
սպասեն ինքն ալ անոնց ուղևիից պիտի ըլլայ :

Ընտանեն Քրիստիանոս ըսաւ . Ընդունդ ի՞նչ
է , ան նոյնը չէ՞ որով քեզ կանչեցի :

Դևմաս . Ես իմ՝ անուշս Դևմաս է . Ես
բարեմիտ որդին եմ ես :

Քրիստիանոս . Կը ճանչնամ քեզ . Դևելեն
քու պապուդ հայրն էր , և Յուդան քու հայրդ ,
ու դուն ալ անոնց Ճամբուն հետևեցար . քու
դործածածդ սատանայական խարդախութիւն մըն

է • քու հայրդ իրրև մասնիչ կախուեցաւ , ու դուն անկէ աղէկ վարձքի մը արժանաւոր չես : (ի Թագ • Ե • 20—27 : Պաոլ • իէ • 14 , 15 : իէ • 3—5 :) Աղէկ գիտցիր որ երբ Թագաւորին երթանք , աս քու ըրածդ պիտի զուցենք իրեն : Ա՛ս ըսելով անունք իրենց ճամբան գացին :

Ա՛ս միջոցիս Ծուռսիրան ու իր ընկերները նորէն տեսնուեցան , ու առաջին ակնարկութիւնը ընդունելնուն անցան Դեմասին քով գացին : Երբ՝ փոսին բերնէն վար նայելնուն մէջն իյնալնին կամ փորելու համար վար իջնելնին՝ կամ սովորաբար անոր յատակէն ելած ջաասակար գոլորշիներովը խեղդուելնին ատոյգ չեմ գիտեր ես , բայց աս նկատեցի՝ որ անունք մէկ մ՚ալ ան ճամբուն մէջ չտեսնուեցան * :

Ընատեան Վրիստիանոս երգեց այսպէս •

Ծուռսիրան ու Դեմասն արհամարհեցը ,
Մեկմեկու հետը կը միաբանին •
Մեկը կը կանչէ՝ կը վազէ միւսը ,
Խաժանորդ ըլլալ անոր վաստակին •
Բանկով ասոնք աշխարհիս մէջը ,
Կը գտնուին , ու չեն յառաջեր անդին :

Երբ՝ երազիս մէջ տեսայ թէ ճամբորդները աս դաշտին միւս կողմը մէկ տեղ մը եկան՝ ուր որ հին արձան մը կանդնած էր ճամբուն քո-

* Տեսայ աչքաբացիկ մարդոց վախճանը , որոնք ուշացումնամբ կը քալեն մտմտոյքին սերը Վրիստոսի սիրոյն հետ խառնել :

վիկը • ասիկայ տեսնելնուն՝ երկուքն ալ շփոթեցան անոր տարօրինակ ձևին պատճառաւը • քանդէ այնպէս թուեցաւ իրենց՝ թէ անիկայ առնօք կնիկ մը եղած ըլլայ , արձանի մը ձևի փոխուած : Ուստի աս տեղս կանգ առնելով անթարթափ աչքով անոր վրայ կը նայէին , բայց առեն մը չկրցան խմանալ անոր ինչ ըլլալը : Պրկը Յուսալեցը նկատեց որ վերը՝ անոր գըլխուն վրայ անսովոր կերպով գրուած գիր մը կար • բայց ինք գրոց աշակերտ չըլլալուն համար Պրխտահանոսը կանչեց՝ (որովհետև գիտուն մարդ էր ան ,) որ տեսնէ թէ կրնա՞յ արդիօք անոր նշանակութիւնը իմանալ : Ուստի Պրխտահանոս եկաւ՝ ու քիչ մը առեն գրերը իրարու հետ կապակցենետև՝ գտաւ որ ասիկայ էր ան • "Պոմէն կնիկը յիշեցէք": Ըս ասիկայ իր ընկերին կարդալէն ետև երկուքը միևնոյն վճռեցին թէ անիկայ Պոմէն կնիկին է որ աղի արձանի փոխուեցաւ , Նոյեմէն եղած առնները ընչաքէր սրտով իր ետին նայելուն համար : (Ծննդ • ԺԹ • 26 :) Հիմա աս յանկարծական և զարմանալի երևոյթը պատճառ ըլլալով՝ սա խոսակցութիւնն սկսեցին ընել անոնք :

Պրխտահանոս • Ով , եղբայր իմ , ասիկայ յարմար երևոյթ մըն է՝ որ պատշաճապէս պատահեցաւ մեզի Պատակ կոչուած ան բլուրը անցնել տեսնելու համար Վհմաեին մեզ հրաւիրելէն ետև • և թէ որ իրեն ուշադիր պէս՝ ու քիչ ալ երթալու հակամիտելուդ պէս գա-

ցած ըլլայինք՝ եղբայր իմ , դիտցածս՝ մենք ալ մենք եւս գալիքներուն տեսնելու համար պատրաստ մը , տեսարան մը եղած պիտի ըլլայինք :

*Յ—սուսէյ . Կը ցաւիմ որ այնչափ յիմար էի , ու կը զարմանամ որ հիմա Պ՚ոլտին կնոջը պէս չեմ . քանզի ի՞նչ տարբերութիւն կայ անոր և իմ մեղքիս մէջ : Ինք միայն իր եսիը նայեցաւ , ու ես երէցները տեսնելու փափաքեցայ : Կոհուլթիւն ըլլայ Նասուեցոյ շնորհացը , ու ես ամօթով ճնամ՝ իմ սրտիս մէջ այսպիսի հակամիտութիւն մը ըլլալուն համար * :*

Ջրխոպհանոս . Եկէր աս տեղը տեսածնիս մոռնալնիս պահենք ասկէ եսիը մեզի օգնութիւն ըլլալու համար : Աս կնիկը մեզ գատապարտութենէ մը ազատեցաւ , երբոր որ Աոգոմի կործանումը չկորսուեցաւ . և սակայն մեզ ուրիշով մը կորսուեցաւ , երբոր որ կը տեսնենք թէ ինք աղի արձան դարձած է :

Յ—սուսէյ . Ա՚շմարիտ է , ու ինք մեզի միանգամայն զգուշութիւն և օրինակ կրնայ ըլլալ . զգուշութիւն՝ որ իր մեղքէն հեռու կենանք ,

---

* Նասուեցոյ շնորհքն ասկ այսպէս ներգործութիւն կ՚ընէ քրիստոնեայ Նանապարհորդին սրտին մէջ : Երբոր ինք կը տեսնէ որ իր վատթար բնութիւնն ուրիշներուն դարձած ատեն մեղ մեղքին յարութիւն ունի , կը խոնարհի . ու կը խոստովանի՝ որ չէ թէ բուն իր զգուելիութենովը ինք պահուած է , այլ միայն ատեն փառքը բոլոր Նասուեցոյն կ՚ընծայէ , որուն զգուելիութենովը միայն իր եսիը պահուած է : "Նաւատքով հաստատուեցաք . մի՛ հպարտանար , հապա վախցիր" : (Հռոմ . ժա . 20 :)

ու օրինակ՝ որ աս զգուշութիւամբը մեզի հե-
ռու չկեցողներուն վրայ ինչ դատապարտութիւն
դալուն նշանը տեսնենք • այսպէս ալ Կորխը՝
Դաթանը ու Աբիրոնը ևս՝ իրենց մեզիներուն
մէջ կորսուած երկու հարիւր չիսուն հոգինե-
րուն հետ մէկտեղ նշան մը կամ օրինակ մը և-
ղան ուրիշներուն զգոյշ կենալու : (Թուոց ժզ •
31 , 32 : իզ • 9 , 10 :) Բայց ամէն բանէն
աւելի մէկ բանի մը կը զարմանամ • այսինքն՝
թէ Աստուած ու իր քահանաները ի՞նչպէս ան տեղը
այնպէս վստահութեամբ կրնան կայսիլ ան դան-
ձին սպասելու , որուն համար աս կինը միայն
իր տեսին նայելուն պատճառաւը՝ (քանզի չունք
կարդար թէ ինք մէկ քայլ մը ճամբէն դուրս
կոխեց ,) աղի արձան դարձաւ • մանաւանդ՝ ո-
րովհետև անոր վրայ եկած դատապարտութիւնը
անիկայ օրինակ մը ըրաւ անոնց աչքին առջև
ուր որ իրենք կեցեր են • քանզի հնար չէ որ
աչքերնին վերցուցածնուն պէս չտեսնեն անիկայ :

Բբէսպիտեռոս • Զարմանալու արժանաւոր բան
մըն է , ու ցոյց կու տայ թէ իրենց սրտերը աս
մասին ամբրցած են • և չեմ դիտեր թէ որո՞ւ
այնչափ պատշաճաբար նմանցընեմ անոնք , որ-
չափ որ անոնց՝ որ բռնուած ու դատաւորին
առջեն կայնած առնենին ալ իրենց քովը կե-
ցողներուն ծոցը կը պարպեն , կամ կախաղանին
տակը կախուելու տարուած տեղերնին քսակա-
հատութիւն կ'ընեն : Սոդոմի ժողովրդոց հա-
մար կ'ըսուի թէ խիստ չար ու մեղաւոր էին ,

ինչու որ Տէրոջը առջին մեղք գործեցին • այս-
ինքն իր աչքին առջին՝ և անոնց ցոյց տուած
մարդասիրութեանը վրայ • քանզի Սոդոմի եր-
կիրը Տէրոջը դրախտին պէս էր : (Ծննդ •
ժգ • 10—13 :) Ուստի աս բանը ևս առաւել
ի նախանձ չարժեց Տէրը , ու անոնց պատու-
հասը իր երկնաւոր կրակին կրցածին չափ սաստ-
կացուց :

Եւ արժանի է իրաւամբ հետևցընել՝ թէ այս-
պիսի օրինակները տեսնելով՝ և մանաւանդ թէ
իրենց գլուխնին առնելով՝ անոնք միշտ իրենց
աչքին առջին ունենալով մեղանչողները սաստ-
կագոյն պատուհասներու արժանի պիտի ըլլան :

Յոհաննէս • Ընտրակայս լսածդ ճշմարիտ է •
բայց ինչ ողորմութիւն է՝ որ ոչ գուն , և
մանաւանդ թէ ոչ ալ ես ինքնս այսպիսի օրի-
նակ եղած եմ : Ասիկայ կը սորվեցընէ մեզի գո-
հանալ Աստուծմէ , անոր երեսէն վախնալ , և
միշտ Ղովտին կինը յիշել :

Ասկէ ետև տեսայ որ անոնք իրենց ճամբան
երթալով մէկ զուարճալի գետի մը հասան * ,

---

* Ես ճամբորդները վաստակի համար չիտակ ճամբայէն խո-
տորելու փորձութեանը դէմ որ դրին , առատագոյն հոգևոր միսի-
թարութիւններ շնորհուեցաւ իրենց : (Մարկ • ժ • 23—30 :)
Անանպարհորդներն ասոնց զուարճալի գետի մը նման ,
ուրկէ խմելով իրենց յոգնած հոգիները կաղդուրեցին : Ես
գետը Աստուծոյ սիրոյն խորին ու անսահման Ովկիանոսն է :
Ես գետին առուներն են՝ թեղուածութիւն , խաղաղութիւն , ազա-
տութիւն , արդեգրութիւն , արդարութիւն , սրբութիւն , ա-
ղօթից ունկնդրութիւն , աստուածային բոլոր նախախնամա-
թիւններուն բարութիւնները , ու երկնից մէջ յաւիտենական

որն որ Դաւիթ Թագաւորը կը կոչէր «Աստուծոյ Գեամբ» • բայց Յովհաննէս՝ «Ահեղանաչ Ջոյց գեամ» կոչեց անոնք : (Մաղ • կն • 9 : Յայտ • իբ • 1 : Եզեկ • խէ • 1—9 :) Հիմա իրենց Ճամբան ճիշդ աս գետին քովինկը կ'իյնար • ուստի Քրիստիանոս ու իր ընկերը մեծ հաճութեամբ կը քալէին հոս • նաև գետին ջուրէն խմելին ալ՝ որ իրենց յոգնած անձերուն հաճելի էր և կազդուրիչ : Ետկէ ի զատ աս գետին երկու եզերքը կանանչ Ծառեր կային՝ որոնք ամէն տեսակ պըտուղներ կը բերէին • ու անոնց տերեւներէն կը բան՝ որ արգիլեն շատակերութենէ պատճառած դժուարամարսութիւնն ու ուրիշ ախտերը , որոնք սովորաբար անոնց կը պատահին՝ որ Ճամբորդութեամբ իրենց արիւնը կը բորբոքեն : Գետին երկու կողմը կանանչ մարգագետին ալ կար՝ զարմանալի կերպով գեղեցկացուցուած շուշան Ծաղիկներով , ու բոլոր տարին կանանչ կը մնար : Ա՛ս մարգագետինին վրայ Ճամբորդները պառկեցան քնացան , որովհետև աս տեղս ա-

---

յալեութիւն : Ետկ աս առուներուն անցած Ճամբան է Ցիոնս : Բրիստոս Տէրն մեր : Հաւատացեալներն իրմով ամէն հոգեւոր օրհնութիւններով կ'օրհնուին , ու Աստուծոյ սէրը և անոր բոլոր պատգիները Հոգւոյն Սրբոյ Հաղորդութեամբը կը վայելեն : Աստուծոյ զաւկներն աս գետին եղերքը քալելով՝ աւետարանական խոստումներէն պատուական պտղովը կը կերակրին , ու ան խոստումներովը գոնուած ներկայ յոյսերուն վայելչութիւնն ու ապառնի փառքին ակնկալութիւնը իրենց հոգիներն իբրև թէ Ճարպով ու պարարտութիւնով կը լեցնէ : Հոս կը գտնէ յոգնածը հանգստութիւն , ուխտադրուժը դարձ , ու տգէտը մխիթարութիւն :

պահովութեամբ կրնային պառկիլ : (Սաղմ. իե. 2 : Իսայ. ԺԲ. 30 :) Երբոր արթընցան՝ կրկին ժողվեցին ծառերուն պտուղները, ու կրկին խմեցին գետին ջուրէն, և յետոյ կրկին պառկեցան քնանալու : Այսպէս անցուցին քանի մը օր և քանի մը գիշեր. ու յետոյ աս երգն երգեցին.

Ես առուներուն յստակ ջուրերը,
Նայեցէք ինչպէս հանդարտ կը հոսին.
Իր ճամբորդներուն ճամբանուն մէջը,
Ախթարութիւն սրտի ընծայեն :

Ան կանաչագեղ դաշտերները,
Հաց իրենց տուած անուշ հոտերէն.
Խաղաղութիւ բարեպշ առատ գանձերը,
Չըլի կ'ընծայեն անոնց որ հոս են :

Ու ան որ գիտէ թէ աս ծառերը,
Ի՛նչ բարի պտուղ՝ տերև կը բերեն.
Իսկոյն կը ծախէ իր ունեցածը,
Իր ծախուս առնէ աս դաշտը իրեն :

Երբոր նորէն ճամբայ ելլել յօժարեցան՝ (քանզի դեռ իրենց ճամբուն վերջը չէին հասած,) կերան ու խմեցին, և ճամբայ ելան * :

* Տերը ճամբուն վրայ կաղդուրելու ժամանակներ կու տայ իր ժողովուրդը. բայց հարկ է անոնց որ չիշեն թէ տակաւին իրենց ճամբորդութեանը վախճանին հասած չեն, ու վտանգի աղբիւրներէն դուրս չեն : Պարտքն անոնք առաւել ևս զգուշանալու են այսպիսի առիւններուն. ինչու որ Սատանան զանոնք կը դիտէ, ու անոնց արիութեան վրայ կը նախանձի : Ինչպէս որ աւազակը՝ աղքատիկ մարդն անվնաս կը թողու. այնպէս ալ բայց իրենց հետ գանձ ունեցողներուն վրայ կը յարձա

Հիմա երազիս մէջ տեսայ որ շատ ճամբայ չգացած գետն ու ճամբան առին մը իրարմէ զատուեցան , որուն վրայ քիչ չարտմեցան ճամբորդները . սակայն ճամբէն դուրս ելլելու ալ չհամարձակեցան : Վասնզի որ գետէն անդին ճամբան խորտուբորտ էր , ու իրենց ոտքերը ճամբորդութիւնեներնուն պատճառաւը կը ցաւէին . ասանկով ճամբորդներուն սիրտը նեղացաւ ճամբուն դժուարութենէն : (Թուոց իւ . 4 :) Ընդոր համար քանի որ առաջ կ'երթայինք՝ լաւադոյն ճամբու մը կը բաղձայինք * : Ըրդ՝ իրենցմէ

ձախի , այսպէս ալ Սատանան երբոր ճամբորդները մխիթարելով լեցուն կը դանէ դարձնակալ կ'ըլլայ ծուռ ճամբու մը հրապուրելու զանոնք , որ վրանին յարձակելով զիրենք կողոպտէ :

* Հաւատացեալները պարտաւորութեան ճամբուն մէջ քալած աեղերնին ալ կարելի է որ զլխուին ան մխիթարութիւններէն որ ճաշակեցին . ու թէ որ աս փորձութեանը հետ ժամանակաւոր նորութիւնները ալ ունենան , ինչպէս աղքատութիւն՝ հիւանդութիւն՝ բարեկամներու տմարդութիւն կամ աշխարհի գեշ վարմունքը , կարելի է որ մեծապէս լքանին . ու Սատանան կարենայ յաւուրզ պատճառութիւն մը ունենալ ժխտուելեան՝ երկմտութեան՝ նախանձութեան կամ ապաշխարեան մէջ ձգելու զանոնք : Բայց եթէ անոնք աւելի հակամիտած ըլլալով լաւագոյն հանապարհի մը բաղձալու՝ քան թէ հաւատքներնուն ու համերաշխութիւններնուն առաւելութեանը համար ջերմեռանդութեամբ աղօթելու , կը գրգռուին ճամբայ մը գտնել որով կարենան նեղութենէ ազատիլ՝ ու զիրենք յուզնեցնող դժուարութիւնը վանելու՝ ու շատ չանցնէր ժամանակաւոր հանգստութեան միջոց մը կ'ըլլայ իրենց առջին : Պարտաւորութեան ճամբան դժուարին ըլլալով՝ ծուռ ճամբայ մը կ'ելլէ առջևնին , որ կը թուի թէ նոյն ճամբան կը հանէ զիրենք . բայց թէ որ անոնք ասանկով ճամբէն դուրս ելլեն , թէև գիտի մը կամ պատ մը չգտնին ալ , բայց պիտի սանդուխ մը անցնելու կը պարտաւորին : Աստուծոյ պատ-

*քիչ մը առաջ Ճամբուն ձախ կողմը մարգագետին մը կար ; ու մէկ սանդուխ մը հոն անցնելու ։ և ան մարգագետինը կը կոչուէր՝ Ծառուած Ճամբու Մարգագետին : Ընտոն Քրիստիանոս իր ընկերին ըսաւ ։ Թէ որ աս մարգագետինը մեր Ճամբուն վրայ կ'ելլայ , եկող հոն անցնինք : Յետոյ ինք սանդուխը տեսնելու գնաց , և ահա ցանկին միւս կողմը Ճամբուն քովովը շաւիղ մը կար * : Ըսին կայ իմ ուղածիս պէս ելաւ՝ ըսաւ*

տուիչնաքները սրբութեան ու ապահովութեան Ճամբան ցոյց կուտան ։ բայց անոնց անվնաս ուղղութենէն խոտորիլը կրնայ երբեմն անվնաս երևալ , ու բանին պարագաները կարելի է որ երևան Թէ անոր կը հաւանիին : Մարդին կ'երևակայուին Թէ այս ինչ կամ այն ինչ բանը Ընտուածակոյս կողմնակ ձեռնտուութիւն մըն է՝ որ հանգստութիւն կու տայ յոգնածին ։ ու կը կարծեն՝ Թէ իրենց տրուած պատուիրանքը քիչ մը ընդդիմակօրէն կրնայ մեկնուիլ , Թէ խոհեմութիւն գործածուելու է , և Թէ պզտիկ բաներու վրայ խղճահարութիւն ընելը օրինաւորութեան ու աւելորդապաշտութեան նշան մըն է : Այսպէս՝ Տեսջ.ին Թյաւ ուշնուն տեղը բուն իրենց հասկցածին վրայ հաստատելով՝ ու յաւտկ իրենց սրտերուն ապաւինելով , փարձողին ականջ կը դնեն : Եւ աս ալ անտարակոյս բան մը չէ՝ որ յաւադոյն փարձառութեան տէր եղող ու աղէկ համարուած ունեցող քրիստոնեաներն անդամ երբեմն Ճամբորդութենէն սխալ կ'առաջնորդեն , հնազանդութեան ուղիղ գծէն խոտորեցնելով զանոնք ։ ինչու որ Տէրը անոնք իրենք իրենց կը Թողու՝ իրենց յանձնապաստանութիւնը նուաստելու , ու զանոնք բոլորովին իրմէն կախեալ պահելու համար ։ և ասանկով նոր բարեպաշտութեան դարձողներուն կը տրվեցընէ որ մարդու մը աւելի հեռուն՝ բայց միայն որչափ որ անիկայ Քրիստոսի կը հետևի :

* Պարտաւորութեան Ճամբէն առջի խոտորումները դուրս միայն պզտիկ բաներ երևան ։ բայց քիչ քիչ Ճամբան կը ծռի , ու մենք շուտով կը մոլորինք մինչև որ անկարող ըլլանք մենք մեզ գտնելու : Այն որ պզտիկ բաներուն առ ոչինչ կը համարի , քիչ քիչ պիտի կրնայ :

Քրիստիանոս • դիւրագոյն ճամբան ասկէ՞ • եկո՛ր բարի Յուսալից , եկո՛ր անցնինք անկողմը :

Յո՛ւսալից • Բայց թէ որ ասկէ շաւիղը մեզ ճամբէն դուրս հանելու ըլլայ՝ ի՞նչ ընենք :

*Ծերկայ հաւանական բան էր , բայց միւսը , նայէ դուրսի ճամբուն քովինկէն էր երթալ : Ուստի Յուսալիցը իր ընկերէն համոզուելով անոր հետէն սանդուխէն անցաւ : Երբոր երկուքն ալ անցան ու շաւիղին մէջ մտան , շատ դիւրին գտան անիկայ իրենց ոտքերուն • և միանգամայն գէպ ի առջևնին նայելով մարդ մը տեսան որ իրենց պէս կը քալէր , ու իր անունը Յանձնապաստան էր • ուստի անոր հետէն կանչեցին ու հարցուցին թէ ան ճամբան ո՞ր կ'երթայ : Պատասխան տուաւ թէ՝ Երկնային դուռը : Տեսա՞ր , բարի Քրիստիանոս , հա՛ ալ այսպէս ջուր քիզի • ասով կը տեսնես որ մենք շիտակ ենք : Ուստի անոնք անոր հետէն գացին , ու ան անոնց առջևէն : Բայց ահա գիշերը վրայ եկաւ , ու շատ մթնեց • այնպէս որ հետևը եղողները առջևէն գացողը չէին տեսներ * :*

---

* Ընդհանրապէս ըսած պիտի ըլլայ Աստուած՝ թէ որ հաւատացեալները առջի ըներն միջամուխ մեզքերուն հրապուրբը , որոնց դէմ կը կենան անոնց սրտերը • ան պատճառաւ բազմապատիկ կեղծաւորութիւններով կը ջանայ կ'աչխատի զարձնել զանոնք այնպիսի վոլելի երևոյթ ունեցող մոլորութիւններու՝ որ կը թուին թէ չար համարում մը կամ գէշ վախճան մը չունին : Բայց իւրաքանչիւր սխալ քայլափոխ աւելի փորձութիւններու ճամբայ կը բանայ , ու նոր մեզքերն քան երեւութին հարկաւոր կը ցուցընէ : Ու թէ որ ամենափոքր բանի մը մէջ ամենափոքր պատուէր մը մարմնաւոր չարժա-

Ուստի առջևէն գացողը (Յանձնապաստան անունով՝) իր առջևի ճամբան չտեսնելով խոր. բունկ փոսի մը մէջ ինկաւ , որն որ ան երկիր. ներուն տէրը դիտմամբ շինած էր հոն՝ մնափառ յիմարները անով որսալու համար • ու իյնալով կտոր կտոր եղաւ * : (Յոաչ • Թ • 16 :)

Երբ՝ Քրիստիանոն ու իր ընկերը անոր իյ. նալը լսեցին • ուստի գացին որ բանին ինչ ըլ. լալն իմանան՝ բայց պատասխան տուողչկար , հապա միայն հեծութիւն մը կը լսէին : Ընա.

ութիւնէրէ կամաւորապէս կտրուիլ , ան յանցանքին մէջ այն. պէս ինքնակամութիւն՝ անհաւատութիւն՝ ապերախտութիւն ու աշխարհային կռապաշտութիւն կայ , որ անտարակոյս հա. ւատացեալը մեծամեծ յանդիմանութիւններու ու սաստիկ պա. ոիժներու տակ կը ձգէ : Չնազանդութեան ճամբէն խոտո. րոյին համարձակութիւնը կ'ուսուցնայ սուտ կրօնաւոր ձևա. ցողներուն օրինակովն ալ՝ որոնց վրայ ինք գուցէ չսփսե ուսուիլ ապէկ կարծիք մը ունեցած է՝ անոնց հետ առջի անգամ տես. ութեան մանկուան • քանզի ան մարդիկը շատ անգամ խիստ զօրաւոր քաջալերութիւն կը ցուցընեն՝ ու կը համարձակին Քրիստոսի պատուէրները կոտրելու , կեղծաւորելով՝ թէ ա. նոր չրի հնորհքին պատիւ ընծայելնուն , ու իրենց ազատու. թիւնն ու արտօնութիւնը ճանչնալնուն համար է որ այսպէս կ'ընեն : Ասոր մէծութիւնը շուտով պիտի հրկպատառ ամէն անոնք՝ որոնք այսպիսի առաջնորդներուն հետևէ կ'երթան , ու անհնարին նեղութիւններն ու վտանգները չհետան իրենց բռնած ճամբուն վրայ պիտի հյնան :

Այս դիպուածը կրնայ ցուցընել ան փրկաւէտ ներգոր. ծութիւնները՝ որ երբեմն յանցաւոր հաւատացեալներուն վրայ կը ձգնտին մնափառ կեղծաւորի մը պարհաւորելի մահուամբը , որուն չափին աւելի ուսնկնդիր եղած են իրենք : Ասոյ Տէրը իր ծառաները մէկ կերպով մը կ'ազատէ յանձնապաստանու. թեան ժամանակաւոր բռնութենէն , որ ատոնն յանդգնաբար մեղաշղթաները յաւահաւատութեան ու մեծութեան խորխորատին մէջ կը կոթսուին :

տեն Յուսալեցին ըսաւ . Որ՞ւ ենք մենք հիմա : Ասոր վրայ իր ընկերը լուծ՝ կասկածելով թէ ինք չհասկ ճամբէն դուրս Հանեց անիկա : Եւ հիմա սկսեց զարհուրելի կերպով մը անձրեւել ու որոտալ և փայլատակել , ու սաստկութեամբ կը բարձրանար ջուրը * :

Ընտրեն Յուսալեցը ինքնիրենը կը հառաչէր ըսելով . Երանի՛ թէ ես իմ ճամբաս չառաջանայի :

Քրիստիանոս . Ո՞վ կրնար մտքէն անցընել թէ աս ճամբան չհասկ ճամբէն դուրս պիտի տանի մեզ :

Յո-սալէց . Ես առջի անգամին կասկած ունեցայ ատ բանին վրայ , ու անոր համար հնդուխտեամբ մը խնացուցի քեզի : Թէ որ դուն ինձմէ տարօրէն չըլլայիր՝ բայց ի բաց պիտի խօսէի քեզի :

Քրիստիանոս . Պատուականն եղբայր , մի՛ նեղսնար . կը ցաւիմ որ քեզ ճամբէն դուրս Հանեցի , և քեզ այսպիսի վերահաս վտանգի մէջ ձգեցի : Ա՛ղաչեմ , եղբայր , ներէ ինձի . ես աս բանը դէշ մտքով մը չըրի † :

---

* Ասուածոյ սուրբ օրէնքը ամէն յանցաւորները կը դատապարտէ . ուստի երբոր քրիստոնեան կամաւորապէս մեղքի մը մէջ կ՛իյնայ , շատ անգամ կ՛ըլլայ որ վհատայ թէ իր հատարը մեռած է , թէ ինք տակաւին օրէնքին տակն է , ու թէ՝ իր վարքին պէս իր անձն ալ անոր արդար դատապարտութեանն ենթակայ եղած է : Այսպէս իրեն թէ նորէն ետ կը դարձուի ինք Սինա լեռանը փոթորիկներուն՝ որոտումն ու փայլատակներուն :

† Նայէ որ ինչպէս քրիստոնեաներն իրարու օգնական կ՛ըլլան՝ այնպէս ալ զօրաւոր մեղքութիւններով մեկմեկու դէմ

Յ–սալէմ. Ախիմաղուէթիւն ունենիք, եղբայր իմ, քանզի ես կը նեղիմ քեզի. ու հաւատամ ես որ ասիկայ մեր աղէկութեանը համար պիտի ըլլայ:

Պրիսկիանոս. Փառք Աստուծոյ որ գթած եղբայր մը ունիմ իմ հետս. բայց պէտք չէ որ հոս կայնենք. եկող չանանք կրկին ետ երթալու:

Յ–սալէմ. Բայց՝ պատուական եղբայր, ես առջևէն երթամ:

Պրիսկիանոս. Ձէ, թէ որ կը կամիս՝ թող տուր որ առաջ ես երթամ, որ եթէ վտանգ մը կայ առաջ ես անոր մէջն իյնամ. քանզի իմ պատճառաւս մենք երկուքս ալ ճամբէն դուրս ելանք:

Յ–սալէմ. Ձէ, առաջ դուն երթալու չես, քանզի քու միտքդ ամիսոխալ ըլլալով կարելի է որ քեզ կրկին ճամբէն դուրս հանէ: Ընտտեն իրենց քաջալերութեանը համար մէկու մը *

սակաւ ըլլալու նեղիակայ են: Բայց նկատէ թէ ընդհանուր ինչ կ'ընէ. յանցաւորը կը խոստովանի, հոգւոյն խոստովանել կուտայ իր յանցանքը՝ ու կը տրամիցընէ իր թշուառութիւնները վրայ: Ըս ուղղ անոնք չէ թէ իրար կը նաւթատեն, Տարտ սիրով իրարու կարեկից կ'ըլլան, ու մեկմեկու վրայ իրենց անձերուն պէս հոգ կը տանին: Մի աքանչելի Ընդհանրութիւն՝ որ Յիսուս Քրիստոսի ձեռքովն հաստատ. Ինչպէս անիկայ սիրոյն հաղորդութիւնովը հաղիներբը մեկմեկու կը կապակցէ:

* Ասիկայ Քրիստոս է. Քրիստոսի պատուական անձը, Քրիստոսի փառաւոր գործը, Քրիստոսի կատարեալ փրկութիւնը, ինչ է ճշմարտարձը՝ մի միայն ճշմարտարձը՝ արդարութիւնն ու արդարութեան արդիւնքի ճշմարտարձը,

ձայնը լսեցին որ կ'ըսէր . Սիրած եմ ձգէ , եւ դարձիր դէպ ի Ճամբան , եւ դարձիր : (Եզեկ . լԳ . 21 :) Բայց հիմա ջուրերը շատ յորդ էին , և ան պատճառաւ եւ դառնալու Ճամբան շատ վտանգաւոր էր : (Ընաւանի իմ միտքս եկաւ թէ աւելօք դիւրին է Ճամբէն դուրս ելլել երբոր անոր մէջն ենք , քան թէ Ճամբան մտնել՝ երբոր անկէ դուրս ելած ենք :) Եւ սակայն համարձակեցան եւ երթալ . բայց այն պէս մուխ էր՝ ու այնպէս սաստիկ կ'անձրեւէր , որ իրենց եւ դառնալուն իրը կամ տասն անգամ մազ մնաց պիտի խեղդուէին * :

---

* Կարելի է որ մտածուի թէ փորձառու քրիստոնեայ մը մեղքի մը մէջ ինկալէն ետև՝ անկիսայ որ Ճանչնայ , քիչ դժուարութիւն պիտի գտնէ իր պարտաւորութիւնը դառնալու ու իր խաղաղութիւնը գտնելու : Բայց կամաւորապէս գործուած մեղքը որչափ պզտիկ ալ երևայ առջի բերան , երբոր յետոյ անոր վրայ նայուի՝ անհնարին ապերախտութիւնն ու ծանր ապստամբութեան գործ մը ըլլալ կ'երևայ ան . այնպէս որ՝ այնպիսի մեծութիւն մը կը ձգէ հոգւոյն վրայ՝ ու այնպիսի յանցաւորութիւն մը խղճմտանքին վրայ , որ շատ անգամ կը պատճառէ մարդուն կասկածել թէ աստուածամէ բռնած ըլլայ բոլոր իր կօճղը : Ու երբոր կը ջանայ նորէն իր Ճամբան շտկել՝ կը տեսնէ որ շատ տարուբերե՛ւ վրէ իր ունեցած բոլոր անցեալ աշխատութիւններն ու ակնկալութիւնները ոչինչ դարձած են , ու քիչ յոյս կրնայ ունենալ ասկէ ետև յաւադոյն յաջողութիւն գտնելու . որովհետև ուրիշ միջոցները՝ կամ մեծադոյն չանչաղութիւնները ուրիշ կերպով դործածել չըգիտեր՝ բայց եթէ ինչպէս որ արդէն ի դործ դրած է զանոնք անօգուտ տեղը՝ ինչպէս որ այսպէս ըլլալին ինքն ալ կը վախնայ : Ես հանդամանացը մէջ Աստուան ալ բնաւ չպակսիր անոր հոգւոյն թերաքրելու թէ իր վիճակն անյոյս է , ու Աստուած զոհին ու գրովը մեղքի դրած է : Հաւատացեալն իրաւ ասկ վախերովը չպաղծուիր իր ընթացքը նորոգելու հաւա

Եւ բոլոր իրենց ըրած չանքովը չկրցան ան գիշերը սանդուխին Համնիլ : Լուսո վերջապէս մէկ պզտիկ ծակկուած տեղի մը տակ գտան, լոյ մինչև այլալուսին ծագելուն ան տեղ նըստան . սակայն յոգնած ըլլալնուն պատճառաւը քունէրնին տարաւ * : Վանք որ ան իրենց պատկած տեղէն հեռու չգացած մէկ ամրոց մը կար , որ կը կոչուէր Ամրոց Արկեայութեան , և անոր

մաը բոլոր չանացողութիւնները բոլորովին զանց ընելու . բայց շատ անգամ կը նմանի մարդու մը՝ որ խաւարին մէջ կը խարխափ ու չիրնար իր ճամբան գանել , կամ մէկուն՝ որ իրոյունկ ու արագահաս գետ մը կ'անցնի՝ ու սաստիկ կ'աշխատի իր գլուխը ջուրին վեր պահել :

* Խղճալի ճամբորդներն իրենց վերջին ջանքը 'ի գործ գընելով վերջապես ան գիշերն արքունի ճամբան հասնիլ , հապա փորձիկ պատսպարան մը գտնելով անոր տակը հանգստանալու մտան՝ ու քնացան : Իրենց մեծ պակասութիւնն ան էր որ Քրիստոսէն՝ իրենց հմայիչ պատսպարանէն ետ կեցան : Օրէնքին կը վստահէն օգնութիւն գտնելու , ու Նորին կը ննջեն մոռնալով ապահովութեան բազդիներուն մէջ : Խռովեալ խղճմտանքը թէ որ օրէնքին պարտաւորութիւնները կատարելովը 'ի քուն դրուի ու չէ թէ Քրիստոսի մաքրական արիւնով խաղաղի , երբոր արթննայ՝ այնպէս զարհուրելի կերպով պիտի խօսի՝ որուն նմանը բնաւ խօսած չէր : Ասիկայ այսպէս ըլլալ գտան աս ճամբորդները թանկագին փորձով : Հակայ Յուսահատութիւնին ձեռքն ինկան՝ որ այնպէս անողոքմտաբար վարեցաւ հետերնին , որ իրենցմէ մէկը պատրաստ էր կատարելու անոր տուած անձնասպանութեան թելադրութիւնը : Ա՛ս ճամբորդներուն պատահած բոլոր աս յուսահատութիւնն ու նեղութիւնը կարելի էր խափանուիլ՝ թէ որ իրենց մեղանչելէն եւս անմիջապես Քրիստոսի դիմէին , ու սուտ պատրաստպարանի մը տակ չմնային : Տէրը կատարելապէս կը սորվեցընէ մեզի աս դասը , որ երբ մեղքով մը բռնուինք , իսկոյն Քրիստոսէն արեանը մաքրական աղբիւրին դիմենք , ու միշտ յիշենք մեր փաստաբանը որ Հօր Աստուծոյ քովն է , որ ինք միայն է քաւութիւն մեղաց :

տէրը կ'ըսուէր Հսկայ Յուսահատութիւն • ու անոր երկրին վրայ էր որ աստղը հիմա կը քնանայինն • ուստի ինք առաւօտուն կանուխ ելլելով ու իր դաշտերուն մէջ վեր վար պտըտելով , Քրիստիանոսն ու Յուսալիցը իր դաշտերուն վրայ քնացած բռնեց : Ընաւտն մէկ ահարկու և զայրագին ձայնով մը հրամայեց անոնց որ արթննան , ու հարցուց թէ ո՞ւրկէ կու գային , և ի՞նչ բան ունէին իր երկրին վրայ : Ընոնք ալ իրեն ըսին թէ իրենք ճամբորդ էին և ճամբանին կորսընցուցեր էին : Ընաւտն Հսկան ըսաւ • Դուք աս գիշեր ինծի դէմ յանցաւոր դառնուեցաք իմ երկիրներս կոխկռտելով և անոնց վրայ պառկելով , ու անոր համար պէտք է որ իմ հետս երթաք : Ուստի պարտաւորեցան երթալ , որովհետև ինք անոնցմէ ուժովէր : Ցաւ շատ զուսցելիք ալ չունէին , քանզի իրենք իրենց յանցաւոր ըլլալը գիտէին : Ա՛ս որոյ Հսկան իր առջին ձգելով քշեց անոնք՝ ու իր ամրոցին մէջ մեծ ու խաւար բանտի մը մէջ դրաւ , որ աս երկու մարդոց հոգիներուն խիստ գարշելի և գարշահոտ տեղ մըն էր ան : Ուստի անոնք աս տեղ Հոգեվարքարթի առտուընէ մինչև Հաբաթ իրիկուն առանց պատառ մը հացի ու կաթիլ մը ջուրի , առանց ճրագի ու առանց ինչպէս ըլլալնին հարցընող մէկու մը մնացին • ուրեմն շատ վհճակի մէջ էին աս տեղս , ու բարեկամներէ և մերձաւորներէ հե-

ուս էին * : (Սաղմ. ձը. 18 :) Հիմա աս տեղ Քրիստիանոս երկու ցաւ ունէր, որով հետև իր անխրատ խորհրդովն էր որ աս նեղութեանս մէջ ինկան † :

Կանք որ Հոգեյ Յուսահատութիւնը կնիկ մը ունէր, ու անոր անունը Վհատութիւն էր. այսպէս երբոր ինք անկողին մտաւ պառկելու՝ իր ըրածը կնկանը պատմեց. այսինքն՝ թէ երկու հոգի բռներ ու իր բանտը դրեր է զանոնք, իրեն երկիւղներուն վրայ ոտք կոխելնուն համար : Ընկէ ետև անոր հարցուց ալ թէ ուրիշ ի՞նչ կրնայ ընել անոնց ‡ : Ինկին ալ

---

* Ես որոշեալ ժամանակը՝ Հրեաներէն առաւօտն մինչև Հաթաթի իրիկուն՝ զոր ես անօքը նշանակած է հեղինակը՝ որ կը կարծէ թէ այսպիսի վիճակի մը մէջ ընդհանրապէս այսչափ ատեն կրնայ ոդջ մնալ մարդ :

† Ա՛վ զարմանալեայս. ի՞նչպէս աս բարեյաջող քրիստոնեաները Երկրայութեան Ամրոցն ինկան : Իրա՞ւ է որ փրկութեան ճամբուն մէջ այսչափ չատագան ունին եղեր՝ ճամբուն վրայ այնչափ փաւաւոր բաներ տեսնելնին եղեր՝ իրենց Տէրոջը սէրն ու հնորհքը այնչափ վայելելնին եղեր՝ ու անոր հաւատարմութիւնը չատ անգամ փորձելնին եղեր տակաւին Երկրայութեան Ամրոցը մտնին : Օտարոտի բան մը չէ՞ աս : Չէ. հաւատարի բան մըն է. ամենահաստատ քրիստոնեաները սխալմանքի մէջ ինկալու՝ ու ճամբէն խոտորելու, ու չհետց ամենամեծ ու աղէտալի երկրայութիւններով պաշարուելու ենթակայ են : Ուսկայն թէև Երկրայութեան Ամրոցին մէջն ըլլան, բայց յաւուրի ոդորմութիւն մըն է իրենց յուսահատութեան երկաթ վանդակին մէջ չքանտարկուելնին :

‡ Հոգեյ Հուսահատութիւնը բան մը չըրաւ ճամբորդներուն՝ բայց եթէ իր կնոջը Վհատութիւնին գինքը խրատելուն վրայ : Ուսկայ կը նշանակէ թէ մեր տարակուսութիւններն ու հոգևոր մեղքութիւնները անհաւատութենէն կու գան, ու իրենց գլխաւոր մնունդն անով կը գտնեն :

հարցուց իրեն թէ անոնք ինչ մարդիկ են, ուրկէ եկան, և ուր կ'երթան. ու ինք պատմեց անոր։ Վերջը կնիկը խրատ տուաւ անոր թէ առաւտուանց երբոր արթընցայ ելլէ անողոքմարտ ձեռ քաշէ անոնց։ Ասկէս երբոր արթընցաւ՝ անտանելի կսկիծ տուող փշալից գաւազան մը առաւ ու վար իջաւ բանտը անոնց քով, ու հոն նախ և առաջ սկսեց սաստիկ կշտամբանքներ ընել անոնց՝ որպէս թէ շուն էին մարդիկը. թէպէտ և բնաւ անհաճոյ խօսք մը չէին ըսեր իրեն։ Վերջը վրանին գնաց ու այնպէս զարհուրելի ձեռ մը քաշեց անոնց, որ կարողութիւն չունէին իրենք իրենց օգնելու կամ գետնին վրայ մէկ կողմէն միւսը դառնալու։ Ասիկայ լմնցուցէն ետև մէկիկ քաշուեցաւ, ու ձգեց անոնք որ իրենց թշուառութիւնը վրայ ողբան, ու իրենց տանջանքներուն տակը հեծեծեն. ուստի բոլոր այն օրը ուրիշ կերպով չանցուցին իրենց ժամանակը, հապա հառաչանքներով և դառնակսկիծ ողբերով։ Հետևեալ գիշերը Հոգեյին կնիկը նորէն սկսեց հարցուփորձ ընել իր երկանը անոնց վրայով, ու իմանալով որ տակաւին ողջ են՝ խրատ տուաւ որ երթայ յորդորէ զանոնք որ իրենք զիրենք մեռցընեն։ Առաւօտուն լուսնալուն պէս Հոգեյն անոնց քովը գնաց խժռոտած դէմքով՝ առջի անգամին պէս, ու իմանալով որ առջի օրը իրեն քաշած ձեռին պատճառաւը սաստիկ ցաւ կը զգայէր, ըսաւ անոնց՝ թէ որովհետև բնաւ-ին ան տեղէն դուրս

ելլելու ձարը չկայ ։ իրենց մի միայն բռնելու ճամբան աս է որ խոկդն իրենք զերծնեք ապանենն ։ կամ դանակով՝ կամ կախուելով՝ և կամ թոյնով ։ Ինքզինք՝ ըսաւ Հոկան ։ կեանքը այսչափ զառնութեամբ լեցուն ըլլալէնետև ինչու համար անիկայ պիտի ընտրէք ։ Բայց անոնք աղաչեցին իրեն որ թող տայ իրենց երթալու ։ Ասոր վրայ քիթը բերանը ծռելով անոնց վրայ նայեցաւ ։ ու վրանին վազելով անտարակոյս ինք անոնց վերջը պիտի բերէր ։ սակայն այնպէս եղաւ որ իր ցաւը բռնելով ։ (քանզի երբեմն պայծառ արեւոտ եղանակներուն իր ցաւը կը բռնէր ։) առանց մը չկրցաւ իր ձեռքերը խաղցընել ։ անոր համար մէկդի քաշուեցաւ ու առջի անգամին պէս ձգեց անոնք * որ երթան ինչ ընելիքնին մտմտան ։ Ընատանն ճամբորդներին սկսեցին իրենց մէջ մտածել ։ թէ արդեօք լաւագոյն է որ իր խրատը բռնեն՝ թէ չէ ։ և այսպէս սկսեցին խօսակցիլ ։

Եղբայր՝ ինչ ընենք ։ ըսաւ Քրիստիանոս ։ հիմակուան մեր ապրած կեանքը թշուառ կեանք է ։ Իմ կողմանէս՝ ես չեմ գիտեր թէ արդեօք աղէկը այսպէս ապրիլն է ։ թէ խոկդն մեռնիլը ։ Իմ հոգիս խնդրուելը ապրելէն աւելի կ'ընտրէ ։ ու դերեզմանը աս քանտէն աւելի հանգստութիւն է ինծի ։ (Յոբ . Է . 15 ։) Հոկային

* Հնուսահատութիւնը հազիւ թէ կատարեալապէս կը տիրէ մարդոն մը վրայ ան ատկարճին մէջ ։

*խրատը բռնե՞նք * :

Յ—սալէց • Իրաւ մեր հիմակուան վիճակը զարհուրելի վիճակ մըն է , ու մահը շատ աւելի ընդունելի պիտի ըլլար ենթէ քան թէ յաւիտեան այսպէս մնալը • բայց եկող մարքերնիս բերնէն որ մեր երթալու երկրին Տէրը բաւ թէ Մի ապանաներ • այսինքն ուրիշ մարդու անձին ապանութիւն մի ըներ • ուրեմն ես առաւել արդիւնաւ ենք մենք մեր անձն ապանելու : Եակէ ի զատ , ան որ ուրիշը կը սպաննէ , միայն անոր մարմինը կը սպաննէ • բայց ան որ ինքզինքը կը սպաննէ , մարմինն ու հոգին մեկէն կը սպանէ : Եւ դարձեալ՝ եղբայր իմ , դուն գիտես մանրին մէջ հանգստութիւն ըլլալու վրայ կը խօսիս • բայց մտացի դժոխքը՝ ուր որ սպանողները անտարակոյս պիտի երթան • քանզի սպաննողը յաւիտենական կեանք չունի † : Եւ մեկ մ՚ալ ասս մտածենք որ բոլոր զօրութիւնը

---

* Ղազարեան՝ Ալբիսաթոս , ինչ է սա , դուն գիտես կորսընցընելու գրդուելցար : Ա՛վ Տէր , մարդն ինչ է : Հայց նայէ՛ ով յուսահատակ հոգի , սեւ ան խօսքին ճշմարտութիւնը , թէ՝ Աշխը վրայ մարդկային փորձութենէ՛ ի զատ՝ ուրիշ չէ պատահած • բայց Աստուած հաւատարիմ է որ ձեզ փորձութեան մէջ չձգեր ձեր կարողութենէն աւելի , հապա ան փորձութեանը հետ հնարքն ալ կ՚ընէ , որ կարող ըլլաք համբերելու՚՚ : (ա Կորնթ . ժ . 13 :) Այնինչ չպիտի ձգէ Աստուած իր ժողովուրդը՝ որ ինքն առաջուց ճանչցաւ : (Հռով . ժա . 2 :)

† Յաւիտենից անձնասպանութեան դէմ վճռական առարկութիւններ կ՚ընէ : Աստարակոյս մարդիկ ընդհանրապէս սա գարհուրելի մեղքը գործելու կը համարձակին՝ կամ չհաւատալով , կամ Աստուծոյ գթութեան վրայ վարկնին տալով , ու մինչեւ անոր գաւառութիւնը վրայ , ի գէմ մեռնելնուն ,

Հսկայ Յուսահատութիւնին ձեռքը չէ • որչափ որ ես կ'ինամեմ՝ ուրիշներն ալ իրմէն բռնութեան մեղմ պէս , և սակայն իր ձեռքէն փախան : Ո՛վ գիտէ , կարելի է թէ Աստուած՝ որ աշխարհս ստեղծեց , Հսկայ Յուսահատութիւնին կեանքն առնէ , կամ մէկ օր մը մոռնալ տայ անոր մեր վրայէն կղպելը , կամ թէ շատ չանցած իր ուրիշ անգամ բռնուած ցաւէն նորէն բռնուի մեր առջեւ , ու իր ձեռքերն ու ոտները չկրնայ բանեցընել : Ես թէ որ անգամ մըն ալ աս բանս պատահելու ըլլայ , իմ կողմանէս ես միտքս հաստատեր եմ որ քաջ մարդու մը պէս սրտոտիմ , և իմ բոլոր կարողութեամբս չանք ընեմ իր ձեռքէն տակէն պրծնելու : Յիմար էի ես որ առաջ չկանացի անիկայ ընելու : Բայց ինչ և իցէ՝ եղբայր իմ , համբերութիւն ընէք ու առնն մը քաշեցէք • կրնայ գալ առնն մը որ մեզի երջանիկ ապառութիւն մը շնորհէ • սակայն մենք մեր անձին սպանողները չըլլանք : Ես խօսքերուս Յուսալեցը առ ժամն իր եղբօրը միտքը խաղաղեց • այսպէս ան օրը մեռթ տեղը մնացին անոնք իրենց տրբտուռմ և տխուր վիճակին մէջը * :

Երիկուան դէմ Հսկան կրկին վար իջաւ բանտը

---

* Անոնք որ երկար ժամանակ երկարատև խաղաղութեամբ Աստուծոյ Ամբարութեան մէջ քալեցին , երբոր մեղքի իրենց խղճմտանքները խայթէ , անխոնջ հաւատացեալներէն ուսուի կը վշտանան • Մանաւանդ թէ որ ուրիշներուն ալ մեղանչելու պատճառ եղան , կամ Աւետարանին վրայ նախատինք բերին :

որ տեսնէ թէ իր բանտարկեալներն իրեն խրատը բռնեցին : Բայց նրբոր հոն հկաւ՝ անոնք կինդանի գտաւ . ու յիրաւի բոլոր մնացածը միայն կինդանութիւն մըն էր . քանզի հիմա անոնք անօթութենով՝ ու ծարաւութենով՝ ու Հրկայն ծեծելէն իրենց ցաւերուն պատճառաւը , շունչ առնելէն զատ հազիւ թէ բան մը կրնային ընել : Բայց ինչպէս որ ըսի՝ անոնք կինդանի գտաւ . ասոր վրայ սաստիկ սրտմտութեան մէջ ինկաւ , ու ըսաւ անոնց՝ թէ իր տուած խրատին հնազանդութիւն չընծայնուն համար այնչափ դէշ պիտի ընէ որ իրենց ծնած ըլլալուն վրայ վշտանան :

Ան խօսքին վրայ մեծապէս սարսափեցան անոնք , ու միտքս կու գայ թէ Կրիստիանոս մարեցաւ անատինը . բայց կրկին քիչ մը ինքն իրեն գալով Հսկային տուած խրատին վրայով իրենց խօսակցութիւնը նորոգեցին , թէ արդեօք յաւադոյն է իր խրատը բռնել թէ չէ : Հիմա Կրիստիանոս դարձեալ կը թուէր թէ ան բանը ընելու կը մտածէր . բայց Յուսալեցը իր կրկոտրդ պատասխանն ըրաւ սա հետեւեալ կերպովը :

Ե՛ղբայր իմ , ըսաւ ինքը , միտքդ չես բերեր թէ դուն մինչեւ հիմա ինչպէս քաջասիրտ էիր : Կ՚ը Ապողիոնը կրցաւ յաղթել քեզի , և ոչ ան ամէն բաները որ Մահուան Հովքին Հորին մէջ լսեցիր կամ տեսար կամ զգացիր * : Կը-

* Ընդհակառակ փորձառութիւնները պէտք է որ մարդիկուս չհաւնենք , ու անոնց յիշատակութիւնը քաջալերելու է միշտ որ

չափ գժուարութիւններէ գողերէ և սարսափներէ անցար գուն արդէն . ու գուն հիմա ուրիշ բան չես ՝ հապա միայն երկիւղ : Կը տեսնես որ ես ալ քու հետդ աս բանտին մէջն եմ ՝ ես՝ որ բնութեամբ քենէ շատ տկար եմ : Ասիկա աս Յովհան իս ալ վերաւորից ինչպէս որ քեզ . ու նաև իմ բերնէս ալ հացն ու ջուրը կտրից ՝ ու քու հետդ առանց լուսի կու լամ կ'ողբամ : Սակայն եկոր քիչ մ'ալ համբերութիւն ընենք : Միաքդ բեր թէ Աստուծոյ Տնտեսութեան մէջ ինչպէս քահանայապետ էիր . ան չղթայէն՝ ան բանտէն՝ և ան արիւնահեղ մահէն կը վախնայիր . ասոնք եկոր որչափ որ կրնանք համբերենք ՝ գոնէ ազատ մնալու ան ամօթէն՝ որուն մէջ գտնուիլ չվայելեր քրիստոնեի մը :

Երբ՝ ան օրն ալ իրիկուն ըլլալով՝ և Յովհան ու իր կնիկը անկողնին ըլլալո՛վ ՝ կինը բանտապետին վրայով հարցուց անոր թէ արդեօք իր ամուսինը կրնայ՞ն : Պատասխան տուաւ Յովհան : Ընոնք պինդ գլուխ չարաճճիներ են . ասիկայ կ'ընտրեն բոլոր նեղութիւնները քաշել քան թէ իրենք զիրենք սպանանել : Ընտրեն կինը քսաւ . Վաղը անոնք Ամրոցին բակը հանէ ՝ և քու մինչև հիմա սպանած անձինքներուդ ոս-

---

ա՜ն պատասխաններու մէջ ես առաւել Տէրոջը ապաւինիլ : Ես պատճառաւը Հնուսայիոը Ներսեսեանոսին միտքը կը ձգէ Եպաղրեանին վրայ անոր ստացած յաղթութիւնը , ու Աստուածութեան Տնտեսութեան մէջ անոր արիութիւնը . ու ասոնք անոր մարած մտքին քաջալերութեան առիթներ ըլլալ կը ցուցնէ :

կորներն ու գլուխները ցոյց տուր ։ ու Հաւատացուր անոնք թէ շարաթ մը չանցած կտոր կտոր պիտի ընես զիրենք ինչպէս որ առաջ ի բունց ընկերներն ըներ ես * ։

Այսպէս առաուն լուսնալուն՝ Հսկան նորէն անոնց գնաց ։ ու անոնք Մերոցին բակը Հանեց ։ ու իր կնոջը իրեն ըսածին պէս ցոյց տուաւ անոնց ։ Սոնք առնուօք ձեզի պէս Ճամբորդներ էին՝ ըսաւ ինք ։ ու ձեզի պէս ինձի դէմ չանցանք գործեցին իմ երկիրներուս վրայ ոտք կոխելով ։ ու երբոր ուզեցի՝ կտոր կտոր ըրի զանոնք ։ ու ձեզ ալ այնպէս պիտի ընեմ տասն օրուան մէջ ։ գացէք վեր իջէք նորէն ձեր բանտը ։ Եւ ասոնք ըսելով բոլոր Ճամբան միևնոյն որ բանտը գացին ։ ձեռնոց զանոնք ։ Ուստի անոնք բոլոր ան Հաբաթ օրը ողբալի վիճակի մէջ մնացին առաջուան պէս ։ Երկրորդ ըլլալուն՝ երբոր Անվատահութիւն խոխոջուն ու իր երիկը Հսկան անկողին մտան ։ սկսեցին զարձեալ իրենց բանտարկեալներուն խօսքն ընել ։ ու ձեռնի Հսկան կը զարմանար որ ո՛չ իր քաշած ձեռերուն ու ո՛չ իր խրատովը կրցաւ անոնց վախճանը բերել ։ Սորը վրայ իր կնկին ըսաւ

* Հաւատը կան որ առնն մը բարեպաշտութեան Ճամբուն մէջ յառաջանալէն ետև միշտքին ու աշխարհին կը յաղթէ ։ այսպիսիներուն ուրացութիւնն ու սարսափելի վախճանը ահաւորապէս կը զարհուրեցնէ ուխտագրուժ լքեալ և յանցաւոր հաւատացեալը ։ երբոր իր խղճմտանքը նորէն կ'արթընցայ ։ ու Աստուան Թողտուութիւն կը ստանայ աստիպապէս յապաղակիլ իր վրայ ։

թէ՝ Վաչեան որ առնէք մէկ յուսով մը կ'ապրին՝ թէ մէկը պիտի գայ զերծնէք ազատելու. կամ թէ առնէք կղզեաք բանալու գործիքներ ունին քովերնին, որոնց միջոցներովը փախչիլ կը յուսան: Ի՞նչ կ'ըսես, սիրելիս, ըսաւ Հսկան. ուրեմն վաղը առտու վրանին պիտի նայիմ ես:

Վանէք որ Հաւաքի իրիկուն կէս գիշերուան մօտ բանտարկեալներն սկսեցին աղօթք ընել, և գրեթէ մինչև առտու շարունակեցին աղօթքը*: Երբ՝ արշալուսէն քիչ մը առաջ բարի Քրիստիանոսը իրրև ափշութեան մէջ ինկած մէկ մը՝ սկսաւ առանդուն խօսակցութիւնն ընել: Ի՞նչպէս յիմար եմ ես որ առ գարշահոտ բանտին մէջ նստած եմ, կ'ըսէր ինք, երբոր ազատ կրնամ պառկիլ: Խանալի մը ունիմ իմ ծոցս

---

* Տէրունական օրհնան գալուստը՝ ու անոր սրբազան պաշտաւնեաներուն համար բարեպաշտօն անձանց ընած նախապատրաստութիւնը շատ անգամ պատճառ կ'ըլլան մեզայ ու յուսահատութեան մէջ իյնողները բժշկելու. և գուցէ Հեղինակին ան միտքը աս բանտարկեալներուն աղօթքին սկսած ձրշտ առնելը Հաւաքի իրիկուն կէս գիշերին կու տայ: Անդայ մէջ իյնողներուն բժշկութեանը համար բան մը վերնար ազդուութիւն ընել՝ մինչև որ անոնք ջերմեռանդութեամբ՝ թախանձանօք ուղղարատութեամբ չսկսին աղօթք ընելու: Հասարակ ժողովրդեան աս մասին անօգուտ է. ատոնք մարմնական հանգստութիւն փնտռելնին՝ որ առեն պէտք էր իրենց արթուն մնալ ու աղօթել. ու հիմա պէտք է արթուն մնալ ու աղօթել երբոր ուրիշները կը քնանան. ու իրենց բժկամակութեանը դէմ՝ պէտք է անհնազանդ ըլլալ ջանան, ու յարատեւեն Աստուծոյ շնորհաց աթոռին առջև յամառ եռանդով, մինչև որ իրենց խնդիրքը կատարուի:

խոստումնէ կոչուած , որ անշուշտ գիտեմ թէ Երկրայութեան Ամրոցին մէջ որ կղպաքն ըլլայ կը բանայ * : Ընատեն Յուսալիցն ըսաւ . Ա-տիկայ աղէկ լուր է՝ պատուական եղբայր , հանէ անիկայ քու ծոցէդ , ու փորձէ :

Քրիստիանոս բանալիքը ծոցէն հանեց ու սկսեց բանտին դուռը փորձել , որուն կղպաքը բա-նալիքը դարձընելուն պէս ետ գնաց , ու դուռը դիւրութեամբ մը բացուեցաւ , և Քրիստիանոսն ու Յուսալիցը երկուքն ալ դուրս ելան : Ընկէ-տեւ դուրսի դուռը գնաց՝ որ Ամրոցին բակը կը հանէր , և իր բանալիքովն անիկայ ալ բա-ցաւ : Վերջը երկաթի դուռը գնաց , քանզի անիկայ ալ պէտք էր բացուիլ . սակայն՝ ան կղպաքը շատ սաստիկ դժուարութիւն տուաւ , թէպէտ և բանալիքը բացաւ անիկայ † : Ընա-տեն քաշելին բացին դուռը՝ որ շուտով փախ-չէին . բայց դուռը բացուելուն այնպէս ճռնչեց՝ որ Ըսկայ Յուսահատութիւնը քունէն արթընո-ցուց . և սակայն Ըսկան իր բանտարկեալներուն ետեւէն իյնալու համար արտընթաց ցաթկել ել-լելուն՝ իր անդամները թուլցան տկարացան .

---

* Քրիստոսով մեզի տրուած փրկութիւնն ձրի խոստումնէ է ան մի միայն բանալին՝ որ անհաւատութիւնն ու յուսահա-տութեան գաղտնածածուկ կղպաքները կբնայ բանալ : Ձեռքը հաւատքն է՝ որ կը բռնէ խոստումնքին բանալին , կը դարձընէ անիկայ կղպաքին մէջ՝ ու կը բանայ դուռը որ կապուած բանտ-արկեալը փախչէ ազատի :

† Բանալին՝ (խոստումնքը՝) չանցանք չունէր , հապա ձեռքը՝ (հաւատքը՝) որ անիկայ գործածց :

քանզի իր ցաւը կրկին բռնեց , այնպէս որ մէկ կերպով մը չկրցաւ անոնց հետևէն երթալ : Երդ՝ միւսները առաջ գացին՝ ու նորէն եկան արքունի ճամբուն մէջ մնան , ու այսպէս ա- պահով եղան . քանզի հիմա Հսկային հրա- մայած սահմաններէն դուրս էին :

Հիմա երբոր ան սանդուխէն իջան , սկսեցին իրենք իրենց մտածել՝ թէ անոր քովը ի՞նչ դնեն , որ իրենցմէ հետև գալու ճամբորդները Հսկայ Յուսահատութեան ձեռքն իյնալէն ազատ պա- հեն : Ուստի ան տեղը արձան մը կանգնելու , և անոր վրայ ասի վերտառութիւնը փորագրելու խորհուրդ ըրին : "Ըս սանդուխին միւս կողմի Ճամբան Երկբայութեան Ամրոցը կ'երթայ , ո- րուն տէրն է՝ Հսկայ Յուսահատութիւնը , որ Երկնային Քաղաքին Թագաւորը բանի տեղ չես- պէր , ու իր սուրը ճամբորդները կոտրտնջելել կը խնդրէ" : Ուստի ասոնցմէ հետև եկողներուն շատերը ան գրուածքը կարդացին ու ան վտան- գէն ազատեցան * :

---

* Ես տղոս պէտք է յատկապէս նշանակութիւ՝ թէ հաւատքը որ ճամբորդները Հսկայ Հուսահատութիւնին ամրոցէն ա- զատեց , հաւանեցուց զանոնք առանց ուշանալու հետևո- դութեան չհատ ճամբան դառնալու՝ ու առջինէն աւելի զգու- շութեամբ անոր մէջ քալելու , անոր դժուարութեանը վրայ ալ գանգատ չընելով , ու պատճառեց անոնց որ ճար մը հնա- րեն ուրիշներուն խնդրընելու որ չըլլայ թէ մեկը ան ճաքէն ծուռ ճամբու մարգապետինը անցնի : Ասոր հակառակ անցեալ հաւատքն ու անպիտան յանձնապատասխանութիւնը մինչև ա- գամ արգելիլ գետնի վրայ ու Հուսահատութեան Ամրոցին քովերը ես ամէն երկբայութիւններն ու վախերը հալածական

Ասիկայ որ եղաւ՝ սկսանչին սա հետեւեալ երգն երգել ։

Ո՛ամէնէն գուբս եղանք ու գտանք անդին ,
Ով ինչ էր կրնալ արդելակ գտնել ։
Երբ անոնք որ մեր հաւէն կու գան ,
Իրենց անձերուն համ գուշանան ։
Ոչ չբռնուին յանցանք ընելով
Ու գերի ըլլան ան մեծ չարին քով ,
Որուն ամբողջ է երկրայութիւն՝
Ու իր անունը Հաւատաւութիւն ։

Ընկէ հաւ անոնք իրենց ճամբան գացին՝ մինչեւ որ եկան Օձաբաշխալ Լեռները , որոնք ան բլուրին Տէրոջը լեռներն էին՝ որուն վրայ առաջ խօսեցանք ։ Ասոր ան լեռներուն վրայ էին՝ որ պարտէզներն ու ծաղկոցները՝ այգիներն ու ջուրերու աղբիւրները տեսանին ։ Հոն նաեւ ջուր խմեցին ու զիրենք լուացին , և այգիներուն պտուղէն ազատաբար կերան ։ Երդ՝ աս լեռներուն գլուխները հովիւներ կային՝ որոնք իրենց

կ'ընէ , մինչեւ որ վերջապէս ողորմելի ու խաբուած թշուառա- կանը անակնկալ ժամու ու առանց ընդդիմանալու կը բռնուի ու անոր որս կ'ըլլայ ։ Ու թէ որ քրիստոնեայք Հանձնապաս- տանուեցան եւեւ երթան՝ ու ջանան պահել իրենց հոգը՝ քանի որ իրենց յայտնի պարտաւորութիւնը զանց կ'ընեն , թող յիշեն որ Տէրինները ինչ որ կ'ուզեն թող ընեն ,) ա- սանկով անշուշտ Աստուածութիւնին հետ պիտի ծանօթանան , Երկրայութեան Մէրոցին մէջ պիտի փակուին , ու զարհուռ- բելի ձեռ պիտի ուտեն Հոգեայ Հաւատաւութենէն ։ Ու չպիտի տեսանին՝ մինչեւ որ ցաւալի փորձառութիւններով սորվին թէ աներեւոյթ հոգը անքակտելի կերպով կապուած է հաւատքին ու ոհդոգ գործքերուն հետ ։

Հօտերը կ՚արածէին , ու իրենք ճամբուն քով կայնած էին : Ա֊նոնց որոյ ճամբորդները դէպ ի անոնց գացին , ու իրենց գաւազաններուն վրայ կռթնելով՝ (ինչպէս որ յոգնած ճամբորդները մէկուն հետը խօսելու համար ճամբուն վրայ կայնած ատեններին կ՚ընեն) հարցուցին . Որո՞ւն ըլլարձակի լեռներն են ասոնք , և որո՞ւնն են ա֊սոնց վրայ արածող ոչխարները :

Հովիւները . Ես լեռները Իսմանուէլին Եր֊կիրն են , ու իր քաղաքէն կը տեսնուին ասոնք : Ա֊նոնք ոչխարներն ալ անոր են , ու ինք իր կեանքը դրաւ անոնց վրայ * : (Յով . ժ . 11—15 :)

---

* Հանցաւոր քրիստոնեաները երբոր խորին ապաշխարու֊թիւն դառնան՝ կենդանի հաւատքին գործերը նորէն ձեռք կ՚առնեն՝ ու իրենց զանցառութիւնն ալ ան նուիրագործեան պարտաւորութիւններուն մէջ կատարած հնազանդութիւն կա֊տարին , Տէրը իր փրկութիւնը ուրախութիւնը կրկին կը շը֊նորհէ անոնց , ու իրենց առջի մխիթարութիւններն առատիւ կ՚ա֊ռատ ու տևական կ՚ըլլան : Հոգևարքի լեռները կը թուի թէ կը նշանակին խաղաղութիւնն ու մխիթարութիւնն ան անվրդով ժամանակները՝ որ ամբողջիա հաւատացեալները յաճախ կը վայելեն իրենց ծերութեան հասակին մէջ : Ոմանք ըստ մեծի մասին իրենց երիտասարդական կիրքերուն բռնու֊թիւնը անցուցած են , ու կեանքին բազմազբաղ տեսարան֊ներուն մէջ իրենց մասին ինկածը արիարար կատարած են . երկարատև փորձառութեամբ պարզամտութիւնով հնազանդ ու հպատակ ըլլալ սորված են . Տէրը բարեհաճութեամբ կ՚ա֊զատէ զանոնք ծանր նեղութիւններէն ու փորձութիւններէն : Ոմանցից պաշտօններուն ու ժողովրդոյը հետ առատիւ կա կը ծանօթանան , ու շատ պատուոյ ան բարեկամներէ պատիւ՝ վստահութիւն՝ ու սէր կը վայելեն . շատ պատճառութիւն ունին Ոմանցից հետ հաղորդութիւն ընելու , ու կրօնքին անհրաժե֊կան պաշտօնները կատարելու . ու շատ անգամ կը խօսակցին իրենց եղբարցը հետ Տէրոջը մարդասիրութեանն ու ճշմար֊

Քրիստիանոս • Երկնային քաղաքն երթալու ճամբան ասիկայ է :

Հովիւ-Հները • Չեր երթալու ճամբան շիտակ աս է :

Քրիստիանոս • Որչափ հեռու է ասկէ մինչև հոն :

Հովիւ-Հները • Ճարպանոց հեռու է ամէն ա-նոնց՝ որոնց որ տրուած չէ հոն հասնիլ * :

Քրիստիանոս • Ճանապարհը ապահո՞վ է , թէ վտանգաւոր :

Հովիւ-Հները • Ապահով է անոնց՝ որոնց հա-մար որ ապահով ըլլալու է • բայց յանցաւոր-

---

տուխեանը վրայ , մինչև որ սրտերնին իրենց ներսը կը ճմլի : Ընչպես իրենց գաւազանները վրայ կռթընելով , այսինքն՝ հաստատուն հաւատքով ու յուսով Աստուծոյ խոստմունքնե-րուն ու կատարելութեանցը ապաւինելով՝ անպատուած ու փառաւորեալ խնդութեամբ իրենց ապառնի երջանկութեանը աչքերնին դրած կը սպասեն : Հովիւներն ու անոնց հօտերը կը նշանակեն Աւետարանի Պաշտօնեաները ու Քրիստոսի Սիմա-ւոր Հովիւին նկատելիները : Ան լեռները Լեմնանուէլին նը-կելն են , քանզի աշխարհի հետ հաղորդակցութիւն ու միա-բանութիւն ընելէն հրաժարուած ըլլալով , ալ հիմա անոնք պրեթէ բոլորովին խաղաղութեան Լշխանին գործքերուն մէջ ու իբր թէ բուն անոր ներկայութեանը իրենց ժամանակը կ'անցընեն :

* Որչափ ճամբորդներ ճամբային կը յոգնին՝ կը տկարանան՝ ու մինչև վերջը չեն հասներ : Թէպէտ և ճամբան շատ հեռու ըլլայ , շատ անձուկ ու շատ նեղ ըլլայ շատերուն՝ որ ճամ-բայ կ'ելլեն ու մինչև վերջը բնաւ չեն չարչարուածը , սակայն ամէն անոնք որ ընորհաց խօսքէն ու ճշմարտութեան Հոգիէն ծնած են՝ մինչև վերջը պիտի յարատևեն : Աստուծոյ կարող զօրութիւնովը հաւատքով յաւիտենական փրկութեան համար պահուած : (ա Պետ . ա . 5 :)

նները անոր մէջ պիտի գլորին * : (Ովսե . ժէ . 9 :)

Ո՞րչափ ատեն . Ես տեղս՝ յոգնած ու ճամբուն մէջ մնացած ճամբորդներուն համար սփոփութիւն մը կայ :

Հովիւ-նեերը . Ես լեռներուն Տէրը մեզի պատուիրեց որ օտարասիրութիւնը զանց չընենք . ուստի աս տեղին բարիքը ձեր առջեւն է : (Եբր . ժգ . 2 :)

Ես ալ տեսայ երազիս մէջ՝ որ երբ Հովիւներն իմացան թէ անոնք ճամբորդ մարդիկներ էին , իրենք ալ անոնց հարցուփորձ ըրին , (ո՞րտէ ուրիշ տեղեր տուած պատասխաններուն պէս պատասխան տուին անոնց .) ինչպէս ըսինք թէ՝ Ո՞ւրկէ եկաք , և՝ Ո՞նչպէս ճամբան մտաք . և՝ Ո՞նչ միջոցներով այսպէս յարատեւեցիք ա՛նոր մէջ . քանզի հոս գալու սկսողներուն միայն քիչերը աս լեռներուն վրայ կը տեսնուին : Բայց երբոր Հովիւները անոնց պատասխանը լսեցին , մեծապէս հաճելով՝ ան պատասխաններուն՝ շատ մարդասիրութեամբ նայեցան անոնց վրայ , ու ըսին . Խարի՛ եկաք աս Ջուարճալի Լեռները :

Ես Հովիւները՝ որոնց անուններն էին Վիտուբէթիւն , Փորձառութիւն , Ըմբռնութիւն , և Ընկերջութիւն † , անոնց ձեռքերէն բռնեցին

---

* Ընտրուածները պիտի հասնին , մնացակաները մեղքով ու անձին արդարութիւնով պիտի կորսուան : (Հռոմ . ժա . 7 :) Զգուշացէք ձեր անձերուն : (Ը Յովհ . 8 :)

† Հովիւներուն անուններէն կը ցուցընեն Քրիստոսի Ճշմարիտ պաշտօնեին գլխաւոր հանդամանքները . Քրիստոսի պատգամեցան աւետարանական վարդապետութիւններուն վրայ պիտի

ու իրենց վրաններըը տարին , և ինչ որ ան ժամանուն պատրաստ կը գտնուէր , կերցընել տուին անոնց : Կաև ըսին թէ՝ Կ'ուզենք որ ատեն մը հոս կենաք մեզի հետ ծանօթանալու , ու աս Օգուարճալի Լուռներուն բարիքներովը գուք ձեզ աւելի զուարճացընելու : Ընատեն ճամբորդներն ըսին անոնց թէ իրենք հաւանութիւն ունին մնալու . և այսպէս ան գիշերը հանգստանալու գացին , քանզի ատենը շատ ուշ էր :

Ըսկէ ետև երազիս մէջ տեսայ՝ թէ առտուն Հովիւները Բրիտիանոն ու Յուսալիցը արթընցուցին , լուռներուն վրայ իրենց հետ պտըտելու : Եւ այսպէս ի միասին գուրս եկան՝ ու ատեն մը պտըտեցան , ամէն կողմէն գուարճալի տեսարան մը ունենալով : Վերջը Հովիւները իրարու ըսին . Երգիծաբ քանի մը հրաշալի բաներ ցուցընե՞նք աս ճամբորդներուն : Երբոր վճռեցին ըսածնին ընել՝ նախ՝և առաջ առին տարին զանոնք Մոլորութիւն կոչուած բլուրի մը գլուխը՝ որուն միւս կողմը գահավէժ խորութիւն ունէր , և հրամայեցին անոնց որ վար նային բլուրին յատակը : Ուստի Բրիտիանոս ու Յուսալից վար նայեցան՝ ու տեսան որ վարը խել մը մարդիկ բլուրին գլուխէն իյնալով ասոր յատակը ջարդուբուրդ եղած էին : Ընա-

---

ունենայ գիտութիւն , անոնց զօրութեանը վրայ՝ փութաւորութիւն , իրեն հոգւոյութեանը յանձնուած ժողովուրդին վրայ՝ արիւնութիւն , ու Ցերոչկին իր ընդունած անոնց քարոզութեան՝ անկեղծութիւն :

*տէն Պրիսթհանոս Հարցուց թէ՝ Ընդհակառակ ինչ կը նշանակէ : Պատասխան տուին Հովիւներն՝ ու ըսին . Ձգեցինք զուք անոնց վրայով՝ որ Հիմնոսին ու Փիղեոսին մարիկ ընելով՝ մոլորեցան ան հաւատքէն , որ մարմինին յարութիւն առնելուն վրայ է : (ք Տիմ . բ . 17 , 18 :) Պատասխան տուին թէ՝ Այո՛ : Յետոյ Հովիւներն ըսին . Ասոնք՝ որ աս լեռանն ստորոտը ջարդուբուրդ եղած կը տեսնէք , անոնք են . և՝ ինչպէս որ կը տեսնէք՝ մինչև աս օրս առանց թաղուելու ձեացին՝ ուրիշներուն օրինակ ըլլալու , որ զգոյշ կենան չափազանց բարձրերն ելլելու ջանալէն , կամ աս լեռանը գահավէժ տեղին խիստ մօտենալէն * :*

Ասկէ ետև տեսայ որ ուրիշ լեռան մը գլուխը տարին զանոնք . և ան լեռանն անունը կ'ըսուէր՝ Զգուշութիւն † , ու հրամայեցին որ դէպ ի

---

* Այն մեղքերը ներեցականք են . ոմանք վտանգի տակ կը ձգեն , ոմանք բոլորովին կը կործանեն : Հեղինակին միտքը աս տեղը վերջի յիշեալ մեղքերուն կը նայի . ինչու որ ինք կը նկատագրէ հաւատքէ ապստամբ եղողներուն վիճակը , որոնք որ կ'ինկան ու բոլորովին կը կորսուէին :

† Հեղինակը աս տեղս կը խօսի Համեհեան Պետրոս Կրօց՝ որ խրատներով ու զգուշութիւններով լեցուն են , ինչպէս (Եբէր . գ . 4—6 ; ժ . 26 , 27 : ժբ . 15 ,) և ուրիշ տեղեր : Այ զգուշութիւնները չեն իմացրներ մեզի թէ Աստուծոյ հաւատացեալները կրնան բոլորովին հաւատքէ ինկնալ ու կորսուիլ . սակայն երկու պատճառաւ խիստ հարկաւոր են . մէկ մը՝ կեղծաւորներն ու անոտի յուսով խաբուածները արթնցնելու համար , որոնք հակեցեալ անգամներուն հետ խառնուած են՝ առանց անոր Աստուծոյ անգամներուն ըլլալու . ու մէկ մ'ալ՝ Աստուծոյ քրիստոնեաները զգուշացնելով անոնց յարատևու-

Հեռաւն նային • ասիկայ որ ըրին՝ իրենց այնպէս թուեցաւ թէ կը տեսնեն որ խել մը մարդիկ Հոն տեղը եղած գերեզմաններուն մէջ վեր վար կը պտըտէին • ու իմացան որ մարդիկը կոյր էին • ինչու որ ատոնք ատոնք կը գլորէին գերեզմաններուն վրայ կ'իյնային ու չէին կրնար ա-նոնց մէջէն դուրս ելլել : Ընատան Քրիստիա-նոս ըսաւ • Ասիկայ ի՞նչ կը նշանակէ :

Պատասխան տուին Հովիւները թէ , Ա-ս լեռներէն քիչ մը վարով մէկ սանդուխ մը կը-տնտսը գուք որ աս Ճամբուն ձախ կողմը գըտ-նուած մարգագետինը կը տանի : Պատասխան տուին թէ , Այո՛ : Յետոյ Հովիւներն ըսին •

Թիւնը հատատելու համար : Օրինակի աղաչաւ՝ հայրը իր որդին կը խրատէ՝ կը զգուշացնէ ու կը յորդորէ որ չկենայ , թէպետև ինք միտ գիտէ թէ անոր ձեռքէն բանած բլլալով չկընար խնայել ան : Վարձեալ՝ ասիկայ ուրիշ կերպով հաս-տատելու համար , ըսենք թէ մէկ դիպուած մը կայ աւելնելիս որ բացարձակապէս ստմանուած է թէ ինչպէս պիտի կատա-րուի ան • և սակայն անոր կատարուելուն համար բացարձա-կապէս հարկաւոր բլլայ մէկ միջոց մը բանեցընել : Ինչպէս Պօղոս նաւին մէջ իր հետ եղողները հաւատացուց թէ անոնցմէ մէկուն կնաքարն ալ աս մը չպիտի բլլայ • (Գործ • ի • 22 — 25 •) ասիկայ բացարձակապէս ստմանուած բան մըն էր՝ սա-կայն երբոր նաւավարները նաւէն փախչիլ կ'ուզէին , պինաւոր-ներուն ըսաւ թէ՝ [Եէ որ տառնք նաւին մէջ չմնան , դուք չէք կրնար ազատիլ • (Գործ ԻՑ • 31 •) ասիկայ բացարձակապէս հարկաւոր միջոց մըն էր որ Պօղոս բանեցուց : Նոյն նման թէպետ Քրիստոս իր ոչխարներուն յաւիտենական կեանք կը շնորհէ՝ ու անոնք ամենին չպիտի կորսուին , բայց Ժողովրդեան ու աբեղաներուն պէտք է իրենց միջոց իրենց ազատութեանը : Խ'զգաստ իմ՝ ասիկ ու գողալ անձերնուդ փրկութիւնը գործադրեցէք • ինչու որ Աստուած է որ ձեր մէջը կը յաջողէ կա-մենալը ու ընելը իր հաճութեանը համար : (Փիլիպ • բ • 12 , 13 :)

Ետ սանդուխին ներսի կողմէն ճամբայ մը կայ որ շուտակ Երկրայութեան Ըմրոցը կը հանէ , որն որ Հսկայ Յուսահատութիւնին ձեռքն է . և առ մարդիկը՝ (գերեզմաններուն մէջինները ցուցընելով) ատենօք ճամբորդութեան ելեր էին՝ ինչպէս որ դուք կ՚իմա , ու մինչև ան նոյն սանդուխը կ՚ան : Եւ որովհետև ան նոյն տեղը շուտակ ճամբան խորտուբորտ էր՝ մոռացեր որ անկէ ելեր մարգագետինը անցեր , ու Հսկայ Յուսահատութենէն բռնուելուան և Երկրայութեան Ըմրոցին մէջ բանտարկուելուան : Հոն ա տեն մը բանտարկեալ մնալէնետև վերջապէս Հսկան անոնց աչքերը հանեց ու անոնք տարաւ ան գերեզմաններուն մէջ ձգեց որ հոն մինչև առ օրս թափառին , որպէս զի իմաստուներն խօսքը կատարուի : (Ա—ակ . իա . 16 :) Հիմա Կրիստիանոն ու Յուսալեցը մէկմէկու կը նայէին աչքերնուն արցունք գալով , բայց բան մը չըսին Հովիւներուն * :

Մէկ մ՚ալ երազիս մէջ տեսայ որ Հովիւները ուրիշ տեղ մը տարին անոնք ձորի մը մէջ , ուր որ բլուրին մէկ կողմը դուռ մը կար . ու

---

* Ընդհ կրնան մեր աչքերը յարտատես փլհկիլ ու մեր սիրտերը նեղսրտին չմ՚իլ , երբոր կը տեսնենք կամ կը լսենք թէ ուրիշները ան նոյն փորձութիւններովը կործանեցան ու բռնցմով մենք ալ պաշարուած էինք , բայց Աստուծոյ ողորմութիւնովը ընդհրովի ազատեցանք : Շատ հաւատացեալներ այնպիսի դիպուածներու կը պատահին որ իրենց անցած մեղքերն ու վտանգները մոռնալնին կը բերեն , թէպէտ և կարելի է որ իրենց սխալմունքներուն վրայով լան :

դուռը բացին՝ և ըսին անոնց որ ներս նային ։ Ուստի Ճանապարհորդները ներս նայեցան ու տեսան որ ներսը խիստ մուխ էր և մուխոտ ։ Նաև կարծեցին թէ հոն իրը թէ կրակի գոռալու մը ձայն ու չարչարանքի մէջ եղող մարդոց աղաղակ լսեցին ։ և թէ՝ ծծումբի հոտ առին ։ Ընատեն Քրիստիանոս ըսաւ ։ Ասիկայ ի՞նչ կը նշանակէ ։ Հովիւներն ալ իրենց ըսին ։ թէ՝ Ասիկայ դժոխքին մէկ կարճ ճամբան է ։ Ճամբայ մըն է՝ ուրկէ կեղծաւորները կ'երթան ։ այսինքն անոնք՝ որ Նսաւին պէս իրենց անդրանկութիւնը կը ծախեն ։ անոնք՝ որ Յուդային պէս իրենց Տէրը կը վաճառեն ։ անոնք՝ որ Ղեքսանդրին պէս Աստուածանէն կը հայհոյեն ։ և անոնք՝ որ Ընանիային ու իր կնոջը Սափիրային պէս սուտ կը խօսին ու բան կը պահեն ։

Ըիմա Յուսալիցն սկսաց խօսիլ Հովիւներուն հետ և ըսաւ ։ Կարծեմ թէ ասոնք՝ մինչև անդամ ամէն մէկնելնին իրենց վրայ ճամբորդի կերպարանք ունէին՝ ինչպէս որ հիմա մենք ունինք ։ այնպէս չէ՞ ։

Հովիւները ։ Այ՛ ։ և երկար ատեն ալ ան կերպարանքը պահեցին ։

Յուսալէմ ։ Երդիւօք մարդիկ ասոնց օրովը աս ճամբուն մէջ մինչև ոմը կրնային կեղծաւորութեամբ երթալ ։ ասոնք որ այսպէս թշուառաբար կորսուած կը տեսնեմ հոս ։

Հովիւները ։ Ոմանք ասկէ հեռու կ'երթային ։

ու ոմանք միևնոյն առ լեռներուն ալ չէին կրնար հասնիլ *։

Ընատան ճամբորդները իրարու ըսին. «Կը կարօտինք կարողին աղաղակել՝ որ կարողութիւն շնորհէ մեզի։

Ջուխները. Այո՛. և թէ որ անիկայ ուզենաք՝ անիկայ գործածելու ալ պիտի կարօտիք։

Ջիմա ճանապարհորդները կ'ուզէին իրենց ճամբան երթալ, ու Ջուխներն ալ նոյնը ուզեցին. և այսպէս ամէնը միկտեղ սկսեցին դէպ ի լեռներուն ծայրը քալել երթալ։ Ընատան Ջուխները միմիկու ըսին. «Եկէք առաջ աս տեղս աս ճամբորդներուն ցուցընենք Երկնային Վաղաքին գուռը, թէ որ անոնք մեր դիտակներովը նայելու վարպետութիւն ունին †։ Ճանապարհորդները սիրով ընդունեցին աս խօսքը. ուստի բարձր լեռան մը գլուխը հանեցին զանոնք՝ որ կը կոչուէր Պայծառութիւն, ու դիտակը անոնց տուին որ նային։

Ընատան ճանապարհորդները դիտակով նայե-

---

* Կեղծաւորները կրնան տան մը իրենց վայ առնել կրօնքին պատմուճանը, ու աշխարհի աչքին առջև Քրիստոսի աշակերտ երեւալ։ Ոմանք խել մը տան այսպէս կրնան յառաջ երթալ իրենց կեղծաւորութիւնը իմացուելէն առաջ. մանաւանդ թէ ոմանք ալ կարելի է որ միևնոյն ի մահ ան նոյն գործելի երեւոյթը պահեն։ Սրտանէ ան հինգ յիմար կոյսերուն վայ։

† Դիտակը կը նշանակէ Աստուծոյ շնորհաց ու ճշմարտութեան խօսքը հաւատքին ձեռքովը հոգւոյն աչքին բռնուած։ Այսպէս Պօղոս կ'ըսէ Ցերօջը փաթաք որպէս թէ հայելիի (ԱՃ Կորնթացւոյն մէջ տեսնելով։ (Բ Կորնթ. գ. 18։)

լու փորձ մը ըրին , բայց Հովիւներուն իրենց ցոյց տուած ան վերջին բանին յիշատակութիւնը իրենց ձեռքերը դողացուց , և ասոր արդիւնքին պատճառաւ անվրէպ չէին կրնար նայիլ դիտակին մէջէն * . և սակայն իրենց այնպէս կը կաւ թէ դուռի պէս մէկ բան մը՝ ու նաև ան տեղին քիչ մը փառքը տեսան :

Ընատեն ճամբայ ելան աս երգն երգելով .

Ես Հովիւները գաղտնի խորհուրդներ միդի յայտնելին ,
Այսինք որ բոլոր ուրիշ մարդոցմէն գաղտնի կը պահուին .
Ինչէ ուրեմն դուք Հովիւներուն որ կ'ուզէք տեսնել
Խրիմայ բանիը՝ և խորհրդաւոր , ու նաև ծածկեալ :

Երբոր իրարմէ պիտի զատուէին՝ Հովիւներուն մէկը ճամբուն պատկերը կամ ստորագրութիւնը տուաւ իրենց : Միտը ապագային իրենց որ Հոգեբորդողէն զգոյշ կենան : Երրորդը պատուիրեց իրենց զգուշանալ որ չըլլայ թէ կախարդեալ Երկրին վրայ քնանան : Եւ չորրորդը բարի յաջողութիւն խնդրեց իրենց : Ասկէս

---

* Մեր բնութիւնը մինչև անդամ նորոգուած վիճակի մէջ ալ այնպէս տկար է որ զրեթէ անհնար է մեզի քաջութեամբ ի գործ դնել մէկ ուրբ յօժարութիւն մը առանց տկարանալու մէկ ուրիշի մը մէջ : Երբոր հաստատուն հաւատքով ու յուսով Աստուծոյ կ'ապաւինինք , կարելի է որ պահպանէ զանոնքը զինքը յարգելու , խնամարկ և զգուշաւոր ըլլալու : Նոյնհակառակն մենք մեր տկարութիւնը իմանալն ու յիշեցնել գոնուելը երկիւղը երբեմն այնպէս կը տկարացընեն Աստուծոյ վրայ մեր ունեցած հաւատքին , որ չենք կրնար տեսնել մեր ապստանի ժառանգութիւնը՝ հաւատքին դիտակը :

անոնք իրենց ճամբան գացին , ու ես ալ երա-
զէս արթընցայ :

Ու քնացայ՝ և նորէն երազիս մէջ տեսայ որ
ան նոյն երկու ճամբորդները լեռներէն վար կ'իջ-
նէին քաղաքն երթալու շիտակ ճամբէն : Գանք
որ աս լեռներէն քիչ մը վարուվ ձախ կողմին
վրայ կ'իյնար Ինքնահաճութիւն կոչուած եր-
կիրը * , ուրկէ ճամբորդներուն գացած շիտակ
ճամբան մնանելու նեղ և խոտորնակ շաւիղ մը
կար : Ուստի աս տեղը խիստ մեկ աշխոյժ պա-
տանեայ մը պատահելուն որ ան երկրէն կու
գար , ու իր անունն էր Տգիտութիւն : Բրիս-
տիանոս հարցուց իրեն թէ որ կողմերէն կու
գայ , և ո՞ւր կ'երթայ :

Տգիտո–Ինք–ն . Տէր իմ , քիչ մը ձախ կող-
մին վրայ աս տեղիկը ինկած երկիրը ծնած եմ
ես , ու Երկնային քաղաքը կ'երթամ :

Քրիստիանոս . Բայց ինչպէս կը կարծես ա-
նոր դռնէն ներս մտնել , քանզի ան տեղ կարիզի
է թէ քիչ մը գժուարութիւն գտնես դուն :

Տգիտո–Ինք–ն . Ինչպէս որ ուրիշ բարի մար-
դիկ կը մտնեն :

---

* Ինչպես ալ Ինքնահաճութեան երկիրը ծնած ենք , ու ի
բնե ամենս ալ տգէտ ենք : Ամենք երկար աւուն կը մնան ան
երկրին մէջ , ու շատերը իրենց օրերը հոն կը վերջացընեն :
Ընթերցող , ան երկրէն ելլո՞ր դուն , Տգիտութիւնը ելեր էր
անկէ , բայց իր հայրենի երկրին օգը կը շնչէր : Մեղաւորը
քանի որ կը մնայ ի թէ ինքզինքը Աստուծոյ առջեւը արդարա-
բացընելու համար կրնայ մէկ բան մը ընել իր անունը Տգի-
տութիւն է , ինքնահաճութեամբ լցուած է , ու Քրիստոսի
հաւատարիմ զաւրկ է :

Փիլիպփիանոս . Բայց ինչ ունիս ցուցընելու ան դուռը , որ դուռը բացուի քեզի :

Տգիտո–ին . Իմ Տէրոջս կամքը գիտեմ , ու աղէկ կերպով ապրած եմ . ամէն մարդուն իրենը կու տամ , աղօթք կ'ընեմ , ծոմ կը պահեմ , տասանորդ կը վճարեմ , ու ողորմութիւն կու տամ , և իմ երկիրս իմ երթալու տեղս համար ձգեցի * :

Փիլիպփիանոս . Սակայն դուն աս ճամբուն գլուխն եղած Նեղ Դռնէն ներս չմտար . դուն ան խոտորնակ ճամբէն հոս մտար , և անոր համար կը վախնամ՝ թէ դուն ինչ որ կը խոր–հիս քու վրայովդ , երբոր հաշիւ առնուելու օրը գայ , քաղաքը մնալու թոյլտուութիւն ունենալուդ տեղը դող ու աւազակ պիտի հա–մարուիս : (Յովհ . ժ . 1 , 9 :)

Տգիտո–ին . Պարոներ , դուք բոլորովին օտարական էք ինծի . ես ձեզ չեմ ճանչնար .

---

* Հատարակօրէն այսպէս չէ՛ն խօսիր փարիսեցիները : Ա՛յո՛ , ու շատերն ալ որոնք իրենց հաւատքին հաստատութեանը վրայ մեծապէս կը պարծին : Այսպիսիները յայտնապէս իրենց յոյսը կը հաստատեն իրենց բարի ըլլալուն վրայ՝ ու իրենց առջի վարքին և ուրիշ մեղսաբներուն տարբերելուն վրայ . ուր ընդհակառակն պէտք էր իրենց որ Քրիստոս իրենց ինչ ըլլալուն՝ ու իրենք Քրիստոսով ինչ ըլլալնուն վրայ հաստա–տէին զանոնք : Նոյն այսպիսիներուն դատանութիւնը տգի՛տ՝ յանձնապաստան՝ ու ինքզինքը արդարացնող սրտե մը կը սկսի , ու կը շարունակուի հպարտութեամբ՝ անձնասիրութեամբ՝ ու մեծաբանութեամբ , և կը վախճանի իրենց յոյսին անհաւոր կերպով դատարկ եղելովը : Այսպիսիները դո՛ղ և աւազակ կը կոչէ Տէրն մեր . ինչու որ անոնք իր ձրի ընդհայոյը փառքէն կը մերկացընեն զինքը :

բաւական սեպեցէք դուք ձեր երկրին կրօնքին հետեւիլ , ու ես ալ իմ երկրիս կրօնքին : Կը յուսամ թէ ամենուն ալ աղէկ պիտի ըլլայ : Ես ան ձեր խօսած դրանը վրայով՝ բոլոր աշխարհ պիտի թէ անիկայ մեր երկրէն շատ մը հեռու է : Չեմ կրնար կարծել ես թէ բոլոր մեր կողմերը բնակողներուն մէկը անոր ճամբան պիտայ . ո՛չ ալ հոգիներին ըրած են թէ արդեօք անիկայ պիտին թէ չէ . որովհետեւ ինչպէս կը տեսնէք , գեղեցիկ՝ զուարճալի ու կանաչ շաւիղ մը ունինք որ մեր երկրէն կու գայ կը խառնուի ասոր ճամբուն :

Քրիստիանոս երբոր տեսաւ թէ ան պատանին ինք իր կարծեօքը զինքն խմաստուն տեղ դրած էր , Յուսալիցին ականջն ի վար ըսաւ . Եւելի յոյս կայ յիմարին քան թէ ասոր : (Ա-ոակ . իզ . 12 :) Այո ըսաւ , Ընդհատ մարդը ճամբան քալելու առնեն ալ , խելքը պակաս ըլլալուն համար իր յիմար ըլլալը ամենուն կը յայտնէ : (Ժող . Ժ . 3 :) Ի՞նչ ընենք , ալ աւելի խօսի՞նք իր հետը , եթէ առ այժմ առաջ երթանք ու պզտիկ թող տանք զինքը որ իր արդէն լսածին վրայով խորհի , ու յետոյ նորէն մէկ մ՝ալ կայնինք իրեն համար ու տեսնենք թէ կամաց կամաց ճամբու կրնա՞նք բերել անիկայ :

Յո-սալէց . Կարծեմ թէ աղէկ չէ որ ամէնը մէկէն խօսինք իրեն . թէ որ կ՝ուզես անդնինք

երթանք , և երբեմն խօսինք իրեն՝ որչափ որ ինք կրնայ տանիլ ✿ :

Հիմա թող քիչ մը Տգիտութիւնը
Խորհի միտք առնէ իրեն ըսուածը ,
Ու թող չմերժէ բարի խրատը՝
Այլ բոլոր սրտանց ընդունի նոյնը ,
Որպէս զի լալայ երէկ գեռ ինքը
Ըմիանայ ինչ է դվսաւոր չարը .
Ըսուածք բաւ թէ անխնասներըք
Ձպիտի փրկէ , թէ և ըրաւ ինքը :

Ըյսպէս երկուքն ալ առաջ անցան , ու Տգիտութիւնը ետևնուն կ'երթար : Ըրդ՝ երբոր քիչ մը անցան անկէ՝ մութ ճամբու մը մէջ մտան , և հոն մարդ մը տեսան որ հօթը հատ գևեր հօթը հատ չուաններով անիկայ կապեր էին ու ետ կը տանէին ան դուռը՝ որ բլուրին մէկ կողմը տեսեր էին : (Ա*ոպ* . *ժբ* . 45 : Ե*ոակ* . *ե* . 22 :) Հիմա բարի Քրիստիանոս սկսաց դողալ , ու այնպէս եղաւ ետև իր ընկերը Յուսալիցն ալ : Եւ սակայն գևերը ան մարդը քաշելու առնէին Քրիստիանոս նայեցաւ որ տեսնէ թէ անիկայ կը ճանչնայ . ու կարծեց թէ կարելի է որ Ուրացութեան քաղաքը բնակող Մոլորեալը ըլլայ : Հայց աղէկ

---

* Աղէկ է որ ան կերպը մարդոց հետ մեկէն շատ բան չխօսուի , հապա քանի մը խրատներէն ետև ձգուի որ իրենք իրենց երթան մտածեն . քանզի իրենց ինքնահաճութիւնը շատ անգամ առաւել ևս կ'ածի վիճաբանութեան՝ որուն մէջ իրենք զերծնար հմուտ ըլլալ կը համարին , որչափ որ իրենց խոտակցութիւնը զգուելի ըլլայ ուրիշներուն :

մը չտեսաւ երեսը ։ Ինչու որ ինք գլուխը վար կախեր էր բռնուած գողի պէս • բայց անցնելէն ետև Յուսալիցը անոր ետևէն նայեցաւ՝ ու ա֊նոր կռնակին վրայ թուղթի մը տեսաւ ան խօսքը վրան գրուած • "Աշակերտ անառակի ։ և ու֊բացող դատապարտելի" * ։

Երդ՝ Քրիստիանոս իր ընկերին ըսաւ • Հիմա ես իմ միտքս կը բերեմ ինչ որ ինձի պրուդենս֊ցաւ ան տեղուանքը բարի մարդու մը պատա֊հած բանի մը վրայով ։ Ան մարդուն անունն էր՝ Թերահաւատ • բայց ինք աղէկ մարդ էր ։ ու Ընկերջուհիին կոչուած քաղաքը կը բնակէր ։ Անոր պատահած բանն ասիկայ էր ։ Ան մութ ճամբան մտնելու տեղը՝ Լայն—ճամբուն դռնէն վար շաւիղ մը կ'իջնէ ։ որ կ'երսուի Առած—մարդու շաւիղ ։ Ասիկայ հաստատակօրէն ան տեղ կատարուած սպանութիւններուն պատճառաւը

---

* Մութ ճամբան կը նշանակէ ամբարշտութեան զբօսքեր տանիը ։ ու Լաւուծոյ ժողովրդոյը մեծ նեղութեան ժամա֊նակը ։ Հեղինակը ան տեղը պատկերիչին մը ձեռք կ'առնէ Տգիտութիւնը Մոլորեալին հետը բազդատելու ։ Այսպէս մութ հղանահներուն Ընտանի աշակերտները շատ անգամ Կատա֊պարտելի ուրացողները կ'երևան ։ ու իրենց կեղծաւորութեանը յայտնութիւը կ'ամչցնեն զերեզը զգուշաւոր հաւատացեալներուն մէջ հրեաներն յայտնելու ։ որոնց վրայ առաջուց զերազանցու֊թիւն մը կը ցուցընէին ։ Երբոր մեզմէ ճանչնալու կը դաչտարի՝ ու Քրիստոս իր թագաւորութիւնը սրտին մէջ չհաստատեր ։ պիղծ գեր իր առջի բնակարանը կը դառնայ ։ ու իրմէն չա֊բագոյն ուրիշ հոգիներ ալ կ'առնէ իր հետը ։ որոնք մեզմէ ու խարէութեան պատճառովը պնդագոյն կը կապին աղերսելի մեզատրը ։ այնպես որ իր վերջին վիճակը առջինէն ալ ան֊յոյս կ'ըլլայ ։

աս անուանն ունի. և աս Թևերահաւատը մեղմ պէս ճամբորդութեան երթալով՝ այնպէս պատահեցաւ որ ան տեղ նստի ու քնանայ: Երբ եղաւ որ անատեն լայն—ճամբուն դունէն վար երեք հատ չարաճճի սրիկաներ եկան՝ երեք եղբայրներ, և իրենց անուններն էին՝ Վատասբութիւն՝ Կասկածոտութիւն և Խղճահարութիւն. ու Թևերահաւատն եղած տեղը տեսնելով արտորնօք վազելին եկան հոն: Ան միջոցին բարի մարդը նոր արթընցեր էր իր քունէն, ու իր ճամբան երթալու կ'ելլէր: Այսպէս ամէնը մէկէն իր վրան եկան, ու սպառնական խօսքերով հրաման ըրին որ կայնի: Ասոր վրայ Թևերահաւատը կատաղի պէս ճերմկեցաւ, ու ո՛չ կռուելու և ո՛չ փախչելու կարողութիւն ունէր: Ընատեն Վատասբութիւնն ըսաւ. Վհատկոտուր. բայց ինք անիկայ ընկերու չարտորալով՝ որովհետև չէր ուզեր իր ստակը կորսընցընել, Կասկածոտութիւնը իր վրան վազից՝ ու իր ձեռքը անոր գրպանին մէջ խօթելով արծաթի ստակի քսակ մը քաշեց դուրս հանեց: Ընատեն մարդը կանչեց, Գողեր, Գողեր: Ասոր վրայ Խղճահարութիւնն իր ձեռքի հատ բիրովը Թևերահաւատին գլխուն զարկաւ, և ան հարուածովը գետինը պառկեցուց անիկայ, ուր որ ինկած մնաց գրեթէ մինչև ի մահ իր արիւնը վազելով*:

---

* Ուզենակը ան մտածքը աս տեղս Թևերահաւատին ստորագրութիւնը մէջ կը խօթէ՝ որ տակը քրիստոնեանները կեղծաւորներն և ուրացողներուն վրայով խօսած ատենը բա-

Խոլոր աս միջոցին գողերը մեկ քով կայներ էին, բայց վերջը լսելով թէ Ճամբուն վրայ մեկը կայ, ու վախնալով՝ որ չըլլայ թէ Ըրիւթեան քաղաքը բնակող Մնձաշնորհը ըլլայ ան, սկսեցին Ճամբայ առնել, ու աս բարի մարդը ձգելու որ իր գլխուն Ճարը ինք մտածէ: Ուստի առնեն մը ետև Թէրապհաւատը ինքնիրեն գալով ու ոտքի վրայ ելլելով, կամաց կամաց իր Ճամբան երթալու Ճարը նայեցաւ: Ըսիկայ էր ահա ան մարդուն վրայով եղած պատմութիւնը:

Յ՚ԱՍԱՆԷՑ. Բայց բոլոր իր ունեցածն իրմէն առնին անոնք:

ՊՂՏՈՓԱՆԱՑ. Ան տեղ՝ ուր որ իր գոհարները կային, բնաւ հնայեցան անոնք, ուստի տակաւին անոնք իր քովն էին: Սակայն՝ ինչպէս որ ինծի զուցուեցաւ, բարի մարդը վշտացեր

Ներովբէ չզարհուրին: Ըսիկայ է Ա՛ռաջ—մարդուն լսիդը՝ որ հո կը տանի Լայն—Ճամբուն դուռը: Իրաւ բոլոր ճշմարիտ հաւատացեալները կորստեան դատնաչէն կը պահպանուին. բայց հաւատքին տակը եղողները թուլասիրտ ըլլալով՝ ու Աստուծոյ հաւատարմութեանն ու խոստմունքներուն չվստահանալով միանգամայն զանցառութեան ու Սատանային թեղադրութիւններուն տեղի կուտան: Երբոր հարկաւորապէս կը կարօտին արթուն և զգաստ ըլլալու, կը պառկին քնանալու. Իրենց դատաւորութիւնը կը ծածկեն՝ կամ գուցէ կ՚ուրանան, պարտաւորութիւններն կատարելու կը վախնան կամ զանց կ՚ընեն, կամ ուրիշ կերպերով իրենց խղճմտանացը դէմ կը դրծեն. ու այնպէս միտց մէջ կ՚ինկան: Ինչպէս՝ Աստուածպաշտութիւնը կը սպառնայ՝ ու վրանին կը յարձակի, Ասկածատութիւնը կը կողոպտէ դերնէք, ու խղճահարութիւնը դատին կը զրնէ՝ ու գրեթէ իրենց կեանքէն յոյսերնին կտրել կուտայ:

էր իր կորուստին վրայ • ինչու որ գողերը գրեթէ բոլոր իր քովին ունեցած ճախքի ստակները առեր էին : Ընտոց չառածը՝ ինչպէս որ ըսի , գոհարներ էին • անոնցմէ ի զատ քիչ մը ստակ ալ իր գրպանին տակը ձեացեր էր , բայց հաշիւ թէ բաւական էր ան վինքն իր ճամբուն վախճանին հասցընելու : Մանաւանդ թէ՝ թէ որ սխալ իմացած չեմ , ճամբան մուրալու պարտաւորեր էր՝ վինքը ողջ պահելու համար • ինչու որ իր գոհարները չէր կրնար ծախել • և թէպէտ մուրաց և ինչ որ կրնար ըրաւ , բայց այսու ամենայնիւ՝ շատ անօթութիւն քաշելով գնաց մեացած ճամբուն մեծ մասը : (ա Պետ • դ • 18 :)

Յոհաննէս • Բայց հարցք չէ՞ որ իր վկայականը չէն առեր իրմէն , որով Երկնային Դուռը իր ներս մտնելու հրամանը պիտի ընդունէր :

Պրոխորոս • Իրաւ հարցք է • բայց չառին անոնք՝ թէպէտ և չէ թէ իր մէկ ապէկի վարպետութիւն մը բանեցընելովը չգտան ան • քանզի անոնց իր վրան գալուն համար գողն ու սարսափի մէջ ի՛նտալով՝ ո՛չ կարողութիւն ուներ և ո՛չ ճարտարութիւն մէկ բան մը պահելու : Ելլայսէս՝ առեղի աստուածային բարի նախախնամութիւնովն է և չէ թէ իր ջանքովը որ աս բարի բանը չգտան անոնք * : (ի Տիմ • ա • 12—14 : ի Պետ • ի • 9 :)

---

* Ո՞ւր էր ան բարի բանը : Իր պատուական հաւատքը , որուն հեղինակը՝ կատարողը՝ ու առարկան է Յիսուս Քրիստոս

Յունական. Բայց հարկաւ միսիթարութիւն մը եղած պիտի ըլլայ իրեն՝ որ աս պատուական գոհարը չառին իրմէն :

Բրնոպիանոս. Ան ինծ միսիթարութիւն եղած պիտի ըլլար՝ թէ որ ըսած արժանաւոր գործածէր անիկայ. բայց աս պատմութիւնն ինծի ընդհակառակն ըսին, թէ ինք բոլոր մնացած ճամբան շատ քիչ գործածեց անիկայ, և ան ալ ան գողին սաստիկ պատճառաւ՝ որ իր ստակը իրմէն առնելուն ինք ունեցաւ : Հիմակը՝ ինքը իր մնացած ճամբուն մէջ մոռցաւ անիկայ. և ասկէ՛ ի զատ թէ որ երբեմն իր միտքը գար ալ՝ ան՝ և սկսէր անով միսիթարուիլ ալ, նորէն իր կորուսածին վրայով նոր մտածմունքներ կու գային իր վրայ, և աս մտածմունքները բոլոր իր միսիթարութիւնը կը կորընչցնէին :

Յունական. Ըմբռնեցի խղճալի մարդ, ասիկայ ինծ տրտմութիւն եղած պիտի ըլլայ իրեն :

Բրնոպիանոս. Տրտմութիւն՝ անշուշտ, ճշմարիտ տրտմութիւն մը : Ընդհակառակ չգիտէ՞ ինչ ըլլար մեզի ամէն մէկիկնուս թէ որ անոր վիճակին պատահէինք, կողոպտուէինք ու վիրաւորուէինք, և ան ալ իրեն պէս օտար տեղ մը : Ճարաք է որ տրտմութենէն չմեռաւ. տառապեալ հոգի : Ինծի ըսին թէ մնացած ճամբուն գրեթէ բոլորը

եբրայերէն Տէրը : Նշ. ուրեմն որ ինք հաւատոյ աս պատուական պարգևը կու տայ՝ թէև մանանեխի հատ չափ փափաք ալ ըլլայ ան, աշխարհի ու դժոխքին բոլոր զօրութիւններն չեն կրնար յաղթահարել զանիկայ հաւատացողին սրտին մէջէն :

ուրիշ բանով չէ անցուցեր՝ հապա տրտմագին և գառնակսկիծ հիմնութիւններով . նաև ճամբան երթալուն բոլոր իրեն հանդոյներուն կամ որոնք որ ինք հասեր է , զրուցեր է թէ ուր և ինչպէս մերկացուցեր էին զինքը , ով էին ան բանն ընդունողները՝ և ինչ էր իր կօրսընցուցածը . իր ինչպէս վերաւորուիլն ու հազիւ ողջ փախչիլը * :

Յովսեփ . Բայց զարմանալի բան է որ չէ պարտաւորեր իր գոհարներուն մեծ մասը ծախել կամ գրաւը դնել , որ իր ճամբորդութեանը մէջ իրեն օգնութիւն ըլլալու բան մը ունենայ :

Կրիսպիանոս . Ատ քու ըսածդ տղի խօսք է . հաւկիթէ ելած ճագին կընմանիս տակաւին : Ինչո՞ւ համար գրաւը պիտի դնէր անոնք , կամ որո՞ւ պիտի ծախէր անոնք : Բոլոր ան երկրին մէջ՝ ուր որ ինք կօրպտուեր էր , իր գոհարները բանի տեղ չէին սեպուիր : Ա՛չ ալ ինք

---

* Պահիկ նշան է Ճշմարիտ հաւատքի՝ թէ և թերի կամքիչ ըլլայ ան , Ա՛ստուածոյ ներկայութիւնն ու Հոգւոյն Սրբոյ միխիթարութիւնները կորսընդունելուն վրայ կը տրամի , ու կու լայ կ՚ողբայ իր յիմարութեանը վրայ՝ որ արհեստն մնալու և աղօթելու տառնը քնացեր է : Ան որ Կրիսպոսի սէրը կորսընդունելը գալով գառնապես կը հեծէ , իր սրտին մէջ հաւատք ունի , ու իր հոգւոյն մէջ մէկ չափով մը Կրիսպոսի վրայ սէր ունի . թէպետ և լալով ու ողբալով իր ճամբան կ՚երթայ , բայց ի վերջոյ ուրախութիւն պիտի գտնէ : Հարուստ է քու ճամբադ՝ ով մարթ , որ հաւատդ թերի է . միթէ դուն որ շատ հաւատք ունցողին պէս գտնես ալ զգրաւոր ծէր մը ունիս , ու գուն ալ կրնաս նոյն պատուական և հաւատարիմ խոստմունքներուն տպաւորիլ , ու նոյն փառքին յուսալ :

ան օգնութիւնը կ'ուզէր՝ որ անոնց ծախուելովը կրնային տուրէլ իրեն : Ասկէ՛ ի զատ թէ որ իր դահարները քովը չըլլային Երինային Քաղաքին դուռը համնելուն , հոն մէկ ժառանգութիւն մը ունենալէն դուրս պիտի ձգուէր , որն որ աղէկ դիտեր ինք . և ասիկայ տասը հազար գողերու երեսյթէն և անզգամութենէն դէշ պիտի ըլլար իրեն :

Յոասաֆեց . Ինչո՞ւ այդպէս կծու կը խօսիս եղբայր իմ : Նաաւ իր անդրանկութիւնը ծախեց , և ան ալ քիչ մը ապուրի համար . (Ծննդ . իե . 32—34 .) և ան անդրանկութիւնը իր ամենամեծ գոհարն էր : Նե թէ որ ան ըրաւ , ինչո՞ւ համար կարելի չըլլայ որ Թերահաւատն ալ այնպէս ընէ :

Պըէոթիոս . Երաւ Նաաւ իր անդրանկութիւնը ծախեց , և իրմէն ի զատ շատերն ալ այնպէս կ'ընեն , և այնպէս ընելով իրենք զիրենք կը զրկեն ան մեծ օրհնութենէն ինչպէս որ ան Թշուառականն ըրաւ . բայց Նաաւին ու Թերահաւատին մէջ ու նաև անոնց վիճակներուն մէջ տարբերութիւն մը պէտք է որ դնես : Նաաւին անդրանկութիւնը ստուեր էր կամ օրինակ , բայց Թերահաւատին գոհարները այնպէս չէին : Նաաւին փորը իր Աստուածն էր , բայց Թերահաւատին փորը այնպէս չէր : Նաաւին պահպանութիւնը իր մարմնաւոր ախորժակին վրայ էր , Թերահաւատինը այնպէս չէր : Ինչո՞ւ Նաաւ իր փափաքը լեցընելէն անդին չէր կրնար

նայիլ • Ինչու որ ահա կը մեռնիմ ես՝ ե՛ւ ինչ օգուտ պիտի ընէ ինծի աս անդրանկութիւնը՝ ըսաւ ինք : (Ծննդ • ի՛ն • 32—34 :) Բայց Թերահաւատը՝ Թէպէտ և քիչ հաւատք ունէր , իր քիչ հաւատքովը այսպիսի այլանդակ գործ՝ քերէ պահուեցաւ • և ան հաւատքը իր գո՛ հարները պատուական սեպել տուաւ իրեն՝ որ ծախել չուզեց զանոնք , Նաաւէն իր անդրանկութիւնը ծախելուն պէս : Տեղ մը չես կարդար դուն թէ Նաաւ հաւատք ունէր • չէ , չես կարդար անոր քիչիկ մ՛ալ հաւատք ունենալը • ուստի որուն վրայ որ միայն մարմինը կը թա՛ դաւորէ , (ինչպէս որ իրաւ այնպէս կ՛ըլլայ ան մարդուն վրայ որ հաւատք չունի ,) զարմանք չէ թէ ան անձը իր անդրանկութիւնը՝ և իր հոգին ու բոլորը ծախէ , և ան ալ դժոխքին դևերուն : Ե՛այսպիսիները երբոր մտքերնին իրենց ցանկութիւններուն վրայ դնեն , որչափ սուղ ալ ըլլան անոնք՝ պիտի գնեն • բայց Թերահաւատը ու՛ րիշ բնութիան տէր էր • իր միտքը երկնային բաներու վրայ էր • ինք հոգևոր բաներով կը մնանէր՝ և վերէն երկինքէն • ուստի այսպիսի բնութիան տէր եղողը ինչ վախճանի համար իր հոգիները պիտի ծախէ դատարկ բաներով իր միտքը լեցընելու , թէ և անոնք գնել ուզող մէկն ըլլար ալ : Որ մարդը ծառ մը կու տայ իր փորը յարդով կշտացընելու • կամ կրնա՞ համոզել գինի տնտղակը ապուր պէս մեռ՛ լաւով կեղևակրուելու : Թէպէտ և անհաւատ

անձինք մարմնաւոր ցանկութիւններու համար կրնան իրենց ունեցածը գրաւը դնել կամ ծախել՝ իրենց անձնական օգտին համար ։ սակայն անոնք որ հաւատք ունեին ։ որ փրկարար հաւատք մը ունեին ։ թէպէտ և քիչ ըլլայ ան ։ չեն կրնար այսպէս ընել ։ Ուստի ահա քու ախալմուղքդ հոս է՝ եղբայր իմ * ։

Յոհաննէս ։ Կը ճանչնամ անիկայ ։ և սակայն ան քու կծու խօսքդ մազ մնաց պիտի բարկացընէր զիս ։

Ռբէխոխանոս ։ Ինչո՞ւ համար ։ ես զքեզ միայն քանի մը աշխոյժ թռչուններու նմանցուցի ։ որոնց գլուխէն հաւկիթին կեղեւը չենկած՝ անդին սադին կը ցաթկտեն ։ Բայց ձգէ առիկայ ։ և մեր խնդիրը ինչ բանի վրայ որ է՝ անիկայ մոռնանք ։ ու մեր մէջը բոլորը առ լաւն պիտի վերջանայ ։

Յոհաննէս ։ Բայց՝ ով Ռբէխոխանոս ։ ես իմ սրտիս մէջ համոզուած եմ որ աս երեքը ուրիշ բան չեն՝ հապա վախկոտ հոգիներու ընկերութիւն մը ։ Թէ որ այնպէս չըլլային՝ կը կարծեմ թէ պիտի փախչէին ։ ինչպէս որ ըրին՝ ճամբուն վրայէն եկող մէկու մը ձայնը լսելնուն ։ Ինչո՞ւ համար Թէոբահաւատը արիագոյն սիրտ մը չըս-

* Շատ կեղծաւոր հաւատացեալներ դժուարութիւններու պատահելնուն՝ աս ներկայ աշխարհիս համար իրենց կրօնքը կը ձգեն ։ բայց թէ որ մէկը առկէ առնելով ճշմարիտ հաւատացեալները անոնց նմանցընէ ։ կը դատըրնէ թէ ոչ հաստատ դատողութիւն ունի՝ ու ոչ ալ մէկ մը դիտէ աստուածահաճոյ վարքին բնութիւնը ։ կամ անոր ծայրագոյն փափաքներուն ու անփոխարէն վարձերուն առարկանները ։

տացաւ : Ինձի կը թուի որ գոնէ քիչ մը ա-
ւելն կրնար անոնց հետ ծեծկուիլ , և երբոր ալ
ձար չըլլար՝ անատեն յաղթուիլ անոնց :

Քրիսոփհանոս . Անոնց վախկոտ հոգիները ըլ-
լալը շատերն ըսին , բայց քիչերը այնպէս ըլլալ
գտան անոնք փորձութեան առնը : Ես արիա-
գոյն սիրտ մը ունենալու կողմանէ՝ Թերահա-
ւատը այդպէս բան չունէր . և ես քենէ կ'իմա-
նամ՝ Եղբայր իմ , որ երէկ ան մարդուն տեղը
դուն ըլլայիր , դուն ինքնդ պիտի ըլլայիր միայն
քիչ մը աւելն ծեծկուռոյն ու յետոյ յաղթուողը :
Ես որովհետև դուն հիմա անոնց մէնէ հեռուն
ըլլալուն՝ միայն այսչափ քաջասրտութիւն ունիս ,
ճշմարիտ կ'ըսեմ՝ որ երէկ անոնք քեզի երևնա-
լու ըլլային՝ ինչպէս որ անոր երևցան , ուրիշ
կերպ մտածութիւն ընել պիտի տային քեզի * :

Բայց աս ալ մտածէ որ անոնք Համբակ գո-
ղեր են . անչափահակ անդունդին թագաւորին ծա-
ռայութիւն կ'ընեն իրենք , որ երէկ Հարկաւորի
ինք կու գայ անոնց օգնութիւն ընելու , և իր
ձայնը մանչող առիւծի պէս է : (ա Պէտ . Ե .

---

* Ինչպէս դիւրին կը խօսի մարդ թշնամւոյն չերևցած ա-
տենը : Շատ անգամ մեծամեծ քաջութիւնները կատարել կը
խորհինք մենք մեզի , որ ատեն որ միշտ կը կարօտինք Աստու-
ծոյ կարող ձեռքին տակը մենք զմեզ խոնարհեցընելու , գիտ-
նալով թէ մենք մենէ ոչինչ ենք : Նախկին քրիստոնէին կծու
խօսք խօսիլ կու տայ , որ ատեն որ անձնային ուրիշներուն վրայ
անձնապարծութիւններ կը տեսնէ : Պօղոս շատ անգամ աս
կերպով կը խօսի՝ Յոհաննոսի փառացը սատկի նախանձաւո-
րութիւն ու անոր ձ_ արատութեանը վրայ ազդու սէր մը ու-
նենալուն :

8 ։) Ես ինքնս ասոր փորձն ըրի , և սոսկալի բան մը գտայ անիկայ ։ Ես երբ չարագործները իմ վրաս ալ եկան , ու ես քրիստոնէի պէս իրենց հետ կռուելու սկսելով՝ ձայն մը հանած՝ նուն պէս իրենց տէրն եկաւ ։ Աստուն իմ կեանքս պիտի կորսուէր՝ թէ որ Աստուծոյ անօրէնութիւնովը քաջապինդ զօհաւորուած չըլլայի ։ Մանաւանդ որ այսպէս ըրած ըլլալովս ալ դժուար բան մը ըլլալ գտայ մարդու պէս վարուիլը . միկը չգիտեր թէ ինչ բաներ կըլլան միգն այս կռուին մէջ , բայց միայն ան՝ որ բուն ինք կռուին մէջ գանուած է * ։

Յ–ոալէմ . Իրաւ ես . բայց կը տեսնես որ անոնք փախան , երբոր միայն կարծեցին թէ Մեծաշնորհը ճամբուն վրայ է ։

Քրիսթիանոս . Ճշմարիտ է . շատ անգամ փախան իրենք ալ իրենց տէրն ալ՝ երբոր Մեծաշնորհը միայն գինքը երևցընէր . և ասոր վրայ զարմանալու չէ , ինչու որ ինք Թագաւորին

---

* Ահ կենայ հաստատ կենալ փորձութեան չար օրը՝ որ ատեն Աստուածութիւնը՝ Սակաճոտութիւնն ու խղճահարութիւնը իրենց իշխանին Աստանային զօրութիւնովը զրդուած անոր վրայ յարձակին ։ Երբ արև ոչ ոք , բայց եթէ ան՝ որ Աստուծոյ ամբողջ զէնքերովը գինուորուած է . և մինչև անգամ անատնեն ալ այսպիսի դժոխային թշնամիներուն զօրութեանը դէմ պատերազմիլը դժուարին պատերազմ մըն է քրիստոնէին ։ Բայց սա է մեր պարծանքը . "Տէրը մեր ատեղ պիտի պատերազմի , ու մենք պիտի լուռ կենանք" . պէտք է ոչ լուռ կենանք մեր անձին պարծանք մը ընծայելու կռմնանէ , գիտնալով որ մեր բուն թշնամիները մեր անձերն են , և թէ՝ աւելոք կը յաղթենք ամէն ասանց՝ միայն Ինոյ որ մեզ սիրեց ։ (Հռոմ . ը . 37 ։)

քաջամարտիկ զօրականն է : Բայց ես կը կարծեմ որ դուն Թերահաւատին ու Թագաւորին քաջամարտիկ զօրականին միջտեղը տարբերութիւն մը կը դնես : Թագաւորին բոլոր հպատակները իր քաջամարտիկ զօրքերը չեն կրնար ըլլալ , ոչ ալ անոր պէս կրնան պատերազմիլ երբոր փորձուին : Ատածելու վայելուչ բան է որ պզտիկ աղէկ մը Թողտալթին հետ կռուելու ելլէ՝ ինչպէս որ Դաւիթ ըրաւ , կամ մէկ ճճճղուկ մը եղն չափ ոյժ ունենայ : Ոմանք զօրաւոր են՝ ոմանք տկար . ոմանք շատ հաւատք ունին՝ ոմանք քիչ . ան մարդը տկար մէկն էր , և ա նոր համար աղէկ դէմ չդրաւ * :

Յոհաննէս . Երանի թէ Մեծաշնորհն ըլլար անոնց բռնադը :

Բրիսպիանոս . Թէ որ ինք ըլլար , կարելի էր որ շատ դժուարութիւն պիտի քաշէր : Կանգնի պէտք է որ քեզի ըսեմ , որ Թէպէտ Մեծաշնորհը աղէկ վարպետ է իր զէնքերը բանեցընելու , և քանի որ իր սուրովը հետու կը պահէ անոնք՝ աղէկ բան տեսած է և աղէկ բան կրնայ

---

* Ա՛վ Բրիտանիոյ հօտին դաստիարակները , աղէկ մխուրնիէ առէք ասիկայ դուք՝ որ քիչ մը գիտութիւն ունիք , ու հաւատքնիդ տկար է : Ըմենէն մի կարծէք թէ Յաւուրց՝ որուն որ կը հաւատաք , ու Վախիէլ՝ որուն որ կը հետեւիք , խաստատ սիրտ տէր մը ըլլայ՝ որ ձեր կարողութիւնէն աւելի բան խնդրէ ձենէ : Երբոր ինք ձենէ ծառայութիւն մը կը խնդրէ , զօրութիւն խնդրեցէք ինկէն : Բրիտանէն յաւաստիք բոլոր զօրութիւնն ու կարողութիւնը՝ ամէն բարի գործերուն համար . որչափ որ իր ձեն ընդունիք՝ այնչափ իրմով պիտի ածիք , ու անձնդնիդ իրեն պիտի ընծայիք :

տեսնել , բայց թէ որ անոնք իրեն մօտ գան , միևչև անգամ Վատասրտութիւնը՝ Կասկածոտութիւնը և կամ միւսը , շատ կարելի է որ դետինը պիտի զարնեն զինքը : Ու երբոր մէկ մարդ մը գետին իյնայ , ի՞նչ կրնայ ընել :

Ա՛վ որ Մեծաշնորհին ձրեսը աղէկ մը կը նայի , պիտի տեսնէ ան վէրքերուն և կտրածներուն նշանները , որոնք չայտնի տալացոյց պիտի ըլլան իմ ընտիս : Ըսկէ զարմանալին քեզի ըսեմ , անգամ մը ես լսեցի որ կ'ըսէր , (և ան ալ կտուին մէջ ;) Մինչև անգամ կեանքէն ալ չայտնիս կտրեցինք : Ես չարաճճի սրիկաներն ու իրենց ընկերները ի՞նչպէս հեծնել ու ողջալ և աղաղակել տուին Դաւիթին : Նաև Նման , (Մատ . ձը : ու Մրկ . ի . 6 .) ու Ղեկիկ որոնք թէպէտ և իրենց օրովը քաջ զօրականներ էին , սակայն պարտաւորեցան բոլոր զօրութեամբ աշխատիլ երբոր անոնք իրենց վրայ չարձակեցան . և տակաւին ասիրենց քաջութիւնովը շատ ծեծ կերան անոնցմէ : Ընգամ մ'ալ Պետրոս ուզեց երթալ փորձ ընել թէ ինչ կարող է ընելու . սակայն՝ թէպէտ և ամանք իրեն համար առաքելոց իշխանն է կ'ըսեն , բայց անոնք այնպէս վհճեցան իր հետը՝ որ վերջապէս ընչեն աղջիկ մը վախցուցին զինքը :

Ըսկէ ի զատ՝ իրենց թագաւորը իրենց տուր ելու ձայնը լսելու չափ մօտ է . ինք բնաւ ձայնեներէն չսիրեր չափ չհեռանար : Ու թէ որ երբեք բանեցրեն գնչ երթայ , ինք՝ թէ որ կարելի

է , կու գայ անոնց օգնելու : Ինոր կը վայելէ Լևիաթանին վրայով բսուածը . թէ "Ինոր վրայ յարձակողին սուրը չդիմանար , ո՛չ ալ նիզակը՝ գեղարդը ու զրահը : Երկաթը յարդի պէս է անոր առջևը , ու պղինձը փտած փայտի պէս : Նետը զանիկայ չփախցըներ . պարսաքարերը անոր դէմ յարդի շեղ կը դառնան : Մահակները յարդի շեղերու տեղ կը սեպէ . տեղին ճօճալը ծաղր կ'ընէ" : (Յոբ . խա . 26 —30 :) Ուսաի մէկ մարդ մը ի՞նչ կրնայ ընել աս դիպուածս պատահելուն : Ո՛չմարիտ է՝ որ եթէ մէկ մարդ մը Յորին բսած ձին ունենայ՝ ու վարպետութիւն և քաջութիւն ունենայ անոր վրայ հեծնելու , նշանաւոր բաներ կրնայ ընել : Պատգի անիկայ "Լովիաի մէջ գետինը կը փորէ , ու իր զօրութեամբը կը զուարճանայ . սպառազինը դիմաւորելու կ'ելլայ . երկիւղը ծաղր կ'ընէ , բանէ մը չվախնար , ու սուրին երեսէն չդառնար : Նետերը անոր վրայ կը սուլեն , նաև փայլուն նիզակը ու գեղարդը . կատաղութեամբ ու բարկութեամբ գետինը կը կլլէ , ու փողին ձայնը լսելուն՝ չկրնար երդիւնքը զսպել" : (Յոբ . լթ . 21—25 :)

Հայր մենք՝ հետևակ մարդիկ՝ ամենևին չփափաքինք թշնամւոյ մը դէմն ելլելու , ո՛չ ալ պարծենանք թէ մենք լաւագոյն կրնայինք բան տեսնել՝ երբոր ուրիշներուն յաղթուիլը լսենք , ո՛չ ալ մեր քաջութեանը վրայ մտածելով ուրախանանք . Թանգի սովորաբար այսպիսիներուն

բանը խիստ դէշ կ'ընէայ երբոր փորձուին * : Այլ Պետրոսը՝ որն որ առաջ յիշեցի, ինք միաբանութիւն կ'ընէր, այլ՝ կը հպարտանար, ու ինչպէս որ իր փառամոլ միտքը խօսել կու տար իրեն՝ լաւագոյն բան պիտի տեսնէր ու բոլոր մարդոցմէ աւելի պիտի դիմանար իր Վարդապետին համար. բայց ո՛վ այնչափ նուաճեցաւ ու յաղթուեցաւ աս չարաճճիներէն՝ որչափ որ ինք :

Աստի երբոր կը լսենք թէ Թագաւորին շատակ ճամբուն վրայ այսպիսի գողութիւններ կ'ընէան, երկու բան կը վայլէ մեզի ընել :

Նախ՝ սպառազինուած դուրս ելլել, և անպատճառ վահան մը առնել հետերնիս. ինչու որ ճշմարտապէս թէ որ անիկայ պակաս ըլլայ, թշնամին ամենևին չվախնար մեզ : Ընդ համար ան որ աս բաներուն մէջ վարպետութիւն ունեցող էր՝ ըսաւ, «Ամեն բաներն վրայ առաւատքին վահանը առէք, որ անով կարող ըլլաք չարին ամեն կրակոտ նետերը մարելու» : (Եփես. Զ. 16 :)

Երկրորդ՝ ազէկ է և որ Թագաւորէն մեզ

---

* Մեր հաւատացեալ բնակիչներուն իմանալը արժան է՝ որ մեզ հպարտութեամբ փքացընէ, կամ պատճառ մեզ խորհիլ՝ որ ևթէ մենք անոնց տեղն ըլլայինք, լաւագոյն պիտի վարուէինք : Վասնզի չենք պիտեր թէ «յատարտութիւնը» Պասիածուութիւնն ու խղճահարութիւնը՝ ինչպէս շատով մեր ներսի դին գլուխ պիտի մեցընէին, մեր վրայ պիտի յարձակէին, ու մեր պիտիաբութիւններին մեզ պիտի մերկացընէին՝ ու մեր ուրախութիւնները կողոպտէին :

պաշտպանող առաջնորդ մը ուզենք • մանաւանդ թէ խնդրենք որ ինք մեր հետն երթայ : Ասիկա ուրախացուց Թաւիթը երբոր ինք Մահուան Հրեշտակին Յորդան մէջն էր • ու Մովսէս աւելցաւ ուզից իր եղած տեղը մեռնիլ , քան թէ մէկ քայլ մը առաջ երթալ առանց իր Աստուծոյն : (Ելք. լէ • 15 :) Մ՛ով եղբայր իմ , թէ որ ինք մեր հետն երթալ ուզէ , վախնալու բնչ կայ թողութիւն ունինք տասը հազար թշնամիներէն՝ որոնք մեր դէմը պիտի ելլեն : (Առաջ. բ • 5 —8 : իէ • 1—3 :) Բայց առանց անոր ամենևին բան մը չենք կրնար ընել * : (Յովհ. ժե • 5 :)

Իմ մասիս՝ ասկէ առաջ ես ինքնս աս պատերազմին մէջ գտնուեցայ • և թէպէտ Ամենաբարեգոյն բարերարութիւնովը ողջ մնացի՝ ինչպէս որ կը տեսնես , բայց իմ քաջութեանս վրայ չեմ կրնար պարծենալ : Ուրախ պիտի ըլլամ՝ թէ որ մէկ մ՛ալ այսպիսի դիպուածի մը հպատահիմ • թէպէտ և կը վախնամ որ տակաւին բոլոր վտանգներէն ազատած չենք : Բայց որովհետև առիւծն ու արջը դեռ գլուխ չհառաչեցին ,

---

* Բայց ինչպէս հակառակ է ասոր իրենք զրենք Ճանապարհորդ խոստովանողներէն ոմանց ընծայուին ու վարքը , որոնք կամաւորապես ու ազատաբար Աստուծոյն ասհմանին մէջ կը պահուին , ու մարմնաւոր բնկերութիւններով և մեղանչական զբօսանքներով իրենց հոգւոյքը կը կապուին : Ընկերներնը պարզմտաց խօսքով յայտնի կը ցուցընեն թէ Աստուծոյ ներկայութեանը չեն փափաքիր , հապա անոր իրենցմէ հեռանալուն • բայց մէկ օր մը պիտի գայ՝ որ այսպէս բանեցնուն համար սաստիկ պիտի մտածութիւններու մէջ պիտի ձգէ իրենց մտքերը :

կը յուսամ որ Աստուած ծ և իմէ անթլփատ
Փղշտացիէ ալ պիտի ազատէ զիս :
Ու ասոր վրայ Կրիսաիանոս սկսաւ երգել ·

Ահ խղճալի թախրաշատաւ աւազակաց մէջ իկար ,
Վնաս բաներին հանուելոյն՝ մերկ և թիւրաճա դուն եղար ,
Ամարդ բնր թէ՝ ով որ հաւատայ ու չազգնէ հաւատքը ,
Տառն հազորը պիտի յաղթէ , թէ ոչ հագիւ երկրը :

Ա յսպէս անոնք յառաջ կ'երթային՝ ու Տգիտութիւնն անոնց ետևէն կ'երթար : Եւ այնչափ գացին՝ մինչև որ տեղ մը եկան ուր որ ուրիշ ճամբայ մը կը խաչաձուէր իրենց ճամբուն · ու կը թուէր թէ իրենց երթալու ճամբուն պէս շիտակ կ'իյնար * · աս տեղս չէին գիտեր թէ երկու ճամբուն ալը բռնեն , քանզի երկուքն ալ իրենց առջևը շիտակ կ'երևէին · վասն որոյ լռիկ կայնեցան հոն՝ որ մտածեն : Եւ երբոր ճամբուն վրայով կը մտածէին , մէկ մ'ալ մարդ մը սև մարմնով բայց շատ ճերմակ հանդերձ հագած իրենց եկաւ , ու հարցուց թէ ինչո՞ւ հոն կայներ էին : Պատասխան տուին՝ թէ իրենք Երկնային Հաղաքը կ'երթան , բայց չեն գիտեր թէ աս ճամբաներուն ալը բռնեն : Իմ ետևէս եկէք՝ ըսաւ մարդը , իմ գացած տեղս ալ անոնք է : Ա յսպէս ասոնք անոր ետևէն գացին ան ճամբէն՝

---

* Աս ճամբան՝ որ շիտակ ճամբուն պէս ուղիղ կ'երևար , կը ցուցընէ աւետարանական պարզ ճանապարհէն գովելի և բևեռի ունեցող ու սակաւ առ սակաւ խոտորուիները , թէ վարդապետութեամբ և թէ գործքով :

*որ նոյն տեղը իրենց Համբուն կը խառնուէր , որն որ իրենց երթալու բաղձացած քաղաքէն քիչ քիչ այնպէս զարձուց զանոնք , որ քիչ առնէին մէջ երևնէին բոլորովին զարձաւ անկէ • բայց սակայն իրենք տակաւին անոր հառէն կ'երթային : Բայց շատ չանցած յանկարծ անիկայ անոնց երկուքն ալ որոգայթի մը մէջ ձգեց , որուն մէջ երկուքը այնպէս խառնուեցան որոգայթին հետ , որ ինչ ընելիքնին չէին գիտեր * • ան միջոցին ան Ճերմակ հանդերձը սև մարդուն կռնակէն ինկաւ : Ընտանն տեսան իրենց առ ըլլալը • ուստի առնն մը աղաղակելով մնացին հոն , քանզի իրենք զերիներ չէին կրնար հանել անկէ :*

Պրխոպանոս • *Ընտանն Պրիտհանոսն լսաւ իր ընկերին • Հիմա ես զիս սխալմունքի մէջ կը տեսնեմ : Ձէ՞ որ Հռովհանները պատուիրեցին մեզի Շղթորդողին զգոյշ կենալ : (ի Կորնի • ժ՚ • 13 , 14 :)*

Յոհաննէս • *Ընանք նաև Համբուն վրայով ատորագրութիւն մ՚ալ տուին մեզի , որ սուրբ*

---

* *Զգուշանալ պէտք է մեզի սպիտակ գևէն անէն գգուշանալու չափ • քանզի որ իրեր Աստուծոյ ալ յուսալուր հրեշտակի կերպարանքը վրան կ'առնէ , ու իր պաշտօնեաներն ալ արդարութեան պաշտօնեաներուն կը նմանին : (ի Կորնթ • ժ՚ • 14 , 15 :) Ու ինչպես կը խաբեն հոգիները Շղթորդողները զանազանելու համար նոյնպէս մեղսասիրները դժոխքի մէջ կը ձգեն թէ արդարութիւն գործած են , մեծ յաւաջադիմութիւն բրած են ու մեծ ժառանգութիւններու հասած են , և մինչև անգամ թէ իրենք իրենցմէ կատարեալ են , մեղքէ ազատ են , միայն սիրով լցուած են , եւ : Ընանք են Ճերմակ հանդերձ հագած սև մարդիկը :*

ստուգութեամբ գտնենք անիկայ • բայց մենք անիկայ կարդալու մոռցանք , ու մենք ՀԻՒՐԱՍ-ցանք բռնաւորին ճամբէն : Ըյսպէս անոնք ո-րոգայթին մէջ իրենք իրենց վրայ սուգ ընկլով մնացին : Վերջը լուսաւոր մը տեսան որ գԷզ ի իրենց կու գար , ու բարակ ձայնիկով խարա-զան մը ուներ իր ձեռքը * : Երբոր իրենց եղած տեղն եկաւ ան , հարցուց անոնց թէ ուրկէ ե-կան , և ինչ կ'ընեն հոն : Պատասխան տուին անոր՝ Մենք ողորմելի ճամբորդներ ենք որ Սիօն լեռը կ'երթանք , բայց ճերմակներ հագած սև մարդու մը առաջնորդութիւնովը ճամբուննուս դուրս ելանք , որ մեզի ուզից իր ետևէն երթալ՝ քանզի ինքն ալ հոն կ'երթար : Ընտան խա-բազանին տէրն ըսաւ . Ընեկայ Հողաբորդոն է , սուտ առաքեալ մը , որ ինքզինքը լուսաւոր հրեշտակի մը կերպարանքը խօթեց : Ըյսպէս ինք ան որոգայթը պատուց , ու մարդիկը դուրս հանեց : Յետոյ ըսաւ անոնց • Ետևէս եկէք , որ ձեզ նորէն ձեր ճամբուն դնեմ : Ըյսպէս ետ տարաւ զանոնք ան ճամբան՝ որն որ ձգեր

---

* Ըս լուսաւորը կը ցուցընէ ան հնդաշամբոյր Տէրը՝ Ըս-տուծոյ Որդին Յիսուս Քրիստոսի Հոգովզոցը առաջնորդն ու պահապանը : Երբոր անոնք կը մոլորին ու կը խոտորին Հիմունէն որ է Աստուածաբնը , ու կը գառնան իրմէն՝ որ է ձշմարտութիւնը , Սուրբ Հոգին իր տուած խրատին ու միջոցը ձանձրանալու գաւազանովը կու գայ որ հոգիները իրենք պրպտասցէնաղ Հպարտութեանն ու յիմարութեանը համար ձեռնելով Քրիստոսի գարձնէ , բոլորովին անոր յուսալու՝ միայն անոր ապաւինելու , ու քաղցը ընկերութեամբ անոր հետ քալելու :

էին Հողեբորդողին հետևելու համար : Ընտանին հարցուց անոնց՝ ըսելով . Ո՞ր պառկեցաք գուբ երէկ գիշեր : Պատասխան տուին , թէ՝ Հովիւներուն քովը՝ Օձաբաձուի կռնակներուն վրայ : Յետոյ հարցուց անոնց՝ թէ Հովիւներէն ճամբուն ստորագրութիւնը չառիք : Պատասխան տուին , Այո՛ , Բայց երբոր ճամբուն վրայով տարակոյս ունէիք՝ չհանեցիք ու չհարցուցիք ձեր գիրը , ըսաւ ինք : Պատասխան տուին թէ՝ Չէ : Հարցուց Լուսաւորը՝ Ինչու : Ըսին իրենք , Մոռցանք : Ընկէ զատ հարցուց ևս , Հովիւները չապսպրեցի՞ն ձեզի Հողեբորդողին զգոյշ կենալու : Այո՛ , բայց չհարցնեցինք որ աս անուշնիզու մարդը անիկա էր՝ ըսին :

Ընտանին երազիս մէջ տեսայ որ հրաման ըրաւ անոնց որ պառկին . ու երբոր այնպէս ըրին՝ աղէկ մը ծեծեց անոնք , որ սորվեցընէ անոնց ան ճամբան՝ որուն մէջ պէտք է քալեն . (ի Մնաց . ղ . 25 , 27 .) ու երբոր կը ծեծէր զանոնք , կ'ըսէր . Ես՝ անոնք որ կը սիրեմ , կը խրատեմ . ուստի նախանձէ հիմա , ու ապաշխարէ : (Յայտ . գ . 19 :) Ըսիկայ լմնցաւուն՝ հրաման ըրաւ անոնց իրենց ճամբան երթալ , ու Հովիւներուն իրենց ապսպրած ուրիշ բաներուն ալ աղէկ զգուշանալ : Ըսպէս անոնք չնորհակալ եղան իրեն՝ բոլոր իր մարգասիրութիւնեանը համար , ու սկսեցին չիտակ ճամբուն մէջ հանդարտութեամբ առաջ երթալ ու երգել .

Ընդ դուք որ ձամբուն մէջը կը քալէք ,
Ձամբէն ելլողին վճակը տեսէք .
Ընկերանալի ցանցի մէջ ինկան ,
Մնջու որ բարի խրատը մեռցան .
Նէ թէպէտ վերջը անկէ գաւթ կեան ,
Կայլ կը տեսնէք որ սատկի ծեծ կերան .
Ուստի ասիկայ միտքերնիդ առէք ,
Ու ձամբանուդ մէջ միշտ զգոյշ կեցէք :

Հիմա ատենէ մը ետև հետևուէն մէկը տեսան՝ որ կռնակ կամաց ու միտաւոր կու գար արքունի ճամբայէն իրենց դէմ ելլելու : Ընատանն Պրիստիսանոս քաւ իր ընկերին . Էհա մարդ մը կայ՝ իր կռնակը Աիծնին գարձուցած , ու կու գայ դէմերնիս ելլելու :

Յոսապէդ . Ալ տեսնեմ զինքը . եկոր հիմա մենք մեզի զգուշութիւն ընենք , որ չըլլայ թէ ան ալ շողոքորթող մը ըլլայ : Այսպէս անիկայ հետզհետէ մօտեցաւ ու վերջապէս եկաւ հասաւ անոնց : Իր անունն էր՝ Ընատասուած , ու հարցուց անոնց թէ ուր կ'երթան :

Պրիստիսանոս . Աիօն Լեռը կ'երթանք մենք :

Ընատան Ընատասուածն սկսեց բարձրաձայն խնդալ :

Պրիստիսանոս . Ի՞նչ կը նշանակէ ատ քու խնդալդ :

Ընատասուած . Ընոր համար կը խնդամ որ կը տեսնեմ թէ ինչ ադէտ մարդիկ էք դուք , որ այսպէս գժուարին ճամբորդութիւն մը վըստնիդ առեր էք , ու հաւանականաբար ձեռքերնիդ ուրիշ բան չպիտի անցնի՝ բայց հոգ տարած

բաներ[illegible]ուդ համար քաշած աշխատութիւնդիդ :

Պրիսպիանոս . Ինչո՞ւ այդպէս կ'ըսես , մարդ , կը կարծես որ չպիտի ընդունուինք :

Անտոպոտաճ . Ընդունուիլ . բոլոր աշխարհիս մէջ այնպէս տեղ մը չկայ՝ որուն վրայ որ դուք կ'երթաք :

Պրիսպիանոս . Բայց հանդերձեալ աշխարհին մէջ կայ :

Անտոպոտաճ . Երբոր ես իմ երկրիս մէջ իմ քնակարանս էի , ատ ձեր Հաստատածին պէս լսեցի , ու լսելովս ճամբայ ելայ տեսնելու . և ատ քանի տարի է որ ան քաղաքը կը փնտռէի , բայց աւելի քան մը չգտայ քանի որչափ առջի օրը որ ճամբայ ելայ : (Ժող . Ժ . 15 :)

Պրիսպիանոս . Մենք լսեցինք ալ՝ հաւատացինք ալ՝ թէ այսպէս մէկ տեղ մը կը գտնուի :

Անտոպոտաճ . Ես ալ իմ տունս եղած ատենս թէ որ չհաւատայի՝ այսչափ տեղ չէի գար փնտռելու . բայց քանի մը չգտնելով , (որ միւնչև հիմա պիտի գտնէի ես թէ որ այսպիսի տեղ մը գտնուելու ըլլար , քանզի ես ձենէ հեռու գացի անիկայ փնտռելու ,) նորէն ետ կ'երթամ , ու պիտի նայիմ ես դիս հանգստացընել ան բանէրով որ առաջ ես ան յոյսերուն համար մեկդի ձգեցի , որոնք որ հիմա կը տեսնեմ թէ չեան :

Պրիսպիանոս . Ընտտեն Պրիսպիանոս իր ընկերին Յուսալիցին ըսաւ . Ա՛շմարիտ է արդեօք ինչ որ ատ մարդն ըսաւ :

Յուսալիցի . Զգոյշ կեցիր , ինչ ըղղերը-

դողնելուն մէկն է : Միթէ զբոր թէ արդէն անգամ մը քանիի՛ հազար մեղք առ տեսակ մարդոց ականջ դնելիս * : Ի՞նչ , Աիօն Լևո չկա՞յ : Ջուարճալի Լեւոնիկեն չտեսա՞նք ան քաղքին դուռը : Կամ մենք հիմա հաւատքով քալելու չե՞նք : (ը Կորնթ . ե . 7 :) Վաղէ առաջ երթանք , ջրլայ որ խարազանով մարդը կրկին մեղք հասնի : Ուրուն պարտաւոր էիր առ բանին վրայ ինձի մէկ գաս մը սորվեցընել : Ե՛ղբայր իմ , գադարէ կ'ըսեմ անոր ականջ դնելէն , ու մեր հոգիներուն փրկութեանը համաձայնիլը մենք : (Եբր . ժ . 39 :)

Պրէսպիտեռ . Ե՛ղբայր իմ , չէ թէ մեր հաւատքին ճշմարտութեանը վրայ ես ինքնս տարակոյս ունենալուս համար առ խնդիրը ըսի քեզի , հապա քեզ փորձելու՝ և քու սրտիդ անխարդախութեանը պատրաստ քինէ քաղելու համար : Իսկ առ մարդուն վրայով՝ գիտեմ ես որ ինք առ աշխարհիս առաւելմէն կուրացած է : Մենք

---

* Տեսէք թէ ինչպես պանպան Թշնամիներով չըջապատած ենք : Շաղաղողէն ազատիլնուն պէս՝ յայտի՛ն անաստուած ու գոփակեաց ծաղրաբանի մը պատահիցան , որ իրաւ ինք ճամբորդութեան եկեր էր՝ ու կը պարծենար ալ որ իրենցմէ շատ հեռու գացեր էր , բայց ահա ամէն բանէն երես դարձուցեր էր . և թէպէտ քանի տարի ինք Աիօն Լեւոը փնտռեր էր , սակայն հիմա կը ցուցընէ որ չէ հաւատք ունի և ոչ չունի , հապա ամէն բան խաչեւթիւն համարելով կը ծաղրաբանէ : Նմիկոյ մարդ անցընելն անգամ սաստիկ բան է : Ըստուծոյ ինչ յաւուն ողջմտութիւնն է՝ որ մեզի հաւատքի ու քաջասրտութեան մէջ պահուի , և ուրացողներուն ծաղրաբանութիւնը բանի տակ չհամարի :

մեր Ճամբան երթանք , գիտնալով որ մենք ան Ճշմարտութիւնը վրայ հասած ունինք , ու սխալը ստութիւնը Ճշմարտութենէ չէ՞" : (ա Յովհ . բ . 21 :)

Յուսալեց . Ուրախ եմ ես հիմա Աստուծոյ փառաց յուսովը : Ելայես անոնք մէկդի դարձան ան մարդէն , և ան անոնց վրայ խնդալով իր Ճամբան գնաց :

Ասկէ ետև երազիս մէջ տեսայ որ անոնք առաջ գացին՝ մինչև որ մէկ երկիր մը եկան , որուն օդը բնականաբար քուն կը բերէր մարդուն , թէ որ անոր սովրած չէր : Ու աս տեղս Յուսալեցը քունը կոխելով սկսաց թուխնալ ծանրընալ . վասն որոյ Քրիստիանոսին ըսաւ . Ես հիմա կը սկսիմ այնպիսի քուն ունենալ , որ հազիւ թէ կրնամ աչքերս բաց բռնել . եկող պառկինք հոս , ու թեթև քուն մը առնենք :

Քրիստիանոս . Ռաւ լեցի , ըսաւ միւսը , որ ջրլայ թէ քնանալով այլ ևս մէկ մ՝ալ չարթընանք :

Յուսալեց : Ինչո՞ւ համար , եղբայր իմ , աշխատող մարդուն անոյշ է քունը . կարելի է որ կազդուրինք թէ որ թեթև քուն մը առնենք :

Քրիստիանոս . Այնտեղ չես բերեր որ հովիւներուն մէկը մեզի ապսպրեց որ նախարդեալ երկրէն զգուշանանք : Ինք աս խօսքով մեզի ըսել կ՝ուզէր որ քնանալէն զգոյշ կենանք . ուստի՝ ուրիշներուն պէս չքնանանք , հապա արթուն ու

զուարթուն ըլլանք * : (ա Թես . Ե . 6 :)

Յոհաննէս . Կը խոստովանիմ որ յանցաւոր եմ . ու թէ որ ես միտքի ըլլայի , քնանալով մնչուան վտանգին մէջ պիտի չյնայի . Կը տես նեմ որ խմաստունին ըսածը ճշմարիտ է , թէ՝ Երկուքը միկէն աղէկ է : (Ժող . դ . 9 :) Մինչեւ ատ տեղը քու ինձի ընկերը ըլլալդ . Ատոնցմէ ոդտրմութիւն մը եղաւ . ու դուն քու աշխատութեանդ համար աղէկ վարձք մը պիտի առնես :

Երդ՝ ուրնին քունեքնիս կոխելը ատ տեղը արգիլելու համար , աղէկ խոստակցութիւն մը ձեռք առնենք , ըսաւ Քրիստիանոս :

Խղճը սպառվա , ըսաւ միւսը :

Քրիստիանոս . Ո՞րկէ սկսինք :

Յոհաննէս . Ուրկէ որ Ատուած սկսեց մեզի : Բայց թէ որ կ'ուզես՝ դուն կը սկսիս :

Քրիստիանոս . Քեզի առաջ ատ երգը պիտի երգեմ .

Երբ սուրբերը քունով թմրին ինդ , զանց ըսելու ,
ինչպէս ատ ճամբորդները կը խոստանան իրարու .
Հապա իրենք ատ երկուքէն խոհեմաբար ինդ սուրին ,
Խայտ և արթուն պահել իրենց քնով թմրած աչքերնին .
ինչ որ ազնի կառավարուն ընկերութիւնը սրբոց ,
Ոչխրենք արթուն կը պահէ ատ ընդդէմ բռնութեան գաղտոց :

---

* Քրիստոնեայ եղբայր , զգոյշ կեցիր Կախարդական Երկրին վրայ քնանալէն : Երբոր ամէն բան գիւրին՝ չհետաքրքրուիր ու աղէկ կը յուսաբանայ , հոգիներնիս կը պահպանին կը քնանան : Աստուծոյ խոսքին մէջ շատ զգուշութիւններ կը տրուին մեզի հոգեւոր թմրութենան դէմ :

Յետոյ Կրիսաիանոս սկսաւ ըսել. «Ինչի՞ համար մեզ պիտի հարցնես: Ո՞նչպէս եղաւ որ միաբդ դրիր առաջ աս քոյ հիմակուան ըրածիդ պէս ընելու:

Յոհաննէս. «Ըսի՛ր ինծի՝ թէ ինչպէս եղաւ առաջ իմ հոգւոյս բարելաւութիւնը փնտռելս:

Կրիսպիանոս. «Այո՛, ատ կ'ուզիմ ըսել:

Յոհաննէս. «Երկար ատեն մեռացի ես մեր վաճառանոցին մէջ տեսնուած ու ծախուած բաներուն զուարճութեանը մէջ, որոնք այնպիսի բաներ էին՝ որ կը հաւատամ որ եթէ ես տակաւին անոնցմով մեռացած ըլլայի, հիմա անոնք կորստեան ու կործանման մէջ զիս թաղած պիտի ըլլային:

Կրիսպիանոս. «Ո՞նչ բաներ էին անոնք:

Յոհաննէս. «Աշխարհիս բոլոր գանձերն ու հարստութիւնները: Հատ կը զուարճանայի ես գեղեցկութիւնով՝ անառակութիւնով՝ արբեցութիւնով՝ հայհոյութիւնով՝ ստութիւնով՝ անմաքրութիւնով՝ կիրակին չյիշելով՝ և ամէն ան բաներն ընելով որոնք հոգին կորսընցնելու պատճառ կ'ըլլան: Բայց ատոնցմէ ինծի բաները լսելով ու անոնց վրայ մտածելով՝ որոնք չհտակը քենէ լսեցի՝ ինչպէս որ նաև սիրելի Հաւատարիմէն ալ, որ Ընդհանրութեան Տօնավաճառին մէջ իր հաւատքին ու առաքինի կենցաղավարութեանը համար սպանուեցաւ, վերջապէս դիտցայ թէ ատ բաներուն վերջը մահ է, ու թէ՝ ատ բաներուն համար Աստուծոյ բարկութիւնը

անհնազանդ մարդոց վրայ կու գայ : (Հռոմ. ը. 21—23 : Եփես. ե. 6 :)

Քրիստիանոս . Ես անատեն իսկոյն կատարելապէս խնդրդ պատկացաւ ասոր :

Յոհաննէս . Ըէ . էի յոժարեր իսկոյն ճանչնալ՝ ոչ մեղքին դէղութիւնն ու ոչ անիկայ ընելուն համար եղելոյն կիզող զատապարտութիւնը . բայց երբոր առաջ իմ միաքս սկսաւ սարսիլ Աստուծոյ Խօսքովը , կը ջանայի անոր լուսին դէմն իմ աչքերս դոցիլ :

Քրիստիանոս . Բայց ինչ էր պատճառը որ Աստուծոյ օրհնեալ Հոգւոյն քու վրադ ըրած առաջին ներգործութիւններն այսպէս բանեցուցիր դուն :

Յոհաննէս . Պատճառներն ասոնք էին : Նախ՝ էի դիտեր թէ ասիկայ Աստուծոյ իմ Հոգւոյս վրայ ըրած գործն է : Ետեւ միտքէս էի անցուցած թէ Աստուած առաջ մեղաւորին դարձը կը սկսի՝ մեղքին վրայով արթնութիւններ տալով անոր : Երկրորդ՝ մեղքը տակաւին չատ անուշ էր իմ մարմնոյս , ու յոժար էի անիկայ ձգելու : Երրորդ՝ էի դիտեր թէ ինչպէս իմ առջի բարեկամներէս զատուիմ , անոնց ընկերութիւնն ու գործքերը չատ բաղձալի էին ինծի : Չորրորդ՝ ան ժամերը՝ երբոր իմ մեղաւոր ըլլալուս ճանաչումը կու գար իմ վրաս , այնպէս ձանձրալի և այնպէս սիրտ դողացընող ժամեր էին , որ մինչև անգամ իմ սրտիս մէջ անոնց յիշատակութիւնն ընելն ալ չէի կրնար տանիլ :

Պրիսկիանոս • Ասենք՝ ինչպէս որ կ՚ուզես, երբեմն երբեմն քու սրտիդ նեղութիւններէն կ՚ազատիր :

Յուստոսէյ • Ըյ՛ , անշուշտ • բայց նորէն անիկայ իմ միտքս կու գար • և անտանելի ա-ռաջնան պէս՝ մանաւանդ թէ անկէ ալ գէշ կ՚ըլլայի :

Պրիսկիանոս • Ինչու համար , ի՞նչ էր որ քու մեղքերդ կրկին քու միտքդ կը բերէր :

Յուստոսէյ • Շատ բաներ • ինչպէս՝

Ը • Թէ որ ճամբան ճշմարիտ հաւատացեալի մը պատահէի , կամ՝

Բ • Թէ որ մէկուն Աստուածաշունչ կար-դալը լսէի , կամ՝

Գ • Թէ որ գլուխ ցաւելու սկսէր , կամ՝

Դ • Թէ որ դրացիներուս մէկուն հիւանդ ըլլալը լսէի , կամ՝

Ե • Թէ որ մտածելի մը համար զարնուած զանգակին ձայնն առնէի * , կամ՝

Զ • Թէ որ իմ մտածելս մոռցէի , կամ՝

Է • Թէ որ լսէի թէ յանկարծակի մահ պա-տահեր է ուրիշներուն :

Ը • Բայց մանաւանդ երբոր իմ վրայս մտածէի թէ շուտով դատաստանի երթալու եմ :

Պրիսկիանոս • Եւ միշտ գիւրութեամբ կըը-նայիր խղճմտանքին խայթոցէն ազատիլ , երբոր աս կերպերուն մէկովը անիկայ քեզ կը խայթէր :

* Երբեմն Ընդհանուր մէջ մէկ սովորութիւն մըն է , որ երբոր մէկը մեռնելու ըլլայ , յաճախ եզանակով զանգակ կը զարնեն ,

Յոհաննէս • Ձէ՛ , քնաւ • քանզի անատեան ամենը մը ձեռք կը զարնէին անոնք իմ խոշմոր-տանքիս • և անատեն թէ որ միայն մտքէս անցընէին մեղքին դառնալ , (թէ և իմ միտքս ա-նոր դէմ դարձած ըլլար) կրկնապատիկ տան-ջանք կ'ըլլար ինծի ան :

Ռըխոթխանոս • Ուրեմն ի՞նչ կ'ընէիր անատեն :

Յոհաննէս • Կը մտածէի թէ պէտք է իմ վարքս շտկել • Հապա թէ չէ՝ կ'ըսէի մտքէս , անշուշտ պիտի դատապարտուիմ :

Ռըխոթխանոս • Ու ջանք ըրի՞ր անիկայ շտկելու :

Յոհաննէս • Այո՛ • ու միանայն ալ ոչ միայն մեղքերէն՝ հապա մեղանչական ընկերութիւնէ ևս , ու քրիստոնէական պարտաւորութիւնները կա-տարելու ևս զիս տուի • զոր օրինակ՝ աղօթելու , կարդալու , մեղքի համար լալու , իմ ընկերիս իրաւը խօսելու , ևն : Այս բաներն ըրի՝ հան-դերձ շատ ուրիշ բաներով , որոնք չափազանց կ'ըլլան աս տեղս պատմելը :

Ռըխոթխանոս • Ու անատեն դուն քեզ աղեկ ըլալ կարծեցի՞ր :

Յոհաննէս • Այո՛ անտեն մը , բայց վերջը ինքզինքս բարեկարգելու համար բոլոր ըրածներս հակառակ իմ նեղութիւնս կրկին գլխիվայր իմ վրաս եկաւ :

Ռըխոթխանոս • Ի՞նչպէս պատահեցաւ ատիկայ , ալ դուն բարեկարգուած ըլլալովդ :

Յոհաննէս • Շատ բաներ կային որ անիկայ իմ վրաս բերին , մանաւանդ չհաւատալիքս

նման խօսքերը ։ «Մեր ամէն արդարութիւնները դաշտանի լաթին պէս են» ։ (Եսայ ։ կդ ։ 6 ։) «Մարդ օրէնքին գործքերէն չկընար արդարանալ» ։ (Գաղ ։ բ ։ 16 ։) «Երբոր բոլոր ձեզի հրամայուած բաները ընէք՝ ըսէք թէ Մենք անպիտան ծառաներ ենք» ։ (Ղուկ ։ ժէ ։ 10 ։) Եւ ուրիշ ասոր նման շատ խօսքեր ։ Եսկէ սկսեցի ես ինծի այսպէս խորհիլ ։ Թէ որ բոլոր իմ արդարութիւններս դաշտանի լաթին պէս են ։ թէ որ օրէնքին գործքերէն մարդ չարդարանար ։ ու թէ որ ամէն բանն ընելնուս՝ տակաւին անպիտան ենք ։ ապա ուրեմն յիմարութիւն է օրէնքին միջոցովը երկինքն երթալու յուսալ ։ Եաեւ այսպէս ալ մտածեցի ։ Թէ որ մէկ մարդ մը հարիւր ոսկի պարտք ընէ վաճառականին ։ ու անկէ ետեւ ինչ որ առնէ բոլոր իր առածին տակը հատուցանէ ։ բայց տակաւին թէ որ իր հին պարտքը առանց սրբուելու կը կենայ տումարին մէջ ։ վաճառականը անոր համար կընայ դատաստանի կանչել անիկայ՝ ու բանտը դնել տալ ։ մինչեւ որ իր պարտքը վճարէ ։

Քրիսոփեանոս ։ Շատ աղէկ ։ եւ ասիկայ՝ դուն ի՞նչպէս քու վրադ չարմարցուցիր ։

Յովասեփ ։ Ինչպէ՞ս ։ ես ինծի այսպէս խորհեցայ ։ Ես իմ մեղքերովս Աստուծոյ չիշատակարանին մէջ շատ պարտաւոր գրուած եմ ։ և իմ հիմակուան ինքզինքս բարեկարգելս չպիտի վճարէատ պարտքը ։ Վասն որոյ ամէն իմ հիմակուան ես զիս ուղղելուս վրայ տակաւին պիտի

մտածեմ, թէ՝ ինչպէս պիտի ազատիմ ես այն դատապարտութենէն՝ որուն տակը ես զիս ձգեցի իմ առջի մեղքերովս :

Ռիչարդսոն • Հայտ գեղեցիկ յարմարութիւն • բայց կ'աղաչեմ, շարունակէ քու խօսքդ :

Յոսեփ • Ամէն ուրիշ բան մըն ալ՝ որ իմ վերջին ըրած ուղղութիւններէս մինչև հիմա միշտ ինձի նեղութիւն կու տայ, ասիկայ է, որ եթէ իմ հիմակուան ըրած գործքերս զգուշութեամբ նկատեմ, տակաւին կը տեսնեմ՝ որ մեղքը իմ ամենալաւ գործքերուս մէջ ինքզինքը կը խառնէ • այնպէս որ հիմա ստիպուած եմ հետեւցընել թէ իմ անձիս և պարտաւորութեանցս վրայ ունեցած իմ առջի յիմարական կարծիքներովս ալ մէկ օրուան մէջ բաւական մեղք գործած եմ զիս դժոխք խրկելու, թէ և իմ առջի վարքս անմեղ եղած ալ ըլլայ :

Ռիչարդսոն • Ես անատեն ինչ ըրիր :

Յոսեփ • Ինչ ըրի • ինչ ընելը չէի գիտեր մինչև որ իմ միտքս բացի Հաւատարիմին • ինչու որ աղէկ ծանօթ էինք իրարու : Ես ինք ինձի ըսաւ՝ թէ մինչև ձեռք չձգեմ այնպիսի մէկ մարդու մը արդարութիւնը՝ որ բնաւ չմեղանչեց, ոչ իմն՝ և ոչ բոլոր աս մեղաւոր աշխարհի արդարութիւնը կարող է զիս փրկել :

Ռիչարդսոն • Ես կարծեցիր որ ինք Ճշմարիտ կը խօսէր :

Յոսեփ • Երբոր բուն իմ ըրած ուղղութիւններուս հաւնած ու անոնցմով բաւականա-

ցած ըլլայի՝ ու թէ որ ինք անսահման այսպէս ը-
սած ըլլար ինծի , յիմար պիտի կոչէի զինքն իր
քաշած աշխատանքին համար : Բայց հիմա որ
կը տեսնեմ իմ անձիս տկարութիւնն ու իմ ա-
մենալաւ գործքերուս մէջ սողացող մահող
մեղքը , ստիպուած եմ իր կարծիքը ընդունիլ :

Ելիփազ . Բայց ինք քեզի առաջ ասի-
կայ երբոր իմացուց՝ հաւատացիր թէ կը դանուի
այնպիսի մարդ մը՝ որուն համար արդարապէս
ըսուի թէ բնաւ չմեղանչեց :

Յոհաննէս . Պէտք է խոստովանիմ՝ թէ առջի
բերանը օտարոտի բան մը թուեցաւ ինծի ան
խօսքը : Բայց իր հետ քիչ մ՚ալ խօսակցու-
թիւն և ընկերութիւն ընելէն ետև կատարելա-
պէս հաւատացի անոր :

Ելիփազ . Ու հարցուցիր իրեն թէ ուր
էր ան մարդը , և ինչպէս արդարանալու էիր
անոր :

Յոհաննէս . Ես . և ինք ըսաւ ինծի թէ
Տէր Յիսուսն է , որ Աստուծոյ աջ կողմը կը
նստի : (Եբր . ժ . 12 :) Ես այսպէս՝ ըսաւ
ինք , դուն պէտք է որ իրմով արդարանաս ,
այսինքն՝ հաւատալով ան բաներուն ինչ որ իր
մարմինին օրերը ըրաւ , ու փայտէն կախուած
ժամանակը քաշեց : (Հռով . դ . 5 : Կող .
ա . 14 : ա Պետ . ա . 19 :) Հարցուցի իրեն
ես՝ թէ ատ մարդուն արդարութիւնը ինչպէս
կրնայ ան զօրութիւնն ունենալ , որ Աստուծոյ
առջին մէկ ուրիշը արդարացնէ : Ինքն ալ

ինձի ըսաւ՝ Թէ անիկայ կարող Աստուած է , և բոլոր ըրածներդ՝ ու միւնչև անգամ մահուամբ մեռնիլը չէ Թէ իրեն համար ըրաւ՝ հապա ինձի համար . ու անոր ըրածները՝ և անոնց արժանաւորութիւնը ինձի պիտի համարուի , Թէ որ ես իրեն հաւատամ՝ :

Ռիւթախանոս . Եւ ի՞նչ ըսիր դուն անոնոն :

Յոհաննէս . Հաւատալուս դէմ իմ ընդդիմութիւններս յառաջ բերի . քանզի կը կարծէի Թէ ինք չափսի կամենայ զիս փրկելու :

Ռիւթախանոս . Եւ անոնոն ի՞նչ ըսաւ քեզի հաւատարիմը :

Յոհաննէս . Ըսաւ ինձի որ անոր դիմէ ու տես : Ես ալ ըսի Թէ յանդգնութիւն է այն բանը : Ինք ըսաւ , չէ , ինչու որ հրաւիրուած ես իրեն երթալու : (Առաք . ժա . 28 :) Ընկէ ետև Յիսուսի հրաւիրանաց գիրքը տուաւ ինձի՝ որ քաջալերէ զիս աւելի համարձակութեամբ երթալու . և ան գրքին վրայով ըսաւ՝ Թէ ա՛նոր ամէն մէկ կէտն ու նշանախոցը երկինքէն ու երկրէն ալ հաստատ է : (Առաք . իդ . 35 :) Ընտանեն հարցուցի իրեն՝ Թէ երբոր երթամ ինչ պէտք է որ ընեմ . և ինք ինձի ըսաւ Թէ ծնկան վրայ գալով բոլոր իմ սրտովս ու հոգւովս աղաչելու եմ Աստուած՝ որ անիկայ յայտնէ ինձի : (Առաջ . ղե . 6 : Դան . Ը . 10 : Եզեկ . իե . 12 , 13 :) Ընկէ ետև իրեն հարցուցի եւս՝ Թէ ինչպէս աղաչելու եմ անոր . ու ինք ըսաւ , դնա՛ , և պիտի դանես զինքը

չնորհաց աթոռին վրայ ։ ուր որ բոլոր տարին կը նստան նորում և թողութիւն տալու անոնց որ իրեն կ'երթան ։ (Եբր • ի • 16 ։) Ըսի ի- րեն՝ Թէ երբոր երթամ ։ չեմ դիտեր ինչ ըսեմ. ու ան ինձի ապսպրից որ այսպէս ըսեմ ։ «Ես տուած ։ ողորմէ ինձի մեղաւորիս ։ ու չնորհէ որ Յիսուս Քրիստոսը ճանչնամ ։ և անոր հա- ւատամ • քանզի կը տեսնեմ որ եթէ իր արդա- րութիւնը չըլլար ։ կամ Թէ ես ան արդարու- թիւնը վրայ հաւատք չունենամ ։ բոլորովին կորսուած եմ ։ Ա՛հ Տէր ։ լսեցի որ դուն ողորմած Աստուած ես ։ ու այնպէս սահմանեցիր որ քու Որդիդ Յիսուս Քրիստոսը աշխարհի Փրկիչն ըլլայ • ու նաև որ դուն կ'ուզես ինձի պէս խեղճ մեղաւորներուն չնորհել անիկայ ։ Ես ալ ճշմարտապէս մեղաւոր եմ ։ Վասն որոյ՝ Տէր ։ աս պատահութիւնը ձեռք առ ։ ու քու չնորհքդ ինծմէը իմ հոգւոյս փրկութեանը ։ քու Որդւոյդ Յիսուս Քրիստոսի միջնորդու- թիւնովը • Ամէն» ։

---

* Ադէկ նիւտէ ասիկայ՝ եղբ այր ։ Ինքզինքը ճանչցող մե- ղաւորին դէմաւորաբար փնտռածը արդարութիւն է ։ Ինքը իր վրայ չունի անիկայ • և ասիկայ դիտէ ինք ։ Աւրնին ճար պիտի գտնուի ։ Միայն Քրիստոսի վրայ ։ Ասիկայ Աստուծմէ յայտ- նուած Ճշմարտութիւն մըն է • ու առանց հաւատալու ասոր՝ ամէն մեղաւոր պիտի կորսուի ։ Ասոնցմէ Թէ քու հոգւոյդ կո- րըստեանը պատճառ պիտի ըլլաս Թէ որ Քրիստոսի արդարու- թիւնը մերժես ։ ու չհաւատաս Թէ նոյն արդարութիւնովը է որ Աստուած ամբաւիշտներ կ'արդարացնէ առանց գործքի ։ Ա՛հ խոստովան՝ ու դուք ձեզ արդարացնող մեղաւորներ ։ արդարութենէ հեռու եք դուք ։ Լմայեք ասիկայ՝ ու զար- հուրեցեք ։

Պրիսկիանոս. Ես քեզի հրամայուածին պես ըրի։

Յունուոլէյ. Ա՛յո՛, կրկին, և կրկին, և կրկին։

Պրիսկիանոս. Ու Հայրը յայտնեց քեզի Որդին։

Յունուոլէյ. Ո՛չ. ո՛չ առաջին՝ ո՛չ երկրորդ՝ ո՛չ երրորդ՝ ո՛չ չորրորդ՝ ո՛չ հինգերորդ՝ և ո՛չ ալ վեցերորդ անգամին *։

Պրիսկիանոս. Ի՞նչ ըրիր անատին։

Յունուոլէյ. Ինչ ըրի. ինչ ընելիքս չէի գիտեր։

Պրիսկիանոս. Աղօթքը ձգելու մտածմունքները չունէիր։

Յունուոլէյ. Ա՛յո՛՝ քանի մը հարիւր անգամ աս մտածմունքն ըրի։

Պրիսկիանոս. Ես ի՞նչ էր պատճառը որ չձգեցիր ան։

Յունուոլէյ. Հաւատացի թէ ինծի ըսուածը ճշմարիտ էր, այսինքն՝ թէ առանց աս Պրիսկիանոսին արդարութեանը բոլոր աշխարհ կարող չէր զիս փրկելու. և անոր համար՝ ըսի ես ինծի, Թէ որ աղօթքը ձգեմ՝ անշուշտ պիտի մեռնիմ։ Բայց թէ որ պիտի մեռնիմ՝ չեղերհաց աթոռին առջևը մեռնիմ։ Ու ասով իմ միտքս ևկաւ աս

---

* Պեղատորը երբոր նախ կը սկսի փնտռել Տէրը, իր սրտին մէջ շատ մեծ վախկոտութիւն կը ծնանի։ Բայց Քրիստոսի հաւատարիմ խոստմունքը ուշի ինք, թէ՝ փնտռեցէք ու պիտի գտնէք։ (Մատ. ժա. 9։)

խօսքը • «Թէ որ ուշանայ՝ անոր համար սպասէ • քանզի անշուշտ պիտի գայ ։ եւ պիտի չձեայ»։ (Էբ • ժ • 3 ։) Ակայսէս աղօթելըրհանապազորդեցի ։ մինչեւ որ Հայրը իր Որդին յայտնեց ինծի ։

Ալիսաֆիանոս • Եւ ի՞նչպէս ինք յայտնուեցաւ քեզի ։

Յոհաննէց • Արմնաւոր աչքով ես զինք չըտեսայ ։ հապա հոգւոյ աչքով • (Եփես • ա • 18 ։ 19 •) եւ այսպէս եղաւ անիկայ ։ Մէկ օր մը շատ տրտում էի ։ որուն պէս կարծեմ թէ իմ կեանքիս մէջ ուրիշ անգամ բնաւ տրտմած չէի • եւ աս տրտմութիւնը իմ մեղքերուս գէշութիւնն ու մեծութիւնը նորէն տեսնելէս եղաւ ։ Եւ անատեն ուրիշ բանի ակնկալութիւն չունէի՝ հապա գժոխքի ու իմ հոգւոյս յաւիտենական դատապարտութեան • մէկ մ՚ալ յանկարծ՝ ինծի թուեցաւ թէ տեսայ Տէր Յիսուսը որ երկինքէն վար կը նայէր իմ վրաս ու կ՚ըսէր ։ «Հաւատա՛ Տէր Յիսուս Քրիստոսին ։ ու պիտի փրկուես" ։ (Գործ • ժ՚ • 31 ։)

Բայց ես պատասխան տուի թէ ։ Տէր ։ ես մեծ՝ շատ մեծ մեղաւոր եմ • ու ինք ըսաւ ։ «Իմ շնորհքս հերիք է քեզի" ։ (Բ Կորնթ • ժբ • 9 ։) Ընտանի ըսի թէ՝ Բայց՝ ա՛լ Տէր ։ ի՞նչ է հաւատալը ։ Ու յետոյ՝ աս խօսքին որ կ՚ըսէ «Ան որ ինծի կու գայ՝ չանօթենար ։ ու ան որ ինծի կը հաւատայ՝ ամենևին չծարաւենար", (Յովհ • Զ • 35 ։) տեսայ՝ թէ հաւատալն ու

գալը ամէնը մէկ է . և թէ՝ ան որ կու գայ , այսինքն՝ որ իր սրտովը և յոժարութիւններովը Քրիստոսով եղած փրկութիւնը հաւէն կը վա- զէ , ինք ճշմարտապէս կը հաւատայ Քրիստոսի : Նաամն իմ աչքերս լացան , ու հարցուցի ևս , Բայց ով Տէր ինձի պէս մեծ մեղաւոր մը իրաւ կրնայ ընդունելի ըլլալ քեզի , և փրկուիլ քեզ- մով : Ու լսեցի որ կ'ըսէր , "Ես որ ինձի կու գայ , զուրս չեմ հաներ": (ա Տիմ . ա . 15 : Յովհ . զ . 37 :) Եւ ևս լսի . Բայց՝ ով Տէր , իմ քովը գալու առնուն ինչպէս մտածութիւն պէտք է ունենամ քու վրայովդ , որ իմ հա- ւատքս չիտակ հաստատուած ըլլայ քու վրադ : Ինքն ալ ըսաւ , "Յիսուս Քրիստոս աշխարհք եկաւ մեղաւորները փրկելու" : (ա Տիմ . ա . 15 :) "Օրէնքին վախճանը Քրիստոս է՝ ամէն հաւատացողներուն արդարութեանը համար" : (Հռոմ . ժ . 4 : Եբ . է . ը :) "Որ մեր յան- ցանացը համար մատնուեցաւ , ու մեզ արդա- րացընելու համար յարութիւն առաւ" : (Հռ- ոմ . ը . 25 :) "Որ մեզ սիրեց , ու մեր մեղքերուն կապերը արձակեց իր արիւնովը" : (Յայտ . ա . 5 :) "Ինքն է Առաջնորդ Աստու- ծոյ և մեր մէջը" : (ա Տիմ . բ . 5 :) "Ինքը միշտ կենդանի է մեզի համար բարեխօս ըլլալու": (Եբր . է . 25 :) Ասոնց ամէնէն ևս քաղցի թէ իր անձովը արդարութիւն պէտք է որ փնտռեմ , և իր արիւնովը իմ մեղքերուս թո- ղութիւն գտնեմ , թէ ինք իր Հօրը սրինքին

հնազանդելով և անոր պատիժը քաշելու հրապատակելով ինչ որ ըրաւ՝ իրեն համար չէր, հապա ասիկայ շնորհակալութեամբ ընդունելու հոգւոց փրկութեանը համար։ Եւ անաւանն իմ սիրտս ուրախութեամբ՝ և իմ աչքերս արցունքով լցուեցան, ու իմ զգացումներս յորդեցան ան սիրովը՝ որ Յիսուս Քրիստոսի անունին՝ ժողովրդեանն ու ճամբուն վրայ էր։

Քրէոպհանոս. Ասիկայ արդարև Քրիստոսի քու հոգւոյդ ըրած յայտնութիւնն էր. բայց մանաւանդ պատմէ ինծի՝ թէ ասիկայ ինչ ղօրութիւն ունեցաւ քու կիրքերուդ վրայ։

Յոհաննէս. Ասիկայ ինծի տեսնել տուաւ թէ բոլոր աշխարհս իր ամէն ունեցած արդարութիւնովն ալ դատապարտութեան վիճակի մը մէջ է։ Ասիկայ ինծի տեսնել տուաւ թէ Հայր Աստուած թէպէտ և ինք արդար է, կրնայ արդարացնել իրեն դիմող մեղաւորը։ Ասիկայ ինծի ամէնէն զիս իմ առջի վարքիս անարդութեանը վրայ, ու խոհեցուց զիս իմ տգիտութիւնս ինծի իմացընելով. քանզի ասկէ առաջ ամենևին իմ սրտիս մէջ ուրիշ մէկ խորհուրդ մը չմտաւ որ Յիսուս Քրիստոսի դերազանցութիւնը այսչափ ցուցընէր։ Ասիկայ սուրբ վարքը ինծի սիրցուց, ու Յիսուս Քրիստոսի անունին փառացն ու պատուոյն համար բան մը ընելու փափաք տուաւ՝ Մանաւանդ թէ մտածեցի որ եթէ ես հիմա իմ մարմինիս մէջ հազար քաշ արիւն ունենայի, բոլորը կրնայի

Թափիլ Տէր Յիսուսի համար * :

Ոտիկ եւս երազիս մէջ տեսայ որ Յուսալեցը ետին նայեցաւ՝ ու տեսաւ որ Տգիտութիւնը կու գար , որն որ իրենք եւեներն ձգեր էին : Եւ ըսաւ Քրիստիանոսին . Տես որչափ հեռուն՝ մեր եւեռը կը տանջեսյ ան տղան :

Քրիստիանոս . Իրաւ ես . կը տեսնեմ զինքը . ինք մեր ընկերութեանը վրայ փոյթ չունի :

Յուսալեց . Բայց կարծեմ որ եթէ ինք միտքեւ հոս մեր հետը քալէը , միաս մը չպիտի կրէր անկէ :

Քրիստիանոս . Ճշմարիտ է ատ . բայց կը հաւատացընեմ քեզ որ ինք ուրիշ կերպ կը մտածէ :

Յուսալեց . Ըյո՛ , այդպէս պիտի ըլլայ .

---

* Քրիստոսի հաւատացեալը Աստուծոյ վրայով նոր ծանօթութիւն մը կու տայ հոգւոյն . Քրիստոսի արդար Աստուած եւ միանգամայն փրկիչ ըլլալուն գաղափարը կ'ընդայայէ անոր : Այս հաւատքը մեկ քաղցր տրամութիւնն մը կը պատճառէ մեր մեղքերուն վրայ , և մանաւանդ մեր ներուած մեղքերուն վրայ : Խմմանուէլին անձին ու պաշտօնեութեան անզուգական գեղեցկութիւնը մեզ կը յուզընէ , ու սրբութեան սիրով՝ ու կենաց և մահուան մէջ զինքը փառաւորելու ամէնափափաք տենդով մեզ կը լեցընէ : Ա՛վ որ աս նշանները իր ներսի դին ըլլալ կը զգայ , թէպէտ և նուաղ չափով մը , կընայ հաւատալ թէ իր հաւատքը անկեղծ է , ու թէ մահէն կեանքի անցած է ինք : Այլ թող խմանայ՝ որ թէպէտ Տէրը իր բոլոր ժողովրդոյը մի և նոյն ճշմարտութիւնները կը ծանուցանէ , և սակայն անոնց ամէնը՝ միայն մեկ եղանակաւ մը չառաջնորդեր ճշմարտութեան : Հաւատքը Աստուծոյ ընդհանրն ու Քրիստոսի միջնորդութեամբը՝ անոր ողորմութիւնովը աներկիւղ յոյսի մը հասած ըլլալով՝ ու հաւատքով անոր սիրոյն մէջ արմատացած ու հաստատուած ըլլալով , իրենց երբ ու ինչպէս գաթէի գալընուն վրայ այսպիսի պատմութիւն մը չեն կընար ընել , ինչպէս որ հոս Յուսալեցը կ'ընէ :

թայց [1]այսու ամենայնիւ եկար իրեն ապաւինք ։ Եւ այսպէս բրին անոնք ։

Վերջը Քրիստիանոս ըսաւ անոր . Բայց եկար՝ մնալդ ։ ինչո՞ւ այդչափ եռ մնացիր ։

Տգիտու–Ընկ– . Ես շատ աւելօր գուարճութիւն կը գտնեմ առանձին քալելով քան թէ ընկերութեամբ . միայն թէ որ խիստ լաւ ընկերութիւն մը գտնեմ՝ կ'ուզեմ ։

Ընտանի Քրիստիանոս Յուսալիցին կամաց մը ըսաւ . Վէմի չքմե՞ր ինք միր ընկերութեանը վրայ փոյթ չունի ։ Թայց և այնպէս եկար քովս երթանք , ու առ առանձնութեան անտապատիս մէջ ժամանակը խօսակցութեամբ անցընենք ։ Վերջը իր խօսքը Տգիտութիւնին դարձընելով՝ ըսաւ . Ընկեր Նայինք՝ ինչպէս ես . ինչպէս է հիմա բանը՝ Աստուծոյ և քու հոգւոյդ մէջ ։

Տգիտու–Ընկ– . Ա՛ը յուսամ որ աղեկ է . քանզի միշտ բարի մտածմունքներով լեցուն եմ , որոնք իմ միտքս կու գան ձամբուս մէջ դիս մխիթարելու ։

---

[1] Տգիտութիւնը իր յոյսն ու մխիթարութիւնը իր բարի խորհուրդներուն վրայ հաստատած էր , բայց բոլորովին զուրկ էր բարի իրՀատարի մը ընծայած թաղաւորութենէն ։ Օրինաւոր փարիսեցւոյն երջանկութիւնը միայն իր անձէն կը ծագի . բայց ճշմարիտ քրիստոնէին երջանկութիւնը միայն Քրիստոսի հաստատուն կեանքն է ։ Առաջինը իր փրկութեանը բոլոր անկասկածութիւնները իր մարդու գործերէն կը հանէ , իր բռնածներէն կամ ձգածներէն կը հետեցընէ . բայց միւսը իր ապահովութիւնը բոլոր յոյսերը Քրիստոսի բրածին ու քաշածին վրայ կը հաստատէ , միայն իր Փրկիչովը ուրախանալով , ու իր մարմնոյն չվստահանալով ։

Ռբէաթէանոս . Կ'ապաչեմ քեզ մեղմ ինչ բարի մտածմունքներ :

Տէէոռ–Ռիւֆ . Ի՞նչ , Աստուծոյ ու երկնից վրայ կը մտածեմ :

Ռբէաթէանոս . Այդպէս կ'ընեն դեւերն ու դատապարտեալ հոգիներն ալ :

Տէէոռ–Ռիւֆ . Բայց ես անոնց վրայ կը մտածեմ՝ ու անոնց կը փափաքիմ ալ :

Ռբէաթէանոս . Այսպէս կ'ընեն շատերն ալ որ հաւանականապար բնաւ չպիտի երթան Հոն : "Ծոյլին հոգին կը ցանկայ ու բան մը չունի" : (Առակ . ԺԳ . 4 :)

Տէէոռ–Ռիւֆ . Բայց ես անոնց վրայ կը մտածեմ՝ ու անոնց համար ամէն բան կը ձգեմ ալ :

Ռբէաթէանոս . Շատ վրայ տարակոյս ունիմ. ինչու որ շատ դժուարին բան է ամէն բաները ձգելը . այո , դժուարագոյն բան մըն է ան՝ քան որչափ շատերը կը կարծեն : Բայց ինչո՞ւ համ ինչո՞վ համոզուած ես դուն՝ թէ ամէն բաները ձգած ես Աստուծոյ ու երկնից համար :

Տէէոռ–Ռիւֆ . Իմ սիրտս այսպէս կը վկայէ ինծի :

Ռբէաթէանոս . Իմաստունը կ'ըսէ թէ , "Իր սրտին ապաւինողը անմիտ է" : (Առակ . ԻԸ . 26 :)

Տէէոռ–Ռիւֆ . Երեկոյ շատ սրտի վրայով բռնած է . բայց իմ բարի սիրտ է :

Ռբէաթէանոս . Բայց ի՞նչպէս կրնաս ցուցնել ատիկայ :

Տգէպո–Ռէ–ն . Արդեօք յոյսերով գիս կը մխիթարէ ան :

Ռիչէպէհանոս . Ամէկայ կարելի է որ անոր խարէբայութիւնովն ըլլայ . քանզի մէկ մարդուն սիրտը կրնայ մխիթարել զինքը բանի մը յուսով՝ որ ինք ամենևին չպիտի կրնայ ստանալ ան բանը :

Տգէպո–Ռէ–ն . Բայց իմ սիրտս ու վարքս մէկտեղ կը համաձայնին . և ան պատճառաւ իմ յոյսս հաստատուն է :

Ռիչէպէհանոս . Մշ քեզի ըսաւ թէ քու սիրտդ ու վարքդ մէկտեղ կը համաձայնին :

Տգէպո–Ռէ–ն . Իմ սիրտս ինծի այսպէս կ'ըսէ :

Ռիչէպէհանոս . Քու սիրտդ քեզի այսպէս կ'ըսէ՝ հա՞ : Հարցո՛ւր իմ կողակիցս՝ ու նայինք կը վկայէ՞ թէ ես գող եմ : Ես բանիս վրայով թէ որ Ըստուծոյ Խօսքը վկայութիւն չընէ , ուրիշ վկայութիւն բանի տեղ չանցնիր :

Տգէպո–Ռէ–ն . Բայց բարի սիրտ չէ՞ ան՝ որ բարի խորհուրդներ ունի . ու բարի վարք չէ՞ ան՝ որ Ըստուծոյ պատուիրանքներուն կը համաձայնի :

Ռիչէպէհանոս . Ըյո՛ . բարի սիրտ է ան՝ որ բարի խորհուրդներ ունի . ու բարի վարք է ան՝ որ Ըստուծոյ պատուիրանքներուն կը համաձայնի . բայց ուրիշ բան է ճշմարտապէս աս բաներն ունենալը , և ուրիշ բան է միայն այսպէս համարելը :

Տգէպո–Ռէ–ն . Ըղէ ըսէ , որ խորհուրդները

կը սեպես որ բարի են . և որ վարքը կը սեպես թէ Աստուծոյ պատուիրանքներուն համաձայն է :

Ռըխոպխանոս . Այլ և այլ կերպ բարի խոր-հուրդներ կան . կան որ մեր վըտյոլին են , կան որ Աստուծոյ , կան որ Ռըխատոսի , և կան որ ուրիշ բանեորու վըտյով :

Տգիտո-Լիւն . Որո՞նք են մեր վըտյոլին եղած բարի խորհուրդները :

Ռըխոպխանոս . Ընենք որ Աստուծոյ խօսքին համաձայն են :

Տգիտո-Լիւն . Երբ կը համաձայնին Աստու-ծոյ խօսքին՝ մեր վըտյոլը ունենցած մեր խոր-հուրդները :

Ռըխոպխանոս . Ընատեն՝ երբոր մենք մեր ան-ձին վըտյ ան նոյն դատաստանը կ'ընենք , որ-պէս որ Աստուծոյ խօսքը կ'ընէ : Ըսածս բացատրե-լու համար՝ Աստուծոյ խօսքը բնական վիճակի մէջ եղած անձանց համար կ'ըսէ թէ՝ Երկար մը չկայ՝ ոչ մէկ հատ մը . մէկը չկայ՝ որ բարի բան ընէ : (Հռովմ . գ . 10 , 12 :) Եւ դար-ձեալ կ'ըսէ , Մէկն մարդուն սրտին խորհուրդ-ները չար են : (Ծննդ . զ . 5 :) Եւ դար-ձեալ՝ Մարդուն սրտին խորհուրդը իր մանկու-թենէն չար է : (Ծննդ . ը . 21 :) Ուրեմն երբոր այսպէս կը խորհինք մեր վըտյով՝ անիկայ զգալով , անտառն մեր խորհուրդները բարի են . հետ որ Աստուծոյ խօսքին համաձայն են :

Տգիտո-Լիւն . Ես բնաւ չեմ կրնար հա-

*ատաղ թէ իմ սիրտս այնպէս դէշ է * :*

Պրիսպիանոս . Ատոր համար բնաւ մէկ բարի խորհուրդ մը ունեցած չես քու վայրկդ քու կեանքիդ մէջ † : Բայց թող տուր որ իմ խօսքս առաջ տանիմ : Ինչպէս որ Աստուծոյ խօսքը մեր սրտերը կը դատէ , այնպէս ալ մեր ճամբաները կը դատէ . և երբոր մեր սրտերուն ու ճամբաներուն խորհուրդները կը համաձայնին ան դատաստանին՝ որն որ Աստուծոյ խօսքը երկնքանչիւրին վրայ կ'ընէ , անատնն երկաքանչիւր խորհուրդներուն ալ բարի են , որովհետև Աստուծոյ խօսքին համաձայն են :

Տգիսպո-Լիւն . Բացատրէ ինձի քու միտքդ :

Պրիսպիանոս . Հա՛մ աղէկ . Աստուծոյ խօսքը կ'ըսէ՝ թէ մարդոց ճամբաները ծուռ ճամբաներ են . բարի չեն , հապա չար . կ'ըսէ թէ բնականաբար բարի ճամբայէն դուրս են անոնք՝ որ խաղաղութեան ճամբան չեն ճանչնար : (Սաղմ . ճիե . 5 : Եսայ . ը . 15 : Հռովմ . գ . 17 :) Երդ

---

* Ինձանձանգիս մէկը չգիտնար հաւատալ թէ իր սիրտը դէշ է : Հայց ասիկայ սատկ նշան մըն է թէ երկնից լոյսը սրտին վրայ ծագած չէ , ու անոր տարապայման չարութիւնը յայտնի ըրած չէ : Ուսկե է որ ուրիշ հաւատացեալներէ իրենց անձերնուն բարի ըլլալու կարծիքով չարաչար կը խարուին , ու թողութիւն գտնելու համար բոլորովին Քրիստոսի ըրած քաւութեանը ապաւինելէն՝ և արդարանալու համար միայն անոր արդարութեանը յուսալէն ետ կը մնան :

† Ինձա՛ չենք սիրտը բարի խորհուրդ մը ունենալ՝ մինչէ որ լսկսինք մեզ մեր վրայ դէշ խորհիլ , ու ձշմարտապէս իմանալ մեր կերպին աստիճանի չարութիւնը , ընչպէս որ Աստուծոյ խօսքը կը ցուցնէ մեր վրայ :

երբոր մէկը այսպէս կը խորհի իր ճամբաներուն վրայով ։ կ'ուզեմ ըսել՝ երբոր զգալով և խոնարհ սրտով այսպէս կը խորհի ։ անտանի ինք իր ճամբաներուն վրայով բարի խորհուրդներ ունի ։ ինչու որ իր խորհուրդները հիմա Աստուծոյ խօսքին դատաստանին հետ համաձայն են ։

ՏԳԼՈՒԽԻՆ ։ Որո՞նք են Աստուծոյ վրայով եղած բարի խորհուրդները ։

ՔՐԻՍՓԻՆՈՍ ։ Ինչպէս որ առաջ մեր վրայով ունեցած խորհուրդներուս համար ըսի ։ երբոր Աստուծոյ վրայով մեր խորհուրդները համաձայն են անոր՝ ինչ որ Աստուծոյ խօսքը կ'ըսէ իրեն համար ։ այսինքն երբոր իր էութիւնը և առորոգելիքներուն վրայ այնպէս կը խորհինք ինչպէս որ Աստուծոյ խօսքը սորվեցուց ։ որուն վրայ հիմա չեմ կրնար երկար խօսիլ ։ Դարձեալ անտանի շիտակ խորհուրդներ կ'ունենանք Աստուծոյ վրայով՝ երբոր կը մտածենք թէ ինք լաւագոյն գիտէ մեզ՝ քան որչափ մենք զմեզ գիտնինք ։ և մեր վրայ մեղք կը տեսնէ երբոր և ալ որ մենք մեղք մը չենք տեսներ վրանիս ։ երբոր կը մտածենք թէ ինք մեր ներքին խորհուրդները գիտէ ։ և թէ մեր սիրտն իր բոլոր ծածուկներովը անոր աչքերուն առջեւն միշտ բաց է ։ նաև երբոր կը մտածենք թէ բոլոր մեր արդարութիւնը զզուելի է իր առջեւն ։ և թէ ինք մեր մինչև անգամ բոլոր ամենալաւ գործքերը հիներար տանիլ որ առանց Քրիստոսի մեզ իր առջեւն կայնած տեսնէ ։

Տգէպո–Ռիւֆ. Կը կարծեմ դուն որ ես այն–պէս յիմար ըլլամ՝ որ մտածեմ թէ Աստուած ինծմէ աւելի էհրնար տեսնել . կամ թէ մինչեւ անգամ իմ ամենալաւ գործերովս Աստուծոյ առջեւն ելլել ուզեմ :

Քրիսթիանոս. Հապա դուն ի՞նչպէս կը մտածես աս նիւթիս վրայ :

Տգէպո–Ռիւֆ. Կարճ խօսքով , կը մտածեմ թէ արդարանալու համար պէտք է որ Քրիս–տոսի հաւատամ :

Քրիսթիանոս. Ինչպէ՞ս . կը մտածես թէ Քրիստոսի հաւատալու ես երբոր չես տեսներ քու իրեն ունեցած կարօտութիւնդ : Դուն ոչ քու սկզբնական և ոչ ներդործական մեղքերդ կը տեսնես . հապա այնպիսի կարծիք մը ունես քու վրայովդ և քու ըրածիդ վրայով , որ յայտնապէս կը ցուցընէ քեզ այնպիսի մէկն ըլլալ որ բնաւ տեսած չես Աստուծոյ առջեւն քեզ արդարացընելու , Քրիստոսի արդարութիւնը հարկաւորութիւնը : Ուրեմն ի՞նչպէս կ'ըսես թէ Քրիստոսի կը հաւատամ * :

---

* Ահա աս տեղը կը տեսնենք թէ՝ մարդուս իր արդար ըլ–լալու կարծիքը ինչպէս բնականաբար կը կուրացընէ իր աչ–քերն ու կ'արգիլէ իր սիրտը հաւատալու թէ Քրիստոսի ար–դարութիւնը միայն կ'արդարացընէ մեղաւորը Աստուծոյ առ–ջեւն . և սակայն այսպէս չատերը կան որ կը խօսին Քրիստոսի հաւատալու վրայ , բայց իրենց հաւատքը միայն երազ է : Քրիստոսի արդարութիւնը չեն հաւատար , հապա կը կարծեն թէ մէկ կերպով մը արդէն ունին կամ պիտի ստանան արդա–րութիւն մը որ յատկապէս իրենցն է : Եփեսս , ինչ սարսա–փելի խաբէութիւն է ասիկա՝ որով շատերը կը խաբուին :

ՏԳԻՈՒԼԻՒՆ . Ամէն ատ ըսածներուդ ըստ բաւականին լաւ կը հաւատամ ես :

ՎՐԻՈՊԻԱՆՈՍ . Ո՞նչպէս կը հաւատաս :

ՏԳԻՈՒԼԻՒՆ . Կը հաւատամ թէ Վրիստոս մեղաւորներուն համար մեռաւ . և թէ Աստուծոյ առջին պիտի արդարանամ անկէ՛ք , իր օրհնութեան ըրած իմ հնազանդութիւնս՝ իր շնորհքովն ընդունելովը : Կամ թէ այսպէս . Վրիստոս իմ բարեգործութիւններս որ բարեպաշտական գործքեր են՝ իր արդեանցը զօրութիւնովը ընդունելի կ՚ընէ իր Հօրը , և այսպէս պիտի արդարանամ * :

ՎՐԻՈՊԻԱՆՈՍ . Ներէ՛ հնձի քու հաւատքիդ ատ դաւանութեանը պատասխանը տալ :

Ա . Այլ ընդ այլոյ հաւատքով մը կը հաւատաս դուն . ինչու որ Աստուծոյ խօսքին մէջ ատ հաւատքը մէկ տեղ մը նշանակուած չէ :

Ր . Սուտ հաւատքով մը կը հաւատաս դուն . ինչու որ ատ քու հաւատքդ Վրիստոսի արդարութիւնէն արդարանալը կ՚առնէ , ու անիկայ քու կենդիդ կ՚ընծայէ :

Գ . Ես հաւատքը Վրիստոս քու անձիդ արդարացընողը չընե՛ր՝ հապա քու գործքերուդ , և քու գործքերուդ պատճառաւը քու անձիդ՝ որ սուտ է :

---

* Տգիտութիւնն խօսքը ճիշտ յարմար կու գայ քրիստոնեայ կոչուողներէն շատերուն վարդապետութեանը , որոնք բանիւ չեն ուրանար վրկչին արդարութիւնը , բայց իրենց գործերը անոր հետ խառնելով կ՚ոչնչացընեն անոր զօրութիւնը : ՚՚Թէ որ շնորհքով , ուրեմն ալ գործքերէն չէ . հապա թէ չէ՝ շնորհքը ալ շնորհ չըլլար՚՚ : (Հռոմ . ԺԱ . 6 .)

Դ. Վասն որոյ աս Հաւատքը խաբեբայ է, մանաւանդ թէ այնպիսի Հաւատք մը՝ որ Վմեռնակալ Տէրոջը օրը բարկութեան տակ պիտի ձգէ քեզ. քանզի ճշմարիտ արդարացուցիչ Հաւատքը՝ հոգին իր կորուսեալ վիճակը օրէնքին միջոցովը զգացած պէս Քրիստոսի արդարութեանը դիմել կու տայ ապաստանարան գտնելու. բայց աս իր արդարութիւնը չէ թէ նորհաց դորձ մըն է՝ որով ինք քեզ արդարացնելու համար քու բարեդործութիւնդ ընդունելի կ'ընէ Աստուծոյ, հապա իր անձնական հնազանդութիւնն է օրէնքին, մեզի համար ընելով և քաշելով ան բաները որ մեր ձեռքերէն կը պահանջուէին. ճշմարիտ Հաւատքը աս արդարութիւնը կ'ընդունի՝ որուն Հոգիին պաշտպանութեամբ, և անով Աստուծոյ առջին անարատ կացնելով՝ ընդունելի կ'ըլլայ, ու դատապարտութենէ կ'ազատի *:

Տգիտասէր. Ի՛նչ, կ'ուզես որ մինակ ան բանին ապաւինինք որն որ Քրիստոս առանց մեզի

---

* Ա ըսբս պատասխանները շատ ալեկոծ կը յայտնեն աս մասին վրայ եղած յանդգնական և խիստ վտանգաւոր մոլորութիւնը: Սմանապէս կը ցուցընեն թէ ինչ է ճշմարիտ Հաւատքին բնութիւնը, ու Աստուծոյ առջին արդարանալու և ընդունելի ըլլալու համար անոր հաստատած մի միայն հիմը: Ա՛վ ընթերցող, քու պատուական հոգւոյդ համար զգուշացիր քու դրած հիմիդ. նայէ որ քու անձիդ վրայ բան մը չշինես, հապա բոլորը Աստուծոյ դրած հաստատուն հիմին, այսինքն իր սիրելի Որդւոյն ու անոր կատարեալ արդարութեանը վրայ:

ինք իր անձամբը գործից : Ես կարծիքը մեր ցանկութիւններուն երասանակը կ'արձկէ , ու թող կու տայ մեզի որ ուզածնուս պէս ապրինք . քանզի ինչ հոգ է ինչպէս ապրելնիս՝ թէ որ կրնանք ամէն բաներէն արդարանալ Յիսուսի արդարութիւնովը՝ միայն անոր հաւատալով * :

Յիսուս . Ու անունդ Տգիտութիւն է , և քու անունդ ինչպէս որ է՝ դուն ալ այնպէս ես . և մինչև անգամ աս քու պատասխանդ կը ցուցընէ ինչ որ ես ըսի : Տգէտ ես դուն արդարացուցիչ արդարութեան , և նոյնպէս տգէտ ես անոր հաւատալով քու հոգիդ փրկելու Աստուծոյ ծանր բարկութենէն : Մանաւանդ թէ Յիսուսի աս արդարութեանը ապաւինող փըրկարար հաւատքին ճշմարիտ զօրութիւններուն ալ տգէտ ես , որ է սիրտը խառնարհցընել և Աստուծոյ ընծայել Յիսուսի միջնորդութիւ-

---

* Հաղորդայ վարդապետութիւնները ամէն դարերու մէջ անընդունելի եղան , կարծուելով թէ անառակութեան դուռ կը բանան անոնք : Խայց աս հակառակութեանս առաքեալը թող պատասխան տայ : "Աստուծոյ շնորհքը որ փրկող է" , կ'ըսէ , "բոլոր մարդոց երևցաւ . որ մեզ կը խրատէ՝ որ ամբարշտութիւնը ու աշխարհային ցանկութիւնները ուրանանք . զգաստութիւնով և արդարութիւնով ու աստուածապաշտութիւնով ապրինք աշխարհիս մէջ" : (Տիտ . բ . 11 , 12 :) Նորա՝ աս շնորհքը պայծառապես յայտնուի մարդին մէջ ու անկեղծութեամբ ընդունելի ըլլայ սրտին մէջ , ազատութիւն չտար մեզի մեր ցանկապատին պէս ապրելու՝ ինչպես որ Տգետութիւնը աս տեղս կը կարծէ . այլ բոլորովին հակառակը կ'ընէ : Աբրութեան ամէն պարտաւորութիւնները՝ սրտնք որ ուրիշ կիրպով՝ ձաղգրայի՝ և մանաւանդ թէ անդործ ածելի պիտի ըլլային , եթէ չէ աշխատէի ես ընդ

նովը , անոր անունը՝ խօսքը՝ ճամբաներն ու ժո-
ղովուրդը փրկել , և չէ թէ ինչպէս որ դուն
տգիտաբար հիմա ըսիր :

Յո-սալէմ . Հարցնէր իրեն թէ Քրիստոս
քնաւ երբեք յայտնուեցա՞ւ իրեն երկինքէն * :

Տէքիոս-Ին-ա . Ի՞նչ . դուն տեսիլք տես-
նող մարդ մըն ես՝ հա՞ : Ես կը կարծեմ թէ ինչ
որ դուք երկուքդ և ձեզի պէս բոլոր ուրիշները
ինչ որ կ'ըսեն , միայն ցնորեալ մտքերու ծը-
նունդ են :

Յո-սալէմ . Ի՞նչ կ'ըսես՝ մարդ . Քրիստոս
այնպէս ծածկուած է Աստուծոյ մէջ՝ բոլոր մարմ-
նաւոր բնական իմացութիւններէն , որ չիրնար մէկը
ճշդիւ ճանչնալ զինքը , մինչև որ Հայրն Աս-
տուած անիկայ անոր չյայտնէ :

Տէքիոս-Ին-ա . Արիկայ ձեր հաւատքն է ,

---

* Արդարեւաւոր մարդը արտաքոյ բան կը համարի ասիկայ . բայց հոգևոր մարդը ասոր երջանկութիւնը կը ճանչնայ , ու ասոր միխիթարութիւնովը կը յագնայ : Դժուարին խնդիր մըն է աս . ինչ կրնանք իմանալ ասով : Աներեւակայելի ինչ որ պիտոյ կ'իմանար երբեր բաւ , թէ "Աստուած ուզեց հնձմամբ իր Որդին յայտնի ընել" . (Կող . ա . 16 .) այսինքն՝ թէ Քրիստոսի վրայ ու անոր ձեռքովը եղած փրկութիւնը վրայ այնպէս ներքին՝ հոգևոր՝ ու հաւատի տեսութիւն ու ծանօթութիւն ունենայաւ , որ իր սիրտը զանիկայ ընդունելով՝ իր հոգին անոր յարեցաւ՝ իր անձը անով ուրախացաւ՝ ու ինք բոլորովին անոր սիրոյն մէջ ընկղմեցաւ . այնպէս որ իր հոգւոյն ուրախութիւնը մէջ կ'աղաղակէր , Ընկիկայ է իմ սիրելիս՝ իմ բարեկամս , իմ փրկիչս՝ իմ Աստուածս՝ ու իմ փրկութիւնս : Քրիստոսի վրայ ճիշդ և հաւատի կերպով բան մը չենք գիտեր մենք մինչև որ իւր հաճի մեզի յայտնել զինքը : (Մատթ . ժա , 27 .)

բայց իմն չէ . և սակայն չեմ տարակուսիր որ իմն ալ ձերինին պէս լաւ է , թէպէտ և ես իմ գլխուս մէջ ձեզի չափ օտարոտի խորհուրդներ չունիմ :

Ռըխաբեամոս . Ահաւ ինծի մէկ խօսք մը խօսիլ : Պէտք չէր քեզի աս նիւթիս վրայով այսպէս արհամարհանօք խօսիլ . քանզի համարձակութեամբ կը հաստատեմ ես՝ ինչպէս որ իմ բարի ընկերս ըսաւ , թէ մէկ մարդ մը չկրնար գիտնալ Յիսուս Քրիստոսը , բայց եթէ Հոգւոյն յայտնութիւնովը . մանաւանդ թէ հաւատքը ես՝ որ անոյշ հոգին Քրիստոսի կը յարի , թէ որ ուղիղ ըլլայ , Աստուծոյ կարող զօրութեանը տարապայման յաջողութեամբը պէտք է առաջ երթալ . (Մատթ . ժ . 27 : ա Կորնթ . ժբ . 3 : Եփես . ա . 17—19 .) և աս հաւատքին գործողութեանը վրայով կարծեմ թէ տգէտ ես գուն՝ ով ազգումդ Տգիտութիւն : Ուրեմն արձընգիր՝ տես քու թշնամութիւնդ , ու Տէր Յիսուսի դիմէ . ու իր արդարութիւնովը՝ որ Աստուծոյ արդարութիւն է , քանզի ինք Աստուած է , դատապարտութենէ պիտի փրկուիս * :

Տգիտո–Ինձ . Դուք շատով կ'երթաք , ես ձեր հետը չեմ կրնար քալել . առաջ անցէք

---

* Առաքելական արձընցած չէ ան մեղաւորը՝ որ չհաւանիր Քրիստոսի արդարութիւնը կարօտ ըլլալը : Ան ալ ինք կենդանացած է՝ որ իրրև օձերին վախճանը չդիմէ առ Քրիստոս , որով ամէն հաւատացողները պիտի արդարանան : (Հռոմ . ժ . 4 .)

գուք , ու ես եաւէն կու գամ * ։
Ընատեն միւսներն ըսին ։

Մինչև ե՞րբ՝ ով Տգիտութիւն , յիմարաբար կը քալես ,
Ու տասն անգամ քեզի տրուած բարի խրատը զանց կ՚առնես ։
Եկէ որ այսպես յամառելով գեռ անկէպ գուն մեռնես ,
Ու ըրածդիդ չարութիւնը շուտով պիտի միւք առնես ։

Ելլէ ով մարդ՝ իր աւանին , ու խոնարհէ մի՛ վախնար ,
Լաւ ընդունած բարի խրատը՝ փրկութիւն է՝ ի միտս առ ։
Բայց թէ ոչ , գեռ յարատևես անարդել գայն անդադար ,
Ուեղի ըսենք՝ Տգիտութիւն , կը կորուսես չարաչար ։

Ընկէ ետև Քրիստիանոս խօսքը իր ընկերին դարձընելով ըսաւ ։ Եկէր նայինք , ով բարի Յուսալից , կ՚իմանամ որ գուն ու ես նորէն մենք մեզի պիտի քալենք ։

Ըսպասես երազս մէջ տեսայ որ անոնք արագ արագ առջևէն կ՚երթային , ու Տգիտութիւնը կաղն ի կաղը ետևնուն կը քալէր ։ Ընատեն Քրիստիանոս իր ընկերին ըսաւ ։ Շատ կը մեղքընամ աս խեղճ մարդը ։ անտարակոյս վերջը գէշ պիտի ըլլայ իրեն ։

Յո՜ասաֆ ։ Ա՜ւաղ ։ մեր քաղաքը իր վիճակին մէջն եղող շատերը կան ։ ամբողջ ընտանիքներ , մանաւանդ թէ ամբողջ թաղեր , և

* Ներկաւոր տղէանները հոգևոր ճամբորդներուն հետ ուղեկցութիւն չեն կրնար ընել , ու չէն կրնար սիրել ան վարդապետութիւնը թէ այդպարանալու և փրկուելու համար մի միայն Քրիստոսի պէտք է նայիլ , թէ մեղաւորը ամենևին բան մը չէ , և թէ իր ըրածներովը չկրնար փառք մը ստանալ իրեն ։

ամէնն ալ բարի մարդիկ կարծուած են։ Ես կը թէ որ մեր կազմերը այսչափ շատերը կան ։ որ-չափ շատ կը կարծես թէ ըլլալու է հոն՝ ուր որ ինք ծնած է * ։

Պրէսթիանոս ։ Իրաւցընէ ։ Աստուծոյ Խօսքը կ'ըսէ թէ ։ անոնց աչքերը կուրցուց որ չտես-նեն ։ եւ ։ (Յովհ ։ ժբ ։ 40 ։)

Բայց դուն՝ հիմա որ մենք միգի ենք ։ ինչ կը խորհիս այսպիսի մարդոց վրայով ։ Կը կար-ծես որ բնաւ չզիտի ըլլայ թէ մեղքերնին ճանչ-նան ։ ու հետեւապէս վախնան թէ իրենց վի-ճակը փոխզգաւոր է ։

Յունալէյ ։ Ես խնդիրին պատասխանը դուն քեզի տուր ։ ինչու որ դուն ինծմէ տարօրէն մարդ-ես ։

Պրէսթիանոս ։ Ուրեմն ես կ'ըսեմ՝ թէ ներ-քինն (ինչպէս որ ես կը կարծեմ՝) կրնայ ըլլալ ։ բայց իրենք բնականաբար ոգեւոր ըլլալով չեն հասկընար թէ այսպէս իրենց միգքերը ճանչ-նալնին իրենց աղէկութեանը կ'օգնէ ։ և անոր համար յուսահատութեամբ կը նային խոփանել անիկայ ։ և յանդգնաբար կը չարուշտակին իրենց սրտերնուն ճամբովը իրենք զիրենք չողոքորդել ։

---

* Տիտուսի ներ փրկութեան վրայով ան նոյն մարգարէ պաշտպանին ունէր՝ որ ծնած էր ։ միայն թէ ազ-գին եր Ճարտարապետ ին վիշտապարտութեամբ պարգեւել պա-նաք ։ Բայց դարերու մէջ այսպիսի կեղծաւորներ շատ կը գտնուին ։ Բայց ինչ օգտակարութիւն է անոնցմէ ազատ մնալը ։ հոգեւորապէս լուսաւորուած ու Հիսուսով եղած ճշմարտու-թիւնը սորված ըլլալը ։

Յոհաննէս • Ես կը հաւատամ՝ ինչպէս որ դուն կ'ըսես , թէ վախը շատ կ'օգնէ մարդոց աղեկութեանը՝ ու անոնց շահուելուն՝ իրենց ճամբորդութեան սկզբնաւորութեանը :

Պրիսկիլլոս • Ընտարակոյս այնպէս կ'ընէ , թէ որ շիտակ վախ ըլլայ • ինչու որ այսպէս կ'ըսէ Խօսքը • Տէրոջը վախը խմաստութեան սկիզբն է : (Յոբ • իբ • 28 : Սաղմ • ճժա • 10 : Ըսաւ • ա • 7 : իթ • 10 :)

Յոհաննէս • Ի՞նչպէս կը ստորագրես դուն շիտակ վախը :

Պրիսկիլլոս • Ա՛շմարիտ կամ շիտակ վախը երկը բանով կը յայտնուի :

'Սախ' իր ծագմամբը • ինչու որ կը պատճառի մեղքին փրկարար ճանաչումին :

Աղկրորդ՝ հոգին կը ստիպէ ամուր բռնելու զՔրիստոս փրկութեան համար :

Երրորդ՝ հոգւոյն մէջ մեծ յարգութիւն կը ծնանի և կը հանապազորդէ Աստուծոյ վրայ անոր խօսքին և ճամբաներուն վրայ • զգոյշ պահելով և վախցընելով զանիկայ աջ կամ ձախ կողմը դառնալու անոնցմէ մէկ ուրիշ բանի մը որ կրնայ անպատիւ ընել զԱստուած , աւրել իր խաղաղութիւնը , տրտմեցընել Սուրբ Հոգին , կամ թշնամւոյն պատճառ տալ նախատանօք խօսելու :

Յոհաննէս • Ղէկ խօսեցար • կը հաւատամ թէ ճշմարիտ է ըսածդ : Հիմա մնք Կախարդեալ Երկրէն՝ բոլորովին անդին անցա՞նք :

Ալբեոպիանոս . Ինչո՞ւ . ձանձրութիւն տուաւ քեզի առ խօսակցութիւնը :

Յուսալէս . Իրաւ որ չէ , բայց կ'ուզէի դիտնալ թէ ու՞ր ենք :

Ալբեոպիանոս . Երկու մղոնէն աւելի ճամբայ չունինք հիմա անոր վրայ քալելու : Բայց մեր նիւթին դառնանք մենք : Երդ՝ ոտքէտ մարդիկը չեն դիտեր թէ այսպիսի ճանապարհները՝ որ ձեռնտու կ'ըլլան զլորելու զիրենք վախի մէջ ձգելու , իրենց աղէկութեանը համար են . և անոր համար կը նային որ խափանեն զանոնք :

Յուսալէս . Ի՞նչպէս կը նային անոնք խափանելու :

Ալբեոպիանոս . ա . Կը մտածեն թէ ան վախերը դէը կը պատճառէ , թէպէտ և ճշմարտապէս Աստուած է անոնք պատճառողը . և այսպէս մտածելով հակառակ կը կենան անոնց իրրև այնպիսի բանէրու՝ որ ուղղակի իրենց կործանումը կ'օգնէ : բ . Կը մտածեն և թէ առ վախերը իրենց հաւատքը ղօնանելու կ'օգնեն , (որ ատեն՝ ափսոս իրենց՝ ողորմելի մարդիկ , որ ամենևին հաւատք չունին ,) և անոր համար իրենց պատիժը կը կարծրացնեն անոնց դէմ : գ . Կը կարծեն թէ պէտք չէ իրենց վախնալ . և անոր համար իրենց վախերուն հակառակ յանդգնաբար կը համարձակին : դ . Կը տեսնեն որ ան վախերը իրենց անպիտան հին անձնական արդարութիւնը իրենցմէ վերցնելու կ'օգնեն , և անոր համար բոլոր իրենց կարողութիւնովը դէմ կը կենան անոնց :

Յովասաֆեց • Ասոր վրայով քիչ մը բան գիտեմ ես , քանզի ինքզինքս ճանչնալէս առաջ ինծի ալ այսպէս կ'ըլլար * :

Պրիսկիանոս • Ըղէկ՝ ալ հիմա մեր Տիւտոսթիւն բարեկամը ինքնիրեն ձգենք , ու մեկ ուրիշ օգտակար խնդիր մը ձեռք առնենք :

Յովասաֆեց • Խոլոր սրտով • բայց կրկին դուն սիրոյ սկսիս :

Պրիսկիանոս • Հա՜ տղէկ • տասը տարուց ջուի առաջ ձեր կողմերը բնակող Յամանակաւոր անուշով մեկը կը ճանչնա՞ս , որ ան տաներն կրծոքի մէջ յառաջադէմ մարդ մըն էր :

Յովասաֆեց • Կը ճանչնամ , անշուշտ • ինք կը բնակէր Ըպաշնորհ ըսուած քաղաքը , որ Պարկեշտութեան քաղաքէն երկու մղոնի չափ հեռու է , ու կը կենար Թիկնադարձ անուն մեկու մը քովի դուռը :

Պրիսկիանոս • Հիտակ է • բայց ինք անոր հետ մեկ ծանկոյթի մը տակ կը բնակէր • ատ մարդը անգամ մը շատ արթընցաւ • կարծեմ թէ ինք անատնն իր մեղքերուն և անոնց արժանաւոր եղած վարձքերուն վրայով տեսութիւն մը ունեցաւ :

Յովասաֆեց • Ես ալ քու մտքէդ եմ • քանզի

---

* Ըղէկ է որ մտքերնիս բերինք թէ մեր բնական վիճակին մէջ բոլորովին ուժէտ ենք մենք , որպէս զի ասիկայ մեր սրտերը խոնարհեցնէ՝ ու շնորհակալ ըլլալ տայ մեզի Աստուծմէ որ տարբերեց մեզ ուրիշներէն , ու մեզ դիմադրելու շարժ անոնց պատճառ եղող պատճառները բնական ուժերնուն մէջ՝ որոնք կը վայելեն մարմնաւոր բնական ուժերնուն մէջ՝ որոնք կը վայելեն մարմնաւոր բնական ուժերնուն մէջ՝ որոնք կը վայելեն մարմնաւոր

իմ տունս իրմէն երկար մղոնի չափ հեռու չըլլալով ինձ շատ անգամ ինծի կու գար , և ան ալ շատ լացով : Ես ճշմարտապէս կը մեղքնայի մարդը , և բոլորովին իր վրայովն անոյշ չէի . բայց հոս կը տեսնենք՝ որ չէ թէ ամէն մէկը որ կը կանչէ Տէր Տէր , պիտի փրկուի :

Ալիոփխանոս . Ընդամ մը ինձ ըսաւ թէ միտքը հաստատած է ճամբորդութեան երթալ , ինչպէս որ հիմա մենք . բայց յանկարծ Ինձ նափրկիչ անուն մէկու մը ծանօթացաւ , ու անկէ ետև օտար մը եղաւ ինծի :

Յունական . Հիմա՝ որովհետև անոր վրայ կը խօսինք , եկող անոր և անոր պէս ուրիշներուն յանկարծ ուխտադրուժ ըլլալուն պատճառը քիչ մը փնտռենք :

Ալիոփխանոս . Ամիկայ շատ օգտակար կրնայ ըլլալ . բայց դուն սկսէ ան :

Յունական . Ուրեմն իմ դատմամբս հօրս պատճառ ունի ան :

ա . Թէպէտ և այսպիսի մարդոց խղճմտանքները արթընցած են , բայց տակաւին իրենց միտքերը նորոգուած չեն . ուստի երբոր մեղքին զօրութիւնը մէկզի կ՚երթայ , ան որ զիրենք կրծնաչէր ըլլալու գրգռեց՝ կը դադարի . անոր համար իրենք բնականաբար իրենց հին ճամբուն կրկին կը դառնան . ճիշտ ինչպէս որ կը տեսնենք թէ իր կերածովը հիւանդացած շունը քանի որ հիւանդութիւնն իր վրան կը տիրէ բոլորը կը փսխէ դուրս կը հանէ . հիմա չէ թէ շունը ա-

սիկայ ազատամտութեամբ մը կ՚ընէ , (թէ որ շունը միսը ունի կրնանք ըսել ,) հապա անոր համար որ հիւանդութիւնը իր ստամոքսը կը նեղէ • բայց երբոր հիւանդութիւնն անցնի , և այնպէս ստամոքսը հանդստանայ , իր փափաքը փսխածէն ամենևին արդիլուած չըլլալով , անիկայ կը դարձընէ , ու բոլորը կը լափէ : Եւ այսպէս ճշմարիտ է ան գրուածը , թէ «Շունը նորէն իր փսխածին կը դառնայ»: (Ը Պետ • Ը • 22 :) Ասոնցմէ միայն դժոխքի տանջանքներուն վախուն զօրութիւնովը երկնից վրայ փափաք մը ունենալով , երբոր իրենց դժոխքի զգացումն ու դատապարտութեան վախը կը պակղի ու կը ցրուի , անատեն ալ իրենց երկնից ու փրկութեան փափաքներն ալ կը պակղին : Ասանկով վերջապէս կ՚ըլլայ՝ որ երբ իրենց յանցաւորութեան ճանաչումն ու վախը կ՚երթայ , երկնից ու երջանկութեան վրայով իրենց փափաքները կը մեռնին , ու իրենց առջի ճամբան կը դառնան * :

Ը • Մեկ ուրիշ պատճառն ալ ասոնց է որ ծառայական վախերը կը տիրապետեն իրենց վրայ •

---

* Կեղծաւոր հաւատացեալներուն վիճակին ճշմարիտ ստուգութիւնն է ասիկա : Ես անոնք կը տեսնենք չառնելուն իրենց պատճառը : Անկէ ոմանք պատեհութիւն մը ձեռք կ՚առնեն Աստուծոյ սուրբերուն յանխոնդական փառացը յարատեւելու . մարդապաստութիւնն ուրանալու : Բայց այսպէս ընելնին իրենց սրտերուն ամբարտաւանութիւնն ու Աստուծոյ խօսքին տգէտ ըլլալնին կը յայտնեն • միանգամայն Աստուծոյ խոստումներուն տկարացընելով , ու իր շնորհաց Հետևարանը չարաշահութիւն մը ըլլալ ցուցընելով :

հիմա իմ խօսքս ան վախերուն վրայ է , որ մարդոցմէ ունին անոնք • ու մարդոցմէ ունեցած վախերնուն համար պիտի կործանին : (Եռակ • իբ • 25 :) Աստի թէպէտ և կ'նրևայ որ երկնից վրայ փափաք մը ունին քանի որ գժոխքի բոցերուն ձայնը իրենց ականջներուն մօտ է , և սակայն ատ վախը քիչ մը անցածին պէս իրենց խորհուրդները կը փոխեն • այսինքն՝ թէ աղէկ է խորագէտ ըլալ՝ և ունեցածնուն բոլորը կորսընցընելու՝ կամ գոնէ իրենք զիրենք անխորշելի և անհարիւրաւոր նեղութիւններու մէջ ձգելու վտանգին չվազել • և այսպէս նորէն աշխարհի բաներուն ձեռք կը զարնեն :

ե • Ըստուածպաշտութեան կողմէ նզած ամբոխն ալ իրենց ճամբուն վրայ խոչընդոտ մըն է • Հպարտ ու գոռոզ են իրենք , ու աստուածպաշտութիւնը իրենց աչքին առջին նուաստ ու արհամարհելի բան մըն է • ուստի գժոխքին ու գալու բարկութեան վրայով իրենց ճանապարհը կորսընցընելնուն կրկին իրենց առջի ճամբուն կը դառնան :

զ • Յանցաւորութեան զգացումը՝ և յաւիտենական սարսափը մտածելը՝ նեղութիւն կու տան իրենց • չեն ուզեր տեսնել իրենց թշուառութիւնը դեռ անոր չհասած • Թէպէտ և կ'ըսեն է թէ անոր առաջին տեսութիւնը՝ թէ որ զանիկայ ընդունիլ ուզէին , կարենար զիրենք հոն դիմել տալ՝ ուր որ արդարները կը դիմեն ու ապահով են • բայց որովհետև յանցաւո-

բութեան ու սարսափին խորհուրդներէն կը փախչին , ինչպէս որ առաջ նշանակեցի , անոր համար երբոր մէկ մը Աստուծոյ բարկութեանն ու ահաւորութեանը վրայով իրենց արիւնոտութիւնները կ'ազատին , ուրախութեամբ կը սկսին իրենց սրտերը խաստացընել , և այնպէս Ճամփաները կ'ընտրեն որ առաւել քան զառաւել պիտի խաստացընէ զանոնք :

Քրիսպիանոս . Հաւանական մտածեցար դուն բանին , բայց ամենուն արմատն է իրենց մտքին ու կամքին մէջ փոփոխութիւն մը ունենալու պատասխանը : Ու անոր համար կընամնին անոնք դատաւորին առջեւն կայնող չարագործին , որ կը դողայ և կը սարսափի , և կը թուի թէ բոլոր սրտանց կ'ապաշխարէ , բայց ամենուն արմատը պատժոյ կախաղանի պարանին վախն է . ինք չէ թէ ըրած չարագործութիւնը կ'ատէ , ինչպէս որ յայտնի է . քանզի թող տուր այս մարդը որ իր ազատութիւնն ունենայ , ու ինք պիտի ըլլայ դող մը , և այնպէս տակաւին չարագործ մարդ մը . բայց ասոր հակառակ թէ որ իր միտքը փոխուէր , ուրիշ կերպ պիտի ըլլար ինք :

Յուլիոս . Ես հիմա անոնց եա գառնալուն պատճառները ցոյց տուի քեզի . կ'ուզես դուն ալ անոնց եա գառնալուն միջոցները ցուցընել ինծի :

Քրիսպիանոս . Յօժար կամօք կ'ուզեմ այդպէս ընել :

ա • Իրենց մարքերը բոլոր կրցածնուն չափ կը հեռացընեն զԱստուած՝ մահն ու հանդերձեալ դատաստանը յիշելէն :

բ • Ընկէ հաւ կամաց կամաց մէկդի կը ձգեն իրենց առանձին պարտաւորութիւնները , ինչպէս ծածուկ աղօթք ընելը , ցանկութիւններնին սանձահարելը , հակելը , մեղաց համար տրտմիլը , և ասոնց նման բաները :

գ • Ընդհակառակ աշխոյժ և ջերմեռանդ քրիստոնեաներուն ընկերութենէն կը փախչին :

դ • Յետոյ կը ցրտանան իրենց յայտնի պարտաւորութիւններէն , ինչպէս Աստուծոյ խօսքը լսելէն՝ կարդալէն՝ բարեպաշտական խօսքերէն , և ասոնց նմանութիւններէն :

ե • Ընտանեկան պարեպաշտօն անձանց վրայ սառնայարար պահպանութիւններ դանել , որպէս զի (անոնց վրայ նկատած քանի մը տկարութիւններուն պատճառաւ) կրօնքը պահպանելով մէկդի ձգեն * :

զ • Ընկէ հաւ կը սկսին մարմնաւոր՝ յոփակեաց և անառակ մարդոց իրենք զիրենք յաբել , և անոնց հետ ընկերանալ :

է • Յետոյ դաղտուկ տեղը մարմնաւոր և անառակ խօսակցութիւններ ընել կը սկսին • և կ'ուրախանան թէ որ պարկեշտ համարուած ան-

---

* Հաւատացեալ մը երբոր ինքզինքը խոնարհեցընելու ու իր պակասութիւններուն վրայ լալու տեղը ուրիշներուն պակասութիւններն ու մեղքերը անտնձելու և խստութեամբ գատելու [illegible]

ձանց մէկուն վրայ այսպէս բաներ տեսանեն , որպէս զի իրենք անոնց օրինակովը աւելի հաստատակամութեամբ կարենան ընել անիկայ :

ը . Սակի ետև կը սկսին մանր մեղքերուն հետ յայտնապէս խաղալ :

թ . Եւ վերջապէս խստանալով իրենք զիրենք եղածնուն պէս կը ցուցընեն : Այսպէս նորէն Թշուառութեան անդունդին մէջն իյնալով՝ մշտնջենաւորապէս կը կորսուին իրենց խաբէութիւններովը , թէ որ Աստուծոյ հրաշալի շնորհքը չհաստատէ անիկայ * :

Երդ՝ երեսիս մէջ տեսայ որ Ճանապարհորդները մինչև հիմա Կախարդեալ Երկրէն անցեր էին , ու կը մտնէին Ռևլա † կոչուած երկիրը ,

* Տես թէ ինչպէս կամաց կամաց՝ քայլ առ քայլ ետ կը դառնան ուխտադրուժները : Իրենց ուխտադրժութիւնը առաջ սրտին մէջ կը սկսի թերահաւատութեամբ , և յետոյ վարքերնուն մէջ վախճան կ'առնէ յայտնի մեղքերով : Ինչո՞ւ համար հրամայուած է աշխարհս սերը մերժել , ինչո՞ւ համար աղտեղութիւնը կռապաշտութիւն կը կոչուի : Ինչո՞ւ համար՝ որ ինչ որ սիրտը Աստուծմէ կը դարձնէ՝ ու անոր հետը սերտ հաղորդութիւն ունենալէն կ'արգիլէ , բնականաբար անոնմէն ուխտադրուժ ըլլալու կը հակամիտ : Օգուտացեք ձեր սրտերուն ու յօժարութիւններուն : Հանապազօր հնազանդեցէք ան պատուիրանին որ կ'ըսէ . ''Կեցէք զգաստութիւնով քու սիրտդ պահէ , քանզի կենաց աղբիւրները անկից է'' : (Առակ . Դ . 23 :) Ան որ մէկդի ձգէ արթնութիւնը անտարակոյս ասոնիկ պիտի յաւէք երկրի վրայ մեղքին զգայուածքը , կամ՝ դժոխքին մէջ անոր անէծքովը : ''Կայնեցէք ինչպէս շիտակ պիտի երթաք , չէ թէ անմիտներու պէս , հապա խնայողներու պէս . ատ ժամանակը ծախու առէք , ինչու որ օրերս չար են'' : (Եփես . Ե . 15 , 16 :)

† Երբայեցւոց Աստուածաշունչին նայ . կէս . գլուխ 4 համարին մէջ կ'ըսուի ''Ու քու երկիրդ ՀԱՆԳՉ պիտի (կամ Ռևլա) պիտի ըսուի , որ կը դադնակի կարգուած ,

(Եսայ. կբ. 4—12.) որուն օգը շատ անուշ էր, և հաճելի. իրենց ճամբան ալ շնորհալի առնոր մէջէն իյնալուն՝ ատեն մը իրենք զիրենք կապդուրեցին հոն: Անաւանդ աս տեղս միշտ մեղկ կ'ընէին Թագուհիներուն երգելը՝ ու ամէն օր կը տեսնէին գեղեցիկ երեսը Յաղելիներուն եւ բերանը, ու կը լսէին տատրակին ձայնը երկրին մէջը: (Երգ. բ. 10—12:) Աս երկրին մէջ արեգակը գիշեր ցորեկ կը ծագէր. անոր համար Աստուած Հրեաներէն Զորէն անդին կ'իյնար, ու Հոգեյ Յուսահատութիւնէն իշխանութենէն դուրս էր ան, ոչ ալ Երկբայութեան Սիրոյը աս տեղէս կը տեսնուէր: Աս տեղէն Ճանապարհորդները իրենց երթալու քաղաքը կրնային տեսնել. ու նաև հոս անոր մէկ քանի բնակիչներուն պատահեցան. քանզի աս երկրին մէջ սովորաբար Լուսաւոր էակներ կը պտըտէին, ինչու որ անիկայ երկինքին սահմանակից էր: Աս տեղ Հարսին ու փեսային մէջ եղած պայմանը նորոգուած էր. մանաւանդ թէ, հոս՝ ինչպէս որ փեսան ուրախ կ'ըլլայ հարսին վրայ, այնպէս ալ իրենց Աստուածը ուրախ կ'ըլլար անոնց վրայ: Աս տեղս իրենք ցորնոյ և գինւոյ կատարութիւն չունէին. և աս տեղս առատութեամբ կը գտնէին ինչ որ իրենց բոլոր ճամբորդութեանը մէջ կը փնտռէին: Աս տեղս կը լսէին քաղաքէն եկած ձայնները՝ ան բարձր ձայնները, որ կ'ըսէր. Ըսէք Սիօնին աղջիկանը, թէ՝ Ահա քու փրկիչդ կու գայ, ու իր վարձքը իր

հան է ։ Ես անոր ան երկրին բոլոր բնակիչ-ները կը կոչէին գանոնք՝ Սուրբ ժողովուրդ ։ Տէրոջը փրկածը * ։

---

* Երջանիկ Ճանապարհորդները պէտք է ընդհատուին որ հիմա ապահովութեամբ անցուր էին Կախարդաձոր Երիհրէն , ու նոր սահման մը կը մնանէին զուարճութիւններու , որ կը կազմէր Նեղա , այսինքն Կարգուած ։ Ես տեղը անունը Երիհասոսի իր հայերն վրայ ունեցած սիրոյն ամենապատճառի յայտնութիւնները վայելելնին , ու անոր մէջ բաժին ունենալնին հաստատուած զգացին ։ Ես երկրին օգը անուշ էր ու հաճելի . այսինքն մեզի ու Աստուածային զորութիւնին չէին երկնի իրենց հովիներուն լուսաւորութիւնը խաւարկոյնելուց՝ ազօթքին քաղցր ժամերուն մէջ ։ Ես տեղը թռչուններուն երգը անդադար կը լսուէր . այսինքն շնորհակալութեան ու հոգևոր քաղցրաձայն երգեր անդադար կը մատուցուէին իրենց Աստուծոյն ու Փրկչին ։ Ծաղիկները երկրին վրայ ամէն օր կը աճեցուէին . այսինքն իրենց սրտին տունն մը ամուլ և անբեր անդաստանին մէջ շնորհայ սերմերը Երդաբութեան Երեզակին կենդանացուցիչ ճառագայթներովը կը բուսնէին ու զեղեցիկ ծաղիկներ կը բանային ։ Տատրակին ձայնը երկրին մէջ կը լսուէր . այսինքն երկնաւոր ազատնէն՝ Աստուծոյ Սուրբ Հոգւոյն ուրախութեամբ խոստմնաբերները իրենց հովիներուն կու գար ։ Ես զուարճալի երկիրս մէջ փառաւորեալ Երեզակին Երդաբութեան բոլոր երկայութիւններու ու վախերու ամպերը փարատելով զըրացուցիչ պայծառութեամբ իրենց հոգիներուն վրայ կը ծագեր ։ Ես տեղը հաւատարմ Տաղտկութիւն ունէին հրեշտակներուն անհամար բնակութեանը հետ , ու իրենց գարձին սկզբնաւորութեան առնէր եղած ամաւնական ուխտը նորոգելցաւ ու հաստատուեցաւ իրենց պատերնուն ուրախութիւնը աւելցնելու ։ Վերջապէ՝ Բրիստոս ու իրմով եղած պատուական խոս ամանները իրենց կերակուրն ու ըմպելիքը եղան , այնպէս որ իր տանը պարարտութիւններովը առատապէս յագեցան , ու իր հաճութիւնները գետի պէս խմեցին ։ Հաւանական է որ Աստուծոյ ժողովուրդ բոլորը այսպիսի մեծ շնորհներու չէին պատասխը իրենց Ճամբորդութեան վերջի տարիները , ու շատ պատճառներ կրնան ընծայել անոնց չպատասխանելնուն ։ բայց՝ ով ընթերցող , թէ որ կը փափաքիս ատ քու վերջին

Հիմա երբոր իրենք առ երկրին մէջ կը քա-
լէին, աւելի ուրախութիւն ունէին քան որչափ
ան տեղւանքը որ իրենց երթալու թագաւորու-
թիւնեն առմնանէն աւելի հեռու էին. և աւե-
լոք Քաղաքին մօտենալով, աւելի կատարեալ
կը տեսնէին զանիկայ: Մարգարիտով ու պա-
տուական քարերով շինուած էր ան, և անոր
փողոցներուն յատակը ոսկի էին. այնպէս որ
Քաղաքին բնակիչն փառացին ու արեգակին անոր
վրայ ծագած ճառագայթներուն ցոլացմանը
պատճառաւ, Քրիստիանոս իր փափաքէն հի-
ւանդացաւ: Յուսալիցն ալ ան նոյն հիւան-
դութեամբը քանի մը անգամ բռնուեցաւ. ա-
նոր համար անոնք առ տեղս կեցան մնացին, ու
իրենց տառապանքին պատճառաւը կը կանչէին
թէ, «Թէ որ իմ սիրականս գտնէք, անոր
պատմեցէք որ ես սիրով հիւանդացած կը նուա-
ղիմ»* : (Երգ. ե. 8:)

օրհներգ Ննջեցեալ մէջ անդրանիկ, վիճակը որ քու պարտաւորու-
թիւնդ կատարելու ճամբան է որ կրնանք ապահովութեան
ու հանգստութեան: Անոնք դէր ճամբուն ստորագրութեանը
պատճառ Սուրբ Կոյրին. ժրաջիր քու կոչումդ ու ընտրու-
թիւնդ հաստատ պահելու. և հսկէ՝ աշխատէ՝ ու աղօթէ բարի
խղճմտանք մը ունենալու առ Աստուած և առ մարդիկ. ան
ատեն ալ պատճառ պիտի ունենաս յուսալու թէ առ երջա-
նիկ ճամբորդներուն վայելչագը դուն ալ պիտի վայելես:

* Երջանիկ հոգիները որչափ որ երկնային նպատակին կը
մօտենան, այնչափ կը գտնեն որ իրենց իղձերը աւելի կ'ըն-
դարձակին իրենց յօժարութիւնները աւելի հոգեւոր կ'ըլլան,
ու իրենց հոգիները աւելի կը փափաքին վայելել Քրիստոս
իր թագաւորութեանը մէջ: Նշանաւոր բան մըն է թէ Աստ-
ուածնեղուն առչի մասերը խոստովանութիւններով բաղդա-

Բայց քիչ մը զօրութիւն առնելով՝ ու իրենց հիւանդութիւնը կրելու աւելի կարող ըլլալով՝ առաջ գացին իրենց ճամբան ու հետզհետէ աւելի մօտ եկան ուր որ կային պարտէզները՝ այգիներ ու ծաղկոցներ՝ և անոնց դռները շիտակ ճամբուն վրայ կը բացուէին : Երբ՝ երբոր անոնք աս տեղը հասան՝ մէկ մ'ալ նայիս որ պարտիզպանը ճամբուն վրայ կայնած էր՝ ու ճամբորդները անոր բսին • Աս դեղեցիկ այգիներն ու պարտէզները օրո՞ւն են : Պատասխան տուաւ՝ թէ՝ Թագաւորին են՝ ու հոս անկուած են անոնք յատկապէս իր զուարճութեանն՝ ու նաև ճամբորդներուն կազդուրուելուն համար : Այսպէս պարտիզպանը այգիներուն մէջ տարաւ զանոնք՝ ու ըսաւ որ անոր բարեհամ բերքերովը իրենք զիրենք զովացընեն : Ըսին նաև ցոյց տուաւ անոնց Թագաւորին պտըտելու ճամբաները ու սաղարթախիտ ոստերով ծածկուած հովանաւոր զով տեղերը՝ ուր որ ինքը շատ անգամ զուարճութեամբ կ'երթար • և հոս անոնք մնացին ու քնացան :

Գանք որ երազին մէջ նկատեցի որ անոնք հիմա աւելի կը խօսէին իրենց քունին մէջ քան որչափ երբեք խօսեցան իրենց բոլոր ճամբորդու-

---

ներով՝ երկիւղներով ու նեղութեան և տառապանաց սրտառանդ աղաչանքներով լեցուն են • բայց դէպ'ի վերջը մեծանալուն հետզհետէ վատահութեան երախտագիտութեան և ուրախութեան կը դառնան , ու անխառն փառաբանութեան և գոհութեան երգերով կը վերջանան :

թիւանը մէջ ։ և ասոր վրայ զարմանքի մը մէջ իյնալով՝ պարտիզպանն ըսաւ ինծի . Ինչքա՜ մար կը զարմանաս ասոնց վրայ . ասոնց պղտիներուս խաղողներուն պատուղին քնութիւնն է՝ այնպիսի անուշութեամբ վար երթալ ։ որ քնացողներուն շրթունքները կը խօսեցընէ * ։ (Ներ . է . 9 ։)

Ես սպէս տեսայ որ երբ անոնք արթընցան ։ իրենք զիրենք պատրաստեցին Քաղաքն երթալու ։ Բայց ինչպէս որ ըսի՝ արեդակին ճառագայթները քաղաքին վրայ ցոլացումը ։ (որովհետև քաղաքը զուտ ոսկի էր ։ Յայտ . իա . 18 ։) այնչափ կարդէ դուրս պայծառափայլ էր ։ որ տակաւին բաց երկսոյլ չէին կրնար նայիլ անոր ։ հապա գործիքի մը միջոցովը՝ որ ասոնց դիտմամբ շինուած էր ։ (ը Կորնթ . ի . 18 ։) Ուստի տեսայ որ առաջ երթալնուն երկու մարդու պատահեցան ոսկւոյ պէս փայլուն հանդերձներով ։ ու իրենց երեսներն ալ լոյսի պէս կը փայլէին ։

Ես մարգիկը հարցուցին Ճամբորդներուն թէ ուրկէ եկան ։ ու անոնք ալ եկած տեղերնին բոլին անոնց ։ Հարցուցին ևս թէ գիշերները ուր իջան . ինչ դժուարութիւններու և վտանգնե-

---

* Յատկանշական է որ երբ անոնք արթնցան ։ չեն ըսեր թէ անոնց շրթունքները կը խօսեցընէ ։ որոնք Տէրոջմով կը հանգստանան ։ Պետրոսի ու իր ընկերոջ փառաբանութիւնը երկել ։ ու նոցա առաջի իւրեանց համար ըրած մեծամեծ բաները յայտնի ընել կու տայ անոնց ։ Ու ան հոգիները՝ որոնք առաւօտին կը խմին ան բաժակը ։ շատ յաճախ կը փառաւորուին պետրոսով ու կը քաջալերուին իր քարոզութեան մեծութեանը ։

րու , ինչ մխիթարութիւններու և պատրաստութիւններու պատահելոյն ճամբուն մէջ , ու ա-նոնք ալ պատմեցին անոնց : Ականջ ան իրենց պատահած մարդիկն ըսին իրենց , թէ՝ Ա իսկ երկու դժուարութիւններու ալ պիտի պատահիք դուք , ու անկէ ետև քաղաքին մէջն էք * :

Ջրիստիանոս և իր ընկերը անսասան խնդրեցին ան մարդոցմէն որ իրենց հետն երթան . անոնք ալ իրենց ըսին թէ կ'ուզեն : Հայց դուք անհնայ բուն ձեր հաւատքովը պէտք է ստանաք . ըսին անոնք : Ելսկէս երազիս մէջ տեսայ որ անոնք մէկտեղ առաջ գացին , մինչև որ ան տեղն եկան ուրկէ դուռը կը տեսնուէր :

Ըսկէ զատ տեսայ ես որ իրենց ու դրանը մէջտեղը գետ մը կար , բայց անոր վրայէն անցնելու կամուրջ չկար . ու գետն ալ շատ խոր-բունկ էր : Ասսի ճանապարհորդները աս գետը տեսնելնուն մեծապէս խռովեցան . բայց իրենց հետ գացող մարդիկն ըսին , թէ՝ Պէտք է գնա-նին մէջէն անցնիք , եթէ ոչ՝ չէք կրնար դուռը հասնիլ † :

---

* Ինչ են աս երկու դժուարութիւնները . մէկը դրսուանց մահ ու միւսը ներսուանց թերահաւատութիւն է : Ես վերջին-ներս պատճառաւ առաջինը դժուարին կռվեցայ մեղի : Ե՛ղ-բարք եմ՝ չկրնանալ արտաքին խնդրենք ունենալ զօրաւոր հա-ւատք մը , աչքերնին յառիղ՝ մեղքը նուաճող՝ ու մահը նկուն ընող հաւատք մը , թէ կանաչերնուս մէջ և թէ մահուան ա-նեններս : Հիմակս Աստուած , միայն խօսք մը ըսէ , ու մեր թերահաւատութիւնը պիտի փախչի , մեր հաւատքը պիտի զօ-րանայ , ու մեր յոյսը պիտի հաստատի :

† Ֆրիկս ճանապարհորդները պիտի հանդիպին իրենց վերջին

Ընատեն ճանապարհորդներն սկսեցին հարցուփորձ ընել թէ արդեօք ուրիշ ճամբայ մը չկա՞ գրաստը երթալու : Ասոր պատասխան տուին միւսներն՝ ըսելով. Ա՛յո՛ , բայց աշխատիլ սկիզբն չեն հետ երկու մարդոցմէ՝ այսինքն Կնովքէն ու Եղիայէն զատ մէկու մը թոյլտուութիւն չեզաւ ան ճամբէն անցնելու , ո՛չ ալ մինչև վերջին փողը հնչելուն պիտի ըլլայ : Ասոր ճամբորդները՝ մանաւանդ Աբրահամեոս սկսեց իր մտացը մէջ յուսահատիլ , ու ապրին և անդին կը նայէր , բայց մէկ ճամբայ մը չէին կրնար գտնել որով կարող ըլլային ան գետը անցնելէն ազատուելու : Ընատեն հարցուցին մարդոցը թէ արդեօք ջուրը ամէն տեղ մի և նո՞յն խորութիւնն ունի : Պատասխան տուին թէ՝ Չէ . սակայն և այնպէս մենք ան մասին չենք կրնար օգնութիւն ընել ձեզի : Կանգնի՛ ըսին Լուսաւորները , ձեր ան տեղն Թագաւորին վերայ ունեցած հաւատքնուդ նայելով աւելի խորունկ կամ աւելի ծանծաղ պիտի գտնէք անիկայ † :

Թշնամին՝ որ է մահը , ու պիտի մաքառէին անոր հետ : Երբոր անիկայ իրենց առջին հրևայ՝ իրենց վախերը կ'արթընցան : Ասոր պէտք է անցնին դիտէն : Աւետի՛ն ըսել բանի վերայ պիտի ուղղին իրենց աչքերը . իրենց անձի՛ն կամ իրենց ըրածի՛ն վերայ : Չէ : Միայն ան նոյն Հիսուսի՛ն որ մեղի համար մահը յաղթեց , ու կարող է մեր վերայի մտհանան վախն ալ յաղթել :

† Աբրահամեանցը իրենց վերջին թշնամին մահը կը յաղթեն՝ իրենց հաւատքովը , ու Յորդանոյ Վտանին արիւնովը . այսինքն հաւատքով վերհիշեն Քրիստոսեան տապալեալով : Ու իրենց հաւատքը որչափ տկար կամ որչափ զօրաւոր ըլլայ անոր վերայ՝ որ իր անձին մէջ մահը յաղթեց , նոյն չափով իրենց

Ըսկէ եւս անոնք իրենք զիրենք պատրաստեցին Ջուրը մտնելու . ու մտնելով Քրիստիանոս սկսաց ընկղմիլ , ու իր բարի ընկերին Յուսալիցին կանչելով կ'ըսէր . «Խորունկ Ջուրերուն մէջը կ'ընկղմիմ . ալիքները իմ գլխուս կ'անցնին , բոլոր իր ալիքները իմ վրայիս կ'անցնին» * : (Սաղմ . խգ . 7 : Յովն . բ . 3 :)

յաղթութիւնը սակաւ կամ աւելի կ'ըլլայ : Հայց Քրիստոսի շնորհքովը ամենատիպար քրիստոնեան մահուան դէմէն ապահովութեամբ պիտի անցնի , թեպետ եւ զօրաւորին չար հանգրուտութեամբ չանցնի ալ :

* Քրիստիանոս թեպետ եւ աւելի փորձառու ու հաստատուն հաւատացեալ է , բայց մահուան մտնելուն աւելի ամբոխած ու ահարեկած ցուցուած է հոս : Սակայ չիտակ դիտուորութեամբ այսպէս ցուցուած է չէ թէ որ միշտ այսպէս կը պատահի բանը , հապա որ երբեմն այսպէս կ'ըլլայ : Երբոր Տէրը այսպէս կը կարգադրէ , անտարակոյս հինէանի մնացորդներուն խրատուելուն համար է ան : Բաւական ապացոյցներ քրիստոնէի մը վրայ նայելուան՝ գրեթէ կը կարծենք թէ ի բնէ արժանաւորութիւն մը ուներ ինք , ու կը յուսամք թէ հանդուրժեցաւ վախնալու արժանաւոր էր : Հայց Տէրը միշտ ալ մարգուն պատահականութիւն չունի : Իմանան ալ անոնք իրենց նեղութեան պատճառութիւնները ունին զիրենք վախցնելու , թէ որ իրենց հաւատքին ապացուցութիւնը ունով մնանայ , ու թերացնամին մտնելնայ : Կ'յայտնի օրինակներով կը տեսնենք թէ մեր մահուան ժամուն մեր յոյսը ամէն բաներէն մեկէն վերցնելով՝ Հիւսուած արեանն ու արդարութեանը՝ ու իր խոստումներուն կատարելու իր հաւատարիմ ըլլալուն վրայ պէտք է հանգուցանենք : Ու թեպետ մտնելու հաւատացեալը կարելի է որ մեռնելու պատահի իր ձամբուն վրայ , բայց սովորաբար ան մեռնելուն կը փարատի , ու իր մեկնելէն առաջ ըսելը վերջին կը ծագէ : Ա՛վ Տէր՝ քու պատուական խոստումներուդ վրայ հաստատ մեր հաւատքը . թէ որ քու օրհնեալ կամքդ ըլլայ , որպես զի մեր երեկոյեան արեգ մտնելու տանը պայծառ ըլլայ . ապա թէ ոչ՝ օրհնեալ մեղի որ ըսենք՝ Քու կամքդ ըլլայ : Երբոր մեր մարմիններն ու մեր սրտերը կը տկարանան , դուն մեր սրտերուն զօրութիւն ու մեր յաւիտենական բաժինը եղիր . ամէն : (Սաղմ . ղէ . 26 :)

Ընտանեն միւսն ըսաւ . Ուրիա հզիր՝ հղեայր իմ ; ես գտայ յատակը , ու ապէկ է ան : Ու Քրիստիանոս ըսաւ . Ո՛չ , բարեկամ իմ ; մա- հուան ցաւերը իմ չորս կողմն պատեցին . չը- պիտի տեսնեմ ես ան երկիրը որ կաթ ու մեղր կը բղխէ : Ես խօսքին վրայ մեծ մեծութիւն մը ու սարսափ մը ինկաւ Քրիստիանոսին վրայ , այնպէս որ իր առջևը չէր կրնար տեսնել : Ես տեղս ինք նաև մեծապէս կորնցուց իր զայու- թիւնները , այնպէս որ՝ ոչ կրնար յիշել և ոչ կարդաւ խօսիլ ան անուշիկ մխիթարութիւննե- րուն մէկուն վրայով՝ որոնց որ ինք իր ճամբոր- դութեանը մէջ պատահեցաւ . Հապա բոլոր իր խօսած բառերը տակաւին կը ցուցընէին թէ ինք մարդ սարսափ ու սրտադողեր ունի թէ ան գի- տին մէջ պիտի կորսուի , ու բնաւ չպիտի հասնի ան գեղեցիկ տեղը մտնելու : Ես տեղս ինք՝ ինչ- պէս որ քովը կայնողները կ'իմանայինն , նաև շատ վշտալի մտածմունքներու մէջ ինկաւ ան մեղքերուն վրայով՝ որ ինք գործեր էր՝ թէ ճամբորդութեան սկսեր էն առաջ և թէ անկէ նաև : Կը նկատուէր ես թէ ինք առաջը տե- սիլքներու և շատ ոգեներու երեւոյթով կը տան- ջուէր . քանզի միշտ և յաճախ այսպէս կը ցու- ցընէր ինք իր խօսքերովը :

Ա՛ս ան օրոյ Յուսալեցը շատ աշխատութիւն կը հրեր աս տեղս իր եղբօրը գլուխը ջուրէն վեր պահելու . մանաւանդ թէ երբեմն բոլորովին Քրիստիանոս կ'ընկղմէր , ու յետոյ շատ չան-

ցած կրկին վեր կ'կոչէր կիսամեռ : Յուսալիցը կը ջանար ևս միխիթարել զանիկայ՝ ըսելով . Ե՛ղբայր՝ կը տեսնեմ դուռը , ու մեզ ընդունելու համար անոր քովը կայնող մարդիկը . բայց Քրիստիանոս պատասխան կու տար , թէ՝ Դուն ես , դուն ես այն՝ որուն համար անունք կը սպասեն . քանի որ ես քեզ դիտցայ՝ դուն յուսալից էիր : Դուն ալ այնպէս էիր , ըսաւ ինք Քրիստիանոսին : Ես , Ե՛ղբայր , ըսաւ Քրիստիանոս , անտարակոյս թէ որ ես շիտակ ըլլայի , ինք հիմա ինձի օգնելու պիտի կոչէր . բայց իմ մեղքերուս համար ինք որոգայթի բերաւ , ու ձգեց զիս : Ընատուն Յուսալիցին ըսաւ . Ե՛ղբայր իմ , դուն բոլորովին մոռցար այն խօսքը որ ամբարիշտ մարդոց համար ըսուած է , թէ՝ "Անկէ իրենց մահը ցաւ չհայ . անոնք մարդոց նեղութեան մէջ չեն , և ուրիշ մարդոց հետ չեն տանջուիր"* : (Սաղմ . ՀԳ . 4 , 5 :)

---

* Պէտք չէ որ մէկ անձի մը վիճակը իր մահուանը եղանակ կէն հետևցընենք : Անգէտութիները կարծել է որ խաղաղ մահով մը մեռնին յաւիտենական կենաց յոյսով , բայց վերջը իրենց յոյսէն զրկուին : Տգիտութիւնը չուսով անցաւ գետէն՝ Քրիստիանոսին և հետևալիցին քաշած դժուարութիւններուն կէսը չքաշած : Ընկերոջմէն նախկինը գնացաւ . բայց երբոր երկնային քաղաքը մտնելու յուսով սկսեց դուռը զարնել՝ ընդունելութիւն չգտաւ : Ալ կայական ջուներէ և ապրելու համար չկրցաւ ներս քաղաքը մտնել : Ընոր հակառակը ճշմարիտ քրիստոնէին արեգակը երբեմն կ'երևայ թէ խաւարած մարը կը մտնի , և սակայն մշտնջենաւոր օրուան մը պայծառութիւնովը կը ծագի՝ նոր հորիզոն մը լուսաւորելու , ու ալ բնաւ մարը չմտնելու : Ուրեմն բան մը իր ժամանակէն առաջ չգատենք :

Ա՛ն նեղութիւններն ու տանջանքները որ գուն առ Յուրիստոս մէջ կը քաշես՝ նշան չեն թէ Աստուած քեզ երեսէ ձգեց. հապա անոնք խրատ կուտան քեզ փորձելու թէ արդեօք քու միտքդ պիտի բերես ան բաներն որ մինչև հիմա իր բարութիւնէն ընդունեցիր՝ ու քու նեղութիւններուդ մէջ իրեն պիտի ապաւինիս *:

Ընտանեն հրաշիս մէջ տեսայ որ Քրիստիանոս սկսաւ մտածութիւան մէջ ըլլալ: Յուսալեցն ալ առ խօսքս ըսաւ իրեն. Ուրախացիր՝ Յիսուս Քրիստոս քեզ կը բժշկէ †: Եւ ասոր վրայ Քրիստիանոս բարձր ձայնով մը աղաղակեց՝ ըսելով. Ո՛հ՝ կրկին կը տեսնեմ զինքը՝ և ինք ինծի կ'ըսէ. Երբոր ջուրերէն անցնիս՝ ես քու հետդ եմ. ու գետերը քեզ պիտի չըկոխեն ‡: (Եսայ. խգ. 2:) Ընտանեն երկուքն

---

* Երբոր հիւանդի մը կամ հոգեվարքի մը տես կ'երթաս՝ չմոռնաս Աստուծոյ խօսքը քու հետդ ունենալ՝ քու սրտիդ ու քու բերնիդ մէջ: Ընտի միայն կրնաս յուսալ թէ Աստուծոյ օգնութիւնը հիւանդին կամ հոգեվարքին հոգւոյն պիտի ըսայ. քանդի ան ինքը՝ Աստուծոյ խօսքովը հաւատքը կ'ելլէ, ու անով հաւատքը կը զօրանայ վերջը. և Աստուածաշունչը պարզ բովանդակութիւնը հիսուս է:

† Հիսուս Քրիստոս է արդարև. Ելլիա և ՈՎ, առաջին և վերջին, մեր յոյսին սկիզբն ու վախճանը: Երբոր կը սկսինք ու կը վերջացընենք մեր քրիստոնեական ճամբորդութիւնը. ու մեր ամէն նեղութիւններն ու փորձութիւնները միմտ բաւական կ'ապահովին ու քաջալայտ կը ցուցընեն մեզի մեր Տէրոջը ան ճշմարիտ խօսքը, թէ "Քեզի բաւ է իմ շնորհքս" (Բհկ. ժե. 5:)

‡ Քրիստիանոս թեպետև մեծ նեղութեան մէջ էր, բայց իր ըմբռը թերահաւատական եղկելութիւնները ապառնեցաւ Քրիստոսի խոստումներուն հաւատալ: Քրիստոսի հաւատացող

ալ քաջալերեցան ։ ու անկէ ետև թշնամին քարի պէս լուռ մնաց ։ մինչև անոնց անդի կողմն անցնելը ։ Աստի Քրիստիանոս իսկոյն գետին յատակը զտաւ որ վրան կայնի ։ ու այնպէս հանդիպեցաւ որ գետին մնացած մասը ծանծաղ էր ։ Ելսպէս անոնք անդի կողմն անցան ։

Երբ՝ անդի կողմի գետակերքը տեսան զարձեալ ան երկու Լուսաւոր Արդիկը ։ որոնք իրենց կը սպասէին հոն ։ Աստի գետէն դուրս ելած ըլլալով Լուսաւորները բարևեցին զանոնք՝ ըսելով ։ Մենք սպասաւորութիւն ընող հոգիներ ենք ։ որ խրկուած ենք փրկութեան ժառանգորդներուն սպասաւորելու ։ (Եբր ։ ա ։ 14 ։) Ելսպէս անոնք առաջ գացին դէպ ի դուռը ։

Հիմա պէտք է գիտնաս՝ որ Քաղաքը բարձր լեռան մը վրայ կեցած էր ։ բայց ճամբորդները դիւրութեամբ կ՚ելլէին ատ լեռնէն վեր ։ ինչուր որ աս երկու Լուսաւորները քովերնին էին իրենց թևերէն բռնելով դէպ ի վեր տանելը զա-

---

միայն կարող է մեր վախերը հանդարտեցընել ու մեր մտհոգութիւնները թեթևցընել ։ Թէ որ հաւատանք թէ Յիսուս մեռաւ ու յարեաւ ։ մահը կը կորսընցնէ իր տուչը սարսափը ։ կը փոխէ իր խոժոռ դէմքը ։ խնդումի երեսով մը սիրոյ պատգամաւոր կու գայ ։ Ուրեմն՝ թէպէտև մահուան խայթոցը մեղքն է՝ ու մեղքին զօրութիւնը օրէնքը ։ բայց Յիսուս օրէնքին առնէքէն զնոց մեղ՝ ինք մեզի համար անէծք ըլլալով ։ և հետևաբար մահէն իր խայթոցը առաւ ։ Ա՛ան այսորիկ գոհութիւն Աստուծոյ որ մեզի յաղթութիւն կու տայ ։ Տէառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի միջոցը ։

նոցա *։ Նաև իրենց մահկանացու հանդերձն ալ եռանին ձգելր էին՝ գետին մէջ. քանզի թէպէտ անոնք ան հանդերձներովը հոն մտան, բայց առանց անոնց անկէ դուրս ելան։ Ըս պատճառաւ աւելի դիւրութեամբ և արագութեամբ վեր կ'ելլէին ասոնք տեղէն, թէպէտ և քաղաքին հիմը ամպերէն ալ բարձր էր։ Ասոնի անոնք օդին սահմաններէն վեր կ'ելլէին, անուշ խօսքեր ընելով իրենց երթալու առիթներն, մխիթարուելով՝ որ անվտանգ անցան գետէն, և այսպէս փառաւոր ընկերներ ունեցան իրենց օդնելու։

Իսկ ան խօսակցութիւնը որ Լուսաւորներուն հետ ըրին, ան տեղին փառքին վրայ էր, որոնք իրենց պատմեցին թէ անոր փառքն ու գեղեցկութիւնը անճառելի է։ Ըն է՝ ըսին անոնք՝ Աիօն լեռը, երկնային Երուսաղէմը, հրեշտակաց բիւրաւոր ժողովքը, արդարներուն հոգիները որ կատարուեր են։ (Եբր. ժբ. 22, 23։) Ըհա գուք կ'երթաք՝ ըսին անոնք՝ Ըստուծոյ դրախտը, ուր որ պիտի տեսնէք կենաց ծառը, և պիտի ուտէք անոր չխամրացող պտուղները։

---

* Ըրեշտակները որ անդուլ անդադար փրկութեան ժառանգներուն կը ծառայեն՝ անոնց կենդանութեանը, իրենց պահպանական հոգատարութիւնը չեն ձգեր անոնց մահուան ատենը։ Անոնց մահուան անկողնին բոլորտիքը կը պահեն, ու պարապ են անոնց ծառայելու հոգին ընդունելու՝ ու իրենց թևերուն վրայ առնելով զանոնք օդին սահմաններէն (որ հոգիներէն ազատ) Ըստուծոյ դրախտը տանելու։ Ըրեշտակաց Ըստուածը Ճիսուս ալ պարտաւոր կը կացի գործնօք ընդունելու ան հոգիները իր գիրկը, ու փառաց աթոռի վրայ բազմեցընելու զանոնք իր աջ կողմը։

Եւ երբոր հոն երթաք՝ ձիրմակ հանդերձներ պիտի տրուին ձեզի • ու ձեր պատրաստը և խոստացեալ թագաւորին հետ պիտի ըլլայ ամէն օր ՝ նաև բոլոր յաւիտենականութեան օրերը ։ (Յայտ • ի • 7 ։ գ • 4 ։ 5 ։ իե • 4 ։ 5 ։) Ան տեղը դուք չպիտի տեսնէք մէկ մ՚ալ այնպէս բաներ՝ որոնք վարի սահմանին մէջ երկրի վրայ եղած առիւծիդ տեսած • այսինքն՝ տրտմութիւն ՝ հիւանդութիւն ՝ նեղութիւն ՝ և մահ • քանզի առջինները անցան ։ (Յայտ • իա • 4 ։) Ըսինա դուք կ՚երթաք Երրահամին՝ Իսահակին՝ ու Յակոբին՝ և մարգարէներուն ՝ որոնք որ Աստուած գալու չարիքներէն փրկից ՝ ու հիմա անոնք հանգիստ են ՝ ու ամէն մէկը արդարութեամբ կը քալէ ։

Ընտանի մարդիկը հարցուցին ՝ թէ՝ Մենք ան տուբը տեղը ինչ պէտք է ընենք ։ Որոնց պատասխան տուեցաւ ՝ թէ՝ Դուք ան տեղ բոլոր ձեր աշխատանքին հանգստութիւնը պիտի ընդունիք ՝ ու բոլոր ձեր տրտմութիւններուն տեղը ուրախութիւն պիտի ունենաք ։ Ձեր ցանածը պիտի քաղէք • այսինքն՝ ճամբուն վրայ թագաւորին համար ձեր քաշածներուն՝ արցունքներուն՝ և աղօթքներուն պատուղը ։ (Գաղ • իէ • 8 ։) Ան տեղ դուք ոսկեղէն թագեր պիտի հագնիք ՝ ու Աստուածորդին տեսութիւնը մշտնջենաւորապէս պիտի վայելէք • քանզի հոն պիտի տեսնէք դուք զինքը՝ ինչպէս որ է ։ (ա Յովհ • գ • 2 ։) Ան տեղ նաև հանապազ պիտի ծա-

ռայէք իրեն փառաբանութիւնով , ցնծութիւնով ու շնորհակալութիւնով , որուն որ երկրի վրայ կը ծառայէք՝ թէպէտև շատ դժուարութեամբ , ձեր մարմնոյն տկարութեանը պատճառաւ : Ան տեղ պիտի զմայլին ձեր աչքերը Ամենակարողը տեսնելով , ու ձեր ականջները անոր հաճոյական ձայնը լսելով : Ան տեղ պիտի վայելէք դարձեալ ձեր բարեկամները՝ որոնք ձենէ առաջ հոն գացին . և նոյն տեղը ուրախութեամբ պիտի ընդունէք ամէն անոնք որ ձենէ ետև ան սուրբ տեղը կու գան : Ան տեղն ալ պիտի հաղորդիք փառքով ու պատուով , ու պիտի զարդարուիք այնպիսի կազմածքներով՝ որ փառաց Թագաւորին հետ հնձելութեան երթալու պիտի յարմարիք : Երբոր ինք փողը ձայնով ամպերուն մէջ իրրև թէ հովն թևերուն վրայ դայ՝ դուք ալ իր հետը պիտի գաք . ու երբոր ինք դատաստանի ամբոխը նստի՝ դուք ալ իր քովը պիտի նստիք : Այս մնեաւանդ՝ երբոր ինք էարտղորձներուն վճիռը կտրէ՝ թէ հրեշտակներ եղեր են անոնք և թէ մարդիկ , դուք ալ ան դատաստանին մէջ ձայն մը պիտի ունենաք , որովհետև անոնք իրեն և ձեր թշնամիներն էին : Այս երբոր ինք կրկին Յարուցքը դատնայ , դուք ալ փողի ձայնով պիտի երթաք , և միշտ իր հետն ըլլաք : (ա Թես . գ . 13—17 : Յով . 14 , 15 : Դան . է . 9 , 10 : ա Կորնթ . գ . 2 , 3 :)

Ընդ՝ երբոր անոնք այսպէս դէպ ի դուռը կը մօտենային , մէկ մ՚ալ երկնային ղօրաց պետուս-

բութիւն մը դուրս ելաւ ասոնց դէմը գալու • ու միւս երկու Առաւորիներն ասոնց ըսին • Ա-սոնք են ան մարդիկը՝ որ մեր Տէրը սպրեցին՝ երբոր իրենք աշխարհի վրայ էին ։ ու իր սուրբ անուանը համար ամէն բաները ձգեցին • և հիմ մեզ խրկեց ասոնք բերելու ։ ու մենք իրենց բաղձացած ճամբորդութիւնը մէջ մինչև աս տեղը բերինք զերինք ։ որպէս զի նորս մտնեն և իրենց Փրկիչը ուրախութեամբ դէմ առ դէմ տեսնեն ։ Ընտանի երկնային զօրքերը մեծաձայն ցնծութեամբ գոչեցին ըսելով • «Երանելի են ա-նոնք որ Գառին հարսանեացը ընթրիքին կան-չուած են» ։ (Յայտ • ԺԹ • 9 ։) Ա՛ս միջոցիս նաև դուրս ելան ասոնց դիմաւորելու Թագա-ւորին փող հնչեցընողներուն մէկ քանիները՝ ճերմակ ու պայծառափայլ հանդերձներ հա-գուած ։ որոնք քաղցրանուագ բարձրաձայն ա-ղաղակներով մինչև անդամ երկինից արձագանք հանել տուին իրենց ձայնովը ։ Ա՛ս փող հնչե-ցընողները բարևեցին զԲրիստիանոսն ու իր ըն-կերը տասը հազար անգամ Խարեաւ եկաք աշ-խարհէն ըսելով անոնց • և ասիկայ անոնք ըսին ցնծութիւնով ու փողի ձայնով ։

Ասիկայ ընելնուն նաև ամէն կողմէն շրջապա-տեցին զանոնք • ոմանք առջևնուն կ'երթային ։ ոմանք ետևնուն ։ ոմանք աջ կողմերնուն և ո-մանք ձախ կողմերնուն ։ (իբր թէ վերին սահ-մանեներուն մէջ անոնք պահպանելու համար ։) շարունակ երգելով իրենց երթալուն ատենը՝

քաղցրանուագ աղաղակով և բարձրաձայն եղա-
նակով . այնպէս որ ան նոյն տեսարանը այնպէս
կու գար անիկայ տեսնելու կարող եղողին՝ որ-
պէս թէ բուն երկինքը վար իջած էր զանոնք
դիմաւորելու : Ուստի այսպէս ամէնը մէկտեղ
առաջ գացին . և երթալու առնենին աս փո-
ղաշարները առին առին ցնծալից ձայներով և-
ընդ նուագարաններուն նայուածքներնուն և
շարժուածքներնուն հետ մէկտեղ տակաւին կը
յայտնէին Քրիստիանոսին և իր ընկերին՝ թէ
ի՜նչպէս բարի եկած կը սեպուէին անոնք իրենց
ընկերութեանը մէջ , և որչափ ուրախութեամբ
իրենք ալ եկած էին զանոնք դիմաւորելու : Եւ
հիմա աս երկու մարդիկը տակաւին երկինքը չե-
կած իբրև թէ հոն եղածի պէս հրեշտակներուն
տեսութեամբն ու անոնց քաղցրանուագ եղա-
նակները լսելով զմայլեցան : Ես տեղս նաև
բուն Քաղաքը աչքերնուն առջև յայտնի կ'ե-
րեար , ու կարծեցին որ անոր բոլոր զանգակ-
ներուն հնչուիլը կը լսեն՝ իրենց հոն մտնելը բա-
րեւելու : Բայց ամէն բանէն աւելի ան եռան-
դուն և ցնծալից մտածմունքները՝ որ այսպիսի
ընկերներու հետ իրենց ան տեղը բնակելուն վրայ
ունէին , և ան ալ յաւիտեանս յաւիտենից ան-
պատմելի են . և ո՞ր լեզու կամ գրիչ կրնայ բա-
ցատրել անոնց փառաւոր ուրախութիւնը :
Այսպէս անոնք ելան վեր Քաղաքին Դուռը :

Երբ երբոր գրանը առջին եկան , անոր վրայ
ոսկեղէն գրերով գրուած էր ,

«Երթանէլի՛ն անոնց՝ որ անոր պատուէրները՝ ներքը կը պահէին . անոնց խնկաճառութեան ոտնին կենաց ձառէին ոտթելու , և փոխուիին պատուհաններէն ներս մանելու»: (Յայտ . իբ . 14 :)

Ահա եւս երազիս մէջ տեսայ որ Հրեշտակները իրենց ըսին որ դուռը զարնեն . և երբոր ասիկայ ըրին՝ դրանը վրայէն քանի մը անճիւք նայեցան , որոնք էին՝ Հնովք , Մովսէս , ու Եղիա , եւ : Հրեշտակներն ալ անոնց ըսին , թէ՝ Ձս ճամբորդները Կործանման Վաղաքէն հեռած են , ասոնց տեղիս Թագաւորին վրայ իրենց ունեցած սիրոյն համար : Ընտանեն ճամբորդները իրենց Վկայականը տուին որն որ սկիզբէն ընդուներ էին . և անոնք Թագաւորին տարուեցան՝ որ երբոր կարդայ անոնք՝ ըսաւ . Ոչ են ան մարդիկը : Պատասխան տրուեցաւ իրեն , թէ Դրանը դուրսի դին կայներ են : Ընտանեն Թագաւորը հրաման ըրաւ բանալու ան դուռը , որ Հնմարտութիւն պահող արդարները ներս մտնեն : (Եսայ . իզ . 2 * :)

---

* Ովք են ասոնք արդարները , Ովք պիտի ըլլայ , իրենց անձերը արդարացընող փարիսեցիները կ'ըսեն թէ իրենք են որ իրենց բարի և արդար գործերովը իրենք դիրենք ուրիշներէն տարբեր կը սեպէին , ու ասանկով Ստուծոյ առջին արդարացան : Որոնց համար պիտի հրամայէ Տէրը որ փառաց դուռը բացուի , բայց նեղ ես բարի արդար Ժողովուրդին համար : Բայց Պետրոս մեզի կ'ըսէ թէ արդար Ժողովուրդը անհրաման Ժողովուրդ մըն է , աշխարհիս մեացածներէն զատուած , տարբեր սերմէ ու սերունդէ առաջ եկած , (ա Պետ . բ . 9 , 10 ,) որոնք իրենց վրայ արդարութիւն չեն տեսներ , այլ հնազանդութիւն և հաւատք ի Քրիստոս՝ իրենց արդարութիւն առնելը . Աշխարհս

Երդ տեսայ երազիս մէջ որ երկու մարդիկը դռնէն ներս մտան . ու ահա՝ մտածնուն պէս այլակերպեցան , ու այնպէս հանդերձ վրանին հագան որ ոսկւոյ պէս կը փայլէր : Կային ևս որ քնարներով ու թագերով իրենց գէմն ելան , ու անունք անունց տուին . քնարները՝ անունցմով գովաբանութիւն ընելու , ու թագերը պատուոյ նշան ըլլալու : Ընկէ ետև երազիս մէջ լսեցի որ Հրաշալին բոլոր զանգակները զարնուեցան ուրախութեան համար , ու որ անունց ըսուեցաւ . "Մտէք ձեր Տէրոջը ուրախութեանը մէջ" : (Մատթ . ի՛ . 23 :) Լսեցի ևս որ ան մարդիկն ալ բարձր ձայնով կը գոչէին ըսելով . "Ըն որ սիրուը նստած է՝ և ան Գառնուկը՝ օրհնեալ բարձրացեալ և փառաւորեալ ըլլայ յաւիտեանս յաւիտենից" : (Յայտ . է . 13 :)

թեան խօսքովը ծնած ու ճշմարտութեան Հոգիէն նորոգուած՝ Հիսուսի ճշմարտութիւնը կ'ընդունին ու կը սիրեն : Իրմով կը փառաւորին ու իր արդարութիւնովը կը պարծենան , քանզի իրմով եղած են իրենք Աստուծոյ արդարութիւն . անոր արդարութիւնն է իրենց փրկութեան պատմուճանը , ու Աստուծոյ արքայութիւնը իրենց իրաւունքը : Ան ճշմարտութիւնովը կը պահուին , ան ճշմարտութիւնովն իրենց կեանքն ու ընթացքը կը կարգադրուին , եւ ան ճշմարտութիւնը ամուր կը բռնուն իրենց կեանքին մէջ ու կը պահեն իրենց մտքուանը : Նոյ այսպէս ճշմարտութեան հաւատքին մէջ ապրելով ու մնալով՝ Պօղոսի հետ կը համաձայնին ըսել . Հաւատքը պահելի , ու ասկէ ետև կայ կը մնայ ինձի արդարութեան պսակը , որն որ Հիսուս դառնակսկիծ ցաւերով ինձի համար ստացաւ ու ձրիապէս պիտի շնորհէ ինձի ան օրը : (Բ Տիմ . դ . 7 :) Ա՛վ Տէր՝ իմ հաւատքս թող մնացցընէ ան տեսարանը՝ ու իմ յոյսս թող փափաքի ան ժամուն որ պիտի ըսես . Մտէր քու Տէրոջդ ուրախութեանը մէջ :

Երդ՝ մարդիկը ներս առնելու համար դռները բացուելուն պէս , անոնց հետէն ներս նայեցայ , և ահա արեգակի պէս կը ճառագայթէր քա- ղաքը • փողոցներն ալ ոսկեզօծ յատակած էր , և անոնց մէջ կը պտըտէին շատ մարդիկ՝ գլուխ- ներնին թագ դրած , ու ձեռքերնին արմաւենի ու նաև ոսկեղէն քնար բռնած , անով փառա- բանութիւն երգելու : Պային հոն նաև անոնցմէ ալ որ թևեր ունէին , ու ամէնը միաբան ան- դադար կը գոչէին ըսելով , Սուրբ՝ Սուրբ՝ Սուրբ է Տէրը : Ասկէետև դռները դոցեցին , որն որ երբ տեսայ , փափաքեցայ որ ես ինքնս ալ անոնց մէջն ըլլայի :

Հիմա երբոր ամէն աս բաներուն վրայ կը մտածէի , գլուխս դարձուցի ետիս նայելու , ու տեսայ որ Տգիտութիւնը Կտուին եղերքն եկեր էր • բայց ինք շուտով դիմացն անցաւ , և ան ալ միւս երկու մարդոցը քաշած դժուարու- թիւնը կէսն ալ չքաշելով : Վասնզի այնպէս պատահեցաւ որ անատնն ան նոյն տեղը Ընտ- նայնայա անունով նաւավար մը կար որ իր նա- ւակովը դիմացը անցուց զանիկայ * • այսպէս

---

* Ընդունայն յոյսը միշտ յիմարներուն սրտին մէջ կը բնա- կի , ու միշտ պատրաստ է տգէտներուն օգնելու : Տգիտու- թիւնը իր վտանգին մէջ անոր կարօտացաւ ու գտաւ զանիկ- կայ : Ընդհակայ իր կեանքին մէջ իր ընկերն էր , ու չպիտի ձը- ղէր զինքը իր մահուան ժամուն : Ալ տեսնենք որ Տգիտութիւնը իր մահուանը ոչ ինձմէնութիւններ ունէր , ոչ վախեր՝ երկեղայու- թիւններ՝ ու տրտմութիւններ , ոչ թշնամիէ երկիւղ , հա պա ամէն բան հանդարտ ու խաղաղ էր • Ընդհակայ իր նա-

ինքն ալ միւս տեսածներուս պէս բլուրն ի վեր Յաղաքին Դուռն եկաւ • միայն թէ ինք մինակ եկաւ հոն , ու ամենևին քաջալերութիւն մը տուող մէկը չպատահեցաւ իրեն : Երբոր այս- պէս Իրանը առջևն եկաւ՝ անոր վրայի գրուած- քին նայեցաւ ու սկսաւ զարնել , կարծելով թէ շուտով թոյլտուութիւն պիտի ըլլայ իրեն ներս մտնելու • բայց դրանը վրայէն նայող մարդիկը հարցուցին իրեն , թէ՝ Ո՞րկէ կու գաս դուն , և ի՞նչ կ'ուզես : Պատասխան տուաւ մարդը • Ես Նազարէթին առջևը կերայ ու խմեցի , ու ինք մեր փողոցներուն մէջ սորվեցուց : (Ղ•ա• ժդ • 26 :) Ընատեն անոնք անոր Ս. կայականն ուզեցին , որ ներս երթան Նազարէթին ցուցը- նեն անիկայ • այսպէս ինք ձեռքը ծոցը խօթեց ու կը փնտռէր , բայց բան մը չգտաւ : Ընատեն միւսներն ըսին • Ս. կայական չունին • բայց մարդը ամենևին մէկ խօսք մը պատասխան չտուաւ : Ուստի գացին Նազարէթին պատմեցին , բայց ան չուզեց վար իջնել անիկայ տեսնելու , հապա Յրիստոնեան ու Յուսալեցը քաղաքը տանող ան երկու Լուսաւորներուն հրաման ըրաւ՝ որ դուրս ելլեն բունեն Տգիտութիւնը ու անիկայ ձեռքերէն ու ոտքերէն կապեն ու մէկդի տանին : Ուստի վերուցին զանիկայ ու օդին մէջէն տա-

---

ւամբն էր , ու ինք՝ ինչպէս որ կ'ըսուի՝ գառնուկի մը պէս մնաւ : Բայց այսպիսի գառները Թէ որ տեսնէին Ընդհան- ՀՅՍը զիրենք դեռեն անցընելէն հետև իրենց պատահելիքը , առիւծի պէս պիտի դոչէին :

բին ան Պուռը որ բլուրին մէկ կողմը տեսեր էի, ու հոն անիկայ ներս դրին։ Ընատեն իմացայ թէ ինչպէս որ Կործանման Վաղաքէն, այնպէս ալ միևնոյն անգամ երկինքին դռնէն դըժոխքը ճամբայ կար։ Ըլլալէս քունէս արթընցայ, ու ահա երազ է եղեր տեսածս։

ՀԱՄԲԱՐԴՈՒԹԻՒՆ

ՄԵՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՔՐԻՍՏՈՆԵԻՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՆ

ՊՂՆԻ ԸՆԿԵՐՆԵՐ

Ատեն մը առաջ Քրիստիանոս Ճանապարհորդին ու դէպ ի Երկնային Քաղաքն իր ըրած վտանգաւոր Ճամբորդութեանը վրայով իմ տեսած երազս ձեզի պատմելը՝ ինծի հաճելի էր, ու ձեզի ալ շահեկան։ Ընատեն ըսի ձեզի նաև ինչ որ իր կնկանն ու զաւկըներուն վրայով տեսեր էի, և թէ ինչպէս դժկամակ էին անոնք իր հետը Ճամբորդութեան ելլելու. այնպէս որ ինք պարտաւորեր էր առանց անոնց իր Ճամբան երթալու. ինչու որ ինք չհամարձակեցաւ իր անձը կործանման վտանգին ներքեւը ձգել, որն որ կը վախնար թէ Կործանման Քաղաքը մնալովը պիտի գար. անոր համար՝ ձգեց զանոնք ու մեկնեցաւ գնաց, ինչպէս որ անատեն ձեզի պատմեցի։

Երդ՝ եղաւ որ բազմապատիկ գործառնութիւններով մեծապէս արգիլուեցայ ու ետ մնացի

իմ սովորական ճամբորդութիւններս ընել դէպ ի ան կողմերը՝ ուսկէ որ ինքն եկաւ ։ ու անանկով միտքս հիմա պատեհութիւն մը չկրցայ ուշնեննալ այլեւս հարցուփորձ ընել անոնց վրայով՝ որոնք որ ինք ետին ձգեց ։ որպէս զի կարող ըլլայի անոնց վրայով լուր մը տալ ձեզի ։ Բայց մտածելս ան կողմը դարձ մը պատահած ըլլալով ՝ նորէն դէպ ի հոն իջայ ։ ու նոյն տեղէն մղոնի մը չափ հեռու՝ անտառի մը մէջ ընկերով իմ իջևանս ։ երբոր քնացայ՝ նորէն երազ մը տեսայ ։

Ես ահա երազիս մէջ կը տեսնեմ որ ծերունի մարդ մը եկաւ հասաւ ան տեղ՝ ուր որ ես պառկեր էի ։ և որովհետև ինք քիչ մը տեղ իմ ճամբորդութիւն ըրած ճանապարհէս պիտի երթար ՝ ինծի այնպէս թուեցաւ թէ ալյ ու իր հետը գացի ։ Ասոի երբոր մէկտեղ կը քալէինք ՝ ճանապարհորդներուն սովորութիւնը պէս՝ ինծի այնպէս եկաւ թէ մէկ խօսակցութեան մը մտանք ՝ ու եղաւ որ մեր խօսակցութիւնը Քրիստիանոսին ու իր ճամբորդութիւններուն վրայ դարձաւ ըստ դիպաց ։ քանզի այսպէս սկսեցի խօսակցիլ ծերունի մարդուն հետ ։

Պարոն ՝ ըսի իրեն ՝ ի՞նչ քաղաք է սա՝ որ վարը մեր ճամբուն ձախ կողմը կ'երևայ ։

Պատասխան տուաւ պարոն Ուշիմութիւնը ։ (քանզի սա էր իր անունը ։) Էտիկայ է Կործանման Քաղաքը ՝ որ բազմամարդ տեղ մըն է ։ բայց շատ ցած վիճակի տէր ու ծոյլ ժողովուրդ մը ունի ։

Ես ալ կը կարծէի թէ ատիկայ ան քաղաքն է՝ ըսի իրեն • ես ինքնս ատենօք անկէ անցայ • և անոր համար դիտեմ թէ անոր վրայով քու ըսածդ ճշմարիտ է :

Ո՜վ Տ՜ն Ռ՜ն • Խիստ ճշմարիտ է • երանի՛ թէ կարելի ըլլար անոր մէջ բնակողներուն վրայ ճշմարտապէս բարի խօսիլ :

Պարոն՝ ես կ՝իմանամ որ դուն բարեմիտ մարդ մըն ես՝ ու կը հաճիս լսել ու խօսիլ ինչ որ բարի է : Բրդուօք չլսեցիր ինչ որ պատահեցաւ ատեն մը առաջ ես քաղաքիս մէջէն մէկ մարդու մը՝ որուն անունը Քրիստիանոս էր՝ որ վեր դէպ ի բարձրագոյն սահմանները երթալու համար ճամբորդութեան ելաւ :

Ո՜վ Տ՜ն Ռ՜ն • Ես լսեցի • ու լսեցի ես ան վիշտերը՝ նեղութիւնները՝ պատերազմները՝ գերութիւնները՝ աղաղակները՝ հեծութիւնները՝ սարսափները ու վախերը որոնց ինք պատահեցաւ՝ և որոնք ինք քաշեց ես ճամբորդութեանը մէջ : Եակէ ի զաւ պէտք է որ ըսեմ քեզի՝ թէ բոլոր մեր երկիրը իր համբաւովը լեցաւ • շատ քիչ տուներ կան որ լսեցին իր վրայովն ու իր ըրածները՝ և իր ճամբորդութեանը պատմութիւնը չծնռաեցին ու չսուացան • ու սակայն թէ կրնամ ըսել՝ որ իր քաշած վտանգները պատճառ եղան որ շատերը գովին իր բռնած ճամբանները • քանզի թէպէտ և ինք հոս եղած ատենը ամէն մարդու բերանը իրեւ յիմար մէկն էր՝ բայց հիմա որ ինք գնաց՝ ամէնն ալ մե-

ծապէս կը գովաբանեն զինքը : Մէջու որ կ'ըսուի թէ ինք փառաւորապէս կ'ապրի իր եղած տեղը . ու շատերը կան՝ որ թէպէտ մարքերնին հաստատած են իրենք զիրենք բնաւ անոր պէս վարանելու ներու ներքև չձգել , բայց իրենց բերանը կը ջրոտի անոր ստացած բարիքներուն վրայ * :

Իրաւ ճշմարիտ է՝ ինչպէս որ կը խորհին՝ որ ան հիմա իր եղած տեղը շատ աղէկ կ'ապրի՝ ըսի անոր : Մէջու որ ինք հիմա Կենաց Աղբիւրին քով կ'ապրի , ու բոլոր իր ունեցածը՝ առանց աշխատանքի ու առանց տրտմութեան ունի , ու բովհետև անոր հետ տրտմութիւն խառնուած չէ : Բայց կ'աղաչեմ , ժողովուրդը ի՞նչ կը խօսի իր վրայ :

Ո՜վ հոգեբոյժ . ժողովուրդը աքանչելի բաներ կը խօսի իր վրայ . ոմանք կ'ըսեն՝ թէ ինք հիմա ճերմակներ հագած կը պտրտի , (Յայտ . Է . 4 ;) թէ իր վիզը ոսկի մանեակ մը ունի , թէ իր գլուխը մարգարտաշար ոսկի թագ մը ունի . ուրիշները կ'ըսեն՝ թէ իր ճամբորդութեանը մէջ երբեմն իրեն տանուղ Հրեշտակները իր ընկերներն եղեր են , ու թէ ինք իր եղած տեղը այնպէս ընտանեցած է անոնց հետ՝ ինչպէս որ հոս մէկ դրացին մէնակին հետ կ'ընտանենայ : Ասկէ ի զատ՝ առանց երկբայութեան կը հաստատեն անոր վրայով՝ թէ իր եղած տեղին Թա-

---

* Աշխարհիս մարդիկը երբեմն ամենաչար անուններով կը վաստակամբաւեն հաւատացեալները՝ անոնց կենդանութեանը , ու սուրբերու կարգը կը դասեն զանոնք՝ մեռնելնուն ետև :

գաւառը պալատին մէջ արդէն շատ հոչակապ ու դուարճալի բնակարան մը ընծայեր է իրեն , ու թէ ինք անոր հետ կ'ուտէ , կը խմէ , կը խօսի , կը պարտի , ու անոր քաղցը դէմքը կը տեսնէ ու անոր սէրը կը վայելէ՝ որ հոն ամենէն գաւառը է : (Օաթ . ը . 7 : Պ-կ . ժէ . 14 , 15 :) Եւ ամենք կը յուսան թէ իր Թագաւորը՝ ան երկրին Տէրը , շատ չանցած աս կողմերս պիտի գայ , ու պիտի իմանայ պատճառը՝ թէ որ կրնան պատճառ մը տալ , թէ ինչու համար իր ընկերները այնչափ չնչին բանի տեղ դրին ու այնչափ արհամարհեցին զինքը , երբոր իմացան թէ ինք ճամբորդ պիտի ըլլար : (Յոթ . 14 , 15 :) Կրանդի կ'ըսեն՝ թէ ինք հիմա այնչափ իր Թագաւորին աչքը մտած է * , թէ իր Տէրը այնչափ վշտացած է Քրիստիանոսին ճամբորդութեան եղած ատենը անոր վրայ ձգուած նախատինքներուն համար , որ բոլորը իրեն եղած պիտի սեպէ . (Պ-կ . ժ . 16 .) ու ասոր վրայ զարմանալու չէ . ինչու որ իր Թագաւորին վրայ ունեցած սիրոյն համար էր որ ինք այնպիսի վտանգներու մէջ ձգեց իր անձը † :

---

* Քրիստոնէին Թագաւորը քրիստոնէին կողմը կ'ըլլայ : Ան ճանապարհորդ եղբայր , քու սրտիդ տախտակին վրայ գրէ , ու քու ճամբորդութեանդ ամէն մէկ քայլափոխին կարդա ասիկայ :

† Ընդհակ նկատէ ասիկայ : Ինչպէս կ'ըսէ մեր ըրած գաւառութիւնը՝ թէ որ անոր հիմը Քրիստոս սէրը չէ , նոյնոյն իր սիրոյն սկիզբն բան ոչինչ է :

Հաճարձակութեամբ կ'ըսեմ՝ թէ ուրախ եմ ասոր վրայ , ըսի մարդուն : Ուրախ եմ ան խեղճ մարդուն կողմանէ , անոր համար՝ որ ինք հիմա իր աշխատութենէն հանդչեցաւ , ու անոր համար՝ որ իր արցունքներուն պտուղը ուրախութեամբ կը քաղէ , ու անոր համար՝ որ իր թշնամիներուն զինքին գործութենէն անդին անցաւ , ու իր առելիները չեն կրնար հանիլ իրմէն : (Յայտ . ժդ . 13 : Սաղմ . ճիզ . 5 , 6 :) Ուրախ եմ նաև՝ որ աս բաներուն լուրը աս երկրիս մէջ տարածուեցաւ : Մշ գիտէ , կրնայ ըլլալ որ ասիկայ աղէկ ազդուութիւն մը ընէ ոմանց վրայ՝ որ անոր ետևը ճնացած են : Բայց քանի որ միտքս է՝ կ'աղաչեմ որ ըսես՝ պարոն , թէ բան մը կը լսես իր կնկանն ու զաւկըներուն վրայ : Խնդճ անձինք . արդեօք ի՞նչ կ'ընեն անոնք :

Ո–ՀՀոՒՆԻՆ . Մշ . Վրիատիանէն ու իր տըղաքը : Կ'երևայ թէ անոնք ալ ան նոյն յաջողութիւնը պիտի գտանեն՝ որն որ ինքն Վրիստիանոս գտաւ . ինչու որ թէպէտ և առաջ բոլորը չհամարուեցան ըրին , ու ամենևին չէին ուզեր համոզուիլ Վրիստիանոսի՝ ոչ անոր արցունքներէն ու ոչ ալ աղաչանքներէն , բայց հոգի խորհուրդներին զարմանալի ներգործութիւն մը ըրաւ իրենց վրայ . ասանկով՝ ժողվուեցան , ու իրենք ալ անոր ետևէն գացին * :

* Մէկուն երկան մը ու գորովագութ հօր մը յորդորանքներն ու բոլոր սիրալիր առաքինութիւնները կարծէք կ'ուզ պօրուա

Հա՛ա լաւ ։ չա՛ա լաւ ։ կանչեցի ես ։ բայց՝ ինչ ։ կինին ու տղաքը՝ ու բոլորը գացի՞ն ։

Ո՜ւֆո՜ւֆ՜ւ՜ն ։ Ա՛շմարիտ է որ գացին ։ կըրնամ ես ասոնց բանին պատմութիւնը քեզի ընել ։ ինչու որ նոյն տունը հոն էի ես ։ ու բոլոր բանին վրայ կատարեալ տեղեկութիւն ունիմ ։

Ուրեմն կրնամ ասոնց լուրը տարածել իրրեւ ճշմարիտ ։ ըսի իրեն ։

Ո՜ւֆո՜ւֆ՜ւ՜ն ։ Մի վախնար համարձակ հասատտելու անիկայ ։ քեզի ըսի որ բոլորն ալ ճամբորդութեան ելան ։ տանտիկինն ալ՝ ու իր չորս տղաքն ալ ։ Եւ որովհետեւ խել մը ճամբայ մեկտեղ երթալու ենք՝ ինչպէս որ կ'իմանամ ։ բոլոր բանին վրայով քեզի տեղեկութիւն մը պիտի տամ ։

Ես Քրիստինէն՝ (քանզի ասկէ էր իր անունը ան օրէն ետեւ՝ որ իր զաւկըներուն հետ ճանապարհորդի մը կեանք վարելու սկսեց ։) իր էրիկը դիտէն անցնելէն ետեւ՝ * ու ալ որ չէր կրնար լսել անոր վրայով ։ սկսեց իր մտքին մէջ զօրաւոր խորհրդածութիւններ ունենալ ։ Ա՛սկ և առաջ որ իր էրիկը կորսընցուց ։ և որ ան ա՛ռընչութեան սիրելի կապը բոլորովին կտրեցաւ

Թիւն մը չունենան առ այժմ ։ բայց երբոր Տէրը իր կարող զօրութիւնովը սիրտը շարժէ ։ անտառն փրկարար զօրութիւնը անոնց կը յայտնուի ։ Ասոր և այսպէս մենք մեր պատասխանութիւնը գանց չընենք՝ այլ ժրութեամբ կատարենք գանելիքայ ։ ու անկէ յառաջ գալու բարի վախճանը Աստուծոյ ձեռ ընորհացը ձգենք ։

* Տես մեան Ը ։ երես 334 ։

իրենց մէջէն : Վանդի դիտես՝ ըսաւ ինձի մար-
դը , որ բնութիւնը բազմապատիկ ծանր խոր-
հուրդներով կը բեռնաւորէ ոդջ մնացողը՝ սիրելի
աղգականներուն կորստեանը յիշատակութիւնո-
վը : Ասոի ասիկայ իր երկանը համար շատ ար-
ցունք թափել տուաւ իրեն : Հայց բոլորը ան
չեզաւ . Պրիստինէ սկսաւ ինքնիրեն մտածել և՝
թէ արդեօք իր երկանը հետ անպատշաճ վար-
մունք ունենալը չէր մէկ պատճառը որ ալ ա-
նիկայ չկրցաւ տեսնել , և որ ան կերպովս անի-
կայ իրմէն հեռացաւ : Ու ասոր վրայ խուռն
բազմութեամբ իր մտքին մէջ ընցուելան բոլոր
իր տմարդի՝ անբանական ու ամբարիշտ վար-
մունքները՝ որ իր սիրելի ամուսնոյն ցուցուցած
էր , որոնք նաև իր խղճմտանքին վրայ դիզուե-
ցան , ու յանցաւորութիւնով զինքը բեռնա-
ւորեցին : Կամանապէս իր սիրտը շատ կոտրե-
ցաւ՝ յիշելով իր երկանը անդադար հնձու-
թիւնները , աղիողորմ արցունքներն ու իր ան-
ձին վրայ ողբալները . և թէ ինչպէս իր սիրտը
կարծրացուցեր էր անոր աղաչանքներուն ու սի-
րալիր յորդորանքներուն դէմ երբոր կը համոզէր
զինքն ու իր տղաքը որ իր հետ երթան : Ա-
նաւանդ թէ՝ ինչ որ Պրիսկիանոս ըսեր էր ի-
րեն՝ ու ինչ որ ըրեր էր իր առջևը բոլոր ան
միջոցին մէջ որ իր բեռը կռնակէն կախուած
էր , բոլորն ալ կայծակի պէս իր վրայ կը դա-
նային , ու իր սիրտը կը փառատէին . ամենէն
աւելի՝ մեծապէս կը հնչէին իր ականջներուն ա-

նոր ան ցաւագին աղաղակը , թէ՝ «Ի՞նչ պէտք է ընել որ փրկուիմ» * : (Գործ . ԺԶ . 30 :)

Ասսաի իր տղոյն ըսաւ . Տիրայր , մենք ա- մէնեսիս ալ կործանած ենք : Ես իմ վեղացս պատճառաւը ձեր հայրը կորսընցուցի , ու ինք ձեռքէ եղաւ : Ինք կ'ուզէր որ մեզ ալ իր հետն առնէ , բայց ես ինքնս չուզեցի երթալ՝ ու ձեզ ալ չթողուցի : Ասոր վրայ բոլոր տղաքը սկսե- ցին լալ , ու կը կանչէին թէ իրենց հօրը հետևէն կ'երթան : Ուրանի թէ (կ'ըսեր Վրիստոնէ) մեր վիճակին ինկած բլլար անոր հետն երթալը . ան առանն մեր բանն աղէկ պիտի բլլար , քան որչափ որ հիմա բլլալը հաւանական է : Ինչու որ՝ թէ- պէտ և առաջմանէ յիմարաբար կը կարծէի թէ ձեր հօրը նեղութիւնները մէկ ցնորեալ երևա- կայութենէ մը կը ծագէին՝ կամ թէ ինք մեզ- մաղձային այլանդակ խորհուրդներով լցուած էր , բայց հիմա իմ մտքէս չելլեր թէ անոնք ուրիշ պատճառէ ծագած էին , այսինքն՝ թէ կենաց լոյսն իրեն տրուած էր † . (Յով . Ը .

---

* Տես մասն Ե . երես 5—10 : Անոնք որ իրենց առուտուր- ծախքերուն ու բարեկամներուն հետ անգթու- թեամբ և տմարդութեամբ կը վարուին՝ անոնց կրօնքին պատ- ճառաւը՝ տես թէ ինչ վախճանի պիտի գան , իրենց հոգւոյն պատանութեանը մէջ ինչ պիտի զգան , ու ինչպէս տրտմու- թեամբ պիտի հեծեծեն երբոր Տէրը անոնց համար ապաշխարու- թիւն կենաց պարգևէ :

† Աչքս մանք է որ կենդանացած ու լուսաւորուած միտ- քերը յիմար և միլամաղձոտ կոչուին իր մերձաւորներէն՝ որոնք տակաւին իրենց մեղաց մէջ մեռած են : Ըէ . բնական է ա- նոնց մեղ յիմար ու խենթ կոչել . բայց մենք պիտինք թէ

12.) որուն օգնականութիւնովը կարծեմ թէ ինք աղատեցաւ մահուան որոգայթներէն։ (Ա՛ռաք. ԺԳ. 27։) Ընատուն ամէնն ալ կրկին սկսանցին լալ ու կանչել. Ա՛հ, վայ անօրուանը*։ Հետևեալ գիշերը Պրիսկիլէ երազ մը տեսաւ. ու կը թուէր իրեն՝ թէ ահա մեծ գիրք մը բացուեցաւ իր առջևը, որուն մէջ բոլոր իր վարքը գրուած էր. ու այնպէս կու գար իրեն թէ իր յանցանքները շատ աղէտալի կերպով կը նայէին իր վրայ։ Ընատուն բարձր ձայնով կանչեց իր քունին մէջ, թէ «Ա՛տուած՝ ներէ ինծի մեղաւորիս». (Ղուկ. ԺԸ. 13.) ու իր փոքրիկ զաւկները իր ձայնը լսեցին։

Սակայն եւս այնպէս կը թուէր իրեն՝ թէ իր անկողինին քովը երկու հատ խիստ գարշելի անձինք կայներ էին՝ ու կ'ըսէին՝ Ի՞նչ պիտի ընենք աս կնիկը. ինչու որ ինք կ'արհամարհայ ու կը քանայ՝ ու ողորմութեան համար կ'աղաղակէ. թէ որ ձգենք զինք որ սկսածին պէս առաջ եր-

---

Ջմմարտապէ, իրենք են յիմարները։ Քանզի երբոր Տէրը կը հաձի թերահաւատութեան քօղը անոնց աչքին վրայէն վերցընել՝ ու ապերութեան կձիները աչքերնուն վրայէն թափել, անատոն Պրիսկիլէին հետ պիտի խոստովանին անոնք թէ կենդանի լոյսը արդարներուն տրուած է։

* Ես տեղս յայտնի կ'երևայ որ հեղինակին դիտաւորութիւնն է բարեպաշտ ծնողքները քաջալերել, որ իրենց զաւակներուն հոգևոր բարեշաւութեանը համար բոլոր միջոցները յարատևութեամբ ի գործ դնեն, մինչև անգամ երբոր չեն տեսներ անոնցմէ յառաջացած օգուտը։ Հայտ անդամ կ'երևայ որ հաւատացեալին իր զաւկներուն համար ըրած ինդիրքները իր մահուանէն ետև կը կատարուին։

թայ ՝ պիտի կորսընցնենք զինքը՝ ինչպէս որ իր էրիկը կորսընցուցինք : Ուստի որ և իցէ ճամբով ջանալու ենք որ իր միտքը դարձընենք գալու աշխարհին բաներուն վրայ խորհելէն . եթէ ոչ բոլոր աշխարհ բան մը չկրնար ընել ՝ հապա ենք ճամբորդ պիտի ըլլայ * :

Ա՛ս միջոցիս Վրիստոնէ արթընցաւ քրտինքի մէջ թաղուած ու իր վրայ դող մը կար . բայց առնէ մը եաև կրկին իր քունը տարաւ : Ու կը թուէր երեն թէ իր էրիկը Վրիստոնեասը տեսաւ ՝ որ երջանիկ տեղ մը բազմաթիւ անմահներու մէջն էր՝ ձեռքը քնար մը բռնած ՝ ու կայներ և կընուագէր ան քնարը Մէկու մը առջևը՝ որ աթոռի մը վրայ նստած էր ՝ ու իր գլուխն բոլորտիքը ծիածան ունէր : Տեսաւ և՝ որ իբր թէ իր գլուխն ու իր երեսը դէպ ի գետինը Թագաւորին ոտքը խոնարհեցուց ըսելով . Սրտի մտօք շնորհակալ եմ իմ Տէրոջս ու իմ Թագաւորիս զոս ասոնց տեղ բերելուն համար :

---

* Աբթընցած մեղաւորին առաջին ազազակը ապիկայ է . "Ա՛ստուած՝ ներէ ինձի մեղաւորիս" : Խակոյն երբոր մեղաւորին աչքը կը բացուի իր կործանած ու անկոյս վիճակը տեսնելու՝ ու ողորմութեան համար առ Աստուած գոչելու ՝ աս աշխարհիս աստուածը՝ որ մինչև հիմա անոր աչքը կուրցուցեր էր ու յանդգնութիւնով սիրտը ապահովութեան մէջ պահեր էր ՝ հիմա կը սկսի արդէօք ըլլալ որ մեղաւորը շնորհակալութիւն՝ ողորմութեան Աստուծոյն՝ ու կորսուածներուն փրկիչն ընէ : Աստանան դիւրութեամբ եւս չկրնար իր որսին ՝ Խայց Հիւսուս՝ ան Հզօրը՝ որ ամենակարող զօրութիւնով ու յաւիտենական սիրով պինդ բռնած է ՝ պիտի յաղթէ ոտ գոյութ ձգէ պանդեակ :

Ընատեղ բոլորտիքը կայնողներուն բազմութիւնը յանդուգնութեան ձայներով երգեցին՝ ու իրենց քարներովը կը նուագէին. բայց կինդանի մարդ կարող չէր հասկընալ անոնց բանը, բայ՚ի Քրիստիանոսէն ու իր ընկերներէն:

Հետևեալ առաւօտն երբոր Քրիստիկէ արթընցաւ՝ աղօթք ըրաւ առ Աստուած՝ ու ատեն մը իր զաւկիներուն հետ որ խօսեցաւ, մէկը իր դուռը սաստիկ մը զարկաւ, որուն Քրիստինէ ըսաւ. Թէ որ Աստուծոյ անունովը կու գաս, մտիր ներս: Պատասխան առաւ մարդն ու ըսաւ՝ Ամէն. ու դուռը բացաւ և բարևեց անիկայ՝ ըսելով. Խաղաղութիւն աս տանս: Ասիկայ կատարելէն ետև ըսաւ. Քրիստինէ, գիտես թէ ինչու համար եկայ ես: Ընատեղ Քրիստինէ ամէնալուն կարմրեցաւ ու կը դողար. իր սիրտն ալ սկսեց ջերմեռանդ փափաքներով ցանկալ՝ որ գիտնայ թէ ո՞րկէ եկեր է ինք, ու ի՞նչ պատգամ բերեր է իրեն: Ու հիւրն ըսաւ իրեն. Իմ անունս Դաւանիք է*, ու կը բնակիմ անոնց հետ՝ որ վերէն են: Իմ եղած տեղս կը խօսուի՝ թէ դուն հոն երթալու բաղձանք մը ունես եղեր. նաև կը խօսուի՝ թէ դուն կը ճանչնաս հիմա ան չարիքը որն որ յաւաջմանէ քու երկանդ հասցուցիր, անոր բռնած ճամբաներուն դէմ՝ քու սիրտդ կարծրացընելով, ու աս տղաքը իրենց ազիտութեանը մէջ պա-

---

* Դաւանիք կ՚երևայ թէ կը նշանակէ Աստուծոյ Աւետարանչութիւն, որ ըսելէն կը վարժէ հաւատացեալը:

հելով : Քրիստինէ , Ամէնողորմը խրկեց զիս որ քեզի զոյացեմ՝ թէ ինք ներող Աստուած է , ու մեզայ թողութիւն շնորհելը իր բնիկրութիւնն է * : Կ'ուզէ ևս որ դիտնաս՝ թէ իր առջևը երթալու ու իր սեղանը նստելու կը հրաւիրէ քեզ , ու պիտի կերակրէ քեզ իր տանը պատարտութիւնովը՝ ու քու հօրդ Յակոբին ժառանգութիւնովը : Ա՛ն է Քրիստիանոս՝ ան որ քու երիկդ էր , իր բազմաթիւ ընկերներուն հետ , որ կընայի միշտ ան երեսին՝ որ կենդանութիւն կ'ընծայէ նայողներուն • ու անոնց ամէնը ուրախ պիտի ըլլան՝ երբոր լսեն քու Հօրդ սեմին վրայ կոխելու քու ոտքերուդ ձայնը :

Քրիստինէ ասոր վրայ մեծապէս կը պատկառէր , ու իր գլուխը դէպ ի դետինը կը խոնարհեցնէր : Բայց իր հիւրը իր խօսքն առաջ տարաւ՝ ըսելով • Քրիստինէ , քեզի դիր մըն ալ կայ , որ քու երկանդ Թագաւորէն բնիկ եմ : Աստի ինք առաւ անիկայ՝ ու բացաւ • բայց անիկայ անուշահոտ իւղի մը պէս հոտ մը կը բուրէր : (Եփ • ե • 3 :) ԵՒս ոսկեղէն գրիրով գրուած էր ան : Գրին մէջ պարունակուած խօսքը աս էր , թէ Թագաւորը կ'ուզէ՝ որ իր երկանը ըրածին պէս ընէ • ինչու որ անոր քաղաքն երթալու՝ ու յաւիտեան ուրախու-

* Անթիմարիչ Աստուծ Հոգին երբոր մեղաւորի մը իր վիճակը ճանչցընէ , կը կենդանացընէ ու կը մխիթարէ ևս անոր սրտը՝ ան բնիկրագործուած աւետիսովը , թէ Աստուծոյ Գառնին ապրիլնովը զբի ու կատարեալ թողութիւն շնորհուած է անոր մեղացը :

թեամբ անոր առջևը բնակելու ճամբան ան է : Քրիստինէ բոլորովին նուաճեցաւ ասով , ու բարձր ձայնով կանչեց իր հիւրին . Տէր իմ , կը կամենա՞ս քու հետդ տանել զիս ու իմ զաւակներս , որ մենք ևս երթանք ու թագաւորին երկրպագութիւն ընենք :

Պատասխան տուաւ Հիւրը . Քրիստինէ , լեզուն անուշէն առաջ է . նեղութիւններով պէտք է որ մտնես Երկնային Քաղաքը , ինչպէս որ քեզնէ առաջ գացողը մտաւ : Ա՛յսն որոյ խրատ կու տամ քեզի որ քու երկանդ Քրիստիանոսին պէս ընես : Գնա՛ ան տեղի Նեղ Դուռը դաշտին անդիի կողմը . քանզի անիկայ ան ճամբուն դլուխն է՝ ուրկէ պիտի վեր ելլես դուն . ու քեզի բարեյաջողութիւն կը մաղթեմ : Կան կը խրատեմ քեզ որ աս գիրը ծոցդ դնես , որ ա՛նոր մէջինը դուն քեզի ու զաւկըներուդ կարդաս , մին՛չև որ բնրնանց սորվիք անիկայ . քանզի անիկայ ան երգերուն մէկն է , որ դուն պէտք է երգես , քանի որ աս քու պանդխտութեանդ մէջն ևս . (Սաղ . ՃԻԹ . 54 .) նաև միւս դուռը հասնելուդ ասիկայ պէտք է որ ներս տաս * :

---

* Քրիստոս Տէրն մեր կ'ըսէ . "Ոչ ոքեր մխիթարիչ Սուրբ Հոգին գայ՝ անիկայ ինձի համար պիտի վկայէ". (Հով . ԺԵ . 26 .) և թէ՝ "Ոչ ոքեր ինքը ճշմարտութեան Հոգին գայ , ա՛ն ճշմարտութեամբ կ'առաջնորդէ ձեզի , ու գալիքները ձեզի պիտի պատմէ" : (Հով . ԺԶ . 13 .) Իր մեղքերուն վրայ հառաչանք մեղաւորը սասը բոլորը փորձով ճշմարիտ ըլլալ կը գտնէ : Ինչպէս որ Հոգին Քրիստոսի համար կը վկայէ , այնպէս ալ մեղաւորին հոգին Քրիստոսի կ'առաջնորդէ , որ անիկայ ըլլայ անոր մի միայն յոյսը՝ արդարութիւնն ու փրկութիւնը : Ինչպէս Հոգին կը փառաւորէ զՔրիստոս :

Հիմա երազիս մէջ տեսայ որ Ծերունին առ պատմութիւնն իւրի ընելուն՝ ինք անով մեծապէս զգացեալ կ'երևէր : Ու դարձեալ իր խօսքն առաջ տանելով՝ ըսաւ . Այսպէս Կրիստինէ իր տղաքը կանչեց , ու ան կերպով սկսեց խօսիլ անոնց . Իմ տղաքս , ես առ օրերս մեծ հատատանգութեան մէջ էինայ ձեր հօրը մահուանը վրայօք՝ ինչպէս որ դուք ալ կ'իմանաք , թէպէտև անոր երջանիկ ըլլալուն վրայով բնաւ տարակոյս մը չունիմ . ինչու որ ես հիմա կը հաւատամ թէ ինք աղէկ վիճակի մէջ է : Սակայն ի զատ մեծապէս տակնուվրայ եղած եմ՝ մտածելով իմ վիճակս ու ձերինը , որ ճշմարտապէս կը հաւատամ թէ ի բնէ թշուառ վիճակ մըն է ան : Սակայն ձեր հօրը նեղութեանը մէջ անոր հետ իմ բոլոր կենցաղավարութիւնս խղճմտանքիս ծանր բեռ մըն է . ինչու որ ես իմ սիրտս ալ խստացուցի անոր դէմ ու ձերն ալ , ու մերժեցի իր հետը ճամբորդութեան երթալու :

Ես բաներուն մտածմունքը վաղվաղակի սիտի մոռցըներ զիս հիմա՝ թէ որ երկէ դիշերուան տեսած երազս ու ան հիւրին ան առտուան ինծի տուած քաջալերութիւնը չըլլային : Ուրեմն՝ զմեզ կընենք , ժողմուելնք ու երթանք ան դուռը՝ որ Երկնային Հաղաքը կը տանի , որպէս զի կարենանք տեսնել ձեր Հայրը , ու խաղաղութեամբ իր հետ ու իր ընկերներուն հետ բնակինք ան երկրին օրհնութեանն համեմատ :

Ընտանեն իր զաւկներուն աչքերէն արցունք-

Ներսն սկսեցին վազել իրենց ուրախութենէն՝ որ իրենց մօրը սիրտը հակամիտած էր աս բանս ընելու : Ուստի իրենց հիւրը հրաժարական ողջոյնը տալով գնաց , ու իրենք սկսեցին ճամբայ ելլելու պատրաստուիլ :

*Բայց անոնք երթալու համար այսպէս զբաղած ըլլալնուն՝ Քրիստինէին դրացիներէն երկու հինկ եկան իր տունը ու դուռը զարկին : Քրիստինէ առաջին րսածին պէս րսաւ անոնց , թէ որ Աստուծոյ անուանովը կու գաք , մտէք ներս : Անհնիները աս խօսքին վրայ ապշած մնացին , ինչու որ աս կերպ խօսք լսած չէին , ու Քրիստինէին բերնէն ելլել չէին գիտեր * : Ո՛նչ և իցէ ներս մտան , բայց ահա գտան որ անիկայ իր տունէն երթալու կը պատրաստուէր :*

Ուստի սկսեցին խօսիլ ու ըսել . Դրացի , կ՚աղաչենք՝ ի՞նչ միտք ունիս որ կը ժողվուիս :

Քրիստինէ պատասխան տուաւ ու ըսաւ . Անոնց մէջին՝ որուն անունն էր Երկչոտ Տիկին . Ամբորդութեան երթալու կը պատրաստուիմ :

Ես Երկչոտը անոր աղջիկն էր՝ որ Ժուա-

---

* Ա՛վ ընթերցող՝ աս տեղս կանգ առ ու քննէ , թէ որ քու առջի բարեկամներդ ու մարմնոյ կողմանէ ծանօթներդ քու խօսքիդ ու կենցաղավարութեանդ մէջ բնաւ տարբերութիւն մը չգտան , թէ որ անոնք տակաւին քիչ մի կը հաւնին ու քու բոնած ճամբադ կը գովին , ուրեմն ալ ինչ պատճառ ունիս դուն զքեզ ճանապարհորդ կարծելու , մանաւանդ որ սիրտը սակաւ ինչ ծանօթանայ Տէրոջը՝ լիզուն պիտի յայտնէ անիկայ , ու մարմնապաշտ և ամբարիշտ անձինք պիտի դաղը բնին ու աներագին զքեզ անոր համար : Ընդհակայ սիրտ ճշմարիտ է :

բուԹեան լեռանը վրայ Քրիստիանոսին դէմն ե-
լաւ , ու առիւծներէն վախուն անիկայ յորդո-
րեց ետ դառնալու :

Նրիկտո . Ըղէ , ի՞նչ ճամբորդուԹեան :

Քրէաթինէ . Իմ բարի էրկանս ետևէն եր-
Թալու : Ու աս խօսքն ըսելով սկսաց լալ :

Նրիկտո . Կը յուսամ Թէ չէ՝ բարի դրացի .
կ՚աղաչեմ՝ քու խղճալի զաւկիներուդ սիրուն
ինքզինքդ այսպէս անմոտաբար մի կորսընցներ :

Քրէաթինէ . Ի՞նչ կ՚ըսես , զաւկիներս ալ
հետս պիտի երԹան . մէկը չուզեր ետ մնալ :

Նրիկտո . Զարմանքը պաշարած է զիս Թէ
ի՞նչ բան կամ ո՞վ առաջնորդեց քեզի աս միտքն
ընելու :

Քրէաթինէ . Ո՛չ , դէրթացիս , Թէ որ իմ զա-
ցածիս չափ դուն ալ զգայիր , չէիր տարակու-
սիր որ դուն ալ իմ հետս պիտի երԹայիր :

Նրիկտո . Է՛հ , ի՞նչ նոր գիտուԹիւն ստա-
ցար դուն , որ այսպէս քու միտքդ քու բա-
րեկամներէդ կը դարձընէ , ու քեզի կը Թելադրէ
երԹալ՝ մարդ չգիտեր Թէ ուր :

Պատասխան տուաւ Քրիստինէ . Իմ էրկանս
ինծի զատուելէն՝ բայց մանաւանդ անոր գետը
անցնելէն հետէ մեծապէս վշտացած եմ ես :
Բայց ամենէն աւելի նեղուԹիւն տուողը՝ իր նե-
ղուԹեանը ատեն իր հետը իմ խիստ վարմունքս
է : Ըսկէ՛ ի զատ ինք ինչպէս որ էր անատին՝
ես ալ հիմա այնպէս եմ . բան մը իմ սիրտս
չհանդարտեցընէր՝ բայց միայն ճամբորդուԹեան

ելնելը : Երեկ գիշեր երազիս մէջ տեսայ զինքը : Երանի թէ իմ հոգիս իր հետն ըլլար : Ինք ան երկրին Թագաւորին առջեւն կը կենայ , անոր հետը կը նստի ու կ'ուտէ՝ անոր սեղանը . անմահներուն հետ ընկերը եղած է . ու տունն մը սրսւած է իրեն բնակելու՝ որուն քով երկրիս վրայի ամենալաւ պալատը միայն աղբանոց մը կը թուի ինծի : (ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ . Է . 1—4 :) Պալատին Տէրը մարդ ալ խրկեց ինծի՝ ու խօսք կու տայ զիս ընդունելու թէ որ իրեն երթամ : Իր խրկած պատգամաւորը հիմա հոս էր , ու նամակ մը բերաւ ինծի՝ որ երթալու կը հրաւիրէ զիս : Ա՛ս լսելով քաշեց հանեց նամակը , ու կարդաց և ըսաւ անոնց . հիմա ի՞նչ լսելիք ունիք ասոր :

ԵՐԻՏՈՒ . Ա՛խ . ինչ յիմարութիւն է որ քու էրկանդ ու քու վրադ եկաւ , որ դուք գձեզ այսպիսի դժուարութիւններու մէջ ձգէք : Ըղէկ գիտեմ որ լսած ես՝ թէ ինչ պատահեցաւ քու էրկանդ իր ճամբուն վրայ իր առաջին քայլափոխին , ինչպէս որ մեր դրացի պարոն Պլեատոլըմբը կրնայ տահաւին վկայել , որովհետև ինք անոր հետ գնաց . ու անկէ ի զատ պարոն Խօսքիպատուհոզն ալ , մինչև որ խելացի մարդոց պէս վախցան՝ ալ աւելի առաջ երթալու : Լսեցինք ևս կրկին և կրկին թէ ինչպէս առիւծներուն՝ Ալոզոլիոներն՝ Ա՛ահուան Շ՛ուքին և շատ ուրիշ բաներու պատահեցաւ ինք : Ա՛յ ալ պէտք է քու մտքէդ հանել ան վտանգը՝ որուն դա-

տահեցաւ Աստուածաշունչին Յօնաւաճառին մէջ։ Վանդի ինք երիկ մարդ ըլլալով այսչափ դժուարութիւն որ կրնայ ըլլալ՝ ի՞նչ կրնաս ընել դուն՝ որ խեղճ կնիկ մըն ես։ Մտածէ ես որ աս չորս անուշիկ գառնուկները քու զաւկընիդ են, քու մարմինդ ու քու ոսկորներդ։ Ուստի թէ և քեզ կոտնցընելու չափ թէ որ պիտի յանդգնիս ալ, բայց դուն քու զաւկընիդ սիրուն նիհր քու տեղդ կեցիր։

Բայց Վրիսոխէ ըսաւ անոր. Մի փորձեր զիս՝ ով իմ դրացիս, ես հիմա ձեռքս մեծ պատհուէթիւն մը ունիմ անով շահելու. ու չափազանց յիմար պիտի ըլլամ թէ որ աս պատեհուէթիւնս ի գործ դնելու սիրտ չընեմ։ Այս ան ձեր ըսած նեղուէթիւններուն վրայով՝ որոնց կ'ենթակայ թէ պիտի պատահիմ ճամբուն մէջ, անոնք այնչափ հեռու են ինծի սրտաբեկուէթիւն մը ըլլալէն՝ որ կը ցուցընեն թէ իմ բունած ճամբաս շիտակ է։ Վեղին անուշէն առաջ պէտք է գալ, ու աւրիկայ անուշը առաւել աս պիտի անուշցընէ։ Վ ասն որոյ դուք որ Աստուծոյ անուշովը չեկաք իմ տունս՝ ինչպէս որ ըսի, կ'աղաչեմ որ երթաք՝ ու ալ աւելի անհանգիստ չընէք զիս *։

---

* Հետաքն առ է։ Ղէկ է Տէրոջը անուշովը համաքաղաքիլ ու նուաճիլ զանոնք, որոնք կ'ուզեն դարձընել միւս Աստուածածանութէաններուն ճամբուքէն։ Ո՛վ ճանապարհորդներ՝ զգուշացէք մարմնապաշտին հետ խօսակցելէն։ Հանապազ մտքերնիդ պահեցէք որ դուք այնպիսի բնութիւն մը ունիք՝ որ անոնց գայլախաղէն ու պղպատէն Թափած կայծերը դիւրաւ կը բռնէ, ու վրանուդ աբեթը միշտ պատրաստ է բռնկելու։

Ընատեն Երկչոտը կշտամբելով զանիկայ՝ ըսաւ իր ընկերին. Նկատի Պեթուէլիւն դրացիս, ինքզինքն իր կամքին ձգելը, որովհետեւ ինք մեր խրատն ու մեր ընկերութիւնը կ'անարգէ: Բայց Պեթուէլիւնը կանչ առաւ, ու չէր կրնար միամանիլ իր դրացւոյն ըսածին. և ասիկայ երկու պատճառաւ: Նախ որ իր սիրտը կը ժոլմոքէր Վրիատինէէին վրայ. ուստի իր մտքէն կ'ըսէր՝ Թէ որ իմ դրացիս ի հարկէ երթայ պիտի, քիչ մը ճամբայ իր հետն երթամ ու օգնութիւն ընեմ իրեն: Երկրորդ՝ որ իր սիրտը կը մորմոքէր բուն իր հոգւոյն վրայ. ինչու որ Վրիատինէէին բսածները քիչ մը իր միտքը համոզեցին: Ուստի իր մտքին մէջ կ'ըսէր դարձեալ՝ Ես Վրիատինէէին հետ նորէն պիտի խօսիմ ես. ու թէ որ իր բսածին մէջ ճշմարտութիւն ու կեանք գըտնեմ, բոլոր սրտովս ես ինքնս ալ իր հետը պիտի երթամ: Ուստի Պեթուէլիւնն սկսաւ այսպէս պատասխան տալ իր Երկչոտ դրացւոյն:

Բ Ր ո ւ Ի ւ ն. Դրացի, արդարև քու հետդ եկայ ես Վրիատինէէն տեսնելու ես առաջ, բայց որովհետեւ ինք իր վիրքին հրաժարական ոգիովը կու տայ իր երկրին՝ ինչպէս որ կը տեսնես, կը խորհիմ որ աս գեղեցիկ առաւօտուս քիչ մը իր հետն երթամ, ու իր ճամբուն վրայ իրեն օգնութիւն ընեմ: Սակայն իր երկրորդ պատճառը չզօրացաւ անոր, հապա անիկայ ինքն պահեց:

Երիկոպ. Կը տեսնեմ որ դուն ալ միտք ու-

նախ յիմար ըլլալու • բայց աստեն չանցուցած զգուշութիւն ըրէ ։ ու խելացի եղիր • երբոր վտանգէն դուրս ենք՝ դուրս ենք անկէ • բայց անգամ մը որ մէջը մտնենք՝ ալ մէջն ենք ։

Ասոր Երկչոտ Տիկինն իր տունը դարձաւ ։ ու Քրիստոնէ իր ճամբորդութիւնն ընելու եւ լաւ ✲ ։ Բայց Երկչոտը իր տունը հաստելուն՝ մարդ կը խրկէ որ իր դրացիներուն մէկ քանին կանչեն • այսինքն՝ Տիկին Զղջիկի աչքը ։ Տիկին Անհամը ։ Տիկին Թերհաւատն ու Տիկին Ոչնչ գիտցողը ։ Ու երբոր անոնք իր տունն եկան՝ բերանը կը բանայ պատմել անոնց Քրիստոնէին ու անոր միտքը դրած ճամբորդութեանը վրայով • ու այսպէս կը սկսի ընել իր պատմութիւնը ։

Երկչոտ • Դրացիներ ։ աս առտու շատ ընելիք չունենալուս համար՝ Քրիստոնէն տեսնելու գացի • ու երբոր դրանն առջեւը հասայ՝ զարկի դուռը ։ ինչպէս որ գիտէք թէ սովորութիւն է ։ Ու ինք ներսէն ձայն տուաւ՝ թէ որ Աստուծոյ անուշնամը կու գաք ։ մտէք ներս ։ Ասոր ներս մտայ՝ բան մը չհասկցելով • բայց երբոր ներս գացի ։ գտայ որ կը պատրաստուէր քաղաքէն

✲ Այս տեղը կը տեսնենք որ Քրիստոսի Տիրոջ մերոյ խօսքը կը ճշմարտի ։ թէ "Ամէն պիտի աղուի ։ ու ամէնը ձգուի" ։ (Մարկ • իզ • 31 ։) Պիտի ըսէիր կանչուկցաւ ։ ու Երկչոտը ձգուեցաւ ։ Ու թէպէտ թէ պիտացած ու պատահմամբ է որ ամէն ընտրութեան կը ծանօթանայ ։ բայց այնպէս չէ ։ Ամէն ընտրութեան ընտրութիւնն է որ ամէն բան կը կարգադրէ ։ ու իր ձեռ ընծոյնն է որ ամէն բան կը կատարէ ։ "Ու ամէն բան Աստուծմէ է • ան որ մեզ իրեն հետ հաշտեցուց Քրիստոսի միջոցով" ։ (Բ Կորնթ • ե • 18 ։)

ելլելու , ինքն ալ՝ իր զաւկըներն ալ : Վասն որոյ հարցուցի իրեն թէ ի՞նչ մտքով աս քանս կ՚ընէ . ու ինք կարճ խօսքով ինծի զուցից՝ թէ ճամբորդութեան ելել է իր միտքը , ինչպէս որ իր էրիկն ելաւ : Նրա՛զ մըն ալ տեսեր է՝ որ պատմից ինծի , ու ըսաւ ևս թէ իր էրկանը եղած երկրին Թագաւորը հոն երթալու համար հրաւիրանաց նամակ մը խրկեր է իրեն :

Ընտանեն խօսեցաւ Տիկին Աչինչ դիտցողին ու ըսաւ . Ես ինչ , պիտի երթայ արդեօք :

Երէկտօ . Ա՛յո , ինչ որ ըլլայ պիտի երթայ . քանզի երբոր ևս կը ջանայի համոզել զինքը որ եղած տեղը կենայ՝ ցուցընելով իրեն իմ մեծ պատճառս՝ (որ է ճամբուն վրայ իրեն պատահելու բազմաթիւ նեղութիւնները) ինք բոլն իսկ անիկայ մեծ առիթ կ՚ընէր իրեն՝ իր ճամբուն մէջ զինքը յառաջ տանելու : Վասնզի աս խօսքը զուցից ինծի . Լեղին անուշէն առաջ կու գայ . մանաւանդ որ անիկայ անուշը առաւել ևս կ՚առնուշցնէ :

Ձղջկն ապէ . Ա՜խ , ինչ ըսեմ աս կոյր ու չիմար կնկանը . իր էրկանը քաշած նեղութիւնները խրատ չի՞ն ըլլար իրեն . ևս իմ կողմանէս կը տեսնեմ որ եթէ ինք կրկին հոս ըլլար , գոհ սրտով պիտի հանդիստ կենար , ու ոչինչ բանի համար բնաւ այնչափ վտանգներու դէմ չպիտի ելլէր :

Պատասխան տուաւ նաև Տիկին Ընդհան ըսելով . Թող կորսուին քաղաքէն այսպիսի խե-

լացնոր յիմարները • ես իմ կողմանէս կ'ըսեմ որ աղէկ ազատեցանք իրմէն • թէ որ ես մնքովը իր եղած տեղը կենար ՝ ոճ պիտի հանգիստ մնար իր քովը • Ինչու որ կամ արտում պիտի մնար ՝ կամ լուռ պիտի կենար ՝ և կամ այն՝ պիտի բաներու վրայ պիտի խօսէր որ խելացի մէկը չկրնար վերցընել ։ Ընդ համայ՝ ես իմ կողմանէս ամենևին չեմ ցաւիր իր երթալուն վրայ • Թող տուր երթայ՝ ու իր տեղն աղէկը գայ • քանի որ ես այսպէսակ յիմարները կը կենան ՝ աշխարհս աղէկ ըլալիք չունի * ։

Ըսածդ հոս թէ թէ ամիսն սկսից խօսիլ ես կերպով • Ակնք ես կերպ խօսքերը մէկդի ձգեցէք ։ Երէկ ես Տիկին Ընդարկեշտին տունն էի ՝ ուր որ աղէկ ուրախութիւն ունէինք ։ Գանգի ոճ կը կարծէք թէ կար հոն • ես կայի՝ Տիկին Մարմնասէրը՝ և երեք չորս ուրիշներ ՝ պարոն Շամբուշին՝ Տիկին Ղտեղութիւնին՝ ու քանի մը ուրիշներուն հետ • հոն ունէինք եւ բաժշտութիւն ու կաքաւ ՝ ու հեշտութիւնիս լեցընելու համար բոլոր ուրիշ հարկաւոր բաները ։ Ու համարձակ կ'ըսեմ որ Տիկին Ընդ-

---

* Ասիկա՝ այսպիսի մարմնապաշտ թշուառները ինչպէս կը խաղան իրենց դատապարտութեանը հետ ՝ Ցաւուժ պատուական ձշմարտութիւնները անարգելով ՝ ու անոր սիրելի՝ ընտրած ու կանչած ժողովուրդը կշտամբելով ։ Ասոր ինչպէս որ յառաջմանէր մարմինէն ծնածը կը հալածէր ան որ Հոգիէն ծնած էր ՝ այնպէս է հիմա ալ՝ ու այնպէս պիտի ըլլայ մշտնջենաւորապէս ՝ քանի որ կնոջը սերունդն ու օձին սերունդը երկբէս վրայ են ։

պարկեշտը աքանչելի՝ բարեսնունդ՝ ազնուական կին մըն է, ու պարոն Շամբուլը նոյնպէս գե-ղեցիկ անձ մըն է *։

Դանիք որ Քրիստինէ միշտ հիմա Ճամբայ ե-լեր էր, ու Թիմոթիւսն իր հետը գացեր էր. ու երբոր կ'երթային իր զաւկըներն ալ հետ հե-տերնին ըլլալով Քրիստինէ սկսեց խօսիլ ու ը-սել. Թիմոթիւսն, չնորհակալ եմ քենէ, ու չեի յուսար որ դուն իմ հետս դունէն դուրս ոտք կոխես իմ Ճամբուս մէջ քիչ մը ինձի ընկերանալու։

---

* Ես խօսակցութիւնը յիշեալ անուններուն ու առաջար-կութիւններովը կը ցուցնէ Թէ ընդհանրապէս ինչ տեսակ անձինք են անոնք որ Ֆաուսեմի վախցողներն ու իրենց հոգի-ներուն փրկութեանը ջանացողները կ'արհամարհեն, ու ինչ սկզբունքներէ՝ կիրքերէ ու վարմունքներէ այսպիսի հակառա-կութիւնները կը ծագին։ Մինչեւ անոնցի տէր մարդիկ որոնք իրենց կեանքին մէջ բնաւ չսորվեցան կամ՝ ի գործ չը-գրին Ճշմարտութիւնը, շատ անգամ բարեպաշտ անձանց գործ-ըները ու գաղափարները վրայ դատողութիւն կ'ընեն, ու ամենադժուար վիճաբանութիւնները առանց տարա-կուսելու կ'որոշեն, որպէս Թէ բնական աղեխցութեամբ ամե-նանուրբ նիւթերու ծանօթացած են, ու մարդուս սրտին գաղտնիքներուն անհրաժեշտ են։ Ես յանձնապատասխանները պէտք էր որ մոռնային Թէ ով որ ուղիղ կ'ըլլայ Թող ըլլայ իրենք սխալած են. Թէ որ և իցէ կրօնք իրենց յայտնի ամ-բարշտութենէն ու անառակութենէն զէշ չհնարը ըլլալ. և Թէ պէտք է իրենց որ իրենց եղբօրը աչքին չիւղը հանելու ջա-նալնէն առաջ բուն իսկ իրենց աչքերուն գերանը հանեն։ Հաւատացեալները ևս՝ այսպիսի անձանց նախապնդրութիւն ու կշռամունքներովը իրենք զիրենք անհանգիստ ընելու չեն, հապա պէտք է սորվին անոնց համար աղօթել, իբրև Թէ ա-հերջը իրենց կարեկցութեանը արժանաւոր են անոնք՝ քան Թէ իրենց ատելութեանը։

Պատասխան տուաւ նորաՀաս Վթռուքիւնը՝ քանզի տակաւին մատաղ օրիորդ մըն էր ։ և ըսաւ ։ Թէ որ կարծէի որ իմ քոյր Հետդ երթալս օգտակար պիտի ըլլար ։ ընաւ մէկ մ՚ալ չպիտի քաղաքին մօտ երթայի ։

Վրթռուքիւն ։ ըսաւ Վրիատինէ ։ ակռոր ինձի Հետ ընկեր եղիր ։ աղէկ գիտեմ թէ մեր ճամբորդութեան վախճանն չինչ պիտի ըլլայ ։ իմ երիկս այնպէս տեղ մըն է՝ ուրկէ ընաւ չպիտի կրնար թէ որ բոլոր Պանիական Հանքերուն մէջի ոսկիները տային ։ Ու դուն ալ չպիտի մերժուիս ։ թէ և միայն իմ Հրաւիրելովս կ՚երթաս Հոն ։ Թագաւորը՝ որ ինձի ու իմ զաւկըներուս Համար մարդ խրկեց ։ այնպիսի մէկն է՝ որուն բերկրութիւնը դթութիւն ընծեն է ։ Ասկէ ի զատ թէ որ կ՚ուզես ։ վարձքով կը բռնեմ՝ քեզ ։ ու իմ Հետս կ՚երթաս իբրև իմ սպասաւորս ։ Ես սակայն մէջերնիս ամէն բան Հաստարակաց կ՚ընենք ։ միայն թէ կ՚ուզեմ որ Հետս գաս * ։

Վրիա–ընէ ։ Ախյց ի՞նչպէս գիտեմ որ ես ալ պիտի ընդունուիմ ։ Թէ որ աս յոյսը այնպիսի մէկէ մը ունենայի որ աղէկ գիտնար ։ ամենևին չպիտի երկմտէի՝ Հապա պիտի երթայի ։ օգնութիւն գտնելով Ընկէ որ կրնայ օգնել ։

---

* Ըլլպէս է անկեղծ ճամբորդներուն ձշմարիտ ոգին ։ որ իրենց պատուական պատառը չեն ուզեր մինակ ուտել ։ Ալ փափաքին որ ուրիշներն ալ ճաշնան ամենապատուական փըլաւկինէ ։ ու իրենց Հետ անոնք ալ անոր աշակերտ ըլլան ։

ուրչափ ալ ձանձրալի ըլլար ճամբան * :

Պրիսքիլլա. Սիրելի Պեթրոսիւս, քեզի ըսեմ ես թէ ինչ պիտի ընես : Մինչեւ Նեղ Դուռը իմ հետս եկուր, ու հոն քու վրայովդ հարցուփորձ ընեմ ես. ու թէ որ հոն քաջալերութիւն մը չգտանես, անատեն իմ միտքս ալ կը համձի որ քու տունդ դառնաս : Այսու կը վճարեմ քեզի քու վարձքդ՝ քու մարդասիրութեանդ փոխարէն, որ ցոյց տուիր ինծի ու իմ զաւկընիքներուս՝ մեր ճամբուն մէջ մեզի ընկերութիւնը ընելով :

Ակուիլա. Ուրեմն պիտի երթամ հոն՝ ու ինչ որ հետևի անիկայ պիտի ընդունիմ. ու Տէրը չնորհէ որ այնպիսի վիճակ իմնայ ինծի հոն՝ ինչպէս որ Երկնից Թագաւորը կը կամի † :

Հիմա Պրիսքիլլա ուրախացաւ իր սրտին մէջ՝ ոչ միայն ընկերը մը ունենալուն համար, հապա որ աս խոշտանգի օրիորդը համոզեց ալ որ իր անձին փրկութեանը վրայ սէր ձգէ : Եւ այսպէս ի միասին յառաջ կ'երթային անոնք, ու Պեթրո-

---

* Ովկիանոս և Պրիսկիլլա յայտնապէս տեսած ու իմացած որ ինք Պաւղոսմէ կանչուած է, բայց Պեթրոսիւսը չտեսած, անոր համար տարակուսութեան մէջ եր ինք : Եւ այսպէս կ'ըլլայ նաև չտարբերութիւնը ճամբորդութեանը առջի սկզբնաւորութիւնը :

† Երկու Պաւղոսմէ վարժուած սրտի մը պատուական յայտնութիւնը, Նկատի որ հոս Պեթրոսիւսը ոչ իր անձին և ոչ իր ընկերոջ բանին վրայ յոյսը կը դնէ. հապա ամէնը սաոր կը վերագրէ ամէնը սաոր վրայ կը ձգէ, այսինքն՝ Երկնից Թագաւորին սրտին սիրոյն վրայ : Ընթերցող եղբայր, աս վիճակովը գոհ կ'ընանս ըլլալ : Արնաս բոլորը Պրիսկոսի սիրոյն վրայ ձգել, ու անոր սիրոյն վրայ հաստատել. Թէ որ կ'ընանս անատեն փառաւորէ իր սիրելի անունը, որ ճանապարհորդէ սիրտ մը առաւ քեզի :

թիւնը կու լար : Վրիատիկէ ըսաւ անոր . Ինչ֊
ջո՞ւ համար այսպէս կու լաս՝ քոյր իմ :

Դրո֊ւ֊ն֊ի՛ : Ըսիւս , ով պիտի ըսէ պատշաճի մեռածէ տակաւին մեր յանցաւոր քաղաքին մէջ ճնացած իմ ողորմելի ազգականներուս վիճակը՝ ու չպիտի լայ : Ու իմ նեղութիւնս աւելի ծանրացընողը ան է՝ որ ոչ խրատիչ մը ունին , և ոչ ալ որ գալիքը իրենց պատրճ * :

Վրէպոփէ . Ամբողջները բղորովին դուէթ ու դորով կը կարծին . ու դուն քու բարեկամ֊ներուդ համար կու լաս , երբոր որ իմ բարի Վրիատիանոսս իս ձգելուն ինձի համար լացաւ՝ որ ես անոր մահիկ ընկալ չէի ուզեր . բայց անոր ու մեր Տէրը անոր արդուքները իր տիրին մէջ ժողվեց , ու հիմա դուն ու ես՝ և իմ աս ա֊նուշիկ զաւկրներս ամենց արդիւնքն ու պատուղը կը քաղենք : Ցնծութիւն , կը յուսամ որ քու աս արդուքներդ չպիտի կորսուին . ինչու որ ճշմարտութիւնն ըսաւ , ՚՚Ընդունք որ արդուքով կը ցանուին , ցնծութիւնով պիտի հնձուին՚՚ : Եւ դարձեալ՝ ՚՚Ան որ լալով կ՚երթայ ցանելու սերմը տանելով , անշուշտ ցնծութիւնով եւս պիտի դառնայ իր ցորենի խուրձերը բերելով՚՚: (Սաղմ֊ ճիզ . 5 , 6 :)

---

* Երբոր մեր հոգիներուն արժանութիւնն ու Վրիատոսի փրկութիւնը պատուհասնութիւնը դիտենք , ու մեր անձ֊նուն վրայ և մեր մերձիներուն համար կու լանք և կ՚ողբանք , բնական է մեզի լալ և ողբալ մարմնոյ կամքնէ մեր սիրելի ազգականներուն վրայ ալ որ չկորսուին , ու անոնց փրկու֊թիւնը եւս փափաքիլ :

Ընտանի Խթուխթիւնն սկսեց երգել ։

Ընծայնահաւ Տէրն ինձ առաջնորդէ ։
Թէ որ իր օրհնեալ հաձուխթիւնն ուզէ ։
Ու զիս իր դուռը՝ իրեն դատիթը՝
Իրեն սրբութեան լեռը թող հանէ ։

Ես ինչ որ իմայ իմին վիճակիս ։
Տէրը չեզոդու ինձի տարիս
Մոլորիլ դառնալ իր ձրի շնորհքէն ։
Ու իր սուրբ ճամբէն ուր որ գրաւ գիս ։

Ես ինքը ժողվէ թող իմիննիս ։
Որոնք ձգեցի իմին եաւրս ։
Ո՛վ Տէր , տուր անոնց որ քեզի դառնան
Ի բոլոր սրտէ , ու քուկդ ըլլան ։

Երդ՝ իմ ծերութեան բարեկամս իր խօսքը առաջ տանելով ըսաւ . Բայց երբոր Բրիսաիեան Յուսահատութեան փոսն * նկաւ հասաւ , սկսեց կանչ առնել Հոն . ինչու որ կ'ըսէր Ասիայէ ան տեղը ուր որ իմ սիրական էրիկս մազ մնայ ցեխով սիտի խեղդուէր : Խմացաւ ևս որ ճամբորդներուն համար աս տեղս աղէկցընելու Թագաւորին հրամանին վրայ տակաւին առջինէն աւելի գէշ էր ան : Ես ալ անատուն հարցուցի անոր թէ արդեօք ճշմարիտ է աս . ու բարի ծերունին ըսաւ . Ա՛յո , բոլորովին ճշմարիտ է . քանզի շատերը կան որ իրենք զիրենք կը ցուցընեն թէ Թագաւորին գործաւորներն են , ու կ'ըսեն թէ Թագաւորին արքունի ճամբանները

* Տես մասն Ը . 16—18 ։

նորոգելու համար կ'աշխատին ; բայց քարին տեղը տիղմ ու աղբ կը բերուին , ու չենելուն տեղը կ'աւերին * : Ասսկի աս տեղը Քրիստոսէ իր աղօթք հետ կանչ առաւ : Բայց Դիմութիւնն ըսաւ . Երկար գիմագրաւ ըլլանք , միայն թէ զգուշութիւն ընենք : Ընաւանդ աղէկ նայիցան իրենց քայլափոխելուն , ու շատ զժուարութիւն քաշելով միւս կողմն անցան :

Եւ սակայն Քրիստոսէ քիչ մնայ անոր մէջ պիտի իյնար , և ան ալ չէ թէ մէկ կամ երկու անգամ : Հիմա իսկոյն միւս կողմն անցածնուն պէս իրենց այնպէս եկաւ թէ մէկ խօսք մը կը լսէին՝ որ կ'ըսէր իրենց . «Աբրահամի անոր որ կը հաւատայ թէ պիտի կատարուի ան բաները՝ որ Տէրոջմէն ըսուեցաւ իրեն» : (Գործ . ՟ի . 45 :)

Ընաւանդ կրկին առաջ գացին . ու Դիմութիւնը կ'ըսէր Քրիստոսէին . Թէ որ ես քեզի պէս յուսալու իրաւունք ունենայի թէ ան Նեղ Դուռը սիրալիր ընդունելութիւն պիտի գտնեմ , կարծեմ թէ Յուսահատութիւնս փոսը չպիտի վախցնէր զիս :

---

* Շատկայ սուտ վարդապետներուն ձշմարիտ ստորագրութիւնն է : Քրիստոս Տէրն միշ այսպիսիները կը կոչէ՝ "Աղտոր առաչնորդները" : (Մատ . իե . 24 :) Եւ ինչ բան կրնայ լուսաղոյն կամ առաւել յայտնի ցուցընել անոնց կոպտութիւնը՝ քան որչափ արհեգնացած մեղաւորները Քրիստոսի առաջնորդելնուն տեղը Քրիստոսէն զանոնք զարձընելին , Քանզի երբոր կը քարոզեն աղտոմելի ու խղճմտանքէն զատապարտուած մեղաւորին՝ որ պիտի թէ Աստուծոյ օրհնեալ կոտրած է , թէ Աստուծոյ ընդունելի ըլլալու միջոցները բարեգործութիւնն է , ասիկայ մեր գեղեցկին սուտ ստորագրածին պէս Քրիստոսի ձշմարիտ նորոգելուն տեղը այնպիսի աւերիչ է ,

Պատասխան առաւ միւսն ու ըսաւ . Դուն քու վէրքդ դիտես՝ ու ես իմս , ոչ իմ ընտիր բարեկամս , ամէնեսս ալ մեր ճամբուն վերջը հասնելէն առաջ բաւական յանցանք պիտի ու- նենանք : Քանզի մենք որ այսպիսի պատուական փառքեր առանալու միտք ունինք՝ որոնց համար ուրիշները այնչափ կը նահանձին մեզի , ուրիշ բանի չունք կրնար յուսալ՝ բայց թէ որ բաղ- մապատիկ վախերու ու որոգայթներու պիտի պատահինք , ու մեզ առողները կրցածնուն չափ տառապանք ու նեղութիւն պիտի յարուցանեն մեր վրայ :

Եւ հիմա պարոն Ուշիմութիւնը ձգեց գնա ինքնիրենս երազելու : Ասոի կը թուէր ինծի թէ կը տեսնէի որ Քրիստիանէն ու Յոժութիւնը և տղաքը ամէնը միկտեղ դէպ ի դուռը կ'երթային * . ու երբոր Հոն հասան՝ սկսան համառօտ հարց- ուփորձ մը ընել միջնորդին , թէ ինչպէս պարսնն դուռը՝ ու ինչ ըսեն անիկայ բացողին : Ու վճռեցին որ մնծերնին Քրիստիանէն ըլլալուն՝ ինք պարսի դուռը՝ մնալնոյ համար , ու ինք խօսի դուռը բացողին՝ միւսներուն համար : Այսպէս Քրիստիանէ սկսաց պարսնել ու իր խղճալի երկանը սէս կրկին և կրկին զարկաւ անիկայ : Բայց ներսէն մէկը ձայն տալուն տեղը՝ ամէնուն ալ

---

* Ըն որ Քրիստոսի Տիեզն միջոյ իր վկայութիւն ըսած խօսքը կը յիշէ՝ թէ Ինքն է ոչխարներուն դուռը՝ որմէն թէ որ մէկը ներս մտնէ պիտի փրկուի , պիտի իմանայ ան քաղքը և բարե- հաճոյ վարդապետութիւնը՝ որ "Նեղ Դուռը" կը նշանակէ :

կը թուէր թէ կը լսէին որ շուն մը կը հաչէր իրենց վրայ ։ շուն մը՝ խիստ մեծ շուն մը ։ ու ասիկայ մեծապէս վախցուց հնիկները ու տղաքը * ։ Ասոր վրայ առին մը չհամարձակեցան մէկ մ'ալ դուռը զարնելու , վախնալով՝ որ չըլլայ թէ շունը վրանին ցատկէ ։ Վ ասն որոյ հիմա մեծապէս տակնուվրայ եղան իրենց մըտաքերնուն մէջ , ու ինչ ընելնին չէին գիտեր ։ ո՛չ դուռը զարնելու կը համարձակէին՝ շունին վախէն , ու ո՛չ ետ դառնալու կը համարձակէին Դոնապաշին վախէն՝ որ չըլլայ թէ իրենց ետ երթալը տեսնէ ու իրենց վրայ բարկանայ ։ վերջապէս մտածեցին որ կրկին զարնեն անիկայ , ու առջինէն աւելի ուժով զարկին ։ Ընատեն Դոնապաշին ըսաւ ։ Ո՞վ է ան ։ Բայց շունը հաչելէն դադրեցաւ , ու Դոնապաշը դուռը բացաւ անոնց ։

Ընատեն Քրիստինէ խոնարհ յարգութիւն մը մատուցանելով ըսաւ ։ Տէր իմ՝ մի բարկանար քու աղախիններուդ վրայ՝ որ քու արքայական դուռդ զարկինք ։ Ասոր վրայ Դոնապաշին ըսաւ ։ Ո՞ւրիկ կու գաք դուք ։ և ի՞նչ կ'ուզէք ունենալ ։

Պատասխան տուաւ Քրիստինէ ։ Մենք Բրիստիանապոլսէն եկած տեղէն եկանք , և նոյն իսկ

* Դուռը զարնելը կը նշանակէ Պատուհասի չնորհակալութիւն առնելը ազօթելը ։ Իսկ շունը՝ որ ան պատճառաւը ազօթելէն ճամբորդներուն դէմ կը հաչէր , կը նշանակէ ազօթող հոգիներուն դէմ թշնամիին ըրած հակառակութիւնները ։

անոր դիտաւորութիւնովը . այսինքն՝ որ եթէ ձեզի հաճոյ կը թուի , մարդասիրաբար թոյլ տաք մեզի մտնել աս դռնէն ան ճամբան՝ որ Երիհոյին Քաղաքը կը տանի : Եւ աս ալ ընեմ՝ Տէր իմ , որ ես Քրիստոնէն եմ՝ որ առնօք Քրիստոնեային կինն էի , որն որ հիմա վեր հաւած է :

Դռնապանը աս խօսքին վրայ զարմանք մը ցուցընելով ըսաւ . Ո՞նչ սքանչելիք , ան՝ որ քիչ մը առաջ ճամբորդութեան կեանքը կ'արհամարհէր , ինք հիմա ճամբորդ եղած է : Ըն առեն Քրիստինէ իր գլուխը խոնարհեցուց՝ և ըսաւ . Այո՛ . ու այնպէս եղան աս իմ անուշիկ դառնութիւնս ալ :

Վաւան որոյ Դռնապանը անոր ձեռքէն բռնեց՝ ու ներս առաւ , ու ըսաւ ևս . «Թող տուէք տղոյը ինձի գալ» . ու ասիկայ ըսելով դուռը գոցից : Ընկէ ետև փողահար մը կանչից վերէն՝ դրանը վրայէն , որ ուրախ լլլալու համար ցընծութեան ու փողի ձայնով ողջունէ Քրիստինէին գալուստը : Ըն ալ հնազանդելով սկսաց փողը հնչեցընել , ու՛ր քաղցրանուագ եղանակովը օդը լեցուց :

Գանք որ բոլոր աս միջոցիս ողբալի Կիթութիւնը դուրսը կայներ կը գողար ու կուլար , վախնալով որ ինք մերժուեցաւ : Բայց երբոր Քրիստինէ իրեն և իր տղոյը համար ընդունելութիւն գտաւ , սկսաց Կիթութիւնին համար ալ միջնորդութիւն ընել :

Վրէժոխինէ . Ես ըսաւ . Տէր իմ , ես ընկեր մ՚ալ ունիմ դուրսը կայնած՝ որ անոնց պատճառաւը հոս եկաւ , որով որ ես եկայ : Ինք շատ տրտում է իր մտքովը՝ որ առանց կանչուելու կու գայ՝ ինչպէս որ ինք կը կարծէ , որ անոնց որ ես իմ երկանս Թագաւորին կանչելովն եկայ :

Իսկ նոյն առենը Վէմուէիւնին սիրտն եփիլ սկսաց , ու ամէն մէկ վայրկեանը ժամ մը կը թուէր իրեն : Ուստի Վրիստիանէին իրեն համար ըրած միջնորդութիւնը գիտ չընցած ալ հարկ չեղաւ անոր , ինք անձամբ դուռը զարնելով . ու այնպէս սաստիկ զարկաւ՝ որ Վրիստիանէն տեղէն ցատկեցաւ : Ընտանն Վռնապատն ըսաւ . Ով է ան . ու Վրիստինէ պատասխան տուաւ ու ըսաւ . Իմ բարեկամս է :

Ելլայէս դուռը բացաւ՝ ու դուրս նայեցաւ . բայց Վէմուէիւնը դուրսը դեռ չէր՝ ինչու որ իր սիրտը նուաղեր էր , որովհետև կը վախնար թէ դուռը չսիտի բացուի իրեն :

Ընտանն Վռնապատն անոր ձեռքէն բռնեց՝ ու ըսաւ . Ո՛ղջի՝ քեզի կ՚ըսեմ , ելիր :

Ով Տէր , իմ սիրտս նուաղած է . հազիւ թէ կենաց նշոյլը իմ վրաս ծագած է , ըսաւ Վէմուէիւնը : Բայց անիկայ պատասխան տուաւ ըսելով՝ ինչ որ առենօք մէկը ըսեր էր , թէ՝ "Արդարը հոգիս իմ վրաս մարեցաւ , Տէրը յիշեցի . ու իմ աղօթքս քեզի՝ քու սուրբ տաճարդ հասաւ" : (Յովն . բ . 7 :) Մի վախնար , սաքի վրայ ելիր , ու ըսէ ինծի թէ ինչո՞ւ եկար հոս :

ՊՆՈՒԽԱ . Ըմբռո՞ւ , բանի մը համար եկայ ես՝ որուն քնաւ հրաւիրուած չէի իմ բարեկամիս Քրիստինէին պէս : Իր հրաւէրը թնդապատարէն էր , ու իմս միայն իրմէն : Ընդ համար կը վախնամ թէ ըրածս լուկ յանդգնութիւն է :

ԴՈՒՆԱՊԱՆ . Ի՞նչ ուղեց որ իր հետը առ տեղ գաս :

ՊՆՈՒԽԱ . Ըյ՛ , և ինչպէս որ կը տեսնես՝ Տէր իմ , ահա եկայ : Թէ թէ որ ուրիշներուն տրուելէն առաջ՝ չնորհք մը ու մեղքերու թողութիւն մը կ'առնէինք , կ'աղաչեմ որ քու խղճալի աղախինդ բաժանորդ ըլլայ անոր :

Ընաւոն Դունապանը կրկին բռնեց անոր ձեռքէն՝ ու քաղցրութեամբ մը նեղս առաւ , և ըսաւ . Ես բոլոր ինծի հաւատացողներուն համար կ'աղօթեմ , ինչ միջոցներով որ անոնք ինծի գան : Ու. Հոն մեծ կայտռներուն ըսաւ . բան մը բերէք ու տուէք Պնդութիւնին հոտոտելու , որով իր նուաղիլը գադրի : Ըյսպէս անոնք առաջնի ծրար մը բերին , (Եբգ . ա . 13 ,) ու առնեք մը նաև Պնդութիւնը կրկին գօրացաւ :

Եւ հիմա Քրիստինէն , իր աղաչն ու Պնդութիւնը նեղս առնուելցան ճամբուն դլխուն Տէրոջմէն , ու մարդասիրական խօսքեր լսեցին իրմէն : Ընաւոն ըսին և անոր , Կը ցաւինք մեր մեղացը համար , ու թողութիւն կը խնդրենք մեր Տէրոջմէն , ու կ'աղաչենք որ տեղեկացընէ մեզ թէ ինչ պէտք է ընենք :

Ես բանիս և արդեամբ թողութիւն կը շնոր-

Հեմ՝ ըսաւ Տէրը. բանիւ՝ ներողութիւն տալու խոստմունքովը, արդեամբ՝ իմ ստացած արուեստութիւնովս: Առաջինը իմ բնութիւս առեք համբոյրով մը, ու երկրորդը ինչպէս որ պիտի յայտնուի: (Երգ. ա. 2: Յովհ. ի. 20:)

Հիմա տեսայ երազիս մէջ որ շատ անուշ խօսքեր խօսեցաւ անոնց, որով անոնք մեծապէս ուրախացան: Եւս ալ ձեր գրածը վրայ հանից զանոնք, ու ցուցուց իրենց թէ ինչ կերպով փրկուեցան, և ըսաւ ևս՝ թէ Համբան երթալնուն՝ իրենց մխիթարութիւնը համար ան նոյն երևոյթը կրկին պիտի տեսնեն:

Եւ յետոյ վարի յարկը՝ ամառուան սրահի մը մէջ ձգից զանոնք, ուր որ իրենք իրենց խօսակցելու սկսեցին. ու այսպէս սկսաւ Քրիստինէ: Մրչափ ուրախ եմ որ հոս նեռս առնուեցանք մենք:

Քրոնիկէն. *Իրաւունք ունիս ուրախ ըլլալու. բայց ես ամենէն աւելի պատճառ ունիմ ուրախութենէս ցաւիկելու:*

Քրիստինէ. *Դրանը առջևը կայնած ատենս որ կը զարնէի ու մէկը պատասխան չէր տար, կարծեցի անգամ մը թէ մեր բոլոր աշխատութիւնը ոչինչը գացած է. մանաւանդ երբոր ան գարշելի շունը այնպէս սաստիկ կը հաչէր մեր վրայ:*

Քրոնիկէն. *Բայց իմ ամենէն զէշ վախս ան ատենն էր՝ որ տեսայ թէ դուք անոր շնորհացը ընդունելի եղաք, ու ես ևս ձգուեցայ: Պատ-*

ծեցի թէ հիմա կատարեցաւ ան գրուածքը , թէ՝ «Երկու կնիկ մէկ աղացքի քարի վրայ աղալու ըլլան , մէկը պիտի առնուի ու մէկալը ձգուի» : (Ասոր . ին . 41 :) Ասոնց մեծ ցաւ պիտի կանչէի , թէ՝ Տէրս կ՚ուզես : Դուռը զարնելու ալ կը վախնայի . բայց երբոր վեր նայեցայ դրանը վրայի գրուածքին , քաջալերութիւն առի : Ուսածեցի եւ որ կամ դուռը կրկին զարնելու՝ եւ կամ մնունելու եմ . ուստի զարկի դուռը , բայց չեմ գիտեր թէ ինչպէս . ինչու որ իմ հոգիս անանձն կենաց ու մահուան մէջտեղը կը տատնապէր :

Երթոփնէ . Չեմ գիտեր ինչպէս զարնելը : Կը հաւատամացընեմ զքեզ՝ որ քու զարնուածքներդ այնպէս ուժգին էին , որ անոնց ձայնը տեղէս ցաթկեցուց զիս . կարծեցի որ բոլոր իմ կենացս մէջ այնպիսի զարնուածք լսած չէի : Կարծեցի որ զօրաւոր բազկաւ մը ներս պիտի մտնես , ու թագաւորութիւնը բռնութիւնով պիտի առնես : (Ասոր . ժե . 12 :)

Դեռ-Ենէ . Ընթռա . ով՝ թէ որ իմ տեղս ըլլար , այնպէս չպիտի ընէր : Տեսար դուն թէ դուռն իմ վրաս գոցուեցաւ , եւ թէ խիստ անողորմ շուն մը կար անդուռանը : Դարձեալ կ՚ըսեմ , ով՝ թէ որ ինձ նման այնպէս արտաքին ըլլար , բոլոր իր զօրութիւնովը չպիտի զարնէր : Բայց՝ կ՚ապաչեմ՝ ի՞նչ ըսաւ իմ Տէրս իմ ըրած ժամարդութեանս , արդեօք չըարկացա՞ ինծի :

ՎԱՐԴԱՊԵՏ . Երբոր ան քու զարնուածքիդ սաստիկ ձայնը լսից , խիստ անմեղ ժպիտ մը ցուցուց . կարծեմ թէ քու ըրածդ լաւ Հաճելուց զինքը , ինչու որ տհաճութեան նշան մը չցուցուց * : Բայց իմ սիրտս ապշութեան մէջ է՝ թէ ինչո՞ւ այսպէս շուն մը կը պահէ ան . թէ որ անիկայ առաջմանէ գիտնայի , չպիտի սիրտ առնէի ան կիրպովս Համարձակելու : Բայց հիմա որ նեռան ենք՝ նեռան ենք , և ուրախ եմ բոլորովի սրտիս :

ԴԻՈՒՔԱՆ . Թէ որ կ'ուզես վար իջնելուն Հարցընեմ ես իրեն՝ թէ ինչո՞ւ Համար այսպէս գէշ շուն մը կը պահէ իր բակը . կը յուսամ որ ինք անպատշաճ չպիտի սեպէ ան Հարցումը :

Ես՝ Հարցուր , բայց ատաքը , ու Տամոզէ զինքը որ անիկայ ապանէ . ինչու որ կը վախնանք թէ տակէ երթալուս պիտի խանգնէ մեզ :

ՎԱՐԴԱՊԵՏ Դուռտատանը կրկին վար իջաւ անոնց քով , ու Դէմոնթիուզը երեսին վրայ գիտցինը խանարհեցաւ անոր առջևը՝ ու երկրպագութիւն ըրաւ և ըսաւ . Ընդունէ՝ Տէր իմ , իմ գոհութեան գոհս , որն որ հիմա կը մատուցանեմ քեզի իմ շնորհակալութեանս պատարագովը :

Խակ ան ըսաւ անոր . Խաղաղութիւն քեզի .

---

* Երբոր մեղաւորը կորսուելու սաստիկ վախովը կ'աղօթէ , յաւուրն ջերմեռանդութիւն մը կը ծնանի իր հոգւոյն մէջ . և որչափ որ ջերմեռանդ ըլլան մեր աղօթքները , այնչափ ընդունելի կ'ըլլան Տէրոջը , թէ և մարդոց շատ հակառակ երևայ անոր եղանակը :

ելլէր կանգնէ • բայց ան երեսին վրայ գետինը խոնարհած մնաց ։ ու ըսաւ • Երդար ես դուն՝ ո՛վ Տէր ։ ու քու առջեդ աղաչանք պիտի ընեմ • բայց քու դատաստանութեդ վրայ պիտի հաւատամ ։ (Ածեմ • ժբ • 1 ։) Ինչու՞ համար քու բակիդ մէջ այսպէս գէշ շուն մը կը պահես ։ որուն ահաբեկն մեզի պէս կիներն ու աղաքը վախերնուն իսկոյն կը պատրաստուին փախչիլ քու դռնեդ ։

Պատասխան տուաւ միւսն ու ըսաւ • Այս շունը ուրիշ տէր ունի • ինք նաև ուրիշ մարդու մը կալուածքին մէջ կապուած է • իմ ճամբորդներս միայն անոր հաչելը կը լսեն • ինք այն ամրոցին շունն է՝ որ հոն քիչ մը հեռուն կը տեսնէք ։ բայց մինչև ան տեղս պատերուն քովը կրնայ գալ ։ Ինք շատ անգամ բարի ճամբորդները վախցնելով՝ աղէկի կը յառաջացընէ զանոնք՝ իր մնալէն մեծ ձայնովը ։ Ասպաքէն իր տէրը ինծի կամ իմիններուս աղէկութիւն մը ընելու կամքով չպահեր զանիկայ ։ հապա ան մտքովը որ ճամբորդները ինծի գալէն արգիլէ ։ ու վախցընէ զանոնք գալու և առ դրանս զարնելու՝ ներս ընդունուելու համար ։ Երբեմն կատղելով դուրս ելլէր ու իմ սիրելի ներսս մէկ քանին փառատեր ալ է • բայց ես առ այժմ բոլորը համբերութեամբ կը տանիմ ։ Ասոնց որ ես տանիմ իմ ճամբորդներուս օգնութեան կը հասնիմ ։ այնպէս որ անոնք իր զօրութեանը չեն մատնուիր՝ որ իր դազանային

բնութիւնը թիւրադրածն ընէ անոնց : Նայց ոմ իմ ծախսս առածս , ես կը կարծեմ որ եթէ գուն յառաջմանէ գիտցած ալ ըլլայիր աս զարհուրելի շուներն հոս ըլլալը , տակաւին պիտի գայիր հոս : Մուրացկաններըը որ գռներ գուռ կը պտըտին , աւելըք կ'ուզեն չան մը առնալուն՝ հաջելուն՝ ու խածնելուն ես ենթակայ ըլլալ , քան թէ առնելը հաւանական երեւցած ողորմութիւնն մը ես հրաժարիլ . և պէտք է որ մէկ շուն մը՝ ուրիշ մարդու մը բակին շուներ , և այն շուներ՝ որուն հաջելը իմ ճամբորդներուս օգտին կը գարձընեմ , արգիլէ մէկը ինծի գալէն : Ես անոնք կ'ազատեմ առիւծներուն բերնէն , ու իմ սիրելիս՝ շաները ձեռքէն : (Սաղ . իէ . 20 , 21 :)

Ընաւոն Աղուիսին ըսաւ . Կը խոստովանիմ իմ տգիտութիւնս . իմ չիմացածս խօսեցայ ես . կ'ընդունիմ որ ամէն բաներըը ապէկ կ'ընես դուն : (Մարկ . է . 37 :)

Հիմա Կրիտոնիէ սկսաւ իրենց ճամբորդութիւնը վրայ խօսիլ , ու ճանապարհին վրայով հարցուփորձ ընել : Աստի Պռնապասը կը բակերէն զանոնք՝ ու լուաց ոտքերնին , ու գրաւ զանոնք երթալու ճամբանուն մէջ , ինչպէս որ առաջ իր երկանը ըներ էր : Ըյսպէս անոնք երազին մէջ որ անոնք իրենց ճամբուն մէջ առաջ կ'երթային , ու եղանակը շատ գեղեցիկ էր իրենց :

Ընատեն Վրիստինէ սկսեց երգել ու ըսել ։

Ինչ օրհնեալ օր էր ան օրը՝
Որ ես ելայ Ճամբորդութեան ,
Ինչ օրհնեալ մարդ էր ան մարդը՝
Որ զիս փախցուց տարփից առ այն ։

Երբ չատ ուշ սկսաւ եմ
Վերադառնալու կեանքին անվրաս ,
Բայց կրցածիս չափ կը վաղեմ ,
Ուշ թող ըլլայ քան թէ բնաւ ։

Ընտանութենիս ուրախութեան
Ախերնիս հաւատքի պարձան ,
Բայց ան աչս մեր սիրտը
Կը յայտնէ մեր բարի վերջը ։

Երբ՝ Վրիստինէին ու իր ընկերներուն կը թալու ճամբուն քովի պատին անդի կողմը պարտէզ մը կար , ու ան պարտէզը հաջող չանը տիրոջն էր , որն որ առաջ յիշուեցաւ ։ Ու ան պարտէզին մէջ բուսած մրգաբեր ծառերուն մէկ քանիին ոստերը պատին վրայէն միւս կողմը կախուելր էին , ու անուշահամ ըլլալնուն՝ գտնողները կը քաղէին , ու ի միասս իրենց անճանոթը չանոնք կ'ուտէին ։ Բայց Վրիստինէին տեղացը՝ տղոցը սովորութեանը պէս՝ հաւնելով ծառերուն ու անոնց վրայ կախուած պտուղներուն , փրցուցին չանոնք ու սկսեցին ուտել ։ Իրենց մայրը ևս այսպէս բան ընելնուն համար զիրենք կը չխէր , բայց և այնպէս տղաքը բանէրնին կը նայէին * ։

* Ինչ է աս պարտէզը , եթէ ոչ աս աշխարհս ։ Ինչ են

Տղաքս՝ կ'ըսէր ինքը, մեղք կը գործէք, ինչու որ ատ պատուիները մերը չեն. բայց ինքը չէր գիտեր թէ թշնամւոյնն են: Կը վհատիմ ձեզի որ եթէ գիտցած ըլլար, վախէն իսկոյն պիտի մեռնէր: Բայց ատ անցաւ՝ ու անոնք իրենց ճամբան գացին: Գանք որ ճամբուն գլուխէն երկու նետաձիգ չափ առաջ որ գացին, տեսան որ երկու անշնորհ անձինք վազելով կ'ինձնէին դէպ ի իրենց *: Ասոր վրայ Քրիստինէն ու Գեղուհիւնը իրենք զիրենք իրենց քօղերովը ծածկեցին, ու այնպէս իրենց ճամբան յառաջացան. տղաքն ալ առջինուն կ'երթային. և

ան պատուիները որ անոնք հոս գտան. եթէ ոչ մարմնոյ ցանկութիւն, աչքի ցանկութիւն, ու աս կեանքիս ամբարտաւանութիւնը: (ա Հովհ. բ. 16:) Անոնցմէ հին որ տղաքը կը բան: Մայրերնին հետը զանոնք որ իրենցը հնազանդին ատոն, բայց չէր գիտեր թէ Սատանային պարտէզին մէջ կը բուսանէին անոնք: Ա'վ ծնողքներ, ազնիւ միտք առէք ասիկայ: Գոտղ մի տար ձեր զաւակներուն ամենափոքր չարիք մը գործելու. խրատեցէք զանոնք նախ պզտիկ չանցանքի մը համար: Անոնք նախ ալ կ' խաղացուիլ ալ է: Գեր որ ամենէն պզտիկ չանցանքը ընկատուի, անիկայ բնականաբար կը խաղացնէ զանոնք, այնպես որ մնծագոյնը կը գործեն: Բայց հոն նայէ գոն անոնց աս պատուղը ուտելուն հետևանքը:

* Ա'վ են ան զարշահոտիլ անձերը: Անոնք են որոնց անշուշտ պիտի պատահինք ձեր ճամբորդութեանը մէջ. այսինքն անարդ ցանկութիւնները՝ կամ անիծեալ վատթարութիւնները, որ ձեր մարմնաւոր բնութեանը չարմարած են: Անոնք ձեր վրայ պիտի յարձակին, ձեզի դէմ կ'ելնեն՝ ու ձեզ չաղթելու պիտի ջանան: Նայէ՛ ինչպէս վարուելցան աս ճամբորդները, ու հետևէ անոնց օրինակին: Գէ որ մեզ աս դարշահոտիլ անձերուս անուն դնել ուզէր, մեզի պիտի կոչուէր Ինքնահաւանութիւն ու միւսը Ընտանութիւն, որոնք կ'աշխատին Քրիստոսի կողմերը իրենց պարկեշտութենեն մերկացնել,

վերջապէս ամէնը իրարու հասան : Ընտանեաց անդամները որ դէպ ի ասոնց կ'իջնէին , շիտակ կնիկներուն դէմ կուգան , որ կարծես թէ պիտի դրկէին զանոնք • բայց Պրիսքիլէ ըսաւ • Ո՛ւր կայնեցիք , կամ խաղաղութեամբ ձեր ճամբան գացէք ինչպէս որ պէտք է : Ու սակայն աս երկուքը խուճապ մարդոց պէս Պրիսքիլէին խօսքերուն ականջ չդրին • Հապա սկսան բռնել զանոնք : Պրիսքիլէ սաստիկ տաքնալով ասոր վրայ՝ իր ոտնաթաթովը աքացի կը զարնէր անոնց • Պօղոսիները ևս կրցածին չափ կ'աշխատէր անոնց ձեռքէն ազատելու : Պրիսքիլէ կրկին ըսաւ անոնց • Ո՛ւր կայնեցիք , ու բանտերնիդ գացէք • մենք ձեզի տալու ստակ չունինք • ինչու որ՝ ինչպէս որ կը տեսնէք՝ ճամբորդ մարդիկ ենք • ու այնպիսի ճամբորդներ ալ ենք՝ որ մեր բանականերուն ողորմութիւնովը կ'ապրինք :

Ընտանեաց անդամները երկու մարդոց մէկին ըսաւ • Ո՛նց ստակի համար ձեր վրայ չենք գար • Հապա եկանք ձեզի զրուցելու որ մէկ պզտիկ խնդիրք մը ունինք ձենէ , ու թէ որ անիկայ կատարէք՝ ձեզի մտանջնեաւոր աղէկութիւն մը պիտի ընենք :

Ըմհա Պրիսքիլէ իմանալով թէ ինչ կ'ուզին ըսել , զարձաւ պատասխան տուաւ ու ըսաւ • Ո՛չ կը լսենք ձեզի՝ ո՛չ մտիկ կ'ընենք՝ և ո՛չ ձեր խնդիրքը կ'ընդունինք • մենք կ'արտօրանք ու չենք կրնար կայնիլ • մեր գործը կենաց ու մահուան գործ մըն է : Բայց Պրիսքիլէ ու իր ընկերը զարձաւ Ջանաքին

անցնել երթալու , բայց անոնք իրենց Ճամբուն դէմը կեցան ու արգիլեցին :

Եւ ըսին . Մենք ձեր կնոջը վեսաներու միտք չունինք . մեր ուզածը ուրիշ բան է :

Ո՛հ , ըսաւ Քրիստիանէ , դուք մեր Հոգին ու մարմինը մեկտեղ կ'ուզէք . ինչու որ գիտեմ ես որ անոր Համար եկած էք : Բայց աւելօք աս տեղս մենք կը մեռնինք՝ քան թէ մենք մեզ կը ձգենք այնպիսի որոգայթներու մէջ իյնալու , որ մեր Հաղորդակցութիւնը պիտի վնասէ : Ան խօսքին վրայ երկուքը մեկին ձայնեցին վերուցին ու աղաղակելով կանչուրտուցին , Հոգի ազատող չկայ , Հոգի ազատող չկայ . և այսպէս իրենք զիրենք կանանց պաշտպանութեանը Համար տրուած օրէնքին տակը դրին : (ի Օրէն . ի . 25—27 :) Բայց մարդիկը տակաւին իրենց վրայ կու գային յաղթելու իրենց . վասն որոյ անոնք կրկին սկսեցին կանչուրտուել * :

Երբ՝ ինչպէս որ ըսի՝ իրենց եկած դռնէն շատ հեռուն չըլլալով , ձայներնին իրենց եղած տեղէն Հոն լսուեր էր . ուստի նոյն տուներէն մէկը դուրս ելաւ , ու իմանալով որ Քրիստիանէին ձայնն էր , արտորաց անոր ազատութեանը Համելու . բայց մինչև որ կնիկները տեսնելու չափ մօտեցաւ՝

---

* Ան տեղս կը տեսնենք թէ ամենամեծ չարիք մը դործելու խիստ սաստիկ փոքրութիւնը մեզ չէ թէ որ անոր դէմ կեցուցէ ու Հաճութիւն չտրուի : Մեր սիրելի Տէրը մեզ նման ամէն բաներու մէջ փոքրուհցաւ , բայց առանց մեղքի մնաց :

խղճալինները մեծ կռուոյ մէջ կին • տղաքն ալ մէկ կողմը կայներ կու լային : Անտեն ան իրենց ազատութիւնը համար եկողը՝ ան անդամ ներուն կանչից ըսելով • Ո՞նչ է ատ ձեր բաժը • իմ Տէրոջս ժողովրդոցը մեղանչել պիտի տաք : Այս հասնուն վազից որ բռնէ զանոնք , բայց անոնք փախան՝ ու պատին վրայէն ան մեծ շուներն տէրոջը պարտէզը անցան • ու շուները իրենց պաշտպան եղաւ : Ասատի աս Ազատիչը հինինեբուն քովն եկաւ՝ ու հարցուց թէ ինչպէս են : Անոնք ալ պատասխան տուին • Շնորհակալ ենք քու Տէրոջմէդ • աղէկ ենք , միայն քիչ մը վախցանք • շնորհակալ ենք քենէ ալ՝ որ մեր օգնութիւնը հասար , ասկա թէ ոչ պիտի յաղթուէինք :

*Ա՛ Ազատիչը քանի մը ուրիշ խօսքերէն հաւ՝ ըսաւ անոնց • Երբոր դուք գտնէն նեղս ընդունուելուց՝ մեծապէս զարմացայ ես , որ դուք ձեր տակը հինիներ ըլլալը գիտնալով Տէրոջը չաղաչեցիք որ ձեզի առաջնորդ մը տայ • ան տուն աս նեղութիւններուն ու վտանգներուն չպիտի պատահէիք • քանզի ինքը պիտի տար ձեզի մէկ առաջնորդ մը * :*

Ըփսոս , ըսաւ Քրիստինէ , մեր ան ներկայ բարութիւնովը այնպէս յափշտակեցանք , որ գալու վտանգները մոռցանք : Ասկէ ի զատ ո-

---

* Ն՛ղը այր իմ՝ մի՛ ծուլանար աղօթքի մէջ , որ չըլլայ թէ քու վրադ առաքեալն ան աղքու խօսքը ձչմարտի , թէ "Ազուռնիր , ինչուս որ էիք խնդրեր" : (Յով • դ • 2 :)

բռնեն մոքէն կ'անցնէր թէ Փաղաւորին պալատին այսչափ մօտը այսպիսի անզգամները պիտի կարենան դարանակալ ըլլալ : Արդարև աղէկ եղած պիտի ըլլար մեզի՝ թէ որ մեր Տէրոջմէն առաջնորդ մը խնդրած ըլլայինք • բայց որով՝ հետև մեր Տէրը գիտէր թէ օգտակար էր մեզի ան ՝ կը զրմանամ որ ինք հետևիսիս մէկը չըխրկեց :

Ղեւոփէ • Ամէն ատեն հարկաւոր չէ առանց խնդրելու բան տալ ՝ որ չըլլայ թէ ասանկով ան բանին յարգութիւնը ցածնայ • բայց երբոր բանի մը հարկաւորութիւնը կը զգացուի ՝ ան ատեն անիկայ զգացողին աչքին առջին անոր պատշաճաւոր յարգութիւնը կը ճանչցուի ՝ և հետևապէս անոր համեմատ կը գործածուի : Թէ որ իմ Տէրս ձ՛ղի առաջնորդ մը տուած ըլլար ՝ ձեր զանցառութեանը վրայ այսպէս չպիտի ափսոսայիք մեզի չխնդրելուդ համար • ինչպէս որ հիմա ափսոսալու իրաւունք ունիք : Այսպէս՝ ամէն բան աղէկի պատճառ կ'ըլլայ ՝ ու կ'օգնէ ձեզի առաւել ևս զգուշաւոր ըլլալու :

Ռիւֆինէ • Արդեօք դառնանք ետ երթանք մեր Տէրոջը ՝ ու մեր յիմարութիւնը խոստովանինք ու մեզի՞ ներէ :

Ղեւոփէ • Ձեր յիմարութեանը վրայ ձեր ընելու խոստովանութիւնը ես անոր կը ներկայացնեմ : Հարկ չէ ձեզի նորէն ետ երթալու • քանզի՝ բոլոր այն տեղուանքը ուր որ դուք պիտի երթաք ՝ ամենևին պակասութիւն մը չպիտի

գանէք • ինչու որ իմ Տէրոջս բոլոր իշխանութեան մէջ՝ որ իր ճամբորդներն ընդունուելու համար ինքը պատրաստած է , ամէն կերպ յարձակմանքներուն դէմ ալ բաւական ճար կայ անոնց համար : Բայց՝ ինչպէս որ ըսի՝ պէտք է որ խնդրեն իրմէն որ ինքն ալ ան ճարն ընէ անոնց : Իւ ան՝ որ խնդրելու արժանաւոր չէ , անպիտան բան մը պիտի ըլլայ : Ա՛ս որ ըսաւ՝ ինքը նստ դարձաւ իր տեղը , ու ճամբորդները իրենց ճամբան գացին :

Ընատեն Թիմոթիէոսն ըսաւ • Ի՞նչ յանկարծ մտքի մը պատեց • ես կը համարէի որ բոլոր վտանգները անցուցինք , ու ալ բնաւ տրտմութիւն չպիտի տեսնենք :

*Այո՛ իմ , ըսաւ Պրիսկիլէ Թիմոթիէոսին , քու փորձառու չլլալդ մանկամարդութիւնդ շատ անմեղադիր կընայ ընել քեզ • բայց իմ վրայովս՝ իմ յանցանքս աւելի մեծագոյն է , որ իմ դռնէս դուրս չելած աս վտանգը տեսայ , և սակայն անոր համար պատրաստութիւն չըրի՝ երբոր կրնար նոյն պատրաստութիւնն ըլլուիլ * :*

---

* Ուշաւասիկ ճշմարիտ քրիստոնէական ոգւոյն ցոյցը՝ որ կ'ներգնայ Պրիսկիլէին յայտնի ու անկարգախոտոտանութեանը մէջ , բոլոր յանցանքը իր վրան առնելով՝ անկիպ մեծացնելով՝ ու Թիմոթիէոսը անմեղադիր ընելով : Ասիկայ բնական չէ մեզի • ինչու որ մենք ամէնս ալ դիւրապատրաստ ենք մեզ արդարացընելու ու անձնասէրս ջատագով ըլլալու : Ասիկայ է մեր ամէնաբուսնան ոգւոյն ճշմարիտ նշանը : Բայց Պրիսկիլէի չնորհքը սիրտը կը խոնարհցընէ ու լեզուն կը համրացընէ , որ անձնիմնա արդարացընելու ջատագովութիւններու չհամարձակինք : Ա՛հ թէ աս պատուական չնորհքը մեր վրայ աւելնար :

ՊՐՈՒԽԱՆ . Ի՞նչպէս գիտէիր ասոնք քու բը-նակարանէդ ելլելէդ առաջ : Կ՚աղաչեմ մեկնէ ինձի ասոնք խօսքը :

ՎԱԲԻՈՓԱՆԷ . Շա՛տ աղէկ . քեզի ըսեմ թէ ինչպէս : Ասքս գոնէն գուբս գնելէս առաջ գիշեր մը իմ անկողնիս մէջ որ պառկած էի՝ երազ մը տեսայ ասոր վրայ : Կը թուէր ինձի թէ կը տեսնէի երկու մարդիկ՝ նոյն և նման ա-սոնց , որ իմ անկողնիս ոտքին տակը կայներ էին ու հնարք մը կը խորհէին թէ ինչպէս կրնան իմ փրկութիւնս խափանել : Ուրեն իսկ իրենց բուռն խօսքը քեզի զրուցեմ ես : Ըսին թէ՝ (երբոր ես իմ նեղութիւններուս մէջն էի՝) Ի՞նչ ընենք աս հինոջը . քանզի ինքը թէ արթուն և թէ քուն եղած ատենը միշտ ողորմութեան հա-մար կ՚աղաղակէ . թէ որ ձգենք որ իր սկսածին պէս առաջ երթայ , պիտի կորնչցընենք զինքը՝ ինչպէս որ կորնչուցինք իր էրիկը : Պիտոս որ ասիկայ պէտք էր զգուշացընել զիս , ու պատ-բաստութիւն տեսնել տար ինձի , երբոր կրնար պատրաստութիւն ըլլալ :

ՊՐՈՒԽԱՆ . Ըղէկ՝ ինչպէս որ աս զանգա-տութիւնը պատհութիւն մը եղաւ մեզի մեր անկատարութիւնը տեսնելու , այսպէս ալ անով մեր Տէրը պատհութիւն ունենայ իր ողորմու-թեանը առատութիւնը յայտնի ընելու . քանզի ինչպէս որ կը տեսնենք ինքը առանց մեր խնդրե-լուն մարդասիրութեամբ եհաներս եկաւ , ու միայն իր բարի հաճութեանովը ազատեց մեզ անոնց ձեռքերէն որ մեզ չարաչար կին :

Երդ՝ անոնք քիչ մ՚ալ խօսակից եան տունի մը մօտեցան՝ որ Ճամբուն վրայ կեցեր էր ։ ուշնուած էր Ճանապարհորդներուն հանգստութեանը համար ։ ինչպէս որ ընդարձակօրէն սահրագրած պիտի գտնէք ան՝ Վրիատիանոսին Ճանապարհորդութեանը վրայ եղած մեր պատմութեանը մէջ ։ Ասոնք յառաջ գացին անոնք դէպ ի ան տունը ։ (որ էր Անկնիչին տունը * ։) ու երբոր դրանը առջևն եկան՝ կը լսէին թէ մեծ խօսակցութիւն մը կար տանը մէջ ։ ու անատեն ականջ դնելով՝ կը թուէր իրենց որ կը լսէին թէ Վրիատիանոսին անունը կը յիշուէր ։ որովհետև պէտք է գիտնալ որ իր՝ ու իր ազգակիցներուն Ճամբորդութեան հալելու լուրն իր առջևէն կ՚եր-

---

* Անկնիչը Սատանայ Սուրբ Հոգին է՝ որ միայն ինք կը լուսաւորէ մարդին մեղքերը, ու կու տայ "Սատանայ փառքին գիտութեան լոյսը՝ Հիմնուս Վրիատոսի ձեռքով" ։ (Ը Կորնթ. ԺԱ. 6 ։) Հեղինակը ատ երկրորդ մտքի մէջ մեր բընութեանը վրայով շատ գաղափարներ յառաջ կը բերէ, որոնք առջի մտքին մէջ այնչափ նկատուած չէին ։ Որը օրինակ ընչաքաղցութեան բնութիւնը՝ Վերոյին օրինակովը ։ Առաջինը՝ օրինակ ողջմիտի միտքերուն մը՝ որ բան մը բնական վատթարանալուն լսելուն է, և սակայն փրկութեան համար Աբրահամէն կախեալ է ։ Հետն ու ձագերը՝ օրինակ Հիմնուսի ունեցած ինամքին իր վարձկաններուն վրայ ։ Որթատած Լաստը՝ օրինակ Սատանայ Տատին, որ իր բերանը չբացաւ, ու մանուկով կերակրող Թռչունը՝ օրինակ կիզծաւոր քրիստոնեաներուն, որոնք մարդոց՝ ան Թռչուններին պէս գեղեցիկ կ՚երևան, բայց իրենց սիրտը ապշահեղեան տուած են ։ Ասոնց ամէնը վայելչապէս բնորոշած են առ գանազան բաները առորագրելով ։ Ա՛վ ընթերցող, երանի թէ դուն ալ այնպես երջանիկ ըլլաս, որ բու Ճամբորդութեանդ մէջ Անկնիչին տունը հանդիպիս՝ ու սորվիս իմէն որ մարդու նման չտրվիցցներ ։

թար : Ու ասիկայ աւելի հաճելի էր տանը մէջ լինելուն . ինչու որ լաւ էին թէ ինք Քրիստոսին կինն էր . ան կնիկը՝ որ առնօք այնչափ գժկամակ էր ճամբորդութեան երթալու խօսքը լսելու : Այն որոյ հանգարտ կայնեցան՝ ու կը լսէին որ ներսի բարի անձինքը կը գովէին զինքը , որուն համար հազիւ կը մտածէին թէ դրանն առջևը կայներ էր : Երբեմն Քրիստոսին դուռը զարկաւ , ինչպէս որ առաջ ճամբուն գլխու դուռը զարկեր էր : Երդ՝ երբոր ինք զարկաւ՝ մանկահասակ Օրիորդ մը եկաւ դուռը , ու բանալով անիկայ դուրս նայեցաւ , և ահա երկու կնիկ կային հոն :

Ընատուն Օրիորդն ըսաւ անոնց . Ես տեղս որճէն հետ կ'ուզէք խօսիլ դուք :

Պատասխան տուաւ Քրիստոնէ . Իմացանք որ ասիկայ Ճանապարհորդ եղողներուն համար արտօնութիւն եղած տեղ մըն է , ու մենք ալ հիմա աս դրանը քով այնպիսի անձինք ենք . վասն որոյ կ'աղաչենք որ հիմա հաղորդ ընէք մեզ ան բանին՝ որուն համար որ եկանք . քանզի՝ ինչպէս որ կը տեսնէք , օրն իրիկուն եղած է , ու ասկէ աւելի անդին երթալ չենք ուզեր աս գիշեր :

Օրիորդ . Կ'աղաչեմ՝ ձեր անուններն ի՞նչ են , որ ներսը իմ Տէրոջս երթամ զրուցեմ :

Քրիստոնէ . Իմ անունս Քրիստոնէ է . հս ան Ճամբորդին կնիկն եմ՝ որ քանի մը տարի առաջ աս Ճամբայէս անցաւ . ու ասոնք անոր

չորս զաւկըներն են : Ես աղջիկն ալ իմ ընկերս է , ու ինքն ալ ճամբորդութեան կեաց է :

Ընատեն Օրիորդը՝ որուն անունն էր Ընմեղութիւն , ներս վազեց , ու ըսաւ ներսիններուն . Կրնաք իմանալ թէ ո՛վ կայ դուռը : Իրիստինէն կայ՝ ու իր զաւկըներն ու իր ընկերը , ո՛րոնց ամէնն ալ ներս հոս ընդունուելու համար կը սպասեն : Ընտնք ալ իրենց ուրախութենէն ցաթկեցին , ու գացին ըսին իրենց Տէրոջը : Աւատի դուռը եկաւ ինքը , ու անոր վրայ նայելով ըսաւ . Ո՞ւն ես արդեօք ան Իրիստինէն՝ որն որ Իրիստիանոս անուն բարի մարդն իր եւ տեսը ձգեց , երբոր ինք ճամբորդութեան կեանք վարելու սկսեց :

*Իրիստինէ . Այո՛ , ես եմ ան կարծրասիրտ կնիկը՝ որ իմ էրկանս նեղութիւնները բանի տող չդրի , ու ձգեցի զինքը միտակ երթալ իր ճամբորդութեանը . ու ասոնք իր չորս զաւկըներն են * : Բայց հիմա ես ալ եկայ , ինչու որ աղէկ իմացայ որ ասկէ ի զատ չիտակ ճամբայ մը չկայ :*

Ընմեղ . Ուրեմն կատարեցաւ ան մարգարէն վրայով դրուածը՝ որ ըսեր էր իր տղին . Տէ՛ր այսօր այդին բանէ . անիկայ պատասխան տուաւ

---

* Տես՝ առ ս՛ղ թէ ճամբան ընորհքին փորձը առնելը ինչպես կը ներգործե արտին : Ես ընորհքը առայդնները իրենց աչքին առջեւը նուաստ կ՛ընան , ու իրենք զիրենք մեծցընելէն բոլորովին կը հրաժարին Իրիստինէին նման որ ըսաւ , "Ես եմ ան կարծրասիրտ կնիկը" , եւ :

ու ըսաւ՝ Ձեմ ուզեր երթալ , բայց հաքը զղջացաւ ու գնաց այդին" : (Մաթ. ԻԱ. 28—30 :)

Վրիստիանէ պատասխանեց ըսելով . Ես այսպէս թող ըլայ . Ամէն : Ըստուած ասյ որ իրաւ ըլայ ա խօսքը իմ վրաս , ու չնորհէ որ վերջապէս ամբիծ ու անարատ գտնուիմ խաղաղութեամբ :

Մեննէ . Բայց ինչո՞ համար այսպէս դուռը կայներ ես . ներս եկոր՝ Ա՛բրահամին աղչիկը . հիմա քու խօսքդ կ՚ընդհատենք մենք . ինչու որ քու գալեդ առաջ քու ճամբորդ ըլալուդ ուրախացար լուրը մեզի հասաւ : Եկէք՝ տղաք , եկէք ներս . եկոր աղչիկ , եկոր ներս : Ես այսպէս անոնց ամէնը տունը առաւ :

Երբոր ներս գացին՝ Հրաւիրուեցան որ նստին ու յոգնութիւն առնեն . ու ասիկայ որ ըրին՝ տանը մէջ ճամբորդներու խնամք ընողները սեղանակը մտան զանազան տեսակներ . և մէկն ու միւսը և ամէնն ալ կը խնդային իրենց ուրախութիւնն՝ որ Վրիստիանէ ճամբորդ եղած էր . նայեցան ես տղոցը վրայ , ու անոնց երեսները շոյեցին , իրրև նշան՝ մարդասիրութեամբ զանոնք ընդունելնուն . նոյն մարդասիրութիւնը ցուցուցին նաև Կթուխիւնին , ու բոլորին ալ իրենց Տէրոջը տունը գալուստը բարեւեցին * :

---

* Ահա քեզի ձմեռնի ուրախութիւն՝ որուն չեն հասնուիր Վրիստոսի սիրոյն օտար եղողները : Հաւատացեալ եղբայր՝ ասոնց հետեւիլ՝ ասոնց բերկրապատար խնդութեանն դուն ալ հաղորդ

Ըսենէ մը եւս՝ իրիկուան կերակուրը դեռ պատրաստ չըլլալուն համար Անկնիչը առաւ տարաւ զանոնք՝ իր խորհրդաւոր սենեակները, ու ցուցուց անոնց ինչ որ առաջմանէ Քրիստոնէին երիկը Քրիստիանոս տեսեր էր։ Ասոր ան տեղը տեսան անոնք Վանդակին մէջև Մարդը, Նրազ տեսնող Մարդը, իր Թշնամինեբուն մէջէն ճամբայ բացող Մարդը, ու ան մեծաւոր անձին Պատկերը, Հանդերձ մնացած ան բաներովը՝ որոնք անատունը այնչափ օգտակար եղան Քրիստոնեային։

Ըսիկայ ըլլալէն՝ ու Քրիստինէին և իր ընկերներուն ասոնք բաներուն վրայով քիչ մը որոճալէն եսև, Անկնիչը նորէն առաւ անոնք՝ ու առաջ մէկ սենեակ մը տարաւ, ուր որ մարդ մը կար որ ուրիշ կողմ չէր կրնար նայիլ բայց գետինը, ու իր ձեռքը քերոց մը ունէր։ Ընոր գլխուն վրայ ալ մեկը կայներ էր՝ Երկնային Թագ մը բռնած իր ձեռքը, ու անոր գործիքին տակը ան Թագը կը մատուցանէր անոր. բայց մարդը ոչ մէր կընայէր ու ոչ բանի տեղ կը դնէր անի-

---

չէ՞ս լսեր, երբոր կը տեսնես թէ քեզի պէս ուրիշ ոդորմելի մեղաւորներն ալ կը կանչուին Հիւրասէր Ճաշնալու, ու իրեն հետևելու։ Ո՛չմարիտ կ'ըսեմ՝ ասիկայ է երկինքին ուրախութիւնը, ու թէ որ դուն ասոնց ուրախութիւնն ունիս, երկինքը Թագաւորով, սէրը՝ քու նեղդ ունիս։ Ա՛հ թէ ասոնց ոգին աճէր ու տարածէր բոլոր քրիստոնէից մէջ, այնպէս որ՝ ուրախանալին էր թէ մէկուն իրենց կարծեացը համ իրենց կողմը դառնալուն վրայ՝ հապա Հիւսուս Քրիստոսը սիրելու ու անոր ծառայելու համար իրեն դառնալուն վրայ։

կայ ։ Հապա դէպ ի իրեն կը քաշէր յարդերը՝ փայտի կտորներն ու դեամներն փոշիները ։

Ընտանեն Քրիստինէ ըսաւ . Ո՛չ նպէս կու գայ ինձի որ ես ասոր նշանակութիւնը քիչ մը կ՚իմանամ . ասիկայ աշխարհասէր մարդու օրինակ է . այնպէս չէ՞ , բարի Տէր ։

Հետակ խօսեցար . ու իր քերոցը իր երկրաւոր միտքը կը ցուցընէ ։ Եւ ինչպէս որ կը տեսնես թէ ինք աւելօք կը ջանայ ժողվել յարդերը՝ փայտի կտորներն ու դեամներն փոշիները , քան թէ Երկնաւոր Թագը իր ձեռքը բռնած՝ վերէն զինքը կանչողին ըսածն ընել . ասիկայ կը ցուցընէ թէ Երկինքը սուտ բանի մը պէս է ո՛մանց , ու թէ՝ մի միայն երկրաւոր բաներն խոկական բաներ կը սեպին անոնք ։ Դարձեալ՝ ինչպէս որ տեսար թէ մարդը ուրիշ տեղ չէր կրնար նայիլ բայց միայն գետինը , ասիկայ կը սորվեցընէ քեզի թէ երբոր երկրաւոր բաները մարդոց միտքին վրայ կը տիրեն , անոնց սրտերը բոլորովին Աստուծմէ կը հեռացընեն ։

Ասոր վրայ Քրիստինէ կանչեց ըսելով , Ո՛հ , ազատէ զիս ասկէ քերոցէն ։

Ըսաւ Մեկնիչը . Մեկդի ձգուած է ան աղօթքը գրեթէ , որ մինչև ժանկոտած է . և տասը հազար մարդուն մէկը հազիւ կ՚աղօթէ՝ թէ "Ինծի հարստութիւն մի՛ տար" ։ (Ա՛ռակ . Ը . 8 ։) Հիմա շատերուն փտառած մեծ բաներն են՝ յարդերն ու փայտերը՝ և փոշիները ։

Ա՛ս խօսքին վրայ Քրիստինէն ու Պոթուհիւնը

սկսեցին լալ ։ ու ըսին • Ա՜ւաղ ։ թոլորովին
Ճշմարիտ է աստ * ։

Երբոր ասիկայ ցուցուց անոնց Անկնիչը՝
տարաւ զանոնք տանը ամենէն ազէկ սենեակը ։
ու հրամայեց որ ջուրս կողմը նային ու տեսնեն
թէ օգտակար բան մը կրնա՞ն գտնել հոն ։ Ա-
նոնք ալ ամէն կողմերը նայեցան • ինչու որ բան
մը չկար հոն տեսնելու՝ բայց միայն մեծ մամուռ
մը պատին վրայ ։ ու անիկայ զանոնց ըսին իրենք ։
Ընատան Թոմսիւնն ըսաւ • Տէր իմ ։ ես
բան մը չեմ տեսներ • բայց Քրիստինէ լուռ
կեցաւ ։

Բայց կրկին նայէ ։ ըսաւ Անկնիչը • ուստի
ան ալ կրկին նայեցաւ՝ ու ըսաւ • Ուրիշ բան
չկայ հոս՝ բայց տգեղ մամուռ մը ։ որ իր ձեռ-
քովը պատէն կախուեր է ։ Իսկ Անկնիչը ըսաւ •
Ա՛ս ընդարձակ սենեակիս մէջ միայ՛ն մէկ մա-
մուռ մը կայ ։ Ընատան Քրիստինէին աչքերը
արցունքով լեցան ։ ինչու որ ինք այնպէս կնիկ
մըն էր՝ որ խելքը շուտով կը հասնէր ամէն բա-
նի • ու ըսաւ • Ա՜յ՛ Տէր իմ ։ աս տեղս մէ-
կէն աւելի մամուռներ կան • ու այնպիսի մա-
մուռներ՝ որոնց թոյնը աւելի ապականիչ է քան
թէ ասորը ։ Ընատան Անկնիչը խնդումէ երեսով

---

* Ա՛վ ընթերցող՝ արդեօք աս բարեպաշտ ճամբորդներուս նման աս աշխարհիս ունայնութիւնները Քրիստոսի անքննելի մեծութենէն ու քու անմահ հոգւոյդ փրկութենէն աւելի բնաբերով՝ երբեք արտասուց արցունք մը թափեցիր քու Տէրդ ըսելէ ցուցուցած ցած ու անարժէք վերբերմունքդ համար ։

մը անոր վրայ նայեցաւ , ու ըսաւ . Ա՛շմարիտ խօսեցար դուն : Ասիկայ Աթուէթիւնը ամչցուց՝ ու պատճառեց որ տղաքը երիտնին ծածկեն , ինչու որ հիմա ամէնն ալ սկսեցին խմանալ ան առակը :

Ընկէ ետև Աեհնիչը դարձեալ ըսաւ . Ա՛ամուկը իր ձեռքերովը պատերը կը բռնէ՝ ինչպէս որ կը տեսնէք , ու Թագաւորներուն պալատները կը բնակի : (Ա՛առ . ի . 28 :) Այս առ խօսքը ինչու համար ըսուած է , բայց եթէ ձեզի ցուցնելու՝ թէ դուք մեղայ Թոյնովը սրբուի լցուն ալ ըլլաք , տակաւին Ա՛աւատքին ձեռքովը կրնաք բռնել ու բնակիլ Թագաւորին վերի Տանը ամենէն աղէկ անեակը * :

Ասոր վրայով քանի մը բան խորհեցայ , բայց բոլորովին չհրցայ խմանալ ան՝ ըսաւ Ա՛րիստենէ : Ա՛տածեցի թէ մենք մամուխներու պէս ենք , և թէ՝ սրբուի գեղեցիկ տեղ ալ բնակինք տգեղ էակներ կ՚երևանք . բայց իմ միտքս չհկաւ թէ

---

* Ասկ առ տեղը է Աստուծոյ շնորհոյ խորհուրդը՝ մեր պատուական հաւատքին խորհուրդը , որ սրբուի ալ որ տանկի է մեղքը ամենասուրբ Աստուծոյ առջևը՝ ու սրբուի ալ որ չհցուն է մեղքով մեղաւորը , տակաւին Աստուած կը սիրէ մեղաւորը . ինչու՞ համար . անոր համար որ իր ընտրեալ միաւորները միաւորուած կը համարի Ա՛րիստոսի իր սիրելի Որդւոյն հետ՝ որով մեղայ կատարեալ քաւութիւն գործուած է . ու այնպէս անոր պատուական արիւնը անոնց հոգիները բոլորը մեղքերէն կը սրբէ , ու առանց մեղայ արատի մը Աստուծոյ առջին զանոնք կը ներկայացնէ : Ասիկայ հաւատքը կը բռնէ . ու հապա հոգին ամենէն լաւ անեակը՝ բուն իսկ Աստուծոյ մէջ կը բնակի Ա՛րիստոսով :

աս մամուխովը՝ աս թուշաւոր ու տգեղ կին-
դանիովը՝ հաւատքի վրայով դաս մը պիտի սոր-
վինք : Նէ սակայն ինքը իր ձեռքերովը բռնած
է , ու ինչպէս որ կը տեսնեմ՝ ատոնք ամենէն
աղէկ սենեակը կը բնակին : Ըստուած անպէտ
բան մը չստեղծեց * :

Ընտանեն ամէնն ալ ուրախացան , բայց աչ-
քերնին արցունքով լեցան . ու իրարու երես
նայեցան և խոնարհութիւն ըրին Անկինչէն :

Ընկէ ետև ուրիշ սենեակ մը տարաւ զանոնք ,
ուր որ հաւ մը կար ու անոր ձագերը , և հրա-
մայեց որ քիչ մը ատոնց նային : Ինկ մ՚ալ
ձագերուն մէկը աւազանը գնաց ջուր խմելու ,
ու ամէն մէկ խմելուն իր գլուխն ու աչքերը
վեր կը վերցընէր գէպ ի Երկինքը : Նայեցէք՝
ըսաւ Անկինչէն , ինչ կ՚ընէ ատ փոքրիկ ձագը ,
ու սորվեցէք իրմէն ճանչնալ թէ ուրիկ կու-
գան ձեր ընդունած ողորմութիւնները , ընդու-
նած ատենիդ վեր նայելով : Բայց դուք գար-
ձեալ նայեցէք ու մի՛ տ գրէք : Ըսպէս անոնք

---

* Հեղինակը մամուխին օրինակովը չուզեր թէ մեղաւորը քանի որ մեղայ Թէոնովը լեցուն է՝ առանց փոխհատուցման մը յանդգնաբար կրնայ ինքզինքը հաւատարմացընել թէ Քրիստոսի արիւնովը փրկութիւնն ժառանգորդ է : Ըսպա աս միտքն կ՚ուզէ ցուցընել՝ թէ բնաւ ոչինչ մէկ մեղք մը կամ նեղբերին ապականութիւնն զգացում մը պէտք է որ մեզի թուլցընէ Քրիստոսի դիմելէն ու միշտ առջևը դրուած յոյսը ամուր բռնելու համար պատապարանի մը վազելէն , որ ատանկով կարենայ դատապարտութենէն ազատիլ ու ապականութենէն մաքրուիլ , ու այնպէս յաջմարիլ ան երջանիկ օթևանները՝ ուր որ անոնք մեզի չկրնար մնալ :

զգուշութեամբ միտ դնելով նկատեցին որ Հաւը ջուրս կերպով կը վարուէր իր ձագերուն հետ. նախ՝ Հասարակ ձայն մը ունէր, ու ան ձայնը բոլոր օրը կը դործածէր: Երկրորդ՝ մանաւոր ձայն մը ունէր, ու ան ձայնը երբեմն կը Հանէր: Երրորդ՝ ձագերն իր քովը Հաւաքելու ձայն մը ունէր: Եւ չորրորդ՝ աղաղակ մը:

Երբ աս Հաւը ձեր թռչաւորին հետ Համեմատեցէք, ու աս ձագերը իր Հնազանդ զաւակներուն հետ, ըսաւ Արհինիչը: Վանդի ինչ ան Հաւին նման կերպեր ունի՝ որոնցմով իր ժողովրդոցը հետ կը վարուի: Իր Հասարակ ձայնովը բան մը չտար. բայց իր մանաւոր ձայնովը միշտ բան ունի տալու. ունի ևս իր քովը Հաւաքելու ձայն մը՝ իր թևին տակին ևղողներուն Համար, և ունի աղաղակ մը՝ թշնամւոյն գալը տեսնելուն անոնց ձայն տալու Համար: Սիրելիք իմ, այսպիսի բաներ եղած սեռնականները կ'ուզեմ տանիլ ձեզ՝ ինչու որ դուք կնիկ էք, ու ձեզի դիւրին կու գան ասոնք *:

---

* Ըստ այլ դէպքերի օրինակ մըն է: Ըստուծոյ Հասարակ ձայնը ան է՝ որով իր բոլոր արարածները կը կոչէ, որոնց որ Աւետարանին ձայնը Հասած է: Իր մանաւոր ձայնը ան է՝ որ Քրիստոսի Աւետարանին ընդհանուր խոստովանութիւնն ու թողութիւնը իր ժողովրդոցը կու տայ: Իր քովը Հաւաքելու ձայնը ան է՝ որ իր թևին տակը կը կոչէ զանոնք, իր սիրոյն միութեամբ կը ջնջմայրնէ անոնց մեռքը, իր Հետը սերտ Հաղորդութիւն ունենալ ընդհանրով կը մնուցանէ անոնց Հոգիները, ու Հոգւով Սրբով եղած ուրախութեան առաքեալ թիւնովը կը կենդանացընէ զանոնք: Ա՛յդու թևերուդ Հովանաւորութեանը տակը պիտի ցնծամ" կ'ըսէ Դաւիթ: (Ասմ.

Տէր իմ, ըսաւ Քրիսթինէ, կ'աղաչեմ քանի մը բան ալ ցուցուր մեզի։ Աւսաի սպանդա-նոցը տարաւ զանոնք, ուր որ մնադօրդը ոչխար մը կը մորթէր. և ահա կը տեսնէին որ ոչխարը հանդարտ կեցեր էր, ու համբերութեամբ կ'ընդունէր իր մահը։ Ընկէ հետև ըսաւ Անկինէը. Ա՛ս ոչխարէն պիտի սորվիք չարչարուիլ, ու նեղութիւն կրել առանց տրտնջալու ու դանդատելու։ Այսուհետև ինչպէս հանդարտութեամբ իր մահը կ'ընդունի, ու առանց դէմ կենալու կը թողու որ իր մորթը մինչև իր ղլուխն վրայէն հանեն. ձեր Փրկաւորը ձեզ իր ոչխարները կը կոչէ *։

Ընկէ հետև իր պարտէզը տարաւ զանոնք՝ ուր որ բազմատեսակ ծաղիկներ կային, ու ըսաւ. Կը տեսնէք աս ամէնը։ Քրիսթինէ պատասխան տուաւ ու ըսաւ. Ա՛յո։ Ընաւին Անկինէը դարձեալ ըսաւ. Ա՛հա աս ծաղիկները քանա-կութեամբ՝ օրպիսութեամբ՝ գունով՝ հոտով ու զօրութեամբ իրարմէ տարբեր են. կան ոմանք

կե. 7։) Ասոնց մէջ զգայութիւնն ու միտքերնիս ինչ որ ըլլան՝ տակաւին վտանգի մէջ ենք մենք. քանդի թշնա-միները ամէն կողմանէ մեզ շրջապատած են, ու մեր խիստ չար թշնամիները մեր ներսի դին են։ Ինծի համար ձայն մ'ալ ունի Տէրն մեր, որով մեզի կ'աղաղակէ մեզ կը կանչէ ու վտանգէ մեզ կը զգուշացնէ։ Ինչու՞ համար, անոր համար որ իրեն դիմենք ու իրեն վախնք. քանդի մեր ապաւէնը ինքն է։

* Մտաբերենք ոչխարներու պէս չէ՞ինք մենք։ Նա հիմա՝ ով Տէր մեր Քրիստոս, հիմա դարձանք քեզի՝ որ մեր հոգիներուն Հովիւն ու Տեսուչն ես։ Ով Տէր՝ առաւել քան զառաւելն նորհէ մեզի քու հեզ և խնամարկ ոգիդ։

որ ուրիշներէն լաւագոյն են • նաև պարտիզպանը ուր որ դրաւ զանոնք հոն կը կենան ։ ու մէկմէկու հետ չեն կռուիր ✲ ։

Խարձեալ տարաւ զանոնք իր արտը՝ որ ցորեն ու գարի յաներ էր • բայց երբոր նայեցան՝ տեսան որ բոլորին ալ գլուխները կորսուած էին ։ ու միայն յատրդ մնացած էր ։ Ու ըսաւ գարձեալ • Աս գետինը աղը դրուեցաւ հերկուեցաւ ու ցանուեցաւ • բայց ինչ պիտի ընենք հունձը ։ Պատասխան տուաւ Քրիստոնէ • Ելլէ մէկ մասը ։ ու մնացածը աղբի տեղ գործածէ ։ Նետեան Անկնիչը գարձեալ ըսաւ • Եհա կը տեսնէք՝ որ ձեր ակնկալած բանը պզտուկն է ։ ու անոր պակասութեանը համար հունձը կրակի տալու ու մարդոց ոտքերուն

---

* Քրիստոսի եկեղեցին իր պարտէզն է • իր մոլով ուրդնները՝ իր ընտրեալին դժուարութիւնովը անոր մէջ տնկուած են ։ ու չուտով պիտի փչանայ իր փառքին թագաւորութեանը մէջ տնկուելուն ։ Նէ թեպետ անոնց դաւանութեանը մէջ պղտիկ տարբերութիւններ կրնան ըլլալ ։ բայց ան պատճառաւը բնաչէ համար անմիաբան պիտի ըլլան իրարու ։ Պէտք չէ որ գոհ ըլլանք աս պարտէզին դուրս անապատի անպիտան ու վնասակար բոյսերուն մէջ վհատ մը ունենալու ։ Բայց թէ որ Տէրոջը պ սրտէզին մէջ տնկուած ենք՝ ու պտղաբեր ըլլալու համար Աստուծոյ շնորհքն ընդունած ենք ։ ասիկայ միգի բաւական պատիւ տեսնելու ենք ։ Ասոնց որոյ պէտք է հակենք որ նախանձութեան ու փառասիրութեան՝ հղայրասիրութեան ու հակառակութեան մէջ չիյնանք ։ Պէտք է գոհ ըլլանք եղած տեղերնիս ։ դիզուածքիններով համ անապարզութեամբ՝ սրտնեղելով կամ վհատելով բան մը չընենալով ։ հապա իմաստութեան հնդութիւնովը միշ բոլորտիքը երկնային հոտ մը սփռելու ջանալով ։ ու միշ փրկիչ Աստուծոյ վարդապետութիւնը ամէն բանի մէջ պարզարելով ։

տակը կոխուելու կը վճռէք • զդոյշ կեցիք որ ասով դուք ձեզ չդատապարտէք * :

Վերջը երբոր արտէն տուն կու գային՝ փոքրիկ ձեռնոցիկ մը տեսան որ մեծ մամուկ մը ուներ իր բերանը • Ինկնիչն ըսաւ • Տայեցէք : Աստի անունք նայեցան , ու Կիթուէթիւնը կը զարմանար • բայց Կրիստինէ ըսաւ • Ես գիտեցիկ պզտիկ ձեռնոցիկին ինչ անվայել բան կաս , որ ինք շատ ուրիշ թուչուններէն աւելի մարդկային սեռին հետ ընկերութիւն ընելը կը սիրէ : Ես կը կարծեմ որ ասոնք հացի փշրանքներով՝ կամ անոր պէս ուրիշ անուշաս բաներով կ'ապրէին • ես հիմա այնչափ չեմ սիրեր զինքը՝ որչափ որ կը սիրեի :

Ընտանեան պատասխան տուաւ Ինկնիչն ու ըսաւ • Ես շատ յարմար կու գայ քանի մը Կրիստոսի հաւատացեալ կոչուածներուն նմանցընելու • քանզի անոնք ձայնով դուռնով վարքով գիտեցիկ կ'երևան • կը թուի ես որ շատ մեծ սէր ունին ճշմարիտ հաւատացեալներուն վրայ , ու բոլոր ուրիշներէն աւելի կը բաղձան

---

* Երկրագործին աշխատութիւնը յարդով չվճարուիր՝ հապա ցորենով : Ասոր պէս Կրիստոսի խոնարհութիւններն ու ըսբաբանքները , Աւետարանին քարոզութիւնը , խոստմունքներն ու սահմանադրեալ հրամանները , ու քարոզիներուն աշխատութիւնները ան մտօքը չէղան որ միայն մարդիկ այս ինչ կամ այն ինչ վարդապետութիւնները դատապարտեն՝ ու մանաւանդ ծէսեր պահելու առաջնորդեն • հապա որ մարդիկ բարի գործերու մէջ պտղաբեր ըլլան Կրիստոսի հոգւոյն զօրութիւնովը , ու չարեաց որոգայթէ ձգնաժամութիւնովը :

անոնց հետ կենցաղավարելու ու անոնց ընկերու-
թեանը մէջ ըլլալու ։ որպէս թէ տանը Տէրոջը
փշրանքներովը կ'ուզէին ապրիլ ։ Կը ձևանան ևս
թէ անոր համար է որ բարեպաշտներուն տունն
ու աստուածային պաշտամունքներու կը յաճա-
խեն ։ Բայց երբոր աս ձնձղուկին պէս միևնակ
ըլլան՝ մամուխները կը բռնեն ու կ'ուտեն • իրենց
ուտելիքնին կը փոխեն • ջուրի պէս կը խմեն ա-
նօրէնութիւնը և կը կլլեն մեղքը ։

Երբոր այսպէս տուն դարձան՝ իրիկուան կե-
րակուրը տակաւին պատրաստ չըլլալուն համար
Բրիսկիլեայ դարձեալ խնդրեց որ Ակիլիոսը քանի
մը ուրիշ բաներ ալ ցուցընէ կամ պատմէ ի-
րենց որ օգտակար են ։

Ասոր սկսաւ Ակիլիոս ու ըսաւ • Խոզը որ-
չափ պարարտ ըլլայ՝ այնչափ տղմով շաղախելու
կը բաղձայ • եզը որչափ պարարտ ըլլայ՝ այնչափ
խաղալով սպանուելու կ'երթայ • ու մեղ մարդը
որչափ առողջ ըլլայ՝ այնչափ դիւրապատրաստ է
չարին ։

Կնիկները կը բաղձան զարդարուած ու գե-
ղեցկացած դուրս ելլելու • բայց կը վայելէ որ
անոնք զարդարուին ան բաներովը՝ որ Աստուծոյ
առջին մեծ արժէք ունին ։ (ա Պետ • գ • 3 , 4 ։)

Դիւրագոյն է մէկ երկու գիշեր հսկելը՝ քան
լման տարի մը արթուն մնալը • այսպէս ալ
դիւրագոյն է մէկու մը բարի ըլլալ սկսելը՝ քան
թէ ինչպէս որ պէտք է մինչև ի վախճան այն-
պէս մնալը ։

Ամէն նաւապետ ալէկոծութեան առեն իր կամքովը ծովը կընետէ ինչ որ ամենէն քիչ արժողութիւն ունի նաւուն մէջ. բայց մի՛ ամենէն աղէկ բանը առաջ կընետէ, բայց եթէ ան՝ որ Աստուծմէ չվախնար:

Մէկ ծակը բաւական է ընկղմելու մէկ նաւը, ու մէկ մեղքը բաւական է կորսընցընելու մէկ մեղաւորը *:

Ան՝ որ իր բարեկամը կը մոռնայ, ապերախտ է անոր. բայց ան որ իր Փրկիչը կը մոռնայ, անողորմ է իր անձին:

Ան՝ որ մեղաց մէջ կ'ապրի՝ ու անկէ հաճ երջանկութեան կը սպասէ, կընմանի անոր որ որոմ կը ցանէ, ու իր ամբարը ցորենով կամ գարիով լեցընել կը խորհի:

Ան՝ որ աղէկ ապրիլ կ'ուզէ, իր վերջին օրը թող միտքը բերէ, ու անիկայ միշտ իրեն ընկեր ընէ:

Փափաքն ու փոփոխամտութիւնը կը ցուցընէ թէ աշխարհ մեղքի մէջ է:

Թէ որ աշխարհս՝ որն որ Աստուած բանի տեղ չհսկեր՝ պատուական բան մը կը սպասէ մարդոցմէ, ինչ պիտի սպասէ երկինքը՝ որն որ Աստուած պատուական բան կը սպասէ:

---

* Պաղչարութիւնով՝ ու Վրիատոսի վրայ հաւատքով՝ մեղքին պատճառած ծակերը կը դոցուին. բայց թէ որ մէկը կամաւ և ունայնաբար մէկ մեղքի մը մէջ կը մնայ, ասիկայ կը ցուցընէ թէ ան մարդուն դաւանութիւնը կեղծաւորութիւն է, լժէ և արբայի պսակին երանայ ինք ամէն ուրիշ մասանց մէջ. քանզի թէ որ միայն մէկ ծակ մը բայ մնայ, անիկայ վերջապէս անպատճառ պիտի ընկղմէ նաւը:

Թէ որ այնչափ դժկամակ են մարդիկ ձգելու ան կեանքը՝ որ բազմապատիկ նեղութիւններով պաշարուած է , որչափ դժկամակ ըլլալու են վերին կեանքը ձգելու :

Ամէն մարդիկ մարդոց աղէկութիւնը կը բաղձան • բայց ո՞վ կայ՝ որ ըստ արժանւոյն Աստուծոյ աղէկութիւնովը զգածեալ ըլլայ :

Երբոր սեղան կը նստինք՝ կ'ուտենք , ու ա ւելորդը կը ձգենք • այնպէս ալ Յիսուս Քրիստոսի քովը աւելի արդիւնք ու արդարութիւն կայ քան որչափ բոլոր աշխարհ կը կարօտի :

Անկնիկը աս խօսքերը լսեցընելուն՝ նորէն տարաւ գլուխը իր պարտէզը , ու ցուցուց ա նոնց ծառ մը՝ որուն նեռսի կողմը փտած ու պարպուած էր • և սակայն դալար էր ան՝ ու տերևներ ունէր : Ընտանի Վարդութիւնն ըսաւ • Սիկայ ի՞նչ կը նշանակէ : Ա ծառը՝ ըսաւ Անկնիկը՝ որուն դուրսի կողմը գեղեցիկ է ու նեռսը փտած , ան է՝ որուն հետ որ Աստուծոյ պարտէզին մէջն եղող շատերը կրնան բաղդատուիլ՝ որոնք բերնով մեծամեծ բաներ կը խօսին Աստուծոյ վրայ , բայց իրօք բան մը չեն ըներ անոր համար • որոնց տերևները գեղեցիկ են , բայց սրտերնին բան մը պիտանի չէ , հապա միայն Սատանային արևթի տուփին լուցկիք ըլլալու * :

---

* Աշխարհաբերեան մէջ խնամ ու սրտաբեկ մեկնութիւններուն շատերը կը խոտոռամտին ընելով , Սիկայ է որուն իմ բնագրութիւնս , բայց յանձնապատաս ու քաջասիրտ փարիսեցին

Թանք որ հիմա կերակուրը պատրաստ էր , անղանը դրուած , ու ամէն բան անոր վրայ շարուած . ուստի մեկնելին գոհութիւն տուաւ , նստան կերակուրի : Սոմորութիւն ունէր Մեկնելը իրեն նկած հիւրերը կերակուրի առեն նստացարանով զուարճացընել . վասն որոյ նուագարաններն սկսան զարնուիլ : Կար նաև մեկը՝ որ գեղեցիկ ձայնով կ'երգէր , ու իր երգը ախիկայ էր .

Տէրն է ինձի միայն պաշտպան՝
Ինձն է որ զիս կը կերակրէ ,
Ուրիշ ինձի չպակսիր բան՝
Ոչուն իմ անձըս կարօտ է :

Երբոր երգն ու նուագարանը վերջացան՝ Մեկնելը Քրիստոնեին հարցուց՝ թէ ինչ բան էր որ նախ և առաջ զինքը շարժեց ինքզինքը ճամբորդութեան կեանքի մը մէջ խօթելու : Պատասխան տուաւ Քրիստոնէ . «Նախ և առաջ իմ էրիկս կորնցընելս միտքս եկաւ՝ որուն վրայ սրտանց կը ցաւէի . բայց ասոր բոլորը միայն ընական զգացում մըն էր : Ընկէ ետև իմ էր-

---

կ'ըսէ , փաթաթ Աստուծոյ՝ որ ախիկայ չէ իմ բնաւորութիւնս : Ասոր միայն ես կրնանք ըսել , թէ՝ Ան որ ապէկ գիտէ իր խիստ խարերայ ու ստապատիր ըլլալը , աւելի կը կասկածի իրմէն՝ ու աւելի երկիւղածութեամբ կը զգուշանայ իր վրան : Բայց անոնք որ չատ քիչ կը տեսնեն ինչ բաներ , աւելի յանձնապաստան ու համարձակ են : Մինչև անգամ Հնուայ ալ համարձակութեամբ կրցաւ հարցընել Քրիստոսի միտս աշակերտներուն պէս , թէ՝ Ա՞րդեօք , ի՞ս եմ որ քեզ պիտի մատնեմ :

կանս քաշած նեղութիւնները ու ճամբորդութիւնը միտքս եկաւ ։ ու թէ ինչ անվայել կերպով իր հետը կը վարուէի առ մասին : Աստի յանցաւորութեանս զգացումը այնպէս սրտիս վրայ ազդեց՝ ու ինքզինքս ջրասոյզ պիտի ընկղմէի • բայց բարերազդութեամբ հանդիպեցաւ որ իմ երկանս աղէկութեանը վրայով երազ մը տեսայ ։ ու իր բնական երկրին Թադաւորէն նամակ մը եկաւ ինծի՝ իրեն երթալուս : Երազն ու նամակը մէկտեղ այնպէս ներդործեցին իմ մտացս ։ որ զիս ստիպեցին առ ճամբան բռնելու :

ՄԵՆԵԼ • Բայց դուն դուրս ելլելէդ առաջ ընդդիմութիւններուս չպատասխանցիր :

ՔՐԻՍՓԻՆԵ • Ես • դրացուցս մէկը՝ որ կը կոչուէր Երկչոտ Տիկին ։ (որ խիստ մօտ ազգական էր անոր՝ որ կ'ուզէր համոզել երիկս առիւծներուն վախէն եւս դառնալուս ։) բոլորովին յիմարի տեղ կը դնէր զիս՝ իմ առաջնիկայ անյոյս ձեռնարկութեանս համար՝ ինչպէս որ ինքը կը կոչէր զանիկայ • նաև կրցածին չափ կը ջանար իմ սրտիս մէջ վախ մը ձգել ։ ճամբուն վրայ իմ երկանս պատահած դժուարութիւններն ու նեղութիւնները իմ առջեւս դնելով • բայց աս ամէնը աղէկ անցուցի : Բայց ան ևբաղը՝ որուն մէջ երկու գարշատեսիլ անձինք տեսայ ։ որոնք կը ջանային մոլորցընել զիս իմ ճամբայէս ։ մեծապէս խռովէց զիս • մնանալէնդ թէ տակաւին իմ միտքս կու գայ ան՝ ու կը վախցընէ զիս՝ ամէն դէմս եղած անձէն ։ որ

ջըլայ թէ ինծի գէշութիւն մը ընելու՝ ու իմ ճամբէս զիս մոլորցընելու համար գէմս ելած ըլ-լայ ան : Ու աս ալ կրնամ ըսել իմ Տէրոջս՝ թէ և չեմ ուզեր որ ամէն մարդ գիտնայ ան , թէ աս տեղս ու դրանը մէջտեղը՝ ուրկէ որ ճամբան մտանք , այնպիսի սաստիկ յարձակմունք մը եղաւ մեր վրայ որ պարտաւորեցանք կանչել՝ թէ Հոգի ազատող չկայ : Ու ան երկու անձը որ մեր վրայ յարձակեցան՝ կը նմանէին ան եր-կուքին որ իմ երազիս մէջ տեսեր էի :

Ընտանն ըսաւ Անկնիչը . Քու սկզբնաւո-րութիւնդ աղէկ է , քու վախճանդ մեծապէս աղէկ պիտի ըլլայ : Ու խօսքը Դիմութիւնին դարձընելով ըսաւ անոր . Ու ի՞նչ բան էր որ քեզ չարժեց հոս գալու , սիրելիս :

Դիմութիւնն սկսաց կարմրիլ ու դողալ , ու առին մը լուռ կեցաւ :

Ընկէ ետև Անկնիչն ըսաւ . Մի վախնար . միայն հաւատա , ու քու միտքդ ըսէ :

*Ուստի սկսաց խօսիլ ու ըսաւ . Տէր իմ , իմ պարձառութիւն չունենալս է որ զիս լռութեան մէջ կը ձգէ . ու նաև ան է որ կը վախցընէ զիս թէ վերջապէս չհանեալ պիտի գտնուիմ ես : Ես տեսիլքներու ու երազներու վրայով բան չեմ կրնար պատմել ինչպէս որ իմ բարեկամս Պրիստինէն կրնայ . ոչ ալ գիտեմ թէ ի՞նչ է իմ բարի ազգականներուս խրատը մերժելուս համար զղջալը * :*

* Ուրիշ քան պարզ և անխարդախ խոստովանութիւն մը

ՄԵՆԵՆ. — Հապա ի՞նչ էր՝ սիրելիս, որ պարտաւորեց քեզ առ քու ըրածդ ընել:

ՊՐՈՒՏՈՍ. — Երբոր առ մեր բարեկամը կը ժողվուէր մեր քաղաքէն երթալու, այնպէս եղաւ որ ես ու մէկ ուրիշը զինքը տեսնելու գացինք: Ուսմի դուռը զարկինք ու ներս մտանք: Երբոր ներս գացինք ու ինչ ընելը տեսանք, հարցուցինք իրեն թէ ի՞նչ էր իր միտքը: Պատասխան տուաւ մեզի թէ իր երկանը երթալու համար՝ մարդ էր խրկուեր իրեն. անկէ ետև պատմեց մեզի թէ ինչպէս իր երաշխն մէջ տեսեր էր անիկայ՝ որ սքանչելի տեղ մը Ընտանի Նահիներու մէջ կը բնակէր, գլուխը թագ մը դրեր էր, Վնաս կը հնչեցնէր, իր թագաւորին սեղանը կ'ուտէր ու կը խմէր, ու զինքը հոն տանելուն համար օրհնութիւն կ'երգէր առ ինք: Երբ երբոր ինք առ բաները կը պատմէր, սիրտս իմ ներսի դիս կը բորբոքէր. ու կ'ըսէի մտօքս. Թէ որ ասիկայ ճշմարիտ է, պիտի

է: Տէրը թէպէտ նախ տարբեր կերպերով կը շարժէ իր ընտրեալները՝ բայց միշտ մի և նոյն վախճանի, այսինքն՝ կու տայ մեզի յայտնել զՔրիստոս՝ իր փրկութիւնը՝ իր ճամբաները և մեզի ձգել անձերնիս արդարացնելու բոլոր յոյսերը: Ո՛վ ընթերցող թէ որ քու սրտիդ մէջ ասիկայ ներգործած է, հոգ չէ թէ դուն տեսիլքներ ու երազներ առած չես՝ ու միամիտ մխիթարութիւններ չունիս: Շատերը առ բաներուն խաւուռեցան ու վերջապէս անպտուղ եղան: Դայց թէ որ քու հոգիդ Քրիստոսի պատուական Տիտուն մերոյ գիտութեանը՝ ու անոր ճամբաներուն սիրոյն մէջ արմատացած ու հաստատուած է, թէպէտ և շատ վրաներ ալ ունենաս՝ բայց տակաւին ասիկայ քաջայայտ ապացոյց մըն է թէ դուն ճշմարիտ ու անկեղծ ճանապարհորդ մըն ես:

ձգիմ իմ հայրս ու մայրս՝ ու իմ ծնած երկիրս ; ու թէ որ կրնամ՝ Քրիստինէին հետ պիտի երթամ :

Ընդհակառակ հարցուցի իրեն ասանկ բանի մը ճշմարիտ ըլլալուն վրայ ; ու թէ արդեօք թող կուտար որ ես ալ իր հետ երթայի : Կանղէ անատուն կը տեսնէի որ ալ մեր քաղաքին մէջ չպիտի կրնայի բնակիլ առանց կործանման ենթակայ ըլլալու : Բայց դեռ տրտում սրտով մը եկայ ես . չէ թէ անոր համար որ չէի ուզեր գալ , հապա անոր համար որ այնչափ իմ աղգականներս ետ մնային : Ու ես իմ բոլոր սրտիս փափաքովն եկած եմ՝ ու թէ որ կրնամ՝ Քրիստինէին հետ պիտի երթամ իր Էրկանն ու անոր Թագաւորին :

Մեկնել . Ահա սկզբնաւորութիւնդ աղէկ է , ինչու որ հաւատացիր Ճշմարտութեան * : Կը

---

* Ինչու որ հաւատացիր Ճշմարտութեան : Ո՞նչ է ասիկայ՝ բայց եթէ հաւատքը , Աստուծոյ ընդունելութեան հաւատքը , Աստուծոյ ներդործած հաւատքը : Բայց կարելի է որ ոմանք հարցընեն ու ըսեն . Ինչ , արդարացաւ Ճշմարտութեան հաւատալը մեզ կ'արդարացընէ՞ ու կը փրկէ՞ : Ահ որ այսպէս է՝ դէպերն ալ կը հաւատան , մանաւանդ թէ կը դողան ալ : Իրաւ է , բայց նկատէ թէ Աւետարանին հաւատքը ինչպէս իր դործքերովը կատարեալ եղաւ : Իրաւ ինք դեռ մը ոմանց չդողաց առանց յոյսի , բայց այն յոյսին դէմից ապաստանելով՝ որ Աւետարանին մէջ իր առջևը դրուած է : Աղաքէն՝ Կործանման Վաղաքէն Քրիստոսի Թռուա փրկութեան համար : Ընթերցող՝ աշխարհի մէջ ամէնէն պարզ բանը հաւատքն է , որ է հաւատալ Յիսուսով եղած Ճշմարտութիւնը՝ թէ մենք մեզմէ կոյսեսեալ մեղաւորներ ենք , և թէ՝ մեր փրկութիւնը իրմով է : Աղեւսորը երբոր իր սրտին մէջ կը հաւատայ ասոր , ասով ինք երկնային ճանապարհորդ մը կ'ըլլայ , հա-

նմանիս դուն Հռութին՝ որ Նէեմիին վրայ ու անոր Տէր Աստուծոյն վրայ ունեցած սիրոյն համար ձգեց իր հայրն ու մայրը՝ ու իր ծնած երկիրը, եկաւ երթալ ժողովուրդի մը մէջ որ առաջ չէր ճանչնար։ Տէրը քու գործքիդ փոխարէնը հատուցանէ քեզի, ու լման վարձք մը տրուի քեզի Իսրայէլի Տէր Աստուծմէն՝ որուն թեւերուն տակը եկար դուն պատշտպանուելու։ (Հռու. ։ ի. 11, 12։)

Հիմա ընթերիքը լմնցաւ՝ ու անկողինի պատրաստութիւն տեսնուեցաւ, ու ամէն մէկուն մէկմէկ անկողին ձգուեցաւ։ Բոզ՝ երբոր Ղրթութիւնը անկողինին մէջն էր, ուրախութենէն չէր կրնար քնանալ. ինչու որ ալ հիմա իր վերջապէս կորսուելու տարակոյսները բոլորովին իրմէն հեռացան, քան որչափ երբէք հեռացեր էին առաջ։ Այսպէս ինք պառկած կ՚օրհնէր ու կը գովէր զԱստուած, որ այսպիսի չնորհք մը ըրած էր իրեն *։

ւատալով մեղքին տալապայման չարութեանը՝ Աստուծոյ օրէնքին կատարեալ արդարութեանը՝ իր վճռակին կործանեալ ըլլալուն՝ Քրիստոսի պատուականութեանը՝ անոր փառաւոր փրկութեանը՝ արդարութեան հարկաւորութեանն ու փառաց յոյսին։ Ա՛ս հաւատքը մեղաւորին վարուցը կը նորոգէ, անոր սրտին մէջ սէր կը ձգէ, ու անոր հոգւոյն յարատեւել կուտայ Հիսուսի՝ մեր հաւատքին առաջնորդին ու կատարողին նայել մշտիւ։ Ի՛զուր՝ թէ որ աս հաւատքին մանրանեխի հաւատ չտէ մէկ մասը քու սրտիդ մէջն ունիս, փութաք տուր Հիսուսի անոր համար, և ուրախութեամբ գնա քու ճամբադ։

* Ահա աս տեղն է հաւատքին ախտաբուխնը։ Գիտնալ որ մեր հաւատքը կը զօրանայ, երկբայութիւններին կը վանէ,

Հետեւեալ առտուն արեւին ծագելուն իրենք ալ ելան ու պատրաստուելգան իրենց ճամբորդութեանը. բայց Անկինէը կ'ուզէր որ քիչ մ'ալ կենան. ինչու որ՝ դուք աս տեղէն օրհնաւոր կերպով պէտք է երթաք ու կ'ըսէր ինք: Ընատեն կանչեց ան օրիորդը որ առաջ դուռը բացեր էր անոնց՝ ու ըսաւ. Մ'ո աստնք ու Պարտէզին աւազանը տա՛ր ու հոն լուա՛ աստնք ու մաքրէ աղտեղութենէ՝ որն որ ճամբորդութիւն ընելով ժողվուեցան անոնց վրայ: Ընատեն Ընծղութիւն անուն օրիորդը առաւ պարտէզը տարաւ զանոնք ու աւազանին քովը բերաւ. ու ըսաւ անոնց թէ հոն պէտք է լուացուին ու մաքրուին ինչու որ իր Տէրը այնպէս կ'ուզէ որ ընեն կնիկները՝ որոնք ճամբորդութեան երթալնուն իր տունը կու գան: Լսատի մտան լուացուելգան ու տղաքը՝ ու աղջիկը. և աւազանէն դուրս եկան ոչ միայն մաքրուած ու հապա նաև աւելօք կազդուրած ու իրենց յոգնածնիրը ուժովցած: Ելսպէս՝ երբոր նէրս եկան ու աւելի գնդեցիկ կ'երեւային՝ քան որչափ լուացուելու համար դուրս ելած ատենները *:

արտերնիս կը կենդանացընէ, ու մեր հոգիներուն մեր Յմմանուէլը օրհնել ու գովել կու տայ: Այսուհետ պատրին ու մեր հոգիներուն մխիթարութեանը համար միշտ պէտք է աս աղօթքը ընենք, թէ՝ "Տէր՝ մեր հաւատքը աւելցուր": (Ղ.-է. ԺԷ. 5)

* Ձկայ ճանապարհորդութիւն մը՝ առանը փոշտուելու և աղտոտուելու: Ալ չկայ երկնային ճանապարհորդ մը՝ որ ամէն օր կաթօտ չբլլայ աս սրբութեան բանտիրին մէջ լուացուելու: Ինչ խնամալու ենք ասով: "Երկնային արիւնը՝ մեզ ամէն մեղքերէն կը սրբէ" : (ա Յովհ. ա. 7:)

Երբոր պարտէզին աւազանէն դարձան ՝ Մեկ-նիչը ընդունեց զանոնք՝ և վրանին նայեցաւ ՝ ու ըսաւ . «Ազատի պէս գեղեցիկ» : Ընկէ հետև ըսաւ որ բերին կնիքը ՝ որով իր աւազանին մէջ լուացուողները կը կնքուէին : Աստի կնիքը բե-րուեցաւ՝ ու ինք իր նշանը անոնց վրայ դրոշ-մից ՝ որպէս զի իրենց երթալու տեղերը ճանչ-ցուին : Երբ ան կնիքն էր՝ Պասեքին պարու-նակած բաներն ու բովանդակութիւնը ՝ որն որ Իսրայէլի որդիքը Եգիպտոսէն ելլելնուն կերան . (Ելից ժէ . 8—10 .) ու նշանը դրոշմուեցաւ իրենց ճակատը : Այ կնիքը անոնց գեղեցկու-թիւնը մեծապէս աւելցուց ՝ հետզհետ որ իրենց և-բիւներուն զարդարանք մը եղաւ . անկէ ի զատ անոնց ծանրաբարոյութիւնն ալ աւելցուց ՝ ու դէմքերնին հրեշտակի դէմքի պէս ըրաւ * :

Ընկէ հետև Մեկնիչը դարձեալ ըսաւ ան օ-րիորդին որ աս կնիկներուն սպասաւորութիւն կ'ընէր . Պնակ զգեստատունը ու Հանդերձներ Հանէ աս ժողովուրդիս համար . ան ալ գնաց ու ձերմակ Հանդերձներ բերաւ ՝ ու անոր առ-ջևը դրաւ զանոնք . իսկ ան հրամայից անոնց որ Հագնին զանոնք ՝ որոնք բեհեզներ էին՝ մա-քուր ու ձերմակ † : Երբոր այսպէս զարդարուե-

---

* Ընկերոջ կը նշանակէ Սուրբ Հոգւոյն կնիքը ՝ որ անոնք կնքուեցան փրկութեան օրը : (Եփես . դ . 30 .)

† Հիսուսի սիրելի աշակերտը Հովհաննէս ազիկ բացատրեց թէ ինչ կը նշանակէ աս Հանդերձը ՝ (Հայտ . ԺԹ . 8 .) Ասոնք նկատի դուն՝ որ իրենց հրամայուեցան Հագնիլ անթիւայ ի թիւս պէտս Աստուած իր սիրելի Աթոռոյն արդարութիւնը ձեռքս

*ցան ինձիններըը , մեկմեկու աչ ու դող կը պատ-
ճառէին , որովհետև ամէն մեկը իր ունեցած
փառաւորութիւնը չէր կրնար տեսնել , հապա
իւրաքանչիւրը մեկմեկու վրայինը կրնային տես-
նել : Ընոր համար հիմա սկսեցին մեկզմեկ
իրենց անձէն աւելի պատուել : Ռանգի դուն
ինծմէ գեղեցիկ ես՝ կ'ըսէր մեկը . ու դուն
ինծմէ վայելուչ ես՝ կ'ըսէր միւսը : Տղաքը ես
ապշած կայներ էին , տեսնելով թէ ինչ կեր-
պարանքի մտած էին * :*

*Ասկէետև Անհինէը իր մեկ սպասաւորը կան-
չեց՝ որ կ'ըսուէր Ռաֆասիրտ † , ու հրամայեց ը-
րաւ անոր որ թոյր ու սաղաւարտ ու վահան
առնէ . և ըսաւ . Ե՛ռ աս իմ աղջիկներս , ու
Վհղեցիկ կոչուած տունը տար , ուր որ ակէ*

ւորներուն կը համարի , բայց և այնպէս պէտք է հաւատքով ընդունիլ ու հպատիլ անոնց : Ընոր համար կը կոչուի Ընտուածոյ արդարութիւն , (Հռոմ. Ժ. 3 ,) ու հաւատքի արդարութիւն : (Հռոմ. Ժ. 6 :) Ըս արդարութիւնը Ընտուած և մարդն Հիսուս Քրիստոս գործոց . Հայրն Ընտուած անիկայ մեղաւորներուն կու տայ , ու Սուրբ Հոգւոյն Ընտուծոյ զօրութիւնովը անոնց հաւատքը կ'ընդունի : Երբոր Ընտուած իր Արդարոյն արդարութիւնը մեղաւորին կը համարի , ասիկայ մեղաւորը չդատելոցներ հաւատքով զանիկայ ընդունելու պարտաւորեցնէ :

* Սիկա այսպէս կը պատահի՝ երբոր հոգիները Քրիստոսի արդարութեան պատմուճանովը կը հագուին : Իրենք զիրենք իրենց աչքին առնելը փոքրիկ ու ցած և նուաստ կը համարին , ու մեկմեկի իրենց անձերէն աւելի կը յարգեն :

† Ռաֆասիրտը օրինակ է Հիսուս Քրիստոսի հաւատարիմ պաշտօնեային՝ որ հաւատքով զօրաւոր՝ ու Ընտուծոյ գործին մէջ արի է : Ընոր գլխները Պօղոս կը ստորագրէ՝ Եփեսացւոց թուղթին մէջ , գլ . Գ . 13 , եւ :

եկեղեցուն հետև պիտի իջնեն Հանդչելու ։ Աստի ծառան իր զենքերն առաւ՝ ու անոնց առջևեն անցաւ ։ ու Անկնիչն ըսաւ ։ Ատուած յաջողութիւն տայ ձեզի ։ Տանը մէջն եղող բոլոր ուրիշները ևս Հազար բարեաւ երթալ ըսելով Ճամբայ դրին զանոնք ։

Ես յետոյ անոնք յառաջ գացին իրենց Ճամբան՝ ու կ'երգէին ։

Ես տեղս էր միշտ երկրորդ իջևան ,
Հոս մենք լսեցինք ու տեսանք մենէ՝
Ըն լաւ բաներըը , որոնք յաւիտեան
Դասակեալ մնացին ուրիշ մարդոցմէ ։

Վերոյով մարդը՝ ու ան մամուկը՝
Հաւը ու իրեն փոքրիկ ձագիկը՝
Աղքի մէկ ալկի դաս սորվեցուցին ,
Ընոր յամարին թող մեր անձերը ։

Ու մաղարտը նաև պարտէզը՝
Երաժ թռչուները՝ և անոր որսը ,
Դարձեալ ներսումնին ան փտած ծառը
Կ'ընծայեն միշտ հարիւրաւոր նիւթ մը ։

Շարժել միշտ հակել ու ազօթք ընել ,
Նէ հաւատարիմ ըլլալու ջանալ ,
Ու օր ըստ օրէ խաչերնիս առնել ,
Նէ մեր Տէրոջը վախով ծառայել ։

Հիմա տեսայ երազիս մէջ որ անոնք յառաջ կ'երթային՝ ու Քաջասիրտը անոնց առջևը ինկեր էր ։ այսպէս երթալով՝ հկան ան տեղը ուր որ Քրիստիանոսին բեռը իր կռնակէն ինկեր ու-

Կերեզմանի մը մէջ գլուխ էր ։ Ասոր աս տեղս կանչ առին • ու աս տեղս նաև օրհնեցին զՆ.ս տուած * ։ Իսկ Քրիստինէ ըսաւ • Հիմա իմ միտքս կու գայ Տունէն ներս մտնելուս մեզի ըսուած խօսքը • այսինքն թէ՝ թողութիւն պիտի գտնենք բանիւ և արդեամբ • բանիւ՝ այսինքն խոստմունքովը • արդեամբ՝ այսինքն թողութեան ստացուած ճամբովը ։ Խոստմունքին ինչ ըլլալուն վրայով քիչ մը բան գիտեմ • բայց ինչ է արդեամբ թողութիւն գտնելը՝ կամ անոր ստացուած ճամբովը • ասիկայ կարծեմ թէ՝ ոմ պարոն Վաճաստիրտ դուն գիտնալու ես • ուստի թէ որ կը հաճիս կ'ուզենք քեզմէ լսել ասոր վրայով ։

Վաճաստիրտ • Արդեամբ թողութիւնը այն է որ մեկը կը ստանայ անիկայ՝ ուրիշ մեկուն համար որ կը կարօտի անոր • չէ թէ թողութիւն գտնող անձին գործքովը՝ հապա ուրիշ մեկուն անիկայ ստացած ճամբովը • ուստի ընդհանրապէս խօսելով աս խնդիրին վրայ՝ քանկին ու Վերնութիւնին ու աս աղբյր գտած թողութիւնը ուրիշ մեկը ստացած է • այսինքն՝ Ան՝ որ ձեզ դունէն ներս ընդունեց ։ Ու ինք աս երկու ճամբովս ստացաւ զանիկայ • Արդարութիւն գործեց ձեզ հաղուեցընելու՝ ու իր արիւնը թա-

---

* Քրիստոսի խաչը բոլոր Հայաստանեայց առաքելական կանչ առնել կու տայ՝ ու Նաւասարդ Սուրբ Հոգւոյն սովրեցնելովը անոնց լեզուները փառաբանութեան կը շարժէ ։

փնց ձեզ մէջը լուալու * :

Պրէսպիւնէ • Նայց թէ որ ինք իր Ըրդարութիւնը մեզի կու տայ , ի՞նչ պիտի ունենայ ի՛ր ին համար :

Քաջալերիչ • Ինք ձեր կարօտ եղածէն կամ իրեն հարկաւոր եղածէն աւելի Ըրդարութիւն ունի , և ան պատճառաւը կրնայ բաշխել անիկայ • ասիկայ արդարացուցիչ Ըրդարութիւնն է՝ որուն ինք իրեն համար կարօտութիւն չունի , ու անոր համար կը բաշխէ անիկայ • ասկէ է որ ան կը կոչուի Ըրդարութեան պարգեւ : (Հռոմ • ե • 17 :) Ըլլպէս՝ ով Պրիսկիլէ՝ ու Պիւթիւթիւն՝ ու դուք միւս մնացածներդ որ հոս էք • ձեր թողութիւնը արդեամբ կու գայ , կամ ուրիշ մարդու մը ըրած օրը կ'ըլլայ : Պրիստոս ձեր Տէրը գործեց , ու իր գործածը կը շնորհէ ան աղքատ մուրացկանին որ իր դէմը կ'ելլէ :

Նէ գարձեալ՝ արդեամբ թողութիւն շնորհելու համար Աստուծոյ բան մը հաստուցանելու է իրեւ գին : Մեղքը արդար օրէնքի մը իրաւացի անէծքին մատնեց մեզ : Բրդ՝ ան անէծքէն պէտք է արդարանանք մենք Քրիստոսի միջոցով , ուր ըրած վճռին փոխարէն հաստու-

---

* Ամենազօրհոդի մը սրտին անպայման մխիթարութիւն՝ ուրախութիւն ու փառաբանութիւն է աս : Նշդարք իմ՝ թէ որ կենդանի հաւատքով կը հաւատանք թէ Քրիստոս արդարութիւն գործեց մեզ անոր հաղուստը նելու՝ ու իր արիւնը թափեց մեզ լուալու , ոչչափ պարտական ենք դէնքը սիրել՝ իր վերայովը պարծիլ՝ իրմով ուրախանալ , ու մեր ամբարդութեանը ամէն մէկ քայլափոխին դէնքը փառաւորել :

ցում մը վճարուած ըլլալով, որ է ձեր Տէրոջը արիւնը, որ եկաւ ու ձեր տեղը անցաւ, ու ձեր մեղքերուն համար ձեզի յատկացած մահը իր վրան առնելով մեռաւ։ (Գաղ. բ. 13։ Հռոմ. ը. 34։) Ըսանկով ինք ձեր մեղքերն արիւնով ազատից ձեզ, ու ձեր ապականեալ ու տգեղացեալ հոգիները Ըդգալութիւնով ծածկից. աս պատճառաւ Ըստուած երբոր աշխարհը դատելու գայ, պիտի անցնի ձեռնէ ու չպիտի վնասէ ձեզի։

Ռբիւթինէ. Ըսիկայ մեծ բան է։ Հիմա կը տեսնեմ որ մեր բանիս ու արդեամբ թողութիւն գտնելուն վրայով սորվելու բան ունինք եղեր է։ Բարի Դէմուքիւն, աշխատինք մըտաքերնիս պահել ասիկայ. դուք ևս՝ ով իմ զաւկըրնիս, աղէկ մտքերնիդ առէք ասիկայ։ Բայց՝ Տէր իմ, ասիկայ չէր որ իմ բարի Ռրիւտիանոսին բնաւ իր կռնակէն ձգից, ու պատճառեց անոր ուրախութենէն երեք անդամ ցաթիկը։

Ռաֆաելդա. Ըյո՛. ասոր հաւատք ընծայելն էր որ կարից ան կապերը՝ որոնք ուրիշ կերպով չէին կրնար կտրուիլ, ու ասոր զօրութիւնը մէկ փորձը իրեն ցուցընելու համար էր որ՝ իր բնաւ խաչին առջեւը տանելու հարկաւորցաւ։

Ռբիւթինէ. Ես ալ այդպէս կարծեցի. ինչու որ Թէպէտ և առաջ իմ սիրտս ուրախ էր ու ցնծալից, սակայն հիմա տանապատիկ առաւել ուրախ ու ցնծալից է։ Ու իմ զգացածէս կը հասկընամ՝ Թէ և տակաւին շատ քիչ

ալ զգացած եմ , որ երէկ աշխարհի մէջ ամէնաճանաչ բնաւորութիւնս մարդը հոս ըլլար , ու ինքն ալ նոյնպէս տեսնէր ու հաւատար՝ ինչպէս որ ես հիմա , իր սիրտը շատ ուրախ ու խնդագնացար պիտի ըլլար :

Վաճառական • Ես բաներուն տեսութիւնն ու մտածութիւնը ոչ միայն հանգստութիւն ու բնական թեթեւութիւն կը բերէ մեզի , հապա աքանչելի սէր մ՚ալ կը ծնանի մեր մէջը • քանզի՝ (թէ որ մէկը անգամ մը մտածելու ըլլայ թէ թողութիւնը ոչ միայն խոստմունքով՝ հապա աս կերպովս կ՚ընդունի) անհնար է որ մէկ մարդ մը իր փրկուելու միջոցներուն ու ճամբուն վրայովը զգածեալ չըլլայ , և այնպէս նաեւ ան Մարդուն՝ որ նոյն փրկութիւնը իրեն համար գործեց :

Ներսէսիկ • Ա՛շմարիտ է • ինծի կու գայ թէ սիրտս արիւնով կը լեցուի , երբոր կը մտածեմ թէ ինք ինծի համար արիւն թափեց : Ո՛վ սիրելի Տէր • ով օրհնեալ Տէր • դուն արժանի ես զես առնելու • դուն գնեցիր զես • դուն արժանի ես զես բոլորովին առնելու : Դուն իմ արժանաւորութիւնես բիւրապատիկ առաւել հատուցիր ինծի համար : Զարմանք չէ որ ասիկայ իմ երկնես աչքերը արցունքով լեցուց , ու իր ընթացքը այնպէս երագեց : Հաւատամ եմ որ ինք զես իր հետ կ՚ուզէր , բայց ես՝ անարդ թշուառականս թողութի զինքը բոլոր ճամբան միեսակ երթալ : Ո՜հ • Վշտութիւն , ուր էր որ քու հայրդ ու մայրդ հոս ըլլային • մանաւանդ

թէ Տիկին Երկիւղն ալ • ու իմ բոլոր սրտովս կը բաղձամ հիմա որ Տիկին Ընակարկեշտն ալ և ս հոս ըլլար : Իրաւ իրաւ իրենց սրտերը պիտի ճմլէին • և ոչ մէկուն վախնալն ու ոչ միւսին զօրաւոր ցանկութիւնները պիտի յաղթահարէին զիրենք ՝ կրկին իրենց բնակարանը դառնալ ու բարի ճամբորդները ըլլալը մերժել * :

Վ.ՋՕՒԱԹԲ • Դուն հիմա քու զգացումներուդ բորբոքմամբը կը խօսիս : Կը կարծեմ որ միշտ այսպիսի բորբոք մը պիտի ունենաս : Ասիկա ամէն մէկուն չհրուիր • քու Յիսուսիդ արիւն թափիլը տեսնողներուն ամէն մէկուն չհրուիր : Կային որ անոր քովէ կային էին՝ ու իր կողէն ելած արիւնին գետինը վազելը կը տեսնէին ՝ և սակայն այնչափ հեռու էին սակէ՝ որ անիկայ կսկծալնուն տեղը վրան կը խնդային ՝ ու անոր աշակերտելու տեղը սրտերնին կը կարծրացընէին անոր դէմ : Լաւա՛ի իմ աղջիկներս ՝ ձեր բոլոր ունեցածը մանաւոր տպաւորութիւնով մըն է ՝ որ կը տատանուի իմ ձեզի ըսածիս վրայ բարեպաշտ մտածութիւն մը ընելով : Յիշեցէք որ

---

* Ըրիսաբրա Ըրիստինէ ՝ նայէ թէ ինչ է Ըրիստոսի սիրովը բորբոքուած սիրտ ունենալը : Ախատ՛ ատ տեղը որ երբ կիրքերը այսպէս ուժգնութեամբ բորբոքելու ըլլան ՝ լեզուն յուզուարար անզգուշութեամբ կը խօսի : Այսպէս Պետրոս կ'ուսա փօրական լեռանը վրայ կ'ըսէր ՝ "Աղեկ է մեզի հոս կենալ ՝ ու իրիք խրճիթ չենինք . . . վասն զի չէր գիտեր ինչ կը խօսէր" : (Մարկ • թ • ՟ • ՟) Նոյը պէս Ըրիստինէ ալ կը մտածէ թէ ամէն մարդ բնականաբար իրեն պէս պիտի էսրժուէր թէ որ հոն ներկայ ըլլար • բայց կը մոռնայ որ իր տեսածն ու պզտացածը ատանկին՝ յատուկ և որչափ ընդհանուր մըն է ՝

ըսուեցաւ ձեզի թէ հաւը իր հասարակ ձայնովը իր ձագիրուն կը չտար • ուստի դուք մանա-ւոր շնորհքով մը ունիք ասիկայ * :

Ես միջոցիս երազիս մէջ տեսայ որ Ճանա-պարհորդները առաջ կ'երթային՝ մինչև որ եկան ան նոյն տեղը , ուր որ Պարզամիտը՝ Օյլին ու Յանդուգնը քնացեր էին , երբոր Քրիստիանոս իր Ճամբորդութեան առնը անոնց քովէն ան-ցաւ • և ահա անոնք Ճամբուն մէկ կողմը քիչ մը հեռուն երկաթներով կախուած էին :

Ընատէն Ոխերիմը իրենց ուղեցոյցին ու առաջնորդին ըսաւ • Ո՞վ են ասոնք որ երկաթներուն կախուած են :

Ուղեցոյցը • Ես երկաթ մարդիկը էին • իրենք Ճամբորդ ըլլալու միտք չունէին , ու ով որ կրնային արդիլել կ'արդիլէին : Իրենք ծուլութեան ու յիմարութեան տուեր էին իրենք զիրենք , ու ով որ կրնային հաւտոզել նոյնպէս կ'ընէին • ու միանգամայն կը սորվեցընէին անոնց կարծել թէ վերջապէս աղէկ պիտի ըլլայ իրենց : Քրիստիանոս ասկէ անցնելուն քնացած էին ա-սոնք , ու հիմա ձեր անցնելուն կախուած են † :

Ոխերիմը • Բայց կրցա՞ն արդեօք մէկը համոզել որ իրենց կարծիքն ընդունի :

---

* Նկատէ թէ Ուղեցոյցը ինչպէս խանդաղատութեամբ կը վարուի աբուսալաս Քրիստիանէին հետ :

† Ըսուած կեղծաւոր հաւատացեալներուն մէկ քանիները կը խայտառակէ , ու անոնց անուններն և վարքերը կը հրատա-րակէ որ ուրիշներուն վախ ըլլայ , ու իր ժողովուրդին խրատ :

Վհաջաւէրպ • Ըյ՛ , չատերը ճամբէն մոլորեցուցին : Մէկը կար Օծանրաքայլ անուանով , որ համոզեցին իրենց պէս ընելու : Նաև Կարճաշունչը՝ Վատասիրտը՝ Յանկուխեանը՝ Լեւոնեղը՝ ու Վհնէաձը , ու մանկամարդ կին մը Պուլ անուանով համոզեցին ճամբաներնուն դառնալ ու իրենց պէս ըլլալ : Բակէ զատ ձեր Տէրոջը վրայով գէշ համբաւ մը հանեցին , ու բիշները յորդորելով՝ թէ ինք մէկ խիստ դորճաւար մըն է : Նաև Խարի Նէրկրին վրայովը չար լուր մ՛ալ բերին ըսելով՝ թէ անիկայ քանի մը հոգիներուն ըսածին կէսին չափ ալ աղէկ չէ : Ակսեցին նաև անարգել իր ծառաները , ու անոնց ամէնէն աղէկները՝ ուրիշներուն գործին մէջ մտնող ձանձրացուցիչ բանաբարկու կարծել : Դարձեալ՝ Բատուճոյ հացը յարդ կը կոչէին , իր զաւկըներուն հանգստութիւնները՝ երեւակայութիւն , ու ճանապարհորդներուն նեղութիւնն ու աշխատութիւնը՝ անօգուտ բաներ * :

---

* Պէտք է որ ասկէ երեք մարդոց բնութիւնը քննենք : Ուրացինը կ՛բուէր Պարզամիտ՝ որ ամէն բանի կը հաւատայ , որ է օրինակ թեթեւամիտ գիւրահաւան հաւատացեալի մը՝ որ ուրիշներուն անուշ խօսքերովն ու գեղեցիկ ստութիւններովը դիւրութեամբ կը խաբուի . միշտ կը սորվի՝ բայց բնաւ չհասկնար մարդութիւնը սորվելու չհասնիր , որ հաւատայ անոր՝ սիրէ անիկայ՝ ու հաստատուն անոր վրայ . ուստի վարդապետութեան ամէն հովերէն կ՛ևրեքայ : Երկրորդը կ՛բսուէր Ծոյլ , որ է օրինակ հանդարտ ու խաղաղ հաւատացեալի մը՝ որ բնաւ մէկուն նեղութիւն չտար Բատուճոյ համբաներուն մէջ ժրութիւն բանեցընելով , ու անոր փառքին և շէմարութեանը նախանձաւոր ըլլալով : Ասկէ ամէն մարդ աղէկ կը խօսի անոր վրայով , բայց Երիստոս ամէն այսպիսիներուն վայ կոս

թէ որ այսպիսի անձինք էին՝ ըսաւ Վրիա-
տինէ ։ քանի՛ չափի կակուղ պիներ ։ Երժա-
նաւոր են եղեր այսպիսի վախճանի մը պատա-
հելու ։ ու կարծեմ թէ աղէկ է որ այսպիսի
ճամբուն մօտը կախուած են ։ որպէս զի ուրիշ-
ներն ալ տեսնեն ու զգուշանան ։ Ասոր աղէկ
չափի՛ ըլլար թէ որ իրենց յանցանքները երկա-
թէ կամ պղինձէ տախտակի մը վրայ փորագրուէր
ու հոս ձգուէր՝ ուր որ իրենց չարագործու-
թիւնները կատարեցին ։ որ ուրիշ գէշ մարդոց
օրինակ ըլլար ։

Վաճառէրա ։ Այդպէս եղած է ։ ինչպէս որ
աղէկ կրնաս իմանալ թէ որ քիչ մը դէպ ի
պատը երթաս ։

Փիւ–ֆիւն ։ Ձէ չէ ։ Թող կախուած մնան
իրենք՝ ու իրենց անունը ժանգոտի ։ ու իրենց
չարագործութիւնները յաւիտեան թող մնան ի–

տայ ։ Ա՛ռ–։ ։ ՃԻ ։ 6 ։) Երբորդը կ՛ըսուէր Հանդուգն՝ որ օրինակ է անոր՝ որ կը համարձակի հաշիւն ըլլալ Աստուծոյ այնպիսի ճամբով մը՝ որ անոր խօսքը չհաստատեար ։ կամ առանց Աստուծոյ սահմանած միջոցներովը փրկուիլ կը յուսայ ։ Ահա այսպէս է կեղծաւորներուն անառակ՝ ու Աստուծոյ օրէնքին հակառակ ոգին ։ որոնք յանդգնաբար կը համարձակին Քրիստոսով փրկուելու՝ առանց Քրիստոսի պատկերին կերպարանակից ըլլալու ։ ու չեն հաւատար թէ Սուրբ Հոգին՝ Քրիստոսի Հոգին՝ անոնց մեռածը հոգւովը կը նորոգէ ։ արդարութիւնով՝ ու Ճշմարիտ սրբութիւնով ։ բայց առանց ա՛ս իսկական սրբութեանը մէկը չափի տեսնէ Տէրը ։ (Եբր ։ ԺԲ ։ 14 ։) Ա՛ղէկ կեցէք ա՛ս երեք տեսակ հաւատացեալներէն ։ ինչու որ ասոնք չատերը կը մոլորեցընեն ։ Ճշմարիտ քրիստոնեաները վտանգի մէջ են՝ որ եթէ բոլորովին չկործանին ալ ։ գոնէ երբեմն չարաչար խաթարին ասոնցմէ ։

բենց դէմ վկայութիւն բլլալու : Ես մէկ մեծ հնարք մը կը համարիմ որ մեր հոս գալէն առաջ կախուեր են ասոնք . ոչ գիտե թէ մեզի պէս տակաւ հնիկներուն ինչ պիտի ընէին ասոնք :

Ընատեան իր խօսքը երգի դարձուց՝ ու ըսաւ .

Երդ դուք կախուած հոս մնայէք երկրիդ ի միասին ,
Նշան եղէք ճշմարտութեան հակառակորդ եղողին .
Ես որ մինչ հոս կու գայ Թող վախնայ աս վախճանէն ,
Թէ որ ինքը ճամբորդներուն բարեկամ չէ իր սրտէն .
Ես գուն դղրդ լեր հոգիդ իմ՝ ամէն այսպէս մարդոցմէ ,
Որ հակառակ են արդութեան չվախնալով Տէրոջմէ :

Ընդհակառակն առաջ գացին անոնք՝ մինչև որ Դժուարութեան Լեռանն ոտքը հասան * , ուր որ բարի Քաջասիրտը նորէն առիթ մը ունեցաւ անոնց պատմելու ինչ որ հոն պատահեր էր՝ Քրիստիանոսին անկէ անցնելուն : Լեռտի առաջ աղբիւրը տարաւ զանոնք , ու ըսաւ . Ահա աւիկայ է ան աղբիւրը՝ որմէն Քրիստիանոս խմեց աս լեռը ելլելէն առաջ , ու անոնտեան ասիկայ յատակ ու աղէկ էր . բայց հիմա մէկու մը ոտքովը պղտորած է՝ որ չուզեր թէ ճանապարհորդները իրենց ծարաւը անցընեն հոս : Ընդ

* Ես Դժուարութեան Լեռը կը նշանակէ թէ ինչպէս դԴժուարին է Քրիստոսի հետ կենալ , անոր յաղթել , ու անոր ճշմարտութիւնը ամուր բռնելու յարատեւել , երբոր դրսուանց մոլութիւններով ու հերետիկոսութիւններով շրջապատած ենք , ու ներսէն փորձութիւններն ու ցանկութիւնները հանապազ գլուխ կը վերցընեն : Բայց թէ և լեռը երբեմն ալ դժուարին ըլլայ մեզի՝ ապահովութեան ճամբան է Հիսուսի նայիլն ու մեզ պահպանելու համար իրեն աղօթելը :

վրայ Փիլոսոփիւնն ըսաւ • Հայց ինչո՞ւ այսպէս նախանձոտ է ան անձը : Իսկ իրենց ուղեցոյցն ըսաւ • Թէ որ աս ջուրը առնուի՝ ու անուշ և աղէկ ամաններու մէջ դրուի ։ կ'ըլայ • ինչու որ անատնն աղտեղութիւնը ամանին տակը կ'իջնէ ։ ու ջուրը ինքիրմէն աւելի չատակ կը վազէ : Ուստի Քրիստոնէ ու իր ընկերները պարտաւորեցան նոյնպէս ընել • առին հողէ ամանի մը մէջ դրին ան՝ ու այնպէս թողուցին մինչև որ աղտեղութիւնը տակն իջաւ ։ ու չատոյ խմեցին անկէ ✲ :

Անկէ ետև լեռանն ստորոտի երկու Համբանները ցոյց տուաւ անոնց՝ ուրկէ երթալով փարիսեցին ու Կեդեաւորը իրենք զիրենք կորսնցուցին • ու ըսաւ՝ Ասոնք վտանգաւոր Համբաներ են : Քրիստիանոս ասկէ անցնելուն երկու Հոգի կոր-

---

* Ես գրքին առջի մասին մէջ աղբիւրը չատախտակ կը նշանակէր Աստուածաբանի քարոզութիւնը • բայց հոս անոր պէտքութիւնը կը նշանակէ Աստուածաբանի պարզ և անպատճառ վարդապետութիւնն մոլորիլը : Անոնց գաղտնի մէջ կը գտնուին քարոզիչներ՝ որոնք մարդարէին ըսածին պէս ոտքերովին մաքուր ջուրը կը պղտորեն • (Եզեկ • լդ • 18 •) այսինքն՝ թէպէտև Քրիստոսի ու անով եղած փրկութեանը վրայ քիչ մը կը քարոզին ։ բայց մարդկային վարդապետութիւններով այնպէս կը խառնակեն՝ կը շաղախեն՝ ու կ'ապականեն զրի շնորհաց աղբիւրը՝ որ ողորմելի ու ծարաւեալ հոգին չկրնար խմել անոր ջուրը ։ ու չկրնար անով իր ծարաւը անցընել • Հապա կը պարտաւորի խմողել մինչև որ աս մոլորները չատակը իջնեն : Աշաքէն ձգուշութիւն բանեցընելու ենք այսպիսի ապտեղ ջուրերը խմելէն • ինչու որ անոնք մեզ կ'ուռկցընեն ջրդողութեան ախտով, այսինքն՝ մեր Տէրոջմէն ամբարտաւանութիւնով՝ մարդկային արժանաւորութիւնով ու անձին արդարութիւնով, որ Յիսուսի փառքին ու մեր հոգիներուն հանգստութեանը հակառակ են ։

սուեցան աս Ճամբաներուն մէջ : Եւ թէպէտ կը տեսնէք որ աս Ճամբաները չղթաներով՝ ցիցերով ու խրամներով զօրաւոր են , բայց կան ոմանք որ առաւել կ'ընարեն աս Ճամբաներէն երթալ , քան թէ աս լուռը ելլելու աշխատանք քաշել :

Բէթաբնէ . «Զարագործներուն Ճամբան զըժուարին է» : (Ա–ոմ . ժէ . 15 :) Զարմանալի բան է որ առանց գլուխնին ջախջախելու կրնան մտնել աս Ճամբաները :

Քաջաբէր . Յանդգնաբար կը համարձակին այնպէս ընել . և մանաւանդ թէ որ երբէք Թագաւորին սպասաւորներուն մէկը դիպուածով գերեցնէք տեսնէ՝ ու կանչէ անոնք՝ և ըսէ իրենց թէ ծուռ Ճամբուն մէջն են , և պատուիրէ ալ որ վտանգէն զգոյշ կենան , նախատանքով կը դառնան ու պատասխան կու տան և կ'ըսեն . «Տէրոջը անուշովը մեզի խօսած խօսքիդ վըրայով՝ մենք քեզ մտիկ չենք բներ . հապա անշուշտ ան մեր բերնէն ելած ամէն խօսքը պիտի ընենք» : (Երեմ . խզ . 16 , 17 :) Ըսկէ զատ թէ որ քիչ մը հեռուն նայիք՝ պիտի տեսնէք որ աս Ճամբաները բաւական զգուշութիւն պիտի ընծայեն մէկուն՝ ոչ միայն աս ցիցերովը , խրամներովն ու չղթաներովը , հապա նաև յանկապատ ըլլալովնին . և սակայն անոնք հոն երթալ կ'ընարեն * :

---

* Կրնանիք՝ որ վարդապետութիւնը հանգիպ կու գայ ձեզի , սակը հանգիստնալ՝ թէ անոր քննող վարդապետութիւնը : Կեղծ ծաւրներն ու փարիսեցիները առջիննը կը սիրեն , ու երկրորդն

Բրիտոփենէ • Ծոյլ են անոնք , չեն սիրեր աշխատիլ • դար վեր Ճամբան անհաճոյ է իրենց : Էյսոպէս՝ անոնց վրայ կը կատաքի ան դրուածը , թէ՝ "Ծոյլին Ճամբան փշերէն ցանկի պէս է" : (Ես. • ԺԸ • 19 :) Առաւել կ'ընտրուն լա- րուած որոգայթի մը վրայ քալել՝ քան թէ առ լեռն ի վեր ելլել , ու մնացած Ճամբան միշտ Հարթը երթալ :

Հիմա ալ Ճամբայ ելան , ու սկսան լեռն ի վեր ելլել : Բայց լեռանը գլուխը Հասնելէն առաջ Բրիտոփենէին շունչը սկսաւ կտրիլ , ու ըսաւ • Եսիկայ իրաւ չնչասպառ լեռ մըն է • զարմանք չէ որ իրենց Հանգստութիւնը՝ Հոգի- նեղուն աւելի սիրուողները տափարակ Ճամբայ մը կ'ընտրեն : Ընկէ եաւ Գիմութիւնն ըսաւ • Նա քիչ մը պէտք է նստիմ • ու տղոցը ամենէն պզտիկն սկսաւ լալ : Ընկեր ընկեր՝ ըսաւ Հա- ջախիտը , մի նստիր Հոս • ինչու որ քիչ մը վերը Իշխանին սաղարթախիտ ոստերով ծած- կուած Հովանաւոր ղօղ տեղը կայ : Յետոյ փոքրիկ տղուն ձեռքէն բռնաց , ու վեր դէպ ի Հոն կը Հանէր զանիկայ * :

գ՝առանն : Բայց անկնդ ու Հաւատարիմ քրիստոնեաները կը փափաքին որ իրենց օրերը քնանան ու իրենց Ճամբաները փրծանեն : ու անոր Համար Աստիճին Հետ կ'ազաչեն • "Փոթռէ զնա՝ ոչ Յառուսաղ , ու դիտցիր իմ սիրտս • խո քննէ ու դիտցիր իմ միտս՝ մանաւանդ , ու նայէ թէ արդեօք չար Ճամբու մէջ եմ , ու զիս դէպ ի յաւիտենական Ճամբան ա- ռաջնորդէ" : (Սաղ • ՃԼԹ • 23 , 24 :)

* Ան որ անձնուրացութեան խիստ գործ ըլլալը՝ ու մարմ-

Երբոր ան Հռոմեաւոր տեղը եկան՝ շատ կը փափաքէին նստիլ , ինչու որ բոլորն ալ արիւն քրտինք մնած էին : Ընատեան Վեթուբիէնն ըսաւ . Յոդնածներուն օրէսի անուշ է հանգըստութիւնը . (Մատթ . ժա . 28 .) ու օրէսի բարի է Համբորգներուն Իշխանը՝ անոնց համար այսպիսի հանգստութեան տեղեր պատրաստելու : Շատ անգամ լսեցի ես աս Հռոմեաւոր տեղին վրայով , բայց բնաւ տեսած չէի առաջ : Բայց հոս զգոյշ կենանք քնանալէն , ինչու որ ինչպէս որ լսած եմ , Վրիստիանոսին շատ նստաւ անիկայ :

Ընատեան Վաջասիրը տղոցն ըսաւ . Ահկէք նայիմ , իմ գեղեցիկ տղաքս , ի՞նչպէս էք : Ի՞նչ կը խորհիք հիմա Համբորգութիւն ընելու վրայով : Տէր իմ՝ ըսաւ պզտիկը , սեպէ թէ ես Համբան մնալու էի . բայց շնորհակալ եմ քենէ՝ որ իմ կարօտութեանս առնիր ձեռք տուիր ինծի . ու իմ միտքս կուգայ հիմա՝ ինչ որ իմ մայրս ըսաւ ինծի . այսինքն՝ թէ Երկինքը երթալու Համբան սանդուխի կը նմանի , ու Վժոխքը տանող Համբան լուռնէն վար իջնելու : Բայց առաւել աղէկ է ինծի սանդուխէն վեր Աստուծոյ երթալ , քան թէ լուռն ի վար Սատանայի վազել :

Նոյն օրէսի գործածը գալը իմացած չէ , այնտեղ թէ ինչ կը նշանակէ աս Ժողովրդութիւն Լեռը : Բանկի օրէսի որ Քիւսուսի Հանգստարար Հռոմեաւոր տեղին մտնենք , այնչափ Համբան վայ առնի գործածութիւններ կը գտնենք . բայց նոյնչափ ալ քալելը կը լսես այն Հանդիսաւոր երթը տանելնիք :

Ընտանեն Կիթուղիէեն ըսաւ • Խոյց առաջը կ'ըսէ • Լեռն ի վար իջնելը դիւրին է : Իսկ Յակոբոս ըսաւ ։ (քանզի աս էր ազնիկին անունը •) Ըն օրը կու գայ՝ որ առեն իմ կարծեօքս լեռն ի վար իջնելը առնէն դժուար պիտի ըլլայ : Ալբիս տղաս՝ ըսաւ իր վարժապետը • չիտակ պատասխան տուիր իրեն : Ընտանեն Կիթուղիէները ժպտեցաւ ։ բայց փոքրիկ տղեկը կարմրեցաւ * :

Եկէք՝ ըսաւ Կրիսաւնէ ։ քանի որ նստիր էք ոտքերնիդ. Հանդչեցընելու ։ կտոր մը բան կ'ուտէք որ բերաննիդ քիչ մը անուշցընէ • ինչու որ նուռ մը ունիմ ես՝ որն որ պարտն Անկնիչը իր գոնէն դուրս ելած առենս իմ ձեռքս դրաւ • ինք քիչ մը մեղրախորիսխ ու շիշ մ'ալ օշարակ տուաւ ինծի † : Ես կարծեցի որ ինք բան մը

---

* Ըսիկայ օրինաւոր է • երբոր ուրիշները մեզ զոհարաններն պէտք է կարմրիլը ։ ապէկ պիտանալով որ շատ բաներ ունինք ամչնալու ։ Խոյց ոմանք այնպիսի մեռած յանձնապատասխանութիւն մը՝ ու բարձր կարծիք մը ունին իրենց անփորձական արդատութեանը՝ արժանաւորութեանն ու կատարելութեանը վրայ ։ որ չեն ամչնար ։ Ն'զգայր իմ՝ դուն քու ոչդրմիլի միջատը մը ըլլալդ ճանչնալով հանապազ առ Տէր կարդա որ քեզ հոգևոր հպարտութենէ պահէ ։ ու խոնարհ սիրտ մը տայ քեզի ։

† Ըսիկայ քաղցրի օրինակ մըն է Նահատակ իր ժողովուրդը կազդուրելուն ։ Նահատակ խօսքն ու խոստումներն են՝ որով առաքիչի հոգիները մնուդ կ'առնեն • ինչպէս որ Դաւիթ կ'ըսէ • "Ինծի հաղարաւոր ոսկիէ ու արծաթէ աւելի ազգի է քու բերնիդ օրէնքը" ։ (Սաղ • ՃԺԹ • 72 ։) Ա'մ բնութեան կը յուսամ ոչ քու փորձառութիւնդ ալ սաստ հասկնալու է ։ Հիսուսի խօսքին արտը՝ Ըհասս ինքն է • և ինչ որ դիտես ինչ է իրմով մնանիլը ։ պիտի դիտես ես ինչ իր ժողովրդոյը կատարելութեանը համար պէտք եղածը միշտ ունի ինք ։ Ու երբոր Սուրբ Հոգին Հիսուսի բաներէն կ'առնէ՝ անոր ժո-

տուաւ քեզի՝ ըսաւ Ղեթուբիւնը . ինչու որ մէկդի կանչեց քեզ : Այո՛ այդպէս ըրաւ , ըսաւ միւսը . բայց և այսպէս՝ նախ և առաջ մեր բնակարանէն ելլելնուս ինչպէս որ պիտի ըլլայ ըսի՝ այնպէս պիտի ըլլայ . բոլոր իմ ունեցած բարիքներուս քաժանորդ պիտի ըլլաս դուն , որովհետև այսչափ յօժարութեամբ ընկեր եղար ինծի : Ընկէ ետև տուաւ անունը՝ ու անոնք թէ Ղեթուբիւնը և թէ տղաքը կերան : Ու դուն՝ տէր իմ , ըսաւ Պրիսկիլէ Պաղասիրտին , դուն ալ կ'ուզե՞ս մեզի պէս ընել : Բայց ան պատասխան տուաւ ըսելով . Դուք ճամբայ կ'երթաք , ու ես շատ չանցած ետ պիտի դառնամ . անուշ-ներ ըլլայ ձեզի . ես տուներ ամէն օր ան նոյն բաները կ'ուտեմ : Հիմա՝ երբոր կերան ու խմեցին՝ ու քիչ մ'ալ խօսակցեցան , իրենց առաջնորդը ըսաւ անոնց . Օրը իրիկուն կ'ըլլայ . թէ որ կ'ուզէք պատրաստուինք ճամբայ ելլելու : Ուստի ճամբայ ելան , ու փոքրիկ տղաքը առջևնուն կ'երթային . բայց Պրիսկիլէ օշարակին շիշը մոռցաւ իր հետը առնելու . վասն որոյ իր տղոցը մէկը ետ խրկից անիկայ բերելու : Ընտանեն Ղեթուբիւնն ըսաւ . Կարծեմ թէ ասիկայ մոռացութեան տեղ մըն է . հոս կորնցուց Պրիսկիլիանոս իր թուղթը , ու հոս ձգեց Պրիսկիլէ իր շիշը . ի՞նչ է ասոր պատճառը՝ տէր իմ : Պատասխան տուաւ իրենց առաջնորդն ու ը-

---

դովեցողը յայտնի ընելու , մինչև անգամ անոնց արժանապատիւ-նեն ու անոնց արցունքները նուիրելու օշարակի կը դարձնէ :

սաւ. Պատճառը քունը կամ մոռացութիւնն է. ամենք երբոր արթնուն մնալու պարտական են՝ կը քնանան, ու ամենք երբոր մտքերնին պահելու պարտական են՝ կը մոռնան. ու հանգըստութեան տեղերը ճամբորդներին ամենց սովրաբար մէկմէկ բան կորսընցընելուն գլխաւոր պատճառը սա է: Ճամբորդները պէտք է արթնուն մնան ու մտքերնին պահեն իրենց արդէն ունեցածը՝ իրենց ամենամեծ ուրախութիւնը մէջ ալ. բայց ասիկայ չընկնիլնուն համար շատ անգամ իրենց ուրախութիւնը արցունքներով կը վերջանայ, ու իրենց ցորեկը ամպով կը մթնայ. տեսէք Քրիստիանոսին պատմութիւնը՝ ու իմացէք թէ ինչ պատահցաւ անոր ասոնց տեղը:

Երբոր եկան ան նոյն տեղը հասան՝ ուր որ Կասկածոտն ու Ամխոտը Քրիստիանոսին պատահիր էին յորդորելու զինքը որ առիւծներուն վախէն ետ դառնայ, տեսան որ հողաբլուր մը չինուած էր հոն, ու անոր առջևը դէպ ի ճամբուն վրայով լայն տախտակ մը կար՝ տուն մը ոտանաւորը գրուած վրան. ու անոր տակը ան հողաբլուրին չինուելուն պատճառը նշանակուած էր: Տախտակին վրայի ոտանաւորը սա էր:

Ով հողաբլուրը նմ՛ որ կը տեսնէ,
Պտին ու ընդէն թող գուշանայ.
Ան այդ թէ որ չընէ՝ ինքն ալ անպատճառ
Առիւծներուն պէս պատժապարտ կ՛ըլլայ:

Ինչ ոտանաւորին տակի խօսքն ալ էր՝ ան

հոգալըլուրը չենուեցաւ որ վախկոտութիամբ կամ կասկածոտութիամբ ասկէ անդին ճամբորդութիան երթալու վախցողները ասոր վրայ պատժուին : Եւ ասոր վրայ տարբերացած երկաթ խօթիցին Կասկածոտին ու Վախկոտին լեզուները , Բրիտանիոսը իր ճամբէն խափանելու չանայնուն համար" :

Ընտանի Կիթութիւնն ըսաւ . Երկայ չատ նմանութիւն ունի այն Սիրելոյն խօսքին , թէ՝ ալ՛ւ՝ նեղտաւոր լեզու՝ ի՞նչ տրուի քեզի ու ի՞նչ աւելցուի քեզի : Ջօրաւոր մարդուն տուր նետերը ու գիհիին վառած ածուխները" * : (Առակ . ճի . 3 , 4 :)

Էյտէս անունը յառաջ գացին մինչև որ առիւծներն սկսցին երևալ : Վանք որ պարոն Քաշմարիրը զօրաւոր մարդ ըլլալով՝ առիւծէ վախ չունէր ինք : Եւ սակայն երբոր առիւծներուն եղած տեղն հասան , տղաքը որ առջևէն կերթային՝ հիմա սկսցին ետ մնալ , որովհետև կը վախնային առիւծներէն . ուստի ետ դարձան ու մեսնեռուն եաևէն կը քալէին : Ասոր վրայ իրենց առաջնորդը խնդաց ու ըսաւ . Ի՞նչպէս էք հիմա՝ արդաքո , երբոր վտանգ չըլլայ առջևէն երթալ կը սիրէք՝ ու երբոր առիւծներ երևալ

---

* Դաւթի անունը կը նշանակէ Սիրելի : Շատ ցզուշութիւն բանեցընելու ենք որ չըլլայ թէ բան մը խօսինք՝ որ բարեպաշտութեան հակամտութիւն ունեցողները լքացընէ : Ես վճռակիս մէջ եղող անձանց առջևը աշխատ չէ յայտնել մինչև անգամ անոր և փիլոսոփայութեան մէջ եղող քրիստոնեից թիւրացած գաղափարներն ու դժուարութիւնները :

սկսին հասկնալ գալ կը սիրեք հա՞։

Երդ՝ երբոր առաջ կ'երթայինք Վաղասիրտը իր թուրը քաշեց որ առիւծներն ըլլալով ալ ճամբայ բանայ ճամբորդներուն։ Ընատեն մէկը երևան ելաւ՝ որ կը թուէր թէ առիւծները կը գրգռէր անոնց դէմ, ու ըսաւ ճամբորդներուն առաջնորդին. Ո՞նչէ պատճառը որ դուն հոս եկար։ Գանք որ մարդուն անունն էր՝ Խոժոռադէմ կամ Երիւնահեղ, ճամբորդները ըսպանելուն պատճառաւը. ու ինք հսկաներուն ցեղէն էր *։

Պատասխան տուաւ ճամբորդներուն առաջնորդը. Ես կնիկներն ու տղաքը ճամբորդութեան կ'երթան, ու իրենց երթալու ճամբան ասիկայ է.

---

* Դժուարին է իմանալ հեղինակին ձիւդ միտքը իւրաքանչիւր հսկաներուն վրայով՝ որոնք ճամբորդներուն վրայ կը յարձակին, և անոնց առաջնորդին ու անոր ընկերներէն կը սպանուին։ Միանգ կարծեցին թէ աս տեղի խօսքը կը նշանակէ Մեհեհաւատաութիւն. բայց Երիւնահեղ կը թուի թէ հսկաուկ անուն մըն է աս ներքին թշնամւոյն. ու վերջապէս որ թնդրատաւատութիւնը ունի ուժգնութեամբ գայ անոնց վրայ՝ որ առանձին ճամբորդութիւն կ'ընեն։ Աւսսի կը թուի թէ աս Հսկան Ընդհանուր մէջ քանի մը զօրաւոր մարդոց օրինակ բերել ըլլայ հեղինակին դիտաւորութիւնը, որ միշտ զգաստ էին հաղթանակ տրամաններ հանել. և աս բանը աս գրքին գրուած ժամանակը ունի զօրաւոր կերպով կը կատարուէր քան թէ անկէ առաջ։ Ասոր Աստուածաշնչին քարոզութիւնը՝ որով Աբրիաոսի պատանութիւնները Հոգւոյն սուրը շողացուցին, աս թշնամին յաղթեց. քանզի այսպիսի քաջամարտիկ պատերազմողներուն օրինակն ու յորդորմունքը մինչև անգամ տկար հաւատացեալները զօրացուցին իրենց վախերը յաղթելու ու իրենց խղճմտանքին համեմատ գործելու, անկէ յառաջ գալու դիպուածը Լստուծոյ ձգելով։

ու պիտի երթան ատոնք՝ գուն ու առիւծներն ըլլան ալ :

Խոժոռապէս . Ես չէ անոնց ճամբան , ու չպիտի երթան ճակէ : Ես ակայ որ արգիլեմ զանոնք , ու ան պիտաւորութեամբ առիւծները կը գրգռեմ :

Ջիմա՝ ճշմարիտը խօսելով՝ առիւծներուն կատաղութենէն ու զանոնք գրգռողին գազանարարքութենէն ատենէ մը ի վեր աս ճամբան շատ պարապ մնացեր էր , ու գրեթէ բոլորովին խոտով ծածկուեր էր :

Ընտանեն երդում ըրաւ մարդը առիւծներուն վրայ թէ անկէ չպիտի անցնին . ու անոր հաճար հրամից որ մէկդի դառնան , ինչու որ անկէ անցք չունենան պիտի :

Ապա անոնց Քաջասիրտ առաջնորդը՝ առաջ խոժոռագէմին մօտեցաւ , ու այնպէս սաստկութեամբ անոր վրայ յարձակեցաւ իր թրովը , որ զանիկայ պարտաւորից ետ քաշուելու :

Ընտանեն առիւծները գրգռողն ըսաւ . Ուն իմ երկրիս վրայ գիս պիտի սպաննես :

Քաջասիրտ . Ես մեր եղած ճամբան թագաւորին ճամբան է , ու գուն անոր ճամբուն վրայ դրիր ես աս առիւծները . բայց աս կինկինին ու աս տղաքը՝ թէ և տկար ալ են , քու առիւծներդ հաս ըլլալուին ալ՝ իրենց ճամբան պիտի յառաջ երթան : Ու աս խօսքովը դարձեալ մէկ ուժգին Հարուած մը տալով անոր՝ իր ծնկուբլնեբուն վրայ գետինը ձգեց զանիկայ : Ես նոյն

Հարուածովը նաև անոր սաղաւարտը կոտրեց ։ և ուրիշ հարուածով մը անոր մէկ թևը կըտրեց ։ Ընտանեաց Ֆական այնպէս զարհուրելի և դաժանակաւ մը կանչեց ։ որ իր ձայնը կնիկները վախցուց ։ բայց և այնպէս ուրախ էին որ գիտնին վրայ անոր փռուած մնալը կը տեսնէին ։ Գանք որ առիւծները շղթայով կապուած էին ։ այնպէս որ իրենցմէ բան մը չէին կրնար ընել ։ Աստի երբոր անոնք գրգռողը՝ Խոժոռադէմը սպաննուեցաւ ։ Ֆաջասիրտը Ճամբորդներուն ըսաւ ։ Եկէք հիմա իմ եւեէս ։ ու մեաս մը չպիտի պատահի ձեղի առիւծներէն ։ Աստի ամէնը միասին միակէն առաջ գացին ։ բայց կնիկները անցնելնուն կը դողդղային ։ տղաքը ևս կ'ուրեւար թէ պիտի մեռնէին ։ բայց առանց մեաս մը ամէնն ալ անցան ։ ։

Ընդ՝ երբոր Գռնապանին բնակարանը երեւալ սկսաց ։ շուտով եկան հասան հոն ։ բայց մինչև հոն երթալնին շատ արատրացին ։ ինչու որ գիշեր ատեն ան տեղը Ճամբորդութիւն ընելը վտանգաւոր է ։ Աստի երբոր գուռը եկան՝ ա-

---

* Անապարհորդներուն խոչոր իրենց հանդ։ տուի են նաև Ֆակայէն կրած հակառակութիւնն ու առիւծներէն քաշած վտանգը կը ցուցընեն հոգևոր պատերազմի մէջ իրաց խառն վիճակն ու պատահմունքը ։ Ընթերցողը պէտք է միշտ յիշէ ասիկայ ։ որովհետև Ընտուած ընթացքին մէջ միշտ այսպէս կը պատահի բարեպաշտ Ճամբորդներուն ։ Երբոր Ընտուած սովորականէն աւելի հանդստութիւն կ'ընծայէ հոգւոյ մը ։ գիտցիր որ անով շուտով գայլ նոր փորձութիւն մը կը պատրաստէ անիկայ ։

ռաջնորդնին զարհաւ անիկայ , ու Դռնապանը ձայն տուաւ , թէ՝ Ո՛վ է անն : Բայց առաջնորդը նա եմ ըսածին պէս՝ անոր ձայնը ճանչցաւ , ու վար իջաւ . ինչու որ անն առաջնորդը ճամբորդներուն ուղեցոյց ըլլալով շատ անգամ Հոն եկած էր : Երբոր վար իջաւ՝ դուռը բացաւ , ու Քաջասիրտը շիտակ դրանը առջևը կայնած տեսնելով՝ (որովհետև չտեսաւ կնիկները , որ անոր ետևը կայներ էին ,) ըսաւ անոր . Ի՞նչպէս ես՝ պարոն Քաջասիրտ . այսպէս ուշ առեն ինչ բան ունես հոս ասդիշեր : Ան ալ պատասխան տուաւ ու ըսաւ . Քանի մը ճամբորդներ բերի՝ որոնք իմ Տէրոջս հրամանաւը հոս պիտի մնան : Կանուխ կրնայի հասնիլ հոս թէ որ առիւծները դրգռիլ ուզող Հսկային հետ չճեմկուէի : Բայց իր հետը մեկ երկար ու տաղտկալի կռիւ մը ընելէս ետև զինքն սպանեցի , ու ճամբորդները անվնաս հոս հասուցի :

Դռնապան . Տերս չէս գար , ու մինչև առտու մնար :

Քաջասիրտ . Ըէ , աս իրիկուն իմ Տէրոջս պիտի դառնամ :

Բրխոպինէ . Տէր իմ , չեմ գիտեր թէ ինչպէս ուզիմ քեզ ձգել մեր ճամբորդութեանը մէջ . դուն շատ հաւատարիմ ու շատ սիրելի եղար մեզի : Դուն մեր տեղը այնպիսի քաջութեամբ կռուեցար , դուն զմեզ այնպէս սրտանց խրատեցիր , որ բնաւ չպիտի մոռնամ քու մեզի ըրած երախտիքդ :

Իսկ Գէթուլիէն ըսաւ. Երանի թէ մինչեւ Ճամբուն վերջը՝ քեզ մեզի ընկեր ունենալու կարող ըլլայինք։ Անդուլիէններով լեցուն մեզի պէս ողորմելի կիներուը, այսպիսի Ճամբու մը մէջ առանց բարեկամի ու առանց պաշտպանի մը ի՞նչպէս կրնան դիմանալ։

Ասկէ ետեւ տղոցը ամենէն փոքրիկը՝ Յակոբան ըսաւ. Կ'աղաչեմ՝ ամէր, հաճէ մեր հետ երթալու՝ ու օգնէ մեզի. որովհետեւ մենք այսչափ տկար ենք, ու Ճանապարհը այսպէս վտանգաւոր է։

Պաղատեցաւ. Ես իմ Տէրոջս հրամանին կը նայիմ. թէ որ ինք մինչեւ Ճամբուն վերջը ձեզի ուղեցոյց ըլլալու զիս կարգէ, յօժար կամօք պիտի սպասաւորեմ ձեզի։ Բայց աս մասին դուք պակասութիւն բրած գտնուելնուդ առաջ. ինչու որ երբոր ինք հրաման ըրաւ ինծի մինչեւ հոս ձեր հետը գալու, անսանձն իրմէն խնդրելու էք զիս՝ որ բոլոր Ճամբան ձեր հետը երթամ. ու ինք ձեր խնդիրքը պիտի կատարէր *։ Բայց առ այժմ պէտք է հրաժարիմ ձենէ. ուստի բարի Քրիստոնէ՝ Գէթուլիէն՝ ու իմ քոյր տղաքս, մնաք բարեաւ։

---

* Պատշաճապէս կրկին և կրկին ապսպրուած է մեզ որ մեր պօհիքներուն մէջ յատկապէս և որոշակի յիշենք մեր կարօտութիւնները, մանաւանդ մեր հոգևոր օգտին վերաբերեալ ամէն բաները։ Նոյ երբոր հարկաւորութեան ժամանակ մէկ խիստ օգտակար ծրնողութենէ մը զուրկ մնանք, պէտք է միտքերնիս բերենք թէ ան մասին պակաս գտնուած ենք մենք, և Աստուծմէ խնդրած չենք ան պզտութիւնը։

Ընատեն Վռնեպաները՝ որուն անունն էր Պահապան, հարցուց Քրիստինէին իր երիկրն ու իր ցեղը. ու ան ըսաւ. Ես Կործանման Քաղաքէն կու գամ. որքեաքրի կին մըն եմ ես, ու իմ էրիկս մեռած է. իր անունն էր Քրիստիանոս Ճանապարհորդ։ Ո՞նչ, ըսաւ Վռնեպաները, անիկայ քու էրիկդ էր։ Այո, պատասխան տուաւ Քրիստինէ, ու ասոնք ալ իր զաւկներն են. ասոնք ալ Վթռւթիւնը ցուցընելով՝ իմ քաղաքացի կնիկներէս մէկն է։ Ընատեն Վռնեպանն իր զանգակը զարկաւ՝ ինչպէս որ սովորութիւն ունի ընել այսպիսի առեներ, ու աղջիկներուն մէկը որ կ'ըսուէր Խոնաբհամիա, դուռն եկաւ. ու Վռնեպաները անոր ըսաւ. Վռնա՝ ներս զրուցէ Թէ Քրիստիանոսին կինը Քրիստինէն ու իր զաւկները ճամբորդութեամբ հոս եկած են։ Աւստի աղջիկը գնաց ներս ու պատմեց անիկայ. բայց ահա ի՞նչ ցնծութեան աղաղակներ եղաւ ներսը երբոր աղջիկը ան խօսքը իր բերնէն հանեց։

Պատուոյ արտորալով Վռնեպանին եկան, ինչու որ Քրիստինէ տակաւին դրանն առջևը կայնած էր։ Ընատեն դուռը եկողներուն մեծերը ըսին անոր. Ներս եկոր՝ Քրիստինէ, ներս եկոր՝ ան բարի մարգուն կնիկը, ներս եկոր բոլոր քու հետիներուդ։ Այսպէս ինք ներս մտաւ, և իր տղաքն ու իր ընկերներն իր հետէն գացին։ Երբ՝ երբոր ներս գացին՝ մէկ մեծ սեղան մը տարուեցաւ, ու հրաման եղաւ իրենց

որ նստին • ուստի նստան ։ ու տանը պատուա-
ւորները կանչուեցան որ ան հիւրերը տեսնեն ու
անոնց գալուստը բարեւեն ։ Ընդնք ալ ներս և-
կան՝ ու իմանալով ատոնց ոչ ըլլալը ։ ամէն
մէկը համբուրելով բարեւեցին՝ ու ըսին • Խարի
եկիք՝ ոչ Յատուծոյն չնորհացը անօթիները •
բարի եկիք մեզի՝ ձեր բարեկամներուն ✪ ։

Հիմա ժամանակը քիչ մը ուշ ըլլալուն՝ ու
իրենց ճամբորդութենէն յոգնած ըլլալնուն՝ ու
նաև ան կուտոյն ու սոսկալի առիւծներուն տե-
սութիւնովը նուաղած ըլլալնուն ուզեցին որ որ-
ջաի կարելի է շուտով երթան հանգստանալու ։
Ձէ ։ ըսին տանը մէջնիները ։ առաջ պատառ
մը մնով օրտերնիդ հաստատեցէք • ետքը որ
գառ մը մորթենք ու իր յատուկ համեմներովը
պատրաստեր էին անոնց համար † • (Ելք ԺԲ •

---

* Հրեշտակները կ'ուրախանան մէկ մեղաւորի մը վրայ որ կ'ապաշխարէ ։ Ու ամէն անոնք որ Ճշմարտութիւնը կը սիրեն պէտք է, ուրախութեամբ կ'ողջունեն լսելը Ճշմարիտ հաւատացեալներուն իրենց խիստ պատուական ընկերութեանը խառնուիլը • և սակայն կան մանուկ որ մանաւանդ ուրախութեամբ մը ու հաճախութեամբ մը կ'ընդունենք, միր սիրած բարեկամին ապաշխարներն ու միր ապօրէնքներուն մէջ շատնալնուն միշտատակուած ըլլալնուն համար ։

† Հայկական գառը Աբրհատամի շարչարանքներուն ու հաւատացեալ միերը ընդունելուն նախապատկերը էր ։ Ու Տէրունական Ընթրիքը նոյն նշանակութիւնը ունեցող խորհուրդ մըն է Աբրհատամի մտքը միշտատկելով, որ իր մորթինը միր միզքերուն համար տուաւ ։ ու իր արիւնը մեզի համար թափեց ։ "Հաւատարմութեան ու Ճշմարտութեան չնորհած հայրը", (ա Կորնթ • ե • 8 •) ու Ճշմարիտ զոհման "Լեղի խառնելը", (Ելք ԺԲ • 8 •) միզքը միացնելն ու խաչը առնելը ։ սա հոգևոր խնճոյքիս համեմներն են, որոնք առաւել ևս բարեհամ կ'ընեն զանկիպ Ճշմարիտ հաւատացեալին ։

21 : Յով . ա . 29 .) որովհետեւ Պռնապասը առաջ լսեր էր անոնց գալը , ու նեղութիւնը զգուշցեր էր : Ա յսպես երբոր կերան՝ ու յետոյ իրենց ազօթքն ու օրհնութիւնը կատարեցին , ուզիցին որ հանդստանալու երթան : Բայց թէ որ կրնամ համարձակիլ ընտրելու՝ ըսաւ Պրիսկիլէ , ան անեսական ըլլանք՝ ուր որ իմ էրկիս կեցաւ հոս եղած տանը . ուստի վար հանեցին զանոնք ան անեսակը , ու ամէնը միէն հոն էին : Երբոր հանդստացան , Պրիսկիլէ ու Պօղոսէին սկսեցին պատչառաւոր նիւթերու վրայով խօսակցութեան մը մտնել :

Պբէսպեան . Ամենեին մտքէս չէր անցներ իմ էրկանս եաւէն երթալ , երբոր ինք ճամբորդութեան ելաւ :

Պօղոսէան . Սմանապէս մտքէդ չէր անցներ ալ անոր անկողնին վրայ պառկիլ՝ ու անոր սենեակը հանդստանալ , ինչպէս որ հիմա կ՚ընես :

Պբէսպեան . Ու ամենեին մտքէս չէր անցներ խազազութեամբ իր երեսը տեսնել՝ ու իր հետը երկրպագութիւն ընել Տէրոջն ու Թադաւորին . և սակայն հիմա կը հաւատամ թէ այսպէս պիտի ըլլայ :

Պօղոսէան . Սո՛րկ ըրէ , ձայն մը չհա՛ս լսեր :

Պբէսպեան . Ես՝ կարծեմ թէ նուագարանները ձայն է ան , իբրև նշան մեր հոս բերելուն ուրախութեանը :

Պօղոսէան . Աքանչելի բան . նուագարան ըլլայ տանը մէջ՝ նուագարան ըլլայ սրտին մէջ՝ ու

ետագարան ըլլայ նաև երկինքը ։ Լորի նշան մը հոս ըլլալուն ուրախութիւնը ։ Այսպէս առին մ'ալ խօսիլէն առաջ քաշնեղինն տարաւ ։

Առաւոն երբոր արթնցան՝ Վրիստինէ ըսաւ Պետրոսին . Ո՞նչ էր պատճառը որ աս գիշեր քունիդ մէջ խնդացիր . կարծեմ թէ երազ կը տեսնէիր ։

Պետրոս . Այո՛ , ու անուշ երազ մըն էր ան . բայց ատո՞ղ ես որ խնդացի ։

Վրէժոպինէ . Այո՛ , բարձրաձայն կը խնդայիր դուն . բայց կ'աղաչեմ՝ Պետրոս , պատմէ ինձի քու երազդ ։

Պետրոս . Երազիս մէջ կը տեսնէի թէ ամայի անապատի մը մէջ առանձին նստած էի՝ ու իմ սրտիս կարծրութիւնը վրայ կ'ողբայի ։ Երբ՝ հոն երկար ժամատած՝ կը թուէր ինձի թէ շատ մարդիկ կը հաւաքուէին իմ բոլորտիքս զիս տեսնելու , ու իմ ըսածս լսելու ։ Այսպէս առնոնք մեկ կ'ընէին , ու ես իմ սրտիս կարծրութիւնը վրայ կ'ողբայի ։ Ասոր վրայ անոնցմէ մէկ քանիները իմ վրաս կը խնդային , ամենը զիս չիմար կը կոչէին , և ուրիշները անդին ու ասդին զիս կը քաշքշէին ։ Ասոր վրայ կը թուէր ինձի թէ վեր նայեցայ ու տեսայ որ մեկը թռչելով դէպ ի ինձի կու գար ։ Ուսաի շիտակ ինձի եկաւ ան՝ ու ըսաւ . Պետրոս , ի՞նչ ունիս . ու երբոր իմ ըրած գանգատս լսեց՝ ըսաւ . Խաղաղութիւն քեզի ։ Առիւ զատ իմ աչքերս ալ իր թաշկինակովը սրբեց , ու արձակով և ոս-

կուռ զնս զարդարեց : Մանեակ մը դրաւ իմ պարանոցս՝ ու օղեր իմ ականջներս , ու գեղեցիկ պսակ մը դրաւ իմ գլուխս : (Եզեկ . ԺԶ . 8—13 :) Ընկէ ետև իմ ձեռքս բռնեց՝ ու ըսաւ . Ծըննդեթիւն , իմ հաւէս եկոր . այսպէս ինք մեր ելաւ՝ ու ես իր հաւէն գացի , մինչև որ ոսկեղէն դրան մը առջևն հկանք : Ան առնն զարհուրելու դուռը , ու ներսինները երբոր բացին՝ մարգը ներս մտաւ , ու ես ալ անոր հաւէն ելայ աթոռի մը առջևը՝ որուն վրայ մէկը նստեր էր , որ ըսաւ ինծի՝ Քարի եկիր աղջիկս : Պայծառ տեղ մըն էր ան , ու աստղերու պէս՝ կամ առաւել ևս արեգակի պէս կը փայլէր , ու ինծի ցոյց տուին թէ հոն կը տեսնէի քու երկիդ : Ուրախացայ՝ երազէս արթնցայ . բայց իրաւ խնդացի՞ :

*Ուրիաքիմ . Այո՛ խնդացիր . և իրաւունք ունէիր խնդալու որ քիչ այսպէս աղէկ տեսար : Վանդիլ պէտք է թողուս ինծի որ քեզի զրուցեմ՝ թէ ես կը հաւատամ որ աղէկ երազ մըն էր ան . և թէ՝ ինչպէս որ սկսեցիր դուն թէ անոր առջև մասը ճշմարիտ էր , այնպէս պիտի դանես վերջապէս անոր երկրորդ մասն ալ * :*

---

* Ինձի որ իրենց սրտերուն կարծրութիւնը կը զգան ու անոր վրայ կ'սլլան , ու ջերմեռանդութիւնս կ'ապտիին որ խոնարհին կանգնանան՝ ու Քրիստոսի սիրովը լենան , դժուն հասուտա յայս մը ունենալ թէ իրենց ապտամբութիւնը ուրախութիան պիտի փոխուի , թէպտև պէտք է սկիզբնանան որ իրենց սրտերը չմնաչդողներուն ծառը պիտի ըլլան : Կրեմութիւնին եւ բարին կատարելութեան առաջադրութիւնը անոր սրտին վրայ եղած ներդործութիւններուն վրայ հիմնուած է , ու անապատութիւն չհամարուիր երբոր մեր սեռած երազին այնպիսի քաջալերութիւն մը կը գտնենք որ Սուրբ Գրոց համեմատ կու գայ :

Ընդամ մը կը խօսի Տէրը՝ ու երկրորդ անգամ, բայց մարդս չի մնանար ան. երազով ու գիշերային տեսիլքով, երբոր խորունկ քունը մարդոց վրայ կ'իյնայ, անկողնին մէջ քնանալնուն: (Յոբ. լէ. 14, 15:) Ըսուած չէ թէ միայն արթուն պատկած առնենիս՝ հապա քնացած ատենիս ալ կրնայ տես գալ մեզի, ու մեր հետը խօսիլ: Մենք որ կը քնանանք՝ սրտիբիս շատ անգամ կ'արթննայ, ու Աստուած կամ խօսքերով՝ կամ առակներով՝ կամ նշաններով ու օրինակներով կրնայ խօսիլ անոր այնպէս՝ ինչպէս որ մեզը արթուն ըլլար:

Ղեռ-Ընէ. Ուրախ եմ աս երազը տեսնելուս. ինչու որ կը յուսամ թէ շատ չանցած անհիկայ կատարուած պիտի տեսնեմ, որ այնպէս կրկին ուրախանամ:

Ռբէոպէնէ. Կարծեմ թէ ալ հիմա առնէ որ ելլենք՝ ու նայինք թէ ինչ պիտի բնենք:

Ղեռ-Ընէ. Կը խնդրեմ քեզմէ, թէ որ մեզ հրաւիրուն որ առնեն մը հոս մնանք, յօժարութեամբ ընդունինք իրենց հրաւէրը: Շատ կ'ուզեմ ես առնեն մը հոս մնալ՝ աս օրիորդներուն հետ աղէկ մը ծանօթանալու համար. ինծի կը թուի որ Յոհնմուէթիանը՝ Խարևպաշտուէթիանն ու Սէրը շատ վայելուչ ու ծանր դէմք ունին:

Ռբէոպէնէ. Նայինք թէ ինչ պիտի բնեն:

Աստի երբոր ելան ու պատրաստուեցան՝ վար իջան, ու հանգստութիւնեն ինչպէս ըլլալը մէկմէկու հարցուցին:

Հաստ ազէկ էինք՝ ըսաւ Պետրոսեանը • կը նայեցա մէջ անցուցած խիստ ազէկ դիշերներուս մէկին էր ան :

Ընտանեաց Խոհեմութիւնն ու Բարեպաշտութիւնը ըսին • Թէ որ քիչ մը առնես հոս մնալ կը հաճիք , տանը բարութիւնները ձերն են :

*Ա՛նառանդ թէ՝ յօժարութեամբ կ՛ուզենք ձեր մնալը , ըսաւ Աբրը : Ուստի միւսները հաճութիւն տուին՝ ու ամիսի մը չափ կամ քիչ մ՛ալ աւելի հոն մնացին , ու մէկմէկու խիստ օգտակար եղան : Նաև որովհետև Խոհեմութիւնը կ՛ուզէր իմանալ թէ Քրիստոնէ ինչպէս մնծացուցեր էր իր զաւկընները , հրաման ուզեց անկէ որ ի մասին քրիստոնէական վարդապետութեան քննէ զանոնք : Քրիստոնէ կամաւոր հաճութիւն ցոյց տուաւ անոր * • ու ան սկսեց ամէնէն պզտիկէն , որուն անունը կը կոչուէր Յակոբոս :*

Նա ըսաւ • Ինկր նայիմ՝ Յակոբոս , կրնա՞ս ըսել ինծի թէ ո՞վ սահմանց զքեզ :

Յակոբոս • Հայր Աստուած՝ Որդին Աստուած՝ ու Հոգին Սուրբ Աստուած :

Խոհեմութիւն • Ապրիս տղաս • և կրնա՞ս ըսել ինծի թէ ո՞վ կը փրկէ զքեզ :

Յակոբոս • Հայր Աստուած՝ Որդին Աստուած՝ ու Հոգին Սուրբ Աստուած :

---

* Հեղինակը խիստ պատշաճաւոր կերպով մէջ կը բերէ առիթ՝ որ տղոց նկ թէ որչափ հարկաւոր է ծնողքներուն իրենց պաշկընները մնծդունել. "Սկիզբը խրատովը ու վարժութեամբը" (Առակ. ա. 4.) ինչ որ քրիստոնէ պատանին տեր է՝ կը տեսնանք որ ան տեղը գտնուած խոտը լսելէ վերջացուցեր ետև քան ասիկայ մնացած :

Յոհաննէս-Ղէ՛ն . Ըպրիս դարձնալ՝ իմ տղաս . բայց Հայր Աստուած ի՞նչպէս կը փրկէ զքեզ :

Յակոբոս . Իր շնորհքովը * :

Յոհաննէս-Ղէ՛ն . Որդին Աստուած ի՞նչպէս կը փրկէ զքեզ :

Յակոբոս . Իր արդարութիւնովը՝ իր մահովն ու արիւնովը՝ և իր վարքովը :

Յոհաննէս-Ղէ՛ն . Հոգին Սուրբ Աստուած ի՞նչպէս կը փրկէ զքեզ :

Յակոբոս . Իր լուսաւորելովը՝ իր նորոգելովը՝ ու իր սրբացընելովը † :

Ընատեն Յոհաննէս-Ղէ՛ն ըսաւ Վրիատիանէին . Վայելութեան արժանաւոր ես դուն քու զաւկընդրդ այսպէս մեծցընելուդ համար . կարծեմ թէ աս հարցմունքները միւսներուն ալ հարցընելու չեմ կարօտիր , որովհետև ամենէն պզտիկը այսպէս աղէկ պատասխան տուաւ ասոնց : Ուստի հիմա երկրորդը ձեռք առնեմ :

Յոհաննէս-Ղէ՛ն . Նէ ըսաւ . Երկոր նայիմ՝

---

* Շնորհք՝ աս տեղը կը նշանակէ առանց արժանաւորութեան ձրիապէս Աստուծմէ ընդունուած գթութիւնը , ուսկից կը բղխին փրկութեան բոլոր բարիքները : Հայրը ձրիապէս շնորհից իր Որդին՝ մեր փրկիչն ընտրելու , ու հիմա Որդւոյն արժանաւորութիւնովը ու միջնորդութիւնովը ձրիապէս կուտայ իր Սուրբ Հոգին՝ մեր Սրբացուցիչն ընտրելու . և այսպէս Վրիատոսի հետ միասին ձրիապէս կուտայ ամէն բանները անոնց՝ որ ճշմարտապէս կը հաւատան անոր :

† Հօր Աստուծոյ անհուն սէրը՝ ու երկրպագելի Փրկչին փրկարար շնորհքը որչափ միտ ու փառաւոր ալ որ են , ամենևին մէկ հոգի մը երկինքը չէն հասցըներ առանց Սուրբ Հոգւոյն լուսաւորող՝ նորոգող՝ և սրբացուցանող գործքին :

Յովսէփ ։ (քանզի ասիկայ էր անոր անունը ։) կը խոցոտուի ինծի որ քեզ քննեմ ։

Յովսէփ ։ Խօսը սրտովս ։

Խոհեմահարցն ։ Ո՞նչ է մարդը ։

Յովսէփ ։ Բանական կենդանի՝ որուն որ այնպէս առեղծից Աստուած ։ ինչպէս որ եղբայրս ալ ըսաւ ։

Խոհեմահարցն ։ Ո՞նչ կ'իմացուի աս փրկիալ բառովը ։

Յովսէփ ։ Կ'իմացուի թէ մարդս մեղքով ինքզինքը դերութեան ու թշուառութեան վիճակի մը մէջ ձգեր էր ։

Խոհեմահարցն ։ Ո՞նչ կ'իմացուի ան խօսքէն թէ Նորոդութիւնը կը փրկէ մարդը ։

Յովսէփ ։ Կ'իմացուի թէ մեղքը այնպէս մեծ ու զօրաւոր բռնաւոր մըն է ։ որ մեկը չկրնար մեղ անոր ճանկերէն փրցընել՝ բայց միայն Աստուած ։ և թէ՝ Աստուած մարդուս այնպէս բարի է ու այնպէս սէր կը ցուցընէ ։ որ աս թշուառ վիճակէն ձշմարտապէս կը հանէ զանիկայ ։

Խոհեմահարցն ։ Ո՞նչ է Աստուծոյ դիտաւորութիւնը որ ողորմելի մարդկիկը կը փրկէ ։

Յովսէփ ։ Իր անուանը՝ իր չնորհացը՝ ու իր արդարութեանը փառաւորութիւնը ։ ու իր ապարաժոյը յաւիտենական երջանկութիւնը ։

Խոհեմահարցն ։ Որո՞նք պիտի փրկուին ։

Յովսէփ ։ Ընոնք որ իր փրկութիւնը կ'ընդունին ։

Խոհեմահարցն ։ Ապրիս Յովսէփ ։ աղեկ սորվ-

վեցուցիր է քեզի քու մայրդ , ու անոր քեզի բսանձին աղէկ միաք դրիր ես դուն :

Ընկէ ետև Յոհեմոթիէնն բսաւ Սամուէլին՝ որ ամենէն մեծ տղէն վարն էր :

Յոհեմոթ-ԼԻՒՆ . Եկո՛ր նայիմ՝ Սամուէլ , կ'ուզես որ քեզի ալ քանի մը բան հարցընեմ :

Սամուէլ . Ես , անշուշտ , թէ որ կը կամիս :

Յոհեմոթ-ԼԻՒՆ . Ի՞նչ է երկինքը :

Սամուէլ . Ամենէրջանիկ տեղ մը ու վիճակ մը՝ որովհետև Աստուած կը բնակի հոն :

Յոհեմոթ-ԼԻՒՆ . Ի՞նչ է դժոխքը :

Սամուէլ . Ամենասոսկալի տեղ մը ու վիճակ մը՝ որովհետև մեղքին՝ Սատանային՝ ու մահուան բնակարանն է :

Յոհեմոթ-ԼԻՒՆ . Ինչո՞ւ համար երկինքը երթալ կ'ուզես դուն :

Սամուէլ . ԶԱստուած տեսնելու ու անդադար իրեն ծառայելու համար . Քրիստոսը տեսնելու ու յաւիտեան զինքը սիրելու համար . Սուրբ Հոգւոյն այնպիսի լիութիւնը իմ նեբսի դիս ունենալու համար՝ որն որ մէկ կերպով մը չեմ կրնար հոս վայելել :

Յոհեմոթ-ԼԻՒՆ . Ըսիկայ ալ շատ աղէկ տղայ է , ու շատ աղէկ սորվեր է :

Ընկէ ետև խօսքը մեծ տղին ուղղեց՝ որուն անունը Մատթէոս էր , ու բսաւ անոր . Եկո՛ր նայիմ՝ Մատթէոս , քեզի ալ քանի մը հարցմունք ընեմ :

Մատթէոս . Յօժար կամօք պատրաստ եմ ձեզի :

Խոհեմուհին. Ուրեմն կը հարցընեմ քեզի. Աստուծմէ առաջ ընաւ երբէք ուրիշ բան մը կա՞ր :

Մոռիկոս. Չէ՛, ինչու որ Աստուած յաւիտենական է. ու մինչեւ առաջին օրուան սկզբնաւորութիւնը չկար մէկ բան մը որ գոյութիւն ունենար, բայց միայն ինք : Ինչու որ Տէրը վեց օրուան մէջ ստեղծեց երկինքն ու երկիրը՝ ծովն ու անոնց մէջի բոլոր եղածները :

Խոհեմուհին. Ո՞նչ կարծիք ունիս Աստուածաշունչ գրքին վրայ :

Մոռիկոս. Աստուծոյ սրբազան խօսքն է ան :

Խոհեմուհին. Ընաւ մէջ այնպիսի բան մը չկայ գրուած որ դուն չես հասկընար :

Մոռիկոս. Չյո՛, շատ բան կայ :

Խոհեմուհին. Ո՞նչ կ'ընես երբոր այսպէս քու չհասկրցած բաներուդ պատահիս անոր մէջ :

Մոռիկոս. Կը մտածեմ որ Աստուած ինծմէ խելացի է : Եւ կ'աղօթեմ որ ինք հաճի իմայցընել ինծի անոր մէջի ամէն ան բաները՝ որոնք որ ինք գիտէ թէ օգտակար են ինծի * :

---

* Մենք մեզի խորհելու չենք թէ Աստուծոյ յայտնութիւնը բոլոր խորհուրդները կրնանք իմանալ, կամ անոնց վրայով գիտնալու բոլոր բաներուն կրնանք տեղեկանալ. և սակայն մեր ակարութիւնը պատճառ ընծյու չենք գանգատութեան ձըգելու Սուրբ Գրոց ան մասերը որոնք որ հիմա չենք հասկընար, հապա խոնարհ ժրութիւնով ու ջերմեռանդ աղօթքով ինդրելու ենք որ մեր օգտին վերաբերեալ բոլոր բաներուն մէջ առաւել լոյս և գիտութիւն առանձնք : Սուրբ Գրոց մէջ կրնան գտնուիլ շատ մասեր որոնք օգտակար չըլլան մեզի՝ թէ որ անոնք հասկրնանք ալ, թէպէտ և ուրիշներուն օգտա-

Յոհեննա–Ռիւան. Ի՞նչպէս կը հաւատաս մեռնելուն յարութեանը վրայով։

Մոպրէոս. Կը հաւատամ թէ անոնք ինչպէս որ թաղուեցան՝ այնպէս պիտի յարութիւն առնեն. բնութեամբ նոյն, բայց ապականութեան մասին տարբեր։ Եւ ասիկայ երկու պատճառաւ կը հաւատամ. մէկ մը՝ որ Աստուած խոստացաւ ան, և երկրորդ՝ որ ինք կրնայ կատարել ան։

Հիմա Յոհաննութիւնն ըսաւ տղոցը. Ձեզի պէտք է որ տակաւին ձեր մօրը միտք դնէք, ինչու որ ինք աւելի բաներ կրնայ սորվեցընել ձեզի։ Պէտք է նաև ժրութեամբ ականջ դնէք ուրիշներէն ձեր լսած բարի խօսքերուն. ինչու որ անոնք ձեր օգտին համար բարի բաներ կը խօսին։ Զգուշութեամբ նկատեցէք ևս թէ երկինքն ու երկիրը ինչ կը սորվեցընեն ձեզի. բայց մանաւանդ յաճախ մտածեցէք ան Խրքին վրայով՝ որ ձեր հօրը ճամբորդութեանը պատճառ եղաւ։ Տէրտէրս, ես իմ կողմանէս կրցածս

կար եղած էին կամ են և կամ պիտի ըլլան. ու միշտ ան մասերուն նշանակութիւնը իմանալու անկարող ըլլալնիս կրնան մեզի սորվեցնել, որ խոնարհ ըլլանք, ու միշտ անսխալ ուսուցչին վճիռներուն հնազանդինք։

Ըսկիզբ է հաւատքին հիմն՝ ու յոյսին յաղթութիւնը, Աստուծոյ իր խոստումներուն հաւատարմութիւնն՝ ու զանոնք կատարելու իր կարողութիւնը։ Ես բաներուն որ միտք դնելու ըլլանք՝ ինչ բան պիտի յարժէ մեր հաւատքը՝ կամ նուաճէ մեր յոյսը։ Պէտք է ծաղր ընենք ամէն մարմնաւոր ընդդիմութիւններէ, ու ոչքի տակ առնենք ամէն գէշ կարծիքներ։

կը սորվեցընեմ ձեզի քանի որ դուք հոս եք, և ուրախ պիտի ըլլամ թէ որ ինծի հոգևոր շնորհեան վերաբերեալ հարցմունքներ ընէք։

Հիմա աս Ճանապարհորդները շարթի մը որ կեցան աս տեղը, Վթիւթիւնը ուզող մը եղաւ որ իր վրայ յօժարութիւն ունենալ կը ձևացընէր, ու անոր անունը Նարսիկ կը կոչուէր։ Ասիկայ քիչ մը ազնուական ցեղէ մարդ մըն էր՝ ու բարեպաշտ մէկը ըլլալ կը ձևանար, բայց աշխարհի բաներուն մէջ շատ ժրաջան մէկն էր։ Ուստի աս մարդը մէկ երկու անգամ կամ ալ աւելի Վթիւթիւնին նկաւ, ու շատ սէր կը ցուցընէր անոր։ Գիտէր որ Վթիւթիւնը գեղեցիկ դէմք մը ուներ, և անոր համար շատ հրապուրիչ էր ինք։

Իր միտքը ևս անդադար գործով զբաղեալ էր. քանզի երբոր իրեն համար ընելու բան մը չունենար, ուրիշներուն համար գուլպաներ ու հանդերձներ կը շինէր, ու կարօտեալներուն կու տար զանոնք։ Ու պարոն Նարսիկը չգիտնալով թէ իր շինածները որո՞ւ կու տար կամ ինչ կ'ընէր, մեծապէս յափշտակուած կ'երևար որ բնաւ անիկայ ծոյլ չէր գտներ։ Ընդհակ տանտիկնին կնիկ մը կ'ըլլայ ասիկայ, կ'ըսէր ինքնիրեն *։

---

* Խորամանկ անձինք շատ անգամ բարեպաշտութեան կերպարանք կ'առնեն վրանին՝ որ բարեպաշտ օրիորդներուն սէրը գտան, որոնք որ քանի մը մասամբ հաճելի են իրենց. և այսպէսով շատերը վտանգաւոր դրդպիճներու մէջ կ'իյնան։ Ուստի վայելչապէս աս դէպքը հոս յառաջ բերուած է, որ

Ալսամի Կթուքթիւնը տանը մէջն օրիորդնե-
րուն բացաւ բանը՝ ու Հարցուց անոնց անոր
վրայով, ինչու որ անոնք իրմէն աղէկ կը ճանչ-
նային զանիկայ : Ալսամի ըսին իրեն թէ անիկայ
խիստ գործունեայ երիտասարդ մըն է՝ ու բա-
րեպաշտ մէկը ըլլալ կը ձեւանայ, բայց վախ
ունին որ ինչ ճշմարտութեան զօրութենէն օտար
մէկն է :

Ուրեմն՝ ըսաւ Կթուքթիւնը, մէկ մ'ալ չեմ
նայիր ես անոր վրայ. ինչու որ ես իմ Հոգիս
շղթայով կապելու բնաւ միտք չունիմ * :

չատ վարժութիւններ կը պարունակէ : Միանգամայն Հարկա-
ւոր ազդարարութիւն մը արուած է թէ անոնք որ անական
Հոգով պզտած չեն, ինչ կերպով կրնան իրենց ժամանակը
օգտակար գործով անցընել : Աստուածային պարբ ըլլալու և
ընկերութեան ու հիւղեցւոյն մէջ օգտակար ըլլալու : Ասա-
գուն է նմանիլ Տարիթային՝ որ հաւատքով բարի համբաւ
առաջաւ՝ ալքատներուն հանգիստ չունենալով, քան թէ ստակին
ու ժամանակը ծախել պարապ զբօսանքներու ու անպիտան
պարբերու և նոյութիւններու :

* Ընծանական վիճակի մէջ մանելու անձինք աս երեք
գործս մէջ իրենց դատողութեանը հետևելու չեն, այլ խո-
հոյի բարեկամներէ խրատ հարցընելու են : Որ անոնք որ ի-
րենց ծնողքին չեն կրնար խրատուիլ, պէտք է այնպիսի բա-
րեկամներու խորհուրդ հարցընեն որ աս տանը օրիորդներուն
անուններուն նշանակած յատկութիւնն ունին : Ու երբոր աս
անուն բարեկամները կը կարծեն թէ երկնից ճամբուն մէջ օգ-
նականի մը տեղ խոչընդոտ մը պիտի ըլլայ միր դիմացը կո-
ղնէ, բոլոր իրենց տղիները սիրտերը խնդրն պիտի միջնեն
ան առաքելութիւնը՝ թէև երբեմն ալ Հաճելի ըլլայ ան ու-
րիշ ամէն պարագաներու մէջ : Այս մասին բացատրութիւնս
Հարկաւոր է ան առաքելական կանոնը որ մեզի կուտայ ըսե-
լով, "Աչքայն թէ Տէրոջմով" : Ընդհանուր ամենէն չնաշխ ու
գոհացուցիչը կրնայ խորհուիլ. բայց անոնք որ Հարցափորձ

Ընաանեն Յոհնմնէթիւնը պատասխան առաւ թէ մեծ բան մը չէ Ա՛արպիկին սիրտը անկէ պաղկըմնելը. Ծիծուէթիւնը իր սկսածին պէս որ շարունակէ աղքատներուն համար գործելը, ասիկայ չուտով կը պաղեցնէ անոր եռանդը:

Ըլլպէս հետևեալ անգամին Ա՛արպիկը որ եկաւ, Ծիծուէթիւնը իր առջի գործին վրայ տեսաւ՝ որ աղքատներուն համար բաներ կը շիներ: Ու ըսաւ. Ա՝ս ի՞նչ է, միշտ գործի վրայ ես գուն: Ըլլ՝ պատասխան տուաւ աղջիկը. կամ ինձի համար կամ ուրիշներուն համար: Եւ ի՞նչ կրնաս վաստկիլ մէկ օրը՝ հարցուց երիտասարդը: Ես ասոնք կը շինեմ՝ ըսաւ միսը՝ որ բարի գործքերով հարուստնամ, բարի հիմն դանձելով իմ անձիս հանդերձեալին համար, որ Ջմմարիտ կեանքը ձեռք ձգեմ: (ա Տիմ. գ. 17—19:) Ի՞նչ, կ՝ուզեմ ըսէ ինձի, ի՞նչ կ՝ընես գուն ասոնք, ըսաւ երիտասարդը: Ասոնք կը հագուցընեմ, ըսաւ աղջիկը, ու ասոր վրայ իր երեսը խոժոռացուց: Ասոր վրայ երիտասարդը մէկ մ՝ալ անոր քովը չեկաւ: Ու երբոր

չէն ըներ՝ ու խրատ առնել չեն ուզեր, անշուշտ իրենց յիմարութենէն համար պիտի ցաւին: Ամէնէն ախտաբեր մշտնջենաւոր սրտմտութիւն ու անհանգստութիւն մըն է. փուշ մըն է կոզը մտնելու՝ ու արգելք մը տանը բարեպաշտութեանն ու գովասկայ քրիստոնէական վարուքերուն. քանզի անոնք ընդհանրապես զէշ կողմի սովորութիւններուն ու օրինակներուն կը յաջորդեն: Ասոնց մէջ այս պէս վատթարութեան մէջ ձգէ կրօնքը՝ կամ առանձին յայտնի յանցանքն անոր անյաջողութեան մէջ ըլլալը՝ քան օրէսէ այսպիսի ամաւնութիւններ՝

պատճառը հարցուեցաւ իրեն, պատասխան տուաւ՝ թէ Կրթութիւնը գեղեցիկ օրիորդ մըն է, բայց գէշ գաղափարներով պաշարուած է։

Երիտասարդը երբոր ետ կեցաւ անկէ՝ Խոհեմութիւնն ըսաւ. «Ըսի՞ք քեզի ես թէ պարոն Ճարպիկը շուտով երեսէ պիտի ձգէ քեզ. մանաւանդ թէ գէշ համբաւ մ'ալ պիտի հանէ քու վրադ։ Կ'անցնի թէ և ինք բարեպաշտ ըլլալ կը ձեւանայ՝ ու Կրթութիւնն վրայ սեր ունենալ կը ցուցընէ, բայց Կրթութիւնն ու ինք այնպիսի տարբեր բնաւորութիւններ ունին որ կարծեմ թէ բնաւ չպիտի միաբանին։

Կրօնքն. Շատուց կրնայի ես ամուսնանալ, թէպէտ և մէկու մը բան խօսած չեմ ասոր վրայ. բայց այնպէս մարդիկ էին անոնք որ իմ գաղափարներուս չէին հաւնիր. թէպէտ և անոնցմէ մէկն ալ ամենևին անձնական պակասութիւն մը չէր գտներ իմ վրաս։ Ուստի անոնք ու ես չենք կրնար միաբանիլ։

Խոհեմութիւն. Ինչ որ ըսիր Կրթութիւնը միայն անուշով յարդ ունի. իսկ այնպիսի գործքերը որ գրթութեան գաղափարներէն կը ծագին՝ քիչ մարդիկ կրնան տանիլ։

Ընդհակառակ թող ըլլայ. թէ որ մէկը չառնէ զիս՝ ըսաւ Կրթութիւնը, միևչև ի մահ ամուրի կը մնամ, կամ իմ գաղափարներս ինձի ամուսնացու տեղ պիտի ըլլան. ինչու որ չեմ կրնար ես իմ բնութիւնս փոխել։ Ու ես մտքին ինձի հակառակ մէկը առնելը կարծեմ թէ ամենևին չպիտի

ընդունիմ քանի որ կ'ապրիմ : Բոլոր մը ունէի ես՝ որ Նռատաճեան կը կոչուէր , որ առ ան- դամներուն մէկին հետ կարգուեցաւ . բայց թնաւ չէին կրնար միաբանիլ իրարու . և որով- հետև իմ քոյրս միտքը հաստատեր էր իր սկսա- ծին պէս առաջ երթալ , այսինքն աղքատնե- րուն բարերարութիւն ընել , անոր համար իր երիկը առաջ սկսաց զինքը բամբասել՝ ու յետոյ դունէն դուրս ըրաւ :

Խոհեմո՜ւթի՜ւն . Ես յոռ ամենայնիւ դուրչ ինք բարեպաշտ մարդ մը կը սեպուէր :

Դրո՜ւի՜ւն . Ես յո՛ , եղածին չափ . ու այն- պիսիներով հիմա լեցուն է աշխարհ . բայց ա- նոնց մէկ'ուն համար ալ չեմ ես :

Ես միջոցիս Մատթէոս՝ Քրիստինէին մեծ տղան հիւանդացաւ , ու իր հիւանդութիւնը շատ սաստիկ էր . ինչու որ շատ ցաւ կը զգար իր ներսի դին , ու առին առին ոլոր ոլոր կու- գար : Ու տանը մօտերը վազելի ու համբաւաւոր բժիշկ մը կը բնակէր Մ'արտարամիտ անունով : Ուստի Քրիստինէ կ'ուզէր կանչել զինքը , ու մարդ խրկեցին իրեն և ևկաւ : Երբոր սենեակին ներս մտաւ՝ ու քիչ մը նայեցաւ տղին , իմացաւ որ իր հիւանդութիւնը խմոցաւութիւն էր : Ընտանեն հարցուց մորը՝ թէ Ես օրերս Մատ- թէոս ի՞նչ կ'ուտէր : Ի՞նչ ուտէ , ըսաւ Քրի- ստինէ , միայն առողջարար բաներ : Պատաս- խան տուաւ բժիշկին ու ըսաւ . Ես տղան բան մը կերած պիտի ըլլայ՝ որ իր ստամոքսին մէջ

չմարսած մնացեր է , ու անիկայ չպիտի դուրս ելլէ առանց բան մը ընելու : Կ՚ենդի ըսեմ որ տղան մաքրողական դեղ առնելու է , թէ չէ՝ կը մեռնի * :

Սահակ . Ընատեան Սամուէլը ըսաւ . Մ՚այր իմ , ի՞նչ էր ան որ եղբայրս ժողվից ու կ՚ըսաւ՝ առ Ճամբուն գլխու դառնէն ներս մտածնուս պէս : Կ՚ուտես որ ձախ կողմը՝ պատին անդի է՝ բլուր պարտէզ մը կայ , ու քանի մը ծառեր պատին վրայէն Ճամբուն վրայ կախուեր էին՝ որոնցմէ եղբայրս փրցուց ու կերաւ † :

Կ՚ենթաինէ . Իրաւ ես՝ տղաս , անոնցմէ ա՚ռաւ ու կերաւ . չեխեցի ես ան չար տղան , և սակայն ինք մտիկ չընելով կերաւ անկէ :

Ա՚ստիպատիճ . Իմացայ ես որ ինք մեսասա՚կար բան մը կերած էր . ու ատ կերածը՝ այս՚ինքն ատ պտուղը ամենէն մեսասակարն է : Կ՚ենդիսուղի պարտէզին պտուղն է ան : Կը զար՚մանամ որ մէկը բան մը չըսաւ ձեզի անոր վրայով . շատերը մեռան անկէ :

---

* Երբոր յուսապատառ հաւատացեալները մեծապես լքա՚նին , խոհեմութիւն չէ անմիջապէս զօրացընել զանոնք : Հապա այնպէս հարցուփորձ պէտք է ըլլալ , որ իրենց նեղութեանը դաղանի պատճառը յայտնէ : Ընտանեաց շատ անգամ կը գըտ՚նուի որ արգիլուած պտուղ մը կերած են անոնք , և ատ գըտ՚տումը կը խնդարհեցընէ զանոնք :

† Նկատէ թէ ատ Ճանապարհորդները օրէնքի օգտակար կ՚են ընլալ հաւատարմութեամբ իրարու միտք ձգելով իրենց վարմունքը : Ան մեղքը թէպէտ և ատեն մը առաջ գործուած է՝ ու ո՛չ Աստիճոսը և ո՛չ անոր մայրը յիշեցին անիկայ , և սակայն պէտք է յայտնուի ան՝ ու զղջալ ընդուի անոր վրայ :

*Քրիստինէ անատեն սկսաց լալ * ու ըսել. Ա՛վ հար տղայ, ու վո՞յ ինծի անհոգ մօրս. ի՞նչ ընեմ իմ տղիս համար։*

Ա՛րթուրոպիա. Շատ մի վշտանար, տղան կ'առողջանայ, բայց պէտք է դեղ առնէ ու փսխէ։

Քրիստինէ. Պարո՛ն, կ'աղաչեմ քեզի քանիի կ'ըլլայ թող ըլլայ, քու բոլոր վարպետութիւնդ ի գործ դիր։

Ա՛րթուրոպիա. Մի վախնար. կը յուսամ թէ չափաւոր պիտի ըլլամ ես։ Բայսպէս դեղ մը շինենք անոր՝ բայց շատ տկար եկաւ ան։ Կ'ըսուի թէ ան դեղը շինուեր էր ցուլի մը արիւնովը՝ երինջի մը մախիրովը՝ ու քիչ մը զոպայով. (Եբր. թ. 13, 19։ Ժ. 1—4։) Ու երբոր պա-րոն Ա՛րտարամիտը տեսաւ թէ ան դեղը խիստ տկար էր. ուրիշ ղօրաւոր դեղ մը շինեց։ Բ-սիկայ շինուած էր՝ ex carne et sanguine christi† .

---

* Ա՛վ ծնողքնե՛ր՝ որ Քրիստոսի սիրոյն ծանօթացած էք, հակեցէ՛ք ձեր ջանկըներուն վրայ, որ չըլլայ թէ անոնց մեղքերուն համար դուէ՛ք։

† "Բառանց արիւն թափուելու չէր ըլլար մեղայ թողու-թիւն", կամ խորհրդանքի հանդարտութիւն, "ցուլերուն ու նոխազներուն արիւնը չէր կրնար մեղքը վերցընել". վասն որոյ ան տղին հոգևոր հիւանդութեանը բան մը չէր կրնար առողջու-թիւն ու բժշկութիւն ընծայել՝ բայց ex carne et sanguine christi Քրիստոսի խորհուրդն ոտ արէնքը, որ մեր մեղքերուն համար սրուեցաւ ու թափուեցաւ։ Ու սակայն մեր բնու-թեանը մէջ զարմանալի դժկամակութիւն մը կայ աս խոր-հուրդը ընդունելու, որ կը ծագի մեր սրտերուն անհաւատու-թենէն։ Բայսպէս ըլլալ գուտ Արտոթէոս՝ Քրիստինէին հի-ւանդ որդին։

(Յովհ. Ի. 54—58։ Նբր. Թ. 14.) ինչպէս որ գիտէք թէ բժիշկները տարօրինակ դեղեր կու տան իրենց հիւանդներուն։ Ասիկայ դեղահատ չուներ էր քանի մը խոստմունքներով ու հափառոր աղով խառնած։ (Մարկ. Թ. 49։) Երդ աս դեղահատերը ծոմ բերնով երեքշաբթի հատ պիտի առնէր տղան՝ գաւաթ մը ապաշխարութեան արցունքով։ (Ղուկ. ԺԱ. 10։)

Երբոր աս դեղը պատրաստուեցաւ ու տղին բերուեցաւ՝ չէր ուզեր առնել անիկայ, թէպէտ և փորին ցաւը այնպէս կը տանջէր զինքը որ կարծես թէ իր ներսի դին կը ջարդուէր։ Ինծ նայէ՝ ըսաւ բժիշկը, պէտք է առնես ասիկայ։ Աստմքաս չվերցըներ, կ'ըսէր տղան։ Ընպատճառ խմելու ես, կ'ըսէր մայրը։ Ցայց պիտի փսխեմ, կ'ըսէր տղան։ Հիմա Քրիստինէ բժշկին դառնալով ըսաւ անոր. Պարոն, կ'ազնեմ քեզի, ինչպէս է համը։ Մէշ համ չունի՝ ըսաւ բժիշկը. ու ասոր վրայ Քրիստինէ իր լեզուին ծայրը դեղահատերուն մէկին դըպցուց։ Ու ըսաւ. Ո՛չ, Աստուածոս, աս դեղը մեղքէն ալ անուշ է։ Թէ որ քու մայրդ կը սիրես, թէ որ քու եղբայրներդ կը սիրես, թէ որ Ղեւուհիւնը կը սիրես, թէ որ քու կեանքդ կը սիրես, առ ասիկայ։ Վերջապէս շատ ջանքերէն ետև՝ ու Աստուծոյ օրհնութիւնը ան դեղին վրայ գալու համար համառօտ աղօթք մը ընելէն ետև՝ տղան առաւ անիկայ, ու շատ աղէկ եղաւ իրեն։ Ղէկ ներգործութիւն մը ը-

բաւ իրեն • Հանդարտ քուն մը ու հանդստու-
թիւն մը պատճառուց անոր • աղէկ մը տաքցուց
ու քրտնցուց անիկայ ՝ ու բոլորովին բժշկից
զինքը իր փորի ցաւէն : Ա յսպէս քիչ ժամա-
նակին մէջ ոտք ելաւ՝ ու գաւազանով կը պտը-
տէր • ու մէկ անգամէն միւսը կ'երթար ՝ ու
Յոհաննէթիւնին՝ Խարեպաշտութիւնին՝ ու Ա-
րին հետ իր հիւանդութեանն ու իր բժշկուե-
լուն վրայ կը խօսէր :

Երբոր տղան բժշկուեցաւ՝ Կրիստինէ հար-
ցուց պարոն Ա արտարամիտին ու ըսաւ • Տէր
իմ՝ ինչ վճարեմ՝ որ իմ վրաս ու իմ զաւ-
կիս վրայ քու քաշած աշխատութիւնդ ու հո-
գողութիւնդ փոխարէն քեզի բաւական ըլլայ :
Ու ան ըսաւ • Ի ժիշկներուն գործին Ա յարգ-
մին պիտի տաս քու տալիքդ ՝ անոր դրած կա-
նոններուն համեմատ * : (Ն էր • ԺԴ • 11—15 :)

Կրիստինէ • Հայց՝ տէր իմ՝ ըսաւ Կրիստինէ ՝
աս գեղահատը ուրիշ ինչ բանի աղէկ է :

Ա արտարամիտ • Անիկայ ընդհանուր գեղա-
հատ մըն է • Ճանապարհորդներուն պատահելու

---

* Աղէկ պէտք է որ միտք առնենք աս ազգարարութիւնը : Հատերը կան՝ որ Կրիստոսի արդիւնքին ու փրկագործու-
թեանը նայած ձրի փրկութեան վարդապետութիւնը չարաչար կը գործածեն ՝ ու Թողութիւն գտնելու կ'ապաւինին՝ երբոր
ձմմարիտ դղջում չունին ու սրբութեան վարք մը չեն ցոյց-
ներ : Հայց աս ամենազօրաւոր դեղը անոնց աս վիճակին մէջ
օգուտ մը չըներ • այլ մանաւանդ անոնց անիկայ այնպիսի
չարաչար կերպով գործածելը իրենց մեղքերը կ'աւելցնէ ՝ ու
իրենց սրտերը մեղաց մէջ կը խստացընէ :

բոլոր հիւանդութիւններուն համար ալ աղէկ է ան • ու երբոր աղէկ չինուած ըլլայ , խիստ շատ երկար առնն աղէկ կը պահուի :

Ալէքսիենէ • Տէր իմ , կ'աղաչեմ քեզի՝ տասն երկու տուփ բան չինէ ինծի առիկ • ինչու որ թէ որ ասիկայ ուզենամ՝ քնաւ ուրիշ դեղ չեմ առներ :

Ճոբոպոբոճիք • Ես դեղահատերը ոչ միայն հիւանդը առողջացընելու աղէկ են՝ հապա նաև հիւանդութիւնները արգիլելու : Մանաւանդ թէ կը համարձակիմ ըսել ու կը հաստատեմ ալ՝ որ եթէ մէկ մարդ մը ըստ արժանւոյն դոճաճէ աս դեղը , յաւիտեան կ'ապրի : (Յովհ • ԺԱ • 38 :) Բայց բարի Ալրիստինէ , ուրիշ կերպով տալու չես աս դեղահատերը՝ բայց միայն ինչպէս որ առաջ անդնկացուցի քեզ • ինչու որ եթէ ուրիշ կերպով տաս՝ օգուտ չըներ : Ուստի բժիշկը դեղ տուաւ Ալրիստինէին՝ իրեն համար , ու իր տղոցն ու Ալթուիւնին համար , ու Ալատթէոսին ալ ապագային որ մէկ մ'ալ չհասած սալոր չուտէ • և այսպէս մնաք բարով ըսելով իր բանը գնաց :

Վէրը ըսուեցաւ առաջ թէ խոհեմութիւնը տղոցն ըսեր էր որ երբ որ ուզեն օգտակար հարցուածներ ընեն իրեն , ու ինք անոնց վրայով բան խօսի իրենց : Վասն որոյ Ալատթէոսը՝ որ հիւանդացեր էր , հարցուց իրեն թէ ինչո՞ւ համար դեղը ըստ մեծի մասին մեր քմացը լեղի կու գայ :

ԽոհԵմոՒԲՒՆ. Ընոր համար որ ցուցընէ թէ Աստուծոյ խօսքն ու անոր զօրութիւնները ինչպէս անհաճոյ են աշխարհասէր սրտին:

ՄոփԲՒՈՈ. Ինչո՞ւ համար դևոը թէ որ օգուտ ընէ՝ կը լուծէ՝ ու կը փախցընէ:

ԽոհԵմոՒԲՒՆ. Ընոր համար որ ցուցընէ թէ Աստուծոյ խօսքը երբոր աղէկ ներգործէ, սիրտն ու միտքը կը մաքրէ: Ւրանգի նայէ որ՝ ինչ որ մէկը մարմնոյն կ'ընէ, նոյնը կ'ընէ միւսն ալ հոգւոյն:

ՄոփԲՒՈՈ. Ւ՞նչ պիտի սորվինք երբոր կը տեսնենք թէ կրակին բոցը դէպ ի վեր կ'ելլէ, ու արեգակին քաղցրիկ զօրութիւնները ճառագայթները դէպ ի վար կ'իջնեն:

ԽոհԵմոՒԲՒՆ. Նոյնն վեր ելլելովը պիտի սորվինք երկինքը ելլել՝ ջերմ ու եռանդուն փափաքներով, ու արեգակին իր ջերմութիւնը՝ ճառագայթներն ու քաղցրիկ ներգործութիւնները դէպ ի վար խրկելովը պիտի սորվինք թէ աշխարհի փրկիչը թէպէտ և բարձրը կը բնակի, իր շնորհքովն ու սիրովը վար մեզի կը հասնի:

ՄոփԲՒՈՈ. Ամպերը ո՞րկէ կ'առնեն իրենց ջուրը:

ԽոհԵմոՒԲՒՆ. Ծովէն:

ՄոփԲՒՈՈ. Ւ՞նչ կրնանք սորվիլ ասկէ:

ԽոհԵմոՒԲՒՆ. Պիտի սորվինք թէ քարոզիչները իրենց վարդապետութիւնները Աստուծմէ առնելու են:

ՄոփԲՒՈՈ. Ինչո՞ւ համար ամպերը երկրին վրայ կը պարպուին:

Յոհեխոռիխա. Ընոր համար որ ցուցընեն թէ քարոզիչները Աստուծոյ վրայով ինչ որ գիտեն աշխարհի մատուցանելու պարտական են։

Մոռիկոս. Ինչու համար ծիածանը արեւէն կը պատճառի։

Յոհեխոռիխա. Ընոր համար որ ցուցընէ թէ Աստուծոյ շնորհքին ուխտը Քրիստոսի միջնորդութիւնովը մեր վրայ կը հաստատուի։

Մոռիկոս. Ինչու համար աղբիւրները ծովէն կու գան մեզի գետնին տակէն։

Յոհեխոռիխա. Ընոր համար որ ցուցընեն թէ Աստուծոյ շնորհքը Քրիստոսի մարմինին միջնորդութիւնովը մեզի կու գայ։

Մոռիկոս. Ինչու համար աղբիւրներէն ոմանք բարձր լեռներուն գլուխները կը բղխեն։

Յոհեխոռիխա. Ընոր համար որ ցուցընեն թէ շնորհաց Հոգին ինչպէս որ շատ աղքատներուն ու խոնարհներուն մէջ կը փայլի, այնպէս ալ մեծամեծներէն ու զօրաւորներէն ոմանց մէջ ալ կը փայլի։

Մոռիկոս. Ինչու համար բոցը ճրագին պատրոյգը կը բռնէ։

Յոհեխոռիխա. Ընոր համար որ ցուցընէ թէ շնորհքը մինչեւ սրտին վրայ որ չվառի՝ մեր ներսէն դին կենաց ճշմարիտ լոյս չպիտի գտնուի։

Մոռիկոս. Ինչու համար պատրոյգը ճարպն ու բոլորը կը սպառի ճրագին լոյսը վառ պահելու համար։

Յոհեխոռիխա. Ընոր համար որ ցուցընէ

թէ հոգին ու մարմինն ու բոլոր մեր ներքսը և-
զածը՝ Աստուծոյ ընտրեալին ծառայութեանը մէջ
ըլլալու են, ու իրենք զիրենք այն ընտրեալը պահ-
պանելու համար զոհածանելու են :

Պաղեաս. *Ինչո՞ւ համար հաւատալուսը կը-*
տուցուվը իր կուրծքը կը ծակէ :

Յոհաննէս-Ոսկեբեր. *Իր ձագերը իր արիւնովը*
սնուցանելու համար, և անով ցուցընելու՝ թէ
ամենօրհնեալ Տէրն մեր Քրիստոս այնչափ սի-
րեց իր ձագերը՝ (իր ժողովուրդը) որ իր ա-
րիւնովը փրկեց զանոնք :

Պաղեաս. *Ի՞նչ կրնայ սորվիլ մարդ՝ ա-*
քաղաղին խօսիլը լսելով :

Յոհաննէս-Ոսկեբեր. *Կը սորվի յիշել Պետրոսին*
մեղքը՝ ու Պետրոսին ապաշխարութիւնը : Ա-
քաղաղին խօսիլը կը ցուցընէ ևս թէ գիշերը
կ'անցնի ու օրը կամ ցորեկը կու գայ . ուրեմն
անոր ձայնը քու միտքդ թող ձգէ գատաստանի
վերջին ու զարհուրելի օրը :

Գիտէք որ աս առիւնևարս՝ ալ անոնց ամիս մը
ժամանակը լռացաւ . ուստի տանը մէջինները ուշ
իմացուցին թէ ալ արժան է որ ելլեն ու երթան :
Ուստի Յովսէփ իր մօրն ըսաւ . Պէտք է որ
չմոռնաս պարոն Անհնչելին տունը մարդ խրկել՝
ու խնդրել իրմէն որ պարոն Քաջասիրտը մեզի
խրկէ, որ մեր մնացած ճամբուն մէջը մեզի ա-
ռաջնորդութիւն ընէ : Ապրիս տղաս, ըսաւ
մայրը . դրեթէ մոռցեր էի ևս աս : Ուստի ա-
զերսագիր մը գրեց՝ և Դունապան պարոն Եր-

Թուներն աղաչեց որ մէկ յարմար մարդու մը ձեռքովը իր բարի բարեկամին պարտն Անկինէին խրկէ զանիկայ : Իսկ Անկինէը երբոր աղեքսա-գիրը առաւ՝ ու անոր մէջն պարունակուածը տեսաւ , թզթաբերին ըսաւ . Գնա զտուցէ ա-նոնց թէ կը խրկեմ զանիկայ :

Պրիսկիլլէին կեցած տանն ընտանիքը երբոր տեսան թէ առնք ձամբայ ելլելու միտք ունին , բոլոր տուներ մէկտեղ ժողվուեցան ընորհակալ ըլլալու իրենց Թագաւորին որ անոնց նման ազէկ հիւրեր խրկեց իրենց : Ասիկայ լսացընելէնետև Պրիսկիլլէին ըսին . Պէզի քանի մը բան չցու-ցընե՞նք , ինչպէս որ մենք սովորութիւն ունինք ձամբորդներուն ընելու , որ ճամբուն մէջ անոնց վրայով մտածութիւն ընես : Աստի փոքրիկ ա-նեակ մը տարին Պրիսկիլլէն՝ անոր աղաքը՝ ու Պիւթիթիւնը , ու ցոյց տուին անոնց այն խնձոր-ներուն մէկը՝ որ Եւա կերաւ ու իր էրկանը տուաւ , ու անիկայ ուտելնուն համար դրախ-տէն դուրս արտաքսուեցան . ու հարցուցին Պը-րիսկիլլէին՝ թէ Ասիկայ ի՞նչ կը կարծես ըլլալ : Պատասխան տուաւ Պրիսկիլլէ ու ըսաւ . Ա-սիկայ կամ ուտելու բան մըն է՝ և կամ թոյն է . չեմ գիտեր որն ըլլալը : Այսն որոյ միւս-նեները բանը բացին անոր , ու այն իր ձեռքերը մէր բռնեց ու ափշած մնաց * : (Ծննդ . գ . 6 : Հռովմ . է . 24 :)

* Հռովմայեցւոց Սուրբ Գիր միայն մեր առջի ծամբայ ելլելուն՝ մեր մեղքերը մեզի կը ծանչցընէ ու Պրիսկիլլայի կարօտ ըլլալնիս մեզի

Ընկէ եաև ուրիշ տեղ մը տարին զինքը ու ցոյց տուին անոր Յակոբին տանդուխը : (Ծննդ. իբ. 12 :) Գանք որ հիմա հրեշտակներ վեր կ'ելլէին անկէ : Աստի Քրիստինէ ափշած կը նայէր հրեշտակներուն վեր ելլելը տեսնելու , ու միւսներն ալ նոյնը կ'ընէին : Յետոյ ուրիշ տեղ մը կ'երթային ուրիշ բան մը ցուցընելու անոնց . բայց Յակոբոս ըսաւ իր մօրը . Կ'աղաչեմ , ըսէ անոնց որ քիչ մ'ալ կենան հոս . ինչու որ ասիկայ աքանչելի տեսարան մըն է : Աստի ետ դարձան , ու կայնեցան որ այսպիսի հաճոյական տեսարանով իրենց աչքերը յագեցընեն * :

Ընկէ եաև տեղ մը տարին զանոնք՝ ուր որ ոսկեզէն խարիսխ մը կախուած էր : Ու հրաման ըրին Քրիստինէին վար առնել զանիկայ . ինչու

կ'իմացընէ , հապա նաև միշտ յոյսի կ'ըլլէ մեզի մեզքին զեշտեղութիւնը՝ թէ բնութեամբ և թէ գործադրութեամբ : Ասիկայ շատ անգամ կը գործացընէ մեզ մեզքին վրայ՝ մեր անձին վրայ՝ ու Քրիստոսի սիրոյն վրայ , որ մեր մեղքերուն համար պատարագ եղաւ : Ասիկայ նաև կը խոնարհեցընէ մեզ , մեղքը աւելի առել կուտայ մեզի , ու Քրիստոս՝ իր քաւութիւնն ու իր արդարութիւնը առաւել քան զառաւել պատրաստ կ'ընէ մեր աչքերուն ու յարգի մեր սրտերուն :

* Քրիստոս Տէրն մեր երկնից ու երկրի Աստուծոյ ու մարդոց մէջ միջնորդ է . իրմով մեղաւորները Աստուծոյ կու գան և ընդունելի կ'ըլլան , ու Աստուած անոնց հետ կը բնակի ու կը փառաւորի . անոր միջնորդութիւնովը իրենց երկրպագութիւնն ու պաշտամունքը Աստուծոյ կը մատուցանեն ու երկնային բարեմիութիւնները կ'ընդունին . ու անոր պատճառաւը հրեշտակները փրկութեան ժառանգորդներուն կը սպասաւորեն : Ասիկայ կը նշանակուի Յակոբին տանդուխովը :

որ՝ ըսին իրեն թէ Ըսիկայ խիստ հարկաւոր է որ քու հետդ առնես , որպէս զի վարագուրին ներսի կողմը եղածը առնես , (Ելք . ը . 19 ,) ու խոտվայոյզ եղանակի մը պատահիլդ հաստատ կենաս : (Յովել . ը . 16 :) Ուստի սկսեցին ուրախանալ ասոր վրայ * :

Ըսկէ ետև առին տարին զանիկայ ան լեռանը վրայ ուր որ Աբրահամ մեր Հայրը իր որդին Իսահակը պատարագ մատուց , ու ցոյց տուին անոնց անդանը , փայտը , կրակին ու սուրը . ինչու որ անոնք մինչև ան օրս Հոն կը կենան տես նուելու համար : (Ծննդ . իբ . 9 :) Երբոր տեսան անիկայ՝ ձեռքերնին վեր վերցուցին , ու երնեկ տուին իրենք իրենց ու ըսին ալ . ՈՀ , ինչպէս մարդ էր Աբրահամ իր Տէրոջը վրայ ունեցած սիրոյն ու իր անձը ուրանալուն կողմանէ :

Ամէն ան բաները անոնց ցոյց տալէն ետև Իսհմաէլիները անդանատուները տարաւ զանոնք՝ ուր որ պատուական նուագարան մը կեցեր էր . ուստի սկսեց անոր վրայ նուագել՝ ու անոնց ցոյց տուած բաները տագնապութեան գարձընելով երգեց .

---

* Ըսիկայ է Հայոին խարիսխը : Ըսիկայ Հոգին ապահով՝ ու Յիսուսի վրայ հաստատ կը պահէ , որ ինք միայն է մեր յոյսին նպատակը : Հոյսը հաստատքէն կը ծագի , և է անհնարութիւն ան բաներուն կատարմանը որ ամէն ընտրեալներուն Հաստատը ճշմարտութեան խօսքին մէջ խոստացաւ : Հաստատքը կ'ընդունի զանոնք՝ կը հաստատ անոնց՝ ապաւինի անոնց , ու յոյսը կը տպասէ անոնց անձերի կատարմանն ու վայելչութեան :

Լեալին կերած խնձորը տեսաք՝
Նայէ որ գոյշ կենաս դուն անկէ ։
Հնախօրին տեսած սանդուխն ալ տեսաք ,
Որ վրը կ'ելլէին հրեշտակներ անկէ ։

Այս տեղս ատիր նահ խարխոխ մ'ալ՝
Սակայն բաւական ատոնք ըսինք ։
Ըրթահամին պէս միշտ որ դուն ալ
Քու խիստ պատուական բանըդ զմ ընես ։

Այս առենները մէկը գարիաւ դուռը , ուստի Դռնապանը բացաւ , ու մէկ մ'ալ տեսաւ որ պարոն Քաջասիրտն էր եկողը , բայց երբոր ներս գնաց՝ ի՞նչ ուրախութիւն եղաւ հոն : Ինչու որ հիմա նորէն իրենց միտքը եկաւ թէ ինչպէս քիչ մը առնն առաջ ինք սպանեց այն Խոժոռադէմը՝ Երիւնահեղ Հսկան , ու առիւծներէն ազատից դիրնք :

Իսկ Քաջասիրտը Քրիստինէին ու Թմբուկ Թիւնին ըսաւ , Իմ Տէրս ձեր երկուքին մէկմէկ աման գինի խրկից՝ ու քիչ մը խորոված մսրաջորին՝ և քանի մը նուռ , տղոյն ալ քիչ մը Թուզ ու չամիչ խրկից , որ ձեր ճամբուն մէջ ձեզ կազդուրեն :

Ընտանեն ճամբայ ելլելու պատրաստուեցան , և Խոհեմութիւնն ու Խարեպաշտութիւնը ա նոնց հետ գացին : Երբոր տանը դուռն եկան , Քրիստինէ Հարցուց Դռնապանին թէ այն օրերը արդեօք մէկը անցե՞ր անկէ : Պատասխան տուաւ Դռնապանը՝ թէ Չէ , միայն թէ առնն մը առաջ մէկը անցաւ , որ ըսաւ ինձի թէ մտնիս

մեծ աւազակութիւն մը եղաւ Փագաւորին ձամբուն վրայ ։ ուր որ հիմա դուք պիտի երթաք ։ Բայց գողերը բռնուած են՝ ու շատ չանցած անոնց մահուան վճիռը դատաստանաւ պիտի կարուի ։ Ընատին Կրիստինէն ու Փիռեթիւնը սկսեցին վախնալ ։ բայց Մատթէոսն ըսաւ ։ Մ՚այրիկ ։ քանի որ պարոն Քաջասիրտը մեր հետը պիտի երթայ ու մեր առաջնորդն է ։ բանէ մը մի վախնար ։

Կրիստինէ անատեն Դռնապանին ըսաւ ։ Տէր իմ ։ մեծապէս չնորհակալ եմ քենէ քու բոլոր մարդասիրութեանդ համար՝ որ քանի եկեր եմ ինձի ցոյց տուիր ։ ու նաև անոր համար որ այնչափ սէր ու քաղցրութիւն ցոյց տուիր իմ զաւկրներուս ։ Ձեմ դիտեր թէ ինչպէս հատուցում ընեմ քու մարդասիրութեանդ ։ ուստի կ՚աղաչեմ ընդունէ աս փոքրիկ լուման իբրև նշան իմ գթիդ յարդելուս ։ Ա՛ս ըսելով ոսկի մը դրաւ անոր ձեռքը ։ ու ան խնամարհ յարդութիւն մը մատուցանելով ըսաւ ։ "Քու գթասնեղդ ամէն աւուն ճերմակ ըլլան ։ ու գըլխոդդ վրայէն նզը պակաս ըլլայ" ։ (Յով ։ թ ։ 8 ։) Փիռեթիւնը ապրի ու չմեռնի ։ ու իր գործը քիչ ըլլայ ։ Ու տղոցն ըսաւ ։ Երիտասարդական ցանկութիւններէն փախիք ։ ու առաքինութեան հետևեցէք խոհեմ ու խելացիներուն հետ ։ (ի Տիմ ։ ի ։ 22 ։) ասանկով ձեր մօրը սրտին ուրախութիւն պիտի տաք ։ ու բոլոր առաքինի անձերէն գովութիւն պիտի

առնէք : Աստի հնորհակալ եղան Խռնատանէն ու գատուեցան :

Հիմա երազիս մէջ տեսայ որ ամէնը մէկէն առաջ կ'երթային , մինչև որ բլուրին գլուխը կանգնեց : Հոն Քարեպաշտութիւնը ինք իրեն գալով կանչեց : Ափսոս , քան մը պիտի տայի Վրիստոնէին ու իր ընկերներուն , ու մոռցայ անիկայ : պիտի գառնամ բերեմ անիկայ : Աստի վազեց դնաց անիկայ բերելու : Երբոր ինք գնաց՝ Վրիստոնէին այնպես կու գար թէ քիչ մը հեռուն աչ կողմին վրայ պզտիկ անտառի մը մէջ խիստ զարմանալի քաղցրանուագ երդ մը կը լսէր այսպես :

Ո՛ւր կեանքիս մէջ քու անդյշ սերդէ
Այնպես մոռացիր դյդյ տուիր ինծի ,
Որ ես յաւիտեան քուկին տառնարդի
Պիտի բնակիմ , ու չկամ անոի :

Ու աղէկ մը մտիկ ընելով կը թուէր երկն որ մէկ ուրիշը պատասխան կու տար անոր լսելով՝

Քանզի բարի է մեր Տէր Աստուածը՝
Յաւիտեան է իր ողորմութիւնը ,
Հաստատուն է իր ճշմարտութիւնը
Ու գարէ ի դար կը մնայ նոյնը :

Վրիստիանոս հարցուց Խոհեմութիւնին թէ ան զարմանալի երգերը երգողն ո՞վ է : Ան ալ պատասխան տուաւ ու ըսաւ . Մեր երկրին Թագուհիներն են անոնք . քիչ անգամ՝ անոնք աս

երգերը կ'երգեն • բայց միայն գարնան՝ երբոր ծաղիկները կը բացուին ու արեգակին ճառագայթները կը տաքնան • և անատեն բոլոր օրը կը լսես որ կ'երգեն : (Երգ • ը • 11 , 12 :) Շատ անգամ դուրս կ'ելլեմ ես անոնք մտիկ ընելու , ու յաճախ մենք զանոնք կ'ընտանեցընենք ու մեր տանը մէջ կը պահենք : Երբոր մենք տրտմած ըլլանք՝ շատ ազէկ ընկերութիւն կ'ընեն մեզի , ու նաև անտառներն ու թաւուտները ու անմարդաբնակ տեղերը այնպէս կը զարգարուին որ մարդ կը փափաքի անոնց մէջ ըլլալու * :

Գանք որ հիմա Խարեպաշտութիւնը կրկին կաւ , ու Կրիստոնէին ըսաւ • Էնա նայէ , մեր տունը տեսած բաներուդ բոլորին նկարագրութիւնը բերի քեզի , որ եթէ բան մը մոռնալու ըլլաս՝ կրնաս անոր վրայ նայիլ , ու կրկին քու միտդ բերել ան բաները՝ քու չմոռնալուդ և միխիթարութեանդ համար :

Հիմա սկսեցին լեռն ի վար իջնել Խոնար-

---

* Այս երկրին թռչունները՝ կը նշանակէ ան կողմերէն անցնող ճանապարհորդները՝ որ Տէրոջը մօտ ըլլալու զապուժիմ մը , ու անոր ճշմարտութեանը և յաւիտենական ողորմութեանը վրայ հաստատուն ապաւինութիւնով մը աս ուրախարար երգերը կ'երգեն : Երբոր Ընդարութեան Երեգակը չերմացնէ ծագէ հոգւոյն վրայ՝ ու պատճառէ անոր յայտնապէս տեսնել սոսկը , քաղցրանուագ երգել՝ ու արդարև խիստ խնդալից եղանակաւ ուրախանալ կու տայ ճանապարհորդներուն : Այս երգերը շատ մօտ կու գան փառաց սահմաններուն մէջի երկնաւոր երաժշտութիւններուն :

հուրեան Հոգին * : Ասիկայ բարձր լեռ մըն էր ու ճամբան ալ սահուն էր . բայց իրենք խիստ զգուշութիւն կ'ընէին , ու այնպէս անելնաս մինչև վար իջան † : Երբոր վար հասան ձորին մէջ՝ Քարեպաշտութիւնն ըսաւ Քրիստոնեին . Ասիկայ ան տեղն է՝ ուր որ Քրիստոնոս քու ե-րիկդ ան չար Թշնամւոյն Ապողիոնին պատահեցաւ , և ուր որ անոնք ան զարհուրելի կռիւն ըրին . գիտեմ որ ի հարկէ լսած ես ան : Բայց սիրտ առ . քանի որ պարոն Քաջասիրտը ձեր ուղեցոյցն ու առաջնորդն է , կը յուսանք որ ձեր բանը լաւագոյն վախճան կ'ունենայ : Ա՛յ-պէս՝ երբոր աս երկուքը՝ Ճանապարհորդները իրենց առաջնորդին պաշտպանութիւնը յանձ-նեցին՝ Քաջասիրտը առջևնուն ճամբայ ելաւ , և միւսները անոր ետևէն կ'երթային :

Քաջասիրտ . Անոնք աս ձորէս վախնալու բան մը չունին . ինչու որ աս տեղը մեզի վնասելու բան մը չկայ , թէ որ վնասակար բանը մենք մեզի չստանանք : Ա՛շմարիտ է թէ Քրիստոնոս աս տեղը պատահեցաւ Ապողիոնին , որուն հետ սաստիկ կռիւ մ'ալ ըրաւ . բայց ան կռիւը լեռն ի վար իջած ատենը իր սահելուն պատուին

---

* Ա՛նանց պարհորդին կենացը մէջ օդտակար ճամբաներ են անոնք՝ որ հոգին կը խոնարհեցնեն :

† Ա՛նանց պարհորդները երկնաւոր մխիթարութիւններով՝ հա-ւատքին տեսութիւններովը՝ յոյսին սփոփութիւններովը՝ այս-քան առատ՝ հոգեկան պատրաստութիւն ունին , տես իրենց ճանապարհը հեշտանալ , քայլափոխը , որ է՝ Աստուածպաշտութեան կեանքը դիւր խոնարհութեան Ճորը իջնել :

էր • քանզի անոնք որ Հոն կը սահին ; հոս կը-
ռիւի ակնկալուԹիւն պէտք է ունենան : Ու-
ասկէ է որ աս ձորը այսպիսի դառն անուն մը
ունի : Վանզի հասարակ մարդիկ երբոր լսեն
ԹէՀ այս ինչ տեղը այս ինչ մարդուն զարհուրելի
բան մը պատահեր է , կը կարծեն ԹէՀ ան տեղը
անզգամ Թշնամւոյ մը կամ չար հոգւոյ մը
բունն է • բայց՝ ափսոս , որ իրենց ըրածներուն
պատճառաւն է որ այսպիսի բաներ կը պատահի
*իրենց Հոն * : Ըս Խոնարհութեան Ձորն ըստ*

---

* Ի՛նչ մեծ բարուԹիւն է խոնարհութեան ձորին մէջ քայ-
սիրտ ունենալը : Ի՛նչ ԹշուառուԹիւն է Համբերոդներուն՝ ի-
րենց մեղքովին ու յիմարութիւնովը իրենք իրենց չարիքները
հնարելը : Ի՛նչպէս ինդուԹիւն է դիտնալ՝ ԹէՀ ''Ինչպէս որ
մէկ հայր մը կը դԹայ իր զաւկըներուն վրայ , այնպէս ալ
Տէրը կը դԹայ իրմէն վախցողներուն վրայ'' : (Սաղմ . ՃԳ .
13 :) Ըս ասկայն ԹէՀ որ գլխրինք՝ անշուշտ պիտի ցաւինք ;
ԹէՀ որ ամուր չդունենք հաւատքը՝ յոյսը՝ սէրն ու հնազան-
դուԹիւնը ; Աստանան վրանիս պիտի յարձակի՝ մեզ նեղը պիտի
ձգէ՝ ու մեզի պիտի յաղԹէ , և անատեն չար համբաւ պիտի
հանենք խոնարհութեան Ձորին վրայ՝ որն որ ապահով ու
պաղաբեր տեղ մըն է : Ընդհակառակն աս ձորին մէջն ես դուն :
Ինու վրադ կը տեսնե՞ս ու կը զգա՞ս միայն ան բաները որ քեզ
կը խոնարհեցնեն ու Հոն քեզ կը պահեն : Ոգւոյդ կեցիր
տրտնջալէն ու քրԹմնջելէն , ԹէՀ և երկար տաեն անոր մէջ
ձեաս , և մինչև անգամ քու բոլոր կենացդ մէջ • ինչու որ
քու Հիասուդ քեզ կը փորձէ՝ որ քու նեղութ եղածը ցուցընէ
քեզի , որպէս զի տեսնես որ բոլորովին պարտաւոր ես իր բա-
զուկին որ փրկութիւն բերաւ քեզի ու բոլորովին ազատեց
քեզ . որպէս զի իրմով և իրեն վրայ պարծենաս միշտ ու բո-
լոր փառքը իրեն մատուցանես իր մարդասիրութեանն ու ո-
ղորմութեանը Համար՝ որ ըրած քեզի այսպիսի Թշուառ մեղա-
ւորիդ՝ ինչպես որ ես , ու այսպիսի անպիտան ծառայիդ՝ ինչ-
պես որ միշտ պիտի ըլլաս :

ինքեան պտղաբեր տեղ մըն է՝ ան և իցէ ուրիշ բարեբեր տեղի մը պէս. ու կը վկայեմ՝ որ եթէ փնտռելու ըլլանք, կրնանք աս տեղուանքը բան մը գտնել որ մեզ տեղեկացնէ՝ թէ Քրիստիա- նոս ինչո՞ւ համար գժուարութիւն կրնց աս տեղը։

Ընտանեն Յակոբոսն ըսաւ իր մօրը. Ահա հեռուն արձան մը կայ, ու կը թուի թէ բան մը գրուած է անոր վրայ։ Երթանք տեսնենք թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ ան. ուստի գացին ու ա- սիկայ գրուած գտան հոն. "Քրիստիանոսին հոս գալէն առաջ սահիլը՝ ու անոր աս տեղը ըրած կռիւը հաւէն եկողներուն խրատ մը թող ըլլան"։ Տեսա՞ք, ըսաւ Ձեզի՝ ըսաւ իրենց ա- ռաջնորդը՝ թէ աս տեղուանքը բան մը պիտի ըլլայ որ հոս Քրիստիանոսին քաշած գժուա- րութիւնը պատճառը պիտի իմացընէ։ Ընկէ ետև Քրիստինէէին դառնալով՝ ըսաւ. Բայց ասիկայ աւելի ամօթ մը չսեպուիր Քրիստիանո- սին՝ քան որչափ շատ ուրիշներուն որոնց կ'ինայ սակէ անցնիլ։ Ինչու որ դիւրագոյն է աս լեռ- նէն վեր ելլելը՝ քան թէ վար իջնելը. ու ա- սիկայ աշխարհիս աս կոպմերը միայն քանի մը լեռներու համար կրնայ ըսուիլ։ Բայց թող տանք ան բարի մարդը. ինք հիմա հանգչած է. ինք զօրաւոր յաղթութիւն մ'ալ գործեց իր թշնամւոյն վրայ։ Երկինքը բնակողը չնորհէ մեզի որ մեր փորձուելու առեներնիս անկէ աւելի գէշ բանի չպատահինք։

Բայց գանք նորէն աս խոնարհութեան Հո-

բիս վրայ խօսելու : Բոլոր աս կողմերը ամենէն աղէկ ու պատշաճու տեղն ասիկայ է : Պարարտ երկիր է , ու ինչպէս որ կը տեսնես ըստ մեծի մասին մարդագետինով ծածկուած է . ու թէ որ մէկ մարդ մը ամառը հոս գալու ըլլայ՝ ինչպէս որ մենք հիմա եկանք , թէ որ ինք առաջ մանէ բանջ մը իմացած ջրլայ աս ձորին վրայով՝ ու այնպիսի մէկին ըլլայ որ գեղեցիկ բաներ տեսնելու աչք ունենայ , խիստ բերկրալի բաներ պիտի տեսնէ հոս : Ահա ինչպէս կանանչ է աս ձորը . ու նաև ինչպէս գեղեցկացած է շուշաններով * : (Երգ . բ . 1 :) Աս շատ աշխատասէր անձինք ալ գիտեմ՝ որոնք աս Խոնարհութեան Ձորին մէջ աղէկ կալուածքներ ստացան . ինչու որ Աստուած ամբարտաւանները հակառակ է , բայց խոնարհներուն շնորհք կու տայ : (Յակ . դ . 6 : ա Պետ . ե . 5 :) Երբեմն արգաւանդ հող մը ունի , ու առատօրէն կը պտղաբերէ : Մանկը կը փափաքին ալ որ իրենց Հօրը տունն երթալու ճամբան միշտ ասկէ ըլլար , որ ալ նեղութիւն չքաշէին բլուրներուն ու լեռներուն վրայէն անցնելու . բայց ճամբան ճամբայ է , ու ձեռքերնիս ինչ կու գայ :

Երբ՝ երբոր այսպէս կ'երթային ու կը խօսէին , տղայ մը տեսան՝ որ իր հօրը ոչխարները կ'արածէր : Տղան շատ գծուծ լսթիերու մէջ էր ,

---

* Շուշանները Երիսատան անվնաս և սուրբ ազակերանեն են , որ կենաց պղպատ ու անուշ վճռակը կը պարդարին , ու կրծքին զարդն են՝ խոնարհութեամբ հաղուած բլալով :

բայց զուարթ ու բարեշնորհ դէմք մը ունէր • ու առանձին որ նստեր էր՝ կ'երգէր : Մին կ ըրէք հովիւ տղին բսածը՝ բսաւ Վաչասիրատ • անոնք ալ մին կ ըրին որ կ'երգէր ու կ'բսէր •

Ալբն բլլազը վախ չունի խնամէն ,
Հնդը չվախնար հալածուելենէն •
Ան որ խոնարհ է միշտ գնացուած իրեն
Պահապան կ'ընէ , ամէն չարերէն :

Ունեցածովս ես արդէն գոհ եմ
Թէ շատ բլլայ ան և թէ քիչ բան մը •
Ու դեռ գոհ բլլալ ցէր իմ կը խնդրեմ ,
Չէ դուն կը փրկես միշտ այնպէսները :

Ամբողջ եղջերն ծանրութիւն մըն է
Թէև հարստութեամբ բեռնաւորուած է •
Հոս քիչ թող բլլայ՝ հոն երջանկութիւն ,
Որն որ յաւիտեան ամենէն լաւն է :

Ընտտեն իրենց առաջնորդն բսաւ • կը լսէք իր բսածը • կը համարձակիմ ես բսելու թէ աս տղան շատ ուրախ կեանք մը կը վարէ , ու մտաքսով և թաւիշով հագուողէն աւելի իր սիրտը հանգիստ է * : Բայց գառնանք մեր խօսքը առաջ տանելու :

Մեր Տէրը առաջնանէ իր ամարանոցը աս ձորիս մէջն ընտրեր էր , ու շատ կը սիրէր հոս

---

* Հովիւ տղեկը կը նշանակէ փոքրիկ եկեղեցիներու կամ ժողովուրդներու վրայ հովուապետի ընդ եկեղեցականներուն անշուք բայց հանգիստ վիճակը • որովհետ գրեթէ անձանօթ են իրենց եղբայրներուն , բայց լսափոխ մը օգտակար են՝ ու խիստ գոհ :

ընակիլ : Կը սիրէը ևս աս մարգագետիններուն վրայ պտըտիլ , ինչու որ ասոր օգը աղէկ ըլլալ գտեր էր : Մանաւանդ որ՝ աս տեղս մէկ մարդ մը աղաղակներէ ու աս կեանքիս աղմուկներէն աղատ կ'ըլլայ • բոլոր սահմանները աղաղակով ու աղմուկով լեցուն են • միայն Խոնարհութեան Ձորն է ան գատարկ ու առանձին տեղը : Աս տեղս մէկ մարդ մը արգելք չպիտի կրէ մտածութեան պարապելուն , ինչպէս որ ուրիշ տեղեր արգելքի ենթակայ է : Ասիկայ մէկ ձոր մըն է՝ որուն մէջ մէկը չսիրեր քալել՝ բայց ա նոնք որ ճամբորդութեան կեանքը կը սիրեն : Եւ թէպէտ Քրիստիանոս դժուարին վիճակի մը պատահեցաւ հոս՝ Ապողիոնին հետ՝ ու սաստիկ կռիւ մը մղաւ անոր հետ , բայց ձեզի կ'ըսեմ թէ առաջմանէ մարգիկ աս տեղ հրեշտակներու կը պատահէին , (Ա՛վետ . ժբ . 4 , 5 ,) հոս մարգարիտ կը գտանէին , (Մատթ . ժգ . 46 ,) ու աս տեղ կեանք կը գտանէին * : (Ա՛մոս . ը . 35 :)

Ձըսի թէ մեր Տէրը առաջմանէ ամարանոցը

---

* Պիտգի բեր միտս մեր սիրելի Տէրոջը խօսքը , թէ "Հիւրիք է աշակերտին՝ թէ որ իր վարդապետին պէս ըլլայ" : (Մատթ . ժ . 25 :) Թէ որ քու Տէրդ աս խոնարհութեան Ձորին մէջն ըլլալը իր գլխաւոր հաճութիւնն ըրաւ , սորվէ իր օրինակէն աս ձորը յարգել : Եւ թէպէտ հոս Ապողիոնին կամ ուրիշ չըտապաւոր թշնամւոյ մը պատահիս , բայց և այնպէս քու ամենայաղթ Տէրոջդ կարողութիւնովն ու անոր բանզուկներուն մէջ տպահով ես • քանզի թէպէտ և Տէրը բարձր է , բայց խոնարհը կը տեսնէ :

հոս ունէր ։ ու կը սիրէր հոս պտըտիլ ։ Ճիմա աս ալ ըսեմ որ աս սահմանները սիրող ու հոն պտըտող ժողովուրդին աս տեղ տարեկան թո– շակ մը ձգած է ինք ։ որ ատոնին արգարու– թեամբ պիտի վճարուի անոնց ։ ճամբուն վրայ իրենց ապրուստին՝ ու ճամբորդութեանը մէջ յառաջանալու իրենց քաջալերութեանը համար ։

Երբ՝ երբոր այսպէս առաջ կ'երթային ։ Ա– մուէլը պարոն Վաջասիրտին ըսաւ • Տէր իմ ։ կ'իմանամ որ իմ հայրս ու Ալոզղիոնը աս ձո– րին մէջ իրենց կռիւն ըրին • բայց ո՞ւր տեղ էր ան • քանզի կը տեսնեմ որ աս ձորը մեծ է ։

Վաջասիրտ • Ալոզղիոնին հետ քու հօրդ ըրած կռիւին տեղը անդին մեր առջեւն է՝ նեղ ածգքի մը վրայ ։ Թալարի Մոռացութեան կո– չուած տեղը անցածիդ պէս ։ Եւ արդարեւ աս կողմերը ամենէն վտանգաւոր տեղն անիկայ է ։ Վաղուն ճանապարհորդները թէ որ երբեք ա– ղէտքի մը պատահիլու ըլլան ։ անպատճառ կը պա– տահին երբոր կը մոռնան իրենց ընդունած չը– նորհքները՝ ու ան չնորհքներուն իրենց անար– ժան ըլլալը ։ Ես տեղ ես ուրիշներն ալ նեղու– թիւններ քաշեցին ։ Բայց աւելի կը տեղիանանք ան տեղին վրայով՝ երբոր հոն հասնինք • ինչու որ կը վկայեմ թէ մինչեւ աս օրս ան տեղ կը մնայ ան կռիւին կամ մէկ նշանը ։ և կամ ար– ձան մը՝ որ վկայէ թէ այսպիսի կռիւ մը եղած է հոն ։

Պրոֆ–ի–ա– • Ես կը կարծեմ որ աս ձորիս

մէջ այնչափ աղէկ եմ՝ որչափ որ բոլոր մեր ճամբորդութիւնը մէջ ուրիշ տեղ մը եղայ. ինծի կը թուի որ աս տեղը իմ հոգւոյս հետ կը միաբանի: Կը սիրեմ ես այսպիսի տեղեր ըլլալը՝ ուր որ ոչ կառքերու շնչիւն ու ոչ անիւներու շառաչիւն կայ: Ինծի կու գայ որ մէկ մարդ մը աս տեղս առանց շատ նեղութիւն կրելու կրնայ ասոնք մտածել՝ թէ ինչ է, ուրկէ ինկաւ, ինչ բան, ու Փրկչովը ինչ բանի կանչեց զինքը: Աս տեղս մարդ կրնայ մտածել՝ ու իր սիրտը կտրիլ՝ ու իր հոգին հալիլ՝ մինչև որ իր աչքերը Յորդանանի աւազանին նմանին: (Ղուկ. է. 4:) Ընդհակառակն որ աս արտասուքի ձորէս կ'անցնին՝ աղբիւրի պէս կ'ընծայեն անիկայ. ասոր մէջ եղողներուն վրայ Սաւուղայ երկինքէն խրկած անձրևն ալ կը ցօղէ աւազանները: (Սաղմ. ձդ. 5—7:) Ասիկայ ան ձորն է՝ ուրկէ ես Փրկչովը իրենները իրենց պզտիները պիտի շնորհէ, ու անոր մէջէն անցնողները պիտի կրկնեն, (Ղեւտ. բ. 15.) ինչպէս որ Վրիստիանոս հոգից Ապողիոնին հետ բոլոր պատահած բաներուն համար:

Վաղաքէր. Ա՛շմարիտ է՝ ըսաւ իրենց ածականորդը. շատ անգամ անցայ ես աս ձորին մէջէն, ու հոս եղած ատենս եղածիս պէս՝ ուրիշ տեղ բնաւ ասկէ աւելի աղէկ չեմ: Շատ ճամբորդներու ալ առածնորդութիւն բրի, ու անոնք ան նոյնը կը վկայեին: Փրկչովը կ'ըսէ թէ՝ Որո՞ն վրայ կը հանգչիմ ես, բայց եթէ

հիզերուն ու խոնարհներուն վրայ ։ ու իմ խօսքէս վախցողին վրայ ։ (Եսայ ։ կԸ ։ 2 ։)

Ան միջոցիս եկան հասան ան նոյն տեղը՝ ուր որ վերը յիշուած կռիւը պատահեր էր ։ Ընտտեան ուղեցոյցն ըսաւ Կրիստինէէն , իր տղոցն ու Մեթուէիւնին ։ Ասիկայ է ան տեղը ։ Հոս կայնեցաւ Կրիստիանոս , ու ան բարձր տեղէն Ալողղիոնը անոր դէմն եկաւ ։ Եւ նայէ՛ ջսլիճձեզի , ահա քու երկանդ քիչ մը արիւնն ալ մինչև աս օրս աս քարերուն վրայ է ։ Նայէ ևս թէ ինչպէս Ալողղիոնին կոտրած նիզակներուն քանի մը կտորները տակին անդին ցրուած կ՚երևան գետնին վրայ ։ Տե՛ս նաև թէ ինչպէս կռուած տեղնին իրենց ոտքերը գետինը զարկեր են՝ մէկմէկու դէմ հաստատուն կենալու համար ։ և ինչպէս պարապն անցած հարուածներուն մինչև անգամ քարերը կտոր կտոր ըրեր են ։ Ըզգարև Կրիստիանոս աս տեղս մեծ քաջութիւն ըրաւ՝ ու ինքզինքը այնպիսի զօրեղ ցուցուց՝ որչափ որ Հերքիւլէս կրնար , թէ որ բուն իսկ ինք հոս ըլլար ։ Ալողղիոնը յաղթեալ՝ եռաւ՝ ասկէ անդին ձորին մէջ քաշուեցաւ՝ որ կը կոչուի Մահուան Շուքին Ձորը , ուր որ շատ հանցած մենք ալ պիտի մնանենք * ։ Հոս առջևնիս արձան մ՚ալ կայ՝ որուն վրայ

* Աստանան թէ որ մեկ յարձակմունքով եռ քշուի , պատրաստ կեցիր՝ ինչու որ երկրորդ անգամ պիտի յարձակի ։ Շնորհակալ եղիր Աստուծոյ քու սպառազինութեանդ համար , և քնաս մի հաներ անիկայ քու վրայէդ ։

*քանզակուած է աս կռիւն ու Քրիստիանոսին ըրած չաղիւթիւնը , բոլոր գարերուն մէջ իր համբաւը հռչակելու համար * : Ես որովհետեւ ճիշտ առջինին՝ ճամբուն քովինին էր արձանը , քովը գացին ու վրայի փորագրուածը կարդացին , որ բառ առ բառ ասիկայ էր .*

Այն աս տեղս էր որ եղաւ կռիւ մը՝
Հետ սքանչելի՝ բայց շատ ճշմարիտ .
Քրիստիանոսն ու Ապողիոնը
Իրարու չաղթել կ՚ուզէին ճշդիտ :

Բայց Քրիստիանոս քաջութեամբ վառուած
Խախք ըրաւ միւսը՝ փախցուց ան չարը ,
Որուն համար ես արձան եմ կայնած
Ա կայել ձեզի ան եղած բանը :

Երբոր ան տեղէն անցան՝ Ահուան Հրեշտակին սահմանները մտան : Ես ձորը միւսէն երկար էր † . ու նաև այնպիսի տեղ մըն էր ուր որ

---

* Արդի մտօք պէտք է որ կարդանք ուրիշ հաւատացեալոց փորձութիւններուն՝ պատերազմներուն՝ հաւատքին՝ համբերութեանն ու չաղթութեանը պատմութիւնը : Ընդհակ նկատելու ենք թէ ինչ վէրքեր ընդունեցին՝ ու ինչ գէշ վարմունքով ան վէրքերուն պատահեցան , որպէս զի հակինք և աղօթենք որ ան կերպովը մենք ալ չիյնանք : Օգուտ ըլլամբ պէտք է քննենք թէ ինչպէս չաջողակութեամբ մերժեցին փորձիչին զանազան չարաճակատանքները , որպէս զի սովրինք դէմ դնել անոր՝ հաւատքով հաստատուած . և ընդհանրապէս անոնց ըրած չաղթութիւնները մեզ պիտի կենդանացընեն "Աստուծոյ զէնքերը առնելու , որ կարող ըլլանք չարին դէմ դնելու չարութեան օրը" : (Եփես . Զ . 13 :)

† Ահուան Հրեշտակ Ձորը կ՚երեւայ թէ կը նշանակէ նեղութիւն երկիւղ՝ նեղութեան պատերաշխ և չիմթութեան փոխոխու-

միշտ չար բաներ կը յաճախէին , ինչպէս որ շատերն ալ այսպէս ըլլալը կրնան վկայել • բայց աս կնիկներն ու տղաքը աղէկ անցան անկէ , ինչու որ ժամանակը ցորեկ էր՝ ու Պաջասիրաը իրենց առաջնորդն էր :

Երբոր աս ձորը մտան՝ կը թուէր իրենց թէ մեծ հեծութիւն մը կը լսէին , որ կընմանէր մեռնելու մարդոց հեծութեանը : Կը կարծէին ևս թէ ողբալի խօսքեր կը լսէին՝ որ իբրև թէ անհնարին տանջանաց մէջ եղողներէ կ'ելլէին այն խօսքերը : Այս բաները տղաքը դողդ սարսափի մէջ ձգեցին , ու կնիկներն ալ այլագունած մեխիր զարձած կ'երևային • բայց իրենց առաջնորդն ըսաւ անոնց որ սիրտ առնեն :

Եյսպէս քիչ մ'ալ առաջ գացին , ու կը թուէր իրենց թէ իրենց տակի գետինը կը սկսէր շարժիլ , իբրև թէ խոռոչաւոր տեղ մը կար հոն : Կը լսէին ևս օձի ձայնի պէս սուլելու ձայն մը , բայց դեռ բան մը չէր երևար իրենց : Ընատեն տղաքն ըսին • Տակաւին աս տրտմազին տեղս ձայրը չհասա՞նք : Բայց առաջնորդը անոնց կրկին ըսաւ որ սիրտ առնեն՝ ու իրենց ոտքերուն զգուշանան , որ չըլլայ թէ որոգայթի մը մէջ իյնան :

Թիւն մը , որ կը ծագի մարքին սաստիկ մեծնալէն՝ ու հոգևոր փափաքներուն պակասութենէն , որով մարդս քրիստոնէական պարտաւորութիւններուն կը դժկամակի ու զանոնք կատարելոյս սիրտ չունենար • ու ասիկայ բազմապատիկ վախերու՝ վտանգներու ու նեղութիւններու ճամբայ կը բանայ :

Ես միջոցիս Յակոբոսն սկսեց հիւանդանալ, բայց կարծեմ թէ անոր պատճառը վախն էր. ուստի իր մայրը Մեհնիչէն տունը իրեն տրուած օշարակէն քիչ մը տուաւ անոր, ու պարոն Նարտարամիտին շինած դեղահատերէն երեք հատ, ու տղան սկսեց առողջանալ: Ըսկսէս առաջ գացին մինչև որ ձորին դրեթէ կէս տեղը հասան. ու անտառն Քրիստինէ ըսաւ. Ինծի կը թուի թէ դիմացը ճամբուն վրայ մեր առջևը բան մը կը տեսնեմ. այնպիսի ձևով բան մը որ քնաւ տեսած չեմ ես: Ի՞նչ է ան՝ մայրիկ, ըսաւ Յովսէփ: Վարշլէն բան մը՝ տըղաս, գարշելի բան մը՝ ըսաւ Քրիստինէ: Բայց ի՞նչ բանի կը նմանի՝ մայրիկ, ըսաւ միւսը: Կը նմանի մէկ բանի մը որ ես չեմ դիտեր՝ ըսաւ մայրը. ու հիմա շատ քիչ հեռու է մնեք: Ընկէ ետև ըսաւ՝ Ա՛ոտեցաւ մեզի *:

Մէ հոդաբ՝ ըսաւ Քաջասիրտը. ով որ շատ կը վախնայ թող իմ քովիկս գայ: Ըսկսէս՝ թշնամին առաջ կու գար ու ճամբորդներուն առաջնորդը անոր դէմը կ'ելլէր. բայց երբոր ճիշտ անոր դնաց հասաւ, բոլորովին կորսուեցաւ անհետ անունց աչքին առջևէն: Ընտանեն մոքերնին բերին ատենօր ըսուած ան խօսքը, թէ "Զարախօսին հակառակ կեցէք, և անհետ

* Թշնամւոյն փորձութիւններէն յառաջ եկած մոքին զարհուրելի երևիւթները պատշաճաւոր կերպով կը ցուցուին աս նկարագրութեանը մէջ: Երբեմն կը թուի որ հոգին զբօսնութիւն կ'առնէ, և երբեմն կը թուի որ չարը կը մօտենայ:

ձեր մէջէն կը փախչի" : (Յակ . դ . 7 :)

Ա՛մէն օրոյ քիչ մը ոդի առնելով առաջ գացին . բայց շատ չգացած Պետրոսին իր ետեւը նայեցաւ՝ ու կը թուէր իրեն թէ առիւծի նման բան մը կը տեսնէր , որ արագ ընթացքով մը հառնուն կու գար . ու խորունկէն մռնչելու ձայն մը ունէր . ու ամէն մէկ մռնչելուն բոլոր ձորը կը հնչեցնէր ու ճամբորդներուն սրտերը կը ցաւցընէր , բայց ի՛նոր սրտէն՝ որ անոնց առաջնորդն էր : Եւ յապէս անիկայ կը մօտենար , ու Քաջասիրտը ետ դնաց ու բոլոր ճամբորդները իր առջեւն առաւ : Եռիւծն ալ սկսեց արագ արագ առաջ գալ , ու Քաջասիրտը պատրաստուեցաւ անոր հետ պատերազմելու : (ա Պետ . ե . 8 , 9 :) Բայց առիւծը երբոր տեսաւ որ դէմ՝ պիտի կեցուէր իրեն , ան ալ ետ քաշուեցաւ՝ ու ալ առաջ չեկաւ * :

Ընկէ ետեւ նորէն սկսեցին յառաջ երթալ , ու իրենց առաջնորդը առջեւնուն կ'երթար , մինչեւ որ տեղ մը եկան՝ ուր որ ճամբուն բոլոր լանջը փոս մը փորուած էր . ու մինչեւ որ կարող եղան պատրաստուիլ անոր վրայէն անցնելու , մեծ մշուշ մը ու մթութիւն մը ինկաւ վրանին , այնպէս որ չէին կրնար տեսնել : Նաեւ ձամ-

---

* Ա՛մէն առեն հարկաւոր է առաքեալին ասս խրատը , "Երթա՛ք կեցէք , հակեցէք" : (ա Պետ . ե . 8 :) Ես ճանապարհորդները կը հակէին : Սատանան յանկարծ չեկաւ անոնց վրայ . անոր մօտենալը կը լսէին , անոր յարձակմանը առենը պատրաստ էին , և ահա Սատանան ետ քաշուեցաւ :

բորդներն ըսին • Ա՛փսո՛ս , ի՞նչ պիտի ընենք հիմա : Բայց իրենց առաջնորդը պատասխան տուաւ ըսելով • Մի՛ վախնաք , հանդարտ կեցէ՛ք , ու տեսէք թէ ինչպէս մեր ալ վախճանը պիտի գայ • ուստի կայնեցան հոն՝ ինչու որ իրենց ճամբան արդիւնաւոր էր : Ընտանին կարծեցին նաև՝ որ առաւել ևս յայտնապէս կը լսէին թշնամիներուն ձայնն ու ընթացքը • ու փոսին կրակն ու մուխն ալ շատ դիւրաղդին կ'որոշուէր * : Հիմա Քրիստինէ Կոթուխիւնին կ'ըսէր • Հիմա կը տեսնեմ ես թէ իմ խղճալի էրիկս ինչ բաներէ անցաւ • շատ անգամ լսեցի ես աս տեղին վրայով , բայց հիմա հոս եկայ ու տեսայ ան : Խեղճ մարդը գիշերով ինքնիրեն միսակ անցաւ ասկէ • դրեթէ բոլոր աս ճամբայէն գիշերով անցաւ ինք • ու աս թշնամիներն ալ իր չորս կողմը առած էին , որ իրրև թէ կատր կատր պիտի պատռտէին զինքը : Ընտրերը կը խօսին աս տեղին վրայով , բայց մէկը չգիտեր թէ ի՞նչ է Մահուան Հրէշին Չորը , մինչև որ անձամբ

---

* Ամենաթշուառ ու անմխիթար ճամբայ մը կ'ուներնանք երբոր առջևնիս փոս մը ըլլայ՝ ու բոլորտիքնիս՝ և մանաւանդ թէ նեռսերնիս մշուշը՝ մթութիւնը պատէ • ու դժոխքը թթւի թէ դեռնին յատակէն շարժի մեր դէմն ելլելու՝ և նոյն ատենը մենք ալ անոր խաւարին բնութեանը , բոցակէզ օդերնիքին վախերուն , մեղայ զգացմանը , ու դժոխքին սարսափներուն ենթակայ եղած ըլլանք : Ա՛հ այսպիսի նեղութեան ատենը ինչ անպատում ողբմանելիութիւն է ամենակարող Փրկիչ մը ունենալը՝ անոր նայելու , և աղաւոթքեան ու փրկութեան համար անոր կանչելու : Ուստի ինչ "Մեր աղաղակը կը լսէ , ու մեզ կը փրկէ" :

անոր մէջ չմտնէ : Օգոստոսի բան մըն է հոս ըլլալը * :

Կաջաւիբո • Ասիկայ կը նմանի նաւերով ծովը իջնողներուն ու մեծ ջուրերուն մէջ գործ գործողներու : Ասիկայ կը նմանի ծովուն խորութեանը մէջ մնալու կամ լեռներուն տակերը իջնելու : Հիմա կը թուի որ գրեթէ երկիրը իր նիգերովը չորս կողմերնիս շրջապատած է յաւիտեան : Բայց անոնք «Որ մութի մէջ կը քալեն ու քնաւ լոյս չունին • թող անոնք Տէրոջը անունը ապաւինին ու իրենց Աստուծոյն կռթնին"† • (Եսայ • Ծ • 10 •) իմ կողմանէս՝ ինչպէս որ արդէն ըսած եմ ձեզի ՝ շատ անգամ ես աս ձորին անցայ ՝ ու շատ աւելի դժուարութիւն քաշելցի հոս քան որչափ հիմա ՝ և սակայն կը տեսնէք որ ողջ եմ: Չեմ պարծիր՝ ինչու որ ես իմ անձիս փրկողը չեմ ՝ բայց կը յուսամ որ քարի ազատութիւն մը պիտի ստանանք : Նկէք աղօթք ընենք ու լոյս խնդրենք Անկէ որ մեր խաւարը կրնայ լուսաւորել ՝ ու ոչ միայն աս թշնամիները՝ այլ նաև դժոխքին բոլոր սատանաները կրնայ զսպել :

Աստի աղաղակեցին ու աղօթք ըրին ՝ և Աստուած լոյս ու ազատութիւն խրկեց իրենց • քանդի հիմա ալ արդելք մը չկար իրենց Ճամբուն

---

* Ուրիշներուն հոգւոյն նեղութիւնները լսելը՝ ուրիշ բան է • բայց ան նեղութիւններուն անձամբ փորձառու ըլլալնիս՝ շատ տարբեր բան է :

† Սուրբ Ուրբին աս պատուական խօսքը մեծութեան ու նեղութեան ատեն ամուր խարիսխ մըն է հոգւոյն ՝ ու չատերուն այնպես եղած ալ է ան : Ամրացող, խոր՛նկ սորվէ ասկից :

վտակ ։ ուչ ալ ան տեղը՝ ուր որ քիչ մը առաջ փոս մը կար ։ Նե սակայն գետ ձորին մէջէն ելած չէին ։ Վասն որոյ տակաւին յառաջ կ'երթային ։ Եւ ահա պատահեցան սաստիկ գարշահոտութիւններու ու զզուելի հոտերու ։ որ մնծապէս կը նեղացնէր զերինք * ։ Ընատեն Թմրութիւնն ըսաւ Քրիստինէին ։ Ես տեղս ըլլալը այնչափ հաճելի չէ՝ որչափ որ Դուռը՝ կամ Անկնիչին տունը՝ և կամ մեր վերջի կեցած տունն ըլլալը ։

Խոյց պէտք է գիտնալ՝ ըսաւ տղոցը մէկը ։ որ այնչափ գէշ չէ ասկէ անցնիլը քան որչափ միշտ հոս մնալը ։ ու իմ գիտցածիս նայելով՝ մեզի պատրաստուած տունը երթալու համար աս ճամբէն անցնելու պարտաւորելնուս մէկ պատճառը աս է որ մեր բնակարանը աւելի քաղցր ըլլայ մեզի † ։

Ղեկ ըսիր՝ Ամմուէլ ։ ըսաւ առաջնորդը ։ կատարեալ մարդու պէս խօսեցար դուն հիմա ։ Եւ թէ որ անգամ մը ասկէ դուրս ելլելու ըլլամ՝ ըսաւ տղան ։ լոյսն ու աղէկ ճանապարհը

---

* Աղտութեան առիւծները մեր անարգ ցանկութիւններուն ու գաթշելի վատթարութիւններուն զզուելի հոտերը միճապէս կը վտանգընեն ու կը նեղեն ճշմարիտ ճամբորդները ։

† Ինչ պատուական խորհրդածութիւն է աս ։ ասիկայ մըտածէ երբեր խիտ գէշ ու աղետալի պարագաներու մէջ ես ։ Ընեոց սկիզբը աէր է ։ Ընեոց տեսողութիւնը կարճ է ։ Ընեոց վախճանը փառքով պիտի պսակուի ։ Մեր խաւարային ու նեղութեան գիշերները աւելի պատուական կ'ընեն մեզի՝ մեր լուսաւոր և ուրախութեան օրերը ։

լաւագոյն պիտի յարգեմ քան որչափ բոլոր իմ կենացս մէջ երբէք ըրած եմ : Ընատեան ըսաւ ա-ռաջնորդը՝ Շատ չանցած կ'երթանք աս ճամբայէն : Ելայսէս յառաջ գացին՝ ու Յովսէփ ըսաւ . Տակաւին չենք կրնար տեսնել աս ձորին ծայրը : Ընատեան առաջնորդն ըսաւ . Ոտքերնուդ զգու-շացէք , ինչու որ հիմա որոգայթներու մէջ պի-տի մտնենք . ուստի անոնք ոտքերնուն կը զգու-շանային , և այնպէս յառաջ գացին . բայց շատ նեղութիւն կը կրէին որոգայթներէն : Գիտէք որ երբոր որոգայթներուն մէջտեղը եկան , մէկը տեսան՝ որ ձախ կողմին վրայ ինկած փոսը ձը-գուած էր , ու իր բոլոր մարմինը պատռատած ու փառատած էր : Ընատեան առաջնորդն ըսաւ . Ասիկայ Ընդդոյշ անուն մէկն է՝ որ աս ճամբէն կ'անցնէր . բնիկ շատոնց հոս ձգուած է * : Ինք բռնուած ու սպանուած ատենը Զգուշաւոր անուն մէկն ալ կար իր հետը , բայց ան անոնց ձեռքէն փախաւ : Ձեզ կրնար երևակայիլ թէ որչափ անձինք կը սպանուին աս տեղուանքը . և սակայն մարդիկ այնպէս անմտաբար կը յան-դգնին որ՝ անխորհրդաբար ճամբորդութեան կ'ելլեն , ու առանց առաջնորդի կու գան : Ա-ղօրմելի Ապիատհանոս . զարմանք է որ ինք աս

---

* Ընդդոյշ ընթերցող , միտք առ : Հաւատքով ձրի փըր-կուելու վարդապետութիւնը ամենէն ան մոռքը չէ որ մեղ մարմնաւոր ապահովութեան մէջ քնացընէ , թէև որ դուն ա-նիկայ ան մոռքը կը դործածես , հաստատուն նշան մըն է թէ կեղծաւոր մէկն ես :

տեղէս ազատեցաւ. բայց ինքը՝ իր Աստուծոյն սիրելին էր ու արիասիրտ մարդ էր. եթէ ոչ՝ ամենևին չէր կրնար ընել ան բանը:

Ես միջոցիս աս ճամբուս ծայրին մօտեցան, ու ճիշտ ան տեղը՝ ուր որ Քրիստիանոս քարայր մը տեսաւ անկէ անցնելուն՝ տեսան որ ան քարայրէն Հսկայ մը դուրս կ'ելլէր, որուն անունը կը կոչուէր Յոչտանգիչ: Ես Յոչտանգիչը իմաստակութիւնով համբակ ճամբորդները կը մոլորցնէր. ու կանչեց Քաջասիրտը իր անունովը ու անոր ըսաւ. Քանի՞ անգամ արդիւեցար դուն աս բաներուն ընելու: Իսկ Քաջասիրտը հարցուց ըսելով՝ Ո՞ր բաները: Ո՞ր բաները հա՞, ըսաւ Հսկան. դուն դիտես ո՛ր բաները. բայց ես քու արհեստիդ վերջը պիտի բերեմ:

Բայց կ'աղաչեմ, կրնաք հսկաձ՝ մեզի հասկընանք թէ ի՞նչ բանի համար պիտի կռուինք, ըսաւ Քաջասիրտը: Ես միջոցիս հնիկներն ու տղաքը կայներ կը դողային ու ինչ ընելնին չէին դիտեր: Երկիրը կը մերկացընես, ու ամենագէշ աւազակութեամբ մը կը մերկացընես դուն անիկայ, ըսաւ Հսկան: Բոնկը միայն ընդհանուր բաներ են. մանաւորներուն եկո՛ր՝ մարդ, ըսաւ Քաջասիրտը:

Ընաւոն Հսկան ըսաւ. Արդադողութեան արհեստը կը բանեցընես դուն. հնիկներ ու տղաք կը ժողվես դուն՝ ու օտար երկիր կը տանիս զանոնք, իմ տէրոջս իշխանութիւնը տկարացը-

*նելու : Բայց Վաղասիրտը հիմա պատասխան տուաւ ու ըսաւ . Ես երկնից Աստուծոյն ծառան եմ . իմ գործս՝ ժողովուրդները ապաշխարութեան յորդորել է : Ինծի հրամայուած է որ ջանամ երիկ մարդիկ՝ կնիկ մարդիկն ու տղաքը խաւարէն լոյսի ու Սատանայէն զօրութենէն Աստուծոյ դարձընել . ու թէ որ իրօք աս է քու կռիւիդ պատճառը , ելոր շուտ մը ու զածիդ պէս սկսինք անիկայ * :*

Ուստի Ֆելան յառաջ եկաւ՝ ու Վաղասիրտը անոր դէմն ելաւ . ու երբոր կ'երթար՝ իր թուրը քաշեց , բայց Ֆելան իր ձեռքը բիր մը ուներ : Ելայպէս առանց այլ ևս բան մը խօսելու սկսան կռուիլ . ու Ֆելան առջի հարուածովը Վաղասիրտը՝ իր մէկ ծնկանը վրայ ձգեց : Ասոր վրայ կնիկներն ու տղաքը սկսան

---

* Ես Ֆելան ան նոյն քաջայրէն կ'ելլեր՝ ուր որ առաջ մանկ կը բնակէին ան երկու հսկաները որ յիշուեցան աս պատմութեանը առջի մասին մէջ՝ 126 երեսը : Ես Ֆելան Լետասբանի ճշմարտութեան թշնամին է , ու իր խմաստակութիւնովը կ'ուզէ խախտել ու խափանել անիկայ : Մարգագող կը կոչէ գանձերը՝ որոնք կը յորդորէն երիկ մարդիկ՝ կնիկ մարդիկն ու տղաքը որ փրկութեան համար ապաշխարութեան դառնան ու հաւատան , ու Երկնային Վարագին երթալու ճամբորդներ ըլլան . ու ամէնքն ալ անոնց կը հարցընեն թէ՝ ինչ իշխանութիւնով կը սորվեցընեն այն բաները՝ որոնք ինքն ու իր հետևակիները միշտ արգիլած են սորվեցընելէ : Բայց Վաղասիրտը կը ծանուցանէ անոր՝ թէ իր իշխանութիւնը մարդիկ երկինքը առաջնորդելու՝ երկնից Աստուծոյն կոչմանն ու հրամանին վրայ հիմնուած է , ու ինք անոր ծառան է : Ֆելային ձեռքի բիրը կը նշանակէ աշխարհային զօրութիւնը կամ կառավարութեան ուժը՝ որ որ հաւատացողները ձեռք կ'առնեն իրենց կարծիքները հաստատ պահելու համար :

կանչուըռտել • բայց Վաչաստիրոը ինքնիրեն գալով կորովի զօրութիւնով մը հնարը գտաւ ու Էսկան իր թևէն վիրաւորից : Այսպէս ժամի մը չափ այնպիսի ուժգնութեամբ կռուեցան , որ Էսկային շունչը եռացող կաթսայէն ելած տաք շոգիին պէս կ'ելլէր իր ռունգերէն :

Ընկէ ետև վար նստան յոգնութիւն առնելու • բայց Վաչաստիրոը աղօթքի պարապեցաւ : Խակ կնիկներն ու տղաքը բոլոր կռիւը քշած աստնը ուրիշ բան չէին ըներ՝ հապա կը հառաչէին ու կու լային * :

Երբոր հանգստացան ու շունչ առին՝ նորէն սկսեցին կռուիլ • ու Վաչաստիրոը մէկ հարուածով մը գետինը կործանից Էսկան : Ձէ , թող տուր որ ելլեմ , կանչից Էսկան • ուստի Վաչաստիրոը ազատ թող տուաւ անիկայ որ ելլէ , ու նորէն սկսեցին կռուիլ • ու քիչ մնաց որ Էսկան իր բիրովը պիտի ջախջախէր Վաչաստիրոին գագաթը : Վաչաստիրոը տեսնելով ասիկայ՝ իր բոլոր կարողութեամբը անոր վրայ վազից , ու կողերուն տակէն իր թուրը ազէկ մը խօթից անոր : Ասոր վրայ Էսկան սկսեց մարիլ , ու ալ չէր կրնար բռնել իր բիրը : Ընատէն Վաչաստիրոը երկրորդից իր հարուածը , ու անոր գլուխը իր մարմինէն զատից : Ես որ եղաւ՝ կնիկներն ու տղաքը ուրախացան , ու

* Ասինէն քաջ սիրտը չկրնար քաջակիրթ ըլլալ առանց աղօթքի , ոչ ալ կրնայ յաղթել առանց Աստուծոյ ամենակալ զօրութեանը :

Վաղասիբոը փառք տուաւ Աստուծոյ իր շնորհած ազատութեանը համար։

Սիկայ ըլլալէն ետեւ իրենք արձան մը կանգնեցին ան տեղը, ու Սկայիէն գլուխը անոր վրայ անցուցին, ու անոր տակը խոշոր գրերով աս խօսքը փորագրեցին որ անցնողները կարդան։

Ես գլուխն եմ որ առնօք մէկն էր՝
Որ ճամբորդները միշտ կը չարչարէր.
Ճամբան կը բռնէր՝ մէկուն չէր խնայեր,
Սպան ամէնն ալ կը բռնաբարէր։

Երբ ես վերջապէս Վաղասիբոս եկայ,
Ու ճամբորդներուն առաջնորդ եղայ.
Իր իրենց տեղը անոր դէմ եկայ,
Ծնեամիներնուն հետը կռուեցայ։

Երբ տեսայ որ անոնք առաջ կ'երթային՝ մինչեւ որ քիչ մը հեռուն բարձրիկ տեղ մը եկան հասան, որն որ շինուած էր որ ճամբորդները իրենց առջեւն եղածը տեսնեն։ Սիկայ ան տեղն էր՝ ուր որ Աբրիամեանոս իր Սաւատարիմ եղբայրը առաջին անգամ տեսաւ։ Ասոնք աս տեղս նստան և հանգստացան, ու աս տեղս կերան ու խմեցին և ուրախացան ալ, որ աս խիստ վնասակար թշնամիէս ազատեցան։ Երբոր այսպէս նստեր ու կ'ուտէին, Աբրիամեանէ Վարցուց առաջնորդին թէ արդեօք կռիւին մէջ մէկ վէրք մը ընդունի՞ց։ Ընատեն Վաղասիբոը պատասխան տուաւ թէ, Չէ, միայն թէ մանիոյս վրայ պզտիկ վէրք մը, և սակայն ան ալ ինձի

ինձս մը ըլլալուն տեղը , իմ Տէրոջս ու ձեր վրայ ունեցած սիրոյս մէկ նշան մըն է հիմա , ու Աստուծոյ շնորհքովը իմ վարձքիս աւելնալուն միջոցը պիտի ըլլայ վերջը :

Արքեպիսկ . Բայց չվախցար , բարի Պաղլա սիրա , երբոր տեսար թէ իր բերովը կու գար :

Պաղլատերպ . Իմ պարտաւորութիւնս ան է՝ որ իմ կարողութեանս չափաւորիմ , որպէս զի իմ ապաւինութիւնս Ընոր վրայ ըլլայ՝ որ ամենէն զօրաւոր է :

Արքեպիսկ . Բայց ինչ անցաւ մտքէդ երբոր առջի հարուածովը գետինը զարկաւ քեզ :

Պաղլատերպ . Վեզի ըսեմ . մտածեցի որ իմ Տէրս ալ այսպէս խոնարհեցաւ . և սակայն ինքն էր որ վերջապէս յաղթեց * : (ի Կորնթ . ԺԵ . 10 , 11 : Հռոմ . ը . 37 :)

Մարիէթա . Երբոր դուք ամէնքդ ձեր ուզածը կը մտածէք , ես կը խորհիմ որ Աստուած զարմանալի բարութիւն մը ըրաւ մեզի , մեզ աս ձորէն հանելուին ու աս թշնամւոյն ձեռքէն ազատելովը : Իմ կողմանէս ես մէկ պատճառ մը չեմ տեսներ թէ ինչու համար ալ ասկէ ետև թերահաւատ ըլլանք , որովհետև Աստուած հիմա , և այսպիսի մէկ տեղ մը իր սիրոյն վկայութիւնը այսպէս յայտնի ըրաւ մեզի : Ասոր վրայ ելան կայնեցան՝ ու սկսեցին յառաջ երթալ :

Բանք որ քիչ մը յառաջ որ գացին՝ կանգնի

* Արքեպիսկոպոս Տէրն մեր առաջ մահուան խոնարհեցաւ , ու այնպէս յաղթութիւն ըրաւ :

մը տեսան • ու երբոր քովը հասան՝ հոն անոր տակը ծերունի Ճամբորդ մը գտան որ խորունկ քունի մէջ էր : Ընոր Ճամբորդ ըլլալը կը Ճանչնային՝ իր զգեստէն , իր գաւազանէն ու իր գօտիէն * :

Ուստի պարոն Վաղասիրտ առաջնորդը արթընցուց զանիկայ • ու ծերունին աչքը որ բացաւ՝ աղաղակեց ու ըսաւ • Ի՞նչ է ան , ո՞վ էք դուք , ու ի՞նչ բան ունիք հոս :

Վաղասիրտ • Ակնջիր՝ մարդ , այսպէս մի տաքնար • ասոնք մեղ եղողները ուրիշ մարդիկ չեն՝ բայց բարեկամներ : Ես սակայն ծերունին ոտքի վրայ կելլելով ինքզինքը պաշտպանելու նայեցաւ , և կ'ուզէր խմանալ թէ ո՞վ են անոնք : Ընատեն առաջնորդն ըսաւ • Իմ անունս Վաղասիրտ է • ես ասոնց Ճամբորդներուն առաջնորդն եմ որ երկնային քաղաքը կ'երթան :

Ընատեն ծերունին՝ որուն անունը Ողջախոհ էր , ըսաւ • Թողութիւն կը շնորհես • քունս գլուխս ըլլալուն վախցայ որ դուք անոնց ընկերներնէն էք՝ որոնք քիչ մը առեն առաջ Թմբահաւատին ստակը իր քովէն առին • բայց հիմա կ'իմանամ որ դուք պարկեշտ մարդիկ էք :

Վաղասիրտ • Բայց ի՞նչ պիտի ընեիր՝ ու ի՞նչ կրնայիր ընել դուն քու անձիդ , թէ որ մենք իրաւ ան ընկերներնէն ըլլայինք :

---

* Ընկէ կրնանք կարծել թէ կային տեղեակներ որ Ճամբորդները ապահովութեամբ կրնային քնանալ • ինչպէս որ ասծերունի քրիստոնէային փնտռելը չերեսար թէ կասկածանք մը եղած ըլլայ իրեն :

Ողջախոհ. Ինչ, մինչև շունչս հատնելուն կը կռուիմ ու թէ որ այսպէս ընէի՝ աղէկ դիտեմ որ բնաւ չպիտի կրնայիք յաղթել ինծի. ինչու որ հաւատացեալը բնաւ չյաղթուիր թէ որ ինք անձնատուր չըլլայ:

Վհատաբար. Աղէկ խօսեցար՝ հայրիկ, բսաւ առաջնորդը. ասով գիտեմ թէ դուն ալ ինծի պիտի նպաստես ու ինչու որ շնտակը խօսեցար:

Ողջախոհ. Ես ալ ասով կը ճանչնամ թէ դուն ճշմարիտ ճամբորդութեան ինչ ըլլալը գիտես. քանզի բոլոր ուրիշները այնպէս կը կարծեն թէ մենք բոլոր ուրիշ մարդոցմէ աւելի շուտով կը յաղթուինք:

Վհատաբար. Աղէկ. հիմա որ այսպէս բարեբաղդաբար իրարու հանդիպեցանք, կը խնդրեմ որ քու անունդ ու քու եկած տեղդ անունը ինծի բսելու շնորհք ընես:

Ողջախոհ. Ընչուես չեմ կրնար զրուցել քեզի. բայց եկայ Թշնամանութեան քաղաքէն, որ Կործանման Վաղաքէն չորս աստիճանի չափ անդին կ'իյնայ:

Վհատաբար. Ի՞նչ կ'ըսես, ատ երկրէն ես դուն հա. ուրեմն կարծեմ թէ ես քիչ մը կը ճանչնամ. քու անունդ ծերունի Ողջախոհութիւն է, այնպէս չէ:

Ողջախոհ. Ծերունին ասոր վրայ կարմրեցաւ ու բսաւ. Ո՛չ Ողջախոհութիւն վերացեալ մտօք՝ այլ Ողջախոհ է իմ անունս. և կը բաղձամ որ իմ բնութիւնս իմ անունիս հետ համաձայնի:

Բայց՝ տէր իմ, ի՞նչպէս կրցար իմանալ թէ ես որ այնպիսի տեղէ մը կու գամ այսպիսի մարդ մըն եմ։

Վաճառական. Առաջմանէ լսեցի ես քու վըրայովդ իմ Տէրոջմէս, ինչու որ ինք երկրիս վրայ եղած ամէն բաները գիտէ։ Բայց միշտ կը զարմանամ ես երբոր մէկը քու երկրէդ կու գայ. ինչու որ քու քաղաքդ բուն իսկ Սոդոմայնման Վաղաքէն ալ գէշ է։

Աղջախոհ. Ա՛յո՛. մենք աւելի հեռու կ'իյնանք արեգակէն, և այն պատճառաւը աւելի ցուրտ ու անզգայ ենք։ Բայց թէ որ մէկ մարդ մը սառնամանիքէ լեռան մը մէջ ըլլար՝ և սակայն Երդարուխեան Արեգակը անոր վրայ ծագէր, իր սառուցեալ սիրտը պիտի ջերմանար. և ահա այսպէս եղաւ ինձի ալ։

Վաճառական. Կը հաւատամ՝ հայր Աղջախոհ, կը հաւատամ. քանզի գիտեմ որ ճշմարիտ կ'ատ բանը։

Ընտանեն ծերունին սիրոյ սուրբ համբոյրով բոլոր ճամբորդները բարևեց, ու հարցուց իրենց անուններն՝ ու ճամբորդութեան նկատմամբ հետ ինչպէս կեանքերնին անցընելնին։

Ընտանեն ըսաւ Քրիստինէ. իմ անունս կարծեմ թէ լսած ես դուն. բարի Քրիստիանոսը իմ էրիկս էր, ու ասոնք իր զաւկներն են։ Բայց չես կրնար երևակայիլ թէ ծերունին ինչպէս յափշտակութեան երբոր Քրիստինէ իր ամբողջ զաւակաց անոր։ Կը ցաթիկէր՝ կը խնդար՝

ու հաղարումէկ բարեմաղթութիւններ ընելով կ'օրհնէր զանոնք ու կ'ըսէր . Հաստ լսեցի ես քու երկանդ վրայով , ու ան նեղութիւններուն ու պատերազմներուն վրայով՝ որոնց ինքը իր օրերուն մէջ հանդիպեցաւ : Ու մխիթարութեանդ համար կ'ըսեմ որ քու երկանդ անուններ աշխարհի ամէն աս կողմերը հռչակուած է : Իր հաւատքը՝ իր արիութիւնը՝ իր համբերութիւնն ու ամէն բանի մէջ իր անկեղծութիւնը համբաւաւոր ըրեր իր անունը : Ընկէ ետև տղոցը դարձաւ՝ ու անոնց անուններուն հարցուց , անոնք ալ զուրցեցին իրեն : Ընտանեաց ըսաւ անոնց . Ա՛մաթէոս , մաքսաւոր Ա՛ատթէոսին նման եղիր դուն՝ ոչ մոլութեամբ , հապա առաքինութեամբ : (Ա՛ռաք . ժ . 3 :) Սա՛մուէլ , Սամուէլ մարգարէին նման եղիր՝ հաւատացեալ ու աղօթասէր : (Սաղ . ղթ . 6 :) Յա՛կէփ , Յակէփին նեղքինիին տունը եղածին պէս եղիր՝ պարկեշտ , ու փորձութիւնէ փախչող : (Ծննդ . լթ :) Եւ դուն Յա՛կոբոս , արդար Յակոբոսին՝ ու Տէառն եղբայր Յակոբոսին նման եղիր : (Գործ . ւ՚ . 13 , 14 :) Ասկէ ետև Դէմուէլիին վրայով իրեն պատմեցին , և թէ ինչպէս ինքը իր երկիրն ու ազգականները ձգեց Ա՛բրահա՛մէնին ու իր տղոցը հետ գալու համար : Ու Աղջահոհ ծերունին ըսաւ . Ա՛ռաւ անուանդ Դէմուէլիին է . ու գէմուէլիանով պիտի պահպանուիս ու տարուիս Ճամբուդ վրայ քեզի պատահելու բոլոր դժուարութիւններուն մէջէն ,

մինչև որ գաս հոն՝ ուր որ գթութեան Աղբիւրը միխիթարութեամբ երես երեսի տեսնես : Ծոլերը աս միջոցիս՝ պարոն Քաջասիրտ առաջնորդը խնդրում հրեստով իր ընկերներուն կը ցուցընէր աս խօսքերուն վրայ ունեցած իր մեծ հաճութիւնը :

Երբոր այսպէս ամէնը մէկտեղ կը քալէին՝ առաջնորդը աղնուական ծերունեոյն հարցուց՝ թէ արդեօք կը ճանչնայ ինք Երկիւղած անուն մէկը որ իր տեղէն ճամբորդութեան եղեր էր :

Այ՛ , շատ աղէկ կը ճանչնամ ըսաւ միւսը : Ինք մէկ մարդ մին էր՝ որ Աստուծոյ շնորհքը իր ներսն ունէր . բայց իմ բոլոր օրերուս մէջ անոր պէս խիստ ձանձրալի ճանապարհորդի մը չպատահեցայ ես * :

Քաջասիրտ . Կ'իմանամ որ դուն աղէկ ծանօթ ես իրեն . ինչու որ իր ստոյգ նկարագրութիւնը յառաջ բերիր դուն :

Ողջախոհ . Ծանօթ ըլլալն ալ խօսք է . ես անոր սերտ բարեկամն էի . սեղէ թէ միշտ անոր հետն էի ես . երբոր ինք նախ եւ առաջ սկսեց խորհիլ ասկէ ետև մեզի ինչ պատահելուն վրայ՝ ես իր հետն էի :

---

* Երկիւղած ճանապարհորդները թէպէտ եւ անձամբ նեղութեան մէջ են՝ եւ ուրիշներուն ալ նեղութիւն են , բայց եւ այնպէս արժանի են սիրուելու ու քաջալերուելու , որովհետեւ իրենց ներսը ունին բանին արմատը . այսինքն՝ Հիսուսի վրայ հաւատք , Աստուծոյ վրայ սէր , անիկայ բարկացընելու երկիւղ , ու անոր ճամբաներուն մէջ քալելու եւ անիկայ հաճեցընելու փափաք : Ուշադիր ընթերցողը գիտէ պէտք է որ վերջընենք , ու այնպէս Քրիստոսի օրէնքը կատարենք : (Գաղ . Զ . 2 :)

Վաճառական • Իմ Տէրոջս տունէն մինչև Երկնային քաղաքին դուռը ես իր առաջնորդն էի :

Ողջախոհ • Թէ որ այնպէս է՝ դիտէիր որ ինք ձանձրալի մէկն էր :

Վաճառական • Այո՛ դիտէի , բայց շատ դիւրաւ կը համբերէի իրեն • քանզի իմ պաշտօնս ունեցող մարդոց շատ անգամ անոր պէս կենցաղավարութիւն ունեցողները կը յանձնուին :

Ողջախոհ • Ուրեմն կը խնդրեմ որ քիչ մը բան պատմես մեզի անոր վրայովը , և թէ՝ քու առաջնորդութեանդ ներքեւը ինչպէս կառավարից ինքզինքը :

Վաճառական • Ինչպէս • ինք միշտ կը վախնար որ իր երթալու բաղձացած տեղը չպիտի հասնի : Թէ որ մէկը խօսք ընէր բանի մը վրայ՝ որ իրեն քիչ մը հակառակ երեւար , լսածին պէս կը զարհուրէր : Լսեցի որ լման ամիսե մը աւելի Յուսահատութեան փոսին մօտերը ճնացեր էր աղաղակելով • ոչ ալ իր առջեւէն խել մը ուրիշներուն անցնիլը տեսնելուն վրայ համարձակեր էր ինքն ալ անցնիլ , թէ և անոնցմէ շատերը ձեռք տալ ուզեր էին իրեն : Ու դարձեալ հետ երթալ չէր ուզեր : Կ՚ըսէր թէ՝ պիտի մեռնի թէ որ Երկնային քաղաքը չհասնի • և սակայն ամէն մէկ դժուարութեան պատահելուն կը լքանէր , ու իր ճամբուն վրայ ո՛ և իցէ մէկուն ձգած ամէն մէկ շիւղէն կը գլորէր : Գիտէք որ՝ ինչպէս որ քիչ ըսի , Յուսահատութեան փոսին քովերը խել մը ատեն ճնալէն ետև՝ մէկ պայծառ

առտու մը՝ չեմ գիտեր թէ ինչպէս՝ համարձակեր ու միւս կողմը անցեր է. բայց անցնելէն ետև հազիւ թէ կը հաւատայ եղեր անոր: Կը կարծեմ որ ինքը իր մտքին մէջ ուներ Յուսահատութեան փոս մը. փոս մը՝ որ իր հետը ամէն տեղ կը տանէր. եթէ ոչ՝ այնպէս չպիտի ըլլար ինչպէս որ էր: Այսպէս ինք դուռը հասեր է՝ որ կը կենայ աս ճամբուն դլուխը, ու հոն ալ զարնելու համարձակելէն առաջ խել մը ատեն կայներ է: Դուռը բացուելուն ետ կեցեր է, և ուրիշներուն թող տուեր է մտնել, ու ըսեր է թէ ինք արժանի չէ: Վանդի թէպէտ և մէկ քանիներէն առաջ դուռը հասեր է, բայց անոնցմէ շատերը իրմէն առաջ ներս մտեր են: Հոն կայներ է խոնջ մարդը՝ դողալով ու սարսափելով. կրնամ ըսել որ զինքը հոն տեսնելը մէկուն սիրտը պիտի կսկծցընէր: Այսու ամենայնիւ դարձեալ չէ ուզեր ետ երթալ: Վերջապէս դրանը վրայ կախուած ուրը ձեռքը բռներ ու մէկ կամ երկու անդամ կամաց մը զարկեր է. անատեն մէկը բացեր է դուռը, բայց ինք առաջուան պէս դողալով ետ կեցեր է: Իսկ դուռը բացողը իր հետէն դուրս ելեր ու ըսեր է՝ Ո՛վ դողդողացող մարդ, ի՞նչ է քու ուզածդ: Ասոր վրայ ինք դետինն ինկեր է: Իր հետը խօսողը անոր այսպիսի մարիլը տեսնելուն՝ զարմացեր է. ուստի ըսեր է իրեն. Խաղաղութիւն քեզի. ելիր կանգնէ, ինչու որ ահա ես դուռը բացի քեզի. ներս եկոր՝ ով օրհնած հոգի: Ասոր վրայ

մարդը ոտք եղեր ու դողալով ներս մտեր է, ու երբոր ներս գացեր է՝ աչքեր է իր երեսը ցուցընելու։ Ըստ ատեն մը ան տեղի սովորութիւնը պէս հիւրասիրութիւն ընդունելէն ետև՝ հրամայուեր է իրեն իր ճամբան երթալ, ու նաև ըսուեր է իրեն իր բռնելու ճամբան։ Այսպէս ինք առաջ գացեր է՝ մինչև մեր տունը գալը. բայց ինչ որ ճամբուն գլխու դուռը բռներ է, նոյնը բռներ է նաև իմ Տէրոջս Մինչև դուռը։ Ըստ դուռը զարնելու համարձակեցաւ առաջ՝ խնդրել մը ատեն ցուրտուն վրանները մնացեր է, և սակայն չէ ուզեր ետ երթալ. ու ան ատենը դիշերներն ալ երկան էին ու ցուրտ։ Մանաւանդ որ՝ իր ծոցը յանձնարարական գիր մ'ալ ունի եղեր իմ Տէրոջս բերած՝ գինքը ընդունելու, ու իր տանը բարիքները իրեն շնորհելու, ու նաև քանի ու զօրաւոր առաջնորդ մը տալու իրեն՝ իր այսպէս երկչոտ ըլլալուն համար. և սակայն բոլոր ասոնց վրայ վախցեր է դուռը զարնելու։ Այսպէս ան տղաւնքը վեր ու վար տնաընացեր է, մինչև որ խեղճ մարդը գրեթէ սոմամահ ըլլալու հասեր է. իրաւ որ այնպիսի մեծ երկիւղի մէջ է եղեր՝ որ թէպէտ կը տեսնէ եղեր որ շատ ուրիշները դուռը զարնելուվրնէն ներս կը մտնեն, բայց ինք վախցեր է նոյն բանն ընելու համարձակիլ։ Վերջը՝ կարծեմ թէ պատուհանէն դուրս կը նայէի՝ ու մէկ մարդ մը տեսնելով որ դրանն առջևը վեր ու վար կը պտրտէր, դուրս գացի իր

քովը ։ ու Հարցուցի թէ ո՛վ էր ։ բայց խեղճ մարդուն աչքերը արցունքով լեցան ։ ուստի ի՛մացայ թէ ինչ էր իր կարօտութիւնը ։ Վասն որոյ ներս գացի՝ ու տանը մէջ պատուեցի ան ։ ու մեր Տէրոջը իմացուցինք բանը ։ ուստի ինք կրկին դուրս խրկեց զիս անիկայ ներս Հրաւիրե՛լու ։ բայց կարծեմ թէ շատ դժուարութիւն քաշեցի մինչև որ աս բանն ըրի ։ Վերջապէս ներս եկաւ ։ ու քեզի ըսեմ որ իմ Տէրս զարմանալի մարդասիրութիւն ցոյց տուաւ իրեն ։ Սեղանին վրայ միայն քանի մը լաւ պատառներ կային ։ բայց անոնց շատը իր առջևը դրուեցան ։ Անկէ եւս իր գիրը Հանեց տուաւ ։ ու իմ Տէրս անիկայ կարդաց ու ըսաւ թէ իր բաղձանքը պիտի կատարուի ։ Ասկէ ետքը ինք խելմը տանեն Հոն կեցաւ՝ կ'երեւար թէ քիչ մը սրտոտեցաւ ։ ու քիչ մը աւելի միխիթարուեցաւ ։ Ինչու որ պէտք է գիտնաս որ իմ Տէրս խիստ գորովագութ մէկն է ։ մանաւանդ անոնց որ վախկոտ են ։ ուստի այնպէս վարուեցաւ իր Հետը որ խիստ կը նպաստէր իր քաջալերութեանը ։ Երբ՝ երբոր ան տեղն բանները ինք տեսաւ՝ ու քաղաքը երթալու համար իր ճամբորդութիւնն ընելու պատրաստ էր ։ իմ Տէրս շէշ մը օշարակ տուաւ իրեն՝ և քանի մը զօրացուցիչ ուտելիքներ ։ Ասկէ ճամբայ ելանք իր Հետը՝ ու ես իր առջևէն կ'երթայի ։ բայց մարդը խիստ սակաւախօս մէկն էր ։ միայն բարձր ձայնով կը Հառաչէր ։

Երբոր եկանք ան տեղը՝ ուր որ երեք չարա-
գործները կախուած էին , բսաւ Թէ կը վախնայ
որ իր վերջն ալ այնպէս պիտի ըլլայ : Միայն
անտանն ուրախ երեսցաւ՝ երբոր Խաչն ու Գե-
թսեմանը տեսաւ : Կը խոստովանիմ որ հոն ինք
ուզից քիչ մը կայնել նայիլ , ու անկէ ետև քիչ
մը առեն ուրախ կ'երեսար : Երբոր Գժուարու-
թիւն լեռը եկաւ՝ տարակուսութիւն մը չցու-
ցուց անոր վրայ , ու առիւծներէն ալ շատ
չվախցաւ . ինչու որ պէտք է գիտնաս որ իր
նեղութիւնները առնոց պէս բաներու վրայ չէին .
միայն ան էր իր վախը Թէ վերջապէս ընդունելի
չպիտի ըլլար :

Գեղեցիկ կոչուած տունը երթալուս՝ կար-
ծեմ Թէ ինք գիս կամք չըրաւ ներս խօթելու
ես գինքը : Ու երբոր ներս գնաց՝ ան տեղն օ-
րիորդներուն ծանօթացուցի գինքը , բայց ան
ինքզինքը ընկերութեան մէջ շատ խօթելու կ'ա-
միչնար : Շատ կը փափաքէր միտակ մնալ , բայց
միշտ կը սիրէր աղէկ խօսքերը՝ ու շատ անգամ
վարագուրին ետևը կը մտնէր անոնք լսելու :
Ինչ բաներ տեսնելը՝ ու իր մտացը մէջ անոնց
վրայ որաճալը ես կը սիրէր : Ինք յիսոյ ինձի
պատմեց՝ Թէ կ'ուզէ եղեր իր վերջի եկած ան
երկու տուներըը աւելի մնալ , այսինքն՝ Ճամբուն
գլխու գտան ու Մեկենչին տունը , բայց այն-
չափ չէ համարձակեր որ ատ բաներ խնդրէ :

Երբոր Գեղեցիկ տունէն եղանք ու լուռ կ'երթ-
թսնարհութեան Ձորը կ'իջնեինք , այնպիսի

զուարճութեամբ կ'իջնէր՝ որ կենայս մէջ մարդ մը չտեսայ այնպէս հոն իջնող • ինչու որ հոգը չէր իր որչափ նուաստ ըլլալը՝ թէ որ վերջապէս երջանիկ պիտի ըլլար : Ինչ որ ինծի կը թուի որ ան ձորին ու իր մէջը մէկ կերպ համակրութիւն մը կար , քանզի իր բոլոր ճամբորդութեանը մէջ բնաւ այնչափ լաւագոյն չտեսայ զինքը որչափ որ էր աս ձորին մէջ :

Ա՛ս տեղ ինք երեսի վրայ կը պառկէր՝ գետինը կը գրկէր՝ ու աս ձորիս մէջ բուսած ծաղիկները կը համբուրէր : (Ողբ • ի • 27—29 :) Ա՛ս տեղ հիմա ամէն առտու արշալոյսին ինք կ'արթննար , ու ձորին մէջ անդին ասդին կը քալէր ու կը պտըտէր :

Բայց երբոր Մահուան Հրեշտակը մըտնելու եկաւ , կարծեցի թէ իմ մարդս պիտի կորանցընեմ , չէ թէ որ եւս դառնալու հակամիտութիւն մը ունէր՝ ինչու որ միշտ ան քանէն կը զզուէր • հապա որ վախնալուն գրեթէ կը մեռնէր : Ո՛չ ուրուական հոգիները զիս պիտի բռնեն , ուրուական հոգիները զիս պիտի բռնեն կը կանչէր • ու չէի կրնար աս վախը իր վրայէն մէկդի ընել : Ընտիսի ձայն մը կը հանէր ու այնպէս կը գոչէր հոն • որ եթէ լսելու ըլլային՝ բաւական քաջալերութիւն պիտի ըլլար իրենց , գալ ու մեր վրայ յարձակիլ :

Բայց ասիկայ աղէկ նկատեցի որ աս ձորը այնչափ խաղաղ էր մեր անկէ անցած առեները՝ որչափ որ անկէ առաջ կամ մինչեւ հիմա տեսեր

էի անիկայ : Կարծեմ թէ աս տեղն թշնամի-
ները անատեն յատկապէս սանձահարուած էին ,
ու պարսն Երկիւղածին միտքն անկէ անցնելուն՝
հոն չերեւալ հրամայուած էին :

Ձափազանց ձանձրութիւն պիտի ըլլայ ամէնը
պատմելը . ուստի միայն մէկ երկու դիպուած
ալ յիշատակենք : Երբոր Ալենայնութեան Տօ-
նատաճառը եկաւ , ես կարծեցի որ տօնատաճա-
ռին մէջն բոլոր մարգոցը հետ պիտի կռուէր .
վախցայ որ հոն երկուքիս ալ գլուխը պիտի
չախչախեն . ինչու որ ինք սաստիկ տաքցաւ ա-
նոնց յիմարութիւններուն վրայ : Կախարդական
Երկրին վրայ շատ արձուն էր ինք . բայց երբոր
ան առանց կամուրջի գետը եկաւ , հոն դար-
ձեալ ծանր վիճակի մը մէջ հնկաւ : Կ'ըսէր
թէ՝ Ջիմա՝ Ջիմա՝ յաւիտեան պիտի խեղդուիմ ,
ու մխիթարութեամբ բնաւ չպիտի տեսնեմ ան
երեսը՝ որուն տեսութեանը համար այնչափ մղոն
տեղ եկած եմ :

Նաև մէկ խիստ նշանաւոր բան մը նկատեցի
աս տեղս . գետին ջուրը աս անգամիս աւելի
ցած էր , քան որչափ բնաւ տեսած էի ան՝ իմ
բոլոր կենացս մէջ . այնպէս որ վերջապէս ջուրը
կոշիկներէն շատ վեր չելաւ՝ անկէ անցաւ * :
Երբոր վեր կ'ելլէր դէպ ի գուռը , սկսեցի ես
հրաժարական ողջոյնս իրեն տալ , ու մաղթել

---

* Ո՛վ՝ որչափ բարեհնարհ է մեր Տէրը : Ա՛նապարհորդ
եղբայր , Քու ուժդ քու օրերուդ չափ պիտի ըլլայ : (Ը Օ-
ԲԻՆ . ԼԳ . 25 :)

որ վերը բարի ընդունելութիւն գտնէ : Ու ինք ըսաւ՝ Պիտի գտնեմ՝ պիտի գտնեմ : Ընկէ ետև իրարմէ զատուեցանք , ու մէկ մ՚ալ չտեսայ զինքը * :

Ողջախոհ . Ուրեմն կը թուի թէ վերջապէս քարի եղաւ իրեն :

Խոհեմաբար . Ըյո՛ այո , ամենևին տարակոյս մը ունենալ չեմ ատոր վրայ : Ինք ընտիր ոգևոյ տէր մարդ մըն էր . միայն թէ միշտ շատ խոհեմարհ կը կենար , ու ասիկայ է որ իր կեանքը այնչափ անտանելի կ՚ընէր իրեն , ու այնչափ ձանձրալի ուրիշներուն : (Սաղմ . ձը :) Ինք շատերէն աւելի կը զգուշանար մեղքէն . այնպէս կը վախնար ուրիշներուն վնաս ընելէն՝ որ շատ անգամ օրինաւոր բաներէն ինքզինքը կը զրկէր , ինչու որ չէր ուզեր գայթակղութիւն տալ : (Հռոմ . ժդ . 21 : ա Կորնթ . ը . 13 :)

Ողջախոհ . Խայց ինչ պատճառաւ այսպիսի աղէկ մարդը բոլոր իր օրերուն մէջ այսչափ մխիթարութեան մէջ պիտի մնար :

Խոհեմաբար . Պատճառն այն է որ ամէնիմաստուն Աստուած այնպէս կամեր էր . ամէնը պէտք է որ փող հնչեցընեն , ու ոմանք պէտք է տղը

---

* Մատթէոս . ընթերցողները ընդհանրապէս սքանչացած են Երիւղածին նկարագրութեանն ու պատմութեանը վրայ : Ներահաւատը՝ որ առաջին մասին մէջ յիշուեցաւ , վատասիրտ ու կասկածոտ մէկն էր . ու ասանկով չկրնար ձգել իր վրան՝ ու կորնցուց իր մխիթարութիւնը . բայց Երկիւղածը մանկտին բոլոր իրեն ընկերէն առաւել կը վախնար մեղք գործելէն , ու երկնքէն յետնեալ գտնուելէն :

կարդան : (Առակ . ժե . 16—18 :) Երդ՝ պա-
րոն Երկիւղածը այնպիսի մէկն էր որ միշտ բամբ
ձայնով կը նուագէր : Ինքն ու իր ընկերները
եղէգնափող կը փչէին , որուն եղանակները ու-
րիշ նուագարաններուն եղանակներէն աւելի ող-
բաձայն են . թէպէտ և ոմանք իրաւ կ'ըսեն թէ
բամբ ձայնը նուագարաններուն հիմն է : Ու թէ
որ ինծի կը հարցընես , ոչինչ է ան դաւանու-
թիւնը՝ որ վախով ու տրտմութիւնով չսկսիր :
Վանդն երաժիշտը երբոր կ'ուզէ նուագարանին
թիւերը ներդաշնակութեան դնել , սովորաբար
նախ բամբաձայն լարին կը զարնէ : Ըստուած ևս
երբոր հոգին՝ իրեն համար ներդաշնակութեան
դնէ , առաջ աս լարին կը զարնէ : Միայն թէ
պարոն Երկիւղածին պահպանութիւնը ան էր՝ որ
միտքը իր կենացը վախճանին մօտենալուն միայն
ան ողբաձայն եղէգնափողը գիտէր նուագել * :

Աղջախոհ ։ Շատ նախանձաւոր մարդ եղած
պիտի ըլլայ ինք , ինչպէս որ իր վրայովը քու
ըրած պատմութենէդ մարդ կրնայ իմանալ :
Ժխտարութիւններէն՝ առիւծներէն կամ Ու-
նայնութեան Տօնաւաճառէն ինք ամենևին չէ
վախցեր . միայն մեղքը՝ մահն ու դժոխքը դո-

---

* Հեղինակը հոս աս ծանօթութիւնը կը դնէ : Ըյսպէս այ-
լաբանօրէն խօսել կը համարձակիմ , համբակ ընթերցողներուն
մտացը հասուննալուն համար , և որ Հայասնութեան դրքին
մէջ փրկանները նմանցուած են երաժիշտներու դասի մը՝ որ
իրենց փողերն ու քնարները՝ ու աթոռին առջևը իրենց երգերը
կ'երգեն : (Հայտ . ե . 8 : ժէ . 2 , 3 :)

*զացուցեր են զինքը , ինչու որ Երկնային Վարդապետը Համեմատուն վրայով քանի մը երկբայութիւններ ունի եղեր ինք * :*

Ալեքսանդրիա . Աշմարիտ կը խօսիս . ասոնք բանին էին որ զինքը կը նեղէին . ու անոնք՝ ինչպէս որ աղէկ ըսիր դուն՝ իր մտացը տկարութենէն առաջ կու գային , ու չէ թէ ճամբորդութեան կեանք վարելու սիրտ չունենալէն : Ես այսպէս կը հաւատամ՝ որ ան առակին նման՝ թէ որ կրակի անձրեւ ալ իջնէր , սիւի երթալ ինք . բայց բնաւ մարդ մը տակաւին կրցած չէ դիւրութեամբ իր վրայէն թօթուել ան կիրպ բանները՝ որով ինք նեղութիւն կը կրէր :

Ալեքսանդր . Ասոր վրայ Ալիսաինէ ըսաւ . Ես պատմութիւնը որ պարոն Երկիւղածին վրայ ըրիք , ինծի օգուտ ըրաւ . ես կը կարծէի որ մէկը ինծի պէս եղած չէր : Բայց կը տեսնեմ որ ասոր բարի մարդուն ու իմ մէջս մէկ նմանութիւն մը կայ . միայն երկու բանով իրարմէ կը տարբերինք : Իր նեղութիւնները այնպէս մեծ էին՝ որ չկրնար եղեր , բայց ես խիղճերս իմ հետս կը պահեմ : Նաև իրենները այնպէս ծանրացան իր վրայ՝ որ հիւրընկալութեան համար պատրաստուած տուները Համեմատուն , թող չտուին իրեն

---

* *Ահա ասիկայ մէկ խոտ օքանչելի դաս մըն է հաւատացեալոց : Մի պարծենար քու մեծ գիտութեանդ , շատ փորձառութեանդ , մեխեթարական և ուրախարար զգացումներուդ վրայ : Թէ որ Աւետարանը արբազան նեղգործութիւն մը բան չէ քու վարուցդ վրայ , ատոնց ամէնը դատարկ են ու խաբեպայ :*

անոնց դռները զարնելու • բայց իմ նեղութիւնս միշտ այնպէս էր որ աւելի ուժգնութեամբ զարնել կու տար ինծի :

ԴՐՈՒՆՔՈ • Թէ որ կարելի բլլար որ ես ալ իմ սրտիս խօսէի , պէտք է զղուշամ որ իր վրայի բաներուն մէկ քանին ալ իմ վրաս էր : Ինչու որ միշտ աւելի կը վախնայի գժոխքը երթալէն ու դրախտին մէջ իմ տեղս կորնչցընելէն՝ քան թէ ուրիշ բաները կորնչցընելէն • կը մտածէի , թէ՝ ԱՀ՝ սիրտի հանգիստ ան տեղը բնակելուն երջանկութիւնը • բաւական կը համարիմ՝ թէ և բոլոր աշխարհէ զատուիմ անիկայ ձեռք ձգելու համար :

ՄԱՓԼԷՕՈ • Ընդհ ետև Մատթէոսն ըսաւ • Վախը մէկ բան մըն էր՝ որ մտածել կու տար ինծի թէ փրկութեան միջոցը իմ ներսի դիս չունիմ • բայց թէ որ այնպիսի աղէկ մարդու մը այնպէս կ՚ըլլար , ինչո՞ւ համար ես բարի վախճան չունենամ :

ՅԱԿՈԲՈՍ • Ուր վախ չկայ՝ յոյսը ալ չկայ • և թէպէտ չենք կրնար ըսել՝ թէ ուր որ գժոխքին վախը կայ՝ հոն միշտ յոյսը կայ , սակայն անտարակոյս ուր որ Աստուծոյ վախը չկայ հոն յոյսը չկայ :

ԲԱՐԹՈԼՈՓՈՍ • Աղէկ խօսեցար՝ Յակոբոս , շատակ զարկիր դուն նպատակին : Ինչու որ Աստուծոյ վախը իմաստութեան սկիզբն է • ու անտարակոյս անոնք որ սկիզբը չունին , ոչ մէջն ու ոչ վերջը ունին • բայց աս տեղ պարտն Եր-

կիւզածին խօսքը ալ վերջացընինք , իր նուէրն իրեն բարեաւ մնաս ըսելով՝ այսպէս .

Պարոն Երկիւղած՝ բարեաւ մնացիր ,
Որ քու Աստուածդ դուն կը վախնայիր .
Ու կիանքիդ մէջը ապօրինաւոր
Չան մը ընելէն միշտ կը դողայիր :

Լիճէն ու փոսէն վախըդ իրաւ էր ,
Որ էթէ ամէն մարդ քեզի պէս ընէր .
Չէ՛ որ չի որ ջուրն քու խոհեմութիւնդ ,
*Ընդհէն պատճառէ կորուստ և աւեր * :*

Հիմա տեսայ որ տակաւին իրենց խօսակցութիւնը կը շարունակէին , քանզի Վաչկատիրսը Երկիւղածին խօսքը լմնցընելէն ետև պարոն Ողջախոհն սկսաւ ուրիշ մէկու մը վրայով խօսիլ անոնց հետ . ու անոր անունը կ'իմանայր պարոն Հեքնակամ : Այս մարդը ճամբորդ ըլլալ կը ձևանար՝ բայց լաւ գիտեմ որ ինք քնաւ ճամբուն դլխու դռնէն ներս չէր մտեր :

Վաչկատիրսը . Խօսակցի՛ երբէք իր հետը սատ բանին վրայով :

Ողջախոհ . Ես՛ մէկ երկու անգամին աւելի . բայց ինք միշտ իր ամուսնին պէս ինքնակամ էր :

---

* Այսպիսի անձինք առաւել անհոգ են աշխարհի կարծեացը վրայ , առաւել նախանձաւոր են անոր ունայնութիւններուն դէմ , ու առաւել կը հաին դիւրութեան ու յաջողութեան առիւնները : Այլ մահկանացու տեսութիւնը չյաս անգամ զարհուրելի երկիւղ մը կ'ըլլայ իրենց , մանաւանդ երբոր կարծեն թէ մեծ ու հասած է ան . և սակայն շատ անգամ նշանաւոր խաղաղութեամբ ու հանդարտութեամբ կը մեռնին :

Ոչ մարդ իր հոգին էր՝ ոչ խօսք ու ոչ օրինակ։ Ինչ որ իր միտքը թելադրէր իրեն՝ ան բանը պիտի ընէր. ու անհնար էր որ ուրիշ բան մը ընել տրուէր անոր։

Ռաջոխբա. Կ'ազաչեմ ինչ գաղափարներ ունէք. որովհետև կը կարծեմ թէ դիտես դուն։

Ողջոխոհ. Ինք կը կարծէր թէ մէկ մարդ մը կրնայ հետևիլ ճամբորդներուն մոլութիւններուն՝ ինչպէս որ կը հետևի անոնց առաքինութիւններուն. և թէ որ երկուքն ալ ընէ՝ անշուշտ պիտի փրկուի։

Ռաջոխբա. Ինչպէս. թէ որ ըսած ըլլար՝ թէ աղէկ մարդը կարելի է որ ճամբորդներուն մոլութիւններովը յանցաւոր ըլլայ՝ ինչպէս որ անոնց առաքինութիւններուն բաժանորդ կ'ըլլայ, շատ չէր մեղադրուեր. քանզի ստոյգ է որ բացարձակապէս ազատ չենք մենք մոլութիւններէ, բայց եթէ զգուշանալու ու չանալու պայմանաւ։ Բայց կ'իմանամ որ բանը ասչէ. ու թէ որ հետևակ կ'իմանամ քու ըսածդ՝ անոր նշանակութիւնն ասէ, թէ ինք կը կարծէր որ ազատութիւն ունի այնպէս ըլլալու։

Ողջոխոհ. Ա՛յո՛ այո, ատէ իմ ըսածիս նշանակութիւնը, ու ինք այսպէս կը հաւատար ու կը գործէր։

Ռաջոխբա. Բայց իր այսպէս ըսելուն ինչ պատճառ ունէր։

Ողջոխոհ. Կ'ըսէր թէ իր վկայութիւնը Սուրբ Կիրքն էր։

ՎԱՋԱԽԲՈ • Ընչ՝ քանի մը մանաւոր օրինակներ ցոյց տուր մեզի ատոր վրայով :

ՈՂՋԱԽՈՀ • Հայտ առէք • կ'ըսէր թէ ուրիշներուն կիսիկները յափշտակելը բան մըն էր որ Դաւիթ ըրաւ ՝ ան որ Աստուծոյ սիրելին էր • անոր համար ինքն ալ կրնայ ընել անիկայ : Կ'ըսէր թէ բազմակնութիւնը մէկ բան մըն է որ Սողոմոն գործածից անիկայ ՝ և անոր համար ինքն ալ կրնայ ընել նոյնը : Կ'ըսէր թէ Սառա ու Եգիպտոսի բարեպաշտ մանկաբարձներն ու Նախաբ սուտ խօսեցան ՝ վասն որոյ ինքն ալ կրնայ նոյնը ընել : Կ'ըսէր թէ աշակերտները Յիսուսի հրամանաւը գացին՝ ու էշը իր տէրոջը ձեռքէն առին • ու ան պատճառաւը ինքն ալ կրնայ այնպէս ընել : Կ'ըսէր թէ Յակոբ խաբէական ճամբով մը իր հօրմէն ժառանգութիւնը ձեռք ձգեց ՝ և անոր համար ինքն ալ կրնայ այնպէս ընել * :

ՎԱՋԱԽԲՈ • Երդարև շատ վատախորհուրդ մարդ • և ստոյգ դիտեմ թէ ինք աս կարծիքն ունէր :

ՈՂՋԱԽՈՀ • Ես անձամբ լսեցի որ կը ջատագովէր անիկայ ՝ Աւրբր Վրքերէն վկայութիւն կը բերէր անոր համար ՝ ու կը վկայէր անոր վրայ :

---

* Ըն սիրալը՝ որ Աստուծոյ ընտրեալը զգրութեանն ու վարդապետութեանը ենթակայ է ՝ այսպիսի զարհուրելի մտածութիւններէն կը փախչի ՝ ու անոնց դէմ կ'աղաղակէ բսելով՝ Ռաւ լինի որ ընաւ մէկ վայրկեան մը ականջ դնեմ այսպիսի սատանայական խորհուրդներու • քանզի սուտերուն հօրմէն կը ծնանին անոնք՝ դժոխքին մէջ, ու կը բազմանան երկրի վրայ :

Վարդապետ • Ասիկայ մէկ կարծիք մըն է՝ որ ամենևին արժանի չէ ընդունելու :

Ոչխարհ • Պէտք է որ աղէկ հասկընաս իմ միտքս • ինք չէր ըսեր թէ ա և իցէ մարդ կրնայ ընել ասիկայ ; հապա թէ անոնք որ աս բաներն ընողներուն առաքինութիւններն ունին ՝ կրնան ընել նաև ան նոյնը :

Վարդապետ • Բայց որ բան աւելի կրնայ սուտ ըլլալ՝ քան թէ այսպիսի եզրակացութիւնը : Վասնզի ասիկայ կը նմանի ըսել՝ թէ աղէկ մարդիկ որ տկարութեամբ երբեմն մեղանչեցին ՝ ինք թոյլտուութիւն ունի նոյնը ընելու յանդուգն մտքով • կամ թէ՝ տղայ մը որ հովին զարնելով՝ կամ իր ոտքը քարի մը զարնելով գլորի՝ ու տղին մէջն էյնալով իր վրան շաղախ ՝ ինք կամովին կրնայ պառկիլ ու խոզի պէս անոր մէջ թաւալիլ : Ո՞վ կրնայ մտածել թէ մէկ մարդ մը ցանկութեան զօրութիւնովն այսչափ կրնայ կուրանալ : Բայց ճշմարիտ ըլլալ պէտք է ան գրուածքը ՝ թէ՝ «Պատատմելով խօսքէն կը դայթակղին՝ որուն ալ սահմանուած էին» : (ա Պետ • բ • 7 :) Դարձեալ նմանապէս սուտ է իր կարծելը՝ թէ բարեպաշտ անձանց մեղքերուն անձնատուր եղողները կրնան անոնց առաքինութիւններն ալ ունենալ : Թէ որ մէկը Աստուծոյ ժողովրդոյը մեղքը ուտէ ՝ (Ովսէ • դ • 8 ՝) ինչպէս որ չըսուն ապականութիւնը կը լափէ ՝ նշան չէ թէ ինք անոնց առաքինութիւնները ստացած է : Ոչ ալ կրնամ հաւատալ

թէ ան կարծիքը ունենայով մէկը հիմա կրնայ հաւատալ ու սէր ունենալ իր վրայ : Բայց գիտեմ որ դուն քանի մը զօրաւոր առարկութիւններ ըրած ես իրեն դէմ. կ'աղաչեմ որ զրուցես թէ ինչ կրնայ ըսել ինք իրեն համար :

ՈՂՋԱԽՈՀ . Կ'ըսէ թէ՝ աւելի ևս ուղիղ է ան կարծիքը ունենալով ան բաներն ընել՝ քան թէ անոնք ընել ու հակառակ ըլլալ ան կարծիքին :

ՔԱՋԱՆԲԱ . Հին չար պատասխան մըն է . քանզի թէպէտ և դէշ բան է մեր ցանկութիւնները հրաժանակը արձակ ձգել երբոր մեր կարծիքները հակառակ են անոնց . բայց աւելի դէշ է մեզանիլ՝ ու ոտք կոխել՝ թէ թոյլատուութիւն կայ այնպէս ընելու . մէկը դիպուածով կը գայթակղեցնէ տհմանները , միսը որոգայթի մէջ ձգելու կ'առաջնորդէ զանոնք :

ՈՂՋԱԽՈՀ . Ան մարդուն միտքն ունեցող չափերը կան՝ որ իրեն բնութիւնը չունին . ու ասիկայ է որ համբոյրդութեան երթալը այսչափ անյարգի կ'ընէ՝ ինչպէս որ է :

ՔԱՋԱՆԲԱ . Անշուշտ խօսեցար . ու ողբալու արժանաւոր է ան . բայց ան որ գրախտին թագաւորէն կը վախնայ , անոնց ամենէն պիտի ազատի :

ՔՐԻՍՓԻՆ . Աշխարհի մէջ այլանդակ կարծիքներ կան . մէկը դիտեմ որ կ'ըսէր , Երբոր մահուան դուռը հասնինք՝ բաւական ժամանակ ունինք անաստն ապաշխարելու :

Վաճառական • Աշխատասէրները բնաւ խելք չունին • քանզի ան մարդը որ շաբթուան մը մէջ քանի մը ձմեռայ ունի երթալու ՝ իր ձամբորդութիւնը ան շաբթուան միւսէն վերջին ժամուն չուզիր ձգել :

Ողջախոհ • Իրաւ ես • և սակայն իրենք զիրենք ձամբորդ սեպհականելուն շատերը ճշմարտապէս այսպէս կ՚ընեն : Ծերունի մարդ մըն եմ ես՝ ինչպէս որ կը տեսնէք ՝ ու շատ օրեր աս ձամբուն մէջ ձամբորդութիւն ըրի՝ ու շատ բաներ նկատեցի * :

Տեսայ մէկ քանիները որ այնպէս ձամբայ ելան որպէս թէ աշխարհ իրենց առջևէն պիտի քշեն • և սակայն քանի մը օրուան մէջ անապատին մէջ մնուռոյներուն պէս մնռան ՝ ու ամենևին չտեսան խոստացեալ երկիրը : Տեսայ մէկ քանիներն ալ որ ձամբորդ ըլլալու համար առջև կըլլնուն՝ իրենց վզայով բան մը չէր յուսացուէր ՝ և որ մարդ կը կարծէր թէ մէկ օր չեն կրնար ապրիլ ՝ և սակայն շատ աղէկ ձամբորդներ եղան : Տեսայ մէկ քանիներն ալ որոնք ձամպարիլով առաջ կը վազէին ՝ բայց քիչ առնէն նաև նոյնպէս արտորալով դարձան նա դացին : Տեսայ մէկ քանիները որ առաջ շատ աղէկ կը խօսէին ձամբորդի կեանք վարելու վրայ ՝

---

* Աղէկ միտք ան ու քննէ հեղինակին գրած հետևեալ վեց բաները : Ըսանք ձշմարիտ են ՝ ու հաւատացնելդ զանազան վարքերուն վրայ ամէն օր կը տեսնուին : Աւրվէ անոնք ՝ ու աղօթէ որ քու հոգւոյդ օգտին համար կարդաս զանոնք :

բայց առենէ մը հտև նոյնչափ անոր դէմ կը խօսէին : Ալեցի մէկ քանիներուն վրայ որոնք արքայութիւն երթալու համար առջի ճամբայ ելլելնուն՝ հաստատապէս կ'ըսէին թէ կայ այն- պէս տեղ , բայց երբոր գրեթէ գացին հոն հա- սան՝ հտ դարձան , ու ըսին թէ չկայ : Ալեցի մէկ քանիներուն վրայ որ կը պարծենային թէ հակառակութեան մը պատահելնուն՝ մեծամեծ բաներ պիտի ընէին , բայց մինչև անդամ սուտ աղմուկ մը բլալնուն՝ հաւատքը , ճամբորդու- թիւնը , ու ամէն բան ձգելով փախան :

Ընդ՝ երբոր անոնք այսպէս իրենց ճամբան կ'երթային՝ վազելով մէկը եկաւ դիմաւորից զանոնք ու ըսաւ . Պարոներ՝ ու դուք տկար սիրէն վերաբերեալ անձինք , թէ որ կեանքը կը սիրէք , ձեր ճարը տեսէք . ինչու որ գողերը առջևնիդ են :

Ընտանեն պարոն Վաչասիրան ըսաւ . Ընոնք Թերահաւատին վրայ եկող երեք հոգիները պիտի բլլան : Հայտ աղէկ . մենք պատրաստ ենք ա- նոնց դէմն ելլելու . և անտանեն իրենց ճամբան գացին : Հիմա ամէն մէկ փողոցները դառնալ- նուն կը նայէին թէ երբ գողերուն դէմը պիտի ելլեն . բայց կամ Վաչասիրտին վրայով տեղե- կութիւն առած բլալով՝ կամ ուրիշ որս մը որսացած բլալով ճամբորդներուն վրայ չեկան * :

---

* Հատ հարկաւոր է միշտ արթուն կենալ ու մեր անձերուն զգուշանալ : Ասով շատ վտանգներէ կը փախչինք . ու շատ չարիք կ'արգիլենք : Մեր փրկութեանը Առաջնորդին մեզի ան- րատ ազդարար խօսքը այս է . "Երթուն կեցէք" :

Քրիստինէ հիմա կ'ուզէր մէկ իջևան մը իջևնել՝ որ ինքն ու իր զաւկիները հանգստանան, ինչու որ շատ յոգնած էին: Ընատէն պարոն Ողջախոհն ըսաւ. «Ինչ մը առաջ կայ մէկ իջևան մը, ուր կը բնակի Դայիոս անունով խիստ պատուական աշակերտ մը: (Հռով. ԺԶ. 23:) Ուստի բոլորն ալ մտքերնին հաստատեցին դէպ ի հոն դառնալ. և մանաւանդ անոր համար որ ծերունի ազնուականը անոր այնպիսի ազէկ համբաւը պատմեց: Երբոր դուռը եկան՝ առանց զարնելու ներս մտան, որովհետև մարդիկ իջևանին դուռը չեն զարներ: Յետոյ իջևանին տէրը կանչեցին՝ ու ան եկաւ անոնց, ու հարցուցին թէ արդեօք կրնա՞ն հոն մնալ ան գիշերը:

Դայիոս. Այո՛ պարոնները՝ թէ որ բարի մարդիկ էք կրնաք մնալ. ինչու որ իմ տունս միայն այնպիսիներուն համար շինուած է: Ընատէն Քրիստինէն ու Դէթուէթիւնն ու տղաքը առնելի ևս ուրախացան որ այսպիսի մարդ մը էր իրենց վանատուրը: Ուստի բնակելու սենեակներ ուղեցին, ու անիկայ Քրիստինէին ու անոր տղոցն ու Դէթուէթիւնին համար մէկ հատ մը ցոյց տուաւ, ու մէկ մ'ալ պարոն Ջաջասիրտին ու Ծերունի պարոնին համար:

Ընդհ ետև պարոն Ջաջասիրտն ըսաւ. «Ո՛վ բարի Դայիոս, ի՞նչ ունիս իրիկուան կերակուրի. ինչու որ ան Ճամբորդները հետուէն եկան այսօր՝ ու յոգնած են:

Ժամանակը ուշ ըլլալուն դիւրութեամբ չէնք

կրնար դուրս երթալ կերակուր փնտռելէ՝ բսաւ Յայիոս. բայց ունեցածնիս յօժարութեամբ պիտի հանենք, թէ որ անով գոհ ըլլաք։

Տանը մէջ ունեցածովդ կը բաւականանանք մենք՝ բսաւ Պաղտասիրտը. քանզի որչափ որ ես քեզ փորձեր եմ՝ դուն միշտ զուրկ չես գըթառնութենէ հարկաւոր եղածէն։

Ընատեն Յայիոս վար իջաւ ու խօսեցաւ խոհարարին՝ որուն անունն էր Խարին Ճաշակէ, որ աս ճամբորդներուն համար իրիկուան կերակուր պատրաստէ *։ Ըսիկայ ընելէն ետև կրկին վեր եկաւ ըսելով. Ակնէք նայինք՝ իմ բարի բարեկամներս, բարի եկիք ինծի, և ուրախ եմ որ ես՝ ձեզ ներս ընդունելու տունն ունիմ. ու մինչև որ ընթրիքը պատրաստուի, եկէք քիչ մը ժամանակ անցընենք աղէկ խօսակցութիւն ընելով իրարու հետ. անոնք ալ հաւանութիւն տուին իրեն †։

---

* Այս իջևանիս նմանութեամբը կը նշանակուի Քրիստոսի Եկեղեցւոյն մէջ միշտ պատրաստուած սփոփութիւնը՝ Տերուն նական Ընթրեաց սուրբ հաղորդութիւնը։ Այս սփոփութիւնը միայն Ճշմարիտ քրիստոնէից համար է, ինչպես որ Յայիոսին տունը՝ Ճշմարիտ ճամբորդներուն համար։ Իրաւ ուրիշներն ալ կրնան մտնել եկեղեցին՝ ու դրսուանց հաղորդիլ Տերունական Ընթրեաց սբբազան խորհուրդին, բայց միայն Տերոջը Ճշմարիտ ընտանիքն եղողները Ճշմարիտ սփոփութիւն ըլլալ կը գտնեն անկից։

† Ինչպես յանդիմանութիւն մըն է ասիկայ աս ատենս քրիստոնեաներէն շատերուն՝ որոնք երբոր մէկտեղ գալու բլլան անպիտան բաներու վրայ հաղարաստութիւն կ'ընեն, բայց մէկ բառ մը չեն խօսիր Քրիստոսի վրայ՝ իր փառաւոր Ճշմարտութիւններուն ու իր սբբուց Ճամբաներուն վրայ։

Ու ըսաւ Դաւիթ. Որո՞ն կ՚ենն է ան տա-
ղիքն առած տիկինը. ու որո՞ն աղջիկն է ան
մանկամարդ օրիորդը:

Պաղատեցաւ. Ան տիկինը Քրիստիանոս անուն
նախնի ճամբորդի մը կ՚ենն է, ու ասոնք իր զոյս
զաւկներն են: Օրիորդն ալ իր ծանօթներուն
մէկն է՝ որն որ ինք համոզեց իր հետը ճամբոր-
դութիւն ընելու: Տղաքը՝ ամէնն ալ իրենց հօրը
կը հետեւին՝ ու անոր ճամբան երթալու կը փա-
փաքին. մանաւանդ թէ ան նախնի ճամբորդին
նստած մէկ տեղը կամ անոր ոտքին մէկ նշանը
տեսնելը իրենց սրտերուն ցնծութիւն կը պար-
գեւէ, ու կը բաղձան նոյն տեղը նստիլ կամ
քալել:

Ասիկայ Քրիստիանոսին կ՚ենը՝ ու ասոնք Քը-
րիստիանոսին զաւկներն են հա, ըսաւ Դաւիթ:
Ես քու երկանդ հայրը կը ճանչնամ, մանա-
ւանդ թէ անոր հօրը հայրն ալ: Ես ցնդէն
շատերը աղէկ մարդիկ եղան, ու իրենց նախնիք-
ները Ընտիրք կը բնականէին: (Գործ. ժ՚. 26:)
Քրիստիանոսին նախնիքներըն՝ (կարծեմ թէ քու
երկանդ անոնց վրայով խօսիլը լսած ես,) շատ
ընտիր մարդիկ էին: Ընտիրք բոլորը իմ գիտցած-
ներէս աւելի՝ իրենք գիրենք շատ առաքինի ու
քաջ մարդիկ ըլլալ ցուցուցին, ճամբորդներուն
Տէրոջը՝ անոր ճամբաներուն ու անիկայ սիրող-
ներուն համար: Ու երկանդ ազգականներէն
շատերուն վրայով լսեցի որ ճշմարտութեան հա-
մար շատ նեղութիւններու համբերցին: Ան-

փանոս՝ որ մէկ առաջինն էր ան գերդաստանին մէջ ուրկէ քու երիկդ առայ եկաւ ։ քարկոծուելով մեռաւ ։ (Դործ ։ Է ։ 58 , 59 ։) ասոր ազգատոհմէն մէկ ուրիշը՝ Յակոբոս՝ սուրով սպաննուեցաւ ։ (Դործ ։ ԺԲ ։ 2 ։) Ու ձգելով Պօղոսն ու Պետրոսը՝ քու երկանդ ծագած ցեղին առջի մարդիկը , ահա Թզնատիոսը՝ որ առիւծներուն առջին ձգուեցաւ ։ Յռոմանոսը՝ ոքուն մարմինը կտոր կտոր իր ոսկրներէն կըտրուեցաւ ։ ու Պողիկարպոսը՝ որ արիաբար կը կենար կրակին մէջ ։ Մէկը կար որ սակառով արեւը կախեցին՝ որպէս զի տիւնիկները ուտեն անիկայ ։ ու մէկը՝ որ պարկի մը մէջ գրին ու ծովը նետեցին որ խեղդուի ։ Ընդհանր է մի ըսա միօջէ թուիլ աս ցեղէն եղողներուն ան ամէնը՝ որ Քրիստոսի կեանքը սիրելուն համար մահուանէ կրնցին ու մահ ճաշակեցին ։ Ու մատէս կ'ուրախանամ որ կը տեսնեմ թէ քու երիկդ այսպէս չորս հատ տղայ ձգեր է իր եաւը ։ Կը յուսամ որ անոնք իրենց հօրը անունը պիտի կրեն , ու իրենց հօրը ճամբան պիտի քալեն , ու իրենց հօրը վախճանին պիտի հասնին ։

Տիմոթէոս ։ Երդարև՝ տէր իմ , աղէկ տղաք են իրենք ։ կ'երևի թէ իրենց հօրը ճամբան սրտանց կ'ընտրեն ։

Պօղոս ։ Ճիշդ է որ ըսի ։ Ընոր համար հաւանական է թէ Քրիստիանոսին ցեղը շատ պիտի տարածի ու բազմանայ երկրիս երեսին վրայ ։ Քրիստոնէ իր որդւոցը համար քանի մը

օրհորդներ թող փնտռէ՝ որոնց նշանուին անունք, որ իրենց հօրը անունը՝ ու անոր նախնեացը դերդաստանը աշխարհիս մէջ բնաւ չմոռնայի։

Ողջախոհ. Մեղք է որ աս դերդաստանը էյնայ ու մարի։

Դայեակ. Ձկընար էյնալ, բայց կարելի է որ ալլահինայ. բայց Քրիստինէ իմ խրատս թող բռնէ, ու ասիկայ է ան դերդաստանը պահելու ճամբան։ Նէ ուրախ եմ՝ Քրիստինէ, բաւ աս վանաստուրը, որ քեզ ու քու բարեկամդ Ղեմուէլիւնը հոս կը տեսնեմ՝ երկու սիրելի ընկերներ։ Նէ թէ որ կը համարձակիմ խրատել քեզ՝ Ղեմուէլիւնը քեզի աւելի մօտ ազգակցութեան մը խօթէ. թէ որ ինք կ'ուզէ, Մատթէոսին քու մէծ որդւոյդ սո անիկայ։ Ասիկայ է երկրի վրայ սերունդ պահելու ճամբան։ Էյսպէս՝ աս հարստախօսութիւնը վրճռուեցայ, ու ժամանակին ամուսնացան անոնք *. բայց ասոր վրայով աւելի կը խօսինք յետոյ։

---

* Ես տեղս հղինակը պատճառութիւն մը ձեռք կ'առնէ ամուսնութեան վրայով իր ունեցած կարծիքը յայտնելու՝ որուն վրայ շատերը տարբեր կարծիքներ ունին։ Ինք յայտնապէս կ'ուզէ ըսել թէ երիտասարդ քրիստոնեաներուն ամուսնանալը ընչհանրապէս խիստ տպաւորիչ ու օգտակար է իւրաքանչիւր ամուսիններուն, ու խիստ շահաւոր՝ բարեպաշտութեան տարածուելուն և հաստատուելուն, թէ որ Աստուծոյ վախովը ու իր խօսքին կանոններովին ըլլայ ան։ Նէ սակայն ինք կրնար կարծել որ ինք աս կանոնէն դուրս բացառութիւններ ըլլալ չընդունի, քանզի կան անձինք՝ որոնք ամուրի մնալով հանապազ բարիք ընելու կը գործածէն ան ժամանակը ու իրենց ան ձիրքերը՝ որոնք ամուսնութեան վիճակի մէջ մեծապէս

Դայիոս յառաջ տարաւ իր խօսքն ու ըսաւ եւս . Ես հիմա պիտի սկսիմ խօսիլ կանանց վրայ՝ անոնց նախատինքը վերցընելու համար : Քանզի ինչպէս որ մահն ու անէծքը կնիկով աշխարհ մտաւ , (Ծննդ . ֆ) այնպէս ալ կեանքն ու օրհնութիւնը : Ըստուած իր Որդին խրկեց՝ որ կնիկէ մը եղաւ : (Գաղ . դ . 4 :) Ու երբ անոր համար Հին Կտակարանին մէջ յիշուած կնիկները կը փափաքէին զաւակ ունենալ , որ ամէն մէկը կը յուսար թէ ինք ըլլայ աշխարհի Փրկչին մայրը : Դարձեալ կ'ըսեմ՝ թէ երբոր Փրկիչը եկաւ , էրիկ մարդոցմէ ու հրեշտակներէն առաջ կնիկներն իրմով ուրախացան : (Ղուկ . ա . 42—46 :) Ձեմ կարդար թէ էրիկ մարդ մը բնաւ ստակ մը տուաւ Փըրիստոսի . բայց կնիկները իր հետեւէն կ'երթային ,

---

պիտի քիչնային ու աշխարհային զբաղմամբ պաշարուէին . ասանկով ան վերջի ըսածներնիս իրենց ամուսնացեալ եղբայրներէն աւելի օգտակար են : Հայց և այսպէս՝ բարեպաշտ ծընողք իրենց միաբան ջանացողութիւնովը՝ հանդերձ ջերմեռանդ աղօթքով ու բարի օրինակով՝ հաւատոյ թեան , պարկեշտութեան և աշխատասիրութեան ու քրիստոնէական սկզբունքներուն մէջ զաւակներն որ վարժեն , այնպէս երեւելի ծառայութիւն մը կ'ընեն եկեղեցւոյն ու ընկերութեան , որ քիչ անձինք անկէ մեծ ու ընտրելի բաներ կրնան ընել ուրիշ կերպով : Հայց ասիկայ կը պահանջէ որ ան մեծ գործքերուս մէջ Սուրբ Իրոց կանոնները շատ ճիշդ պահուին . քանզի Ւեւետարանին օտար եղողներուն մէջ ամբարշտութեամբ ու տըդիտութեամբ մեծցած զաւկներուն վրայ առաւել եւս յոյս կրնայ ըլլալ , քան թէ աւետարանական ընտանիքներուն մէջ դէշ վարժութիւն ընդունած՝ չար օրինակներ տեսած՝ ու աշխարհային սկզբունքներ ծծած զաւակներուն վրայ :

ու իրենց ստացուածքովը անոր ծառայութիւն կ՚ընէին : (Գործ . ը . 2 , 3 :) Կնիկը անոր ոտքը իր արցունքովը լուաց , (Գործ . է . 37 —50 ,) ու կնիկը անոր մարմինը օծից ի նշան պատանեալու : (Յովհ . ժա . 2 : ժբ . 3 , 7 :) Կնիկները իր հետևէն գու լայէն երբոր ինք խաչուելու կ՚երթար , (Գործ . իգ . 27 ,) ու կնիկները հետևէն կ՚երթային՝ երբոր ինք խաչէն վար առնուեցաւ , ու կնիկները նայան իր դիրքը դիմացը՝ երբոր ինք թաղուեցաւ : (Մատթ . իէ . 55 , 56 , 61 : Գործ . իգ . 55 :) Կնիկները առաջ գնացին՝ յարութեան առաւօտն , (Գործ . իգ . 1 ,) ու կնիկները առաջ աւետիս բերին իր աշակերտներուն՝ թէ ինք մեռելներէն յարութիւն առաւ : (Գործ . իգ . 22 , 23 :) Վայն որոյ կնիկները միշտ ընծորհքներու հանդիպած են , ու ասոնցմով կը ցուցընեն թէ իրենք կենաց շնորհքին մէջ միր հետը բաժանորդ են :

Դանք որ հիմա խոհարարը իմացուց թէ ընթրիքը գրեթէ պատրաստ է , ու մեկը խրկից որ սեղանը գնէ ու պատուաստը փուէ , պնակներն ու հացը շարէ , և աղամանը գնէ :

Ընատուն Մատթէոսն ըսաւ . Ես պատուան՝ ու ընթրիքին աս նախապատրաստութիւնները՝ ուսուիքիս միջոցին ախորժակ մը կը ծնանին իմ ներսս քան որչափ առաջ ունէի :

Գոյիոս . Ասոր պէս՝ աս կենաքին մէջ քեզի եղած ամէն քրիստոնէական վարդապետութիւն

ները մեծագոյն բաղձանք մը թող ծնանին քու ներսդ՝ մեծ թագաւորին ընթրեաց սեղանը նըս-տելու իր թագաւորութեանը մէջ : Վանդի հոս ամէն քարոզութիւնները՝ գրքերն ու պաշտա-մունքները կընամանին միայն պահակներուն ու ա-ղին՝ սեղանին վրայ դրուելուն , երբոր բաղդա-տութիւն ան խնճոյքին հետ՝ որ մեր Տէրը մեզի համար պիտի ընէ՝ իր տունը երթալնուս :

Ուստի ընթրիքը մեր տարին , ու առաջ սե-ղանը ոչխարի գլուխ մը ու կուրծք մը դրուելուն անունց առջևը . որ կընշանակէր թէ պէտք է որ Քաւուծոյ աղօթք ու շնորհակալութիւն ը-նելով սկսին իրենց ընթրիքը : Զկնաւով՝ այս-ինքն աղօթքով Դաւիթ իր սիրտը առ Քաւուած կը վերցնէր , ու կուրծքով՝ ուր որ իր սիրտն է , այսինքն՝ շնորհակալութիւնով՝ իր քնարին վրայ կ'իյնար երբոր անիկայ կընուագէր : (Ղեւ . է . 32—34 : Ժ . 14 , 15 : Սաղմ . իե . 1 : Եբր . ժգ . 15 :) Ա՛ս երկու կերա-կուրները շատ քաղցր ու բարեհամ էին , ու ամէնն ալ ախորժանաք կերան անոնցմէ :

Քսոր հանէն շիշ մը գինի բերին վեր՝ արիւնի պէս կարմիր : (Ը Օրն . ըի . 14 : Դատ . թ . 13 : Յովհ . ժե . 5 :) Ուստի Պայիոս անունց բսաւ . Խմեցէք համարձակ . ասիկայ որթին ճշմարիտ հեղուկն է , որ Քաւուծոյ ու մարդու սիրտը ուրախ կ'ընէ : (Դատ . թ . 13 :) Ա՛յս-պէս անոնք խմեցին ու զուարճացան :

Ընկէ հանէ կաթ նկաւ վեր՝ մէջը հաց փըշ-

բուած • Պայիոս ըսաւ • Ասիկայ տղաքը թող ուտեն , որ անով մեծնան : (ա Պետ • բ • 1 , 2 :)

Յետոյ իր կարգին վեր եկաւ մէկ կերակուր մը՝ որ եղով ու մեղրով շինուած էր : Ու Պայիոս ըսաւ • Կերէք ասկէ համարձակ • ինչու որ ասիկայ ձեր դատողութիւնն ու միտքը զուարճացընելու ու զօրացընելու աղէկ է : Երբոր մեր Տէրը մանուկ էր՝ ասիկայ էր իր կերակուրը • «Պարագ ու մեղր պիտի ուտէ , մինչև որ գիտնայ չարը մերժել ու բարին ընտրել» : (Եսայ • է • 15 :)

Ընկէ ետև խնձոր բերին վեր , որ շատ բարհամ պտուղ էր : Ընատեն Մատթէոս ըսաւ • Կրնա՞նք խնձոր ուտել մենք • որովհետև անիկայ էր որով օձը մեր նախամայրը խաբեց :

Սոր վրայ Պայիոս ըսաւ • Իրաւ մենք խընձորով խաբուեցանք , բայց մեղքը ապականեց մեր հոգիները՝ և ոչ թէ խնձորը • Թէ որ արգիլուած խնձորն ուտուի՝ արիւնը կ'ապականէ ան • բայց թէ որ հրաման ընդայ անիկայ ուտելու՝ օգուտ կ'ընէ : Խմէ ուրեմն՝ ով եկեղեցի՝ Աստուծոյ ազաւնին իր գինին , ու կեր իր խնձորները՝ որ սիրով կընուաշիս : (Երգ • բ • 4 , 5 :)

Ընատեն Մատթէոս ըսաւ • Ես անոր համար տարակուսեցայ ուտելու , որ քիչ մը ատեն առաջ միրգ ուտելով հիւանդացայ :

Պայիոս • Երգիլուած պտուղը կը հիւանդացընէ քիչ • բայց չէ թէ ան՝ որն որ մեր Տէրը հրաման տուաւ ուտելու :

Երբոր այսպէս կը խօսակցէին՝ նայիս ընկոյզ եկաւ անդրէն : (Երգ • ՀԱ • 11 :) Ընտանեն ան-դան նատողներուն մէկ քանիներն ըսին • Ընկոյզը փափուկ ակռաներուն վրաս է , մանաւանդ տղոցը ակռաներուն : Վայիոս ասիկայ լսելուն բաւ • Ընկոյզը կը նմանի Սուրբ Կրոց դժուարին խօսքերուն • ընկոյզին կեղևը՝ ուսուցիչներէն իր միջուկը կը պահէ • բացէք կեղևը ու պիտի գըտնէք միջուկը • անոր համար ասոնք բերուեցան հոս՝ որ դուք կոտրէք ու ուտէք * :

---

* Աիաբանական աղօթքի ու քրիստոնէական ընկերութեան զանազան մասերն են ասոնք՝ այլաբանօրէն ստորագրուած : Հրէական օրէնքին մէջ օրինադրուած ոչխարին զիսան ու կուծքը կը թուի թէ մեր Փրկանայապետին զօրութեանն ու սիրոյն օրինակ էին • ու քահանաներուն՝ իրենց գործը բոլոր իրենց զօրութիւնովն ու բոլոր իրենց սրտովը ընելու վարժութիւն մըն էին • բայց հեղինակը անոնք աս տեղս կ՚առնէ նախ քան օրինակ ջերմեռանդ աղօթքի ու երս խոտէտ ընդհակառակութեան : Ինչին կը նշանակէ Քրիստոսի սիրոյն ուրախարար յիշատակութիւնը՝ որով իր արիւնը թափեց մեզի համար , ու կենդանի հաւատքով նոյն օրհնութիւնը մեր անձերուն ընդունելը : Ամէն օրինակ է Սուրբ Կրոց պարզ դիւրմամբ և կարեւոր ճշմարտութիւններուն , որոնց վրայ կը խօսակցին հաւատացեալները միմեանց հաւաքուելնուն իրենց շինութեանը համար : Արարչն ու մեղքը կրնան նշանակել Յաւուժոյ վրայովն կենդանացուցիչ գալափարներն ու երկնային ուրախութեան իսկական յոյսերը՝ որոնք միմեանց կը հաստատուն հաւատացեալին դատողութիւնը՝ կը կրթեն անոր միտքը՝ ու կ՚ոգեշնչեն անոր յաժարութիւնները իր ընտրած բարի մասին յայտնելու : Խնձորը կը ցուցընէ ան խոստմունքներն ու առանձնաշնորհութիւնները որ հաւատացեալները Քրիստոսի սահմանադրութիւններուն մէջ տացած են՝ Ինոր հետ հաղորդութիւն ունենալով • ու ընկոյզը կը ցուցընէ Սուրբ Կրոց ան դժուարին տեղուանքը որ փորձով ու քննութիւնով կը կարողանան հաստուն քրիստոնեաները պահանջ հակընդդէմ , ու անձնատուր կ՚ըլլան

*Հիմա ասոնք շատ զուարճացեր էին, ու երկար ատեն սեղանը նստան՝ շատ բանեկրու վրայ խօսակցելով։ Վերջը Ծերունի պարոնն ըսաւ. Խարի վանատուր իմ, քանի որ մենք քու ընկերդ կը կտրտունք կամք կ'ընես դուն ալ աս առիղծուածը լուծել *։

Մեկը կայ, որ թէպէտ ինք խելացնոր կը սեպուէր,
Բայց ո՛չ-ոքէն որ ցրուէր զայրոյթը՝ այնչափ առատ կը ժողվէր։

Ընատէն ամէնն ալ ուշադրութեամբ կը սպասէին թէ արդեօք ի՞նչ պատասխան պիտի տայ բարի Վայիոսը. բայց ան ատեն մը լուռ կեցաւ՝ ու յետոյ այսպէս պատասխանեց.

Ըն որ իրեն ունեցածը աղքատներուն միշտ կու տայ,
Պիտի առնէ նոյն չափովը՝ տասնապատիկ ալ վրայ։

անոնց խորին միաբը իմանալու, թէպէտև անոնք քրիստոնէութեան մէջ համբակ եղողներուն չեն իյնար քնելու։ Թեև բահաւատ անձինք ինչոր կ'ուզեն թող խորհին, երբոր քրիստոնեայք աս տ'ղա առոգանութեան կերպովը ընկերութիւն կ'ընեն՝ շատ աւելի անուշ զուարճութիւնները կ'ունենան, քան թէ երկրաւոր ուրախութիւններու՝ զբօսանքներու ու հնչուածներու մէջ թաղուած աւուրնին. քանզի ասոնք միայն սուտերը են ուրախացնեան, իսկ բարեպաշտութիւնը տեր կ'ընէ մեզ ան աուուրին ճշմարտութեանը։

* Կ'կատէ աս տեղս որ Ճամբորդներուն հագնելոյթը ուրախութիւնով կը կատարի. Արիսատնեաները մեծամեծ պատճառներ ունին ուրախ ըլլալու. բայց իրենց ուրախութիւնը հոգևոր ըլլալու է, հոգևոր գաղափարներէն ու հոգևոր կենցաղավարութենէ յառաջ եկած. Այսպէս թող համաձայնի մեր խօսքերն՝ ու այսպէս թող չափաւորութեամբ ըլլան մեր խնդոյքները, ու անատնն մեր սրտերը չկրծմով աւելի ուրախութիւն և խնդութիւն պիտի ունենան։

Ընատեն Յովսէփ ըսաւ • Կը համարձակիմ ըսելու՝ տէր իմ, թէ ես չէի կարծեր որ դուք պիտի կարենաք լուծել անիկայ :

Ո՛հ, երկար ատեն աս ճամբուն մէջ վարժուեցայ ես • փորձառութիւնը շատ բան կը սորվեցընէ մարդուն : Իմ Տէրոջմէս սորվեցայ ես մարդասէր ըլլալ, ու փորձով գտայ որ աս ճամբովը առաւել շահեցայ : "Մարդ կայ որ իր ստացուածքը ցրուելով՝ կ'աւելցընէ, ու մարդ կայ որ չափէ դուրս կը խնայէ, բայց կարօտութեան կը հասնի : Կան որ զիրենք հարուստ կը ցուցընեն, ու բան մը չունին • և կան որ զիրենք աղքատ կը ցուցընեն, ու շատ հարստութիւն ունին" : (Ե՛ւսկ • ժ՚ • 24 : ժգ • 7 :)

Հիմա Սամուէլ իր մօրը Ելիսաբեթին ականջին փսփսաց ու ըսաւ • Մայրիկ՝ ասիկայ շատ աղէկ մարդու մը տուն է • եկո՛ր ատեն մը հոս նստինք * , ու իմ եղբայրս Մատթէոսը Գթութիւնին հետ թող ամուսնանայ՝ ասկէ ճամբայ չելած : Գայլոս իրենց վանատուրը ասիկայ մը ի վերոյ լսելով ըսաւ • Իմ բոլոր յօժարութեամբս կ'ուզեմ տըղաս : Ուստի ամիսէ մը աւելի հոս կեցան անոնք, ու Գթութիւնը Մատթէոսին կնութեան տրուեցաւ : Ու քանի որ հոս էին՝ Գթութիւնը իր սովորութեանը պէս

---

* Ահա ասիկայ նշան է բարի սրտի, որ հոգեւոր ընկերութիւնն ու կենցաղավարութիւնը կը սիրէ, ու անոր երկար տեւելուն կը փափաքի : Ընթերցող, դուն ալ այսպէ՛ս ես արդեօք :

վերարկուները ու Հանդերձները չվնաց աղքատներուն տալու ։ որով շատ բարի համբաւ մը հանեց ճամբորդներուն վրայով ։

Բայց դառնանք նորէն մեր պատմութիւնը շարունակելու ։ Ընթրիքէն ետև իր տղաքն ու զեցին անկողին երթալ ։ ինչու որ շատ յոգնած էին ճամբորդութենէ ։ Աստի Պայիոս անոնց սենեակը ցոյց տուաւ իրենց ։ բայց Պիթութիւնն ըսաւ ։ Տղաքը ես կը պառկեցընեմ ։ Աստի տարաւ պառկեցուց զանոնք՝ ու անոնք աղէկ քնացան ։ բայց միւսները բոլոր գիշերը նստան ։ քանզի Պայիոս ու ասոնք այնպիսի յարմար ընկերներ էին իրարու ։ որ չէին կրնար բաժնուիլ ։ Ու իրենց Տէրոջը՝ իրենք իրենց՝ ու իրենց ճամբորդութիւնը վրայ շատ մը խօսակցելէն ետև՝ Ծերունի պարոն Ողջախոհը՝ ան որ առնդուածն ըսաւ Պայիոսին ՝ սկսեց մրափել ։ Ընատան Վաջասիրան ըսաւ ։ Ո՞նչ է ատ՝ պարոն ՝ մրափե՞լ սկսեցիր * ։ արթընցիր նայինք՝ քեզի առնդուած մը ըսեմ ։ Ու պարոն Ողջախոհն ըսաւ ։ Ըա՛խ նայինք՝։

Ընատան պարոն Վաջասիրան ըսաւ ։

Ան որ կ'ուզէ սպանանել պէտք է առաջ յաղթուի ,
Ան որ կ'ուզէ ապրեցընել պէտք է առաջ մեռանի ։

---

* Մէտք առ ասիկայ ։ երբոր ձանապարհորդ մը կը տեսնէ որ իր եղբայրը քնանալու հակամիտեալ է ՝ իր պարտաւորութիւնն է՝ աշխատիլ որ հոգևոր խրատներով արթընցընէ զոքացընէ՝ զուարթացընէ ու քաջալերէ այնպիսին ։

ԲՀՀ , ըսաւ պարոն Ղէնախտհը , դժուարին առևղծուած մըն է ատ . դժուարին լուծելու՝ ու աւելի ևս դժուարին ի գործ դնելու : Բայց ըսաւ . Տ՚անուտէր , թէ որ կը հաճիս իմ բա֊ժինս քեզի կը ձգեմ . դուն միկնէ՛ անիկայ՝ ու ես մնիկ ընեմ թէ ինչ կ՚ըսես :

Ձէ , ըսաւ Վայիոս . քեզի առաջարկուելցաւ ան , ու կը յուսացուի թէ դուն պիտի պատաս֊խանես անոր :

Ընատեն ծերուհի պարոնին ըսաւ .

Ըն որ կ՚ուզէ մեզքն սպաննել պէտք է նորհքով յաղթուի , Ըն որ կ՚ուզէ զիս դարձընել իր անձին պէտք է մնամ :

Հիտակ է՝ ըսաւ Վայիոս . աղէկ վարդապե֊տութիւնն ու փորձառութիւնը ասիկայ կը սոր֊վեցընեն : Վանզի նախ մինչև որ նորհքը ինք֊զինքը յայտնէ՝ ու իր փառքովը հոգին յաղթէ , ամենևին զօրութիւն մը չունի մեղքին դէմ կե֊նալու : Ըսկէ զատ՝ թէ որ մեղքը Սատանային պարանն է՝ որով հոգին կապուած կը կենայ , ի՞նչպէս կրնայ դէմ կենալ մինչև որ ան պակ֊սութենէն չազատի * : Երկրորդ՝ ով որ բանա֊կանութեան և բարեպաշտութեան ինչ ըլլալը կը

* Հոդւոյն Սրբոյ բարեշնորհ ներգործութիւնները նշանա֊կուած են սա տեղ : Ըսոնք կը յաղթեն մեր բնական գոռո֊զութիւնը՝ մեղայ սէրն ու Ըստուծմէ և աստուածպաշտութենէ զզուանք ունենալը : Ընատեն կը զգնանք՝ Խրիստոսի կը հա֊ւատանք՝ հաւատքով կ՚արդարանանք՝ մեղքին կը յաղթենք՝ մեր անձին կը մեռնինք՝ ու արդարութեամբ և Աչմարիտ սրբու֊թեամբ Ըստուծոյ համար կ՚ապրինք :

ճանչնայ , չհաւատար թէ իր ապականութիւնը ներուն գերի եղող մարդը շնորհքի անօթ կրնայ ըլլալ : Ու հիմա մեկ ընելու արժանաւոր մեկ պատմութիւն մը կու գայ իմ միտքս , որն որ պիտի պատմեմ քեզի : Երկնաւոր երկու հոգի ճամբորդութեան եղեր էին . մեկը իր երիտասարդութեան սկսեր էր , ու միւսը իր ծերութեան : Երիտասարդը զօրաւոր յարութիւններ ունէր՝ որոնց հետ կռուելու էր , բայց ծերուները՝ իր մարմնոյն տկարանալովը տկարացած էին : Երիտասարդը իր քայլերը ծերուներին պէս շիտակ կը կոխէր՝ ու ամէն կերպով անոր պէս արագընթաց էր : Հիմա ասոնցմէ որո՞ն շնորհքը պայծառագոյն կը ճառագայթէր , որովհետև երկուքն ալ նոյն և նման ըլլալ կը թուէին :

Ոչ՛ախոհ . Ընտարակոյս երիտասարդինը . քանզի ան որ մեծագոյն գործարութեան դէմ կը դնէ , իր աւելի ուժով ըլլալուն յաւ վկայութիւն մը կու տայ . մանաւանդ երբոր ինք կը զգայ ընթանալ անոր՝ որուն որ իրեն պատահածին կէսը չպատահիր , ինչպէս արդարև ծերութեան հասակին : Եակէ զատ՝ նկատելի ես որ ծերը մարդիկ աս սխալմունքովը իրենք զիրենք կը մոխրեն . այսինքն քնութեան տկարութիւնները փառաւոր յաղթութեան տեղ կը բռնէին , ու կը կարծէին թէ իրենց ուժովը կը յաղթեն իրենց յարութիւններուն . և այսպէս իրենք զիրենք կը խաբէին : Իրաւ շնորհազարդ ծերուներները աւելի կարող են երիտասարդներուն խրատ տա-

լու ։ Ինչու որ անոնք աւելի տեսած են իրաց ունայնութիւնը • բայց սակայն ծերուներն ու երիտասարդը մէկտեղ ճամբայ կ՚ելլեն՝ երիտասարդը աս գերազանցութիւնն ունի՝ որ իր ներսի շնորհաց գործը աւելի յայտնի կ՚ըլլայ • թէպէտ ծերուներուն չարութիւնները բնականաբար տակաւրայն են ։ Ա՛յսպէս նաեւ անոնք խօսակցելով մինչեւ առտուան լուսնալը ։

Երբոր ընտանիքին բոլորը արթննցան Կրիսպինէ իր տղին Յակոբոսին ըսաւ որ Սուրբ Գրքէն գլուխ մը բան կարդայ ։ ու ան Եսայեայ ԾԴ • գլուխը կարդաց ։ Եսիկայ լսանալուն պարոն Ողջախոհը հարցուց թէ ինչի՞ աս տեղը Փրկչին համար ըսուած է թէ "Ծառաւուտ երկրի եզ լողլ արմատի պէս բուսաւ" ։ ու թէ "Ընդիկայ կերպարանք կամ վայելչութիւն չունէր" ։

Պատասխան տուաւ պարոն Քաջասիրտը • Առաջինին աս պատասխանը կու տամ՝ թէ Հրեայ եկեղեցին ուրկէ որ Քրիստոս եկաւ ։ ան ատեն կրօնքին գրեթէ բոլոր հիմերն ու ոգին կորսնցուցեր էր ։ Երկրորդին համար կ՚ըսեմ՝ թէ ան խօսքը անհատաներուն վրայով խօսուած է ։ որոնք աչք չունենալով մեր Փրկչին ներքին յատկութիւնները տեսնելու՝ իր արտաքին նուաստութենէն կը դատեն զինքը ։ անոնց նման՝ որ չգիտնալով թէ պատուական քարերը հասարակ կեղեւով մը պատած կ՚ըլլան ։ երբոր մէկ հատ մը գտնեն՝ չճանչնալով իրենց գտածը՝ մէկդի կը նետեն անիկայ հասարակ քարի մը պէս ։

Ընատեն Վայիոս ըսաւ • Հիմա դուք որ հոս էք ու որովհետև պարոն Վաջասիրտը իր զէնքերը դործածելու աղէկ վարպետ է՝ ինչպէս որ ես դիտեմ՝ թէ որ կ՚ուզէք՝ քիչ մը նախաձայնիկ ընենք եւս դէպ ի արտերը ելլենք պտըտելու՝ տեսնենք թէ աղէկութիւն մը կրնա՞ք ընել : Ասկէ մղոնի մը չափ հեռուն հսկայ մը կայ՝ որ կ՚ըսուի Ըրդուասպան՝ որ աս կողմերը Թագաւորին ճամբուն վրայ շատ վնաս կը դործէ • ու իր քարայրին ուր ըլլալը դիտեմ ես : Ինք խնդալ մը դողերու դլուխ է • աղէկ պիտի ըլլայ թէ որ կարենանք բնաջինջ ընել զինքը աս կողմերէս : Ասոր ամէնն ալ հաւանեցան՝ ու ճամբայ ելան • Վաջասիրտը իր սուրովը սաղաւարտովն ու վահանովը՝ իսկ մնացեալները նետաձիկներով ու բիւրերով * :

Երբոր դացին իր եղած տեղը հասան՝ դտան որ Տկարամիտ անուն մէկը կար իր ձեռքը՝ որն որ իր ծառաները ճամբուն վրայ բռնելով իրեն բերեր էին : Հիմա հսկան կը հանուելցըներ զանիկայ որ յետոյ անոր ոսկորները կրծէ • ինչու որ ինք մսակերներուն բնութիւնն ունէր † :

---

* Անասպարհորդները կշտանալէն եւս պատրաստուելու են ծեծկուելու : Իրենց ցանկութիւնը հեշտացընելու համար ուտելու չեն՝ հապա իրենց հոդիները զօրացընելու համար , որ զօրաւոր ըլլան Ջերջմով անոր զօրութեանը կարողութիւնովը ամէն թշնամիներուն հետ ծեծկուելու ու անոնց յաղթելու :

† Ըրդուասպան Ասկայէն նկարագրութիւնը ընդհանուր նկարագրութիւն մըն է մեր փրկութեանը թշնամիներուն , որոնք բոլոր մեր ճամբորդութեանը մէջ կը հակառակին մեզի :

Շուտ մը պարոն Հաջասիրան ու անոր ընկերները իրենց զէնքերովը իր քարանձաւին բերանը տեսածին պէս հարցուց թէ ինչ կ՚ուզեն։

Հաջասիրա։ — Մեզ կ՚ուզենք։ Ինչու որ ես կանք վրէժ առնել քենէ ան բազմաթիւ ճամբորդներուն համար՝ որոնք դուն Թագաւորին ճամբուն վրայէն յափշտակելէդ ետև սպաննեցիր։ Ուստի դուրս ելլէր քու քարայրէդ։ Ուստի հակառակ սպառազինուելուդ ու դուրս ելլես, ու սկսեցին կռուիլը, և մէկ ժամէն աւելի պատերազմեցան ու յետոյ կեցան յողնութիւն առնելու։

Յետոյ ըսաւ հսկան։ — Ի՞նչ բան ունիք դուք հոս իմ երկրիս վրայ։

Հաջասիրա։ — Ա՛մբորդներուն արիւնին վրէժը պիտի առնենք, ինչպէս որ առաջ քեզի ըսի։ Եւպէս՝ նորէն սկսեցին կռուիլ, ու հսկան պարոն Հաջասիրան ետ քշեց։ բայց ան նորէն դարձաւ, ու այնպիսի ճարպիկութիւնովը այնպիսի զօրութեամբ մը հսկային գլուխն ու մէկ կողմին ու միւս կողմին վրայ յարձակեցաւ, որ անոր զէնքերը ձգել տուաւ իր ձեռքէն։ Ուստի զարկաւ սպաննեց անիկայ՝ ու գլուխը կտրեց, ու բերաւ տուն։ Առաւ նաև ճամբորդ Տկաբաժիտը՝ ու իր հետը իր բնակարանը բերաւ։ Երբոր տուն եկան՝ տանը մէջինները ցոյց տուին անոր գլուխը, ու տարին տեղ մը սրինկեցուցին՝ ինչպէս որ ուրիշներն ալ առաջ ըրած էին, որ անկէ ետև այնպիսի բան ընելու ջանացողներուն վախ մը ըլլայ։

Ընկէ ետև հարցուցին պարոն Տկարամիտին թէ ինչպէս անոր ձեռքը ինկեր էր :

Պատասխան տուաւ ողբալի մարդն ու ըսաւ. Ես մէկ հիւանդոտ մարդ մըն եմ ինչպէս որ կը տեսնէք. և որովհետև մահը սովորաբար իրը անգամ մը իմ դուռս կը զարնէր, մտածեցի որ իմ բնակարանիս մէջ բնաւ չպիտի առողջանամ : Ասոր ինքզինքս տուի ճամբորդութեան կեանք մը վարելու, ու Ընտանեպատութեան քաղաքէն՝ ուր որ ես ու իմ հայրս ծներ էինք, մինչև հոս ճանապարհորդեցի : Ես մէկ մարդ մըն եմ՝ որ ամենևին մարմնաւոր կարողութիւն չունիմ, ոչ ալ մտաւոր. և սակայն թէ որ կրնամ՝ թէպէտ և սողալով ըլլայ՝ կ'ուզեմ իմ կեանքս ճամբորդութեան մէջ անցընել * :

Երբոր ճամբուն դլխուս դուռը հկայ՝ ան տեղին Տէրը յօժարութեամբ զիս ներս ընդունեց. ոչ իմ վատառողջ կերպարանքիս ու ոչ ալ իմ տկար մտքիս համար զիս մերժեց. հապա այնպիսի բաներ տուաւ ինծի՝ որ իմ ճամբորդութեանս հարկաւոր էին, ու ապահովեց ինծի որ մինչև վերջը յոյսս չհատնիմ : Անկնիչին տուները որ հկայ՝ շատ մարդասիրութիւն ընդունեցի հոն.

---

* Մեզմէն ճանապարհորդները միօրինակ քայլ ու զօրաւոր և առոյգ չեն : Մեզմանք տկար են, ու Տէրոջը ճամբաներուն մէջ զգուշութեամբ ոտք ոտք յառաջ կ'երթան : Ասոր ան բան մը չէ. թէ որ միայն սիրտ ունին ճանապարհորդի, բոլորը առ լաւն պիտի վերջանայ. քանզի ինք՝ Ումնակարողը որ մեր կողմն է, համաձայնութեամբ կրնանք ըսել՝ թէ Աստուած մեզ դէմ պիտի ըլլայ :

և որովհետև այնպէս սեպուհացաւ թէ Պժուա-
րութեան Լեռը չափազանց խիստ պիտի դայ
ինձի ելլելու , իր ծառաներուն մէկը անկէ վեր
Հանեց զիս : Իրաւ որ շատ օգնութիւն գտայ
ես Ճամբորդներէ , թէպէտ և մէկը չէր ուզեր
այնպէս կամաց երթալ՝ ինչպէս որ ես ստիպուած
եմ երթալու : Նաև սակայն երբոր ինձի կը հաս-
նէին՝ քաջալերութիւն կու տային ինձի , ու կ'ը-
սէին թէ իրենց Տէրոջը կամքը ան է որ վատա-
սիրտներուն մխիթարութիւն տրուի , և այնպէս
իրենց քալուածքովը յառաջ կ'երթային : Երբոր
Երշաւանայ կիրճը եկայ՝ անատեն աս Հսկան
դէմս ելաւ , ու Հրաման բրաւ որ պատրաս-
տուիմ մենամարտութեան ելլելու . բայց՝ բարե-
ինձի պէս տկարը աւելօք կարօտութիւն ունէր
զօրացուցիչ դեղի մը . ուստի իմ վրաս եկաւ
ու բռնեց զիս : Բայց ինձի քիչ մը այնպէս կու
գար թէ չպիտի մեռցընէ զիս : Դարձ երբոր զիս
իր քարայրը տարաւ՝ որովհետև իմ կամքովս
չգացի իր հետը , կը հաւատայի թէ կրկին ողջ
դուրս պիտի ելլեմ անկէ . ինչու որ լսեր էի թէ
ան և իսկ Ճանապարհորդ որ բռնութեամբ գերի
կը բռնուի՝ թէ որ բոլոր սրտով իր Տէրոջը վրայ
Հաստատ մնայ , Դալախնամութեան օրէնքն ան
է որ թշնամւոյն ձեռքը չպիտի մնայ : Վր-
սէի որ պիտի մերկացընէր զիս , ու արդարև
մերկացուց . բայց՝ ինչպէս որ կը տեսնէք՝ ողջ-
անդամ ազատեցայ , որուն Համար շնորհակալ
եմ իմ Թագաւորէս՝ իրրև ազատութեանս Հե-

զինակ ։ ու ձենէ՝ իբրև անոր միջոց ։ Ուրիշ ազէտներու ալ հանդիպելու ակնունիմ . բայց իմ միտքս հաստատած եմ ամ ամ բանիս վրայ . այսինքն թէ վազելու կրցած ատենս վազեմ , վազելու չկրցած ատենս քալեմ , ու քալելու չկրցած ատենս սողալով առաջ երթամ ։ Վերջապէս շնորհակալ եմ զիս Միրզոյին , իմ միտքս հաստատուն է . ճամբաս իմ առջեւս է , միտքս կամուրջ չընկեցող գետին անդիւս կողմին վրայ է , թէպէտ և միայն տկարամիտ մէկն եմ ես՝ ինչպէս որ կրսեմնէք ✲ ։

Ընտանեն ծերունի Ղէլախոհն ըսաւ . Քիչ մը առեն առաջ պարոն Երկիւղած անուանով ճամբորդի մը հետ ծանօթութիւն չունեցար դուն ։

Տիկոթաֆթ . Ծանօթութիւն ունենալն ալ խօսք է ։ Էյ՛ . ինք եկաւ թանձրամտութեան քաղաքէն՝ որ Կործանման քաղաքէն ու նաև իմ ծնած տեղէս չորս աստիճան դէպ ի հիւսիս հեռու է . և սակայն աղէկ կը ճանչնայինք իրար ; ինչու որ՝ ինք իմ հօրեղբայրս էր ։ Երկուքիս բնաւորութիւնը շատ նման էր իրարու . ինք ինձ քիչ մը կարճ էր , բայց սակայն կազմուածքով մեծապէս կրնմանէինք իրարու ։

✲ Ես՝ քաղցր՝ և ինչ անկեղծ պատմութիւն է աս ։ Ասիկայ յայտնի չէ արդեօք շատ տկարամիտ քրիստոնեաներու ։ Խղճալի հոգին թէպէտ տկար էր , բայց իր Տէրը իր վտանգին մէջ զինքը հոգաց ։ Իր ազատութեանը համար՝ ու իր թշնամիներուն սպանուելուն համար զօրաւոր անձինք երկեց ։ Նկատէ իր հաւատքը՝ որ մինչև անգամ իր յիմին նեղութեանը մէջ ամուր բռներ էր , ու փոքր ի շատ բան մը սորվէ աս տկարամիտէն ։

Ողջախոհ • Իմացայ որ դուն կը ճանչնայիր զինքը ; ու նաև դիւրաւ կը հաւատամ թէ դուք իրարու ազգականութիւն ունիք • ինչու որ դուն անոր դիմացած երևան ունիս ; անոր նայուածքն ունիս ; ու ձեր խօսքը շատ նման է իրարու :

Տէրտէր • Մեզ ճանչցողներուն շատերը այդպէս ըսին • և ասիկ զատ՝ ինչ որ իր վրայ դիտցի ; ըստ մեծի մասին նոյնը իմ վրաս ալ գտայ :

Դայեակ • Պարոն ; ուրախ եղիր • բարի եկիր ինծի ու իմ տունս • ինչ ընելու որ միտք ունիս՝ խօսք համարձակ • ու ինչ որ կ'ուզես թէ իմ սպասաւորներս քեզի համար ընեն ; յօժարամտութեամբ պիտի ընեն :

Ընտանեն պարոն Տկարամիտն ըսաւ • Սիրակայ անակնկալ շնորհք մըն է ; ու կը նմանի խաւարամած ամպի մը մէջէն ծագած արեգակին : Ը-դարասական հսկան արդեօք միտք ունէր սա շնորհքը ինծի ընել՝ երբոր զիս կայնեցուց ; ու որոշեց թէ չպիտի թողու որ ալ առաջ երթամ : Երկեօք մտքէն անցաւ թէ իմ դրպանս պարպելէն ետև իմ առատասիրտ վանատուրիս Դայիսոսին տունը պիտի երթամ ևս : Ու սակայն բանն այսպէս եղաւ * :

---

* Ինչ անուշ բան է մտածել թէ մեր ամենազօրաւոր թշնամիները պիտի յաղթուին , ու անոնց չար դիտաւորութիւնները մեր օգտին պիտի դառնան • մանաւանդ թէ անոնց մեր կործանմանը համար մտածածը մեր առաղնութեանն ու մեր յաջողութեանը պիտի ծառայէ :

Հիմա երբոր Տկարամիտն ու Պայիսոսը այսպէս կը խօսակցէին, մէկը վազելով եկաւ գուռը՝ ու պատմեց, թէ՝ Մէկ ու կէս մղոնի չափ հեռուն Ընհարազատ անուն մէկը կայծակնահար մեռաւ իր եղած տեղը։

Ափսո՜ս՝ ըսաւ Տկարամիտը. մեռա՞ւ ինք։ Իմ հոս գալէս քանի մը օր առաջ ինք ինծի հասաւ՝ որ կ'ուզէր ինծի ընկեր ըլլալ։ Ու իմ հետս էր ինք երբոր Երդաբասպան հսկան գլխ բռնեց. բայց ինքը իր ոտքին արագ էր՝ ու փախաւ. սակայն կ'երեւայ որ ինք մեռնելու համար փախաւ, ու ես ապրելու համար բռնուեցայ *։

Ըն որ կը կարծենք թէ իսկոյն գլուխ պիտի սպանենք,
Հետս անգամ կ'երկայ որ կ'ազատէ մեզ Թշուառ վիճակէ.
Ու ձախորդութեան դէմքը որ գլուխ 'ի մահ կը մատնէ,
Հանճախ կ'երեսյ որ հեզասդիին կեանք կը պարգեւէ.
Էս բռնուեցայ, ան զինքը թօթվից ու փախաւ մինչ,
Ընոր մահ, իսկ ինձ կեանք պարգեւողը մի և նոյն ձեռքն է։

Գիտնք որ աս միջոցիս մէջ Մատթէոսն ու Թիմոթիէոսը ամուսնացան. ու Պայիսոս իր աղջիկը Փիլէն Մատթէոսին եղբօրը Յակոբոսին կնութեան տուաւ։ Ասկէ ետև տասը օրուան

* Ես տեղս նորէն կը բաղդատուի տկար հաւատացեալը ճշմարտութեան կերպարանք ունեցող կեղծաւորին հետ։ Ես վերջինս ժամանակին ծառայելով հալածանքը իրմէն կը հեռացընէ, և սակայն իր մեղքին մէջ կը կորսուի։ Իսկ առաջինը թէպէտ և կը չարչարուի ու կը դողայ, բայց կը յուսայ, կ'աղաչէ և կը մխիթարուի, ու իր փորձութիւնները վերջացած կը գտնէ 'ի միջոցին օգուտ իւր։

*չափ ալ նստան Պայիսոյին առնելը , իրենց ժա-
մանակին այնպէս անցընելով՝ ինչպէս որ ճամ-
բորդները սովորութիւն ունին ընելու :*

*Երբոր ճամբայ պիտի ելլէին՝ Պայիսս հացկե-
րոյթ մը ըրաւ , և կերան ու խմեցին և ուրա-
խացան : Վերջապէս իրենց երթալու ժամը ե-
կաւ . անոր համար պարոն Վաճառականը իրենց
համար եղած ծախքին հաշիւն ուզեց : Բայց
Պայիսս ըսաւ անոր թէ իր տանը մէջ սովորու-
թիւն չէ որ ճամբորդները իրենց կերածին հա-
տուցում ընեն : Ինք տարեկանով կը պահէ
զանոնք , բայց ստակը բարի Սամարացիին տա-
նել կը սպասէ , որ իրեն խոստացեր է թէ իր
ուրիշ անգամ գալուն ինչ ծախք որ ըրած է
անոնց համար՝ ինք լման պիտի վճարէ : (Ղ–Է .
Ժ . 34 , 35 :)*

*Ետոր վրայ պարոն Վաճառականը Պայիսոյին
ըսաւ . "Աիրելի դուն հաւատարմաբար կ'ընես
ինչ որ կ'ընես եղբայրներուն , նոյնը օտարնե-
րուն ալ . Որոնք եկեղեցիին առջեւը վկայեցին քու
սիրոյդ համար . որ Աստուծոյ ընդունելի եղած
կերպովը անոնց բարի ընելով ճամբու կը դնես" :
(Գ Յովհ . 5 , 6 :) Յետոյ Պայիսս անոնց ամե-
նուն՝ ոտքի իր աղջկանը և փեսին՝ և յատկապէս
պարոն Տկարամիտին երթալը բարեաւ ըսաւ :
Ինք Տկարամիտին նաև քանի մը տուաւ ճամբան
խմելու :*

Երբ՝ երբոր ամենը մեկնէն դուրս կ'ելլէին , Տկարամիտը այնպէս ցուցուց թէ ինք ետ

մնալ կ'ուզէ : Իսկ պարոն Հաջասիրտը տես-նելով ասիկայ՝ ըսաւ . Ըղէ՛ պարոն Տիկրա-միտ , եկող մեր հետն ընկերացիր . ես քեզի առաջնորդ կ'ըլլամ , ու դուն միւսներուն հետ պիտի ճանապարհորդես :

Տիկրամիտ . Ափսոս , ես ինձի յարմար ըն-կերի մը կարօտ եմ . դուք ամէնքդ առոյգ ու զօրաւոր էք , բայց ես տկար ու անզօր՝ ինչպէս որ կը տեսնէք : Ընոր համար ես աւելի կ'ընտ-րեմ ձեր հետէն գալ , որ ջղլայ թէ իմ բազ-մապատիկ տկարութիւններուս պատճառաւը ին-ծի ալ բեռ ըլլամ՛՛ ձեղի ալ : Ես մէկ տկար ու անզօր մարդի տէր մարդ մըն եմ՝ ինչպէս որ ըսի , ու կը դժուարիմ և կը տկարանամ այն բաներն վլայ՝ որ ուրիշները կրնան տանիլ : Խնդալը չեմ սիրեր . հագուիլը չեմ սիրեր . անպիտան հար-ցումները չեմ սիրեր : Մանաւանդ թէ այնպիսի տկար մարդ մըն եմ՝ որ իմ դժարս կու գայ այն բանը՝ որն որ ուրիշները ազատութիւն ունին ը-նելու : Ազատութեան բոլորը չեմ դիտես ես . խիստ տգէտ քրիստոնեայ մըն եմ ես * : Կրկնեմ՝ թէ որ լսեմ թէ մէկը Տէրոջմով կ'ուրախանայ՝ կը նեղանամ , ինչու որ ես ալ նոյնը չեմ կրնար ընել : Տկար մարդը զօրաւորներուն մէջ ու հի-ւանդը առողջներուն մէջ ինչպէս որ է՝ ես ալ այնպէս եմ . այնպէս որ՝ չեմ դիտեր թէ ինչ ընեմ :

---

* Ես ինչ յայտնի ու անխարդախ խոստովանութիւն է . ան անձը թէպէտև տկար էր մարմով , բայց զօրաւոր էր խնայ-տութեամբ ու ողջմիտ դատողութեամբ :

Վաչէսաէրպ • Իայց եղբայր , իմ պաշտօնս վատասիրաը մխիթարել՝ ու տկարներուն պաշտպան ըլլալ է : Էարկաւ պէտք է որ դուն մեր հետը գաս • մենք քեզի կը սպասենք , քեզի կ՝օգնենք , քեզի համար քանի մը բաներէ մենք մեզ կը զգուշենք՝ թէ գաղափարի կողմանէ և թէ գործքի • քու առջևդ երկբայելի վիճաբանութիւններու չենք մտներ • քեզի հետ ամէն բան կ՝ըլլանք՝ քան թէ ձգենք որ մեր եռանը մնաս * : (ա Թես • Ե • 14 : Էբռվ • ԺԳ : ա Կորնթ • Ը • 9—13 : Թ • 22 :)

Էիմա բոլոր աս միջոցիս Վայիոսին գուռը կայներ էին անոնք • ու անոնք այսպիսի խօսակցութիւնն որ պարապած էին , մէկ մ՝ալ պարոն Վիւրագայթը եկաւ իր նեցուկներովը , ու ինքն ալ ճամբորդութիւնն կ՝երթար :

Ընատեն Տկարամիտն ըսաւ անոր • Ի՞նչպէս եկար դուն հոս : Վախ մը առաջ գանգատ կ՝ընէի ես թէ ինձի յարմար ընկեր մը չունիմ , բայց դուն իմ ուզած ընկերս ես : Խարխ եկիր՝ բարի եկիր՝ ով պատուական պարոն Վիւրագայթ , կը յուսամ թէ մենք իրարու կրնանք օգնել † :

---

* Այնքան թէ ասիկա ի գործ դրուէր ասիկայ զանազան վիճաբանի՝ աստիճանի ու պատողութեան տէր քրիստոնէից մէջ : Թէ որ զօրաւորները այսպէս վարուէին տկարներուն հետ , ուրեմն ասիկա սէր՝ խաղաղութիւն ու միաբանութիւն պիտի տիրապետէին հաւատացելոց մէջ :

† Աքանչանալու արժանաւոր է հեղինակիս տրուած շնորհքը՝ որ իր պատմութիւնը հաւատացելոց զանազան աստիճաններուն այսպէս կը յարմարէ • այնպէս որ Քրիստոսով տղայ եղող-

Վրէ ընկերութիւնդ ինձի ուրախութիւն կը պատճառէ ։ ըսաւ միւսը ։ և որովհետև այսպիսի բարեբաղդութեամբ իրարու հանդիպեցանք՝ ուզ պատուական պարոն Տկարամիտ ։ իրարմէ չզատուելու համար ես իմ նեցուկներուս մէկը քեզի փոխ կու տամ * ։

Պատասխան տուաւ Տկարամիտը ։ Զէ ։ ինչու որ ես կաղ չեղած սահելու հակամիտեալ չեմ ։ թէպէտ և շնորհակալ եմ քեզի քու յօժարամտութեանդ համար ։ Բայց սակայն երբոր հարկաւորի՝ կարծեմ թէ շան մը դէմ կրնայ օգնութիւն ըլլալ ինձի ան ։

Ով պատուական Տկարամիտ ։ պատրաստ ենք քու հրամանիդ թէ ես ինքնս՝ և թէ իմ նեցուկներս ։ որ ատեն որ կրնանք քեզի օգնութիւն մը ընել ։ ըսաւ Վիւրագայրը ։

Ըսպէս ուրեմն սկսեցին ամէնը յառաջ եր-

ները՝ ինչպէս նաև երիտասարդ հաւատացեալներն ու հասուն քրիստոնեաները ամէնն ալ կրնան իրենց հանգամանքին յարմար բան մը գտնել ։ Երբոր Վաշասիրտին բնութեանը նայինք՝ ու անիկա Տկարամիտին կամ Վիւրագայրին բնութիւններուն հետ բաղդատենք ՝ ինչ անհուն տարբերութիւն կը գտնենք ։ Բայց ինչ մխիթարութիւն է տակաւ հոգւոյն որ Աստուծոյ դլխու դնէն նեղս մտաւ ՝ թէ Քաւուծոյ շնորհքը նոյն է՝ թէ և ամանց վրայ քիչ և ամանց վրայ շատ ըլլայ ան ։ Ա՛է որչափութիւնը՝ այլ որպիսութիւնը կը զանազանէ Աշմարիտ հաւատացեալը ։

* Շատ պատուական գիւտ է աս ։ Տէս քրիստոնէական սիրոյն բնութիւնը ։ Մինչև անդամ բուն խակ մէր անձին հարկաւոր եղածը մէր եղբօրը համար ձդելու կը յօժարեցնէ զմեզ ։ Սէրը մէր ունեցած բաներուն վրայ շնայիր ՝ հապա ուրիշներուն պակսութիւնները հոգալու կը նայի ։

թաղ : Պարոն Վաղասիրան ու պարոն Ողջախոհը առջևէն կ'երթային , Բրիտանիեն ու իր զաւկրները անոնց հետևէն , ու պարոն Տկարամիտը՝ և պարոն Վխտրատպելն ալ իր նեցուկ-ներովը՝ ամենուն հետևէն : Ու պարոն Ողջախոհն ըսաւ .

Ողջախոհ . Կ'աղաչեմ՝ տէր իմ , հիմա որ մենք ճամբուն վրայ ենք , օգտակար բան մը պատմէ մեզի՝ մենէ առաջ ճամբորդութեան գացողներուս վրայով :

Վաղասիրան . Յօժար կամօք . կարծեմ թէ լսած էք թէ Բրիտանիոս աւուրնօք Խոնարհու-թեան Ձորին մէջ ինչպէս պատահեցաւ Սպող-ղեռնին . ու նաև թէ ինչ դժուարութիւն կրեց Ահուան Շրջքին Ձորէն անցնելուն : Կարծեմ որ հարիւր լսած էք թէ Հա-ւատարիմը ինչ դժուարութիւն քաշեց Ընդար-կնշտ տիկինէն՝ Առաջին Ադամէն՝ Տժգոհէն ու Ամբէն . ասոնց չորսն ալ այնպիսի չարաճճի-ներ էին՝ որոնց նմանը չէր տեսնուր մարդ ճամ-բուն վրայ :

Ողջախոհ . Այ՛ , կարծեմ թէ անոնց ամենուն վրայով լսած եմ . բայց իրաւ որ բարի Հա-ւատարիմը Ամբէն կրած դժուարութիւնը ու-րիշ մէկէն չէրեց . անիկայ չդոփնող մէկն էր :

Վաղասիրան . Այդպէս է . քանզի՝ ինչպէս որ նոյն ճանապարհորդը աղէկ ըսաւ , անիկայ ամէն մարդոցմէ աւելի ծուռ անուն ունէր :

Ողջախոհ . Բայց կ'աղաչեմ՝ տէր իմ , Բը-

բիստիանոս ու Հաւատարիմ ուր պատահեցան Հատաքօսին : Այս մարդն ալ նշանաւոր մէկն էր :

Ռաջաէրպ • Ասիկայ յանձնապատասան յիմար մէն էր • սակայն շատերը իր ճամբուն հետևեցան :

Ողջախոհ • Ինչ ծնաց որ պիտի խաբէր Հաւատարիմը :

Ռաջաէրպ • Այո • բայց Քրիստիանոս այն պիսի ճամբու մը դրաւ Հաւատարիմը՝ որ շուտով իմացաւ անոր ինչ ըլլալը :

Այսպէս անոնք առաջ գացին՝ մինչև որ հասան ան նոյն տեղը ուր որ Աբեւտարանիչը Քրիստիանոսին ու Հաւատարիմին հանդիպեցաւ , ու մարգարէացաւ անոնց վրայ թէ ինչ պիտի պատահէր իրենց՝ Ընդնայնութեան Տօնավաճառին մէջ : Շատն իրենց առաջնորդն ըսաւ • Քրիստիանոս ու Հաւատարիմ աս տեղը հանդիպեցան Աբեւտարանիչին որ մարգարէացաւ իրենց ան նեղութիւններուն վրայով՝ որոնց պիտի պատահէին անոնք Ընդնայնութեան Տօնավաճառին մէջ :

Ողջախոհ • Իրաւ կ'ըսես • կարծեմ թէ խիստ ծանր դաս մը պիտի ըլլար ատիկայ՝ որ անոնք ինք անոնց կարդաց * :

---

* Հաւատացանց մօտնալը ճշմարիտ հաւատացեալներուն ևս դարձուրելի է , թէև Աստուծոյ խօսքին շատ քաջալերութիւնն ալ ունին : Անոր համար շատ օգտակար է որ այսպիսի տեսարաններէ մեր մտքերուն ներկայացնենք՝ ու մտածենք թէ անոնց իրաք պատահելուն ինչ պիտի զգայինք , որպէս զի յանձնապատասանութենէ ազատինք , ամէն յուսադրական բաներու մէջ ժրանանք , Աստուծոյ վրայ մեր վստահութիւնը

Վաջառէրպ • Ընչպէս էր • բայց միանգամայն քաջալերութիւն ալ տուաւ անոնց : Նայց ի՞նչ կը խօսինք մենք անոնց վրայով : Ընտնք առիւծի պէս երկու հոգի էին • երեսնին գայ-լախաղն պէս ամուրցուցին : Միտքդ չգայ թէ ինչպէս անկերկիւղ էին՝ երբոր դատաւորին առ-ջևը կայներ էին :

Ողջախոհ • Ատոյգ է • Հաւատարիմը քա-ջաբար մեռաւ :

Վաջառէրպ • Ըյո՛ ու նոյնպէս աղէկ բանիր անոր մահուանէն յառաջ եկան • ինչու որ իր մահովը Յուսալիցն ու քանի մը ուրիշները՝ ինչպէս որ լսած եմ՝ գարձի եկան :

Ողջախոհ • Կ'աղաչեմ՝ առաջ տար աս խօ-սակցութիւնը՝ քանզի դուն աղէկ ծանօթ ես աս բաներուն * :

Վաջառէրպ • Ընայնութիան Տօնավաճառէն անցնելէն ետև Քրիստիանոսին պատահածներուն ամենէն խորամանկը Ծուռսիրտ անունով մէկ անզգամն էր :

Ողջախոհ • Ծուռսիրտ • ի՞նչ մարդ էր ա-տիկայ :

տկարացընող ամէն բաներու վրայ հսկենք՝ ու անդադար ա-ղօթենք իմաստութիւն՝ զգօնութիւն՝ համբերութիւն՝ հնգու-թիւն՝ հաւատք և սէր ունենալու՝ որոնք բաւական են մեզի թէ որ բանը իրաւ գնչի երթայ :

* Նան մը չկայ այնչափ օգտակար՝ որչափ խօսակցիլ անոնց հաւատքին՝ արիութեանն ու յաջողութեանը վրայ որ մինչ ա-ռաջ գացին՝ ու ինչպէս իրենց ճամբուն մէջ փառաւորապէս պատերազմեցան իրենց փորձութիւններուն՝ թշնամիներուն ու վտանգներուն հետ՝ և աւելի յաղթող եղան ամենուն : Ա՛ա-նապարհորդները այսպիսի բաներ լսելը կը սիրեն :

Վաճառական. Մէկ խիստ անզգամ մը՝ յայտնի կեղծաւոր մըն էր. այնպիսի մէկը որ ամէն վճռի մէջ կրօնասէր ըլլալ կը ձևանար, բայց այնպիսի խորամանկութեամբ ամէն բան կը տեսներ որ կրօնքի համար բան մը չէր կորսնցներ ու նեղութիւն մը չէր կրեր։ Ամէն մէկ դիպուածի կը յարմարէր իր կրօնքը, ու իր կինն ալ առ մասին իրեն պէս վարպետ էր։ Մէկ կարծիքէն միւս կարծիքին կը դառնար, մանաւանդ թէ այսպէս ընելուն համար ինքզինքը կը ջատագովէր ալ։ Բայց որչափ որ կրցայ իմանալ՝ իր ծուռ սրտովը իր վերջը գէշ եղաւ. ու չլսեցի թէ իր զաւկըներուն մէկը՝ ճշմարտապէս Աստուծմէ վախցողներուն մէկին առջևը յարգութիւն մը ունեցաւ։

Երդ՝ միևչև հիմա անոնք այնչափ յառաջ գացին որ Աստիայնութեան քաղաքն սկսաց երևալ, ուր որ կ'ըլլայ Աստիայնութեան Տօնավաճառը։ Ուստի երբոր տեսան թէ այսչափ մօտ են քաղաքին, իրարու հետ խորհուրդ ըրին թէ ինչպէս պիտի անցնին ան քաղաքէն. ու մէկը մէկ բան կ'ըսէր, ու միւսն ուրիշ բան մը։ Վերջը պարոն Հաւատարման ըսաւ. Շատ անգամ ես ճամբորդներու առաջնորդութիւն ըրած եմ ատ քաղաքիս մէջէն՝ ինչպէս որ կարծեմ լսած էք։ Երդ՝ մէկը կը ճանչնամ ես Մնասոն անունով որ Կիպրացի է ու առջի աշակերտներէն մէկն է, կրնանք անոր քովը կենալ։ (Դործ. իա. 16։) Թէ որ աղէկ կը թուի ձեզի, հոն իջևնանք։

Շնո՛ւ աղէկ՝ ըսաւ Ծերունի Ողջախոհը • շնո՛ւ աղէկ՝ ըսաւ Քրիստոնէ • շնո՛ւ աղէկ՝ ըսաւ Տիկարամիտը • ու այսպէս ըսին մնացած ուրիշ-ներն ալ : Հիմա պէտք է գիտնալ թէ մինչև որ անոնք քաղաքին դուռը հասան իրիկուան մութը կոխեց • բայց պարոն Վաչաստիրտը Ծերունի մարդուն տանը ճամբան գիտէր : Ուստի հոն եկան • ու Վաչաստիրտը դրանն առջևը ձայն հանեց , ու Ծերունին ներսէն լսածին պէս անոր ձայնը ճանչցաւ • վասն որոյ դուռը բա-ցաւ՝ ու ամէնը ներս մտան : Ընտանեն Պնաստն՝ իրենց վանատուրն ըսաւ • Մ'րչափ ճամբայ քա-ղեցիք այսօր : Ընո՛ւք ալ ըսին • Մեր բարեկա-մին Վայիոսին տունէն մինչև հոս : Իրաւ կ'ը-սեմ ձեզի՝ ըսաւ Ծերունին , աղէկ ճամբայ ա-ռեր էք • խիստ յոդնած պիտի ըլլաք • նստե-ցէ՛ք : Ընո՛ւք ալ նստան * :

Ընտանեն իրենց առաջնորդն ըսաւ • Ահէ՛ք նայինք՝ ի՞նչպէս էք հիմա՝ ով պատուական ըն-կերնե՛ր • իմ բարեկամիս կողմանէ ես ձեր դա-ղտստը կը բարևեմ :

Ես ալ կը բարևեմ ձեր գալուստը՝ ըսաւ պարոն Պնաստը • ու ի՞նչ որ կ'ուզէք ազա-տաբար ըսէք , ու կրցածնիս պիտի ընենք ձեր ուզածը գտնելու :

Ողջախոհ • Մի՛չ մը առաջ մեր մեծ կարօ-

---

* Ի՛նչ մեծ բարէք մըն է Աստուածեան Ցօնաւաճառն մէջ տուն մը գտնել՝ որուն տէրը ճանապարհորդներն ընդունի ու զանոնք պատուասիրէ :

տուքիւնն էր՝ իջևան մը ու աղէկ ընկեր • ու հիմա կը յուսամ որ երկուքն ալ ունինք * :

Ն՚նասոն • Իջևանին ինչ ըլլալը կը տեսնէք • բայց աղէկ ընկերը փորձի մննուելուն պիտի երևայ :

Աղէկ՝ ըսաւ Վհայջասիրտը • աս ճամբորդները իրենց տեղը կը տանին :

Ա՚յո՛ ըսաւ Ն՚նասոն : Ուստի անոնց ամէն մէկն իր տեղը տարաւ , ու նաև գեղեցիկ սե- ղանատունն մը ցոյց տուաւ անոնց՝ ուր որ պիտի իրիկուան կերակուրը մկտեղ ուտէին , և հոն նստէին մինչև որ պառկելու տանը գար :

Երբ՝ երբոր իրենց տեղերը նստան՝ ու իրենց ճանապարհորդութենէն եւս քիչ մը յոգնու- թիւն առին , պարոն Աղջախոհը իր վանատունին հարցուց թէ արդեօք քաղաքին մէջ բարեպաշտ մարդիկ կը գտնուի՞ն :

Ն՚նասոն • Քիչ անձինք ունինք • քանզի արդարև քիչ են անոնք՝ երբոր միւս կողմի մար- դոց հետ բաղդատուին :

Աղջախոհ • Ի՞նչպէս ընենք որ անոնց մէկ քանիները տեսնենք • քանզի ճամբորդութեան գացողներուն՝ աղէկ մարդոց երևոյթը , կը նմանի լուսինին ու աստղերուն երևոյթին՝ որ կ՚երևայ Ովհիանոսին վրայ նաւարկողներուն † :

---

* Ինչ ամէն պակսութիւններուն մէջ մեր հօրը Աբրահամին հետ կրնանք ըսել , Նոռուած պիտի պատրաստէ : (Ծննդ • իբ • 8 :)

† Մինչև անդամ ան բազմամարդ քաղաքներուն մէջ՝ ուր

Ա՛նասոն անատեն իր ոտքը գետինը զարկաւ՝ ու իր աղջիկը՝ Հ՚Ղնորհքը վեր եկաւ : Ուստի ըսաւ անոր . Հ՚Ղնորհք , գնա իմ բարեկամներուս պարոն Ներկաղ Միրտին՝ պարոն Ա՛ոքրատէրին՝ պարոն Սուտէն Վախցողին ու պարոն Ըպաշխարողին , ըսէ թէ մէկ երկու բարեկամ ունիմ իմ տունս՝ որոնք աս իրիկուն միաք ունին զիրենք տեսնելու : Ուստի Հ՚Ղնորհքը գնաց զանոնք կանչելու , ու անոնք եկան . ու իրար բարեւելէն ետև մէկտեղ նստան :

Յետոյ պարոն Ա՛նասոն՝ իրենց վանաւորութիւն ըսաւ . Դրո՛ջներս , իմ տունս քանի մը հիւրեր ունիմ ես՝ ինչպէս որ կը տեսնէք . ասոնք Ճանապարհորդներ են . հետս տեղ կու գան՝ ու Աիօն լեռը կ՚երթան : Ասոնց ո՞վ կը կարծէք ըլլալ ես՝ ըսաւ ինք , իր մտածովը Քրիստինէն ցուցընելով : Ասիկա է Քրիստինէ՝ ան հոչակաւոր Ճանապարհորդին Քրիստիանոսին կինը , որ իր եղբօրը Հաւատարիմին հետ մեր քաղաքին մէջ այնպիսի խայտառակութիւն կրեց : Ա՛ս խօսքին վրայ զարմանալով ոտքի վրայ եղան անոնք՝ ու ըսին . Երբոր Հ՚Ղնորհքը եկաւ մեզ կանչելու , մտքերնուս չանցաւ թէ Քրիստինէն պիտի տեսնէինք . անոր համար ասիկայ անակնկալ

որ ունայնութիւնը շատ տիրապետած է՝ և ուր որ հայածումը երբեմն խիստ կը սաստկանայ , ընդհանրապէս Ճշմարիտ քրիստոնեէից մնացորդ մը կը գտնուի , ու հաւատացեալները ամէն տեղ այսպիսի անձերը պիտի փնտռեն ու անոնց հետ ընկերանան :

մխիթարութիւն մըն է : Ընկէր եւս անոր ինչպէս ըլլալը հարցուցին իրեն , ու նաեւ թէ արգիւք ան պատանիները իր երկանը որդիներն են : Ու երբոր բան անոնց թէ անոր որդիներն են , ըսեն . Ծագաւորը՝ որն որ դուք կը սիրէք ու իրեն կը ծառայէք , ձեր հօրը պէս ընէ ձեզ , ու խաղաղութեամբ անոր եղած տեղը հասցընէ ձեզ * :

Երբոր նորէն նահան՝ պարոն Ղէլախոհը Հարցուց պարոն Ռիհլաւ Աիրտին ու միւսներուն թէ հիմա իրենց քաղաքը ինչ վիճակի մէջ է :

Ռիհլաւ Աէրթ . Ընշուշտ պիտի գիտնաս որ ոճնամաճառին առնը մեծ աղմուկի մէջ ենք մենք : Վշտաւարին է մեր սրտերն ու հոգիները բարկարգութեան մէջ պահել՝ երբոր մենք շըփոթութեան մէջ ենք : Այսպիսի տեղ ապրողը՝ ու այսպիսի մարդոց հետ կենցաղավարողը խրատի կը կարօտի՝ որ սորվեցընէ անոր ամէն մէկ րոպէ զգոյշ կենալ † :

Ղէլախոհ . Բայց ձեր գրացիները ինչպէս են հիմա , ձեզ խաղաղ կը թողնե՞ն :

Ռիհլաւ Աէրթ . Աւելի կակուղցած են անոնք հիմա՝ քան որչափ առաջ էին : Կխտես թէ Կրիստիանոսին ու Հաւատարիմին հետ ինչպէս կը վարուէին մեր քաղաքին մէջ . բայց աս կը սեմ՝ որ մնտիրս շատ աւելի կակուղցած են ա-

---

* Պատուական բարեմաղթութիւն մըն է աս՝ ամենալաւ բարութիւններու համար :

† Անոք անո աս խրատը : Երանի թէ ասկէյ վտանգին գգայուքը զօրացընէ , և զգուշութիւն պատճառէ քեզի :

նոնք * : Կարծեմ թէ Հաւատարիմին արիւնը մինչեւ հիմա իրրեւ քեռ մը եղած է իրենց վրայ · վասն զի քանի որ զինքը այրեցին՝ կ'ամչնան ալ մէկ ուրիշը այրելու : Ան օրերը փողոցները պտըտելու կը վախնայինք մենք , բայց հիմա մենք մեզ կրնանք երեսցընել : Առելի էր անատեն քրիստոնեի մը անունը · հիմա բարեպաշտութիւնը յարգի կը սեպուի մանաւանդ մեր քաղաքին քանի մը կողմերը † · որովհետեւ դիտես որ մեր քաղաքը մեծ է : Ասոր վրայ պարոն Ռեհկեալ Սիրոն ըսաւ անոնց · Ըղէ՛ ինչպէս էիք ձեր ճամբորդութեանը մէջ · ձեր անցած երկիրները ձեզ ինչպէս ընդունեցին :

Ողջախոհ · Ճամբորդ մարդոց պատահածին պէս կը պատահի մեզի ալ · երբեմն ճամբանիս մաքուր է՝ երբեմն աղտոտ · երբեմն լեռն ի վեր՝ երբեմն լեռն ի վար · հազիւ երբեք միօրինակ ճամբայ ունինք : Հոսը միշտ մեր հետէն չէ · ոչ ալ ճամբուն վրայ մեզի հանդիպողներուն

---

* Քրիստիանոսին ու իր ընկերին օրերէն ի վեր ան քաղաքին մէջ եղած փոփոխութիւնը՝ որ Ռեհկեալ Սիրոը հիմա կը պատմէ , կարծուելու չէ թէ անոր բնակիչները լաւութեան դարձուցած ըլլայ : Աշխարհութեան քաղաքը միշտ նոյն է՝ ու նոյն պիտի ըլլայ : Իր սովորութիւնները կրնայ փոխել ու դրսեւանց բարեկարգութեան կերպարանք մը կրնայ վրան առնել , բայց իր ներսը միշտ փտած է :

† Ողորմելութիւն մըն է երբոր Աստուծոյ խօսքին համար եռանդ հալածուելու կը դադարի : Հայց՝ ախտս , հաւատացեալները այսպիսի առիներ ինչպէս կը պաղին ու կը թմրցնան , պաղ ու աշխարհասէր կ'ըլլան : Աշխարհութեան քաղաքին ծիծաղելոս խնդալը անոր խոժոռադէմ նայուածքներէն աւելի վտանգաւոր է : Օգուշացիր դուն քեզի , ո՛վ ճանապարհորդ :

ամէն մէկը բաներամ է : Երդէն քանի մը դէպ-
ժողարարութիւններու պատահեցանք մենք , ու
չենք գիտեր թէ տակաւին ինչ կայ լինելու .
բայց ըստ մեծի մասին ճշմարիտ կը դանենք այն
խօսքը որ կ'ըսուէր առաջ , թէ՝ Ղէկ մարդը
պէտք է որ նեղութիւն քաշէ : (ր Տէմ . գ . 12 :)

Բեհեալ Աբդօ . Դժողարարութիւններու վրայ
կը խօսիս . ի՞նչ դժողարարութիւններու պատա-
հեցաք :

Ալջահոհ . Հարցուր մեր առաջնորդին՝ պա-
տրն Վահագնին . քանզի ինք աւոր խիստ ա-
ղէկը կրնայ պատմել ձեզի :

Վահագնէրտ . Մինչև հիմա երիք չորս անգամ
նեղը ինկանք : Ամենէն առաջ երիու անգամ
անձինք եկան Քրիստոնեին ու իր գաւկիներուն
վրայ , որոնք կը վախնային թէ իրենց կեանքեր-
նին պիտի առնեն անոնք : Ընկէ ետև Հսկայ
Աբիւնահեղը՝ Հսկայ Խոշտանգիչն ու Հսկայ
Երդարասպանը վրանիս յարձակեցան : Իրաւ որ
աւելօք մենք յարձակեցանք վերջինին վրայ՝ քան
թէ ինք մեր վրայ : Ու այսպէս եղաւ բանը .
առնն մը Վայիոսին տունը կենալնէս ետև՝ որ
բոլոր եկեղեցւոյն ու իմ վանատուրս է , մէկ
օր մը մտածեցինք որ մեր ղէնքերը առնենք՝ ու
երթանք տանենք թէ արդեօք Ճանապարհորդ-
ներուն թշնամիներէն մէկը կրնա՞նք բռնել . ին-
չու որ լսեր էինք թէ այն տեղուանքը նշանաւոր
մէկը կար : Դանք որ Վայիոս ինկ աղէկ գիտեր
անոր քարայրը , ինչու որ ինք այն տեղուանքը

կը բնակէր : Ուստի ասդին անդին նայելով վեր-
ջապէս անոր քարայրին բերանը տեսանք . ան
առանց ուրախացանք՝ ու մենք մեզ սրտապնդե-
ցինք : Ելլապէս դէպ ի իր քարայրին մօտ կ-
լանք . ու մէկ մ՚ալ որ հոն եկանք ինք բռնու-
թիւնով աս խղճալի անձը՝ պարոն Տիկարամիրը
իր որոգայթը ձգած էր , ու անիկայ իր վախ-
ճանին հասցընելու վրայ էր : Բայց երբոր մեզ
տեսաւ՝ կարծելով թէ ուրիշ որս մը եկած է
իրեն՝ ինչպէս որ մեզի թուեցաւ , աս խեղճ
մարդը իր քարայրին մէջ ձգից ու ինք դուրս
ելաւ : Ուստի սկսեցինք սաստկութեամբ կռուիլ ,
ու ինք ամէն հնարքները ի գործ դրաւ . բայց
վերջապէս ինք գետինը կործանեցաւ՝ ու իր գլու-
խը կտրուեցաւ ու ճամբուն վրայ անկուեցաւ ,
որ անկէ ետև այնպիսի ամբարշտութիւն գոր-
ծողներուն երկիւղ մը ըլլայ : Իմ խօսքիս ճշմարիտ
ըլլալը ահա կը հաստատէ աս մարդը , որ գտա-
նուկի մը նման առիւծին բերնէն առնուեցաւ :

Պատասխան տուաւ Տիկարամիան ու ըսաւ .
Աս ասիկայ իմ անձիս տուժիւքը սորվեցայ , թէ
նեղութիւն քաշելով՝ և թէ մխիթարուելով : Ա-
նեղութիւն քաշելով՝ երբոր Հոգին ոսկորներս
կրծել կը սպառնար ինծի ամէն րոպէ . ու մխի-
թարուելով՝ երբոր պարոն Քաջասիրան ու իր
բարեկամները իրենց ղէնքերովը տեսայ որ կը
մտնէին իմ ազատութեանս համար :

Ետոր վրայ պարոն Աստքրակեացն ըսաւ . Ներ-
կու բան կայ որոնց ճամբորդութեան գացողները

*կարօտութիւն ունին • արիւթիւն ու անարատ վարք : Թէ որ արիւթիւն չունենան՝ քնաւ չեն կրնար շարունակել իրենց ճամբան • ու թէ որ իրենց վարքը անարատ չէ՝ բուն իսկ ճամբորդ-ներուն անունը կ'արատաւորեն * :*

Ընկէ ետև պարոն Արբահէմ ըսաւ • Կը յու-սամ որ ձեր մէջը հարկաւոր չէ ատ խրատը • բայց ճշմարտապէս շատերը կան ճամբուն վրայ որ իրենք զիրենք առաւել ճամբորդութենէ օ-տար ըլլալ կը ցուցընեն , քան թէ օտար և պանդուխտ ըլլալ երկրի վրայ :

Յետոյ պարոն Սուտէն Վ_ախցողն ըսաւ • Ո՛չ-մարիտ է • անոնք ոչ ճանապարհորդի կեր-պարանք ունին՝ ոչ ճանապարհորդի արիւթիւն • շիտակ չեն երթար՝ հապա իրենց ոտքերը կը խո-տորեն • մուճակներնուն մէկը ներս կը նայի ու միւսը դուրս , և իրենց դուլպաները պատռած են • մէկ կողմը կարկտան մը կայ՝ միւս կողմը պատռած մը • ու այնպէս իրենց Տէրը կ'անար-դուի † :

Ես բաներուն համար արժան է որ նեղութիւն կրեն անոնք , ըսաւ պարոն Ըպաշխարողը • ու ոչ ճշմարիտ ճանապարհորդները և ոչ անոնց ճամբորդութիւնը մարդոց առջևը յարգի պիտի

---

* Շիտակ խօսք է ասիկայ : Ո՛վ Տէր՝ ընորհէ մեզի՝ քու ա-նունդ դաւանողներուս , որ ազէկ զգուշութիւն ընենք ասոր :

† Պատուական խօսք՝ և արդար յանդիմանութիւն : Այնպէս թէ ասիկայ տպաւորութիւն ընէ անոնց սրտերուն՝ որոնց որ ատ խօսքը կը յարմարի :

Երեան՝ ինչպէս որ իրենք կ՚ուզեն , մինչեւ որ ճամբան այսպիսի արատներէն ու կեղտերէն չըմաքրուի : Ա՛յսպէս նստեր էին անոնք՝ ու իրենց ժամանակը կ՚անցընէին , մինչեւ որ կերակուրը սեղանին վրայ դրուեցաւ . ուստի կերան՝ ու իրենց յոգնած մարմինները զօրացուցին , ու անկէ ետև հանգստանալու գացին :

Երբ՝ խել մը ատեն կեցան ասոնք տօնավաճառին մէջ՝ պարոն Ա՛նասունին տունը , որ ժամանակը գալուն իր Շնորհք անուն աղջիկը Քրիստինէին որդւոյն Սամուէլին կնութեան տուաւ , ու իր Մարթա աղջիկը Յովսէփին :

Ասոնց հոս մնացած ատենը երկար եղաւ՝ ինչպէս որ ըսի . ինչու որ հիմա առջի ատենները չըուն պէս չէր : Ընոր համար ճանապարհորդները քաղաքին մէջն աղէկ ժողովրդոց շատերուն հետ ծանօթացան , ու իւ՚նչ բարեբարութիւն որ կրնային , ըրին անոնց : Պարզութիւնը՝ իր սովորութեանը պէս՝ աղքատներուն համար շատ կ՚աշխատէր . ուստի անոնց փորը կշտանալով ու կռնակնին հագուստ ունենալով կ՚օրհնէին զինքը , ու ինք հոն իր դաւանութեանը զարդ մըն էր :

Ու Շնորհքին , Փիլիէին ու Մարթային վրայօք ճշմարիտը խօսելով՝ ամէնն ալ խիստ լաւ բնաւորութեան տէր անձինք էին , ու շատ բարիք ըրին իրենց տեղերը : Նաև բոլորն ալ շատ բնդմիաւոր էին . այնպէս որ՝ հաւանական էր թէ Քրիստինէին անունը պիտի մնայ աշխարհի մէջ , ինչպէս որ առաջ ըսուեցաւ :

Երբոր ասոնք հոս էին՝ անտառներուն մէջէն ճիւաղ մը եկաւ՝ ու քաղաքին ժողովրդոցը շատերը կը սպաննէր : Անոնց զաւկընները կ'առնէր կը տանէր՝ ու կը սորվեցընէր անոնց որ իրմէն ճնաճներուն ստինքները ծծեն : Դանք որ քաղաքին մէջէն մէկը իր երեսը ցուցընելու չափ չէր համարձակիր , հապա ամէնն ալ կը փախչէին՝ երբոր անոր գալուս ձայնը լսէին :

Ես ճիւաղը երկրի վրայի գազաններուն մէկէն նման չէր : Իր մարմինը վիշապի նմանութիւն ունէր , ու ինք եօթը գլուխ ու տասը եղջիւր ունէր : Մնծ կոտորած կ'ընէր տղոց մէջ , և սակայն կնկան մը կառավարութեանը տակն էր : (Յայտ . ժէ . 3 :) Ես ճիւաղը պայմաններ առաջարկեց մարդոց , ու իրենց կեանքը՝ հոգիներնուն աւելի սիրող մարդիկը ընդունեցին այն պայմանները . ու անանկով անոր իշխանութեան տակը մնան * :

Երբ պարոն Վաչագիրտը՝ պարոն Ընտասէնին տուները ճամբորդները տեսնելու եկողներուն հետ խօսք ըրաւ որ երթան ու աս գազանին հետ պատերազմին , որ ըլլայ թէ աս քաղաքին ժողովուրդը այսպիսի գիշատիչ վիշապին ձանկերէն ու բերնէն ազատելու կարող ըլլան :

Աստի պարոն Վաչագիրտը՝ պարոն Նկեղալ Միրտը՝ պարոն Մաքրակեացը՝ պարոն Սուտէն Վախցողն ու պարոն Ապաշնարողը իրենց զէն-

* Կը թուի թէ հեղինակը աս ճիւաղով Պապականութեան բռնութիւնը կ'ուզէ ցուցընել :

քերովը դուրս եկան անոր դէմն երթալու : Գանք որ ճիւաղը առջի բերանը խիստ կատղած էր ու տարատեսման անարդութեամբ կը նայէր աս թշնամիներուն վրայ : Բայց աստնք զէնքերնին բանեցընելու վարպետ մարդիկ ըլլալով այնպէս վերաւորեցին զինքը , որ պարտաւորեցաւ փախչիլ • ուստի նորէն Աստուածին առջեն իրենց բնակարանը եկան :

Հիմա պէտք է գիտնալ որ աս ճիւաղը յաւուկ առիւծներ ունէր դուրս ելլելու՝ ու քաղաքին ժողովրդոցը զաւկլներուն վրայ յարձակելու : Ուստի աս քաջամարտիկ ընտրեալները աս առիւծները իրեն կը սպասէին՝ ու շարունակաբար միշտ իր վրան կը յարձակէին • այնչափ որ՝ վերջապէս ոչ միայն վերաւորուեցաւ ան՝ հապա կաղալ եղաւ : Եւ ան իր առջի ըրածին պէս կոտորած չէր ըներ քաղաքացւոց զաւկլներուն վրայ • ու ոմանք ճշմարտապէս կը հաւատան թէ աս գազանը իր վէրքերէն պիտի սատկի :

Ասոնց որոյ ասիկայ մեծ համբաւի տէր ըրաւ պարոն Ռաֆասիրան ու իր ընկերները աս քաղաքին մէջ • այնպէս որ՝ ժողովրդոց շատերը որ թէպէտ բոլորովին չէին ընդուներ անոնց կարծիքը , բայց մէկ յարգական համարում մը ու ակնածութիւն մը ունէին անոնց վրայով : Ուստի աս պատճառաւս էր որ աս ճամբորդները շատ մնաս չկրեցին հոս : Իրաւ՝ կային քանի մը տուրին տեսակի մարդիկ՝ որ խլուրդէն աւելի չէին կրնար տեսնել՝ ու անասունէ աւելի չէին կրնար

իմանալ , որոնք առ մարդոյը վրայ համարում մը չունենան՝ ու անոնց արժանաւորութիւնն ու քաջութիւնը չնկատեին :

Դանք որ ճամբորդներուն ճամբայ ելլելու առնելը կամ հասած • ուստի պատրաստուելուն իրենց ճամբորդութիւնը : Խարկամներնին կանչեին , անոնց հետ խորհուրդ ըրին , ու ժամանակ մը որոշեցին որ անասուն իրենք զերենք իրենց Իշխանին պաշտպանութիւնը յանձնեն : Այլեւս որ իրենց ուղեցածէն անոնց այնպիսի բաներ բերին՝ որ չարմար կու գային տկարներուն ալ ուժովներուն ալ , կնիկ մարդոց ալ երիկ մարդոց ալ , ու այսպէս պէտք եղած բաներով լեցուցին զանոնք : (Դուրթ • իբ • 10 :)

Ընկէ ետեւ ճամբայ ելան անոնք՝ ու իրենց բանակները մինչեւ ուր որ երթալ կը վայլէր , ընկերացան անոնց , ու հոն իրար գարձեալ իրենց թագաւորին պաշտպանութիւնը յանձնեցին՝ ու իրարմէ զատուեցան :

Ուստի ճամբորդներուն ընկերութենէն եղողները յառաջ երթալ սկսեցին , ու պարոն Վաջահիրտը անոնց առջեւէն կ՚երթար : Իսկ կնիկներն ու տղաքը տկար ըլլալով պարտաւորեցան իրենց կրցածին չափ երթալ , ու աս միջոցովս պարոն Ինբուագայեն ու պարոն Տկարամիտը իրենց վիճակին վրայ աւելի կարեկցութիւն ընդուներ ունեցան :

Երբոր քաղաքին բնակիչներէն հետացան՝ ու իրենց բարեկամները հրաժարական ողջոյնը մա-

տուցին իրենց՝ շուտով Հաւատարիմին սպան-նուած տեղն եկան : Ա՛սոնց որոյ հոն կանգ ա-ռին՝ ու դոհութիւն մատուցին Ընոր որ իրեն կարողութիւն շնորհեց իր խաչը այնպէս աղէկ կրելու . և մանաւանդ անոր համար գոհացան որ հիմա տեսան թէ անոր այսպիսի արիաբար չարչարանքներովը օգուտ մը քաղեցին իրենք :

Երբ՝ ասկէ հետև խնդ մը ճամբայ առաջ գա-ցին անոնք՝ Քրիստիանոսին ու Հաւատարիմին վրայ խօսակցելով , և թէ ինչպէս Հաւատա-րիմին մահուանէն հետև Յուսալիցը Քրիստիա-նոսին հետ ընկերացեր էր : Մէկ մ՝ալ եկան հասան ան բլուրը՝ որ կ՝ըսուի Ա՛ստակ , ուր որ արծաթի հանք մը կար , որն որ Դեմասը իր ճամբորդութենէն խոտորցուց , և ուր որ Ծուռ-սիրտը խնկաւ ու կորսուեցաւ՝ ինչպէս որ ոմանք կը կարծեն : Աստի զգուշացան անկէ : Բայց երբոր եկան ան հին արձանին հասան՝ որ կ՝ի-նար Ա՛ստակ ըսուած բլուրին դիմացը , այս-ինքն՝ երբոր աղէ արձանին եկան ուրկէ Ադամ ու անոր գարշահոտ լիճը կը տեսնուէր , Քրիս-տիանոսին պէս իրենք ալ զարմացան որ անոնց չափ գիտութեան ու հասունմտքի տէր եղող մարդիկ՝ այնչափ կուրացած ըլլան որ աս տեղս շիտակ ճամբէն խոտորին : Ա՛նոնց թէ գարձեալ աս ալ մտածեցին՝ որ մարդուս բնութիւնը ու-րիշնեղուն վնասող դիպուածներէն չպարժիր . մանաւանդ՝ թէ որ ան բանը՝ որուն վրայ որ կը նային , չիմարեալ աչքերը հրապուրելու զօ-րութիւն մը ունենան :

Հիմա տեսայ որ անոնք այնչափ առաջ գա-
ցեր էին՝ մինչեւ որ եկան այն գետը որ Յորդա-
նան կոչուի անդիի կողմը կ'իյնայ . այն
գետը՝ որուն երկու քովերը գեղեցիկ ծառեր կը
բուսնին , ու անոնց տերեւները թէ որ ներսէն
առնուի որկրամոլութեան դէմ աղէկ դեղ են .
ուր որ մարգագետիններուն բոլոր տարին կանանչ
են , և ուր որ ապահով կրնային պառկիլ * :
(Սաղմ . իե . 2 :)

Ես գետին քովը՝ մարգագետիններուն մէջ
հիւղեր ու փարախներ կային , ու տուն մը շի-
նուած էր որ գառնուկները՝ ճամբորդութեան
գացող կիներուն մատաղ գառկընները , հոն մնա-
նին ու մեծնան : Դեռ մէկը կար հոն անոնց
վրայ հոգ տանող՝ որ կրնար անոնց տկարու-
թեանը կարեկից ըլլալ , ու կրնար աս գառնուկ-
ները իր բազուկովը ժողվել ու իր գրկացը մէջ
կրել , ու ծիծ տուողները կամաց առաջ քշել :
(Եբր . ե . 2 : Եսայ . խ . 11 :) Աւետի Կրիստենէ
իր էրես աղջիկները խրատեց՝ որ իրենց գառկը-
նները Յսոր հոգողութեանը յանձնեն որ անոնք
աս ջուրերուն քովը բնակին՝ պատսպարին՝ գար-
մանին ու մեծնին , ու յետոյ անոնցմէ մէկը

* Յորդաճաղէ լեռներուն ու անոնց Հովուապետին տեսքը մեծ օգուտ ու բերկրութիւն կ'ընծայէ մեզի , թէ որ Տէրը Հոգին մեր աչքերը ուղղէ յստակ տեսնել զանոնք : Ես տեղս նշանակուած Հիսուսի Ցեռան մերոյ քաղցր նկարագրութիւնը բերկրապատար մտածութեան ընդարձակ նիւթ մը կ'ընծայէ մեզի : Ո՛վ ընթերցող՝ աս նկարագրութիւնը ձեմարտապէս պի-
տի վայելես դուն , թէ որ դուն զքեզ իր գաւիթէն ըլլալ՝ ու պինքը քու Հովիւդ կը ճանչնաս :

*հնորսուի * : Թէ որ անոնցմէ մէկը մոլորի՝ կամ կորսուի , Աստիկայ կը գտնէ անոնք . ինչ նաև կոտրածը կը կապէ , ու հիւանդը կը բժշկէ : (Եզեկ . ի՛ . 4 : Ղուկ . ԺԵ . 11—16 :) Ա՛ս տեղս ոչ հայի՛ ոչ ջաւրի ու ոչ հանդերձի կը կարօտին անոնք . աս տեղս դողերէն ու աւազակներէն ազատ են անոնք . ինչու որ աս անձը իր կեանքը կու տայ՝ ու իրեն պաշտպանութեանը չանձնեցուն մէկը հնորսնցներ † : Վանաւանդ որ՝ աս տեղս անոնք անշուշտ աղէկ դաստիարակութիւն ու վարժութիւն պիտի ընդունին , ու պիտի սորվին շնտակ ճամբաներուն մէջ քալել . ու գիտէք որ ասիկայ պզտիկ բան սեպուելու չնորհք մը չէ : Էոս ևս՝ ինչպես որ կը տեսնէք՝*

---

* Ա՛ս օրինակովս կը սորվինք թէ մեր զաւկրնները չկրնան ազօթքով կանուխ չէր Հիսուսի հաւատարիմ հոգատարութեանը պէտք չէ չանձնենք , բոլոր աշխարհային շահերէն աւելի անոնց յաւիտենական բարեկեցութեանը փափաքելով : Սոր համար պէտք է որ հետս պահենք զանոնք այնպիսի տեղերէն՝ զորձքերէն՝ զբաղերէն ու ընկերներէն , որոնք անոնց գաղափարներն ու բարոյականութիւնը կրնան աւրել . պէտք է որ անոնց ընդունակութեանը չարմար քրիստոնէական վարժութիւնները անոնց մտքերուն մէջ տպաւորենք , ու ամէն պատեհութիւնները ձեռք առնենք "Տէրոջը խրատովը ու վարժութիւնովը զանոնք մեծցընելու" : (Եփես . Զ . 4 :)

† Հաճախ կը գտնենք որ հեղինակը մեր վրկիչ Յատեցողն վեպով իբրև մարդու վեպով խօսելու պէս կը ձեացընէ իր խօսքը : Եւ արդարև բաղձալի էր որ հեղինակներն ու քարոզիչները աւելի գրէին ու խօսէին Հիսուսի մարգկութեանը վրայ , որ կատարեալ մարդ էր՝ ամէն բաներով մեզի նման՝ բաց ի մեղայ : Աստիկայ մեծ քաջալերութիւն կ'ընծայէ մեր հաւատքին . քանզի մենք մեղաւոր ստեղծուածներս կը կարօտինք այնպիսի Միջնորդի մը՝ որ միանգամայն Աստուած է և մարդ :

բարեհամ ջուրեր՝ զուարճալի մարգագետիններ՝ անուշահոտ ծաղիկներ ու բազմատեսակ ծառեր կան. այնպիսի ծառեր՝ որ կը բերեն առողջարար պտուղ, չէ թէ Ադամայ Եւայ կերած պտուղին պէս՝ որ Ինեղբերուղին պարտէղին պատէն կախուեր էին, հապա այնպիսի պտուղ՝ որ առողջութիւն չունեցողին առողջութիւն կ'ընծայեն, և ունեցողները կը յարատեւեն ու կ'աւելցընեն։ Վասն որոյ հաւանեցան իրենց մատաղ զաւկները յանձնել անոր. ու այսպէս ընելու իրենց քաջալերութիւն ալ տուողը ան էր որ բոլոր աշխարհ թագաւորին ծախքովը պիտի ըլլային, ու այնպէս ան տուները մանր տղոց ու որբերուն համար հիւանդոցի պէս բան մըն էր։

Հիմա անոնք առաջ գացին. ու երբոր Ծուռ-Ճամբու Մարգագետինն եկան՝ ան սանդուխը՝ ուրկէ Քրիստիանոս իր ընկերին Յուսալեցին հետ անցաւ, ու երկուքը մէկէն Հակայ Յուսահատութենէն բռնուեցան ու Երկիւղութեան Ամրոցը գրուեցան, հոն վար նստան՝ ու մտածեցին թէ ինչ ընեն և լաւագոյն. այսինքն թէ՝ հիմա որ իրենք այնչափ զօրաւոր էին՝ ու պարոն Քաջասիրտին պէս մարդը որ իրենց առաջնորդն էր. աղէկ էր՞ ըլլար որ աւելի առաջ չգացած Հակային վրան երթայինք՝ անոր ամրոցը աւերէինք՝ ու թէ որ անոր մէջ ճամբորդ մը կար, ազատէինք։ Ասոնք մէկը մէկ բան մը կ'ըսէր և ուրիշ մը անոր հակառակը։ Մէկը կը վիճէր թէ անսուրբ երկրին վրայ ոտք կոխելը օրինաւոր չէ, մէկ

ուրիշը կ'ըսէր որ կրնան՝ թէ որ իրենց գիտաւորութիւնը բարի ըլլայ : Իսկ պարոն Ռաֆայէլեան ըսաւ . Թէպէտ և առ վերջն ըսուած խօսքը չկրնար ընդհանրապէս ճշմարիտ ըլլալ , և սակայն ինծի պատուիրուած է որ մեղքին դէմ դնեմ , չարը յաղթեմ , ու հաւատքին լաւ պատերազմը պատերազմիմ . և կ'աղաչեմ ըսէք ինծի որո՞ւն հետ աս լաւ պատերազմը պատերազմելու եմ , եթէ ոչ Յիսուսի Քրիստոսին հետ : Ուստի ես պիտի աշխատիմ անոր կեանքը վերցընելու , ու իր Երկրայութեան Ճշմարտութիւնը քանգելու կործանելու : Ուրիշն ոմ կ'ներթայ իմ հետս՝ ըսաւ ինք : Ընտանեն Ճերուզեմի Ղեւսխոհն ըսաւ . Ես կ'ներթամ : Մինչ ալ կ'ներթանք՝ ըսին Քրիստոնէից չորս որդիքը՝ Մատթէոսը՝ Մարկոսը՝ Յովհաննէն ու Յակոբոսը . ինչու որ անոնք երիտասարդ էին ու զօրաւոր : (ա Յովհ . բ . 13 , 14 :) Ուստի Հինգշաբթի ճամբուն վրայ ձգեցին՝ ու անոնց հետ դրին պարոն Տիարամիան ու պարոն Վիւրագայթը իր նեցուկներովը՝ որ պահպանեն զանոնք , մինչև որ իրենք ետ դառնան : Քանզի ան ճամբուն մէջ մնալով մէկ պզտիկ տղէկ մ'ալ կրնար առաջնորդել անոնց , թէ և Յոսիա Յուսահատութիւնը այնչափ մօտ կը բնակէր : (Նաայ . ժա . 6 :)

Ելլակէս պարոն Ռաֆայէլեանը , Ճերուզեմի Ղեւսխոհն ու չորս երիտասարդները գացին Երկրայութեան Ճշմարտն հասնելու՝ Յոսիա Յուսահա-

տուԹիւնը վիճաւելու համար : Երբոր ամրոցին դուռը եկան անսովոր ձայնով մը զարկին դուռը : Ասոր վրայ հին աւուրց Հսկան դուռը խոյաւ ու իր կինը ԸնչաստահուԹիւնն ալ իր ետեւէն եկաւ : Ու ըսաւ . Ո՞վ է ան որ կը յանդգնի աս կերպով Հսկայ ՅուսահատուԹիւնը ձանձրացընել : Պատասխան տուաւ Քաջասիրտը . Ես եմ՝ որ Քաջասիրտ կը կոչուիմ , ճամբորդները իրենց տեղը տանելու համար՝ Երկնային Քաղաքին Թագաւորին կարգած առաջնորդներուն մէկը . ու կը հրամայեմ քեզի որ դռներդ բանաս որ ներս մտնեմ . ու նաև դուն զքեզ պատերազմելու պատրաստես . ինչու որ ես եկայ քու գլուխդ առնելու , ու ԵրկրայուԹեան Ամրոցը կործանելու :

Գանք որ՝ Հսկայ ՅուսահատուԹիւնը կը կարծէր որ ինք Հսկայ ըլլալով մէկը չկրնար յաղԹել իրեն . և դարձեալ կը մտածէր ԹէՈրովհետև մինչև հիմա հրեշտակներուն անգամ յաղԹեցի ես , ալ Քաջասիրտը պիտի վախցընէ՞ ինձ : Աստի ինքզինքը սպառազինեց ու դուրս եկաւ : Փղոխը պողպատէ սաղաւարտ մը դրած էր , իր կուրծքը հրեղէն լանջանոց մը կապած էր , ու դուրս եկաւ երկաԹէ կօշիկներով՝ հատ բիւր մը բռնած իր ձեռքը : Ընտունն ասի վերը անոր վրայ վազեցին՝ և առջևէն ու ետևէն զինքը պաշարեցին . ու երբոր ԸնչաստահուԹիւն Հսկայուհին եկաւ անոր օգնելու , ծերունի պարոն Ողջախոհը մէկ զարնելուն գետինը ձգեց անի-

կայ : Ընատեն ոգւով չափ կոուեցան՝ ու Հոկայ Յուսահատութիւնը յաղթուեցաւ գետինն ինկաւ , բայց խիստ դժկամակ էր մեռնելու : Հատ տանջուեցաւ , ու ինչպէս որ կ'ըսեն՝ կատուի պէս եօթը հոգի ունէր . բայց Քաջասիրտը իր մահն շտապեց . ինչու որ միւնչև անոր գլուխը մարմինէն որ չկրցուց՝ չձգեց դանիկայ :

Ընկէ ետև Երկբայութեան Ամրոցը փլըզնելու ձեռք զարկին , ու դիտես որ Հոկայ Յուսահատութիւնը մեռած ըլլալէն ետև ասիկայ դիւրութեամբ կրնար կատարուիլ : Եօթը օր աշխատեցան անիկայ կործանելու , ու Ճանապարհորդ-ներէն անոր մէջ գտան Ընդոյս անուն մէկը դրեթէ սովամահ եղած՝ ու իր դուստրը Վհհերոտը . որոնց երկուքն ալ ողջ աղատեցին : Բայց մեծապէս պիտի զարմանայիք թէ որ Ամրոցին գաւիթը ասդին անդին ցրուած մեռեալ մարմինները տեսնէիք , ու մեռած մարդոց ոսկորները՝ որոնցմով լեցուն էր աղբանոցը :

Երբոր պարոն Քաջասիրտն ու իր ընկերները աս երևելի քաջութիւնը կատարեցին , պարոն Ընդոյսն ու իր աղջիկը Վհհերուտը իրենց պաշտպանութեանը տակն առին . ինչու որ անոնք շատ անձինք էին , թէպետև Երկբայութեան Ամրոցին մէջ Հոկայ Յուսահատութիւնին գերի ինկած էին : Ուստի Հոկային գլուխը հետերնին առին՝ (քանդի անոր մարմինը քարակոյտի մը տակը թաղեցին) ու ինչան վար շետակ ճամբան իրենց ընկերներուն , և իրենց ըրածը ևկան ցոյց

տուին անոնց : Երբոր Տկարամիտն ու Վիւրա-
գայթը տեսան որ ստոյգ Հոգիայ Յուսահատու-
թիւնին գլուխն էր ան , ուրախութեամբ ու
ցնծութեամբ լեցան : Գանք որ Քրիստինէ հարկ
եղած առեն կրնար տալիդ հնչեցընել , ու իր
հարս Վհատութիւնն ալ վրէն :

Եւ որովհետեւ այսպիսի մեծ ուրախութիւն
ունէին անոնք , ինքը իր տալիդը հնչեցուց ա-
նոնց՝ ու պարտն Վիւրագայթը ուզեց կաքաւել :
Աստի պարտն Ընդյատին աղջկանը Վհհերոտին
ձեռքէն բռնեց՝ ու ճամբուն վրայ կը կաքաւէին :
Իրաւ ինք ձեռքը գաւազան մը ջբռնած չէր
կրնար խաղալ , բայց կը վհայեմ՝ որ շատ աղէկ
ոտք առաւ . օրիորդը ևս գովութեան արժա-
նաւոր էր , ինչու որ վայելչապէս յարմարցուց
զինքը նուագարանին :

Իսկ Ընդյատին նկատմամբ խօսելով՝ նուագա-
բանը բան մը չէր իրեն . ինք աւելի կարօտ էր
կերակրուելու՝ քան թէ կաքաւելու . ինչու որ
գրեթէ սովամահ եղած էր : Աստի Քրիստինէ
իր օշարակի տմանէն քիչ մը բան տուաւ անոր
ան ժամուն կազդուրելու , ու յետոյ ուտելիք
պատրաստեց . ու շատ չանցած ծերունի պա-
րոնը ինքնիրմէն եկաւ , ու սկսաւ աղէկ մը զօ-
բանալ :

Երբ՝ երազիս մէջ տեսայ՝ որ երբ ամէն աս
բաները կատարեցան , պարոն Հաջատիրը Հոգիայ
Յուսահատութիւնին գլուխը առաւ՝ ու ձողի
մը ծայրն անցընելով անիկայ ճամբուն վրայ

անկից ։ Ճիշտ ան արձանին դէմը՝ որ Վրիստիա-նոս կանգնեցուցեր էր ։ որ եւեէն եկող ճամ-բորդները իմանալով զգուշանան անոր դէմը ոտք կոխելէն ։

Ընկէ եւս անոր տակը մարմարիոն քարի վրայ ասս Հետեւեալ ոտանաւորը փորագրեց ։

Ընկա՝ աս պատժեալ գլուխին տէրը ։
Կ՝անուանէր Հոկայ Յուսահատութիւն ։
Որուն առաջուց միայն անունը ։
Ամբողջ դնեղուն ահ ու դող կընծայէր ։

Իր ամբակառոյց ամրոցն է քանդած ։
Ու իր կիները կեանքէն զրաւած ։
Ընդյան ու անոր Աեհերտա դուստրը ։
Երեն Վրաստիրտա չձգեց կատուած ։

Ո՛վ որ ասորմէ կը տարակուսի՝
Իր աչքը թող վեր վերցընէ նայի ։
Ու իր կասկածն ու տարակոյսները
Պիտի փարատին ։ միտքն ալ համոզուի ։

Նաև կը յայտնէ սոյն այս գլուխը՝
Թէ երբ կը խաղայ կասկածոտ կաղը ։
Անն վախերէն ու երկիւղներէն
Աստաբելապէս ազատ է ինքը ։

Երբոր ասոնք այսպէս արիաբար Երկբայու-թեան Ամրոցին վրայ եկան՝ ու Հոկայ Յուսա-հատութիւնն սպաննեցին ։ ալ առաջ գացին՝ մինչև որ եկան Օուարճալի Լեռները ։ ուր որ Վրիստիանոս ու Յուսալից ան տեղին բազմա-տեսակ բարիքներովը իրենք զիրենք կազդուրեր

էին : Ու զերինք ճանչցուցին ան տեղի Հովիւ-ներուն , որոնք բաւեցին ասոնց Օշարճալի Լեռները գալուստը , ինչպէս որ առաջ Կրիս-տիանոսին ըրած էին :

Հովիւները տեսնելով այսչափ բազմութիւնը որ կու գային պարոն Վաչասիրանին հանդէս , (որովհետեւ զինքը աղէկ կը ճանչնային ,) հար-ցուցին անոր ըսելով . Պատուական տէր , դուն մէկ ընտիր ժողով մը ունիս հետդ . աղէ՛ ուր գտար ասոնց ամէնը :

Պարոն Վաչասիրան ալ իր ընկերներուն ոմ-ըլլալը պատմեց անոնց :

Ընտանի Հովիւներին ըսին . Ասիկայ բարի ըն-կերութիւն մըն է : Խարի հիմք դուք մեզի . ինչու որ մենք ինչպէս որ զօրաւորներուն՝ այն-պէս ալ տկարներուն համար հարկ եղած բանը ունինք : Մեր Իշխանը ասոնցմէ ամենէն պըզ-տիկներէն մէկուն ալ եղուած բանը կը տեսնէ . անոր համար տկարութիւնը պէտք չէ որ արդելք ըլլայ մեր ընելու հիւրընկալութիւնը : (Ա՜ոքե . ի՛ . 40 :) Հայտնի պատճառին դուռը տարին զանոնք ու ըսին անոնց . Ա՛տիր ներս՝ պարոն Տկարամիտ , մտիր ներս՝ պարոն Դիւրագրգիռ , մտիր ներս՝ պարոն Ընդյոյս՝ ու իր աղջիկը Վա-հերտ : Պարոն Վաչասիրտ , ասոնք իրենց ա-նուններովը ներս կը կանչենք՝ ըսին Հովիւները առաջնորդին , ինչու որ անոնք ամենէն աւելի ետ մնալու հակամիտ ալ են . բայց քիչ՝ ու մնացեալները որ զօրաւոր են , ձեր սովորական

ազատութեանը կը ձգենք : Ընտանեն պարոն Վաչաեիրան ըսաւ . Ես այսօր կը տեսնեմ թէ ձեր դէմքերուն վրայ չնորհքը կը ճառագայթէ , և նաև թէ դուք ճշմարտապէս իմ Տէրոջս հաւատիւնեցէք : Բանդի աս տկարները ոչ ձեր կողմէն ու ոչ ալ ուսումը մեկդի դրեցիք , (Եղեկ . Լ . 21 .) այլ առաւել պատրաստ երթալու անոնց ճամբան ծաղկայատակ յօրինեցիք՝ ինչպէս որ կը վայլէր ձեզի :

Ընդպէս տկարներն ու անզօրները ներս մտան՝ ու պարոն Վաչաեիրտը և միւս մնացեալները անոնց հետէն գացին : Նա երբոր նստան՝ Յովհաննները հարցուցին տկարներուն , թէ՝ Ի՞նչ կ՚ուզէք . ինչու որ աս տեղս ամէն բաները պէտք է որ կարգի դրուին տկարներուն պահպանութեանը համար , ինչպէս որ նաև անզուսպներուն խրատ ըլլալու համար ալ : Ուստի խնդրեք մը ըրին անոնց դիւրամարս բաներով , որոնք նաև բարեհամ ու մենդարար էին : Երբոր կերան ու կշտացան , ամէն մէկը զատ զատ իրենց յատուկ տեղը գացին հանգստանալու :

Առտուն որ լուսցաւ , վեհները բարձր ու օգն ալ պայծառ ըլլալուն համար , ու նաև որ Յովհաննները սովորութիւն ալ ունէին ճամբորդներուն մեկնելէն առաջ քանի մը հաղուագիւտ բաներ ցուցընել անոնց , աս պատճառներովը անոնց պատրաստուելէն ու քիչ մը նախաճաշկ ընելէն ետև Յովհաննները դուրս արտերը հանեցին զանոնք , ու նախ ցոյց տուին անոնց ան բաները՝

որ առաջմանէ Քրիստիանոսին ցոյց տուեր էին * :

Ընկէ ետև քանի մը նոր տեղեակութիւն տարին զանոնք : Առաջին տեղն էր Զարմանալի Լեռը ուր որ նայելով հեռուն մէկ մարդ մը տեսան որ խօսքով լեռները կը գլորէր : Ընատանն Ջոնվիևներուն հարցուցին թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ անոր նշանակութիւնը : Ուսոի ըսին իրենց թէ ան մարդը պարոն Ակտաշնորհին որդին է . ան Ակտաշնորհին՝ որուն վրայով Քրիստիանոսին Ճամբորդութեանը մէջ պատմուեցաւ . ու անիկայ հոս գրուած է՝ որ Ճամբորդներուն սորվեցնէ թէ ինչպէս իրենց պատահած դժուարութիւնները հաւատքով իրենց Ճամբուն վրայէն պիտի դուրս գլորեն : (Մաթէ . ԺԷ . 23 , 24 :) Ընատանն պարոն Ջաջասիրտն ըսաւ . Պիտեմ ես զինքը . անիկայ շատերուն մէջ հաղուագիւտ մէկ հատիկ մարդ մըն է :

Ընկէ ետև ուրիշ տեղ մը տարին զանոնք , որ կը կոչուէր Ընարատութեան Լեռ . ու հոն մարդ մը տեսան բոլորովին ձերմակ հագած . ու Ապահովարմունք և Ջարակամութիւն անուն երկու մարդիկ անդադար ցեխ կը նետէին անոր վրայ : Եւ ահա ինչ ցեխ որ կը նետէին անոր վրայ , քիչ ատենին մէջ նորէն կ'իյնար , ու անոր հանդերձը այնպէս մաքուր կ'երևար որ կարծես թէ ցեխ նետուած չէր անոր վրայ : Ընատանն Ճամբորդներն ըսին . Ի՞նչ կը նշանակէ

* Տես երես 250 :

աս : Պատասխան առնին Հովհաննէսը , թէ՝ Ա մարդը Աստուածապաշտ կ'անուանի , ու աս հանդիսքին իր վարքին անարատութիւնը կը ցուցնէ : Իսկ անոնք որ իր վրայ ցեխ կը նետուն , իր բարի գործքերը աստղ են . բայց ան որ կը տեսնես թէ ցեխը իր լաթերուն վրայ չփակչիր , այնպէս պիտի ըլլայ անոր ալ որ աշխարհի վրայ անարատութեամբ կ'ապրի : Այսպիսի մարդիկը աղաւտոցները ՛ի՛ որ ըլլան , ոչինչ տեղը կ'աշխատին . քանզի Աստուած քիչ մը առեն անցնելուն անոնց անմեղութիւնը լոյսի պէս պիտի երեցընէ , ու անոնց արդարութիւնը արեգակի պէս :

Ասկէ ետև առին զանոնք ու տարին Աղերմութեան Լեռը , ուր որ ցոյց տուին աստղ մէկ մարդ մը՝ որուն առջևը խել մը կառաւներ կար , որոնցմէ իր բոլորտիքը կայտող աղքատներուն համար վերարկուներ ու հանդերձներ կը կտրէր . բայց իր կառաւին ծրարը բնաւ չէր պակսեր : Ընտաւն անոնք ըսին՝ Ո՞նչ կը նշանակէ աս : Սիրկայ ձեզի կը ցուցընէ՝ ըսին Հովհաննէսը՝ թէ ան որ իր աշխատութեամբ ստացած բանէն աղքատներուն տալու սիրտ ունի , ամենևին ան բանէն չպիտի կարօտի : Ըն որ կ'ուռոգէ , ինքն ալ պիտի ուռոգուի . (Առակ . ԺԱ . 25 .) ու որքևարին որ պզտիկ հաց մը առաւ մարգարէին , ան հացը իր սափորին մէջի ալիւրը չպակսեցուց : (Ա Թագ . ԺԷ . 9—16 :)

Եւտոյ տեղ մ'ալ տարին զանոնք՝ ուր որ եր-

կու հոգի տեսան • մէկը Յիմար կոչուած՝ ու միւսը Պահապամիտ ; որ մէկ Եթիովպացի մը կը լուային՝ անիկայ ճերմկցընելու մտօք • բայց որչափ որ կը լուային՝ այնչափ աւելի կը սեւնար մարդը : Ընտանեն հարցուցին Հովիւներուն թէ ասիկայ ինչ պիտի նշանակէ : Ընոնք ալ պատասխան տուին անոնց՝ ըսելով• Այսպէս կ'ըլլայ գաղտնի անձանց ալ • այսպիսի մէկու մը բարի անուն մը հանելու համար գործածուած բոլոր միջոցները վերջապէս առաւել ևս զանիկայ դաղտնի ընելու կը ծառայեն : Այսպէս նոյն փարիսեցիներուն ու այսպէս ալ պիտի ըլլայ բոլոր կեղծաւորներուն :

Ընտանեն Ներուէիւսը՝ Աստղէոսին կինը իր կնոջը Քրիստինեին ըսաւ • Այրիկ՝ թէ որ կարելի ըլար ; կ'ուզեի տեսնել բլուրին վրայի ան ծակը՝ կամ ան որ հասարակօրէն կը կոչուի դժոխքին կարճ ճամբան : Ուստի կնոսրը անոր միտքը իմացաւ Հովիւներուն : Ընտանեն գացին գտան՝ որ բլուրի մը մէկ կողմին վրայ էր • ու բանալով զանիկայ Ներուէիւսին ըսին որ քիչ մը ատեն ականջ դնէ : Այսպէս անիկայ ականջ դրաւ՝ ու լսեց մէկը որ կ'ըսէր • Ընծեալ ըլլայ իմ հայրս ; որ խաղաղութեան ու կենաց ճամբայէն դարձուց իմ ոտքս : Ուրիշ մէկը կ'ըսէր ; Ա՛հ ինչ կ'ըլլար որ իմ կեանքս ազատելու համար Հոգիս կորնչցընելէս առաջ պատառ պատառ ըլլայի : Ու մէկ ուրիշը կ'ըսէր ; Թէ որ նորէն ապրելու ըլլայի՝ ինչպէս

յօժարութեամբ պիտի ուրանայի իմ անձս որ աս տեղս չգայի : Ընտանեն աս մանկամարդ կը-նոջը՝ վախուն այնպէս թուեցաւ իրեն թէ քունն իսկ երկիրը կը հեծէր ու կը դողար իր ոտքին տակը . ուստի իր դէմքը այլագունեցաւ , ու դողալով մէկդի եկաւ ըսելով . Երանի՛ ան ան-ձին որ աս տեղէս ազատած է :

Երբոր Յովհաննները ամէն աս բաները անոնց ցոյց տուին , անատեն կրկին պալատը դարձու-ցին , ու տունը գտնուած բարիքովը կերակրե-ցին զանոնք : Հայց Պետրոսիւնը մանկամարդ ու ծննդական ըլլալով սիրտը բան մը ուզից որ Հոն տեսեր էր , բայց կ'ամչնար ուզելու : Ընտանեն իր կեսուրը Հարցուց իրեն թէ ինչի՞ կը նեղէր . ինչու որ Հիւանդ կ'երեւար : Պատաս-խան տուաւ Պետրոսիւնը . Աղջանատունը Հա-յելի մը կախուած է , որմէն իմ միտքս չեմ կրնար Հեռացընել . ուստի թէ որ անիկայ չը-ստանամ , կը կարծեմ թէ պիտի վիժիմ : Իսկ իր կեսուրն ըսաւ . Ես քու կարօտութիւնդ Յովհաննեսուն կը յայտնեմ , ու անոնք քեզի չեն խնայեր անիկայ : Հայց Պետրոսիւնն ըսաւ . Կ'ամչնամ ես որ աս մարդիկը գիտնան թէ իմ սիրտս բան մը ուզից : Ձէ աղջիկս՝ ըսաւ Պետ-րոսիւնէ . այսպիսի բանի մը վրայ սիրտ ունե-նալը ամօթ չէ , Հապա առաքինութիւն : Ուստի Պետրոսիւնն ըսաւ . Ուրեմն՝ մ'յրիկ , թէ որ կը կամիս՝ Յովհաննեսուն Հարցուր թէ կ'ուզե՞ս արդեօք ծախել անիկայ :

Գանք որ ան Հայելիին նման հաղարնեբէն մէկ չէր գտնուեր : Մէկ կողմին բռնելով՝ մարդուս դէմքը ճիշդ ցոյց կու տար . ու միւս կողմին բռնելով ճամբորդներուն Իշխանին դէմքը ցոյց կու տար : Ա՛յո՛ . ես գիտցնեղբուն հետ խօսեցայ ՝ ու ըսին ինծի թէ աս Հայելիին մէջ նայելով բուն իսկ Ընոր գլխուն փուչէ պատկը տեսած են . նաև տեսած ալ են անոր մէջ ա-նոր ձեռուբներուն՝ ոտուբներուն ու կողին ծակերը : Ա՛նտեսանդ թէ այնպիսի գերազանցութիւն մը ուներ աս Հայելին՝ որ ուր որ ուզուէր տեսնել՝ հոն կը ցուցընէր ՝ թէ կենդանի ըլլայ՝ թէ մեռած ՝ թէ երկրի վրայ թէ երկինքը ՝ թէ անոր նուաստութեան վիճակին մէջն ըլլայ և թէ փառաւորութեան ՝ թէ չարչարուելու և թէ թագաւորելու գալու ատենը * : (Յակ . ա . 23 : ա Կորնթ . ժդ . 12 : բ Կորնթ . գ . 18 :)

Ասսոի Վրխատինէ առանձին Հովիւներուն գնաց † : Գանք որ Հովիւներուն անուններն էին՝ Փիտութիւն ՝ Փորձառութիւն ՝ Ըրինուեթիւն ու Ընկերցուեթիւն ՝ ու քսաւ անոնց . Իմ հարսերուս մէկը՝ Ծննդական ըլլալով բանի մը կը

* Ես օրինակով մեզի կը ցուցուի Արքային Աստուածը՝ որ Աստուծոյ խորհուրդներն ու կատարելութիւնները մեզի կը յայտնէ ՝ որ մեր ճշմարիտ հանգամանքն ու վիճակը մեզի կը ցուցընէ ՝ ու զԷրեսաս և իր փրկութիւնը մեր հոգիներուն կը ծանուցանէ : Մէն ճշմարիտ հաւատացեալ կը փափաքի օր ըստ օրէ աւելի կատարելութեամբ ծանօթ անալ աս Աստուածաւոր Անձը Աստուածին :

† Տես մասն Ը . երես 249 :

բաղձայ , որն որ ինք աս տանը մէջ տեսած է . ու կը թուի իրեն որ նոյն իսկ իր սրտին ուզածը , իրմէն խնայէր , պիտի վճռէ :

Փոշաոռ-Ռիչառ . Կանչէ կանչէ զինքը . ինք պիտի ստանայ ան բանը՝ որն որ մենք կրնանք տալ իրեն : Ուստի կանչեցին զինքն ու ըսին իրեն . Վթարութիւն՝ ի՞նչ է քու ուզածդ : Ան ատեն Վթարութիւնը կարմրեցաւ՝ ու ըսաւ . Սը-զանատուները կախուած ան մեծ հայելին : Մէկ մ՚ալ Ընկերդութիւնը վազեց ու բերաւ անիկայ , ու խնդալից հաճութեամբ մը անիկայ ա-նոր մատուց : Ընատեն Վթարութիւնը իր գլուխը խոնարհեցուց , և շնորհակալ եղաւ ու ըսաւ . Շատ դիտեմ որ ձեր առջևը շնորհք գտայ : Ան-նացած միւս մանկամարդ կնիկներուն ևս այն-պէս բաներ տուին որոնց որ կը բաղձային , ու անոնց էրիկներին մեծապէս գովեցին որ պարոն Ռաջասիրտին հետ միաբաներ էին Հոկայ Յու-սահատութիւնն սպանելու , ու Երկբայութիւն Ամրոցը կործանելու :

Ռրիստոսեւէն վիզը ապարանջանք դրին , ու նոյնպէս անոր ջրոս Հարսերուն վիզերն ալ դրին . նաև ականջներնուն օղեր՝ ու ճակատներն զո-հարներ դրին :

Երբոր անկէ երթալու միտք ըրին՝ Հովիւները խաղաղութեամբ ճամբեցին զանոնք , բայց չտուին անոնց ան մէկ քանի զգուշութիւնները՝ որոնք որ առաջ Ռրիստոսանոսին ու անոր ընկերին տուեր էին : Ասոր պատճառը ան էր որ ատոնք

Վաղասիրտը իրենց առաջնորդ ունէին , որ ինք ամէն բանի աղէկ ծանօթութիւն ունէր , ու կրնար յարմար եղած ժամանակը զանոնք զգուշացնել . այսինքն՝ երբոր վտանգը մօտենալու վրայ ըլլար : Բայց Վրիստիանոս ու իր ընկերը ինչ զգուշութիւն որ ընդունէր էին Հովիւներէն , զանոնք ի գործ դնելու հարկաւորութիւն ունեցած առնէնին՝ կորմնցուցին զանոնք : Աւստի աս ընկերութիւնը միւսներուն վրայ աս գերազանցութիւնը ունէին * :

Ակէ սկսաւ յառաջ երթալ՝ երգելով ու ըսելով .

Ո՛նչպէս զղեցիկ զարդարուած են աս իջևանները ,
Ո՛նչպէս յարմարած ճամբորդ եղողին հանգստութեանը .
Ու ինչպէս զմեզ կ՚ընդունին առանց ընդդիմութեան մը ,
Որ ըրինք մեզի հանդերձեալ կեանքը մեր նպատակը :

Ո՛նչ չքնաղ բաներ որ իրենք ունէին մեզի կ՚ընծայեն ,
Որ մեզի նման խեղճ ճամբորդները ուրախ կեանք վարեն .
Ու զարձեալ այնպէս պիտանի բաներ մեզ կը պարգևեն ,
Որ ուր որ երթանք ճամբորդ ըլլալնիս յայտնի ցուցընեն :

Երբոր գացին Հովիւներէն՝ շատ չանցած ան

---

* Հիղինակը միշտ պատճհուքիւն ձեռք կ՚առնէ հաւատարմութեամբ կատարուած առաջնորդութեան պաշտօնին դերագործն օգուտները ցուցընելու , որով կը նշանակէ եկեղեցւոյ մը մէջ հաստատուած հովուին կանոնաւոր հոգեղութիւնը՝ որ իր ժողովրդոցը վրայ պէտք է ունենայ , որոնք իր յատուկ հոգեղութեանը յանձնուած են , իրենց բոլոր գործարութիւններուն մէջ իրմէն խորհուրդ կ՚ուզեն , ու անոր մանաւանդ խրատները յարգութեամբ կ՚ընդունին . գիտնալով որ ան արդարութեամբ իրենց հոգևոր բարեկեցութիւնը կ՚ուզէ , ու կարող է անիկայ յառաջ տանիլ :

նոյն տեղը եկան՝ ուր որ Քրիստիանոս Ուրա-
ցութեան քաղաքը բնակող Մոլորեալ անուն
մէկու մը պատահեր էր : Յիսուի իրենց առաջ-
նորդը պարոն Հաճասիրտ Հիմա մոքրէնին ձգից
անոր վրայով՝ ըսելով . Ասիկայ է այն տեղը՝
ուր որ Քրիստիանոս Մոլորեալ բառած մէկու
մը պատահեցաւ , որ իր ապստամբութեան նշանը
իր կռնակը կը կրէր : Ու աս մոքրդուն վրայով
ասիկայ ունիմ ըսելու . ինք ամենևին ակամայ
չէր դներ խրատի մը . հապա անգամ մը որ
սկսէր խչխալ , ալ հնար չէր յորդորելով զա-
նիկայ կանգնեցընել : Աղբոր խաչին ու գերեզ-
մանին եղած տեղն եկաւ , մէկը տեսաւ որ իրեն
հրամայից հոն նայիլ . բայց ինք իր ակռաները
կրճտից՝ ու ոտքը գետինը զարկաւ , ու բառ
որ իր միտքը հաստատած է ետ երթալ իր քա-
ղաքը : Ա՛մբոխն գլխու դուրը գալէն առաջ
պատահեցաւ Ընթասրտիչին , որ ձեռնտուու-
թիւն ընել ուզից իրեն՝ զինքը նորէն շիտակ
ճամբան դարձընելու . բայց աս Մոլորեալը դէմ
կեցաւ անոր , ու շատ նախատինք ընելով անոր՝
պատին վրայէն անցաւ , ու անոր ձեռքէն փախաւ :

Ասկէ ետև յառաջ գացին՝ ու ճիշտ այն տեղը
ուր որ առաջուց Թևթահաւառը հանուեցուցեր
էին , տեսան որ մարդ մը կայներ էր թուրը
քաշած , ու իր երեսները բոլորովին արիւնով
շաղախուած : Ընտանի պարոն Վաճասիրտը
հարցուց . Ո՞վ ես դուն : Մարդը պատասխան
տուաւ ըսելով . Ես մէկն եմ որ կը կոչուիմ

Ն՛շմարտութեան համար Կահատակող • ես մէկ ճամբորդ մըն եմ՝ ու Երկնային Պաղաքը կ՛երթամ: Պանք որ ես իմ ճամբուս վրայ որ էի, երեք հոգի յարձակեցան իմ վրաս՝ ու ասոնք երեք բանը առաջարկեցին ինծի: ա • Կամ իրենց հետը մէկ ըլլամ • բ • կամ ետ դառնամ իմ եկած տեղս երթամ • գ • և կամ ան նոյն տեղը սպանեմ: Ուրիշներն վրայով պատասխան տուի թէ՝ Ես շատ տունէ՛ի վեր է որ շնորհակ մարդ մը եղած եմ • ու ան պատճառաւ կարիլի չէ յուսալ որ հիմա աւազակներու հետ միաբանեմ: (Ես. • ա • 10—19:) Ընտտեն հրամայեցին թէ ինչ պիտի տամ երկրորդին: Ուստի ըսի իրենց • Թէ որ իմ եղած տեղս անհանգիստ ջըլլայի, ամենևին չէի ձգեր գանիկայ • բայց ինծի բոլորովին անյարմար ու խիստ անօգուտ դանեըով գանիկայ, ձգեցի ասոնց ճամբան եկայ: Ըսկէ ետև հարցուցին թէ ինչ պիտի ընեմ երրորդին վրայով: Ու պատասխան տուի իրենց • Իմ կեանքս այնպէս թանկագին է որ դիւրութեամբ ձեռք չեմ տար անիկայ: Մանաւանդ որ դուք ամենևին իրաւունք չունիք ինծի այսպիսի բաներ առաջարկելու որ ընտրեմ • ուստի թէ որ այսպիսի բանի մը ձեռնամուխ ըլլալիդիք վեստուելու որ ըլլաք, յանցանքը ձերն է: Ընտտեն ասոնք երեքը՝ այսինքն՝ Ապրենտիտը՝ Ընտորհուրդն ու Ձեռնարկեցը իմ վրաս վազեցին, ու ես անոնց վրայ վազեցի: Ըյսպէս՝ մէկը երեք հոգուդ դէմ՝ երեք ժամու չափ պա-

տերազմեցանք : Ընոնք իրենց քաջութիւնը քանի մը նշանները իմ վրաս ձգեցին՝ ինչպէս որ կը տեսնէք , ու իմիներս ալ մէկ քանիները իրենց հետ տարին : Հիմա նոր սնոնք ասկէ դացին . կարծեմ թէ ձեր ոտուըներուն ձայնը առին ու ձգեցին փախան :

Պաջաճէրպ . Բայց մեծ անհամեմատութիւն էր երկրը մեկին հետ կռուիլը :

Նահապետկող . Իրաւ է . բայց քիչ եղեր շատ եղեր բան մը չէ սնոր քովը՝ որուն կուսակից է Ճշմարտութիւնը : Ընոնօք մեկին ըսած է , «Թէ որ վրաս զօրքի բանակ ելլայ , սիրտս պիտի չվախնայ . թէ որ վրաս պատերազմ պատրաստութիւն ըլլայ , սսով ալ ես պիտի յուսամ »: (Սաղմ . իե . 3 :) Ամենաւանդ որ պատմութիւններու մէջ կարդացի ես թէ մեկ մարդ մը մեկ բանակի մը հետ պատերազմեցաւ . ու Սամփսոն ալ իշու մը ծնօտովը քանի հոգի սպաննեց * :

Ընտանեն առաջնորդն ըսաւ . Ինչո՞ւ համար չհանչցիր որ մեկը քեզի օգնութեան համներ :

Նահապետկող . Կանչեցի իմ Թադաւորիս՝ որ դիտէի թէ կրնայ լսել ու անտեսանելի օգնու-

---

* Հչմարտութիւնը՝ Ճշմարտութեան համար Նահատակ կ'ընէ մարդը . ու Ճշմարտութեան համար նահատակութիւնը՝ Այրենասիրութ , Ընկերասիրդ և Ձեռներէց հակառակորդներուն հետ պատերազմել կու տայ Ճանապարհորդին : Ընոր այսպիսի պատերազմի մէջ թափած արիւնը՝ իրեն պատիւ է , ընդունած վէրքերը իրեն փառք է :

թիւն մատուցանել ինձի • ու անիկայ բաւական էր ինձի * :

Ընատեն Պաղեստինը Սահատակողին ըսաւ • Ըստ արժանւոյն դուն զքիզ կառավարեր ես • Նայիմ քու թուրդ : Ելպէս մերսը ցոյց տուաւ անոր իր թուրը : Երբոր իր ձեռքը առաւ անիկայ ու ատեն մը նայեցաւ վրան , ըսաւ • Իրաւ որ ասիկայ շատ աղեկ Դամասկեան թուր է † :

Սահապակող • Ելպէս է • Թող մէկ մարդ մը աս երկաթներէն մէկ հատ մը ուզենայ , ու անիկայ վերցընելու ձեռք ու զօրաճարկը ճարտարութիւն ունենայ , հրեշտակի դէմ կրնայ կռիլ անով : Ընոր դիմանալուն վրայ վախնալիք չունի , միայն թէ պէտք է որ գիտնայ թէ ինչպէս զարնելու է : Ընոր բերանը ամենևին չը-գուլեար : Միտն ու ոսկորը՝ ու հոգին՝ ու շունչը՝ ու բոլորը մէկէն կը կարէ ան : (Եբր • դ • 12 :)

Պաղեստիա • Բայց երկար ատեն ծեծկուելիք է • կը զարմանամ որ չես յոգներ դուն :

Սահապակող • Ելյնչափ ծեծկուելցայ՝ մինչև որ թուրս ձեռքիս փակաւ • ու անկէ ետև այնպէս միացաւ իմ ձեռքիս հետ՝ որ կարծես թէ

---

* Իրաւցընէ բաւական է : Ըն որ Ըստուծոյ ձշմարտութեանը անձնատուր եղած է , Ըստուծոյ օգնութիւնը ամենևին չպիտի պակսի իրմէն : Ըստուծոյ համար պատերազմիլը՝ ու առ Ըստուած աղօթելը , քրիստոնէին փառքն է :

† Պաղեստիացը շատ վարպետ է թուրերը ճանչնալու : Ընդհակ կը ճանչնայ ան թուրերը որ սիրոյ հոգին մէջ դարբնած են՝ ձշմարտութիւնով սրուած են , ու աս երկուքին թշնամի-ներուն ալ մեծ կոտորած կ'ընեն :

իմ բազուկիս թուր մը բուսեր էր • ու երբոր իմ մատներիս արիւն կը վազէր , անատնն խիստ ահիլ արիւնիս ծնծկուելայ * :

Վաջապէտ • Ազէկ ըներ ես • արիւնը չափ հակառակ կեցեր ես մեղքին : Աստի մեր հետը պիտի կենաս , մեր հետը պիտի մտնես ու ելլես • ինչու որ մենք քու ընկերնեդ ենք : Սոր վրայ առին զինքը՝ ու իր վէրքերը լուացին , ու ինչ որ ունէին տուին անոր որ զօրացընէն զինքը • և այսպէս սկսեցին միասին երթալ :

Երդ՝ երբոր յառաջ կ'երթային՝ պարոն Վաջապետը որ շատ հաւներ էր անոր , (ինչու որ միճապէս սիրոց գանիկայ քաջասազուկ մարդ մը ըլլալուն համար ,) ու նաև ընկերութեան մէջ տկար ու անզօր անձինք կայեն , անոր համար սկսեց շատ բանեերու վրայ հարցուփորձ ընել անոր • զոր օրինակ՝ առաջ հարցուց թէ ո՛ր եր- կիրէն էր :

Սահապետ • Մթութեան երկրէն եմ ես • ինչու որ հոն ծնած եմ , ու իմ հայրս ու մայրս տակաւին հոն է :

Վաջապետ • Մթութեան երկրէ՞ն • ատիկայ Աորձանման Վաղաքին կողմերը չէ՞ եար :

Սահապետ • Այո՛ , ան կողմերը կ'իյնայ :

---

* Երջանիկ կրնաս է ան՝ երբոր ձեռքն ու սիրտը միասան են , ու թերը միօրինակ երկուքին կը գործադուի : Այ դուք երկմիտ ու գաղջ հաւատացեալներ՝ որ վատասրտութեամբ ձչմարտութիւնը կը ձգէք , կամ անարգաբար խաղաղութեան հետ կը փոխանակէք անիկայ • ասիկայ Թող ամէնքնիդ ու խոյս տաք ընդ ձեզ :

Ուսոի ասիկայ էր որ ճամբորդութեան ելլելու պատճառ եղաւ ինծի : Մէկը եկաւ մեր կողմերը՝ որ կ'ըսուէր պարոն Ալշմարտախօս , ու ինք պատմեց ինչ որ ըսեր էր Քրիստիանոս , ան՝ որ Կործանման Քաղաքէն ելեր էր . այսինքն՝ թէ ինչպէս իր կնիկն ու զաւկընները ձգեր էր , ու ճամբորդութեան կեանք մը վարելու ձեռք զարկեր էր : Կսաւ հաւաստեաւ կը պատմուէր թէ ինչպէս ինք մէկ օձ մը սպաններ էր , որ ելեր էր իրեն դէմ դնելու իր ճամբորդութեանը մէջ . և թէ ինչպէս անցեր գացեր էր ան տեղերը որ ինք միտք ըներ էր երթալու : Կը պատմուէր ևս թէ ինչպէս հիւրընկալութիւն ընդուներ էր իր Տէրոջը բոլոր իջևաններուն մէջ , մանաւանդ երբոր Երկնային Քաղաքին դուռը հասեր էր . քանզի ան տեղը Լուսաւորներուն բազմութիւնը փողն ձայնով զինքը ընդունելին՝ կ'ըսէր մարդը : Կսաւ ևս՝ թէ իր ներս ընդունուելուն՝ ինչպէս քաղաքին բոլոր զանգակները ի նշան ուրախութեան զարնուեր էին , ու ինչ ոսկեթել հանդերձներով ինք զարդարուեր էր . ասոնց հետ շատ բաներ ալ զրուցից որոնք հիմա պատմելու ժամ կ'ընեմ : Մէկ խօսքով ատ մարդը Քրիստիանոսին ու իր ճամբորդութիւնը ներսն պատմութիւնը այնպէս հառեց , որ իմ սիրտս եռանդուն փափաք մը ինկաւ անոր ևս տեսնել երթալու . և իմ հայրս ու մայրս ալ չկրցան վար դնել զիս : Ինչպէս մեկնեցայ ասոնցմէ , ու մինչև հոս յառաջացայ իմ ճամբուս մէջ ,

Վաճառական • Ամբուն դլխու դունէն նոր մտար դուն • այնպէս չէ՞ :

Սահմանակալ • Ըյո՛ , այո՛ • ինչու որ նոյն մարդը մեզի ղրուցից որ եթէ դունէն հակինք աս ճամբան մտնելու , բոլորը ոչինչ պիտի ըլլայ * :

Այլ՝ բաւ առաջնորդը Քրիստոնէին , քու երկանդ ճամբորդութիւնն ու անոմ իր ստացած համբաւը դուբսերը տարածուած է , թէ հետուն և թէ մօտը :

Սահմանակալ • Ի՞նչ կ'ըսես • ասիկայ Քրիստոնեոյին կրնա՞ն է :

Վաճառական • Ըյո՛ այպէս է • ու ասոնք ալ իր չորս որդիներն են :

Սահմանակալ • Իրա՜ , ու ճամբորդութիա՞ն ալ կ'երթան :

Վաճառական • Ըյո՛ անշուշտ • իրեն կը հետեւին անոնք :

Սահմանակալ • Աիկայ իմ սիրտս կ'ուրախացընէ • բարի մարդը որչափ պիտի ուրախա-

---

* Ինչո՞ւ համար է որ շատերը ճամբայ կ'ելլեն՝ ու ատեն մը յառաջ կ'երթան , բայց վերջապէս ետ կը մնան ու կը կորսուին • անոր համար որ ճանապարհորդի շուխդը Քրիստոսով չեն մտներ՝ որ է դուռը : Իրենց բոլորովին կորսուած՝ կործանած՝ անոյշ ու թեղուտ ըլալը չեն տեսներ • իրենց մեղքին պատճառաւը սրտերնին կոտրած չեն • անոր համար իրենց պէս թեղուտական մեղաւորներուն մի միայն Փրկիչը Քրիստոս բաւական ընդունելով չեն սկսիր : Նոյն բնութեան ուժովը ճամբայ կ'ելլեն , ու շուտով կ'իյնան • ինչու որ ճշմարտապէս չեն ընդունիր զՔրիստոս ու չեն անոնիր իրմով : Այս պատճառաւս է ան հարցումը , թէ Դռնէն նոր մտա՞ր : Այս հարցումը միշտ մեր անձերուն ընելու ենք մենք :

նայ երբոր տեսանէ թէ իր հետը երթալ չուզող-
ները իրմէն ետև Երկնային Հաղաքին դռներէն
հոն մտնեն :

Ռաջահէրպ . Ընտարակոյս մեծ սիրտութիւն
պիտի ըլլայ իրեն . քանզի գլխաւոր ուրախու-
թիւնը ինքզինքը հոն տեսնելն էր , անոր ետևէն
կու գայ իր կնիկն ու իր զաւկընները հոն տես-
նելու ուրախութիւնը :

Տահապահող . Բայց հիմա որ աս մասին վրայ
կը խօսիս , ներէ ինծի որ անոր վրայով քու
կարծիքդ իմանամ : Ոմանք հարցուփորձ կ'ընեն
թէ արդեօք իրար պիտի ճանչնանք երբոր հոն
երթանք :

Ռաջահէրպ . Ի՞նչ կը կարծես , արդեօք ա-
նոնք անատուն իրենք զիրենք պիտի ճանչնան , ,
կամ իրենք զիրենք ան երջանկութեանը մէջ
տեսնելնուն համար պիտի ուրախանա՞ն . թէ
որ անոնք իրենց անձերնին պիտի ճանչնան ու
պիտի ուրախանան , ինչո՞ւ համար ուրիշներն ալ
չճանչնան՝ ու անոնց երջանկութեանը վրայ ալ
չուրախանան : Դարձեալ՝ որովհետև մեզի մեր-
ձաւոր առնչութիւն ունեցողները մեր երկրորդ
անձերն են , թէպէտ և աս առնչութիւնը չպիտի
մնայ ան տեսնը . սակայն ինչո՞ւ համար չպիտի
իրաւամբ հետևցընենք թէ աւելի ևս ուրախ
պիտի ըլլանք մենք անոնց հոն ըլլալը տեսնել-
նուս , քան թէ անոնց հոն չըլլալը :

Տահապահող . Ղէկ՝ կ'իմանամ թէ քու
միտքդ ինչ է աս մասին . իմ համոզումիս

սկսելուս վրայով ուրիշ բան մ՚ալ ունինք հաղորդելու * :

Վաճառական . Այո՛ . քու հայրդ ու մայրդ կ՚ուզէ՞ն որ դուն ճամբորդ ըլլաս :

Տահապետ . Չէ՛ . բոլոր մտքէ անցնելու միջոցները՝ ի գործ դրին որ համոզեն զիս տունը մնալու :

Վաճառական . Բայց ի՞նչ կրցան ըսել անոր դէմ :

Տահապետ . Ըսին թէ ծուլութեան կեանք մըն է ան . և թէ՝ ես ինքնս ծուլութեան ու դատարկութեան հակամիտած որ չըլլայի , ա՛մենևին չպիտի պաշտպան ըլլայի ճանապարհորդի վճռակին † :

---

* Հաստատուն քրիստոնեան չվախնար քննուելէն ու մանրամասնաբար փորձ ըլլալէն , ինչու որ իր ներսը ունեցած յոյսին պատճառ մը կրնայ տալ ինք : Վախէ թէ ինչու և ինչ պատճառի համար սկսեց ճանապարհորդ ըլլալ :

† Այն դարերու մէջ բարեպաշտութիւնը աս նախատինքը կրնչ : փարատուն ըլլալ Սովսէնին ու Խորայելացիներուն . «Չորս՚ էք դուք ձոյլ , անոր համար դուք՝ Լրթմանք Տէրոջը զոհ մատուցանելիք կ՚ըսէք" : (Ղևտ . ե . 17 :) Մարդիկ բնականաբար կը մտածեն թէ , Աստուծոյ անմիջական ծառայութեանը գործադրած ժամանակը ուրիշ տեղը կը կորսուի . ուստի թէ որ քրիստոնեայ մը ամէն շաբաթ նոյնչափ ժամանակ ծախէ նուրբ Ուրքերը կարդալու , առանձնական ու հրապարակական աղօթքի գնուելու , բարեպաշտական խոսակցութիւններ ընելու՝ ևն , որչափ ժամանակ որ իր ընկերը զբօսանքի ու զուարճի հետևութեան կուտայ . իսկոյն ձայն մը կ՚ելլէ անոր վրայ թէ իր ժամանակը պարապը կ՚անցընէ , ու իր ընտանիքը աղքատութեան հասցընելու վրայ է : Նա որովհետև աշխարհի մարդոցմէ աս նախատինքը ընդունիլ կը յուսացուի , անոր համար բոլոր հաւատացեալներուն կը վայլէ որ

Փաղասէրպ • Ուրիշ ի՞նչ ըսին :

Նահապետ • Ըսին թէ միասակար ճամբայ մըն է ան • մանաւանդ թէ աշխարհի մէջ ամենէն միասակար ճամբան ան է որ ճամբորդները կ'երթան՝ ըսին :

Փաղասէրպ • Վեզն ալ ուրիշ տուի՞ն թէ որ մասին այնպէս միասակար էր ան :

Նահապետ • Այո՛ • շատ մասերու մէջ :

Փաղասէրպ • Ըսէ՛ նայինք անոնցմէ մէկ քանիները :

Նահապետ • Յուսահատութեան փոսին վրայով խօսեցան ինծի՝ ուր որ Քրիստիանոս մազ մնացեր էր խեղդուելու : Ըսին ինծի թէ Խեղդվելուղին աշտարակին վրայ պատրաստ աղեղնաւորներ կայնած են՝ որ Նիզ Փոնէն մտնելու համար դուռը զարնողներուն վրայ նետեր նետեն : Նաև պատմեցին ինծի անտառներուն ու մութ լեռներուն վրայով ՝ առիւծներուն վրայով ՝ ու նաև այն երեք հսկաներուն՝ այսինքն Ընչեաց-հիղին՝ Խոշտանգիչին ու Ըրգռասպանին վրայով : Պարձակալ ըսին թէ Խոնարհութեան Ձորին մէջ մէկ քար հոգի մը կայ ՝ որ դրեթէ Քրիստիանոսին կեանքը պիտի զրաւէր : Ասոնցմէ զատ՝ Մահուան Հովքին Ձորէն պիտի անցնիս ըսին ՝

ամէն քար երեսունէ փախչին • ու իրենց սեփհական գործողութեանցը մէջ գովելի ժրաջանութեամբ մը ժամանակ գտնելու ջանք ընեն ՝ խոհեմութեամբ իրենց ծախքերը չափաւորին ՝ ու բոլոր իրենց գործքերը աղեկ կերպով կառավարին • որպէս զի յիմարներուն տգիտութեամբ ըրած բամբասանքը լռեցնեն :

ուր կը կենան ուրուական ոգիները • ուր տեղի լույսը մթութիւնն է • ուր որ ճամբան որոգայթներով՝ խորխորատներով՝ թակարթներով ու ծուղակներով լեցուն է : Պատմեցին ինձի նաև Հոսկայ Յուսահատութիւնին ու Երկբայութեան Ամրոցին , ու ճամբորդներուն ան տեղը քաշած վնասին վրայով : Նաև ըսին որ Կախարդեալ Երկրին պէտք է որ անցնիմ՝ որ վնասակար է • ու թէ ամէն աստղամէ հետև պիտի գտնեմ մէկ գետ մը՝ որուն վրայ կամուրջ չըլլայ • և թէ ան գետը իմ ու Երկնային Վարդաքին մէջտեղը կ'իյնայ :

Վհաջաէքթ • Ամէնը ա՞ն էր :

Նահապետ • Չէ • ասա ալ ըսին ինձի որ ասա ճամբան խաբեբաներով լեցուն է • ու հոն բարի մարդիկը ճամբէն դարձընելու համար դրամ անակալ անձեր կան :

Վհաջաէքթ • Բայց ի՞նչպէս կը հաստատէին ատիկայ :

Նահապետ • Ըսին թէ՝ Աշխարհիկ Իմաստունը հոն պահուըտած կը սպասէ խաբելու համար : Ըսին ևս թէ փարիսեցին ու Կեղծաւորը միշտ ան ճամբուն վրայ են : Դարձեալ ըսին թէ Ծուռսիրտը , Հպատախօսն ու Դիմասը անշուշտ դիս պիտի բռնեն • թէ Հողքորդոնն ալ իր որոգայթին մէջ պիտի ձգէ զիս • և թէ՝ խակ Տգիտութիւնին հետ պիտի համբակիմ երթալ ան դուռը՝ ուրկէ որ ինք ետ խրկուեցաւ բլուրին գոնին եղած ան ծակը , ու

անկէ ալ կարճ ճամբով դժոխքը խրկուեցաւ :

Վաճառականը . Իրաւ որ ասիկայ բաւական էր քեզ վախցընելու . բայց արդեօք այսքանով լմնցուցի՞ն :

Ասհաթաքող . Ըէ , կեցիր : Ինծի պատմեցին ևս շատ մը մարդոց վրայով՝ որոնք առաջ մանէ աս ճամբորդութիւնը ձեռք զարկեր՝ ու անոր մէջ շատ մը առաջ գացեր են , ան փառքին նշոյլը գտնելու՝ որուն վրայով ատեն ատեն շատերը խօսեր էին . բայց վերջը ետ դարձեր ու իրենք զիրենք յիմարի կարգ դրեր են՝ դառնէն դուրս ան ճամբուն մէջ ոտք կոխելնուն համար , որով՝ իրենց քաղաքը ուրախացեր է : Ու այսպէս ընդհանրուն մէկ քանիին անունը տուին . ինչպէս Պիւտդլուխին ու Խօսքիպատուկողը , Կասկածոտն ու Վախկոտը , Աղօրեալն ու Ծերունի Ընտատուածը , և մէկ քանի ուրիշները . որոնցմէ ոմանք շատ հեռու գացեր են որ նային թէ ինչ կրնան գտնել , բայց որչափ որ գացեր են՝ միևնոյնին ալ փետուրի մը ծանրութեան չափ օգուտ մը չէ գտեր :

Վաճառականը . Ալ աւելի բան մը ըսի՞ն քեզ վախցընելու :

Ասհաթաքող . Ըյո՛ , պարոն Երկիւղած անուն մէկու մը վրայով պատմեցին՝ որ ինք ճամբորդ է եղեր , ու իր ճամբան այնպէս առանձին ու տխուր գտեր է , որ բնաւ մէկ հանդիստ ժամ մը չէ ունեցեր անոր մէջ . ու թէ պարոն Ընդոյսը դրեթէ սովամահ պիտի մեռնի

եղեր Հոն • և մանաւանդ քիչ մնաց որ պիտի մոռնայի , բուն ինքը Քրիստիանոս ալ՝ որուն վրայ այնչափ շշունչ եղաւ , Աղինային Փառքը ստանալու համար բոլոր իր վտանգաւոր ձեռնարկութիւններէն ետև թէ և որչափ ալ որ իր կողմիններըը բանը կը ծանկէին՝ սակայն Ճշմարտապէս ընկղմեր է ինք Սև Դեռին մէջ , ու մէկ ոտք մ՝ալ չէ կրցեր բնաւ առաջ երթալ :*

Քաջաբերդ • Ըս բաներուն մէկը չվախցո՞ւց քեզ :

Նահապետիկ • Չէ • անոնց ամէն մէկը միայն մէկմէկ ոչնչութիւն երևայ ինձի :

Քաջաբերդ • Ի՞նչպէս եղաւ ատիկայ :

Նահապետիկ • Ինչպէ՞ս • ես դեռ կը հաւատայի պարոն Ձշմարտախօսին ըսածին • ու աս իմ հաւատքս անոնց ամէնն ալ յաղթել տուաւ ինձի :

Քաջաբերդ • Ուրեմն աս եղաւ քու յաղթութիւնդ • այսինքն՝ քու հաւատքդ :

Նահապետիկ • Այդպէս եղաւ • հաւատացի՝ ու հետևապէս դուրս ելայ , ճամբան մնայ ,

---

* Ի՛նչպէս բնական է աշխարհահաւէր մարդոց՝ Տէրոջը ճամբաները վատահամբաւել , ու վախցնել զանոնք որ նոր կ՝ելլեն ճամբորդութեան՝ անոնց պատահելու վտանգներն ու դժուարութիւնները աւելցնելով : Ինչպէս ահա հոս ալ մէկ խօսք մը չկայ Տէրոջը ճամբաներուն մէջի բերկրութիւններուն՝ միխիթարութիւններուն և ուրախութիւններուն վրայով : Պատճառը այն է որ ամենևին չեն հաւատար այն բաներուն , անոր համար չեն կրնար խօսիլ անոնց վրայ : Կայց և այսպէս մեր որոտերուն հաւատարմութեանն ու անվեհերութեանը փորձ մը կ՝ըլլայ ասիկայ :

*ինձի դէմ կեցողներուն բոլորին հետ ձեռկուռ ըլլայ , ու հաւատալով՝ աս տեղս եկայ * :*

Ո՛վ որ կ՚ուզէ հոս գայ տեսնայ՝
Բրիւթիւն ճշմարիտ ,
Ո՛հ մէկը որ կը կենայ՝
Ըմէն առն հաստատիտ ,
Ուխտով երկիւղ բնաւ զինքը
Պիտի բերէ զգալու
Իր առաջին հաստատ մտքէն ,
Ո՛անապարհորդ ըլլալու :

Ո՛վ որ զինքը չըճապատէ
Ձարհուրելի խօսքերով ,
Ինքզինքը կը խաւսէ ,
Միւսը կ՚աւելնայ ուժով .
Ուրիշէն վախ չունի , կ՚ելլայ
Ընդային հետ կռուելու ,
Որ իրաւունք ինք ստանայ
Ո՛անապարհորդ ըլլալու :

Ո՛չ ուրուական՝ ո՛չ չար հոգիք
Արթնան գայթել իր հոգւոյն ,
Պիտի թէ կեանք պիտի ժառանգէ
Նա վերջապէս լաւագոյն .
Ուրիմըն իր միտքը զերծ է
Սարդոց խօսքէն վանելու ,
Այլ կ՚աշխատի զինքը ցորեկ
Ո՛անապարհորդ ըլլալու :

---

* Ո՛հ հոս կը տեսնենք թէ Վրիստոսի քաջամարտիկ զինուորները՝ բոլորը հաւատքին կ՚ընծայեն : Հաւատքով ճամբայ կ՚ելլեն , ու հաւատալով կը շարունակեն ու կը յարատեւեն : Եսանկով բոլոր վաստքը կ՚ընծայեն Վրիստոսի , որ հաւատքին առարկան՝ հեղինակն ու կատարողն է : Ես տեղս իրենց հաւատարմութեանը վրայ պարծիլ չեմ , իրենց գործքերուն արժանաւորութեանը վրայ գոհունիլ չեմ : Ձէ , ինչու որ ճշմարտութեան համար նահատակող հոգիները աղա-

Ես միջոցիս անունը Կախարդեալ Երկիրը հասան ։ ուր որ օդը բնականաբար թմրութիւն կը բերէր մեկուն վրայ ։ Ու ան տեղը բոլորովին փուշ ու տատասկ լուսած էր ։ միայն թէ տեղ տեղ գաւարճալի հովանաւոր տեղեր կային՝ ուր եթէ մեկ մարդ մը նստի կամ քնանայ հոն ։ տարակուսելի է կ'ըսեն ոմանք անոր աս աշխարհիս մէջ մեկ մ'ալ ելլելը կամ արթննալը ։ Ուստի աս անապատէս կ'անցնէին անոնք՝ ու պարոն Քաջասիրտը առջևնուն կ'երթար ։ ու ըսվհետև ինքն էր անոնց առաջնորդը ։ Պարոն Ջշմարտութեան համար *Նահատակողն ալ իրեն վերջապահ հանէնուն կ'երթար ։ վախնալով որ ջելլայ թէ չարաճճի մը՝ կամ վիշապ մը՝ կամ հսկայ մը՝ կամ աւազակ մը անոնց հանէնեն բուն վրան յարձակի ու այնպէս ինձաս մը ընէ ։ Ես տեղս անունը առաջ կ'երթայինն իբրաքան չիւրը իր թուրը քաշած ։ որովհետև գիտէին որ վտանգաւոր տեղ մըն էր ան ։ Նաև կրցած

տած են՝ ու կ'ատեն այսպիսի Աստրը Վրոց հակառակ մեապարծ շաղփաղփութիւնները ։

* Նշանաւոր ճանապարհորդներ՝ գուք որ աղէկ ճամբայ հասած էք՝ ու երկար տարեն աղէկ յառաջացած էք ։ մտածեցէք որ տակաւին աշխարհի մէջ էք ։ որն որ կախարդեալ երկիր է ։ Ձանձրացէք ձեր աս տեղը հանգստութիւն փնտռելու կամ ասոր կախարդիչ հովանաւոր տեղերուն մեկուն մէջ քնալու ձեր վտանգը ։ Թէև ձեր մարմինները յոգնած ըլլան՝ ձեր հոգիները նուաղած ըլլան՝ ու հովանաւոր տեղերը հրապուրիչ, սակայն գուք զգուշացէք ։ Չառաջ ինչցէք գուք զձեզ ։ Օգրաւորէն յուսացէք զօրութիւն գտնել՝ ու Սիրելիէն հանգստութիւն ։ իր ճամբուն մէջ յառաջ երթալով ։

նուն չափ իրար կը քաշալերէին : Պարոն Տկա-
բամիտին հրաման ըրաւ պարոն Վաչասիրտը որ
իր եաեէն քալէ , ու պարոն Ընդոյսը պարոն
Կահատակողին հսկողութեանը տակին էր :

Մէկ մ'ալ շատ առաջ չգացած թանձր մը-
շուշ մը ու մթնութիւն մը ելևէւ-իջուրին վը-
բայ • այնպէս որ խել մը ատեն հազիւ թէ ի-
րար կրնային տեսնել : Ուստի պարաւորեցան
խօսելով ատեն մը երթալ որ իրար չկորնցրնեն ,
որովհետև առանց տեսնելու կը քալէին * : Հի-
մա յայտնի է որ անոնցմէ ամենէն լաւն ալ
շիտակէ շիտակ ճամբան չէր կրնար երթալ • հա-
պա որչափ ևս առաւել կնիկներն ու տղաքը ,
որոնք ոտքով ալ սրտով ալ փափուկ էին :
Ու սակայն իրենց առաջապահին ու վերջապա-
հին քաջալերական խօսքերովը կամաց կամաց
յառաջացան :

Ա՛ս տեղիս ճամբան ալ՝ մարդը շատ կը յոգնե-
ցընէր՝ տղմոտ ու ցեխոտ ըլլալով : Ու բոլոր աս
տեղը մէկ ելևէւան մը կամ պանդոկ մըն ալ չը-
կար՝ ուր որ տկարները կարենային զօրանալու :
Ուստի հոն կը տդային՝ կը հեծէին ու կը հա-
ռաչէին • ինչու որ մէկը կը գլորէր թուփի մը
վրայ կ'ինկնար , մէկ ուրիշը տղմին մէջ ամուր
մը կ'ընկղմէր , ու տղոյմէն ոմանք իրենց մու-
ճակները ցեխին մէջ կը կորնցընէին • մէկը կը

---

* Թէև պզտուհիները կորնչին՝ լսուր անցնի՝ ու հանդըս-
տութիւնները ձգեն մեղ , բայց հաւատքը ամենուն տեղը կը
լեցընէ :

կանչէր թէ՝ կ'ընկղմիմ, միւսը թէ՝ ուր էք. ու երրորդը՝ թէ թռչփերուն մէջ այնպէս ամուր բռնուեցայ, որ չեմ կրնար ազատիլ անոնցմէ:

Ասոր վրայ դացին հովանաւոր տեղի մը հասան, որ տաքուկ էր՝ ու կ'երևար թէ ճամբորդներուն շատ հանգստութիւն պիտի տար. քանզի դալարիներով գեղեցկացած էր, նստարաններով ու բազմոցներով զարդարուած էր, ու վրան վայելչաչէկ կերպով շինուած էր: Իր մէջը փափուկ մահիճ մ'ալ կար, որուն վրայ կրնար հանգչիլ յոգնողը: Ամէն ասոնք մտածելով հարկաւ պիտի խորհի մարդ՝ թէ խիստ հրապուրիչ տեղ մըն էր ան. որովհետև ճամբորդներն ալ ճամբուն դէշութենէն արդէն սկսեր էին տրտնջալ: Այլ ի վերջոյ այսր ամենայնի անոնցմէ մէկը ամենևին հակամիտութիւն մը չցուցուց հոն կանգ առնելու: Ա՛նաւանդ թէ՝ իր իմացածիս նայելով անոնք շարունակաբար այնպիսի լաւ զգուշութիւն կ'ընէին իրենց առաջնորդին տուած խրատներուն, ու ան ալ այնպէս հաւատարմաբար կ'իմացընէր անոնց վտանգները՝ ու վտանգներուն բնութիւնը՝ երբոր անոնց մօտենալու վրայ կ'ըլլային, որ սովորաբար անոնց խիստ մօտ ըլլալուն աւելի կը սրտռուեին, ու աւելի զիրար կը քաջալերէին՝ մարմինին ուրանալու: Ա՛ս հովանաւոր տեղը կը կոչուէր Ծոյլին Խաբեկամը, ան դիտմամբ՝ որ եթէ կարելի է ճամբորդներին ոմանք հոն հրապուրել հանգստանալու՝ երբոր յոգնած են անոնք:

Մէկ մ՚ալ երազիս մէջ տեսայ որ աս իրենց առանձին ճամբուն մէջ յառաջ գացին՝ մինչև որ մէկ տեղ մը հասան՝ ուր որ մարդ մը դիւրութեամբ կրնար կորսնցնել իր ճամբան : Գիտէք որ թէպէտ և լոյս աչքով իրենց առաջնորդը աղէկ դիտէր սակայ ճամբաները շիտակէն որոշել , բայց մութ տեղը դժուարութեան մէջ մնաց : Սակայն ինքը իր ծոցը ճանապարհացոյց թուղթ մը ունէր , որուն մէջ նշանակուած էին բոլոր ան ճամբաները որ Երկնային Քաղաքը կը տանին կամ անկէ կը բերեն : Ուստի ճրագ մը վառեց , (որովհետև առանց արեւթանոցի տեղ մը չէր երթար ,) ու նայիցաւ իր ճանապարհացոյց թուղթին վրայ , որ կ՚իմացընէր իրեն թէ ան տեղը զգուշանայ՝ որ աչ կողմի ճամբան գառնայ : Ու թէ որ ինք աս տեղը զգուշութիւն չընէր իր ճանապարհացոյց թուղթին նայելու , հաւանականաբար բոլորը մէկէն ցեխին մէջ պիտի ընկղմէին . ինչու որ քիչ մը անդին իրենց առջևը՝ և ան ալ խիտ մաքուր ճամբուն ծայրը սղմանից վոս մը կար , ով դիտէ թէ որչափ խորունկ՝ ճամբորդները անոր մէջ ձգելու կորսնցընելու համար հոն շինուած :

Ընտանեաց ես ինծի մտածեցի՝ թէ ան որ ճամբորդութեան երթալ կ՚ուզէ , հարկաւորապէս աս ճանապարհացոյց թուղթին մէկ հատ մը իր քովն ունենալու է , որպէս զի երբոր դժուարութեան մը մէջ մնայ , նայի թէ որ ճամբան բռնելու է :

Ընկէ հաւ աս Կախարդական Երկրին վրայէն գացին մինչև որ ուրիշ հովանաւոր տեղի մը հասան , ու անիկայ շնաշակ ճամբուն քովը շնուած էր : Ան հովանաւոր տեղին մէջ երկու հոգի կը քնանային , որոնց անունները էին Ընհոգ ու Յանձնապաստան : Առնոց երկուքը ճամբորդութեամբ մինչև աս տեղը եկեր էին , բայց հոս՝ իրենց ճամբորդութենէն յոգնած ըլլալով հանգստանալու համար նստեր ու խորունկ քունի մը մէջ ինկեր էին : Ճամբորդները առնք տեսնելուն հանդարտ կայնեցան՝ ու զբօսնելին երերցուցին . ինչու որ գիտէին թէ ան քնացողները աղետալի վիճակի մը մէջ էին : Ան առեն սկսեցին մտածել թէ ինչ ընեն . արդեօք անոնք ան իրենց քունին մէջ ձգելով անցնին երթա՞ն , եթէ քովերնին երթալով աշխատին զանոնք արթնցնելու . ուստի վճռեցին որ երթան արթնցնեն զանոնք . այսինքն՝ թէ որ կըզնան . բայց աս զգուշութեամբը՝ որ իրենք ոչ հոն նստին՝ ու ոչ ալ ան հովանաւոր տեղին մատուցած հանգստութիւնն ընդունին :

Ա,յսպէս ներս մտան ու մարդոցը խօսեցան՝ և իւրաքանչիւրը իր անուններուն կանչեցին . ինչու որ կ'երևայ թէ առաջնորդնին կը ճանչնար զանոնք . բայց ոչ ձայն կար ու ոչ պատասխան : Ընատեն առաջնորդը ցնցեց զանոնք՝ ու ինչ որ կրնար ըրաւ անհանգիստ ընելու զանոնք : Ան առեն անոնց մէկին բսաւ . Կը վճարեմ քեզի երբոր իմ ստակս առնեմ : Ան խօսքիս՝ առաջ-

նորգը իր գլուխը երերցուց : Որչափ ժամանակ որ կրնամ իմ թուրս ձեռքս բռնել , պիտի կռուիմ՝ ըսաւ մեսը : Ասոր վրայ տղոցը մեկը խնդաց :

Ընտանեն Պրիտանիոյ ըսաւ . Ի՞նչ պիտի նշանակէ ասիկայ : Առաջնորդն ըսաւ . Ռուներուն մէջ կը խօսին : Թէ որ գարնան անոնց՝ ծեծես զիրենք՝ կամ ուրիշ ինչ որ ընես անոնց՝ աս կերպովը պատասխան կուտան քեզի . կամ ինչպէս որ ասոնցմէ մեկը ատենօք՝ երբոր ծովին ալիքները զինքը կը ծեծէին ու նաւի մը սիւնին վրայ պառկողի պէս ինք կը քնանար , կ'ըսէր՝ «Ընթընցած աւունս՝ զանիկայ նորէն պիտի փնտռեմ» : (Ա֊ակ . իդ . 34 , 35 :) Պիտես որ երբ մարդիկ իրենց քուներնուն մէջ խօսին , ինչ որ ըլլայ կ'ըսեն . ու իրենց խօսքը ոչ բանականութեամբ եւ ոչ հաւատքով կառավարուած է : Իրենց խօսքին մէջ անհամաձայնութիւն մը կայ հիմա , ինչպէս որ առաջ իրենց ճամբորդութեան երթալուն ու աս տեղ նստելնուն մէջ կար : Երդ՝ աս է գէշութիւնը . որ երբ անզգոյշները ճամբորդութեան կ'երթան , քսանէն տասնուհինը այսպէս կը պատահի իրենց : Վանդէ աս Ախաթգեալ Եղկիերը թշնամուդմէ՝ ճամբորդներուն վրայ յարձակմանը վերջին տեղն է . անոր համար՝ ինչպէս որ կը տեսնէք , գրեթէ ճամբուն վերջը հաստատուած է , ու անանկով աւելի վտանգաւոր է մեզի : Վանդէ երբ աս յիմարները պիտի փոփաքին նստելու , բայց

երբոր յոգնած ըլլան • ու երբ յոգնած պիտի ըլլան անոնք՝ բայց կրնէ իրենց ճամբորդութիւնը դրնէն վախճանին , կ՚ըսէ Թշնամին : Ընոր հա- մար է կ՚ըսեմ՝ որ Կախարդական Երկիրը այս- չափ մօտ է Նեղլայի երկրին , ու անոնց ճամբուն վախճանին : Ուստի ճամբորդները իրենց անձէ- րուն Թող զգուշանան , որ չըլլայ Թէ այնպէս պատահի անոնց ալ՝ ինչպէս որ կը տեսնէք Թէ ասս մարդոցը պատահեցաւ որ քնացեր են , ու մէկը չկրնար արթընցընել զիրենք :

Ասոր վրայ ճամբորդները դողալով ուզեցին առաջ երթալ • միայն Թէ իրենց առաջնորդին աղաչեցին որ ճրագ մը վառէ , որ իրենց ճամ- բուն մնացածը ճրագի մը լուսոյն օգնութիւնովը կարնան երթալ : Ուստի ճրագ մը վառեցին՝ ու ասս ճամբուն մնացածը անոր լոյսովը անցու- ցին Թէպէտ և մութը շատ մեծ էր * : (յ Պէս • ա • 19 :) Բայց աղաքն սկսեցին սաստիկ յոգ- նել , ու ճամբորդները Սիրոյին աղաղակեցին որ իրենց ճամբան աւելի դիւրացընէ : Ուստի քիչ մ՚ալ առաջ երթալնուն հետ մը եղաւ որ մշուշը փարատեց ու օդը աւելի պայծառացաւ : Ու սակայն տակաւին շատ ճամբայ ունէին կա- խարդական Երկրէն դուրս ելլելու • միայն Թէ հիմա կրնային իրենց քալելու ճամբան՝ իրար տեսնել :

---

* Մեր ոտիցը քայլերուն առաջնորդ ըլլալու մի միայն լոյսը Աստուծոյ խօսքն է : Ան որ ասիկայ զանց կ՚ընէ , յիմար է : Ան որ ուրիշ մը կը հետաքրքրէ , կամ ուրիշ լոյս մը կը փնտռէ իրեն առաջնորդելու , խելացնոր է , ու ըրածը չգիտեր :

Ըսէ՝ հրամայէ գրեթէ առ երկրին ծայրը հասան՝ իմացան որ իրենցմէ քիչ մը առաջ մէկ ահաւոր ձայն մը կար՝ որ կը թուէր թէ մէծ նեղութեան մէջ եղող մէկ մը կ'նկնէր ան : Ընդհակառակ առաջ կ'նրթային ու իրենց առջևը կը նայէին . ու մէկ մ'ալ իրենց թուեցաւ թէ մէկը կը տեսնեն ծնկան վրայ եկած՝ ձեռուընկէն ու աչքերը վեր վերցուցած՝ ու չեմ ուանդութեամբ իր թէ վերը բնակող մէկու մը իր խօսքը ուղղած ըլլար : Ա՛օտ գային՝ բայց չհրցան իմանալ թէ ինչ կ'ըսէր . ուստի կամաց կամաց կ'նրթային որ միւսը լսնցընեն : Լսնցընկէն ետև եւս կայնեցան , ու ակռից գէպ ի Երկնային Հաղաքը վազել : Ընտանն պարսն Հաղատիրաը անոր ետևէն կանչեց ըսելով՝ Նարիկաժ , քաղեկաժ , կնցիը քեզի ընկերանալ , թէ որ Երկնային Հաղաքը կ'նրթաս , ինչպէս որ ինծի կը թուի : Ուստի մարդը կայնեցաւ , ու անոնք հասան անոր : Բայց պարսն Ողջախոհը անիկայ տեսած պէս ըսաւ . Ես ան մարդը կը ճանչնամ : Պարսն Նահատակողն ալ հարցուց թէ , Ողջ ո՞վ է ինք : Պատասխան տուաւ թէ՝ Մէկն է՝ որ իմ բնակած երկրէս կու գայ . իր անունն է՝ Եմրակաց . ինք սատկիւ շատ աղէկ ճամբորդ մըն է :

Ուստի հարցու քով հասան , և ահա խնդին Եմրակացը ծերունի Ողջախոհին ըսաւ . Հարո՛վ՝ հայր Ողջախոհ , գո՞ւն ալ հոս ես : Եյո՛ . ինչպէս որ քու հոս ըլլալդ յայտնի է , այնպէս

ալ իմս : Ահաւասիկ ուրախ եմ որ քեզ առ Ճամբուն վրայ գտայ՝ ըսաւ պարոն Ամրակացը : Նմանապէս ես ալ ուրախ եմ որ քեզ ծնկան վրայ եկած գտայ , ըսաւ միւսը : Ընատեն պարոն Ամրակացը կարմրեցաւ ու ըսաւ . Բայց ինչ կ'ըսես , գիս տեսաք դուն : Ա՛յո՛ տեսայ , ու սրտանց ուրախացայ տեսածիս վրայ , ըսաւ միւսը : Ինչո՞ւ . ինչ անցաւ մտքէդ , հարցուց Ամրակացը : Ինչ պիտի անցնի , պատասխանեց ծերունի Ղէլախոհը . մտածեցի թէ պարկեշտ մարդ մը գտանք Ճամբուն վրայ , ու շատ չանցած իր ընկերութիւնը պիտի վայելենք : Թէ որ սխալ չէ խօսածդ՝ ինչ երջանկութիւն է ատ լինի , ըսաւ Ամրակացը . բայց թէ որ չեմ ես այնպէս՝ ինչպէս որ պէտք է ըլլամ , ես միայն պիտի կրեմ պատիժը : Ա՛շմարիտ է՝ ըսաւ միւսը . բայց ատ քու երկիւղ աւելի կը հաստատէ զիս՝ թէ Ճամբորդներուն Յշխանէն ուքու հոգւոյդ մէջ ամէն բան աղէկ կարգաւորեալ է : Վանզի ինք երանութիւն կու տայ երկիւղածին : (Ա՚առ . իբ . 14 :)

Ճահապաղը . Բայց՝ եղբայր իմ , կ'աղաչեմ պատմէ մեզի՝ թէ ինչ պատճառաւ ատ ատենս ծնկան վրայ եկիր դուն . արդեօք մէկ յատուկ հնարք մը ընդունելդ պարտաւորեց քեզ ան բանն ընելու , կամ թէ ուրիշ մէկ բա՞ն մը :

Էֆրակաց . Կը տեսնէք որ մենք հիմա կախարդեալ Երկրին վրայ ենք . ու երբոր ես ինձի առաջ կ'երթայի , կը մտածէի թէ աս տեղս

Համբան ի՞նչպէս վտանգաւոր է • ու ո՛րչափ ան-
ձինք որ միւնչև անգամ այսչափ տեղ Համբոր-
դութիւան եկած էին՝ առ տեղս կեցան ու կոր-
ծանեցան : Կը մտածէի ևս թէ ինչ կրնայ մա-
հուամբ առ տեղս կը կորնչցընէ մարդիկ : Ա՛ս
տեղ մեռնողները ծանր հիւանդութիւնով մը չէն
մեռնիր • այսպիսիներուն մեռած մահը դժու-
րակիր չգար իրենց : Քանդլ քունի մէջ սկսուած
Համբորգութիւնը հանգստութեամբ սկսուած
Համբորգութիւն մըն է : Ա՛նաւանդ թէ առ
տեղին հիւանդութիւնը կամքով կ՚ընդունի
մարդս :

Հիմա պարոն Ղէլախոհը անոր խօսքը միջա-
հատելով ըսաւ • Տեսա՞ր դուն ան երկու մար-
դիկը որ Հովանաւոր տեղին մէջ քնացիր էին :

Ե՛ր՛ակաց • Ա՛յո՛ այո՛ • Ընհոգն ու Յանձն-
ապատառները տեսայ հոն • ու կարծես թէ անոնք
հոն պիտի պառկին՝ մինչև որ իրենք փտին :
(Ա՛ռակ • Ժ • 7 :) Բայց ներեցէք ինձի որ իմ
պատմութիւնս ընեմ : Ինչպէս որ ըսի՝ երբոր
այսպիսի մտածութեան մէջ էի , պառաւ՝ բայց
գեղեցիկ հանգերձներով կին մը եկաւ իմ դէմս ,
ու երեք բան տուաւ ինձի • այսինքն՝ իր անձը ,
իր քսակին ու իր անկողինը : Հիմա՝ շիտակը
ան է որ ես յոգնած ալ էի քնհատ ալ : Կա՛ս
աւուր հացի կարօտ աղքատ եմ , և գուցէ ան
խորամանկը գիտէր ասիկայ : Գանք որ մէկ եր-
կու անգամ մը զինքը հերքեցի , բայց ան իմ
ըրած հերքումներս մէկդի կը դնէր ու կը ժըպ-

տէր : Ընտանեն սկսեցի բարկանալ , բայց ինք ամենևին բանի մը տեղ չդրաւ անիկայ : Յետոյ նորէն առաջարկութիւններ ըրաւ ու ըսաւ՝ որ եթէ ես իր կառավարութիւնը տակ մտնեմ , ինք մեծութիւն ու երջանկութիւն պիտի հասցընէ զիս : Ջանզի ես աշխարհի թագուհին եմ՝ ըսաւ ինք , ու մարդիկ ինծմէ կ'ըլլան երջանիկ : Ընտանեն իր անունը հարցուցի , ու ըսաւ ինծի՝ թէ կը կոչուի Պղպջակ Խաթուն : Սիրկայ հետացուց զիս երթէն , բայց ինք քաղցրաբանութիւններով տակաւին իմ հետևէս կու գար : Ընտանեն ծնկան վրայ եկայ՝ ինչպէս որ տեսաք , ու ձեռքերս համբառնալով և աղաչակով աղօթեցի Ընոր՝ որ խոստացաւ օգնութիւն ընել : Յանկարծ ձիշտ ձեր եկած տեղը տիկինը իր ճամբան գնաց : Յետոյ շարունակեցի գոհութիւն մատուցանել առ իմ մեծ ազատութիւնս համար . քանզի ճշմարտապէս կը հաւատամ որ իմ վրաս աղեկ միտք չունէր , հապա աւելի կ'ուզէր որ զիս իմ ճամբորդութենէս վար գներ :

Պղպջահոհ . Ընտարակոյս իր դիտաւորութիւնները գէշ էին : Բայց կնոջիր . Հիմա որ դուն անոր վրայով խօսեցար , ինծի կու գայ որ ես կամ զինքը տեսած եմ , կամ իր վրայովը պատմութիւն մը կարդացած եմ :

Էմրահայ . Կարելի է որ երկուքն ալ ըրած ես :

Պղպջահոհ . Պղպջակ Խաթուն ըսիր . ինք բարձրահասակ՝ վայելչագեղ կին մը չէ՞ , քիչ մը թխադոյն մարմնով :

Էֆթախոյ • Շատ նպատակին դարկիր • Ճիշտ այդպիսի մէկն է ինք :

Ողջախոհ • Շատ հեղնիկ կերպով չըխօսիր , ու ամէն խօսքին վերջը երեսիդ չըթպտիր :

Էֆթախոյ • Ա՛ա ալ շատակ դատ • ինչու որ իր բուն գործողութիւնները ատոնք են :

Ողջախոհ • Պէտ քսակ մը կախուած չէ՞ իր թևէն • ու շատ անգամ իր ձեռքը անոր մէջ չըխօթիր ու իր ստակը խառներ , որպէս թէ ան ըլլար իր սրտին բերկրութիւնը :

Էֆթախոյ • Ա՛իշդ այդպէս է • թէ որ բոլոր աս միջոցիս հոս կայնած ըլլար , տակէ աւելի կատա- բելաբար չէիր կրնար ցոյց տալ զինքը ինձի , ո՛չ ալ լաւագոյն կերպով կրնայիր ստորագրել իր կերպարանքը :

Ողջախոհ • Ուրիմն իր պատկերը քաշողը վարպետ նկարիչ է եղեր , ու իր պատմութիւնը գրողը ճշմարիտ է ըսեր :

Ֆաղջախոյ • Ա՛ս կինը վհուկ է • ու իր կա- խարդութիւններուն զօրութիւնովն է որ աս եր- կիրը կախարդեալ է : Ա՛վ որ իր դլուխը անոր դիրկը կը դնէ , գլխատման գործիքին վրայ գը- բածի պէս է • ու ո՛վ որ իր աչքը անոր գե- ղեցկութեանը վրայ կը դնէ , Ըստուծոյ թշնամի կը համարուի : (Յակ • դ • 4 :) Ըսիկայ ան է՝ որ ճամբորդներուն բոլոր թշնամիները իրենց փառաւորութեանը մէջ կը պահէ : Ա՛յս մանա- ւանդ ասիկայ ան է՝ որ շատ մարդիկ ճամբոր- դութեան կեանքը վարելէն դարձուց : Տարա-

պայման լեզուագար կին մըն է . ինքն ու իր ազգիկները միշտ մէկ ճաճանչին կամ միւսին դէմը կ'ելլեն , երբեմն գովելով ու երբեմն քննադատելով առ կեանքիս հիշատութիւններուն մէկը կամ միւսը : Լերը ու անառիթ կին մըն է , ո՞վ չհետ որ ըլլայ կը խօսի : Միշտ նախատելով կը ծաղրաբանէ ճամբորդները՝ ազգասէր ըլլալուն համար , բայց մեծապէս կը գովաբանէ հարուստները : Թէ որ մէկը ճարտարախօս ըլլայ՝ իր գործին մէջ ստակ շահելու , տունէ տուն ազգիկ կը խօսի անոր վրայ : Աներուելութեամբ տարապայման կը սիրէ . մէկ հացակից սեղանէն միւսը կ'երթայ միշտ բազմելու : Վանի մը տեղուանք իրեն համար ինչ հրաշարակած է թէ աստուածուհի է , ու ան պատճառաբեր ոմանք կը պաշտեն զինքը : Խաբեբայութեան համար յատուկ իրեն առնուներ ու յայտնի տեղիք ունի . ու կ'ըսէ և կը հաստատէ թէ իր ունեցած բարութիւնները չհամեմատը մէկը չկրնար ցուցընել : Կը խոստանայ յորդոց յորդի անոնց հետ քնակիլ՝ որոնք զինքը կը սիրեն ու կը պատուեն : Փոշոյ պէս կը ցրուէ ոսկին իր քսակէն քանի մը տեղւանք ու քանի մը անձերու : Կ'ուզէ որ զինքը փետուեն , զինքը գովաբանեն , ու մարդոց գըրկացը մէջ բնակի : Ամենևին չհանձրանար գովելու իր բարութիւնները , ու չափազանց կը սիրէ գանոնք՝ որոնք զինքը շատ կը պատուեն : Թագաւոր ու թագաւորութիւններ կը խոստանայ ոմանց թէ որ փայլն իր խրատը բռնեն , և սա-

կայն անոնցմէ շատերը՝ մահապարտութեան հա-
սուց , ու բիւրապատիկ անգամ աւելիներն ալ՝
դժոխքը :

Ո՛չ՝ ինչ ողբմութիւն է որ իրմէն դէմ կե-
ցայ ես՝ ըսաւ Ամրակացը . քանդն ալ գիտէ
թէ ո՛ւր պիտի քաշէր զիս :

Վաջապէրա . Ո՞ւր . միայն Աստուած գիտէ
թէ ո՛ւր պիտի քաշէր : Հայց ընդհանրապէս
բազմապատիկ յիմարական և վտանգաւոր ցան-
կութիւններու մէջ անշուշտ պիտի ձգէր քեզ՝
որոնք սատակումի ու կորստեան մէջ կ՚ընկղմին
զմարդիկ : (ա Տիմ . գ . 9 :) Ինքն էր՝ որ Ա-
բիսողոմը իր հօրը դէմ՝ ու Յերոբոամը իր
տէրոջը դէմ հանեց : Ինքն էր որ յորդորեց
Յուդան իր Տէրը ծախելու . ինքն էր որ Դե-
մասին խելքը պատկեցուց բարեպաշտ Ճամբորդի
կեանքը ձգելու : Ամէկը չգիտեր իր գործած
չարութիւններուն բազմութիւնը : Ինքն է որ
անմիսթանութիւն կը ձգէ իշխաններու ու հպա-
տակներու մէջ , ծնողքներու ու զաւկիներու
մէջ , դրացիներու մէջ , երկան ու կնկան մէջ ,
մարմնոյ ու հոգւոյ մէջ : Ասոնք՝ ո՛վ պատուա-
կան Ամրակաց , քու անունիդ պէս եղեր , ու
երբոր բոլորը կատարես , ամէնը կեցիր :

Ես խօսակցութեանս առնեը Ճամբորդներուն
մէջ խառն ուրախութիւն մը ու սասանութիւն
մը կար . բայց վերջը ամէնը մեկէն ձայներնին
թող տուին ու սկսեցին երգել .

Ինչ վտանգներու մէջ է ճամբորդը ,
Ո՛րչափ շատ են իր թշնամիները .
Ո՛րչափ ճամբաներ կան մոռանչելու՝
Չգիտեր ապրող մահկանացու մը :

Ամանք փոսերուն մէջ կը կորսուին ,
Ամանք ոիրմերու մէջ կը թաւալին .
Ամանք տապակէն փախչիլ ուզելով՝
Կրակին մէջը կը ցատկեն կ'ապրին :

Ասկէ հետև զանոնք կը դիտէի ես՝ մինչև որ նկան Հելլի երկիրը , ուր որ արեգակը դիշեր ցորեկ կը ճառագայթէ : Ես տեղս յոգնած ըլլալնուն պատճառաւ իրենք զիրենք առին մը հանգստանալու տուին : Եւ որովհետև ճամբորդներուն համար աս երկիրը հասարակաց էր , ու աս տեղն պարտէզներն ու այգիները երկնաւոր քաղաքին Փառաւորչին էին , անոր համար ասոնք ազատութիւն ունէին անոր բաները հաւմարձակ գործածելու : Բայց ասոնք քիչ ժամանակին մէջ շուտով զօրացան հոն . քանզի զանգակները այնպէս զարնուեցան՝ ու փողերը շարունակաբար այնպէս քաղցրանուագ կը հնչէին՝ որ չկրցան քնանալու , և սակայն այնչափ զօրութիւն ստացած էին՝ որպէս թէ խորունկ քունով մը քնացած ըլլային : Դարձ աս տեղս փողոցներուն մէջ քալողներուն բոլոր ձայնը աս էր թէ՝ Ուրիշ ճամբորդներ եկան քաղաքը : Ու մէկ ուրիշը կը պատասխանէր ըսելով . Եւ այսչափ ճամբորդներ անցան չուրէն , ու ոսկեղէն դռնեքէն ներս ընդունուեցան այսօր : Դարձեալ կը

գոչէին թէ՝ Ահա հիմա լուսաւորիներու գունդ մը մտաւ քաղաքը, որով դիտնք թէ ճամբուն վրայ ուրիշ ճամբորդներ կան։ Վանդի անոնք հոս եկան անոնց սպասելու, ու անոնց ունեցած վիշտերուն համար զիրենք մխիթարելու։ Ընտան ճամբորդները նկան ու անդին ապրին պատահեցան։ Բայց հիմա իրենց ախտնջները ի՛նչպէս լեցան երկնային ձայներով, ու իրենց աչքերը ի՛նչպէս զուարճացան երկնային տեսարաններով։ Ան երկրիս մէջ բան մը չէին լսեր՝ բան մը չէին տեսներ՝ բան մը չէին շօշափեր՝ բան մը չէին հոտոտեր՝ բան մը չէին ճաշակեր որ իրենց սատմոքսին կամ մտացը ախտակար ըլլար։ Միայն թէ երբոր խմեցին ան դետին ջուրը՝ որուն մէջ չէին պիտի անցնէին, իրենց թուեցաւ թէ քիչ մը լեղի կու գար անկից քամցնուն, բայց բնաւ ի վար երթալէն առաջ անուշ էր։

Ան տեղ հին ժամանակի ճամբորդներուն անուններուն յիշատակարանը կար՝ ու անոնց գործած բոլոր երևելի քաջագործութիւններուն պատմութիւնը։ Նաև ան տեղը շատ կը խօսուէր թէ գետը ի՛նչպէս յորդոր է ոմանց անցնելուն՝ ու ի՛նչպէս նուազեր է ուրիշներուն անցնելուն առներ։ Ոմանց համար գրեթէ չորցեր է, և ուրիշներուն համար իր եզերքներէն բարձրացեր է։

Ան տեղ քաղաքին տղաքը Թագաւորին պատուհանը կ՚երթային՝ ու ճամբորդներուն համար ծաղկի փունջեր կը հաւաքէին, ու խանդակաթ

սիրով անոնց կը բերէին ։ Նաև ասոնց հետ կը բսւանէին «Ձեռնադրեցէք նաև ինծի ու քրքում ։ Եղեգն և կինամոն՝ ամէն կնդրուկի ծառով, զմուռսով, հալուէով ու բոլոր գլխաւոր խունկերով» ։ (Երգ ։ գ ։ 13 ։ 14 ։) Ասոնցմով կը ծխուէին ճամբորդներուն սենեակները քանի որ անոնք հոս նստէին ։ ու ասոնցմով կ՚օծուէին անոնց մարմինները՝ գետէն անցնելու համար զանոնք պատրաստելու ։ երբոր սահմանուած ժամանակը գար ։

Երբ՝ երբոր ասոնք հոս կը կենային ու ան բարի ժամուն կը սպասէին ։ քաղաքին մէջ շշունչ մը եւաւ թէ Յիսուսը Քաղաքէն Թղթաբեր մը եկեր է ։ որ Քրիստոնոս Ճանապարհորդին կնոջը՝ Քրիստինէ անուն մէկու մը հետ խիստ հարկաւոր գործ մը ունի ։ Ուստի անոր վրայով հարցուփորձ ըլլալով իր բնակած տունը գըտնուեցաւ ։ ու Թղթաբերը նամակ մը տուաւ անոր ։ Նամակին մէջ պարունակուած խօսքն էր՝ Ողջոյն քեզ՝ սիրելի ։ աւետիս կու տամ քեզի՝ թէ Տէրը քեզ կը կանչէ ։ ու կը նայի որ տասը աւուր մէջ անմահութեան հանդերձներով իր առջեւը ներկայանաս ։

Երբոր Թղթաբերը սա նամակը կարդաց ։ նոր ։ անով մէկ ստոյգ նշան մ՚ալ տուաւ անոր՝ որ հաւատացընէ թէ ինք ճշմարիտ պատգամաւոր մըն է ։ ու երթալու համար զինքը արտոնելու համար եկած է ։ Եւ ան նշանն էր՝ սիրով սրուած նետ մը՝ որ կամաց կամաց ներգործէց անոր սիրտը մտաւ ։ որ սահմանուած

ժամանակին զինքը ստիպեց երթալու *։

Վրիստոնէ երբոր տեսաւ թէ իր ժամանակը եկած է, և որ աս ընկերութիւնը մէջէն առաջինն է որ գետը պիտի անցնի, կանչեց իր առաջնորդը պարոն Ռաջաբիրտը, ու պատմեց անոր բանին ինչպէս ըլլալը։ Ուստի առաջնորդն ըսաւ անոր թէ Ի բոլոր սրտէ ուրախ եմ աս լուրին վրայ, ու պիտի ուրախանայի թէ որ թղթաթերը ինձի համար եկած ըլլար։ Ընկէ ետև Վրիստոնէ խնդրեց անկէ որ խրատէ զինքը թէ իր ճամբորդութիւնը համար ամէն բան ինչպէս պիտի պատրաստուի։ Ա՛ման որոյ միւսն ըսաւ իրեն թէ Ա՛յսպէս և այնպէս պիտի ըլլայ, ու մինչ որ ետ պիտի մնանք մինչև գետին քովը ընկերութիւն կ՛ընենք քեզի։

Յետոյ իր զաւկրները կանչեց՝ ու իր օրհնութիւնը տուաւ անոնց, ու ըսաւ անոնց թէ ինք միխիթարութեամբ կարդաց ան նշանը որ իրենց ճակատին վրայ դրոշմած էր, և ուրախ էր անոնք իր հետը հոն տեսնելուն՝ ու անոնք իրենց հանդերձները այնպէս ճերմակ պահած

---

* Ա՛ս պատմութիւնները կը թուի թէ միայն զանազան հիւանդութիւններ՝ կամ ծերութեան հասակին տկարութիւնները կը նշանակեն, որով Ցերը երկրաւոր շինուածքին տունը կը քակէ, երբոր ինք կը հաճի իր ժողովրդոցը հոգիները իր անմիջական ներկայութեանն ընդունելու։ Պարզ խօսքով՝ խմաստուէր էր թէ Վրիստոնէ հիւանդացեր ու մահուան մօտեցեր էր ու իր վիճակը ինք զգացեր էր։ Սիրով սրտած նեռը կը նշանակէ թէ հաւատացեալին մահուանը ժամանակը՝ կերպն ու պայմանները սահմանուած են Ընկէ՝ որ մեզ սիրեց, ու ինքզինքը մեզի համար տուաւ։ Ինք իբրև թէ կ՛ըսէ մեռնող Սաբբեին։ Աս եմ մի՛ վախնար։

ըլլալնուն : Վ.երջը իր սակաւ ինչ ունեցածը աղքատներուն բաժնեց , ու իր որդւոցը և աղջիկներուն պատուիրեց որ պատշամաւորը իրենց համար գալուն պատրաստ կենան :

Երբոր աս խօսքերը իր առաջնորդին ու իր զաւկըներուն խօսեցաւ , պարսն Աստուածողը կանչեց ու ըսաւ անոր . Պարսն , դուն գիտէ քաջ և ուշիղ միտս ունեցող ըլլալդ ցուցուցիր ամէն տեղ . Հաւատարիմ կեցիր մինչև ի մահ , ու իմ Թագաւորս կենաց պսակը պիտի տայ քեզի : (Յայտ . ը . 10 :) Կ'աղաչեմ ես քեզի որ աչքդ իմ զաւկըներուս վրայ ընես . ու թէ որ երբեք անոնց սրտին Թուլնալը տեսնես , քաջալերէ զանոնք : Ասկ իմ աղջիկներս՝ իմ որդւոցս կիներները , անոնք Հաւատարիմ կեցան , ու իրենց վախճանը Աստուծոյ՝ խոստումներքը ստոյգ վրայ պիտի կատարուի : Բայց պարսն Եմ բանացին մատանի մը տուաւ :

Ասկէ ետև ծերունի պարսն Աղջախոհը կանչեց՝ ու անոր վրայով ըսաւ . «Ահա իրաւցնէ Իսրայէլացի մը՝ որ իր ներսը խաբէբայութիւն չկայ" : (Յովհ . ա . 47 :) Ասկ պարսն Աղջախոհն ըսաւ . Ստուած տայ որ պայծառ օր մը ունենաս երբոր Միսն Աստը երթալու ճամբայ ելլես . և Ստուած տայ որ ոտքերդ չթրջած գետը անցնես : Բայց ան պատասխան տուաւ թէ՝ Թրջած ոտքով ալ ըլայ՝ չթրջած ոտքով ալ ըլայ՝ կը փափաքիմ երթալ . քանզի իմ Ճամբուս վրայ եղանակը ինչպէս որ ըլայ ,

երբոր երթալու տեղս համնիմ՝ բաւական ժամանակ պիտի ունենամ նստելու՝ ու զիս հանգչեցընելու և վրաս չորցընելու :

Վերջը այն պարկեշտ մարդը՝ Վիլբագոթը նեղս մտաւ զինքը տեսնելու : Ըսաի Քրիստինէ ըսաւ անոր • Որ ճամբորդութիւնդ մինչև հիմա դժուարութեամբ եղ • բայց ատկից քու հանգըստութիւնդ աւելի պիտի անուշցընէ : Երթուն և պատրաստ կեցիր • քանզի ձեր չհարծած ժամուն պատգամաւորը կու գայ :

Ըսորմէ ետև եկան պարոն Ընդոյան ու իր աղջկիկը Վերիտոտը , որոնց Քրիստինէ ըսաւ • Դուք պէտք է յաւիտեան գոհութեամբ յիշէք ձեր ազատութիւնը՝ Հոսկայ Յուսահատութիւնին ձեռքէն ու Երկբայութեան Ամրոցէն : Ետ ողջմտութեանը արդիւքն է որ դուք ապահովութեամբ հոս եկած էք : Երթուն կեցէք՝ ու վախը մէկդի ձգեցէք • զգաստ եղիք , ու մինչև ի վախճան յոյսերնիդ հաստատ բռնեցէք :

Ընկէ ետև պարոն Տկարամիտին ըսաւ • Դուն Հոսկայ Երդարատպանին բերնէն ազատեցար , որպէս զի կենդանեաց աշխարհը ապրիս , ու մխիթարութեամբ քու Թագաւորդ տեսնես : Միայն թէ կը խրատեմ քեզ որ անոր բարութեանը վրայ տարակուսելու ու վախնալու հակամիտութիւն ունենալուդ վրայ զղջաս՝ ինչ դէտ քեզ չհանչած • որ երբոր ինչ գայ , ջլայ թէ ատ քու յանցանքիդ համար պարտաւորիս ամօթով կայտնելու իր առջևը :

Գանք որ Քրիստինէին երթալու օրը եկաւ հասաւ • ուստի ժողովուրդը խուռն բազմութեամբ ճամբուն վրայ լեցեր էին իր ճամբորդութիւնը տեսնելու : Բայց ահա գետին միւս կողմի բոլոր եզերքը լեցուն էին ձիերով ու կառքերով , որոնք վերէն վար իջնիր էին քաղաքին դուռը զինքը հանելու : Աստի Քրիստինէ յառաջ եկաւ՝ ու մտաւ գետը , իր եռեւէն եկողներուն ձեռք բարեւաւ նշան մը ընելով : Իր վերջին բան խօսքերը որ լսուեցաւ , ասոնք էին • Կու գամ՝ Տէր , քու հետդ ըլլալու , ու քեզ օրհնելու : Իսկ իր զաւկըներն ու բարեկամները իրենց տեղը դարձան , ինչու որ Քրիստինէին սպասաւորները հեռացուցին զինքը անոնց տեսութենէն : Ետքէս Քրիստինէ գնաց՝ ու զարկաւ դուռը , և նոքա ընդունելեցաւ ուրախութեան ամ ամէն արարողութիւններովը՝ ո րոնցմով Քրիստիանոս իր երկիրը իրմէն առաջ ընդունելեր էր : Իր մեկնելուն տպաւը լացին : Բայց պարոն Վաճառիրան ու պարոն Ցահհատաղողը քաղցրանուագ տաւիղ ու քնար երգեցին ուրախութեան համար : Յետոյ ամէն մէկը իր յատուկ տեղը գնաց * :

Ետեւէ մը եւս նորէն մէկ թղթաթերթ մը եկաւ քաղաքը , ու իր դորձը պարոն Վիւրա-

* Ինչ երջանիկ մահ է արդարին մահը՝ որ ի Տէր կը ննջէ : Աչնչէ անգամ ամբարիշտ մարգարէն Խաղաամ աս մահուանը ցանկացաւ : Բայց ասիկայ մէկու մը չէնորհուիր՝ հապա անոնց որոնք Տէրոջմով ապրեցան : Ի՛ղբարք իմ , աղաղակենք առ Տէր որ մեզ աս երջանիկ կարգին մէջէն ընէ :

դայթին հետ էր : Ուստի թղթաբերը հարցընելով գտաւ զինքը՝ ու ըսաւ . Ես Ընոր կողմանէ եկած եմ՝ որն որ դուն կը սիրէիր , ու իր հաւէն կ'երթայիր՝ թէպէտ և նեցուկներով . ու իմ պատգամաւորութիւնս աս է որ քեզի զգուշացնեմ թէ ինք կը սպասէ քեզի՝ որ իր թագաւորութիւնը մէջ իր սեղանին վրայ իր հետը ընթրիք ընես . Ջատկին երկրորդ օրը . ուստի դուն քեզ պատրաստէ աս ճամբորդութեանս համար : Ընկէ հաւ իր ճշմարիտ պատգամաւոր մը ըլլալուն համար նշան մը տուաւ անոր ըսելով , Որու արծաթի լարդ կտրեցի , ու ոսկի բաժակդ կոտրեցի : (Ղող . ժբ . 6 :)

Ընկէ հաւ պարոն Դիւրագայթը իր ճամբու ընկերները կանչեց ու ըսաւ անոնց թէ՝ Ես կանչուելայ , ու Աստուած անշուշտ ձեզի ալ այցելութիւն պիտի ընէ : Ուստի պարոն Նահատակողն աղաչեց որ իր կտակը գրէ : Նա ոչ մովհետև իրմէն հաւ ժեացուղներուն ձգելու ուրիշ բան մը չունէր բայց եթէ իր նեցուկներն ու իր բարի խղճերը , վասն որոյ այսպէս ըսաւ ինք . Ես նեցուկները կը ձգեմ իմ որդւոյս որ պիտի հետևի իմ քալած ճամբուս , հարիւրապատիկ ջերմագոյնիմ խղճերով որ ինք ինէ լաւագոյն ըլլայ : Ընկէ հաւ շնորհակալ եղաւ պարոն Հաջասիրտին՝ իր կենդանաւորութեանն ու մարդասիրութեանը համար , ու այնպէս իր ճամբորդութիւնն ընելու եղաւ : Երբոր գետին և զերքը եկաւ , ըսաւ . Հիմա ալ կարօտութիւն

*չափուի ունենամ աս նեղութիւններուն , որովհետեւ դիմացը կառքեր ու ձիեր կան ինձի համար հեծնելու : Իր վերջին ըսած խօսքերը որ լսուեցան , էին՝ Խարխ եկիր կեանք : Այսպէս ինք դնաց իր ճամբան * :*

Ըսկէ ետեւ պարոն Տկարամիտին լուր մը եկաւ թէ թղթաբերը իր նշխարափողը հնչելէ ետեւ աւետակին դուռը : Երկ մ'ալ ներս մտաւ ու ըսաւ իրեն թէ , Ես եկայ քեզի ըսելու թէ քու Տէրդ քեզի պէտք ունի , ու շատ քիչ ատենին մէջ տեսնելու ես իր երեսը լուսափայլութեան մէջ : Ու իմ պատգամաւորութեանս ճշմարիտ ըլլալուն նշանը աս թող ըլլայ • Պատուհաններէն նայողները թող մթնեան : (Ժող • ժբ • 3 :)

Ընաանեն պարոն Տկարամիտը իր բարեկամները կանչեց՝ ու ըսաւ անոնց իրեն եկած պատգամը , ու ան պատգամին ճշմարտութեանը համար ընդունած նշանը : Յետոյ ըսաւ • Որովհետեւ քանի մը չունիմ մեկնուն ձգելու , ի՞նչ հարկաւոր է որ կտակ մը ընեմ : Իսկ իմ տկար մտքիս վրայով՝ անիկայ ես իմ ետեւս պիտի ձգեմ • քանզի իմ գացած տեղս կարօտութիւն չպիտի ունենամ ես անոր , ու խիստ աղքատիկ ճամբորդներուն տալու ալ արժանաւոր բան մը չէ ան : Ուստի երբոր ես երթամ՝ կը խնդրեմ քենէ ով պարոն Տկահատակող , որ անիկայ աղքատոցի

---

* Տեսէք իր ամէն մէկ քայլափոխին դիւրապոյր հզօր անձի մը խնդալից վախճանը : Հաջալերեցէք ասկէ՝ ով կաղն ի կաղք գացող՝ դիւրապոյր ձանապարհորդներ :

մը մէջ թագէս : Ըսելիքայ լռանալուն՝ ու իր մեկնելու օրն ալ եկած ըլլալուն միանեռուն պէս մտաւ գիտը : Իր վերջին խօսքերն էին՝ Ամէն կեցիր • հաւատք ու համբերութիւն : Ըսպասէս ինք միւս կողմը անցաւ :

Խել մը օրեր անցնելէն ետև պարոն Ընդոյսը կանչուեցաւ • քանզի Թղթաբեր մը եկաւ՝ ու աս պատգամը բերաւ անոր : Դողդողացող մարդ , քեզի կ'իմացընեմ որ Հետևեալ Կիրակի օրը Թագաւորին հետ պատրաստ ըլլաս ուրախութեամբ ցնծալու քու հին բոլոր տարակուսութիւններդ ազատելուդ համար : Ու իմ պատգամաւորութեանս Ճշմարտութեանը համար քեզի նշան 'ասիկայ ամ՝ ըսաւ պատգամաւորը • ու այսպէս մնաղես մը տուաւ անոր՝ իրեն բնաւ ըլլալու : (Ժող• ժբ • 5 :)

Գանք որ պարոն Ընդոյսին աղջիկը՝ որուն անունը Վ.ՀԵՂՈՒՍ էր , եղած բանը լսելով ըսաւ թէ ինքն ալ իր հօրը հետ կ'երթայ : Ետևտանն պարոն Ընդոյսը իր բարեկամներուն ըսաւ • Դուք գիտէք՝ թէ ես ինքնս ու իմ աղջիկս ինչ էինք • ու ինչպէս ամէն ընկերութեան մէջ նեղութիւն տալով կը վարուէինք : Իմ կտակս ու իմ աղջկանս կտակը աս է , որ մեր գացած օրէն ետև յաւիտեան մէկ մարդ մը բնաւ չընդունի մեր անյուսութիւնները ու ծառայական վախերը • քանզի գիտեմ որ իմ մահուանէս ետև անոնք իրենք զիրենք ուրիշներուն պիտի մատուցանեն : Վ.ասն զի՝ յայտնի խօսելով ձեզի , անոնք ու

բուական ոգիները են՝ որոնց մինչ հիւրընկալու-
թիւն ըրինք երբոր առաջ սկսեցինք ճամբորդ
ընելու ։ ու ամենևին չկրցանք յետոյ վռնտուս
թօթվիլ • ու պիտի պատահին և ճամբորդներէն
հիւրընկալութիւն փնտռեն • բայց մեր սիրուն
համար դուռները դոցեցէք անոնց վրայ * : Երբոր
իրենց մէկնելու առնը հկաւ՝ դետին եղերքը
ելան : Պարոն Ընդոյսին վերջին խօսքերն էին՝
Մնաս բարեաւ՝ դիշեր ։ բարի եկիր՝ ցրտիկ :
Իր աղջիկը երգելով անցաւ դետէն • բայց
մեկը չկրցաւ հասկրնալ անոր ըսածը :

Ու եղաւ որ քիչ մը առնէն ետև թղթաթեր
մը եկաւ քաղաքը որ կը փնտռէր պարոն Ողջա-
խոհը : Ուսաի անոր եղած տունը եկաւ՝ ու աս
դիրը տուաւ անոր ձեռքը : Ինչի հրամայուած
է՝ որ աս օրէն մինչև շաբաթ մը պատրաստուիս՝
դուն գրկել քու Տէրոջդ առջին ներկայացրնե-
լու ։ իր Ջօրը տունը : Ու իմ պատգամատու-
բութեանս ճշմարիտ ըլլալուն նշանը աս է • Եր-
գեցող աղջիկները պիտի նկատուն ըլլան : (Ժող •
ԺԲ • 4 :)

---

* Ընկէր միտք առէք ասիկայ դուք՝ ոմ՛ ճանապարհորդներ :
Ձեր պարտաւորութիւնն է մեզայ գէմ հակառակելու չար՝
անարժան երկիւղութիւններուն ու ծառայական վախերուն դէմ
հակառակիլ Տէրոջը ուժովը : Գանաւանդ որ անոնք իրենց
բնութեամբը մեզերուն միթէ խիստ դէշերը չէն՝ որ կը ծա-
գին թերահաւատութենէ՝ Ասուածոյ պատուական ճշմարտու-
թիւնը , փառաւոր ընորհքը , ու յաւիտենական փրկութիւնը
բանի տեղ չընդունիլ : Ուրիշ բնաւ ամենևին տեղի մի տաք ա-
նոնց • Հապա հակառակեցէք , ու ձեր սրտերուն դռները ա-
նոնց դէմ գոցեցէք :

Ընտանեն պարոն Ղէլախոհը իր բարեկամները կանչեց ու ըսաւ անոնց . Ես կը մեռնիմ , բայց մէկ կտակ մը չպիտի ընեմ : Իսկ իմ Ղէլախոհութիւնս իմ հետս պիտի երթայ . ինչ ևս ևկողէն ասիկայ թող ըսուի : Ընդհոր իր երթալու օրը ևկաւ , պատրաստուեցաւ գնալէն անոնց : Գանք որ աս միջոցիս գետը քանի մը տեղւանք յորդելով իր եզերքը ճաճկեր էր . բայց պարոն Ղէլախոհը իր կենդանութեանը Յարի խիզճ անուն մկու մը ապսպրեր էր որ գինքը գտնէ հոն . ան ալ գտաւ ու ձեռնտու եղաւ անոր , և այսպէս միւս կողմը անցուց գինքը : Պարոն Ղէլախոհին վերջին խօսքերն էին , Ընդհոքը կը թագաւորէ : Ըսելէս ետք ձգից աշխարհը գնաց :

Ասկէ ետև ձայն մը եղաւ գուբսը՝ թէ պարոն Աշմարտութեան համար Նահատակողին հրաւէրք մը ևկեր է նոյն թղթաթերին ձեռքը , ու հրաւէրքին ճշմարտութեանը համար աս նշանը ունի եղեր , թէ՝ «Իր սափորը ազբիւրին քովը փշրեր է» : (Յով . ժբ . 6 :) Երբոր ինք խմացաւ աս՝ իր բարեկամները կանչեց , ու ասոր վրայով պատմից անոնց : Ընկէ ետև ըսաւ . Ես իմ հօրս տունը կ'երթամ . և թէպէտ ես շատ դըժուարութեամբ հոս ևկայ , սակայն հիմա չեմ ցաւիր ան ամէն նեղութիւնները վրայ՝ որոնց պատահեցայ աս իմ եղած տեղս հասնելու : Իմ թուրս անոր կոչ տամ որ իմ ճամբորդութեանս մէջ ինձի պիտի չաջորդէ , ու իմ ա-

բիւրեթիւնս ու ճարտարութիւնս անոր՝ որ կրնայ ստանալ ան : Իմ վէրքերս՝ նշաններս ու սպի-ներս իմ հետս կը տանիմ որ ինձի համար կը վկայեն թէ Ընոր պատերազմը պատերազմեցայ ևս՝ որ ինք հիմա իմ վարձատրիչս պիտի ըլլայ : Երբոր իր ասկէ երթալու օրը եկաւ , շատերը իր հետը ընկերացան մինչև դեռևզերբը , որոնց իր երթալուն բաւ . «Ո՞ւր է ով մահ՝ քու խայթոցդ» : Ու երբոր խորագոյն կ'ընկղմէր , բաւ . «Ո՞ւր է ով գերեզման , քու յաղթու-թիւնդ» : (ա Կորնթ . ԺԵ . 55 :) Ա յսպէս ինք անցաւ՝ ու միւս կողմը եղած բոլոր փողերը ի-րեն համար հնչեցին * :

Վ երջը պարսն Ամրակացին հրաւէրը մը եկաւ : Ա ս պարսն Ամրակացը ան էր՝ որն որ Ճամբորդ-ները ծնկան վրայ եկած գտան Կախարդեալ Երկրին վրայ : Ու թղթաբերը ան հրաւէրքին թուղթը բաց իր ձեռքը բռնած բերաւ անոր . որուն մէջ պարունակուածներն էին՝ թէ իր կեանքը փոխելու պէտք է պատրաստուի , ինչու որ իր Տէրը չուզեր որ ալ այսչափ հետու ըլլայ իրմէն : Ասոր վրայ պարսն Ամրակացը տարա-կուսութեան մը մէջ ինկաւ . բայց թղթաբերն բաւ թէ , Իմ պատգամաւորութեանս ճշմար-

---

* Ո՛չ ինչ ուրախութիւն է հնորհաց թագաւորութեանը քաղցր զգացումովը մեռնիլ : Ս. յսպիսիները Հիսուսի արիւնովը իրենց խղճմտանքները մաքրեցին , ու անոր յարութեանը հա-ւատքովը զանոնք արդարացուցին : Ու իր թագաւորութեանը մէջ անոր հետ պիտի թագաւորեն :

տուբհանը վրայ տարակուսելու չես կարօտիր դուն • քանզի անոր ճշմարտութիւնը նշանն աս է • ՅՀրիփրին վրայի անիւը կտրած է : (Յով• ժբ• 6 :) Ընատնն կանչեց իրեն պարսն Վահ Ջասիրատը՝ որ իրենց առաջնորդն էր ։ ու ըսաւ անոր • Տէր իմ ։ թէպէտ և իմ վիճակիս չենք արժան որ իմ ճամբորդութիւնս օրերուն մէջ ձեր պատուական ընկերութիւնը երկար ատեն վայելէի ։ բայց քանի որ քիչ ճանչցայ՝ օգտակար եղար դուն ինծի : Ես իմ բնակարանէս ելայ ակայ ։ իմ կինս ու հինգ փոքրիկ զաւկընիս ձգեցի իմ հետս • ուստի կ'աղաչեմ քեզի՝ որ քու ետ դառնալուդ՝ (որովհետև դիտեմ որ կը դառնաս քու Տէրոջդ տունը կ'երթաս ։ յուսալով որ տակաւին ուրիշ սուրբ ճամբորդներու ալ առաջնորդութիւն ընես •) մէկը խրկես իմ ընտանեացս ու թող իմանան անոնք բոլոր ինծի պատահածները ու պատահելիքները : Պատմէ անոնց նաև իմ հիմակուան բարեբաստիկ վիճակիս՝ ու երջանկաբար Երկնային Հաղաքը հասնելուս վրայ : Օրուընչ ևս անոնց Քրիստիանոսին ու անոր կնոջը Քրիստինեին վրայ ։ ու թէ ինչպէս Քրիստինէ իր զաւկրներովը իր երկանը հետևէն եկաւ : Ըսէ անոնց ևս թէ ինչ երջանիկ վախճանի մը հասաւ ։ և ուր գացած է ինք : Թան մը չտևնիմ իմ ընտանեացս խրկելու ։ բայց եթէ իմ անոնց համար ըրած աղօթքներս ու թափած արցունքներս • որոնց վրայ բաւական է որ գիրնք տեղեկացընես ։ որոնք թերևս կարենան

զանոնք համոզելու : Երբոր պարոն Ամրակացը այսպէս ամէն բան կարգի դրաւ , ու զինքը իր Թալու արտօրքընդ իր ժամանակը որ եկաւ , ինքն ալ ելաւ գետը իջաւ : Դանիք որ մեծ հանդարտութիւն ունէր գետը աս առենը . Ուստի պարոն Ամրակացը երբոր գետին մէջ կէս ճամբան գնաց , առնին մը կայնեցաւ ու իր հետը հոն եկող իր ընկերներուն խօսեցաւ և ըսաւ . Ա՛ս գետը շատերուն վախ մը եղած է , և մանաւանդ թէ անոր վրայ մտածելն անգամ ինձ ալ շատ անգամ վախցուցած է . բայց հիմա կարծեմ թէ հանգիստ կայներ եմ . իմ ոտքս հաստատուած է անոր վրայ՝ ուր որ տապանակը կրող քահանաներուն ոտքերը կայնեցան որ ա՛տին Յորդանանէն կ՚անցնէր : (Յեսու . գ . 17 :) Ջուրը իրաւ լեղի է քանց , ու ցուրտ է ստամբքսին . սակայն իմ երթալու առղիս՝ ու դիմացի կողմը ինձի սպասող ընկերներուն վրայ եղած մտածութիւնները բոցավառ հուրի պէս իմ սիրտս կը տաքցընէ : Հիմա ես ինձ իմ ճամբորդութեանս ծայրը հասած կը տեսնեմ . իմ բազմաշխատ օրերս վերջացան : Կ՚երթամ տեսնելու այն գլուխը որ փուշով պսակուեցաւ , ու այն երեսը՝ որ ինձի համար թուքով շաղախեցաւ : Ես առաջմանէ ակնոցէ լսելով ու հաւատալով կ՚ապրէի , բայց հիմա հոն կ՚երթամ՝ ուր որ տեսնելով պիտի ապրիմ , ու Ընոր հետ պիտի բլլամ՝ որուն ընկերութիւնը իմ երջանկութիւնս է : Կը սիրեմ լսել իմ Տէրոջս վրայ

եղած խօսակցութիւնները ։ ու երկրի վրայ ուր որ իր կօշկին կոխած տեղին նշանը տեսնէի ։ կը ջանայի իմ ոտքս ալ հոն դնել ։ Իր անունը մուշկի տուփ մը եղաւ ինծի ։ նա մանաւանդ բոլոր ծխանելիքներէն ալ անուշ ։ Իր ձայնը ամենաքաղցր էր ինծի ։ ու առաւել կը բաղձայի իր երեսին՝ քան որչափ անոնք որ խիստ շատ կը բաղձան արեգական լոյսին ։ Իր խօսքերը ժողվելի ինծի անուշ ըլլալու ։ ու իմ մարելիքներուս դէմ դիղձափ ըլլալու ։ Ինք զիս բռնեց ու իմ անօրէնութիւններէս զիս պահեց ։ մանաւանդ թէ ինք իմ քայլերս իր ճամբուն մէջ զօրացուց ։

Երբոր ինք այսպէս կը խօսէր ։ իր դէմքը փո-խուեցաւ ։ իր զօրութիւնը թուլցաւ ։ ու երբոր ըսաւ թէ՝ Ո՛ւր գիս ։ քանզի քեզի եկայ ես ։ ալ անկէ ետև դադրեցաւ անոնց երևնալէն ։

Այլ աս բանը տեսնելը փառաւոր էր՝ թէ վերին ընդարձակ միջոցին մէջ ի՞նչպէս լե-ցեր էին ձիեր ու կառքեր ։ փող և սրինգ հնչողներուն՝ երաժիշտներուն ու աղեկյարմար նուագարաններ երգեցողներուն հետ ։ ճամբորդ-ները բարևելու համար ։ երբոր անոնք վեր կ՚ե-լէին ու քաղաքին դիզեցիկ դռնէն իրարու ե-տևէ ներս կը մտնէին * ։

---

* Կ՚նթերցող՝ աս պատուական գրքիս վերջան... Թոմ. տուր ինծի մէկ խօսք մը խօսիլ քու հոգւոյդ... մաս խմինիս ։ Կ՚նե կը խորհինք մենք ճանապա... անոր մահուանը վրայով ։ Իր ։

Իսկ Քրիստոնէին զաւկընեռւն վրայով՝ այս-
ինքն Քրիստոնէին ծնած չորս օրդւոցն ու անոնց
հնիկնեռւն և զաւկընեռւն վրայով՝ իմ եղած
տեղս չհնցայ ես միւնչև անոնց գեռէն անցնիլը :
Սակայն եռ գառնալէս հառև լսեցի մէկէն որ ըսաւ
ինձ՝ տակաւին կենդանի են անոնք , ու առնն
ի՞նչ պիտի կենան իրենց եղած տեղը՝ նկեզե-
ցւոյն աճմանը համար :

Թէ որ նորէն ան կողմը երթայ պատահի
ինձի , կարելի է որ տեղնկուքիւնն մը տամ ու-
զողներուն՝ ինչ բանի վրայ որ աս տեղս կը լռնմ
խօսնլէն , միանգամայն իմ ընթերցողիս ըսելով ,

ՄՆԱՑՈՒ ԲԵՐԲԵՐԵԱՆ

տուքիւնովը , ու կը վերջանայ Քրիստոսով միանալով , ու
մշտնջենաւորապես գՔրիստոս վայելելով : Ու իր կենացը բոլոր
ընթացքին մէջ Աստուածորդը Քրիստոսի կը նայի , ու իր-
մով կ'ապրի : Երջանիկ սկսուած , մխիթարական կեանք ,
խնդալից մահ :

Բայց աս բանիս մէջ արդիօք մտան ու բաժին ունի՞նք մենք :
Քրիստոս մեր կեանքն է . մեր հոգիներուն կենդանութիւնն
է : Թէ որ այսպէս է՝ իր վրայ հաստատ ունենալով պիտի
ապրինք , իր քաւութեանը պիտի ապաւինինք , իր արդարու-
թիւնովը պիտի պարծինք , իր փրկութիւնովը պիտի ուրախա-
նանք , փափաքելով որ բոլոր մեզքերուն հետ բանականս կըռ-
ւինք՝ ու մենք մեզ արդարացնելու բոլոր յոյսնուս ամաուանու-
թիւններուն մեռած ըլլանք , ու սրտով՝ բերնով ու վարքով
պիտի ջանանք վարուելու զինքը , մենք մեզ իրեն նուիրելով ,
մեզ ինքն ընդունելու համար իր գալստեանը պատրաստ՝ որ
ուր որ ինքն է՝ մենք ալ հոն ըլլանք :

Ես հաստատ կը [illegible] ու աս կանոնովը գացողներն
ալ [illegible] օրհնելու և փառաւորելու
[illegible] , որում փառք յաւիտեանս յաւիտ-
ան : Ամէն :

ՄՇԱԿԱՆ
ԲԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ